

KARAMAZOV
KARDEŞLER
CİLT 2
DOSTOYEVSKİ

DÜNYA KLASİKLERİ

KARAMAZOV KARDEŞLER

2. Cilt

DOSTOYEVSKI

SAVUNMA VE KARŞI GELME

TERTİP

Alyoşa'yı gene önce Bayan Hohlakova karşıladı Kadın acele ediyordu; önemli bir şey olmuştu: Katerina İvanovna'nın ısteri krizi bayılma ile sonuçlanmış, sonra da genç kadına 'korkunç bir bitkinlik gelmişti, yatağa düşmüş, gözlerini kaydırmış, sayıklamağa başıamıstı Şimdi de ateşi yükselmişti Hemen Hertzens:ube'ye ve teyzelerine haber vermişlerdi; teyzeleri gelmişti bile. Hertzenstube ise hâlâ gelmemiştı. Hepsi Katerina İvanovna'nın odasında oturuyor, bekliyorlardı Bir şeyler olacaktı. Katerina İvanovna hâlâ kendinde değildi. Ya bir de nöbet başlarsa?

Bayan Hohlakova bunları bağırarak söylerken yüzünde ciddî, korkulu bir anlam vardı. Daha önce olanlar ciddî değilmış gibi, her sözün arkasından "Bu artık ciddî, bu ciddî! deyip duruyordu. Alyoşa bu anlattıklarını üzüntü ile dinledi; sonra ona kendi başından geçenleri anlatmaya koyuldu. Ama bayan Hohlakova daha Alyoşa konuşmaya başlar başlamaz sözünü kesti; Vakti yoktu. Ondan Lise'in odasında oturmasını ve kendisini orada beklemesini rica ediyordu.

6

Aleksey'in hemen hemen kulağına fısıldıyarak: — Ah sevgili Aleksey Fiyodoroviç, o Lise yok mu? dedi. Demin tuhafıma giden bir söz söyledi, beni şaşırttı, aynı zamanda duygulandırdı da. Bu yüzden ne yapsa, onu yürekten bağışıyorum. Düşünün bir kez; siz gider gitmez, birden dün de, bugün de sizinle alay etmiş gibi içten gelen bir pişmanlık duymağa başladı. Ama o sizinle alay etmemiştı, yalnız şaka etmişti. Hem o kadar ciddî bir pişmanlık duyuyordu ki, neredeyse ağlıyacaktı; o kadar üzüldü ki, şaşıtm kaldım! Oysa şimdiye kadar benimle alay ettiğı vakit, hiç öyle ciddî bir pişmanlık duymamıştır. Hoş, bunu hep şakadan yapardı ya.

Biliyor musunuz, Lise benimle her an şaka eder. Ama şimdi ne yapsa ciddî. Her davranışı ciddî oluyor şimdi. Sizin düşünceye de çok önem veriyor, Aleksey Fiyodoroviç. Onun için eğer imkân varsa, ona darılmayın, onu suçlamayın. Ben bile ne yapsa, onu hoş görüyorum, hep öyle yapıyorum. Çünkü öylesine zeki bir çocuktur ki o! İnanır mısınız? Demin sizden söz ederken çocukluk arkadaşı olduğunuzu söyledi: Düşünün, bir kez! En ciddî arkadaşı sizmişsiniz. Peki, ya ben ne oluyorum? Onun bu konuda aşırı denecek kadar derin duyguları, hattâ anıları var. Asıl önemli olan da söylediğı o cümleler, o sözlerdir, öyle beklenmedik sözler ki. İnsanın hiç beklemediğı bir anda, birden bir şey söyleyiveriyor.

örneğin, geçenlerde bir çamdan söz etti: Bahçemizde, Lise daha küçücükken bir çam vardı. Belki de hâlâ orada duruyordun Onun için şimdi geçmiş zamanı kullanmak doğru olmaz belki. Çamlar insanlar gibi değildir; onlar uzun bir süre değişmez, Aleksey Fiyodoroviç. Lise bana : Anne, o çamı rüyadaki gibi hatırlıyorum, dedi. Daha doğrusu Çamı rüyadaymışım gibi hatırlıyorum, dedi. Bunu biraz başka türlü söy

7

lemisti. Çünkü bu işin içinde bir karışıklık var. Zaten Cam aslında anlamsız bir söz. Ama bana bu konuda o kadar orijinal bir şeyler söyledi ki, şimdi kesin olarak söylediklerini imkânı yok anlatamam. Zaten hepsini unuttum. Her neyse! Güle güle, çok sarsıldım ben. Galiba aklımı kaçıyorum. Ah, Aleksey Fiyodoroviç, l ömrümde iki kez aklımı kaçırdım; beni tedavi ettiler. Siz Lise'in yanma gidin. Ona cesaret verin. Ona her zaman nasıl güzel güzel cesaret verirdiniz? Kapıya yaklaştı:

— Lise! diye bağırdı, işte o kadar gücendirdiğın f Aleksey Fiyodoroviç'i getirdim. Hem de sana artık hiç j kızmıyor. İnan bana! Şimdi tersine, senin öyle şeyleri 'nasıl olup da düşündüğüne hayret ediyor.

— Merci, maman! Giriniz Aleksey Fiyodoroviç! Alyoşa girdi. Lise bir garip utançla ona bakıyordu; birden kıpkırmızı oldu. Nedense utanıyordu. Böyle durumlarda her zaman olduğu gibi, asıl konuyla hiç ilgisi olmayan bir şeyden söz ederek hızlı hızlı konuşmaya başladı. Sanki o anda kendisini yalnız o konu ilgilendiriyordu.

— Annem demin durup dururken, bana o iki bin rubleyi ve onlarla ilgili olarak size verilen görevi anlattı Aleksey Fiyodoroviç... O zavallı subaya giderek yerine getireceğiniz görevi... Aynı zamanda bana o subaya yapılan hakaretin feci hikâyesini anlattı ve biliyor musunuz? Gerçi annem bir şeyi her zaman doğru dürüst anlatamaz... hep bir konudan bir başka konuya atlar... Ama ben onu dinlerken ağladım. Peki ne oldu, nasıl oldu? Paraları verdiniz tabii. Şimdi o zavallı adam ne yapıyor?

Alyoşa sanki gerçekten zihnini asıl uğraştıran şey parayı vermemesiymiş gibi :

— İS'n kötüsü parayı hâlâ veremedim. Bunun uzun bir hikâyesi var, diye karşılık verdi.

Ama Lise bu arada Alyoşa'nın gözlerini öbür tara8

fa çevirdiğini farketmişti; belliydi ki, o da asıl konuyla ilgisi olmayan şeylerden söz etmeye çalışıyordu.

Alyoşa, masanın önüne oturarak anlatmaya koyuldu. Ama daha ilk sözleri söylediği sırada, duyduğu utanç geçti. Anlattıklarının heyecanına Lise'i de kaptırmıştı. Şiddetli bir duygunun ve biraz önceki olağanüstü izlenimlerinin etkisi altında konuşuyordu: Bu yüzden her şeyi ayrıntılarıyla birlikte çok güzel anlattı.

Eskiden de, daha Moskova'da ve Lise daha çocukken, Alyoşa ona gidip ya biraz önce başından geçenleri, ya bir kitapta okuduğunu ya da çocukluğunda yaşayıp da hatırladığı herhangi bir şeyi anlatmaktan hoşlanırdı Hatta bazen ikisi hayal kurar, birlikte başından sonuna kadar hikâye uydururlardı. Ama onlar çoğu zaman neşeli, gülünç hikâyelerdi.

O sırada ikisi de o iki yıl önce Mokova'da geçirdikleri günlere dönmüş gibiydiler. Alyoşa'nın anlattığı olay Lise'i aşın derecede duygulandırmıştı. Genç adam heyecanla konuşurken, Lise hayalinde llyuşeçka tipini canlandırabiliyordu. O zavallı adamın paraları nasıl ayaklarının altında çiğnediğini belirten sahneyi, bütün ayrıntılarıyla anlattığı sırada, Lise birden kollanını şiddetle iki yanına indirdi, bastıramadığı bir öfkeyle:

— Demek paraları vermediniz, demek kaçıp gitmesine fırsat verdiniz! diye bağırdı. Aman Allahım! Hiç olmazsa siz de arkasından koşup ona yetişseydiniz...

Alyoşa iskemleden kalkarak odanın içinde dolastı

— Hayır Lise, koşmadığım daha iyi oldu, dedi.

— Nasıl daha iyi? Ne bakımdan daha iyi? Şimdi ekmek parası bile bulamazlar, mahvolurlar!

— Mahvolmazlar. Çünkü bu iki yüz ruble nasıl olsa ellerine geçecektir. Kendisi nasıl olsa yarın onları alır. Yarın muhakkak alacaktır onları!

Alyoşa oradan oraya dolaşarak düşünceli düşünceli konuşuyordu. Birden genç kızın karşısında durdu:

— Size bir şey söyleyeyim mi Lise? Ben bu işte bir yanlış yaptım ama, bu yanlışım durumu daha iyiye çevirdi.

— Nedir o yanlış Hem neden durumu iyiye çevirdi?...

— Nedenini söyleyeyim: Bu adam korkak ve zayıf karakterlidir. Çek acı çekmiş ve o kadar iyi yürekli bir insan ki. Şimdi iste hep şunu düşünüyorum: Acaba neye gücendi de öyle birden paralan ayaklarının altında çiğnemeye başladı? Çünkü bana inanın, kendisi son dakikaya kadar onları ayaklarının altında çiğniyeceğini bilmiyordu.

Şimdi bana öyle geliyor ki, onu bu işte gücendiren birçok şeyler var... Zaten onun durumunda olan bir insan için başka türlü olamazdı... önce benim yanımda paraya aşırı derecede sevindiği ve bu sevincini benden gizlemediği için gururu incinmiştir. Eğer o kadar fazla sevinmeseydi, bunu belli etmeseydi, nazlanmaya kalkışsaydı, başkalarının yaptığı gibi parayı alırken mının kırım etseydi, eh o zaman belki buna dayanabilir, parayı da alabilirdi. Oysa buna pek içten sevindi, işte gururunu yaralıyan şey bu! Ah Lise! O, dürüst ve iyi yürekli bir insandır. Ama bu gibi olaylarda asıl felâket de budur!

Hep gücünü yitirmiş, zayıf bir sesle konuşuyordu; hızlı hızlı söylüyordu sözlerini. Hem de hep incecik bir sesle hi hi hi diye gülüyor, belki de ağlıyordu... Evet, doğrusu, ağlıyordu, bu işe o kadar memnun olmuştu ki... kızlarından söz etti... başka bir kentte kendisine verecekleri işi anlattı... sonra içindekileri döker dökmez, bana ruhunu olduğu gibi gösterdiği için utanç duydu. O zaman benden hemen nefret etmeğe başladı. Çünkü o çok utanç duyan fakirlerdendir. Asıl gururunu kıran şey, beni çabucak bir dost olarak kabul etme10

si, çabucak bana kendini teslim etmesiydi; daha önce üzerime atılacak gibi oluyor, beni korkutuyordu. Ama parayı görünce, birden beni kucaklamaya başladı. Hatırlıyorum, beni hep kucaklıyor, hep bana sarılıyordu. Herhalde bu şekilde davranırken, ne kadar küçük düştüğünü hissetmiştir, ben de tam o sırada bir yanlış, çok önemli bir yanlış yaptım: Durup dururken ona, başka bir kente gitmesi için para yetmezse kendisine daha da para vereceklerini, hattâ kendi paramdan bile ne kadar isterse vereceğimi söyledim. İşte bu onu birden şaşırttı: Kendi kendine: Durup dururken neden yardımına koşuyor? diye soruyor gibiydi.

Biliyor musunuz Lise? Başkalarının gururu yaralanmış bir adama, kendileri velinimetleriymiş gibi bakmaları, ona öyle ağır gelir ki! Bunu daha önce de işittim. Dede söylemişti. Ne demek istediğimi, nasıl anlatacağımı bilemiyorum; ama bunu sık sık kendim de gördüm. Ben de zaten aynı hisleri duyuyorum. Asıl önemlisi de şu: Gerçi kendisi son dakikaya kadar parayı ayaklarının altında ezeceğini bilmiyordu, ama ne olursa olsun, öyle yapacağını önceden sezmiştir: Bunu kesin olarak biliyorum. Çünkü öyle coşkun bir sevinç içindeydi ki! İçinde muhakkak bir seziş vardı.. İşte böyle. Bütün bunlar gerçi kötü şeyler, ama, ne olursa olsun sonunda daha iyi oldu. Hattâ öyle düşünüyorum ki, en iyi sonuç buydu, bundan iyisi olamazdı...

Lise iri gözlerinde derin bir şaşkınlıkla, Alyoşa'ya Iraktı:

— Neden, neden daha iyisi olamazdı?

— Çünkü parayı ayaklarının altında çiğnemeseydi, bu paralan alsaydı, evine döndükten bir saat sonra,

bu kadar küçük düştüğü için ağlardı. Muhakkak öyle olurdu. Ağlardı, belki de yarın sabah karanlığı bana gelir, paraları fırlatarak demin yaptığı gibi ayaklarının altında çiğnerdi Oysa şimdi gururu yaralanmamış olarak, üstelik kendisini felâkete attığını bildiği halde içinde bir zafer duygusuyla yanımdan ayrıldı. Bunun

11

için ona aynı iki yüz rubleyi yarından tezi yok kabul ettirmekten daha kolay bir şey olamaz. Çünkü kendisi şerefini ispat etmiş oldu, paraları fırlattı, ayaklarının altında çiğnerdi... Onları çiğnerken benim bunları kendisine yarın tekrar götüreceğimi bilemezdi ya. Söz aramızda, bu paralara o kadar müthiş ihtiyacı var ki. Şimdi gurur duyuyor ama, ne olursa olsun, hemen sonra nasıl yardımdan yoksun kaldığını düşünmeye başlayacaktır. Gece bunu daha da çek düşünecektir, rüyasında bile görecektir. Yarın sabah ise, herhalde bana koşup özür dileyecek hale gelecektir. İşte o sırada ben ona gidip : Alın buyurun! Siz gururlu bir insansınız, bunu ispat ettiniz, artık bunları kabul ediniz, bizi bağışlayınız, diyeceğim. O zaman parayı alacaktır!

Alyoşa garip bir heyecanla : İşte o zaman alacaktır!" diye tekrarladı. Lise ellerini çırpı:

— Ah çok doğru! Ah. şimdi bunu birden iyice anladım. Müthiş bir şey! Ah Alyoşa. nasıl oluyor da bütün bunları o kadar iyi biliyorsunuz? O kadar genç olduğunuz halde insanın içinden geçenleri biliyorsunuz... Ben olsam bunları dünyada bilemezdim...

Alyoşa kendini kaptırdığı o heyecanla devam etti:

— Şimdi asıl önemli olan şey, bizden para aldığı halde, onu bizimle eşit durumda olduğuna inandırmaktır. Hattâ bize eşit değil, bizden daha üstün bir durumda olduğuna inanmalı...

— Evet üstün durumda, olduğunu düşünmeli! Çok güzel Aleksey Fiyodoroviç! Daha söyleyin, söyleyin...

— Gerekli gibi söyleyemedim... Üstün durumda, dedim ama... Her neyse zararı yok. çünkü...

— Ah, zararı yok. zararı yok, zararı yok!... özür dilerim Alyoşa! Sevgili Alyoşa... biliyor musunuz; şimdiye kadar size karşı hemen hemen hiç saygı duymadım... Daha doğrusu size saygı duyuyordum ama, kendime eşit bir düzeyde görüyordum. Bunlar böyle ise!

14

Ama bunu sağlamak için ne yapmak gerektiğini bilmiyorum! diye mırıldandı.

— Alyoşacığım! Siz bana karşı hem soğuk davranıyor, hem de küstahlık ediyorsunuz! Şuna bakın hele: Beni lütfen kendisine bir eş olarak seçmiş, ondan sonra da içi rahat etmiş! Daha ben söylemeden yazdığım mektubun ciddî olduğuna eminmiş! Şaşılacak şey! Bu bana karşı düpedüz küstahlıktır! Başka hiç birşey değil!

Alyoşa birden güldü:

— Ama buna kesin olarak inanmam, kötü birşey mi yani?

Lise, ona mutlu bir anlamla tatlı tatlı baktı:

— Ah. Alyoşa! Aksine, bu müthiş bir şey! Çok güzel bir şey! dedi.

Alyoşa halâ elini Lise'in elinden çekmemişti. Birden eğildi, genç kızı dudaklarından öptü. Lise:

— A.a.a... Ne oluyorsunuz? diye bağırdı. Alyoşa büsbütün şaşırdı:

— Şey... Olmayacak bir şey yaptıysam, özür dilerim... Ben... biliyorum, belki de çok aptalca bir şey oldu.. Siz., siz bana soğuk olduğumu söylediniz, ben de sizi öptüm işte... Ama şimdi anlıyorum ki, bu aptalca bir şey oldu...

Lise gülerек elleriyle yüzünü kapadı. Kahkahalar arasında:

— Hem de sırtınızda cüppe varken! dedi.

Ama sonra birden kahkahaları kesildi ve Lise çok ciddileşti. Neredeyse sert bir tavır takınmıştı. Birden:

— Bakın Alyoşa. öpüşmelere daha vakit var, bekleyelim. Çünkü askı daha ikimiz de bilmiyoruz. Oysa daha uzun bir süre beklememiz gerekiyor, diye kararını bildirdi. İyisi mi, bana şunu söyleyin şimdi, siz ne diye benim gibi bir kızı, hasta bir küçük budalayı kendinize eş olarak alıyorsunuz? Siz ki, o kadar akıllı, herşeyin.

o kadar derinini düşünen, hiçbir şeyi gözünden kaçırmayan bir insansınız, bunu neden yapıyorsunuz? Ah, Alyoşa, korkunç bir mutluluk içindeyim! Çünkü ben faize eş olmağa değer bir kız değilim!

— Değersiniz Lise. Ben bugünlerde manastırdan büsbütün çıkacağım. Dışarıdaki insanlara karışınca, evlenmem gerekir; bunu çok iyi biliyorum. Zaten o da bana bunu emretti. Öyle olunca kendime eş olarak sizden daha iyi birini bulabilir miyim? Hem beni sizden başka kim eş olarak alır? Ben bunları daha önce düşündüm. Birincisi siz beni daha çocukluğumdan tanıyorsunuz, ikincisi, sizde bende hiç

bulunmayan birçok yetenekler var. Siz benden daha neşeli bir insansınız; asıl önemlisi, benden daha günahsız bir varlıksınız. Oysa ben şimdiye kadar birçok, birçok şeylere bulaşmışımdır... Ah, siz bunun ne olduğunu bilemezsiniz! Ben bir Karamazov'um! Herşeye gülseniz, herşeyi şakaya boşsanız, hattâ benimle alay etseniz bile, bundan ne çıkar? Aksine benimle alay edin, bundan öyle memnunluk duyarım ki! Siz gülerken bir küçük kız gibi gülüyorsunuz, ama Ben çile çeken bir insan gibi gülüyorum diye düşünüyorsunuz...

— Nasıl çile çeken bir insan gibi? Nasıl yani?

— Evet Lise, bakın demin bir soru sormuştunuz, Ruhunu sanki anatomi incelemesi yapar gibi incelediğimiz o zavallıya karşı içimizde bir küçümseme yok mu? demiştiniz. Bu çile çeken bir insanın sorabileceği bir sorudur... Anlıyor musunuz? Bunu bir türlü anlatamıyorum, ama böyle sorular aklına gelen bir insanın kendisi acı çekebilen, acı duyan bir insandır. O tekerlekli iskemlede otururken, şimdi bile herhalde birçok şeyleri düşünmüştünüzdür...

Lise, mutluluktan zayıflamış, garip bir şekilde alçalmış incecik bir sesle:

— Alyoşa, elinizi verin bana! Neden onu ikide bir elimden çekiyorsunuz? diye söylendi. Size bir şey sora16

çağım Alyoşa: Manastırdan çıkınca hangi kostümünüzü giyeceksiniz? Gülmeyin, kızmayın, bu benim için önemli, çok önemli bir şeydir.

— Daha hangi kostümü giyeceğimi düşünmedim. Lise. Ama hangisini isterseniz, onu giyerim.

— Koyu mavi, kadife bir ceketiniz, beyaz pike bir yeleğiniz, başınızda da kül rengi yumuşak fötr bir şapka olsun istiyorum... Söyleyin, dün benim sizi sevmediğime inandınız mı? Hani dünkü mektubu yazdığımı inkâr ettiğim zaman?

— Hayır, inanmadım

— Ah, siz dayanılmaz bir insansınız! Sizi kimse yola getiremez!

— Bakın, size söyleyeyim: beni şey... galiba beni sevdiğinizi biliyordum, ama mahsus beni sevmediğinize inanmış göründüm. Bunları söylemeniz size daha kolay gelsin diye...

. — Daha kötü ya! Hem daha kötü, hem de hepsinden daha iyi bir şey. Alyoşa, sizi öyle seviyorum ki. Müthiş bir şey bu! Demin, siz gelmeden önce, kendi kendime tahminler yürüttüm: Ondan dünkü mektubu isterim, bana onu sakın sakın çıkarıp verirse (ki böyle bir davranış ondan her zaman beklenebilir) o zaman beni hiç sevmiyor, hiçbir şey duymuyor, yalnız budala ve sevgime değmeyen bir çocuktur. Eğer böyleyse ben de mahvoldum demektir. Ama siz mektubu hücrede bırakmıştınız. Bu bana cesaret verdi işte: Onu sizden geri isteyeceğimi sezdiğiniz için hücrede bıraktınız, doğru değil mi? Onu geri vermemek için değil mi? Bildim değil mi? öyle oldu değil mi?

— Ah Lise! Hiç de sandığınız gibi olmadı, mektup şimdi de yanımda, demin de yanımdaydı, şu cebimde. Bakın işte!

Alyoşa gülerken mektubu çıkarıp onu Lise'e uzaktan gösterdi:

— Yalnız onu size vermem! Elimdeyken bakın.

17

— Nasıl? Demek demin bana yalan söylediniz; bir rahip olan siz yalan söylediniz...

Alyoşa da gülüyordu:

— Belki de yalan söylemişimdir; mektubu size geri vermemek için!

Birden büyük bir heyecanla:

— Bu mektubun benim için büyük bir değeri var, diye ekledi.

Gene kızarmıştı:

— Artık onu hiç kimseye, hiçbir zaman vermem! Lise ona hayran hayran bakıyordu. Tekrar:

— Alyoşa! diye fısıldadı. Kapıya bir baksanıza: Annem oradan dinlemiyor mu?.

— Peki Lise, bakarım. Yalnız bakmasam daha iyi olmaz mı, ha? Niçin annenizin böyle adî bir davranışta bulunacağından şüphe edelim?

Lise öfkeleni:

— Adî davranış ne demek? Hangi adî davranıştan söz ediyorsunuz? Kapının öbür tarafından kızının sözlerini dinliorsa, bu onun hakkıdır. Adî bir davranış değildir, inanın bana Aleksey Fiyodoroviç, ben de anne olduğum vakit, benim de böyle bir kızım olursa, ben de ne olursa olsun, onun konuştuklarını kapılardan dinleyeceğim.

— Ciddî mi söylüyorsunuz Lise? Ama bu hiç iyi bir şey değil...

— Al. Bunda ne kötülük var. Allah aşkına? Eğer. alelade bir sosyete dedikodusunu gizlice dinleseydim,

o zaman adilik olurdu. Burada ise kendi kızı. genç bir adamla bir odaya kapanmış... Bakın Alyoşa, şunu aklınıza koyun ki. evlendiğimiz gün sizi de gözetlemeğe başlayacağım. Bütün mektuplarınızı açıp, hepsini okuyacağım... Bundan haberiniz olsun!

Alyoşa:

II — F: 218

— Evet, tabii, öyleyse... diye mırıldanıyordu. Yalnız bu iyi bir şey değil.

— Allah Allah!.. Ne kadar da yüksekte bakıyorsunuz bana! Alyoşa, sevgili Alyoşa, ne olur daha bastan kavga etmiyelim. İyisi mi, size gerçeği olduğu gibi söylüyeyim : Tabii ki, kapılardan içerde konuşulanları dinlemek çok kötü bir şeydir. Bu bakımdan haksızım tabii. Haklı olan sizsiniz. Öyleyken gene de kapılardan, dinliyeceğim konuştuğunuzu!

Alyoşa güldü:

— Dinlerseniz, dinleyin. Benim hiçbir kötü davranışımı yakala yamıyacaksınız.

— Alyoşa benim sözümü dinleyecek misiniz? Bu konuda da önceden anlaşmamız gerekiyor.

— Seve seve dinlerim Lise, bundan şüpheniz olmasın. Yalnız en önemli konularda dinlemem. En önemli konularda, benimle aynı düşüncede olmasanız bile ben gene de ödevim neyi emrediyorsa, onu yaparım.

— Öyle olmalı ya. Bunu söylediğiniz için şunu belirteyim ki, ben sizin gibi yalnız en önemli konularda değil, herşeyde size boyun eğeğim ve şu anda size bunun böyle olacağına yemin ediyorum. Herşeyde, ömrümün sonuna kadar boyun eğeğim.

Lise, bunu heyecanla bağırarak söylemişti:

— Hem de bu bana mutluluk verecek, mutluluk verecek. Yalnız bu kadar da değil, yemin ederim ki. sizin neler konuştuğunuzu gizli gizli dinlemeyeceğim, hiç bir zaman! Hiç bir mektubunuzu gizlice okumuyacağım, çünkü siz haklısınız, ben değilim! Hem, sizin neler konuştuğunuzu gizlice dinlemek için can atacağım, bunu biliyorum; öyleyken gene de bunu yapmıyacağım, çünkü siz bunu kibar olmayan bir davranış sayıyorsunuz.

"Siz şimdi benim için âdeta Tanrı oldunuz... Hem, dinleyin, şimdi size bir şey soracağım Aleksey Fiyodoroviç: Neden bugünlerde hep öyle hüzünlü durdunuz?"

19

Dün de, bugün de öleydiniz. Biliyorum sizi uğraştıran işlerle, üzüntüleriniz var. Ama görüyorum ki siz bunlardan başka apayrı, garip bir üzüntü içindesiniz. Belki de gizli bir dert bu, öyle değil mi? Alyoşa üzüntüyle:

— Evet Lise, benim gizli bir derdim de var, dedi. Madem bunu hissettiniz demek beni seviyorsunuz.

Lise, sesinde çekingen bir yalvarışla:

— Nedir sizin bu derdiniz? Neye üzülmüyorsunuz? Bana söylemez misiniz? diye sordu.

Alyoşa ne söyleyeceğini şaşırdı:

— Sonra söylerim. Lise... sonra. Şimdi söylersem, Belki anlaşılmaz. Zaten belki de söylemesini bile beceremeyeceğim.

— Biliyorum ki, ağabeyleriniz sizi üzüyorlar. Onlardan başka bir de babanıza mı üzülmüyorsunuz yoksa?

Alyoşa düşüncelere dalmış gibi:

— Evet, ağabeylerime de... diye söylendi. Lise birden:

— Ben İvan Fiyodorovic ağabeyinizi sevmiyorum, dedi.

Alyoşa. onun bu açıklamasını oldukça şaşıracak karşıladı, ama üzerinde durmadı.

— Ağabeylerim kendilerini mahvediyorlar, diye devam etti. Babam da öyle. Üstelik başkalarını da ken. dilleriyle birlikte felâkete sürüklüyorlar. Bu işin içinde geçenlerde peder Paisiy'in belirttiği gibi, Karamazov'ları hayata bağlayan bir güç" var. Bu bizi dünyaya bağlayan karşı gelinmez, hiçbir yön verilmez bir güçtür. Ama bu güç Tanrı'dan mı geliyor? Bunu bilmiyorum. Yalnızsunu biliyorum ki, ben de bir Karamazov'um. Ben bir rahibim. < Rahip mi dedim? Söyleyin, sizce ben gerçekten bir rahip miyim Lise? Demin, söz arasında, siz de benim bir "rahip olduğumu söylemiştiniz.

— Evet, söyledim.20

21

— Öyle ama, bakın belki de ben Tanrı'ya inanmıyorum!

Lise, yavaşça ve onu kırmamağa çalışarak:

— Siz mi inanmıyorsunuz? Ne oldu size böyle? dedi...

Ama Alyoşa buna karşılık vermedi. Kendisinden beklenmeyen bu sözlerde aşırı derecede gizli, aşırı derecede kendi kişiliğine bağlı, hattâ kendisinin de iyice kavrayamadığı; öyleyken ona üzüntü verdiği muhakkak olan bir şey vardı:

— işle şimdi, bütün bunlardan başka benim dostum olan biri, dünyadaki insanların en üstünü hayata gözlerini kapıyor. O" insanla birbirimize ne kadar bağıs olduğumuzu, ruhlarımızın ne kadar kaynaştığını bir bilseniz Lise! Öyleyken iste artık yalnız kalıyoruz... Size geleceğim, Lise! Bundan böyle hep beraber olalım

— Evet hep birlikte olalım, beraber olalım! Bundan böyle ömrümüzün sonuna kadar ayrılmayalım Dinleyin; beni öpebilirsiniz, buna izin veriyorum...

Alyoşa onu öptü:

— Haydi şimdi gidebilirsiniz. İsa yardımcınız ol sun!...

Genç kız onu haçla kutsadı:

— Çabuk O nün yanına gidin! Daha sağken yetişin ona. Anlıyorum ki, sizi alıkoymakla insafsızlık etmişim. Bugün, hem O nun için hem de sizin için dua edeceğim! İkimiz mutlu olacağız Alyoşa! Mutlu olacağız, değil mi?

— Belki de, Lise...

Alyoşa Lise'nin yanından ayrıldıktan sonra Bayan Hohlakova'nın odasına gitmeyi uygun bulmadı. Ona veda etmeden evden çıkmak üzereydi. Ama daha kapıyı açıp dışarıdaki merdivene doğru yürürken, birdenbire nereden çıktığı belli olmayan, Bayan Hohlakova ile karşılaştı. Alyoşa daha söylediği ilk sözden onun ken

disini orada mahsus beklediğini anladı. Bayan Hohlakova ona doğru atılarak:

— Aleksey Fiyodoroviç, bu korkunç bir şey! Bunlar çocukça ve saçma şeyler: Hepsi saçma! İnşallah öyle bir şeyi hayalinizden geçirmiyorsunuz... Saçma, saçma, saçma! dedi.

— Sakın bunu ona söylemeyin. Sonra sinirlenir, bu da şu anda onun için zararlı olur.

— İşte bu duyduklarım akıllı başında bir gencin, akıllıca sözleridir. Bu sözünüzü şöyle anlıya bilirim değil mi? Siz hasta olduğu için, ona acıdığınızdan ötürü kendisi ile anlaştınız. İsteğine karşı gelmekle onu darıltmak istemiyorsunuz öyle değil mi?

Alyoşa kesin bir tavırla:

— Yok canım, ben onunla gerçekten, ciddî olarak konuştum, dedi!

— Bu işte ciddilik olamaz! Bu akıl alacak şey değil! Bundan böyle artık sizi evimize bir daha almam! İkincisi buradan gideceğim, onu da götürüleceğim, bunu böyle bilin!

Alyoşa:

— Ama neden? dedi. Bu işe daha o kadar çok vafcit var ki; daha belki bir buçuk yıl beklemek zorunda Kalacağız.

— Ah, Aleksey Fiyodoroviç! Burası tabii doğru. Böylece bir buçuk yıl içinde onunla daha bir defa darılır, ayrılırsınız. Ama ben öyle mutsuzum, öyle mutsuzum ki; bütün bunlar saçma da olsa, bu iş beni mahvetti. Şimdi ben son sahnede Famusov rolündeyim. Siz Catskiy'siniz. O Sofia'dır. Hem bakın ben mahsus koşup buraya, merdivene çıktım; sizinle konuşmak için. Oysa kaderi bağlayan olay, orada, merdivende iken oldu. Herşeyi işittim. Az kalsın bayılacaktım. Demek ki bu gece olup biten bütün o korkunç şeylerin, bütün o isteri krizlerinin nedeni buydu! Kıza sevgi, annesine ölüm! Buyrun cenaze törenine! Şimdi ikinci birşey var :22

Hem de en önemli olanı budur. Lise'in size yazdığı o mektup neydi? Bana gösterin onu, hemen gösterin!

— Hayır, hayır gösteremem! Şimdi siz bana sunu söyleyin : Katerina İvanovna nasıl? Bunu muhakkak öğrenmeliyim.

— Halâ yattığı yerde sayıklıyor; Daha kendine gelmedi. Teyzeleri de burada. Yalnız Ah, vah edip duruyor, bir de benim karşımda kuruluyorlar. Hertenstube ise, gelir gelmez o kadar korktu ki. ona ne yapacağımı, o adamı nasıl kurtaracağımı bilemedim. Doktor çağırtmayı bile düşündüm. Benim arabamla götürdüler onu. Sonra herşeyin üzerine tüy diker gibi, durup dururken bir de siz ortaya çıktınız. Gerçi biliyorum, bütün bunlara daha bir buçuk yıl var. Ama yüce olan ne varsa onun hatırı için, ölüm döşeginde yatan dedenizin başı için bana o mektubu gösterin Aleksey Fiyodoroviç! Bir anne olarak bana gösterin onu! İsterseniz onu parmaklarınızın arasında tutun. Mektubu elinizden okuyayım!

— Hayır, göstermem Katerina Osipovna! Lise'in kendisi izin verse bile onu size gene göstermem.

Yarın geleceğim, o zaman isterseniz sizinle birçok şeyleri konuşuruz. Ama şimdilik Allahaismarladık!
Alyoşa bunu söyledikten sonra, merdivenden koşarak sokağa indi

II GİTAR ÇALAN SMERDYAKOV

Zaten vakti de yoktu. Daha Lise ile vedalaştığı sırada aklına bir şey gelmişti. Düşündüğü şeydu: Acaba o sırada herhalde ondan saklanan ağabeyi Dimitriy'i yakalamak için nasıl bir kurnazlık yapmalıydı? Vakit artık erken değildi. Saat üçe geliyordu. Alyoşa bütün varlığı ile bir an Önce ölüm döşeğindeki büyüğüne kavuşmağa can atıyordu; ama ağabeyi Dimit

23

riy'i görmek ihtiyacı herşeye üstün geliyordu. Alyoşa'nın zihninde her an meydana gelmeğe hazır, kaçınılmaz ve Korkunç bir felâketin olacağı kanısı gittikçe güçleniyordu. Bu felâket neydi? Ağabeyine hemen o anda neyi söylemek istiyordu? Belki bunu kendisi de bilmiyordu ..Varsın velinimetim yanında bulunmadığım bir sırada hayata gözlerini kapasın diye düşündü. Hiç olmazsa, ömrümün sonuna dek, kendimi belki ağabeyimi kurtarabilirdim, öyleyken kendi yuvama bir an önce dönmeyi düşünerek yanından geçip gittim diye suçlamıyacağım. Zaten öyle davranırsam, Onun yüksek öğütlerine göre davranmış olacağım.

Plânı, ağabeyi Dimitriv'i hiç beklemediği bir sırada yakalamaktı. Bu da şöyle olacaktı: Bir akşam önce olduğu gibi çitin öbür tarafına geçmeli, bahçeye gitmeli, o kameriyenin altına gidip pusuda beklemeliydi. Eğer orada değilse, o zaman Foma'ya da, ev sahibi kadınlara da bir şey söylemeden orada saklanmalı ve kameriyenin içinde hiç olmazsa akşama kadar beklemeli diye düşünüyordu. Eğer eskisi gibi Gruşenka'nın gelişini gözetliyorsa, büyük bir ihtimalle, kameriyeye gelecektir.

Sözün kısası Alyoşa, plânın ayrı ayrı noktaları üzerinde pek durmuyordu, ama o gün manastıra gitmemek zorunda kalsa bile, onu uygulamaya karar vermişti... Herşey engelsiz olup bitti! Alyoşa çitin öbür tarafına, hemen hemen bir akşam önceki yerden geçti ve gizlice çardağa doğru gitti. Kendisini görmelerini istemiyordu. Ev sahibi kadın da, Foma da (eğer kendisi orada ise) ağabeyinin tarafını tutabilir, Dimitriy'in emirlerini dinleyebilirlerdi; öyle olunca da Alyoşa'yı bahçeye bırakmayabilir, ya da arandığını, sorulduğunu Dimitriy'e tam o sırada bildirebilirlerdi.

Kameriyede kimse yoktu. Alyoşa bir akşam önceki yerine oturup beklemeye başladı. Çardağı gözden geçir24

di; çardak nedense şimdi ona bir aksam öncesinden çok daha harap görünüyordu: bu sefer onu eski PÜSKÜ bir yer olarak görüyordu. Kava o akşamki gibi açıktı. Yeşil masanın üzerinde, herhalde o akşam etrafa dökülen konyakla dolu kadehten kalmış yuvarlak bir ia göze çarpıyordu.

Alyoşa'nın aklından can sıkıcı bir bekleyiş sırasında, her zaman olduğu gibi, boş boş, işe yaramaz düşünceler gelip geçiyordu; örneğin: kendisi şimdi oraya girince, neden tam o bir akşam önceki yere oturmuştu? Niçin başka bir yere oturmamıştı? Sonunda içinde bir hüzün duydu. Endişe verici bilinmeyen den ötürü hüzün içindeydi. Ama oraya oturalı daha bir çeyrek saat olmamıştı ki, birden çok yakında bir yerden, birinin gitar üzerinde akortlar yaptığı duyuldu. Gitarı çalan Alyoşa'dan hemen hemen yirmi adım ötede oturuyordu, ya da oraya o anda yerleşmişti; daha uzakta değildi. Fundalıkların arasında bir yerdeydi.

Alyoşa'nın zihninde birden bir anı canlandı. Bir akşam önce ağabeyinin yanından ayrılırken, çardaktan çıkacağı sırada, fundaların arasında, bahçe duvarının yanında solda, yeşil renkte, alçak bir bahçe bankı görür gibi olmuştu. İşte şimdi, konuklar herhalde onun üzerinde oturmuşlardı. Ama kimdi bu konuklar? Birden bir erkek sesi duyuldu. Biri kendi kendine gitarla eşlik ederek, sözleri kırta kırta söylüyormuş gibi uzatauzata, falsolu falsolu şarkı söylüyordu:

Dayanılmaz bir güçle Bağlıyım sevgilime Tanrı bağışlasın bizi Onu ve beni. Onu ve beni. Onu ve beni.
KARAMAZOV KARDEŞLER 25

Ses kesildi. Ton, tam bir uşak tenoruydu, şarkının okunuşu da, okuyanın bir uşak olduğunu belli ediyordu. Birden bir başka ses, bu sefer bir kadın sesi, şefkatle sanki bunları söyleyen utanıyormuş gibi ama aynı zamanda nazlı nazlı:

— Neden uzun bir süredir bize gelmiyorsunuz, Pavel Fiyodoroviç? Neden bize hep öyle yüksekte bakıyorsunuz?

Erkeğin sesi gerçi nezaketle ama inatçı ve kesin bir güvenle:

— öyle bir şey aklımızdan geçmez! dedi. Belliydi ki, erkek kendini kadından üstün görüyordu. Kadın ise gönül çelmeğe çalışıyordu. Alyoşa: Erkek galiba Smerdyakov, diye düşündü. Sesinden öyle anlaşılıyor. Hanım da herhalde buradaki küçük er sahibi kadının, Moskova'dan gelen kızıdır. Uzun kuyruklu rop giyen ve Marfa İgnatyevna'dan çorba almağa gelen kadın var ya, galiba o işte! Kadının sesi

tekrar duyuldu :

— Ben her türlü şiiri severim, yeter ki sözleri birbirine uygun olsun. Neden devam etmiyorsunuz?

Erkeğin sesi gene şarkı söylemeğe başladı:

Tacı var çarımın Sağ olsun sevgilim Tanrı bağışlasın Onu ve beni! Onu ve beni! Onu ve beni!

Gene kadını sesi duyuldu :

— Geçen sefer daha güzel olmuştu, dedi. Taç için şarkı söylerken! Sevdiceğim sağ olsun! demiştiniz. O zaman daha tatlı oluyordu : Bugün herhalde öyle dedeyi unuttunuz!...26

27

Smerdyakov:

— Şiir saçma bir şeydir, diye kestirip attı.

— A, hiç olur mu, ben şiirciklere bayılırım.

— Evet, şiir dediğimiz, gerçekte saçmalıktan başka birşey değil. Siz de bir düşünün; dünyada hiç kafiye ile konuşan insan var mı? Eğer hepimiz, hükümetin emri ile de olsa kafiye ile konuşmağa başlasaydık. çok şeyler söyleyebilir miydik? Efendim? Şiirde iş yok, Mariya Kondratyevna!

Kadın gittikçe daha cilveli bir sesle :

— Herşeye nasıl böyle akıl erdiriyorsunuz? Nasıl oldu da her konuda böyle üstün bilgilere sahip oldunuz?

— Eğer kader bana daha çocukluktan o oyunu oynamasaydı, daha neler yapardım! Daha neler bilirdim! O zaman piç olduğum için, beni pis kokulu Lizaveta dünyaya getirdiği için, âdi bir adam olduğumu söyleyeni, düelloya davet edip tabanca ile öldürürdüm! Oysa onlar Moskova'da da bunu durmadan başıma kakıp duruyorlardı. Dedikodusu, Grigoriy Vasilyeviç sayesinde buradan Moskova'ya yayılmıştı... Grigoriy Vasilyeviç beni aristokrasiye karşı baş kaldırıyorum diye kınıyor. Sen Aristokrasinin kara koyunusun diyor. Diyelim ki, gerçekten kara koyunum. Ne yapalım! İmkân olsaydı, dünyaya hiç gelmemek için, beni ana rahminde iken öldürmelerine bile razı olurdu. Pazarda söylerlerdi... Anneniz bile kendisine özgü o büyük nezaketsizliği ile bana Onun başında koca bir saç kümesi ile dolaştığını, boyunun da iki arşından azıcık fazla olduğunu anlatmağa kalkıştı. Neden azıcık diyordu sanki? Herkesin dediği gibi iki arşından bir az fazla diyemez miydi? Herhalde o sırada gözleri dolu dolu olarak konuşma isteğini duymuştu. Ama sunu da söylemek gerekir ki, böyle gözleri dolu dolu konuşmak mujiklere özgü bir duygululuk belirtisidir. Oysa Rus mujiği kültürlü bir insan kadar duygulu olabilir mi? Cahil olduğu için hiç bir duygusu olamaz onun! Ben daha çocukluktan o ..azıcık sözünü işittim mi, neredeyse kendimi duvara çarpacak hale gelirdim. Bütün Rusya'dan nefret ediyorum ben, Mariya Kondratyevna!

— Eğer orduda görevli bir subay adayı, ya da gencecik bir süvari subayı olsaydınız, öyle demezdiniz. Kılıcınızı çektiğiniz gibi tüm Rusya'yı savunmağa başlardınız.

— Ben orduda görevli bir süvari subaycığı olmayı istemek şöyle dursun, aksine tüm askerlerin yok edilmesini isterim!

— O zaman düşman gelince kim bizi savunacak?

— Zaten savunmak gerekli değil ki! Sekiz yüz on ikide, Fransız imparatoru I. Napoleon Rusya'ya büyük bir sefer yaptı, kendisi bugünkü imparatorun babasıdır. İşte o zaman o Fransızlar bizi boyunduruqları altına alsalardı, iyi olacaktı. Böylece akıllı bir millet, oldukça aptal bir milleti boyunduruğu altına almış, kendisine bağlamış olurdu. O zaman bambaşka bir düzen olacaktı...

— Peki, onlar kendi ülkelerinde iken bizimkilerden daha mı iyiler sanki? Ben bizim o kibar gençlerimizden bir tanesini olsun, o İngilizlerden üç tanesine bile değişmem!

Mariya Kondratyevna bunu sevgi dolu bir sesle söylemişti. Her halde bu sözlerini söylerken de en tatlı bakışları ile bakıyordu.

— Orası herkesin kendi zevkine kalmış bir şey efendim.

— Hem siz kendin'z de, tıpkı bir yabancı gibisiniz. Tıpkı en soylu yabancılardan biri gibisiniz. Bunu size utancımı yenmeğe çalışarak söylüyorum!

— İşin doğrusunu öğrenmek isterseniz, şunu da belirtiyim ki, ahlâksızlıkta bizimkiler de, onlar da birbirlerine benzerler... Hepsi âdidirler. Aralarında yalnız ŞU ayırım vardır: Oradaki rugan çizmeler içinde, biz28

deki âdi herif ise, fakirlik içinde pis bir koku yaya yaya dolaşır, üstelik bunda bir kötülük görmez. Rus milletine, Fiyodor Pavloviç'in çok doğru söylediği gibi dayak atmalı; gerçi Fiyodor Pavloviç, o oğullan yüzünden kaçığın biri oldu, ama sözü doğru...

— Ama siz Ivan Fiyodoroviç'e karşı saygı duyuyormuşsunuz... Bunu kendiniz söylemişsiniz.

— Öyle ama beyefendi benim için Pis kokulu bir uşak..'. dediler. Beni isyan edebilecek biri sayıyorlar; ama bu konuda yanılıyorlar. Cebimde şöyle bir para olsaydı, buradan çoktan giderdim. Dimitriy Piyodoroviç davranışları ile de, aklı ile de, fakirliği ile de tüm uşaklardan daha kötüdür. Hem de hiç bir iş yapmasını bilmez: Buna rağmen gene de herkesten saygı görür. Diyelim ki, ben bulaşıkçıdan başka bir şey değilim, ama mutlu bir insanım; çünkü canım isterse Moskova'da Petrovka'da bir kaferestoran açabilirim. Çünkü ben spesialite yemekleri bilirim. Oysa onlardan hiç biri, yabancıları bir tarafa bırakalım, onlardan hiç biri özel bir servis yapmasını bilmezler. Dimitriy Fiyodoroviç'in ayağında donu yok. Öyleyken, en birinci kontun oğlunu düelloya çağırırsın, adam onunla düello etmeğe razı olur. Oysa, Dimitriy Fiyodoroviç'in benden üstün yönü ne ki? Benden aşırı derecede aptal olması mı? Oysa hiç gereği yokken, ne kadar para batırmıştır!

Manya Kondratyevna birden :

— Karabilir, düello ne güzel bir şeydir... dedi.

— Ne bakımdan?

— İnsana korku da, cesaret de verir, hele gencecik iki subay ellerinde tabanca ile bir kadın için birbirlerine ateş ederlerse!... Tam tablolardeki gibi. Ah, genç kızların düello seyretmelerine izin verselerdi ne iyi olurdu! Ben bir düelloyu seyretmeyi o kadar isterdim ki!...

— İnsan kendisi nişan alıyorsa iyi, yok eğer başkası onun suratına nişan alıyorsa o zaman işte berbat

29

birşey olur. Öyle bir şey olursa yerinizi bırakıp kaçarsınız. Mariya Kondratyevna!...

— Yol: canım, siz kaçır mısınız?..

Ama Smerdyakov karşılık vermek lütfunda bulunmadı. Bir dakikalık bir sessizlikten sonra gene bir akor duyuldu ve falsolu ses şarkının son bölümünü okuyarak havada dalgalandı:

Ne büyükse de çabam

Uzaklaşıyorum ben ondan.

Keyfederim, tad alırım yaşamdan

Başkente gider, yerleşirim orada

Üzülmem artık.

Çekmem hiç dert

Aklımdan geçmez benim dert çekmek artık!

Bu sırada beklenmedik bir şey oldu. Alyoşa birden aksırdı; bankta oturanlar hemen sustular. Alyoşa kalktı, onların bulunduğu yöne gitti. Bu gerçekten Smerdyakov'du; sık giyinmiş, pomatlar sürünmüş, saçlarını hafifçe kıvrımış, ayaklarına rügan ayakkabılar geçirmişti. Gitar bankın üzerindeydi. Kadın da, ev sahibi kadının kızı Mariya Kondratyevna'ydı. Üzerinde, eteğinde iki arşınlık bir kuyruğu bulunan açık mavi bir rop vardı; daha genç bir kızdı, hem de çirkin değildi, ama yüzü yusuvarlaktı ve müthiş çilliydi.

Alyoşa elinden geldiği kadar sakin :

— Ağabeyim Dimitriy çabuk gelecek mi? diye sordu.

Smerdyakov, banktan ağır ağır kalktı; Mariya Kondratyevna da öyle yaptı. Smerdyakov alçak sesle ve kayıtsız bir tavırla sözlerin üzerinde dura dura :

— Benim Dimitriy Fiyodoroviç'ten nasıl haberim olabilir? Yanlarında bekçilikle görevli olsaydım, o zaman başka! dedi.30

31

Alyoşa:

— Canım, ben yalnız 'acaba biliyor musunuz? diye sordum, dedi.

— Gelişleri konusunda hiçbir şey bilmiyorum, bilmek de istemiyorum.

— Oysa bana ağabeyim, bizim evde olup biten her şeyi ona bildirdiğinizi, hattâ Agrafena

Aleksandrovna'nın ne zaman geleceğini haber vermeyi kendisine vaadettiğinizi bile söyledi.

Smerdyakov, ağır ağır ve hiç çekinmeden gözlerini ona doğru kaldırdı. Yüzüne ısrarla bakarak :

— Peki, siz buraya nasıl girdiniz? Buranın kapısı bir saattir sürgülü.

Alyoşa Mariya Kondratyevna'ya doğru döndü :

— Yan sokaktan, çitin üzerinden atlayarak girdim. Bunun için sanırım ki, beni bağışlıyorsunuz. Bir an önce ağabeyimi görmem gerekiyordu.

Alyoşa'nın özür dilemesinden ötürü gururu okşanan Mariya Kondratyevna :

— Ah, size hiç darılabilir miyiz? diye sözleri uzata uzata karşılık verdi. Dimitriy Piyodoroviç, buraya aynı şekilde sık sık kameriyeye geldikleri için 'biz hiç farkında olmayız, bir de bakarsınız ki kameriyede oturuyorlar...

— Ben de onu arıyorum şu anda! Onu görmek ya da nerede olduğunu sizden öğrenmek isterdim. İnanın ki, kendisi için çok önemli bir işi görüşmek istediğimden arıyorum onu.

Mariya Kondratyevna :

— Ağabeyiniz bizlere sırlarım açmazlar ki! dedi. Smerdyakov gene söze karıştı:

— Ben buraya ahabap olarak uğradım ama ağabeyiniz bana burada bile rahat vermezler, beyefendi için bitmez tükenmez sorular sorarak fena halde canımı sıkırlar : yok "Onların evine kim geliyor, kim gidiyor. kendilerine şu ya da bu konuda bilgi vermem mümkün mü?" Falan filân! Hattâ iki kez beni ölümle bile tehdit ettiler.

Alyoşa şaşırdı :

— Yani nasıl ölümle tehdit?

— Beyefendide, dün sizin de gördüğünüz gibi öyle bir karakter varken başkasını ölümle tehdit bir önem taşır mı sanki? Bana: "Eğer Agrafena Ivanovna'nın buradan geçmesine göz yumarsan, geceyi burada geçirirsen, önce seni sağ bırakmam, diyorlardı. Beyefendi' den çok korkuyorum. Eğer o işten korkmasaydım, onu il başkanlığına şikâyet ederdim; şikâyet etmeliydim zaten. Onun daha neler yapabileceğini Tanrı bilir!

Mariya Kondratyevna :

— Geçenlerde: Onu havanda dövceğim! dediler, diye söze karıştı.

Alyoşa :

— Eh, madem havanda dedi, o halde, o tehdidi belki de lâf olsun diye savurmuştur, dedi. Şu anda ona rastlıyabilseydim, bu konuda kendisine bir şeyler söyleyebilirdim.

Smerdyakov, birden aklına gelmiş gibi:

— Size bildirebileceğim tek şey şu; dedi. Ben buraya komşu ve ahabap olarak her zaman gelirim. Nasıl gelmiyeyim? Bundan başka, bugün İvan Fiyodoroviç beni bu sabah erkenden, Dimitriy Fiyodoroviç'in evine gönderdi, Ozyörnaya sokağına! Mektup da vermemişti. Dimitriy Fiyodoroviç'e muhakkak şurada, meydandaki meyhaneye gelmesini söyleyecekmişim: birlikte yemek yemek için. Gittim ama, Dimitriy Fiyodoroviç'i evlerinde bulamadım. Oysa artık saat sekiz olmuştu. Gelmiş, ama çıkıp gitmiş, ev sahipleri öyle dediler. Burada aralarında sanki gizli bir anlaşma var. Şimöi ise kendileri, şu anda belki de kardeşleri İvan Fiyodoroviç'le birlikte o meyhanede oturuyorlar. Çünkü İvan Fiyodoroviç yemeğe eve gelmedi. Fiyodor Pavloviç³²

KARAMAZOV KARDEŞLER

33

ise, bir saat önce tek başlarına yemeklerini yediler, şimdi de uykuya yattılar. Yalnız sizden... size yalvarırım. onlara benden söz etmeyin, benim size söylediklerimi bildirmeyin. Onlara hiçbir şey söylemeyin, çünkü bunu yaparsanız beni öldürürler... Alyoşa aceleyle:

— İvan ağabeyim, Dimitriy'i bugün meyhaneye mi çağırttı?

— Evet efendim.

— Başkent meyhanesine mi? Meydandakine mi?

— Evet, o meyhaneye efendim. Alyoşa derin bir heyecanla :

— Belki de gerçekten oradadır! diye bağırdı. Teşekkür ederim, Smerdyakov, bu haber benim için çok önemli, hemen oraya gideyim!

Smerdyakov Alyoşa'nın arkasından :

— Yalnız beni ele vermeyin! diye seslendi.

— Yok canım, ben meyhaneye sanki rastgele girmişim gibi davranacağım. Merak etmeyin.

Mariya Kondratyevna :

— Nereye gidiyorsunuz canım? Bahçekapısını açayım size! diye bağıracak oldu.

— Hayır, buradan kestirme oluyor, gene çitin üstünden atayayım.

Aldığı haber Alyoşa'yı çok sarsmıştı. Hemen meyhaneye doğru yola koyuldu. Meyhaneye cübbeyle gitmek ona ayıp geliyordu. Ama içerde olup olmadıklarını merdivenden sorup öğrenmek ve onları oradan çağırtmak imkânsız bir şeydi. Alyoşa meyhaneye yaklaştığı sırada, birden pencerelerden biri açıldı, İvan ağabeyi ona yukarıdan aşağı seslendi:

— Alyoşa! Hemen buraya, yanıma gelebilir misiniz? Gelemez misin? Bunu yaparsan, beni çok memnun edersin!

— Tabii gelirim ama, cübbemle nasıl olur?

— Ben zaten ayrı bir odadayım, sen kapıya git. koşup seni karşılayayım...

Alyoşa. bir dakika sonra ağabeyi ile yan yana oturuyordu. İvan tek başına oturmuş yemek yiyordu.

III

KARDEŞLER TANIŞIYOR

Oysa İvan ayrı bir odada oturmuyordu. Burası pencerenin yanında perde ile ayrılmış bir yerdi; ama yabancılar gene de perdelerin arkasında oturanları göremezlerdi. Meyhaneye girince, ilk oda burasıydı, yan duvarın önünde bir büfesi vardı. Odadan her an servis yapanlar geçip duruyorlardı. Müşterilerden yalnız bir ihtiyarcık, emekli bir subay, köşede çay içiyordu. Buna karşılık meyhanenin öbür odalarından içkili yerlere özgü patırdılar, gürültüler geliyor, çağırışlar, bira şişelerinin açıldığı, bilardo toplarının yuvarlandığı işitiliyor, bir org'un uğultusu duyuluyordu.

Alyoşa biliyordu ki, İvan bu meyhaneye hemen hemen hiç gitmezdi. Zaten genel olarak meyhanelere gitmeğe pek hevesli olmadığını da biliyordu. Bu yüzden: Demek ki, buraya yalnız Mimitriy ile buluşmak için gelmiş diye düşündü. Öyleyken Dimitriy ağabeyi ortalarda yoktu.

İvan bağıra bağıra konuşarak :

— Sana balık çorbası ısmarlayayım mı? Yoksa başka bir şey mi istersin? Yalnız çay içerek yaşamıyorsun ya! dedi.

Belliydi ki, Alyoşa'yı oraya çekebildiği için çok seviniyordu. Alyoşa neşe ile :

— Balık çorbası söyle, sonra da çay söylersin, karacıktı, dedi.

II — F: 334

35

— Vişne reçeli de getirsinler mi? Burada reçel var. Hatırlıyor musun, küçükken Polenov'dan nasıl reçel çalmıştın?...

— Demek sen de hatırlıyorsun bunu öyle mi? Eh, reçel de söyle, şimdi de severim reçeli ben...

İvan çingırağın kordonunu çekerek garsonu çağırdı, balık çorbası, çay ve reçel ısmarladı.

— Ben herşeyi hatırlıyorum, Alyoşa. Seni on bir yaşına gelinceye kadar hatırlıyorum; o zaman ben on beş yaşma basmak üzereydim. On beş ve on bir.. Bu öyle bir yaş ayrılığı ki! Bu yaşlarda kardeşler hiçbir zaman birbirleri ile arkadaşlık etmezler. Seni o zaman sevip sevmediğimi bile bilmiyorum.

Moskova'ya gittikten sonra da ilk yıllarda aklıma bile gelmiyordun. Sonradan Moskova'ya geldiğin vakit de galiba yalnız bir defa bir yerde karşılaştık. Oysa, bak dört aydır burada oturuyorum, şimdiye kadar bir araya gelip bir çift lâf etmedik. Yarın gidiyorum, onun için demin burada otururken: Nasıl etsem de onu görebilsem, ona veda edebilsem, diye düşünüyordum, bir de baktım önümden sen geçiyorsun...

— Demek beni görmeyi çok istiyordun, öyle mi?

— Evet, seni ilk ve son defa şöyle iyice tanımak istiyorum. Aynı zamanda kendimi de sana tanıtmalıyım. Sonra da çekip giderim. Bence, insanların ayrılmadan önce birbirlerini tanımaları daha iyi olur. Bütün bu üç ay boyunca, bana nasıl baktığın gözümden hiç kaçmadı; gözlerinde hep garip bir bekleyiş vardı. Ben ise bundan nefret ederim. Onun için sana yaklaşmadım. Ama sonunda sana saygı duymayı öğrendim: "Ayağım yere sağlam basan bir adam iste! diyordum. Şunu da bil ki, şimdi gülüyorum ama, sözlerim ciddîdir. Sen gerçekten ayağını yere sağlam basan bir insansın, öyle değil mi? Ben öyle ayağını sağlam basan insanlardan hoşlanırım, nereye basarlarsa bassınlar, hattâ senin gibi birer küçük çocuk olsalar bile severim on

ları. Sonunda o senin bekleyişli bakışın artık bende hiç nefret uyandırmaz oldu; aksine sevdim o birşeyler bekleyen bakışını senin... Bana öyle geliyor ki, neden bilmiyorum sen de beni seviyorsun Alyoşa, öyle değil mi?

— Seviyorum İvan. Dimitriy ağabeyim senin için İvan mezardır diyor. Ben ise senin için: İvan bilmecedir diyorum. Şimdi bile benim için bir bilmecesi, sen! Bu bilmecenin bir parçasını daha önceden çözmüştüm. Tümünü ise ancak bu sabah çözebildim!

İvan güldü:

— O da ne demek öyle? Alyoşa da güldü :

— Söylersen darılmaz mısın?

— Nedir Allah aşkına?

— Demek istediğim şu: Sen de yirmi üç yaşındaki başka gençler gibisin. Onlar gibi gencecik, körpecik, taptaze ve cana yakın bir çocuksun. Yani sözün kısası, ağzı süt kokan bir çocuktan başka birşey değilsin!.. Şimdi söyle, seni çok mu darılttım?..

İvan neşe ve heyecanla :

— Aksine, nasıl olup da tam üstüne bastığına şaşıyorum, dedi. Sen Tanrı mısın? O nün evindeki o karşılaşmamızdan sonra, kendi kendime hep bunu, yirmi üç yaşında olduğum halde ağzı süt kokan bir çocuk gibi olduğumu düşünüyordum. Sen de durup dururken içimi okuyormuşsun gibi söze bundan başladın. Şimdi şurada durmuş kendi kendime ne düşünüyordum, biliyor musun? Yaşantım beni hayal kırıklığına da uğratsa, sevdiğim kadına olan güvenimi de yitirsem, bu düzenin doğru olduğuna da inanmasam, hattâ aksine bu düzenin, karmakarışık, uğursuz hattâ belki de bir cehennem kaosu olduğu kanısına da varsam, başıma bir insanın basma gelebilecek tüm felâketler de gelse, ben gene de yaşamak isterim. Bu kadehe bir kez dudaklarımı değdirdikten sonra, biliyorum ki, artık ondan ayrılamam, dibindeki son damlaya kadar içirim!³⁶

37

Bununla birlikte, otuz yaşına doğru herhalde, içindekini sonuna dek içmesem bile o kadehi elimden atıp uzaklaşacağım... ama nereye gideceğim, bilmiyorum! Yalnız şunu kesin olarak biliyorum ki, otuz yaşına kadar, gençliğim tüm hayal kırıklıklarından, yaşantının içimde uyandırdığı tüm nefretlerin üstesinden gelecek. Kendi kendime birçok defalar şunu sormuşumdur: Acaba su dünyada içimdeki o zincire vurulmaz, o belki de ayıp sayılabilecek yaşama hırsını yenebilecek bir umutsuzluk var mı? Sonra da şu yargıya vardım: Galiba, öyle bir şey yok dünyada! Ama gene de söylüyorum, yalnız otuz yaşına kadar öyle olacak sanıyorum. Ondan sonra zaten artık kendim yaşamak istemem. Öyle geliyor bana. Daha burnunu silmesini bilmeyen ince hastalığa tutulmuş bazı ahlâkçılar, özellikle şairler, bu yasama hırsını çoğu zaman âdi bir şey sayarlar. Gerçi bu, bir bakıma katıksız bir Karamazov özelliğidir; burası doğru! Ama herşeye rağmen, içimdeki bu yaşama hırsı neden muhakkak âdi olsun? Dünyamızda merkeze yönelen daha pek çok güç vardır; Alyoşa! Ben yaşamak istiyorum ve yasıyorum, yaşamam mantığa aykırı olsa bile!

Bu düzene inanmasam da, baharda açılan yapışkan yaprakcıkları da, mavi gökyüzünü de, neden sevdiğimi bazen hiç kestiremediğim falanca insanı da severim, insanlığın, çoktandır inanmaktan vazgeçtiğim ve herşeye rağmen, tek eski bir anıdır diye hâlâ yürekten bağlılık duyduğum falanca aşaması da içimde sevgi uyandırıyor. İşte! Balık çorbasını getirdiler. Afiyet olsun! Buranın balık çorbası güzeldir; iyi pişirirler onu. Ben Avrupa'ya gitmek istiyorum Alyoşa; buradan doğru oraya gideceğim. Oysa biliyorum ki, orası mezarlıktan başka birsey değildir. Yalnız mezarlıkların en değerlisi, en çok sevilenidir, o kadar iste! Orada en değerli ölümler yatıyor, kabirlerinin üzerindeki her taş öyle ateşli geçmiş bir yaşantıyı, insanın kendi aşamasına

kendi gerçeğine, kendisinin verdiği savaşa, kendi bilimine öyle güçlü bir inamsın hikâyesini taşıyor ki! Önceden biliyorum, oraya gidince kendimi toprağın üzerine atıp o taslan öpe öpe ağlıyacağım. Oysa bunu yaparken, yüreğimde oranın artık bir mezarlıktan başka bir şey olmadığına kesin bir inanç olacak.

Gözyaşlarına umutsuzluktan da dökecek değilim. Dökeceğim o gözyaşları bana mutluluk vereceği için, ağlıyacağım. Kendi duygululuğumla sarhoş olacağım. O yapışkan bahar yaprakcıklarını, o mavi gökyüzünü seviyorum ben, işin özü bu! Bu işte ne akıl, ne mantık söz konusu olabilir; burada insanın özünden, varlığından fısırlan bir sevgi öz konusudur, insan kendi gençliğinden doğan gücü seviyor işte... Benim bu saçma sözlerimden bir şey anlıyor musun, anlamıyor musun Alyoşa?

İvan bunu söylerken birden gülmüştü. Alyoşa:

— Hem de çok iyi anlıyorum İvan: İnsan özü ile, tüm varlığı ile sevmek istiyor. Bunu çok iyi söyledin!. Senin yaşamak için bu kadar istek duymana da seviniyorum, öyle sanıyorum ki, herkes dünyada herşeyden önce yaşamayı sevmeli.

— Yani, yaşamının anlamından çok yaşamının kendisini sevmeli öyle mi?

— Evet, öyle. Senin dediğin gibi, mantıktan önce sevgi gelmeli! Muhakkak öyle olmalı. Sevgi mantıktan önce gelmeli ki, anlamım kavrayabileyim. Zihnimde çoktandır dolaşan birsey var. Senin için işin yarısı olmuştur: Sen yaşamasını seviyorsun. Şimdi ikinci yarıyı da olmalı ki, ruhun kurtulsun...

— Sen de, hemen kurtarmaktan söz ediyorsun. ' bakalım, belki ben, hiç de mahvolmuş değilim, ne Biliyorsun? Peki, senin için işin ikinci yansı nedir? •

— O söz ettiğin ölümleri canlandırmak! Belki onlar ölmemişlerdir de... Haydi, bana çay ver. Seninle konuştuğumuza seviniyorum, İvan.

— Görüyorum ki, sen garip bir ilhamın etkisi al³⁸

tındasın. Senin gibi... rahip adaylarının böyle professions de foi yapmalarından çok hoşlanıyorum... Sen

sağlam karakterli insansın Aleksey. Manastırdan çıkmak istediğin doğru mu?.

— Doğru. Dede beni manastırın dışında yaşamaya gönderiyor...

— O halde, demek ki, ben otuz yaşına basıncaya, kadehten dudaklarımı ayırmağa başlayıncaya dek, dünyada daha birbirimize rastlıyacağız. Bak, babam yetmiş yaşma kadar o kadehten dudaklarım ayırmak istemiyor. Üstelik seksen yaşına kadar kadehten içmeyi hayalinden geçiriyor. Kendi söyledi! Gerçi soytarının biridir ama, bu konuda çok ciddi. İlle de şehvetine sarılıyor, taşa sarılır gibi... Hoş, otuz yaşından sonra insana taştan başka sarılacak şey kalmıyor ya! Ama yetmiş yaşına kadar, şehvete bağlı kalmak iğrenç bir şey olur. İyisi mi, otuzuna kadar öyle yaşamalı; insan ondan sonra da, eski hovardalığının birazını daha sürdürebilir ama bu artık kendi kendini aldatmadan başka bir şey olamaz. Bugün Dimitriy'i görmedin mi?

— Hayır, görmedim, ama Smerdyakov'u gördüm. Alyoşa bunu söyledikten sonra ağabeyine aceleyle Smerdyakov'la nasıl karşılaştığını etraflı olarak anlattı. İvan, birden endişe ile dinlemeğe başladı, hattâ bazı şeyleri tekrar tekrar sordu. Alyoşa söze devam ederek:

— Yalnız, benden Dimitriy ağabeyim için söylediklerini sana bildirmememi rica etti.

İvan, kaşlarını çatarak düşünceye daldı. Alyoşa:

— Smerdyakov'a kızdığın için mi kaşlarını çatıyorsun? diye sordu.

İvan isteksiz bir tavırla:

— Evet, ona kızdığım için. Neyse Allah belâsını versin onun! Gerçekten Dimitriy'i görmek istiyordum. Ama şimdi gelmesin artık, istemez! dedi.

— Sen gerçekten o kadar çabuk mu gidiyorsun ağabey?

KARAMAZOV KARDEŞLER 30— Evet.

Alyoşa endişe ile:

— Peki Dimitriy ile babam ne olacaklar? diye sordu. Aralarındaki o is nasıl sonuçlanacak?

— Sen de birşeyi aklına taktın mı hep onu söyler durursun! Ben burada neyim yani? Dimitriy ağabeyimin bekçisi miyim?

İvan sinirli sinirli sözü kısa kesmek istedi ama sonra birden acı acı gülümsedi:

— Kabil de öldürülen kardeşinin hesabını vermek zorunda kaldı değil mi? Belki de, sen şu anda bunu düşünüyorsun, ha? Allah kahretsin! Yanlarında bekçi olarak kalamazdım ya? İşim bitti artık, onun için gidiyorum. Yoksa, Dimitriy'i kışkandığımı, bütün o üç ay boyunca o güzelim Katerina İvanovna'sını baştan çıkarmağa çalıştığımı mı, sanıyorsun? Yok canım! Benim kendi işim vardı. Şimdi işlerimi bitirdim, gidiyorum. O işi biraz önce, nasıl bitirdiğimi sen de gördün.

— Demin, Katerina İvanovna'nın evinde mi?

— Evet, onun evinde. Nasıl da birden bağları koparı verdim! Sonra ne oldu sanki? Dimitriy'den bana ne? Dimitriy'in bunda hiç suçu yok. Benim Katerina İvanovna ile görülecek, yalnız kendi hesabım vardı. Sen de biliyorsun ki, Dimitriy sanki benimle sözleşmiş gibi davranıyordu. Ben ondan bir şey istemedim. Dimitriy kendisi resmen, seve seve kızı bana teslim etti. Bunlar gülünç şeyler. Hayır, Alyoşa, hayır! Şu anda kendimi Be kadar hafif hissettiğimi bir bilsen! Bak ben burada oturup yemek yiyordum ve inanır mısın, özgürlüğümün ilk saatini kutlamak için kendime şampanya ısmarlamak istedim. Tuh! Neredeyse yarım yıl olmuştu... birden, herşeyi siliverdim. Canım, diyelim ki. daha dün akşam bile istersem herşeyi bu kadar kolay bitirebileceğimi hiç aklımdan geçirebilir miydim?

— Aşkından mı söz ediyorsun, İvan?

— Diyelim ki. evet, aşkımı söylemek istiyorum.40

41

Evet âşık oldum; bir genç kıza, bir enstitülüye âşık oldum. Onun uğruna çok acı çektim, o da bana çok çekti. Ondan bir adım olsun ayrılmadım... Sonra birden herşey dağılıverdi. O sırada, ilham gelmiş gibi konuşuyordum, ama çıkınca, kahkahalarla gülmeğe başladım. Buna inanır mısın? Evet, olduğu gibi söylüyorum. Alyoşa:

— Şimdi bile bunu neşeyle söylüyorsun, dedi. Bunu İvan'ın gerçekten neşelenmiş yüzüne dikkatle bakarak söylemişti :

— Canım, gerçekte onu hiç sevmediğimi nereden bilebilirdim? Ha... ha... ha!... Şimdi de sevmediğim anlaşıldı işte! Oysa o söylevimi verirken ne kadar hoşuma gidiyordu! Hem, biliyor musun? Şu anda bile korkunç denecek kadar hoşuma gidiyor. Öyleyken, ondan uzaklaşmak ne kadar kolay oldu! Rol mu yapıyorum sanıyorsun?

— Hayır, yalnız, belki de o duyduğum şey, sevgi değildi!

İvan gülmeye başladı:

— Alyoşa, sen aşk konusunda düşünce yürütme! Senin için ayıp olur. Sahi sen, o sırada, tam o sırada odadan kaçtındı ya! Öyle davrandığın için seni öpmeyi bile unuttum... Bana neler neler çekti! Gerçekten kendi kendine acı çektiren birinin yanında vakit geçirmişim meğer! Ah o kendisini sevdiğimi, çok iyi bilirdi! Hem de kendisi Dimitriy'i değil, beni seviyordu...

İvan bunda neşe ile ısrar ediyordu :

— Dimitriy onun gözünde sadece kendi kendine işkence etmek için bir bahaneydi. Ona o sırada söyledığım herşey gerçektir. Burada isin en önemli noktası şu: Onun Dimitriy'e karşı hiç sevgi duymadığını, yalnız acı çektiği adamı, beni sevdiğini anlaması için belki on beş. yirmi yıl geçmesi gerekiyor. Hattâ belki bugünkü aldığı derse rağmen bunu hiçbir zaman da anlıyamiyacaktır. Her neyse daha iyi oldu! Kalkıp bir daha dön

memek üzere yanından ayrıldım işte. Sırası gelmişken sorayım, kendisi nerede şimdi? Ben gittikten sonra orada ne oldu?

Alyoşa ona Katerina İvanovna'nın isteri krizi geçirdiğini ve olup bitenleri anlattı: Galiba şimdi kendinden geçmiş durumda, sayıklıyormuş dedi.

— Peki, Hohlakova yalan söylemesin?

— Öyle sanıyorum ki, yalan söylemedi.

— Bu işin doğrusunu öğrenmeli. Hoş, hiç kimse hiçbir zaman isteriden ölmemiştir ya! Varsın isteri geçirsin. Zaten Tanrı isteri denilen şeyi, kadına onun iyiliği için göndermiştir. Artık oraya ayak basmam! Ne diye gene burnumu sokayım?

— Ama kısa bir süre önce, ona, onun seni hiçbir zaman sevmemiş olduğunu söyledin.

— Ben, bunu mahsus söyledim. Bir şampanya ısmarlayayım da, özgürlüğe kavuşmamız şerefine içelim Alyoşa! Ah, ne kadar sevindiğimi bir bilsen!

Alyoşa birden :

— Hayır, ağabey, içmeyelim daha iyi, dedi. Hem. nedense içimde bir hüznün var.

— Evet, çoktandır üzülüyorsun, bunu çoktandır seziyorum.

— Demek sen; kesin olarak yarın sabah gidiyorsun,, öyle mi?

— Sabah mı? Ben sabah demedim... Hoş, belki sabah da giderim ya. İnanır mısın? Bugün burada, tek ihtiyarla başbaşa yememek için yalnız başıma yiyorum; bana o kadar iğrenç görünmeğe başladı. İmkân olsaydı yalnız ondan uzaklaşmak için çoktan giderdim. Hem gidiyorum diye neden o kadar endişe duyuyorsun? Ben gidinceye kadar daha bol bol vaktimiz var. Sonsuzluga dek vaktimiz var bizim! Ölümsüzlüğe kadar!

— Madem yarın gidiyorsun, nasıl oluyor da ölümsüzlüğe kadar vaktimiz oluyor?...42

43

İvan güldü:

— Benim gitmemle ikimizi ilgilendiren konu arasında bir ilişki var mı? Bu arada, ne olursa olsun bizi ilgilendiren şeyleri, buraya konuşmaya geldiğimiz şeyleri konuşmaya vakit bulacağız ya? Neden bana hayretle bakıyorsun? Söyle: Burada neden bir araya geldik? Katerina İvanovna'ya karşı duyduğum aşktan, ihtiyardan ve Dimitriy'den söz etmek için mi? Yoksa Avrupa'dan, Rusya'da felâkete yönelen bu gidişten, ya da imparator Napoleon'dan mı? Söyle, bunları konuşmak için mi geldik buraya?..

— Hayır, bunun için gelmedik.

— Demek ki, niçin geldiğimizi anlıyorsun. Başkalarını filânca konu ilgilendirebilir, bizleri, ağzı süt kokan çocukları ise, bambaşka şeyler ilgilendiriyor. Biz herşeyden önce ölümsüz sorunları çözmek ihtiyacını duyarız. Bizim baş derdimiz o! Şimdi bütün Rus gençliği yalnız ölümsüzlükle ilgili sorunlardan söz edip duyor; hep bunları tartışıyor! Tam da tüm ihtiyarların, birden yalnız günlük sorunlarla uğraşmaya başladıkları bir sırada... Sen bu üç ay boyunca neden bana hep, birşeyler bekliyormuş gibi baktın? Hep bana: Sen bir şeye inanıyor musun, yoksa hiçbir şeye inanmıyor musun? diye sormak için! Üç aydır bana yönelen tüm bakışlarının tek anlamı bu, Aleksey Fiyodoroviç! Öyle değil mi?

Alyoşa gülümsedi:

— Belki de öyle. Şu anda benimle alay etmiyorsun değil mi ağabey?.

— Sen alay ettiğimi mi, sanıyorsun? Yok canım, bana üç aydır böyle bir bekleyişle bakmış olan küçük kardeşimi gücendirmek istemem. Sen de bu konuyu söyle bir düşün Alyoşa: Ben de senin gibi küçücük bir çocuktan farksızım; yalnız rahip adayı değilim. Şimdiye kadar sizin: Rus çocukları neler yaparlardı? Yani bazıları nasıl vakit geçirirlerdi? örneğin; şu pis kokan

meyhaneyi ele alalım; diyelim ki, gençler burada bir araya gelip şu köşeye oturdular. Daha önce ömürlerinde birbirlerini hiç tanımamış olan, meyhaneden çıkar çıkmaz da daha kırk yıl birbirlerini hiç aramıyacak olan bu gençler, burada ne gibi konuları tartışır? Meyhanede boş bir dakikaları oldu mu? nelerden söz ederler? Muhakkak ki, tüm evrenle ilgili konulardan. Başka türlü olamaz. Tanrı var mı, yok mu, ölümsüzlük diye bir şey var mı? Hep bunları konuşurlar! Tanrıya inanmayanlara gelince, eh, onlar da sosyalizmden, anaşizmden, tüm insanlığı yeni bir düzene kavuşturmak için yapılacak değişikliklerden söz ederler. Oysa, bunların hepsi aynı kapağı çıkar. Konuştukları hep aynı sorunlardır, yalnız sorunları ele alışları terstir, öbür uçtandır. Çağımızda sayısız gençler, hem de en orijinal düşünceli gençlerimiz hep böyle yüzyıllar boyu ele alınmış sorunlardan söz eder 'dururlar, öyle değil mi?

— Evet, gerçek Ruslar için: Tanrı var mı, ölümsüzlük var mı? gibi sorular, daha doğrusu senin dediğin gibi tersinden, öbür ucundan ele alınmış sorular, tabii ki en önemli sorunlardır. Zaten öyle olması gerekir.

Alyoşa bunu ağabeyine dudaklarında karşısındakini sanki sınamak istiyormuş gibi gülümseyişle bakarak söylemişti.

— Bak sana bir şey söyleyeyim, Alyoşa? Bir insanın Rus olması bazen hiç de akıllıca bir iş değil; gelgelelim, şimdi Rus delikanlılarının uğraştıkları işler, o kadar saçma ki! Bundan saçması akla gelmez! öyleyken, ben bir Rus delikanlısını, Alyoşa adlı bir delikanlıyı çok, pek çok seviyorum!

Alyoşa birden güldü:

— Sözüne ne de güzel bağladın?..

— Eh, şöyle bakalım, nereden başlayalım? Emret,44

45

haydi Tanrıdan başlayalım olmaz mı? Tanrı var mı? Bunu konuşalım ister misin, ha?..

Alyoşa, keskin bir bakışla ağabeyine baktı:

— Nereden istersen başla. Hattâ istersen öbür uçtan başlayalım. Sen dün babamın yanında Tanrı yoktur dedin ya!

— Ben dün ihtiyarla yemek yerken öyle konuşarak mahsus seni kızdırdım, gözlerinin de nasıl parlamaya başladığını gördüm. Ama şimdi seninle bu konuda tartışmaktan kaçınmam; hem de bunu çok ciddi söylüyorum. Seninle anlaşmak istiyorum; çünkü arkadaşlarım yok. Denemek istiyorum, arkadaş olmayı. Ama sana bir şey söyleyeyim, ben de Tanrı'ya inanıyorum!

İvan, bunu gülerek söylemişti:

— Bu beklenmedik bir şey olur, değil mi, ha?...

— Evet. Tabii beklenmedik ter şey olur. Eğer şimdi benimle saka etmiyorsan.

— Şaka ediyormuşum! Dün de dedenin yanında iken şaka ettiğimi söylediler. Bak yavrum, on sekizinci yüzyılda ihtiyaç bir günahkâr vardı: Şöyle bir lâf ortaya attı: Eğer Tanrı olmasaydı, onu icat etmek gerekirdi dedi. S'il n'existait pas Dieu il faudrait l'inventer ve garip olanı insanda hayranlık uyandıran, Tanrının gerçekten var olması değildir. Asıl hayranlık uyandıran şey, insan gibi acıkmak bilmeyen vahşi bir hayvanın içinde Tanrının var olması zorunlu bir şeydir! diye bir düşüncenin uyanmasıdır. Tanrı düşüncesi o derece kutsal, o derece insanı duygulandıran, o derece derin ve insana onur kazandıran bir düşüncedir, iste! Bana gelince, ben çoktandır: İnsan mı Tanrıyı yarattı, yoksa Tanrı mı insanı yarattı? diye düşünmekten vazgeçtim! Artık bu konuda tüm çağdaş Rus gençlerinin ortaya attıkları düşünceleri eleştirecek değilim. Bütün bu düşünceler hep Avrupalıların teorilerinden çıkarılmıştır. Çünkü Avrupa'da daha teori olan

şey, Rus delikanlısının zihninde hemen kesin bir yargı olur. Hem de yalnız gençlerin gözünde öyle değildir, bazı profesörler için bile böyledir. Çünkü şimdi bizim Rus profesörleri ile o Rus gençlerinin arasında çoğu zaman hiç ayrıntı olmuyor. Onun için bütün bu teorileri bir tarafa bırakıyorum.

Şimdi ikimizin amacı ne? Benim amacım ne kadar mümkünse o kadar çabuk, sana özümü, yani nasıl bir insan olduğumu, neye inandığımı, neye güvendiğimi anlatmaktır, öyle değil mi, söyle? Onun için sana şunu bildiriyorum ki, Tanrılım varlığını düpedüz ve yapmacıksız kabul ediyorum. Yalnız şunu belirtmem gerekir: Eğer Tanrı gerçekten var ise ve dünyayı yaratmışsa, o halde hepimizin çok iyi bildiği gibi onu öklid geometrisine göre, insan aklını da ancak üç boyutu kavrayabilecek şekilde yaratmıştır. Bu arada bazı geometri bilginleri ve filozoflar ortaya çıktı. Üstelik bunların arasında çok değerli olanları vardır. Bunlar tüm evrenin, hattâ evreni de içine alan sonsuzluğun bile Öklid geometrisine göre yaratılmış olmasından şüphe ediyorlar. Hattâ, öklid'e göre dünyada hiçbir şart altında kesişmeyen, kesişmeleri imkânsız plan iki paralel çizginin belki de sonsuzluğun herhangi bir noktasında birleştiklerini, hayallerinden geçirmek cüretini

gösteriyorlar.

"Ben şöyle bir yargıya vardım, yavrum: Madem benim böyle bir düşünceyi bile kavramağa gücüm yok, o halde Tanrıyı nasıl kavrayabilirim? Boynumu eğerek Şunu açıklıyorum ki, böyle sorunları çözmek için gereken yeteneklerden hiçbirine sahip değilim! Benim aklım, Öklid prensiplerine göre işleyen, yani yalnız bu dünyayı kavrayabilecek bir akıldır. Böyle olunca, nasıl olur da bu dünya ile ilgisi olmayan bir konuda karar verebilirim? Sana da öğüdüm bunu hiçbir zaman düşünmemektir, dostum Alyoşa! Hele Tanrı'yı Tanrı var mı? Yok mu? sorusunu hiçbir zaman aklına getirme! Bütün bu sorular üç boyutlu düşünceye sahip bir46

47

aklın hiçbir zaman kavrayamayacağı şeylerdir.

Bu bakımdan Tanrının varlığını kabul ediyorum. Hem de bunu seve seve kabul etmekten başka, O'nun hikmetine, O'nun bizim hiçbir zaman bilemeyeceğimiz bir amacı güttüğüne, hayatın belirli bir düzen içinde olduğuna, bir anlam taşıdığına, günün birinde de göya hepimizin birleşeceği kusursuz düzene, bütün evrenin yöneldiği kelâm a, daha doğrusu Tanrının kendisi olan Kelâm a ve benzerleri olan herşeye, her şeye, hattâ sonsuzluğa bile inanıyorum!... Bu konuda birçok sözler söylenmiştir. Artık bana öyle geliyor ki, iyi bir yoldayım değil mi?..

Öyleyken bütün bunların sonucunu düşündüğüm vakit, Tanrı'ya bağlı olan bu dünyayı kabul edemiyorum. Hem de varlığını bildiğim halde, yani böyle bir dünyanın nasıl var olabileceğine bir türlü inanmıyorum. Kabul edemediğim şey, Tann'nın kendisi değil, bunu anla! Ben yalnız O'nun yarattığı dünya'yi kabul edemiyorum, onu bir türlü benimsemeğe razı olamıyorum! Ne demek istediğimi açıklayayım: Mini mini bir çocuk gibi içtenlikle ve kesin olarak inanıyorum ki, tüm acılar günün birinde denecek, insanlığın içinde yaşadıkları tüm zıtlıkların gurur yaralıyan gülünçlüğü basit bir serap gibi siliniverecek ve tüm ayrılıklar bu atom kadar küçük, güçsüz ve Öklid prensiplerine göre yaratılmış aklımızın çirkin bir uydurması olarak yok olacak, inanıyorum ki en sonunda, dünya sona erdiği, herşeyin o kusursuz düzene karışmış bir bütün olacağı anda, öylesine değerli bir şey olacak ki, meydana gelen bu değerli şey tüm yürekleri dolduracak, tüm nefretlerin söndürülmesine, insanların yaptıkları tüm kötülüklerin, döktükleri kanların bağışlanmasına yetecektir. O zaman insanların yaptıkları herşey bağışlanacak, hoş görülecek ve başlarından geçen her şeyi hoş karşılamak mümkün olacaktır. Varsın öyle olsun!... Varsın bu söylediklerimin hepsi gerçekten meydana gelsin ve o de

diğim değerli varlık karşımıza çıksın, öyle de olsa ben. gene de bunu kabul etmiyorum, etmek de istemiyorum L

Diyelim ki, paralel çizgiler bir noktada birleştiler, diyelim ki bunu ben de kendi gözümle gördüm; öyleyken, bunu kendi gözümle gördüğüm halde, sadece birleştiklerini gördüm. derim de ama gene de, gerçekten öyle olduğunu kabul edemem. İşte, benim anlatmak istediğim bu, Alyoşa!... Benim tezim budur! Artık bunu sana ciddî söylüyorum. Seninle yaptığımız bu konuşmaya mümkün olduğu kadar saçma başladım, ama sonunda işte bu açıklamaya dek götürdüm. Çünkü biliyorum ki, senin için gerekli olan budur. Senin bilmek istediğin Tann'nın var olup olmadığı değildir. Senin için yalnız sevgili ağabeyinin hangi duygular içinde yaşadığını öğrenmek gerekiyordu. Ben de bunu söyledim işte...

İvan, uzun söylevini birden bambaşka ve beklenmedik bir heyecanla sona erdirmişti. Alyoşa ona düşünceli düşünceli bakarak:

— Peki neden bu konuşmaya mümkün olduğu kadar saçma başladın? diye sordu.

— Çok basit; çünkü herşey den önce Ruslara öyle yakışır da ondan: Rusların bu konularda yaptıkları tüm tartışmalar saçma bir şekilde yürütülür; daha saçması olamaz, ikincisi; bu konuda ne kadar aptalca söz edilirse, iş o kadar çabuk sonuca varır. Ne kadar aptalca konuşulsa sözler o kadar açık anlaşılır. Aptallık derinlikten yoksundur, aptalın kurnazlığı yoktur. Zekâ, ise kıvrılıp bükülür, saklanır. Akıl sinsidir, Aptallık ise dosdoğrudur, dürüsttür. Bu konudaki düşüncelerimi umutsuzluğa kapılıncaya kadar götürdüm. Şimdi bu umutsuzluğumu ne kadar saçma sözlerle ortaya koyarsam, o kadar çıkarıma uygun olur.

Alyoşa :

— Bana Tann'nın yarattığı dünyayı neden kabul etmediğini açıklar mısın? diye sordu.48

49

— Tabîî açıklarım, sır değil ki bu! Zaten sözlerimi bu konuya doğru götürüyorum. Sevgili kardesciğim

benim' Şunu anla ki ben seni doğru yoldan ayırmak istemiyorum, seni desteğinden yoksun bırakmaya niyetim yok. Belki de senden güç kazanarak kendimi günahattan kurtarmak istiyorum.

İvan bunu söylerken birden küçük, uysal bir çocuk gibi gülümsedi. Alyoşa o zamana kadar İvan'ın dudaklarında böyle bir gülümseyişi hiç görmemişti.

IV

İSYAN

İvan, söze başlayarak :

— Sana birşey açıklayayım mı? dedi. Hep şunu düşünürüm: İnsan yakınlarını nasıl sevebilir? Bunu hiçbir zaman anlayamamışımdır. Bence insanın yakınlarını bile sevmesine imkân yoktur! Kaldı ki, uzak ahabplarım! Bir yerde okumuştum, Merhametli İyoann a, (kendisi bir veliydi) aç ve soğuktan neredeyse donmak üzere olan biri gelmiş, kendisini ısıtması için yalvarmış. O zaman Merhametli İyoann, onunla birlikte yatağa yatmış, bilmem hangi korkunç hastalıktan ötürü iltihaplı ve pis kokan ağzına kendi ağzını dayayarak ona hava vermeğe başlamış. Ama ben şuna kesin olarak inanıyorum ki, o bunu, kendi kendine çile çektirmek isteği ile, yapmacık bir kendi kendine çile çektirmek isteğinden, görevin emrettiği ısmarlama bir sevgiden, üzerine yüklendiği sorumluluktan ötürü yapmıştır. Bir insanın sevebilmesi için, gizlenmesi gerekir, bir parçacık yüzünü gösterdi mi, sevgi hemen yok olur.

Alyoşa:

— Zosima dede de bunu birkaç defa söylemiştir, dedi. O da derdi ki, insanın yüzü sevgide daha tecrübesiz olan birçok kişilerin sevgi duymalarına engel olur. Ama insanlar daha pek çok ve çeşit çeşit sevgiler duyarlar. Hattâ İsa'nın duyduğu sevgiye benzer bir sevgi vardır, bunu iyice biliyorum...

— Hele böyle bir sevgiyi daha kavrayacak, anlayacak durumda bile değilim. Benim durumumda olan daha sayısız insanlar vardır. Asıl düşünülecek şey şu: insanların sevgiyi duymamalarının nedeni kötü karakterlerinden mi ileri geliyor? Yoksa doğuştan mı öyle yaratılmışlardır? Bence İsa'nın insanlara karşı duyduğu sevgi gibi bir duygu, dünyada varolması imkânsız bir mucizedir. Yalnız doğru söylemek gerekirse, İsa Tanrı'ydı. Ama biz Tanrı değiliz ki. Diyelim ki, örneğin ben acıyı derinden yasayabilen bir insanım, öyleyken, bir başkası hiçbir zaman benim ne derecede acı çektiğimi anlayamaz. Çünkü o benden ayrı bir insandır, başka bir varlıktır. Üstelik bir insan başkasının büyük acı çeken bir varlık olduğunu çok nadir kabul eder. (Sanki bu bir rütbeymiş gibi) Ama bunu neden kabul etmez? Ne dersin ha? Söyliyeim; çünkü örneğin: Belki benim kötü kokuyor, belki yüzümde budalaca bir anlam var, ya da belki bir vakitler ayağına basmışımdır da ondan...

Bundan başka acılar arasında ayrılık vardır. Velinimetim olan biri, beni küçük düşüren, beni alçaltan bir acıyı örneğin, açlık gibi bir şeyi çekmemi rahatça kabul eder. Ama acının çeşidi biraz daha yüksek olsun, örneğin; bir ideal için acı çekmek söz konusu olsun, aynı insan, böyle bir çileyi çekebileceğimi çok nadir zamanlarda kabul eder. Çünkü bundan söz edilince, bir de bakar ki, benim yüzüm hiç te herhangi ideal için acı Çeken bir insanın yüzüne benzemiyor. İşte o zaman hebana iyilik etmekten vazgeçer; hem bu hiç de

II — F: 4

50

kötü yürekli olmasından ileri gelmez. Fakirler, özellikle soylu fakirler hiçbir vakit dışarıya çıkıp kendilerini başkalarına göstermemelidirler, sadakayı gazetelere ilân vererek istemelidirler, insan kendi cinsinden olanları plâtonik olarak sevebilir, hattâ bazan uzaktan bile sevmesi mümkündür ama yakından hiçbir zaman sevemez.

Eğer fakirler sahnede, örneğin; balede lime lime olmuş ipekler ve danteller içinde gelip zarif bir tavırla oynıya oynıya sadaka isteselerdi, eh, belki o zaman onlara bakmaktan gözler rahatsız olmazdı. Zevkle seyretmek mümkün olurdu onları! Ama gene de sevgi duyulmazdı. Herneyse, bu konuda yeter derecede konuştum. Benim istediğim sadece, seni kendi bulunduğum noktaya getirmektir. Genel olarak tüm insanlığın çektiği acılardan söz etmek istiyordum. Ama en iyisi yalnız çocukların çektikleri acı üzerinde duralım. Böylece ileri süreceğim delillerin sayısı belki on kat azalır. Yalnız çocuklardan söz edelim daha iyi olur. Tabii bu, hiç de benim çıkarıma olmaz. Çünkü insan çocukları yakından da, hattâ pis olanlarını bile, hattâ yüzleri çirkin olanlarını bile sevebilir. Hoş, bana öyle geliyor ki, çocukların yüzü hiçbir vakit çirkin olmaz, ikincisi, büyüklerden söz etmek istemiyorum; onlar iğrenç varlıklardır. Seviyecek varlıklar değildirler, üstelik cezalandırılmış varlıklardır. Çünkü cennette ki elmayı yediler, böylece iyilikle kötülüğün ne olduğunu kavradılar, Birer Tanrı gibi oldular. Şimdi de o elmayı yemeğe devam ediyorlar.

Ama küçük çocuklar hiçbir şey yememişlerdir. BU bakımdan daha hiçbir suçları yoktur. Sen çocukları se l

ver misin Alyoşa? Biliyorum ki, seviyorsun. Onun için neden şimdi yalnız onlardan söz etmek istediğimi anlarsın. Madem onlar da müthiş acılar çekiyorlar; demek ki, çektikleri bu acılar babalarının yüzünden başlarına gelmiştir. Yani çocuklar elmayı yemiş olan babalarının işledikleri günahın cezasını çekiyorlar. Ama bu başka

51

bir dünyada yürütülecek bir düşüncedir; burada, bizim dünyamızda böyle bir düşünce şekli insan yüreğinin kabul edemeyeceği, anlaşılmaz bir şeydir. Suçsuz bir varlığın başkası için acı çekmesi doğru olmaz. Hele çocuk gibi henüz hiçbir günah işlememiş olan bir varlığa böyle bir şey reva görülmemeli! Bu dediğime hayret edeceksin Alyoşa, ben de çocukları pek çok severim. Hem bak bir şey söyleyeyim mi sana? Karamazov'lar gibi acımak bilmez, şehvete düşkün, cinsel zevklerden başka bir şey düşünmeyen insanlar bile bazen çocukları çok severler. Çocuklar daha küçükken, örneğin yedi yaşına kadar, insanlardan bambaşkadırlar; bir çocuk sanki büyüklerden apayrı bir varlıktır, sanki bambaşka bir şekilde yaratılmıştır. Bir vakitler hapse düşen bir haydut tanıdım: Bu adamın haydutluk ederken, geceleri soygun yapmak için girdiği evlerde, bazen tüm aileleri işkence ederek yok ettiği, bu arada birkaç çocuğu da öldürdüğü olurmuş. Ama cezaevinde iken çocuklara karşı şaşılacak kadar sevgi gösterirdi. Hücresinde bütün vaktini cezaevinin bahçesinde oynayan çocukları seyretmekle geçirirdi. Bir küçük çocuğu penceresinin altına gelmeye alıştırmıştı, çocuk da onunla Çok iyi arkadaş olmuştu... Bütün bunları niçin söylüyorum biliyor musun, Alyoşa? Başımda tuhaf bir ağrı içimde de hüznün var. Alyoşa endişeyle :

— Tuhaf bir tavırla konuşuyorsun, dedi. Bir çılıEinliğe kapılmış gibisin, Ivan Piyodoroviç kardeşini hiç dinlemiyormuş gibi :

— Söz arasında şunu da söyleyeyim: Geçenlerde Moskova'da bir Bulgar bana Bulgaristan'daki yabancı yöneticilerin İslav'lar başkaldırır diye korkarak, herkese rastgele zulmettiklerini, etrafı yakıp yıktıklarını, asıp

Atıklarını, mahkûmları kulaklarından duvarlara çilediklerini, onları böylece çivili olarak sabaha kadar

52

53

beklettiklerini, sonra da astıklarını ve daha akla hayale gelmeyecek bir sürü şeyler yaptıklarını anlattı. Gerçekten de bazen insanların katı yürekliliğinden söz ederken Vahşi bir hayvan gibi denilir. Ama bunu söylemekle vahşi hayvanlara karşı büyük bir haksızlık edilmiş olur. Vahşi bir hayvan, hiçbir zaman insan kadar katı yürekli, onun kadar işkencede ince bir sanat göstererek, onun kadar ustaca kötülük edemez. Kaplan sadece dişleriyle kemirir, parçalar, onun bildiği tek şey budur, insanları kulaklarından duvara çakmayı, böylece sabaha kadar bekletmeyi akıl edemez, elinde olsaydı bile bunu yapamazdı. O Bulgaristandakiler lâf arasında, çocuklara da işkence ederek bir şehvet zevki duyuyorlarmış: Kılıçla çocukları ana rahminden almaktan başlayarak memedeki çocukları havaya fırlatıp onları analarının gözleri önünde süngülemeye kadar herşeyi yapmışlar. Ama asıl zevki çocuklara analarının gözü önünde işkence etmekmiş. Bak, sana beni çok ilgilendiren bir sahne anlatayım. Hayalinde canlandır bakalım: Daha memede olan bir çocuk, elleri tiril tiril titreyen annesinin kucağında. Etraflarını içeriye giren yabancılar almış. Akıllarına çok eğlenceli bir şey gelmiş. Çocuğu okşuyorlar, onu güldürmek için kahkahalar atıyorlar, sonunda çocuk gülmeğe başlıyor. İşte o sırada, adamlardan biri tabancayı çocuğa doğru tutuyor; bebeğin yüzüne dört karış mesafeden nişan alıyor. Çocuk sevinçle kahkahalar atıyor, küçük ellerini tabancayı tutmak için uzatıyor, işte o zaman o büyük sanatçı tetiği çekip tam yüzüne ateş ederek çocuğun başını parçalayıveriyor... Şimdi söyle, bu işte, ince bir sanat yok mu, yani?... Alyoşa :

— Ağabey, sen bunları ne diye anlatıyorsun? diye sordu.

— Düşünüyorum ki, eğer şeytan yoksa ve yok ol' duğuna göre onu insan yaratmışsa, o halde onu kendine benzer olarak, kendisini örnek alarak yaratmıştır.

— O halde Tanrı'yı da öyle yaratmıştır. İvan güldü:

— Şaşılacak şeydir, sözleri Hamlet'teki Polonyus gibi nasıl tersine çevirebiliyorsun? Tam da beni söz üzerinde yakaladın; olsun! Buna memnun oldum, eğer insan Tanrı'yı kendini örnek alarak icat ettiyse, amma da iyi bir Tanrı yaratmış! Demin bütün bunları niçin anlattığımı sordun: Bak söyleyeyim, ben bazı olaylara meraklıyım, onları topluyorum. İnanır mısın? Gazetelerden okuduğum hikâyelerden, nereden olursa olsun, bazı fıkracıkları çıkarıp biriktiririm. Elimde şimdiden güzel bir kolleksiyon var. Tabii Türkler de

bu koleksiyona girdiler. Şimdiye dek, anlattıklarım yep yabancı. Ama elimde bizimkiler için de birçok hikâyecikler var, hem de Türk'lerinkini gölgede bırakacak cinsten. Biliyor musun? Bizde daha çok revaçta olan dayaktır. Daha çok değnek ve kırbaç kullanırız biz. Bu bizim millî töremiz; bizde insanları kulaklarından duvara çivilemek, kimsenin aklına gelmez. Ne de olsa Avrupalıyız biz! Ama değnek, ama kırbaç, bunlar artık bizim öz âdetlerimiz ve bunları bizim elimizden artık kimse alamaz. Avrupa'da artık falaka cezası hiç yokmuş. Avrupa'lılar daha temiz yürekli mi oldular, yoksa öyle kanunlar mı kondu? Nedir?... Yalnız artık bir insanın başka bir insanı kırbaçlaması yasakmış. Ama onun yerine kendilerini memnun etmek için başka bir şey, bizdeki gibi millî bir şey bulmuşlar. Hem de bu bulduktan o kadar millî o kadar onlara özgü bir şey ki, bizde uygulanması hemen hemen imkânsız. Hoş, galiba özel bizde yüksek sosyete de dinî akımlar başladığınan beri bu iş, bize de aşılanıyor ya!... Elimde çok güzel bir broşürcük var, Fransızcadan iş. Çok kısa bir süre önce, belki de beş yıl kadar r, Cenevre'de bir canavarı, bir katili, Rişar adında54

55

birini galiba yirmi üç yaşında bir genci idam etmişler. O genç yaptıklarına pişman olmuş ve tam giyotinin altına yatacağı sırada Hristiyanlığı kabul etmiş. Bu Rişar birilerinin meşru olmayan çocuğuymuş. Kendisi daha altı yaşlarında bir çocukken anası babası dağda yaşayan, İsviçreli çobanlara hediye etmişler onu. Bunlar da onu işte kullanmak için yetiştirmişler. Çocuk onların yanında yabanî bir hayvan yavrusu gibi büyümüş. Ona hiçbir şeyi öğretmemişler. Aksine çocuğu daha yedi yaşında iken yağmurla, soğukta, hemen hemen çıplak bir halde, hem de ona neredeyse yiyecek bile vermeden sürüyü otlatmaya gönderirlermiş. Tabîî, bunu yaparken de aralarından hiçbiri en küçük pişmanlık duymamış. Aksine hepsi onun üzerinde kendilerini tam bir hak sahibi sayarlarmış. Çünkü Rişar onlara bir eşya gibi hediye edilmiş. Bu yüzden kendileri ona yiyecek vermeyi bile gerekli bulmuyorlarmış. Rişar'ın kendisi bile, o yıllarda tıpkı İncil'deki o yolunu şaşırılmış oğul gibi olduğunu, satılmak için yetiştirilen ve besiye çekilen domuzlara verilen yemden olsun yemeyi çok istediğini, ama kendisine bunu bile çok gördüklerini, domuzlardan yem çaldığı vakit onu dövüklerini, bütün çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını böyle geçirdiğini, büyüüp kuvvetlendikten sonra da gidip hırsızlık etmeye başladığını açıklıyor... Yabanî adam Cenevre'de gündelik işler yaparak ekmek parası kazanmaya, kazandığını içkiye vermeye başlamış. Hayvan gibi yaşıyormuş. Sonunda da bir ihtiyarı öldürüp onu soymuş. Kendisini yakalamışlar, mahkemeye vermişler ve idama, mahkûm etmişler. Oralarda bu gibi konularda aşırı duygululuk göstermezler. İşte cezaevinde Rişar'ın etrafını papazlar, çeşitli hristiyan tarikatlerinde bulunan kişiler, hayır sever hanımefendiler sarmışlar. Cezaevinde ona okuma yazma öğretmişler, incil'i anlatmaya başlamışlar, öğütler vermişler, gene adamı dine inandırmaya çalışmışlar, baş lu yapmışlar, yoğurmuşlar, zorlamışlar. Sonunda genç adam merasimle cinayeti kendi eliyle işlediğini itiraf etmiş, mahkeme heyetine kendisinin bir canavar olduğunu, ama en sonunda üstün bir şeye lâyık görüldüğünü, Tanrı'nın nuruna kavuştuğunu ve Tanrı'nın kendisini kutsal mutluluğa erıştirdiğini yazmış. O zaman Cenevre'de herkes heyecana kapılmış, Cenevre'deki bütün hayır sever ve iyilik sever çevreler heyecanlanmışlar, kentte ne kadar üstün ve iyi terbiye görmüş insan varsa, hepsi cezaevine onu görmeğe koşmuşlar; Rişar'ı kucaklıyor, öpüyor: Sen bizim kardeşimizsin, sen kutsal mutluluğa erdin! diyorlarmış, Rişar'ın kendisi de duygulanarak sadece ağlıyor: Evet, üzerime Tanrı'nın nurlu ışıkları geldi, kutsal mutluluğa erdim! Tüm çocukluğum ve ilk gençliğim domuzların yemini çalabildiğim zaman sevinmekle geçti. Şimdi ise kutsal mutluluğa erdim, içimde Tanrı'ya inanç duyarak ölüyorum, diyormuş. Evet, evet, Rişar... Tanrıya inanarak, yüreğinde inançla ölmelisin. Sen başkasının kanına elini buladın, ama Tanrıya inanç duyarak ölmelisin! Gerçi domuzların yemlerini çaldığın ve bu yüzden dayak yediğin vakitler, Tanrı'yı bilmemen senin suçun değil, (bunu yapmakla çok kötü bir şey yapıyordun, çünkü hırsızlık etmek yasak olan bir şeydir.) Şimdi ise başkasının kanına girdin, bu yüzden ölmelisin. diyorlarmış. Böylece son gün gelip çatmış. Artık gücünü yitirmiş olan Rişar ağlıyor, yalnız durup durup: Bu benim en güzel günüm, artık Tanrıya kavuşuyorum! diye söyleniyormuş.

Papazlar, yargıçlar ve yardımsever hanımefendiler: Evet, bu senin en mutlu günündür, çünkü artık Tanrı'ya kavuşacaksın, diyorlarmış. Bütün bu kişiler, Rişar'ın giyotine götürüldüğü utanç ara bası nın peşinden giyotinin kurulduğu yere gidiyorlarmış, kimi Babayla, kimi yaya olarak. Böylece, idam sahasının bulunduğu yere varmışlar. Rişar'a: Öl, biricik kardeşi

fe156

KARAMAZOV KARDEŞLER

miz bizim! İnançlı olarak öl! Çünkü sen kutsal mutluluğa erdin! diye bağıryorlarmış. Sonra kardeş lerinin öpücüklerle boğduğu Rişar ı sehpaya çıkarmışlar, giyotinine altına sokmuşlar, kutsal mutluluğa erdi diye kardeşçe başını uçurmuşlar. Tam anlamıyla özel bir metod!

Bu broşürçük yüksek sosyete de bulunan bazı Lüterci yardımseverler tarafından Rusça'ya çevrilmiş, Rus milletin kùltürünü yükseltmek için başka gazeteler ve bedava olarak dağıtılan yayınlarla birlikte dağıtılmış. Rişar'a yapılan şakanın asıl güzel yönü, millî olmasıdır. Bizde ise, gerçi bir adam. bize kardeş oldu, kutsal mutluluğa erdi, diye başını koparmak saçına birşey oluyor, ama bizim de kendimize göre pek de bundan aşağı kalmayan şeylerimiz vardır. Bizde insanları babadan kalma, doğrudan doğruya uyguladığımız, aynı zamanda büyük bir yakınlığa dayanan, dayakla öldürme zevki vardır. Nekrasov, şiirlerinden birinde, bir mujiğin atını kırbaçla, gözlerine vura vura nasıl dövdüğünü anlatır: Sevgi dolu gözlerine vuruyordu der. Bu gibi şeyleri kimler görmedi ki! İşte bu, tam Ruslara göre bir iş. Nekrasov, gücü yetmeyen zavallı atın, üzerine fazla yük yüklendiği için, yükü ile birlikte çamura saplandığını ve bir türlü çamurdan kurtulamadığını anlatır. Mujik vurur kırbacı hayvana, kendinden geçmiş gibi vurur! Sonunda, artık ne yaptığını bilmeden, kendini dayak atma sarhoşluğuna kapılarak, hayvana öldüresiye vurur, indirdiği vuruşların sayısını şaşırmıştır artık. Gücün yetmese de çek yükü! Geber ama çek!" Zavallı at, bütün gücü ile çırpınıp durur. İşte o zaman adam, kendini savunamayan hayvanın o ağlayan sevgi dolu gözlerine indirmeğe baslar kırbacı! Hayvan can havli ile atılır, kendini de yükü de çamurdan kurtarır, titreyerek, sanki hiç soluk alıyormuş. bir tuhaf, zıplaya zıplaya yürüyormuş gibi, tabii olmayan ve utanç uyandıran adımlarla yola koyulur. Nekrasov'un bunu müthiş bir anlatışı vardır!

Ama ne olursa olsun, o sadece bir attır. Tanrı atları zaten insanlara onlara kırbaç atsınlar diye vermiştir. Tatarlar bunu bize böylece öğretmiş, unutmayalım diye de. anı olarak kırbacı hediye etmişlerdir. Oysa kırbaçla insanlar da dövülebilir. İşte, aydın, tahsil görmüş bir beyefendi ile eşi olan hanımefendi kendi kızlarını, yedi yaşlarında bir küçük çocuğu, kızılık sopası ile dövmüşler. Bu olay notlarımda tüm ayrıntıları ile yazılıdır. Peder bey, dalın üstünde budak var diye seviniyor, daha iyi gömülür deriye diyormuş, kendi kızını böyle sopayı derisine göme göme dövmeye başlamış. Bence böyle dayak atmaktan hoşlanan insanlar vardır, bunu kesin olarak biliyorum: Bunlar her vuruşta daha çok heyecan duyarlar, o kadar ki, bir şehvet zevki, evet, tam anlamıyla bir cinsel zevk duymağa başlarlar. Her vuruşta gittikçe daha çok, daha çok artan, gittikçe şiddetlenen bir zevk. Basarlar dayağı, bir dakika geçer, döverler, beş dakika geçer dövmeye devam ederler, on dakika döverler, hırslarını alamaz daha çok, daha şiddetli, vuruşları daha sık indirerek öldüresiye döverler. Çocuk bağırır, en sonunda yavrucak bağırımayacak duruma gelir. Nefes nefese boğulacak gibi, yalnız Baba, baba, babacığım, babacığım!... diye yalvarır. İş hangi Allahın belâsı ayıp tesadüfle bilinmez, mahkemeye kadar gider. Avukat tutulur, Rus halkı avukata çoktandır kendine göre bir ad bulmuş: Abluka t dediğin kiralananmış vicdandır! der.

Avukat müvekkilini savunmak için bağırır çağırır: BU iş basit bir şey, efendim! Sadece aileyi ilgilendiren, olağan şeylerden biridir bu. Ne var yani? Bir baba kızını dövmüş. Günümüzde ne utanılacak bir şeyki, böyle bir is mahkemeye kadar gelmiş! önceşin doğruluğuna inandırılmış jüri üyeleri salondan uzaklaşıp, sonra beraat kararı vererek çıkarlar. Halk eden kişi beraat etti diye sevinçten çılgık çığış

lığa bağırışır. A... a... ah! Orada ben olmalıydım ki, o işkence edene göz dağı olsun diye adamakıllı bir ceza verilmesini teklif ederek suratlarına karşı bağırıyım! Senin anlıyacağın, topladıklarım hep bunun gibi güzel! sahneler.

Ama çocuklarla ilgili daha da güzel şeyler bilirim. Rus çocuklarıyla ilgili nice hikâyeler topladım, Alyoşa. Küçükük bir kızcağıza, beş yaşında bir mini miniye karşı, annesi babası nefret duymaya başlamış. Annesi babası için saygı değer bir memur ailesi. Tahsilli, iyi yetişmiş insanlar, deniliyor. Bak, bir kez daha, kesin olarak şunu ileri sürüyorum ki, insanlar arasında birçoklarının özel bir eğilimi vardır: Bu da çocuklara işkence etmekten hoşlanmadır. Bunlar yalnız çocuklara işkence ederler ise, bu çocuklara işkence etmekten zevk. alan bu adamlar, insanlık dediğimiz tümde bulunan başka varlıklara karşı çok iyi, hattâ şefkat göstererek, tahsilli ve insansever Avrupalılara yakışır gibi davranırlar. Oysa çocuklara işkence etmekten çok zevklenirler. Bu anlamda, çocukları kendilerine o zevki veriyorlar diye çok severler. İşkenceye meraklı insanları asıl tahrik eden şey, o küçük varlıkların kendilerini savunmak imkânından yoksun bulunmaları, gidecek yerleri ve başvuracak kimseleri olmayan bu yavrucakların melek kadar saf

olmalarıdır. İşkence edenin damarlarındaki kanı tutuşturan işte budur. Her insanda muhakkak bir canavar gizlenir, her insanın içinde bir canavar vardır. Bu canavar çürümüş bir vücuttan, işkence edilen kurbanın attığı çığlıkları duyunca gittikçe alevlenen bir şehvetten doğar. Ahlâksızlığın, bulaşıcı hastalıkların, negrisin, hasta böbreklerin ve daha birçok nedenlerin yarattığı, zincirlerinden boşanmış bir canavardır bu. O zavallı beş yaşındaki kızcağıza, o tahsil görmüş ana babası akla hayale gelebilecek her çeşit işkenceleri yapıyorlarmış. Onu dövüyor, kırbaçlıyor, tekmeliyorlar
mış. Kendileri de nedenini bilmeden çocuğun tüm vücudunu mosmor etmişler; sonunda işkencenin en incisini bulmuşlar: Soğukta, ayazda, çocuğu geceleri çiş geldiğini, söylemiyor diye helaya kilitliyor, bütün gece onu orada tutuyorlarmış. (Sanki beş yaşında bir çocuk, melek gibi, yatağında mışıl mışıl uyurken, daha o çağda gece helaya gitmek istediğini haber vermeyi öğrenebilirmiş gibi) Bu kabahati yüzünden çocuğun yüzüne pisliğini sürüyor, onu kendi pisliğini yemeğe zorluyorlarmış. Hem de bunu anası, öz anası zorla yaptırıyormuş!... Üstelik o ana geceleri helaya kilitli olan zavallı yavrucağın iniltileri etrafı çınlatırken uyuyabiliyormuş! Sen anlıyor musun bu saçmalığı? Mini mini bir varlık, daha başına gelenlerin ne olduğunu kavrayamayacak çağda küçücük bir varlık, o ayak yolunda, karanlıkta, soğukta küçücük yumruğunu acıdan neredeyse parçalanacak gibi olan göğsüne indiriyor ve kin nedir bilmeyen göz yaşlarını dökerek Allah baba kendisini savunsun diye yalvarıyor! Sen bu saçmalığı anlıyabiliyor musun? Dostum, kardeşim, kendisini Tanrıya adanmış, nefsinı yenmiş, rahip adayım benim, bu saçmalığın neye yaradığını, böyle bir şeyin hangi amaca hizmet ettiğini anlayabiliyor musun? Oysa, diyorlar ki: Bu saçmalık olmasaydı, insanın dünyada yaşaması imkânsız olurdu, Çünkü o zaman insan kötülüğün de, iyiliğin de ne olduğunu kavrayamazmış. Peki ama o Allanın belâsı iyilik ile kötülük insana bu kadar pahalıya mal olduktan sonra, onu öğrenmek neden gerekli oluyor? Allah babaya yalvaran o çocuğun göz yaşlarına bütün bilinç dünyası feda olsun! Arık büyüklerden söz etmiyorum, onlar zaten cennetteki elmayı yemişler, bu yüzden ne halleri varsa görsünler hepsinin Allah belâsını versin! Gelgelelim bunlara ne Diyeceğiz? Görüyorum ki, seni üzdüm Alyoşa, rahatsız olmuş gibisin. İstersen devam etmiyeyim. Alyoşa :60
KARAMAZOV KARDEŞLER

61

— Olsun! Ben de üzölmek istiyorum, diye mırıldandı.

— Bir şey daha, yalnız bir sahne daha anlatayım sana. Bunu meraklı bir şey olduğu, çok karakteristik bir yönü bulunduğu için anlatacağım. Hem bunu biraz. önce bizim eski dergilerden birinin toplandığı ciltte okudum. Arşiv dergisinde miydi, yoksa Eski günler dergisinde mi, bunu araştırmalı, nerede okuduğumu bile unuttum. Olay, kölelik çağının en kötü zamanında olmuş. Daha yüzyılın başlangıcında. Çok şükür, geçti o günler! Yaşasın, Halkımızın Kurtarıcısı...

O zamanlar, yani bu yüzyılın başında bir general varmış, bu generalin büyüklerle ilişkileri olduğu gibi kendisi de çok zengin bir toprak sahibiymiş, ama öyle toprak sahiplerinden biriymiş ki! (doğrusunu söylemek gerekirse, o zamanlarda bile bu tip toprak sahipleri çok azmış) Bunlar hizmet süreleri sona erip de emekliye ayrıldıkları vakit, neredeyse kendi adamlarının hayatı üzerinde de, ölümü üzerinde de söz sahibi olmak hakkını kazandıklarına kesin olarak inanıyorlarmış. O zamanlar böyleleri varmış.

İşte bu general iki biri canlılık çiftliğinde yaşıyor, herkese yukarıdan bakıyor, daha aşağı bir düzeyde olan komşularına, sanki onlar yavaşmaları, ya da kendi soytarılarıymış gibi davranıyormuş. Tavlasında yüzlerce köpek ve hemen hemen yüz kadar köpek bakıcısı varmış. Hepsi de üniformalı, hepsi de atlıymış. Bir gün çiftlikte çalışanlardan birinin oğlu senin anlıyacağın, küçük bir çocuk, ancak sekiz yaşında bir oğlan, her nasılsa oynarken bir taş fırlatmış ve generalin en çok sevdiği cins bir av köpeğini bacağından yaralamış. General: En çok sevdiğim köpeğim neden topallamaya başladı diye sormuş. Kendisine: İşte şu çocuk köpeği, nize taş attı, onu ayağından yaraladı, diye bildirmişler. General çocuğu tepeden tırnağa süzmüş; Ya! Demek sensinbunu yapan? demiş. Yakalayın şunu!

Çocuğu yakalamışlar, annesinden zorla kopararak alıp götürmüşler. Çocuk, bütün geceyi hapis odasında geçirmiş. Ertesi sabah gün doğarken, general tam bir av giyimi içinde ava çıkmış. Atına binmiş, etrafında beslemeleri, köpekleri, köpek bakıcıları ve av kovalayıcıları varmış. Hepsi de at üstündeymiş. Etraflarına da çiftlikte çalışanları toplamışlar: Bu iş onlara ders olsun diye. En önde de suçlu çocuğun annesi duruyormuş. Hapis odasından çocuğu çıkarmışlar. Bulutlu, soğuk, sisli bir sonbahar günüymüş. Tam av için bir gün. General, çocuğu soymalarını emretmiş. Çocuğu çınlı çıplak soymuşlar. Yavrucak tiril tiril titriyormuş, korkudan aklı basından gitmiş, bağırmağa bile cesaret edemiyormuş. General "koşturun şunu! diye bir komut vermiş. Köpek bakıcıları çocuğa, koş, koş! diye bağırılmışlar. Çocuk koşmaya başlamış... General avazı çıktığı kadar Tut! Getirin şunu! diye bağırılmış ve tüm av köpeği sürüsünü onun üzerine saldırtmış. Çocuğu anasının gözleri önünde köpeklerle kovalatmış, köpekler de çocuğu paramparça

etmişler! Ondan sonra galiba generali hacir altına almışlar. Eh... ne yapacaklardı onu başka? Kurşuna mı dizmeliydiler yani? Başkalarının Vicdanı tatmin olsun diye, kurşuna mı dizmeliydiler onu? Söyle, Alyoşa! Alyoşa yüzü sapsarı olmuş, dudaklarında garip, eğri bir gülümseyişle, gözlerini ağabeyine doğru kaldırarak yavaşça :

— Kurşuna dizmeliydiler ya! dedi. Ivan, tuhaf bir heyecanla :

— Bravo! diye bağırdı. Madem ki artık sen de bunu söylüyorsun, demek ki... Şu rahibe bakın hele!... demek senin de içinde bir şeytan var, Alyoşa Kara

— Saçma birşey söyledim, ama... İvan:

— Belki de, yalnız, asıl önemli olan o ama dadır.

62

KARAMAZOV KARDEŞLER

63

diye bağırdı. Şunu bil ki, bu dünyada saçmalıklar çok gerekli şeylerdir, rahip aday! Dünya saçmalıklar üzerinde duruyor. Onlar olmasaydı, belki de bu dünyada hiç bir şey olamazdı. Biz bildiğimizi biliriz!

— Neyi bilirsin?

Ivan, sayıklıyormuş gibi devam etti:

— Hiç bir şey anlamıyorum. Artık hiç bir şeyi anlamak da istemiyorum. Yalnız olaylar üzerinde durmak istiyorum. Herşeyi anlamaktan çoktan vazgeçtim. Eğer bir şeyi anlamak isteğini duyarsam biliyorum ki, hemen üzerinde durduğum olayı değiştirmiş olurum. Oysa ben olayı olduğu gibi ele almaya kararlıyım... Alyoşa büyük ve içten bir üzüntüyle:

— Beni niçin deniyorsun? diye bağırdı. Bunu bana sonunda söyleyecek misin?..

— Tabii, söyleyeceğim. Zaten sözü sana bunu söylemek için o yöne götürdüm. Sen benim için değerlisin. Seni elimden kaçırmak istemiyorum ve o Zosima'ya da kaptırmıyacağım!...

İvan, bir dakika kadar sustu. Yüzünde birden çok hüznü bir anlam belirmişti:

— Beni dinle: Bu çocukları iş daha açıkça anlaşılsın diye ele aldım. İnsanların dünyanın üstündeki toprağı, ta ortasından kabuğuna kadar sırsıklam hale getirmiş olan gözyaşlarından artık tek bir söz söylemek istemiyorum. Konumu kasıtlı olarak daralttım. Ben bir tahta kuruşuyum ve boynumu eğerek şunu kabul ediyorum ki, olup bitenden hiç bir şey anlamıyorum. Herşey neden böyle düzenlenmiştir? Bunu anlamıyorum.. Demek ki, insanların kendileri suçlu: Onlara cennet verilmiş, onlar ise özgürlüğü istemişler ve bundan ötürü mutsuz olacaklarını kendileri de bilmeden gök yüzündeki ateşi çalmışlar; O halde demek ki, onlara acımak boşuna! Gel gelelim benim o zavallı, o bu dünyaya göre yaratılmış ve Öklid prensiplerine göre işleyen aklım diyor ki, dünyada asıl var olan şey, çekilen acılardır. Suçlu diye bir 'şey yoktur. Her şey bir başka şeyden dümdüz ve basit olarak çıkar. Herşey akıp gider ve herşey aynı paralele girer. Ama bu yalnız Öklid'e yakışır bir acayıplıktır. Çünkü bu acayıplığa uyarak yaşamağa razı olamayacağımı çok iyi biliyorum! Suçlu diye bir şeyin olmadığından, herşeyin bir başka şeyden çıkmasından bana ne? Bunu bilmemden ne çıkar? Benim ihtiyaç duyduğum, suçun cezalandırılmasıdır. Suç cezalandırılmazsa, kendimi mahvederim! Hem de ceza, sonsuzluğun bilmem hangi noktasında ya da bilmediğim bir zamanda verilmemeli. Ceza burada, bu dünyada verilmeli, ben de bunu gözlerimle görmeliyim.

Evet, madem iman sahibi benim, bunu kendi gözümle görmeliyim. O ceza günü gelip çattığı vakit, ölü olursam, beni diriltsinler, çünkü o iş bensiz olursa, çok çok yazık olur. Ben kendi varlığımı işlediğim kötülüklerin ve çektiğim acıları bilmem kim için meydana gelecek olan mahşerden sonraki o kusursuz düzene temel olsun diye mahvetmedim, onun için çırpınmadım. Ben, kendi gözümle karacanın, aslanın yanına nasıl yatacağını, bıçaklananın nasıl dirilip kendisini öldürmüş olanları kucaklayacağını görmek istiyorum. Herkes herşeyin neden meydana geldiğini, niçin yapıldığını öğrendiği vakit burada olmak istiyorum ben!...

Dünyadaki bütün dinlerin temelinde bu istek vardır. Ben de dine inanıyorum. Yalnız, işte o çocuklar var ya, onlar ne olacak? Bu sorunun karşılığını bir türlü bulamıyorum. Belki yüzüncü kezdir söylüyorum; karşıımızdaki sorunlar pek çok. Ama ben yalnız çocukları ele aldım, çünkü ne demek istediğimi böylece açıkça belirtebiliyorum. Beni dinleyin: Eğer herkesin acı çekmesi zorunluysa, herkes mahşerden sonraki 'ölümsüz' kusursuz düzene ancak acı çekme pahasına kavuşabilecekse o halde çocukların bu işte suçu ne? Bunu bana söyler misin lütfen?.. Neden onlar da büyüklerle aynı doku içine girmişler? Neden onlar da bilmem kim meydana

gelecek o kusursuz düzene kavuşsun diye bu yükün altında eziliyorlar?

insanların günahı ortak olmalarını anlıyorum, hattâ cezada bile ortak olmalarını anlıyorum, ama

çocukların büyüklerin işledikleri günahlarda onlarla ortak olduklarını kabul edemem! Eğer çocukların babaları ile her bakımdan hem de babalarının işledikleri bütün kötülüklerde onlarla ortak oldukları bir gerçek ise, bu gerçek bu dünyaya göre değildir ve kavranılması, anlaşılması imkânsız bir şeydir! Şakacının biri, Çocuk nasıl olsa büyüyecek ve günün birinde günah işlemeğe vakit bulacaktır! dese bile, o anlattığım çocuk büyümedi ya, onu, sekiz yaşındaki bir çocuğu köpeklerle parçalattılar ya! Ah, Alyoşa, Tanrıya isyan ediyorum! Gökyüzünde ve toprağın altında olan herşey, tüm varlıklar, tüm canlılar ve eskiden yaşamış olanlar, hepsi hep birden aynı ağızdan Sen haklısın Ya Rab!... Çünkü bize yolumuzu gösterdin!... diye bağırdıkları vakit, tüm evrenin nasıl sarsılacağını anlıyorum! O ana, çocuğunu köpeklerine parçalatan o canavarla kucaklaştığı ve üçü birden, gözyaşları içinde: Sen haklısın Ya Rab!.. diye bağırdıkları vakit, biliyorum ki artık bilincin son halkasına ulaşılmış ve herşey anlaşılmış olacaktır. Ama işte, işin püf noktası burada! Ben işte bunu, bir türlü kabul edemiyorum. Onun için daha dünyada olduğum bir sırada kendi tedbirlerimi almakta acele ediyorum. Bak Alyoşa, belki de ben o ana kadar hayatta kalacağım, ya da olup bitenleri görmek için herkesle birlikte ben de dirileceğim, belki ben de o yavrucuğun cellâdı ile kucaklaşan anaya bakarak: Sen haklısın Ya Rab!. diye bağıracam. Ama o zaman bile öyle bağırarak istemiyorum, bu yüzden, daha vakit varken kendimi bundan korumak istiyorum. Onun için daha şimdiden o ölümsüz, o kusursuz hayattan büsbütün vazgeçiyorum.

65

Mahşerden sonraki o kusursuz düzen, o pis kokuHP} helada mini mini yumruğu ile göğsünü yumruklal yan ve karşılığı ödenmemiş gözyaşları dökerek Allah babaya dua eden çocuğun bir tek gözyaşı damlasına değmez! Değmez, çünkü o gözyaşlarının karşılığı ödenmemiştir. Ama neyle ödeyeceksin karşılığını? O gözyaşları ödenebilir mi hiç? Yoksa intikam alarak mı ödenecek bunların karşılığı? Ama, intikamı ne yapayım ben? Cellâdların cehenneme atılması ne anlam taşır? Neyi düzelterek cehennem?... Mademki, o çocuklar artık işkence ile yok edilmişlerdir?

>< Sonra eğer cehennem varsa, her şeyi içine alan kusursuz düzen nerede? Ben. bağışlamak ve kucaklamak isterim, artık kimsenin acı çekmesini istemem. Ama eğer, çocukların çektiği çileler, insanlığı gerçeğe kavuşturmak için toplanması gereken tüm acıların, tüm çilelerin toplamı eksiksiz olsun diye kullanılacaksa, o zaman önceden söyliyeyim ki, insanlığın kavuşturulacağı o gerçek, tümü ile kendisi için ödenen fiyat kadar etmez. Son olarak şunu da belirteyim : Ben o ananın çocuğunu köpeklerle parçalatan o cellâtlarla kucaklaşmasını da istemiyorum! Onu bağışlamağa cüret etmemelidir o ana! Eğer istiyorsa, kendi namına, bir ana olarak çektiği o sonsuz acının üzerinden bir çizgi çizerek cellâdı bağışlayabilir, ama parçalanan çocuğun çektiği acıyı o cellâdın yanına bırakmağa, bundan ötürü onu bağışlamağa hakkı yoktur. Hattâ çocuğun kendisi cellâdı bağışlasa bile! Madem öyle, o zaman şunu sormak cesaretini kendimde görebilirim: öyle olacaksa, o halde kusursuz düzen bunun neresinde?...

"Bu dünyada o işi başıslıyabilecek, daha doğrusu onu bağışlamağa hakkı olan bir varlık var mı? Ben tüm insanlığa karşı duyduğum sevgiden ötürü böyle kusursuz düzen istemiyorum. Ben intikamı alınma

II — F: 566

KARAMAZOV KARDEŞLER

67

miş acılarla kalmak istiyorum, böylesi daha iyi. İntikamı alınmamış acımla, dindirilmemiş öfkemle kalayım daha iyi, hattâ haksız olsam bile!

Evet, biz mahşerden sonraki o kusursuz düzene aşırı bir fiyat biçtik, böyle bir âleme girmek için böylesine pahalı bir ücret ödemek bize göre değil. Onun için giriş bedelini vermekte acele ediyorum. Eğer ben namuslu bir insansam, bu bileti bir an önce geri vermem gerekir. Ben de öyle yapıyorum işte. Benim kabul etmediğim Tanrının kendisi değildir. Benim yaptığım şey, sadece Tanrı'ya saygı ile biletimi geri vermektir, Alyoşa!...

Alyoşa gözlerini yere indirerek:

— Buna isyan derler! dedi.

İvan karşısındakini etkileyen bir seste:

— isyan mı? dedi. Doğrusu senden böyle bir söz beklemezdim. İnsan isyan içinde yaşayabilir mi?

Oysa ben; yaşamak istiyorum. Şimdi bana doğru söyle, bak seni tartışmaya çağırıyorum! Bana karşılık ver, söyle: Bir an için düşün ki: İnsanlığın kaderi denilen yapıyı sen meydana getiriyorsun. Amacın da sonunda insanları mutluluğa kavuşturmak, onlara en sonunda barışı ve rahatı kazandırmaktır! Yalnız, bunu sağlamak için, kaçınılmaz bir şekilde, bir tek küçük varlığı, diyelim ki, intikamı alınmamış gözyaşları içinde mini mini yumruğu ile göğsünü döven o küçük çocuğu işkence ile öldürmek gerekiyor,

öyle olsaydı, sen bu şartlar altında böyle bir yapının mimarı olmaya razı olur muydun? Söyle! Ama yalan olmasın söylediğin!...

Alyoşa yavaşça :

— Hayır, razı olmazdım, dedi.

— Bundan başka, uğrunda o yapıyı meydana ge tirmeğe çalıştığın insanların da işkence ile öldürülen küçüğün, intikamı alınmamış kanı pahasına elde edilecek mutluluğu kabul edeceklerini, kabul ettikten

sonra da sonsuzluğa kadar mutlu kalabileceklerini düşünebilir misini

Alyoşa, gözlerinde birden beliren bir parıltı ile : — Hayır, bunu düşünmem, ağabey! dedi. Yalnız. demin Bu dünyada bağışlamak hakkına sahip olabilecek ve bağışlayan bir varlık var mı? diye sormuştun. Öyle bir varlık vardır. O varlık herşeyi, herkesi, tüm olup bitenleri ve herşeye rağmen bağışlayabilir. Çünkü o varlığın kendisi günahsız kanını herkes ve herşey için dökmüştür. Sen Onu unuttun. O yapıya işte ancak o temel olabilir. Herkes ona: Sen haklısın Ya Rab. Çünkü sen bize yolunu açıkladın... diyecektir...

— Ha... a..., o Tek ve Günahsız olandan mı söz ediyorsun? O nün dökülen kanını mı söylüyorsun?

Hayır, ben Onu unutmadım. Aksine bütün bu süre içinde hep, nasıl oluyor da bu kadar uzun bir zaman Onu ileriye sürmüyorsun diye hayret ediyordum. Çünkü tüm sizinkiler, tartışmalarda herşeyden önce Onu ileriye sürerler. Biliyor musun Alyoşa? Sakın güleyim deme. Ben bundan bir yıl kadar önce bir şiir uydurdum. Eğer benimle daha on dakika kadar vakit geçirebilirsen. Sana onu da anlattırdım, ister misin?

— Sen şiir mi yazdın? İvan güldü :

— Yok canım, yazmadım, ben bütün ömrümce hiçbir vakit iki satırlık olsun şiir yazmamışımdır. Bu şiiri uydurdum sadece, uydurdum ve zihnime iyice yerleştirdim. Heyecanla uydurmuşum onu. Sen benim ilk okuyucum, daha doğrusu dinleyicim olacaksın.

Alaycı bir gülüşle devam etti:

Gerçekten, bir yazar bir tek dinleyiciyi olsun buldu

mı?

mu, kaçırılmamalı, değil mi ya? Söyle anlatayım

elde Alyoşa

Alyoşa:

Can kulağı ile dinliyorum, dedi.68

— Şiirimin adı Büyük Engizitör dür, saçma bir şey, ama sana onun ne olduğunu açıklamak istiyorum.

69

BÜYÜK ENGİZİTÖR

İvan güldü :

— Bak görüyor musun, bu işte de bir önsöz yapmadan, daha doğrusu edebî bir önsöz yapmadan söze girişmeğe imkân yok, tuh! Görüyor musun? Oysa öyle şeyleri uydurmak nerede, ben nerde! Bak, ele aldığım olay Onaltıncı Yüzyılda oluyor. O zamanlar, (bunu her halde daha okuldayken, sınıfta öğrenmişsindir) o zamanlar gökyüzündeki varlıkları şiirler yazarak dünyaya indirmek alışkanlık olmuştu. Artık Dante'den söz etmiyorum. Fransa'da mahkemedeki zabıt kâtipleri, hattâ manastırlardaki rahipler bile tam anlamıyla temsiller veriyor ve bu temsillerde Hazreti Meryem'i, melekleri, velileri, İsa'yı, hattâ Tanrı'nın kendisini bile sahneye çıkarıyorlardı.

O zamanlar bütün bunlar hiç art niyet beşlemeden yapıldı. Victor Hugo'nun Nötre Dame de Paris inde, Fransız veliahdının dünyaya gelişi onuruna, Paris'te, I Louis'nin önünde, belediye salonunda halka Le bon jugement de tres sainte et gracieuse Vierge Marie adı altında bedava olarak, öğüt verici bir temsil sunuldu, bu temsilde Hazreti Meryem'in kendisi sahneye çıkıyor ve kendi bon jugement'unu bildiriyor.

Bizde de Petro'dan önceki devrede konuları özelliklîe. Eski Ahit'ten alınmış, hemen hemen buna benzer dramatik temsiller verilirdi. Zaman zaman oynatılırdı bu oyunlar. Zaten o dramatik oyunlardan başka, bütün dünyada o zamanlar gerektiğinde velilerin, meleklerin ve gökyüzündeki tüm güçlerin rol aldığı birçok hikâyeler, şiir ler de elden ele dolaşıyordu. Bizde de manastırlarda, böyle şiirlerin çevirileri ya da kopyaları ile uğraşıyorlardı, hattâ buna benzer şiirler uyduruluyordu. Hem de ne zaman? Daha Tatar'ların idaresi altında uluduğumuz zamanlarda.

Örneğin manastırda yazılmış bir küçük şiircik vardır. (Tabii gerekçeden çevrilmiştir) Hazreti Meryem'in Çilesi adlı bu şiirde öyle sahneler öyle bir cesaretle anlatılır ki! Bunlar Dante'ninkilerden aşağı kalmaz.

Hazreti Meryem cehennemde ziyaret eder, ona bu Çileli yolda meleklerden Mikail rehberlik eder. Hazreti Meryem, günah işlemiş insanları ve çektiikleri çileleri görür. Bunların arasında çok ilgi çekici bir günahkârlar gurubu var, bunlar ateşten bir göl içindedirler. Aralarından hangileri bu gölün içine artık yüzeye çıkamayacak kadar gömülüyorlarsa Onlar artık Tanrının unuttuğu varlıklar dır. Bu anlatımda olağanüstü bir derinlik, olağanüstü bir güç vardır.

İşte bunun üzerine derin bir şaşkınlığa kapılan Hazreti Meryem ağlayarak Tanrı'nın tahtı önünde secdeye varır ve cehennemde bulunan herkesin, ama hiç bir ayrılık yapılmadan, herkesin o gölde gördüğü tüm insanların da başışlanması için yalvarır. Hazreti Meryem'in Tanrı ile o konuşması çok ilgi çekicidir. Hazreti Meryem yalvarır durur, bir an bile yalvarmaktan geri durmaz. Tanrı ona; Oğlunun çivi çakılmış elleri ile ayaklarını göstererek: Oğluna işkence edenleri nasıl Ağışlarsın? diye sorduğu vakit, Meryem, tüm velilere, din uğruna çile çekmiş bütün kutsal varlıklara, tüm küçük ya da büyük, hepsinin, kendisi ile birlikte secdeye varmalarını ve hiçbir ayırım yapılmadan herkesin Dışlanması için Tanrı'ya yalvarmalarını emreder.

Sonunda Hazreti Meryem Tanrıya yalvara yalvara cehennemde çekilen çilelerin, her yıl, Kutsal Cuma Troitsa yortusuna dek durdurulmasına razı sağlıyor. Bunun üzerine cehennemdeki günah

70

kârlar da Tanrıya şükrederek: Sen böyle bir Yargıda bulunmakta haklısın Ya Rab! diye bağıyorlar.

İşte benim şiirim de buna benzer bir şey olacaktı, eğer o zamanlar yazılmış olsaydı. Benimkinde, sahneye çıkan ı<O dur. Yalnız hiçbir şey söylemiyor benim şiirimde, sadece gelip geçiyor... Kendisi tüm haşmetiyle dünyaya geleceğini vaad ettiğinden, peygamberinin de: Yakında dünyaya tekrar inecek, ama o günü ve saati oğlu bile bilmiyor, yalnız gökyüzündeki Babamız biliyor sözlerini (daha kendisi dünyada iken belirttiği gibi) söylediğinden bu yana on beş yüzyıl geçmiştir, öyleyken, insanlık Onu eski inançla, eski heyecanla bekliyor. Hem de büyük bir inançla bekliyor onu! Çünkü gökyüzünden insanlara inen vaadlerin arkası kesileli on beş yüzyıl olmuştur!

İnan yalnız yüreğinden gelene, Yoktur gökten gelen vaatler artık...

Böylece yalnız yürekten gelen bir inanç olabiliyor! Gerçi doğrusunu söylemek gerekirse, böyle bir inanç olunca, birçok mucizeler de mümkün oluyordu. Geçmişte insanları bir mucizeyle hastalıklarından kurtaran kutsal insanlar vardı; bazı velilere de (kendilerinin hayat hikâyelerini anlattıkları gibi) Gökyüzünün Kraliçesi bile görünmüş. Ama şeytan uyumaz. Onun için insanlar arasında artık o mucizelerin doğruluğundan şüphe etmeğe başlayanlar olmuş. İşte bu sırada, kuzeyde, Almanya'da korkunç yeni bir kâfirlik ortaya çıkıyor. Koca bir kandil e benzeyen kocaman bir yıldız, (burada kast edilen kilisedir.) Pınarların içine düşüyor ve o zaman bütün pınarların suyu acılaşıyor. BU kâfirler Tanrıya karşı gelerek mucizeleri inkâr etmeğe başlıyorlar. Ama dine bağlı kalanlar ona daha da büyük bir heyecanla inanmaya devam ediyordu. İnsanlık gözyaşlarını gene Ona sunuyor. Gene eskisi gibi O

71

bekliyorlar, O nu seviyorlar, O na güveniyorlar, O'nun uğrunda acı çekmeğe, O nün uğrunda ölmeye can atıyorlar, tıpkı eskisi gibi... İşte insanlık bunca yüzyıl ona inanç ve heyecanla: Çünkü Tanrı aramıza gelecek diyerek dünyaya inmesi için yalvardıktan sonra, sonunda O, insanların acıları karşısında ve onların çektiği çileleri paylaşmak için sınırsız bir istek duyarak kendisine yalvaranların arasına inmeğe karar veriyor. Zaten daha önce de, dünyaya indiği vakit alçak gönüllülük göstererek bazı Peygamberleri, çile çekenleri ve dünyayla ilişkilerini kesmiş olan kutsal insanları (yaşantılarını anlatan hikâyelerde belirtildiği gibi) ziyaret etmişti. Bizde de kendi sözlerinin doğruluğuna inanan Tütçev bunu şöyle anlatır : Kutsal haçın ağırlığı altında ezilerek Sevgili dünyamızın her noktasını Köle gibi, Gökyüzünün Çan Dolaşmıştır, kutsayarak...

Şunu sana söyleyeyim ki, gerçekten öyle olmuştur, e, bu sefer de O, gene acı içinde kıvranan, çile çeken, günahlara gömülmüş ama bir çocuk kalbiyle Onu seven halka, kendi halkına bir an için olsun görünmek isteğini duyuyor. Anlattığım olay, ıspanya'da, Sevil'de, engizisyonun en korkunç zamanında, Tanrı uğruna, ateşlerin yakıldığı ve :

O güzel Otodafe'lerde (*)

Kötü kalpli kâfirlerin her gün yakıldığı

... çağda geçiyor. Ama tabii Onun bu gelişi, eskisöz verdiği ve çağların sonunda, tüm haşmeti için beklenmedik bir anda, tıpkı doğudan batıya doğ

<*) Kâfirlerin yakıldığı ateş.72

KARAMAZOV KARDEŞLER

ru fıskıran bir şimşek gibi olacağını bildirdiği asıl gelişi değildir. Hayır, benim şiirimde O ancak bir ağ için, çocuklarını ziyaret ve onları özellikle kâfirlerin çatır çatır yakıldığı o ülkede görmek isteği ile geliyor. Tanrıya özgü, sonsuz bir sevgi göstererek, bir kez daha insanların arasında tıpkı on beş yüzyıl önce yaptığı gibi gene insan şeklinde dolaşiyor.

Büyük bir alçak gönüllülükle, daha bir akşam önce, kralın, saraylıların, şövalyelerin, kardinallerin ve en güzel saray kadınlarıyla tüm Sevil'in kalabalık halkının gözü önünde, Büyük Engizitörün bir defada Ad majorem glors dei tam yüz kâfiri harikulade güzel bir Otodafe üzerinde yaktığı bir güney şehrinin sıcak ot yığınları üzerine iniyor. Sessizce, kimseye belli etmeden geliyor. Ama, o zaman ne gariptir, herkes onu tanıyor. Bu şiirimin en güzel yeri olabilirdi; yani herkesin onun neden böyle tanıdığını belirttiğim yer var ya, orası işte! Halk karşı konulmaz bir güçle ona doğru yöneliyor. Onun etrafını sarıyor, Onun çevresinde gittikçe kalabalıklaşıyor ve peşinden gidiyor. O hiç konuşmadan, dudaklarında sonsuz bir şefkatle, çektikleri çileleri paylaştığını belirten hafif bir gülümseyişle aralarından geçiyor. Yüreğinde sevgi güneşi yanıyor, gözlerinden Nur, Bilim ve insanlara güç veren bir kudret yayılıyor. İnsanların üzerine dökülen bu ışınlar onların yüreklerini sarsıyor ve içlerinde de Ona karşı bir sevgi ateşi alevleniyor.

Kendisi onlara doğru ellerini uzatıyor, onları kutsuyor ve yalnız ıOna dokunmakla, yalnız Onun giysilerini tutmakla, insanlara şifa veren bir güç bulaşılıyor. İşte o sırada çocukluğundanberi kör olan bir ihtiyar:

"Tanrım, beni şifaya kavuştun. Ben de Seni göreyim! diye bağıyor. O zaman gözlerinden sanki bir perde kalkıyor ve ihtiyar Onu görüyor. Halk :gözyaş! döküyor ve Onun geçtiği yerlerde toprağı öpüyor. Co' cuklar Onun önüne çiçekler serpiyor, Ona şarkı

lar okuyor ve: Osanna! diye bağıyorlar. Herkes: ,işte ta kendisi! işte O geliyor. Bu ancak O" olabilir. Ondan başkası olamaz diye tekrarlıyorlar.

O Sevil Katedralinin kapısı önünde duraklıyor: Tam o sırada tapınağın içine göz yaşlarıyla küçük, beyaz bir çocuk tabutu getiriyorlar. Tabutun içinde yedi yaşlarında bir kız çocuğı yatıyor. Bu tanınmış bir adamın tek kızıdır. Ölü çocuk çiçekler içinde yatıyor. Kalabalığın arasından gözyaşları döken anaya: O çocuğunu diriltecek diye bağıyorlar. Tabutu karşılamak için kapıya çıkmış olan Katedral papazı, şaşkınlık içinde olup bitenlere bakıyor ve kaşlarını çatıyor. Birden ölen çocuğun annesinin bir çığlık attığı duyuluyor. Kadın kendini O nün ayaklarına atıyor; kollarını ona doğru uzatıyor: Karşımda olan Sen isen, çocuğumu dirilt! diye bağıyor. Cenaze alayı duraklıyor, küçük tabutu kilisenin eşiğine, Onun ayakları dibine bırakıyorlar. O acıyarak tabuta bakıyor ve dudaklarından yavaşça bir kez daha şu sözler dökülüyor: Talifa Kumi yani: ... ve kız dirilsin.

Küçük kız tabutun içinde doğruluyor, oturuyor,. Şaşkın şaşkın gözlerini açarak etrafına bakıp gülümsüyor. Elleri tabutta yatarken bulunan bulunan beyaz bir gül demeti var. Halkın arasında şaşkınlık oluyor, bağırmalar, hıçkırıklar duyuluyor ve işte tam o anda birden katedralin önünden Kardinalin kendisi, Büyük Engizitör geçiyor. Bu, hemen hemen doksan yaşımda, uzun boylu, dimdik duran, yüzü kurumuş bir ihtiyardır; gözleri içeri gömülmüştür ama, içlerinde hâlâ kıvılcım gibi bir ışık yanmaktadır. Doğrusu o sırada üzerinde bir akşam önce Roma dininin düşmanlarını, kâfirleri yaktıkları sırada, halkın karşısında gösteriş yaparak dolaştığı o güzel kardinal giysileri yoktur. Hayır, o anda üzerinde yalnız eski, kaba bir ra~ hip cübbesi var. Arkasından ölçülü bir mesafeden, yüzleri gülmeyen yardımcıları ve köleleri ile, Kutsal mu74 KARAMAZOV KARDEŞLER

hafızlar geliyor. Kardinal halkın karşısında duruyor ve olup bitenleri uzaktan seyrediyor. Herşeyi görüyor. Tabutu nasıl Onun ayakları dibine koyduklarını, küçük kızın nasıl dirildiğini görüyor ve yüzü* asılıyor. Ağarmış gür kaşlarını çatıyor. Bakışlarında acımak bilmeyen bir parıltı oluyor. Parmağını uzatıyor, muhafızlarına Onu yakalamalarını emrediyor. Ve onda öyle bir güç var ki, halk da öylesine alıştırılmış, öylesine boynu eğik, öylesine içi titriyerek onun sözünü dinler bir hale gelmiştir ki, kalabalık hemen muhafızların önünde açılıyor, onlar da birden meydana gelen bir mezar sessizliği içinde, ellerini Onun omuzlarına koyup kendisini götürüyorlar.

Kalabalık hemen, tek bir varlık gibi ihtiyar engizitörün karşısında yerlere kadar eğiliyor, o da halkı kutsuyor ve geçip gidiyor. Muhafızlar mahpusu eskiden kalma Kutsal Mahkeme binasında bulunan daracık, karanlık, kubbeli cezaevine getiriyorlar. Bir gün geçiyor, Sevil'in karanlık, sıcak boğucu gecesi başlıyor. Havada bir defne ve limon kokusu var. Derin karanlığın içinde birden zindanın demir kapısı açılıyor ve ihtiyar büyük engizitör elinde bir kandille ağır ağır zindana giriyor. Ama kendisi yalnızdır; kapı onun arkasından hemen kapanıyor. Büyük Engizitör içeriye girer girmez duruyor ve uzun uzun, bir ya da iki

dakika kadar bir süre dikkatle, Onun yüzüne bakıyor. Sonunda yavaşça yaklaşıyor, kandili masanın üzerine koyuyor ve Ona şöyle diyor.

— Söyle sen O musun? Gerçekten O sen misin? Ama karşılık almayınca çabucak sözüne devam ediyor:

— Bana karşılık verme! sus. Zaten ne söyleyebilirsin? Senin ne söyleyeceğini, ben zaten çok iyi biliyorum. Hem daha önce söylemiş olduklarına daha başka bir şey katmaya hakkın yok! O halde, niçin gelip bize engel oluyorsun? Çünkü sen bize engel olmağa geldin!

Bunu kendin de biliyorsun. Ama yarın ne olacak biliyor musun? Ben kim olduğumu bilmiyorum, bilmek de istemiyorum! Karşımdaki gerçekten Sen misin, yoksa Onun bir kopyası mı? Ne olursan ol, yarından tezi yok, seni mahkûm edip kâfirlerin en kötüsü olarak yaktıracağım ve bugün senin ayaklarını öpen o halk, yarın benim bir tek işaretim üzerine, seni yakacak olan ateşin altına avuç avuç kömür atmak için ileri doğru atılacaktır. Bunu biliyor musun?

Bunu söyledikten sonra derin bir düşünce içinde ve gözlerini bir an için tutuklu'dan ayırmadan :

— Evet, belki, bunu sen de biliyorsun, diyor. Bütün bu süre içinde susmuş olan Alyoşa gülümseyerek :

— Ben pek anlayamıyorum, İvan. Nedir bu böyle? diye sordu. Doğrudan doğruya dizginsiz bırakılmış bir hayal eseri mi, ihtiyarın yaptığı bir yanlış mı, yoksa akıl almaz bir qui pro quo (*) mu?

İvan güldü :

— Diyelim ki, sonuncusu olsun. Eğer seni bugünkü realizm bu kadar şımarttıysa ve artık hiçbir fantastik şeye dayanamıyorsan öyle olsun. Madem istiyorsun, varsın bu bir qui pro quo olsun.

Tekrar güldü :

— Gerçi, ihtiyar doksan yaşındadır ve çoktandır taktığı o düşünceyle çıldırmış olabilir. Tutuklu a onu görünüşüyle şaşırtmış olabilir. Hattâ son bir ihtimal daha var: Bu; belki de doksan yaşındaki bir ihtiyarın ölmeden önce, üstelik hâlâ o akşam Otodafeler ferinde yüz dinsizin yakılmasından ötürü heyecanı içinde olduğu için gördüğü bir hayal ya da bir sayıklama olabilir. Ama ister bir qui pro quo, ister dizginsiz bir hayalin eseri olsun, bizim için ne fark eder? Burada önemli olan ihtiyarın içindekilerini dökmek ihtiya

(*) Karışıklık.

76

77

çını duymasıdır; doksan yıllık ömrünün en sonunda ilk kez olarak içinden geçirip de sustuğu şeyleri artık yüksek sesle söylemesidir.

— Peki tutuklu da susuyor mu? Ona bakıyor da bir tek söz olsun söylemiyor, demek.

İvan gene güldü :

— Evet, zaten öyle olması gerekiyor! Hangi yönden ele alırsan al, gene öyle olmalı, ihtiyarın kendisi Ona daha önce söylemiş olduklarına hiçbir şey katmaya hakkı olmadığını belirtiyor. Doğrusunu istersen, katolikliğin temel özelliği de budur. Bence Öyledir. Ben şöyle anlıyorum, Katolikler: Sen herşeyi papaya teslim ettin! Demek ki, herşey şimdi papanın elinde. Sen ise hiç olmazsa artık hiç gelme. Hiç olmazsa bir süreye kadar aramıza gelme, derler.. Yalnız söyledikleri de değildir bu. Bunu yazarlar da, özellikle cizvitlerin yazılarında öyledir. Bunları kendi gözümle, Tanrı üzerine yazılar yazmış olanlarının kitaplarında okudum.

Benim ihtiyar Ona : Bizlere gelmiş olduğun âlemdeki, Sırlardan birini olsun açıklamaya hakkın var mı? diye sorar ve Onun yerine kendisi karşılık verir: Hayır, buna hakkın yoktur, çünkü bunu yaparsan daha önce söylediklerine bir şey katmış olursun. Bunu söyleyemezsin! Çünkü söylemen insanların elinden özgürlüklerini almak olacaktır. Oysa, Sen dünyaya geldiğin vakit bu özgürlüğü savunmuştun. Bize yeniden haber vereceğin herşey, insanların inanma özgürlüğüne zarar verir! Çünkü insanlara bir mucize olarak görünür. Oysa onların özgürlük içinde inanmaları, senin için daha o zaman daha bundan binbeş yüz yıl önce, her şeyden daha çok değer verdiği bir şeydi.

O zamanlar sık sık insanlara: <Sizi özgür varlıklar haline getirmek istiyorum. diyen Sen değil miydin! Şimdi o özgür insanları gördün!

İhtiyar birden düşünceli bir tavırla gülümsüyor ona ciddî bir tavırla bakarak devam ediyor:

— Evet, bu iş bize pahalıya mal oldu. Ama biz bu işi senin adına sona erdirdik. Onbes yüzyıl o özgürlükle çile çekip durduk. Ama şimdi artık bu iş bitti, hem de sağlama bitti. Sen tabîi bunun artık kesin olarak sona erdiğine inanmıyorsun değil mi? Bana sevgiyle bakıyor, hattâ bana öfkelenmek alçak gönüllülüğünü bile göstermiyorsun; değil mi? Ama şunu bil ki, şimdi, hem de özellikle şimdi o gördüğün insanlar her

zamankinden daha özgür olduklarına inanıyorlar. Oysa kendileri özgürlüklerini getirip bize teslim ettiler, boyunlarını eğerek onu ayaklarımızın dibine bıraktılar. Ama bunu biz sağladık. Oysa Senin istediğin bu muydu? Sen öyle bir özgürlük mü istiyordun?

Alyoşa :

— Gene anlamıyorum! diye İvan'ın sözünü kesti. İhtiyar alay ediyor, onunla eğleniyor, değil mi?

— Hiç de değil. Gerçekten özgürlüğü sonunda yenmiş, ona üstün gelmiş olmalarını ve bunu insanları mutluluğa kavuşturmak için yapmış olmalarını bir başarı olarak gösteriyor. Diyor ki, çünkü şimdi (şimdi derken tabii engizisyonundan söz ediyor) artık ilk kez olarak insanların mutluluğundan söz etmek mümkün oldu, insan isyancı olarak yaratılmıştır; isyan edenler hiç mutlu olabilirler mi? Sana da bu önceden bildirilmişti! Uyarmalardan, öğütlerden yoksun değildin. Ama sen o verilen haberleri dinlemedin. İnsanları mutluluğa kavuşturabileceek olan tek yolu reddettin. Ama çok şükür ki aramızdan çekilirken işi bize bıraktın. Sen bize vaettin. Bize kesin olarak söz verdin. Bize bağlamak ve çözmek hakkını bağışladın; şimdi de artık bu hakkı eli2den almayı aklından bile geçiremezsin tabii. O halde neden gelip bize engel olmak istiyorsun? Alyoşa :

Peki, uyarmalardan ve öğütlerden yoksun dene demek? diye sordu. BU, ihtiyarın asıl söylemek istediği şeydir. Ken

78

KARAMAZOV KARDEŞLER

79

dişi sözlerine devam ederek Ona diyor ki; Kitaplardan bizlere kadar gelen bilgiye göre, çölde seninle korkunç ve zeki bir ruh, varlığın kendi kendini yok etmesini, yokluğu temsil eden bir ruh, yüce bir ruh konuşmuş, soy. lediğine göre o ruh gönlünü çelerek seni Kötü yola itmek istemiş. Gerçekten öyle mi oldu? Ama sana şunu söylemek isterim: O ruhun sana sorduğu o üç sorudan daha gerçeğe uygun bir şey söylemek mümkün müdür? Senin reddettiğin ve kitaplarda kötü yola çekme olarak gösterilen o üç sorudan daha gerçek bir şey var mı? Şunu da söyleyeyim ki, eğer dünyada gerçekten insanlığı yıldırımla çarpar gibi meydana gelmiş bir mucize varsa, işte o gün, sana sunulan o üç kötü yolun teklif edildiği gün olmuştur. Eğer o korkunç ruhun sorduğu bu üç sorunun kitaplardan hiç iz bırakmadan yok olduğunu düşünmek mümkün olsaydı, hattâ bir örnek, bir deneme olsun diye böyle bir şeyi aklımızdan geçirmek mümkün olsaydı, o soruları yeniden icad edip, yazmak ve tekrar o kitaplara geçirmek gerekseydi, bu iş için de dünyadaki bütün akıllı insanlar, devlet adamları, din bilginleri, bilim adamları, filozoflar, şairler bir araya getirilip, onlara: Bize üç soru bulun, ama bunlar öyle sorular olsun ki, oluşumun bütünlüğünü olduğu gibi kavramaktan başka ayrıca üç sözle, üç cümleyle insanlığın ve dünyanın geleceğini özetlesin, denilseydi, sanıyor musun ki, dünyanın bir araya getirilen bütün bu bilimi. derinlik ve etki bakımından, gerçekten o güçlü ve zeki ruhun sana çölde sorduğu o soruların derinliğine ve gücüne eşit olacak üç soru bulabilir?. Yalnız o sorulardan bile, onların sana sorulması mucizesinden bile. senin o sırada ölümlü, geçici bir insan aklıyla değil, ölümsüz ve mutlak bir akılla karşılaşmış olduğunu belirtmeye yeterlidir. Çünkü bu üç soruda sanki insanlığın bundan sonraki tüm tarihi bir bütün içinde özetlenmiş gibidir ve bütün dünyada insanlık tarihinde görülen bütün çözülmesi imkânsız zıtlıkların birleştiği üç şekil karşısına çıkarılmıştır. O zamanlar bunun böyle olduğu, daha o kadar iyi görülemezdi. Çünkü henüz gelecek bilinmeyen bir şeydi. Ama bugün aradan onbeş yüzyıl geçtikten sonra, görüyoruz ki, bu sorularda herşey o kadar iyi tahmin edilmiş ve önceden o kadar iyi haber verilmiştir ki, aynı zamanda herşey öylesine harfi harfine gerçekleştirilmiştir ki, artık o sorulardan ne birşey çıkarmaya imkân vardır, ne de onlara herhangi bir şey katmaya!

Kendin karar ver; hanginiz haklıydınız? Sen mi, yoksa o mu? Birinci soruyu hatırla; harfi harfine hatırlamasan bile, o sorunun anlamı şuydu: Sen dünyaya insanların arasına ellerin çıplak olarak, basit varlıklar oldukları ve doğuştan onurlarını yitirmiş oldukları için kavrayamadıkları, korktukları, hattâ içlerinde dehşet uyandıran bir özgürlük vaadiyle inmek istiyorsun. Bu özgürlük onları korkutur, çünkü insan için insanlardan meydana gelen bir toplum için özgürlükten daha ağır bir yük yoktur! Oysa bu çıplak ve güneşten kasıp kavru lan taşlan görüyor musun? Onları etmek haline getir! Q zaman tüm insanlık daima içi titrediği halde, sana karşı şükran duyan uslu bir sürü gibi arkandan koşar. Elini çektin mi, verdiğin ö ekmek hemen yok olsun.

Ama sen insanı özgürlükten yoksun bırakmak istemedin ve bu teklifi reddettin. Çünkü şöyle düşündün:

"Eğer insanların Sana bağlılığı ekmeklerle satın alınao zaman bu, özgürlük olur mu? Bu teklife kar vererek insanın yalnız ekmekle yaşamadığını söyle

ama biliyor musun ki, gene işte bu dünyanın ekuğruna yeryüzündeki tüm insanların ruhu Sana başkaldınp,

Seninle savaşacak ve Seni yenecektir O zaman herkes onun arkasından gidecek ve: Bu eşit olan biri var mı? O bize gökyüzünün ate

Sini

vermiştir! diyecektir. Biliyor musun ki, yüzyıllar80

KARAMAZOV KARDEşLER

geçecek ve insanlık kendi düşüncelerinin derinliği, kendi bilimiyle vardığı yargıyı açıklayarak, dünyada suç diye birşey olmadığını, böyle olunca da günahın da olamayacağını ve ortada yalnız aç insanların bulunduğunu bildirecektir?

Karınlarını doyur, ondan sonra onlardan iyilik bekle! İşte sana karşı dikecekleri ve Senin mabedini yıkacak olan sancağa bunu yazacaklardır! Senin tapınağının yerine yeni bir yapı yükseltilecektir. Gerçi bu Babil kulesi de eskisi gibi tamamlanamıyacaktır. Ama ne olursa olsun, Sen bu yeni Babil Kulesinin yapılmasına engel olabilir ve insanların çilelerini bin yıl kısaltabilirsin. Çünkü insanlar o yeni Babil Kuleleriyle daha bin yıl dert çektikten sonra gene de bize geleceklerdir! Bizleri gene toprağın altında, katakombalarda (*) gizlendiğimiz yerlerde (çünkü bizler gene oradan oraya sürünecek ve işkencelere uğrayacağız) bulacak ve: Kamımızı doyurun, çünkü öbürleri bize gökyüzünden bir ateş vereceklerini vaadtiler, ama vermediler diye bağıracaklar. İşte o zaman onların yaptıkları Kuleyi bizler tamamlayacağız, çünkü yapıyı ancak karınlarını doyuracak olan tamamlayacaktır. Karınlarını doyuracak olan ise yalnız biziz. Hem de Senin adına yapacağız bunu ve onları senin adına yaptığımızı soyliyerek aldatacağız.

Ah, onlar biz olmadan hiçbir zaman karınlarımız doyuracak ekmeği bulamayacaklardır! Hiçbir bilim onlara özgür kaldıkları sürece ekmek vermiyecektir, sonunda da onlar özgürlüklerini ayaklarımıza getirecek ve bize: Size köle olalım daha iyi olur, hiç olmazsa kamımızı doyurursunuz... diyecekler. Böylece sonunda özgürlüğün ve toprağın verdiği ekmeğin, herkes için

81

I

(*) Hristiyanların Romalılar tarafından işkencelerle öldürüldüğü zamanlarda toprak altında gizlendikleri yerler.

eşit miktarda olamayacağını anlayacaklardır. Çünkü onları aralarında hiçbir zaman, hiçbir zaman paylaşamayacaklardır! Aynı zamanda hiçbir zaman özgür de olamayacakları kanısına varacaklardır; çünkü kendileri güçleri yetmeyen, kusurlu, önemsiz ama isyancı varlıklardır.

Sen onlara gökyüzünden gelecek ekmeği vaadettin. Oysa tekrar ediyorum, güçsüz, kusurlarından bir türlü kurtulamayan, daima nankörlük eden insan kavimlerinin gözünde, o ekmek yeryüzündeki ekmeğe eşit olabilir mi? Diyelim ki, gökyüzünden gelecek ekmek uğruna Senin için, yalnız onbinlerce güçlü ve yüce olan varlıklar önemli de, geriye kalan o sahildeki kum gibi kalabalık, güçsüz ama Seni seven milyonlar; ancak o üstün, o yüce, o güçlü varlıkları meydana getirecek olan bir hamur mudur?

Hayır, bizim için güçleri olmayanlar da değerlidir. Belki kusurlu ve isyan içinde olan varlıklardır, ama sonunda asıl sözümüzü dinleyecek olanlar onlardır. Onlar bize hayranlıkla bakacak ve başlarına gelip, o korktukları özgürlük yükünü omuzlarımıza almaya razı olduğumuz için bizleri birer Tanrı sayacaklardır. İşte sonunda özgür olmak onlara bu kadar ağır gelecektir! Ama biz onlara Sana bağlı olduğumuzu ve onları Senin adına idare ettiğimizi söyleyeceğiz. Onları gene aldatacağız; bu mümkün olacak, çünkü artık Seni bir daha aramıza bırakmayacağız. Bizim çilemiz işte bu aldatışta olacaktır, çünkü yalan söylemek zorunda kalacağız.

"İşte çölde Sana sorulan birinci sorunun anlamı buydu ve Senin herşeyden üstün tuttuğun özgürlük uğ*una reddettiğın de budur. Bununla birlikte, o soruda Bu dünyanın yüce sırlarından biri saklıydı. Eğer ekmek vermeyi kabul etseydin, insanlığın yüzyıllar bo

II — F: 682

yu hasret çektiği, tek tek olarak da, tüm insanlık ola rak da, hep birlikte özlemini çektiği bir şeye karşı vermiş olacaktın; bu da kime tapacağız? sorusunun karşılığıdır.

İnsan için özgür olur olmaz hemen tapacak, boyun eğecek birini bulmaktan daha sürekli, daha üzücü bir uğraşma yoktur: Ama insanın tapmak için aradığı varlık, artık tartışmasız kabul edilebilecek bir varlık olmalı, o kadar tartışmasız kabul edilecek bir varlık olmalı ki, herkes birden ona tapmaya razı olsun. Çünkü bu zavallı varlıkların derdi örneğin, benim ya da filânca kişinin tapacağı birini bulmak değildir. Onların istediği öyle birini bulmaktır ki, herkes ona inansın, ona boyun eğsin, üstelik ona hep birlikte tapsın, işte tapmada birlik olmak ihtiyacı, ayrı ayrı her insanın ve dünya yaratıldığından beri tüm insanlığın uğrunda acı çektiği en önemli şeydir. İnsanlar böyle hep birlikte ortaklaşa bir şeye tapmak için birbirlerini

kılıçla yok etmişlerdir. Kendilerine Tanrılar yaratmış ve birbirlerine: Kendi Tanrılarınızı bırakın, gelin bizim tanrılarımıza tapın, yoksa size de, tanrılarınıza da ölüm! diyebağırılmış, birbirlerini kendi dinlerine bağlanmaya zorlamışlardır. Dünyanın sonuna dek de öyle olacaktır. Hatta dünyada Tanrılar yok olduğu zaman bile: O zaman da gene ilâhların önünde secdeye varacaklardır.

Sen insan varlığının bu temel sırrını biliyordun, bilmemene imkân yoktu! Ama sana sunulan tek mutlak sancağı, yeryüzünün insanlara kazandırdığı ekmek sancağını, herkesi, hiçbir itiraz ileri sürmeden kendine boyun eğmeye zorlamak için ve özgürlükle insanlara gökyüzünden bağışlanacak ekmek uğruna reddettin. Ondan sonra daha neler yaptın. Hep özgürlük adına yaptın bunları! Oysa sana söylüyorum, insana. ° zavallı, o mutsuz varlığa dünyaya gelirken birlikte getirdiği özgürlük bağışını bir an önce devredebilecek

83

birini bulmaktan daha çok çile çektiren bir dert yoktur.

Ama insanların özgürlüğüne, ancak vicdanlarını tatmin edebilen sahip olabilir. İnsanlara ekmeği vermen, teklif edilirken, itirazsız olarak herkesçe kabul edilebilecek bir sancak sunulmuş oluyordu Sana! Ekmeği verirsen, insan boyun eğer; çünkü ekmekten daha itirazsız olarak kabul edilebilecek bir şey yoktur. Ama Sen, insanlara ekmek sunduğun sırada, herhangi bir başkası Sana rağmen insanın vicdanına sahip olursa, o zaman insan, Senin sunacağın ekmeği fırlatıp atar ve vicdanını aldatmış olanın peşinden gider. Bu konuda Sen haklıydın! Çünkü insan varlığının sırrı yalnız yaşamak değildir; bir şey için yaşamaktır. İnsan neden yaşadığını, ne için yaşadığını kesin olarak kavrayamazsa, yaşamaya razı olmaz, dünyada yaşamaya devam etmektense, kendi kendini yok eder: hatta etrafında hep ekmekler olsa bile.

Buyledir! Gelgelelim ne oldu? Sen insanların özgürlüğüne sahip olacak yerde, onlar için bu özgürlüğü daha da büyüttün! Yoksa insan için rahatın, hatta ölümün bile iyiliği ve kötülüğü kavradıktan sonra ikisinin arasında özgür olarak bir seçim yapmaktan daha değerli olduğunu unuttun mu yoksa? İnsan için vicdan özgürlüğünden daha çekici ama aynı zamanda daha acı veren bir şey yoktur, öyleyken Sen insan vicdanını sonsuzluğa kadar rahata kavuşturacak sağlam tekeller ele almaktansa, ne kadar olağanüstü, ne kada tahmine dayanan, ne kadar belirsiz şey varsa, insanların güçlerini aşan neler varsa, onları ele aldın! Böylece in

sanları hiç sevmiyormuş gibi davranmış oldun. Hem de bunu kim yaptı: Sen! Dünyaya Kendi hayatını insan nn uğruna bağışlamaya gelen Sen! Yani insanların özgürlüğüne sahip çıkmaktansa, onu arttırdın. onun verdiği acılarla insanın ruh dünyasını sonsuzluğa dek sürecek bir yük altında bıraktın.

85

84

Sen insanın özgür bir sevgi duymasını istedin, insanın Senin peşinden özgür olarak, seni beğendiği, sana hayranlıkla bağlandığı için gelmesini istedin. Eski çağlardan kalma kesin kural yerine bir başka kural koydun: İnsan kötülüğün ne olduğuna, iyiliğin ne olduğuna hiçbir etki altında kalmadan, özgür bir yürekle karar vermeliydi. Bunu yaparken de yalnız Seni örnek olarak almalıydı! Ama bunu ortaya atarken hiç düşünmedin mi ki, insan özgür bir seçim yapmak gibi ağır bir yük altında ezilirse, sonunda örnek olarak aldığı, seni bile hatta Senin getirdiğin gerçeği bile tartışmaya başlayacak ve sonunda onu reddedecek. Zaten insanlar sonunda asıl gerçeğin Sende olmadığını bağırarak, herkese bildireceklerdir; çünkü onları senin yaptığından daha büyük bir şaşkınlık ve acı içinde bırakmaya imkân yoktu. Sen ki onlara bunca dert, bunca çözülmemiş sorunlar bıraktın! Bunu yaparak dünyada kendi egemenliğinin temellerini sarstın. Bu yüzden kimseyi suçlama!

Oysa sana teklif edilen bu muydu? Bu güçten yoksun isyancıların mutluluğu için, onların güçlü varlıklar haline gelebilmeleri için, vicdanlarını büyüleyecek, ona sonsuzluğa dek üstün gelebilecek üç güç vardır, yalnız üç çeşit güç! Bunlar da: "Mucize, sır ve otoritedir. Sen birincisini de, ikincisini de, üçüncüsünü de red ettin! Bu bakımdan örnek oldun. O korkunç, o her şeyi bilen ruh, Seni tapınağın tepesine koyup da Eğer Tanrının oğlu olup olmadığını öğrenmek istiyorsan, kendini buradan aşağıya at. Çünkü Onu meleklerin ya kalayıp götürecekleri bildirilmiştir ve o düşmeyecektir parçalanmıyacaktır? Eğer sen de parçalanmazsan Tanrının Oğlu olup olmadığını öğrenecek ve Babana olan inancını ispat etmiş olacaksın," dediği vakit. Sen sözlerini sonuna kadar dinledikten sonra, teklifini red et tin, Ona kapılmadın ve kendini aşağıya atmadın!

Doğrusu gerçekten gurur verici ve çok güzel

Davranışta bulundun. Tanrıya yakışır bir davranıştı bu! Ama insanlar, o güçsüz ve yüreği isyan dolu

kavimdeki varlıklar, onlar Tanrı mı? Ama tabii, Sen bir tek adım atarsan, hatta sadece kendini aşağıya atacakmış gibi davranırsan bile, hemen Tann'ya ihanet olacağını, ona olan inancını yitireceğini ve insanlarını kurtarmağa geldiğin bu toprağa çarparak parçalanacağını, o zaman gönlünü çelerek seni bu kötü yola sürükleyen o zeki ruhun bundan ötürü sevinç duyacağını anlamıştın. Ama tekrar ediyorum, Senin gibi olanlar çok mu?

Bundan başka, Sen gerçekten, bir an için insanların böylesine çekici bir aldanişa kapılmadan durabileceklerini düşündün mü? İnsan denilen varlık yaşantının böyle korkunç anlarında, tüm varlığının temellerini sarsan ve ruhunda en büyük üzüntüyü yaratan sorunlarla karşı karşıya kaldığı vakit mucizeyi red edecek ve hiçbir etki altında kalmadan yalnız özgür vicdanından doğan kararlar yetinecek gibi mi yaratılmıştır? Ama sen tabii bu kahramanlığının kitaplara geçeceğini, çağlar boyunca dillere destan olacağını ve yeryüzünün son sınırlarına kadar duyulacağını biliyordun. İnsanın da seni örnek alarak, mucizeye ihtiyaç kalmadan Tanrıya bağlı kalacağını ümit ettin. Ama şunu biliniyordun ki, insan mucizeyi red ettiği anda, Tanrı'yı da red etmiş olacaktır. Çünkü insan Tanrı'dan çok, mucizeleri aramaktadır! İnsan, mucizeler olmadan yaşamak gücüne sahip olmadığı için, ergeç kendi kendine yeni mucizeler uydurur, kendisinin uydurduğu bu mucizelere bağlanır ve falcılara, kadınların yaptığı büyülere inanmaya başlar yüz defa isyan etmiş, asıl dinin yolundan sapmış ve Tann'ya inanmayan bir varlık haline gelmiş olsa bile daima öyle olacaktır. Başkaları Seni kızdırmaya Çalışarak alaylı, alaylı, sana! İn haçtan, o zaman karSen olduğuna inanınız! diye bağırдық

86

lan vakit, Sen haçtan inmedin, inmedin, çünkü gene de insanı mucizeyle Köleleştirmek istemiyordun, senin istediğin özgür bir inançtı, mucizeye bağlı bir inanç istemedin. Özgür bir sevgiye susamıştın Sen! Bir kez onu hissettikten sonra ömrünün sonuna kadar dehşet içinde kalan bir tutuklunun kendisini bu hale getiren bir gücün karşısında köle hayranlığı duymasını değil. Oysa insanları böyle düşünürken onları aşırı derecede yükseltmiş oluyordun. Çünkü onlar birer isyancı olarak yaratıldıkları halde, aslında birer köledirler. Etrafına bir bak ve kendin karar ver; bak, aradan on beş yüzyıl geçti, şimdi gel de bir gör onları: Kendinle eşit bir düzeye yükseltmek istediğin varlıklar bunlar mı? Yemin ederim ki, insan senin düşündüğünden çok daha zayıf, çok daha aşağı bir varlık olarak yaratılmıştır! Böyle bir varlık Senin yaptığını hiç yapabilir mi? Ona bu kadar saygı duyduğun halde sanki acılarını hiç paylaşmıyormuş gibi davrandın, çünkü ondan gücünün yetmeyeceği bir şey istedin. Hem de bunu kim yaptı? İnsanı Kendisinden de daha çok seven bir varlık.

"Eğer ona karşı daha az saygı duysaydın, ondan daha az şeyler isteyecektin. Bu da sevgiye daha yakın bir şey olacaktı; çünkü taşınması daha kolay bir yük olurdu. İnsan zayıf ve adi bir varlıktır. Her yerde bizim kudretimize karşı isyan etmesinden ve bize isyan ettiği için gururlanmasından ne çıkar? Bu, bir çocuğun, bir öğrencinin duyduğu gururdan başka bir şey değildir. Onlar sınıfta isyan çıkaran ve öğretmenlerini kapı dışarı etmiş küçük çocuklardır. Ama çocukların bu sevinci bir gün sona erecek ve onlara pahalıya mal olacaktır. Tapınakları yerle bir edecekler, dünyayı da kan içinde bırakacaklar. Bu aptal çocuklar günün birinde sunu anlayacaklar ki. kendileri gerçi birer isyancıdır" lar ama, güçleri olmayan ve kendi ayaklanmalarına bile dayanamayan isyancılarıdır. O zaman budalaca gözyaşları dökerek onları böyle birer isyancı olarak yarat

87

olanın, bunu yaparken onlarla alay etmek istediği. Beşiri olarak anlayacaklardır.

Bunu umutsuzluk içinde söyleyeceklerdir, söyledikleri bu sözler de tanrıya karşı bir küfür sayılacaktır. Bunu söyledikleri için de kendilerini daha mutsuz hissedeceklerdir, çünkü insan denilen varlık yaratılış bakımından Tanrı'ya karşı küfre dayanamaz. Sonunda insanlığın kendisi, Tanrı'nın yerine o küfürlerin intikamını alacaktır. İşte Sen, insanların özgürlüğü için bunca acılara katlandıktan sonra, onlara yalnız huzursuzluk, karışıklık ve mutsuzluk nasip olmuştur. Senin Büyük Peygamberin kendisine görünen şeyleri, hayali sembollerle açıklarken, Birinci Diriliş'e katılan herkesi gördüğünü, o birinci dirilişe her kuşaktan iki bin kişinin katıldığını belirtmiştir. Ama eğer sayıları yalnız o kadarsa, demek ki, onlar insan değil de, Tanrı'ya benzer varlıklardır. Senin taşıdığın çarmıha onlar omuz vermişlerdir! Çöllerde yıllarca çıplak ve aç dolaşmış olanlar onlardır! Sadece ağaç kökleriyle, böceklerle beslenmişlerdir. Bu bakımdan tabii, onlardan gururla, gerçekten, bağımsız bir sevgi duyan, özgürlüğe bağlı ve hiçbir etki altında kalmadan, özgür olarak senin uğruna olağanüstü bir fedakârlık gösteren varlıklar olarak söz edebilirsin.

Ama şunu unutma ki, onların sayısı ancak birkaç i. Onlar da tanrı gibi varlıklardı. Peki ya ötekiler? kalan zayıf insanlar güçlülerin dayanabildikleri dayanamadıysa, suç onlarda mı? Gücü olmayan bir ruh, bu

korkunç yeteneklerden yoksunsa, suçlu mudur? Yoksa Sen gerçekte yeryüzüne yalnız seçkin inanlar için ve yalnız o seçkin insanlara görünmek için indin? Eğer öyleyse, işin içinde bir sır var demektir. İnsanlar bu sırrı kavrayamazlar. Madem ortada bir sır var biz bu sırrı öğretmek hakkına sahibiz. İnsanlara asıl önemli olanın hiçbir etki altında kalmıyarak yürekte gelen bir inançla özgürlük içinde karar verme

88

89

lerinin ya da başka insanlara sevgi duymalarının değil, sırrın kendisinin önemli olduğunu, bu sırda körü körüne hattâ vicdanlarına aykırı olsa bile boyun eğmeleri gerektiğini öğretmek bizim hakkımızdır. Biz de bunu yaptık işte. Senin yaptığın kahramanlığı anlatırken onu düzelttik ve bu kahramanlığı mucize, sır ve otorite temelleri üzerine oturttuk. O zaman insanlar biri gelip gene onları bir sürü gibi gütmeye başladı ve sonunda onlara bu kadar çile çektiren o vicdanlarındaki korkunç yetenek kalktı diye sevindiler. Onlara bunun böyle olduğunu öğretmek ve böyle yapmakla haklı mıydık, söyle?

İnsanın güçsüzlüğünü bu kadar olgunlukla kabul eden, sevgiyle onun taşıdığı yükü hafifleten ve o güçsüz varlığın bizim iznimizle de olsa günah işlemesini hoş gören bizler, insanı sevmiyor muyduk acaba? Şimdi neden gelip bize engel oluyorsun? Neden hiç konuşmadan o sevgi dolu gözleriyle içimi okuyormuş gibi bakıyorsun? Kız bana! Sevgim istemiyorum senin! Çünkü ben de seni sevmiyorum. Hem zaten Senden saklıyacak bir şeyim var mı? Sen zaten herşeyi biliyorsun. Bunu gözlerinden okuyorum. Ben mi sırrımızı Senden saklıyacağım? Belki de sen zaten onu benim ağzımdan işitmek istiyorsun. Öyleyse dinle: Biz sana bağlı değiliz, ona bağlıyız. İşte bizim sırrımız bu. Çoktandır artık seninle değiliz. Sekiz yüz yıldır artık onunla yaşıyoruz Sen onun sana sunduğu son hediye reddettin; bizler işte o reddettiğin şeyi sekiz yüz yıl önce ondan aldık. O sana dünyanın bütün krallıklarını göstermişti, sen reddettin! Biz ondan Roma'yı ve Sezar'ın kılıcını alarak kendimizi dünyanın kralları olarak ilân ettik. İsimizi bugüne dek daha tam olarak sona erdiremediğimiz halde, bizden başka kral olamayacağım bildirdik. Ama bunun suçu kimdedir?

Gerçi, doğrusu, yaptığımız iş daha başlangıcındadır. Ama başlamıştır bir kez. Daha bitmesine çok uzun bir süre vardır ve dünya daha çok çile çekecektir. Ama eninde sonunda amacımıza varacağız ve birer Sezar olacağız. O zaman işte bütün dünyadaki insanların mutluluğunu düşüneceğiz. Söz gelmişken söyleyeyim, sen de daha o zaman Sezar'ın kılıcını alabiliydin. Neden o son sunulan hediye reddettin? Eğer o kudretli ruhun üçüncü öğüdünü kabul etmiş olsaydın, insanın dünyada aradığı herşeyi gerçekleştirmiş olurdu: Böylece insanlar kime tapacaklarını, vicdanlarını kimin eline bırakacaklarını ve nasıl olup da sonunda hep birlikte hiçbir tartışmanın olamayacağı, herkesin birbirine uyacağı bir karınca yuvası haline gelebileceklerini bilirlerdi. Çünkü insanların üçüncü ve son çilesi bütün dünyadaki insanları birleştirmek ihtiyacıdır, insanlık daima tüm olarak bütün dünyada tek bir düzen içinde yaşamak amacını gütmüştür. Büyük tarihleri olan bir çok büyük milletler yaşamıştır. Ama bunların arasında hangileri daha çok yükselmişse, o milletler daha mutsuz olmuşlardır, çünkü onlar dünyadaki bütün insanların birleşmeleri ihtiyacını öbürlerinden daha kuvvetli olarak duymuşlardır. Büyük fatihler, Timur'lar, Cengiz Han'lar bütün dünyayı fethetmek amacıyla yeryüzünden birer fırtına gibi geçip gittiler. Onlar bile gerçi bilinçsiz olarak, ama bütün dünyadaki insanların birleşmeleri, tek bir tüm haline gelmeleri için duyulan o en büyük ihtiyacı açığa vurmuşlardır.

Eğer sen dünyayı ve Sezar'ın tacını kabul etseydin, bütün dünyada bir krallık kurmuş, bütün dünyadaki insanlara huzuru sağlamış olurdu. Çünkü insanları, onların vicdanlarına hâkim olan, onların ekmeğini ellerinde tutanlardan başka kim idare edebilir? Biz Sezar'ın kılıcını aldık, onu aldıktan sonra da tabii Seni reddederek Onun arkasından gittik. Gerçi özgür akıl daha yüzyıllar boyu şerefsizce işler yapacak, insanlar daha yüzyıllar boyu bilimleriyle uğraşıp didinecekler ve birbirlerini yiyeceklerdir. Çünkü o kendi Babil90

91

Kulelerini yükseltmeğe bizim yardımımız olmadan başladıklarından ötürü, sonunda muhakkak birbirlerini yiyeceklerdir.

İşte, o zaman canavar yerlerde sürüne sürüne ayaklarımızın dibine kadar gelecek, ayaklarımızı yalıyacak ve onları gözlerinden fışkıran kanlı gözyaşlarıyla ıslatacak. Biz de canavarın üzerine oturup kâseyi elimize alacağız. Bu kâsenin üzerinde şöyle bir yazı olacak: 'Sır! İşte insanlar için ancak o zaman bir huzur ve mutluluk çağı gelecektir. Sen insanların arasından seçtiklerinle öğreniyorsun, ama Senin elinde yalnız seçilmiş insanlar var. Oysa biz, herkesi huzura kavuşturacağız. Hem yalnız bunlar mı olacak? O seçilen, o kuvvetli insanlardan kimbilir kaç tanesi, gerçekten başkalarının arasında seçilmiş varlıklar olabilecek

kişilerden kimbilir kaç tanesi, sonunda Seni beklie beklie yorulduklar ve yüreklerindeki o ateşle ruhlarındaki gücü götürüp başka bir kıyıya bıraktılar. Kimbilir kaç tanesi daha aynı Şeyi yapacak, sonunda da özgürlük sancıklarını senin üzerine dikeceklerdir.

Ama o sancağı Sen ortaya koydun. Bizim idareimiz altında ise insanlar mutlu olacak ve artık senin onlara bağısladığın o özgürlükte olduğu gibi her yerde ayaklanarak birbirlerini yok etmiyeceklerdir. Evet, biz ancak bizim uğrumuza özgürlüklerini reddettikleri ve bize boyun eğdikleri vakit gerçekten özgür olacaklarına onları inandıracağız. Böyle yaparsak haklı mı olacağız, yoksa onlara yalan mı söylemiş olacağız? Kendileri de haklı olduğumuzu anlayacaklardır; çünkü Senin onlara verdiğin özgürlük uğruna birer köle gibi ne korkunç acılar çektiklerini, bu özgürlüğün onları ne kadar büyük bir karışıklığa götürdüğünü hatırlayacaklardır.

Özgürlük daha doğrusu hiçbir etki altında olma. yan, özgür bir akıl ve bilim insanları öyle geçilmez yollara götürecek, onları öyle mucizeler ve öyle çözölmesi

ıkânsız sırlar karşısına getirecektir ki, aralarından en oyun eğmez, en atılgan olanları kendi kendilerini mahvedeceklerdir. Öbürleri gene boyun eğmeyen, ama güçleri yetmeyenler ise birbirlerini yok edeceklerdir. Yalnız geriye kalan üçüncü gurupta olanlar, zayıf ve mutsuz alanlar, sürüne sürüne ayaklarımızın dibine gelecekler, jize: Evet, siz haklıymışsınız, yalnız siz Onun sırnı biliyormuşsunuz. İşte size dönüyoruz, bizi kendinizden kurtarın diye bağıarak yalvaracaklar.

Bizden ekmek aldıkları vakit, tabii açıkça görecekler ki, biz onların kendi elleriyle meydana getirdikleri ekmeğı ellerinden alıyor ve gene onlara dağıtıyoruz. Ortada bir mucize olmadığını, bizim taşları ekmek haline getirmedüğimizi göreceklerdir. Ama gerçekten ekmeğın kendisinden çok, onu bizim elimizden aldıklarına sevineceklerdir. Çünkü şunu çok iyi hatırlayacaklardır ki, eskiden yanlarında biz yekken, onların kendi elleriyle yaptıkları o ekmekler sadece birer taşıtı. Oysa tekrar bize döndükleri vakit, aynı taşlar ellerinde ekmek haline gelmişlerdir. Böylece insanlar ilk ve son defa boyun eğmenin, başkasının idaresi altına girmenin ne kadar değerli olduğunu iyice anlayacaklardır! Bunu anlamadıkça mutsuz olacaklardır. Şimdi söyle, onların bunu anlamamalarına en çok kim yardım edecektir? Sürüyü parçalayan ve bilinmeyen vollara dökölmesine yol açan kimdir? Âma sürü yeniden bir araya gelecek, yeniden boyun eğecek ve artık bir daha baş kaldıramıyacaktır. İşte o zaman biz insanlara gürültüsüz, patırdısız, bir mutluluk, gücü olmayan zayıf insanlara uygun, gösterişsiz bir mutluluk vereceğiz. Evet, biz eninde sonunda onlara gururlanmamayı öğreteceğiz. Çünkü sen onları yükselttin, böylece onlara gururlanmayı öğrettin. Biz ise onlara zayıf olduklarını, zavallı birer çocuktan başka bir şey olmadıklarını, ama çocuklara özgü mutluluğun her mutluluktan daha tatlı olduğunu öğreteceğiz. Onlar da ürkek birer varlık⁹²

haline gelecekler, gözlerini bize doğru çevirecekler ve tıpkı analarına sokulan yavru kuşlar gibi korku içinde bize yapışacaklar. Bize bakıp şaşacaklar, korku içinde kalacaklardır. Ama bizim bu kadar güçlü, bu kadar akıllı olmamızdan ötürü ve böyle yüzbinlerce isyancıdan meydana gelen koca bir sürüyü uslandırabildiğimiz için gurur duyacaklardır. Öfkemiz karşısında güçlerini yitirmiş olarak tiril tiril titreyeceklerdir. Zihinleri korkudan fazla işleyemez hale gelecektir. Gözleri ikide bir tıpkı çocuklarda ve kadınlarda olduğu gibi dolacaktır. Ama aynı kolaylıkla birden bir tek işaretimiz üzerine neşeye, kahkahalara, bulutsuz bir sevince kavuşacak ve mutlu çocuk şarkılarını söyleyeceklerdir.

Evet, onları çalıştıracacağız, ama işten geriye kalan boş saatlerde yaşantılarını bir çocuk oyunu gibi, çocuklara özgü şarkılarla, korolarla, saf çocuk danslarıyla dolduracağız. Ha... onların günah işlemelerine de izin vereceğiz. Onlar zayıf ve güçsüzdürler. Bizleri de günah işlemelerine izin verdiğimiz için çocuklar gibi seveceklerdir. Biz kendilerine her günahın bağıslanacağını söyleyeceğiz; yeter ki, o günah bizim iznimizle işlenmiş olsun. Günah işlemelerine izin vereceğiz, çünkü onları seviyoruz. Bu günahların cezalandırılması işini ise, artık ne yapalım, üzerimize alıriz.

Biz bu cezalandırma işini üzerimize alınca, onlar bize kendilerine iyilik etmiş, onların işledikleri günahların cezalarını kendi omuzlarına yüklenmiş insanlar olarak bize tapacaklar. Böyle olunca da artık bizden, sakladıkları hiçbir sırları olmayacak. Eşleriyle ya da sevgilileriyle yaşayıp yaşamamaları, çocuk sahibi olup olmamaları bizim iznimize bağılı olacak; bunları onlara bizler izin verecek, ya da yasak edeceğiz. Bunu da onların ne kadar söz dinler olduklarına bakarak karar vereceğiz. Onlar ise bize neşe ve sevinçle boyun eğecekler.

Vicdanlarında kendilerine en çok acı veren bütün sırlarını gelip bizlere açıklayacaklar, biz de herşeyi bir

çözöme bağılıyacağız. Onlar bizim verdiğimiz kararlara sevinçle inanacaklardır. Çünkü böyle yapınca, bu, onları şimdi özgür birer varlık olarak kendi kişiliklerini ilgilendiren sorunları çözmek için çektikleri o korkunç çilelerden, sıkıntılardan kurtaracak. Böylece kendilerini idare eden birkaç yüz bin varlık bir tarafa, bütün o diğier milyonlarca varlık mutlu olacaklardır. Çünkü yalnız bizler, sırrı koruyan bizler, mutsuz olacağız.

Dünyada yüz milyonlarca mutlu küçük çocukla, iyilik ve kötülük bilincinin lanetini omuzlarına yüklenmiş yüz bin kadar çile çeken insan olacaktır. Mutlu olanlar sessizce öleceklerdir. Sessizce senin adını anarak gözlerini hayata kapıyacak ve mezarın öbür tarafında yalnız ölümle karşılaşacaklardır. Ama biz sırrı açıklamıyacağız ve onların mutluluğu için kendilerini gökyüzündeki sonsuzluğa dek sürecek olan mutlulukla avutacağız. Çünkü öbür dünyada öyle bir şey olsa bile, I herhalde onlar gibi varlıklar için değildir. Diyorlar ki, (Peygamberler de bunun öyle olacağını söylemişlerdir) Sen gene dünyamıza gelecek ve gene herşeyi yeneceksin. Seçtiklerinle birlikte, gururlu ve güçlü olanlarla birlikte gelecekmışsin. Ama bizler onalrın yalnız kendilerini kurtardıklarını, bizim ise herkesi kurtardığımızı söyleyeceğiz. Diyorlar ki, canavarın üzerinde oturan ve elinde Sırrı tutan fahişe utandırılacak, güçten yoksun yaratıklar, yeniden ayaklanarak onun örtüsünü paramparça edecek ve o.pis vücudunu çırılçıplak bırakacaklardır. Ama o zaman ben kalkıp Sana milyonlarca mutlu çocuğu, günah nedir bilmeyen milyonlarca mutlu çocuğu göstereceğim. Ve bizler, onların günahlarını kendi mutlulukları için üzerimize almış olan bizler, senin önünde ayağa kalkıp: "Eğer bunu yapabilirsen, buna cesaret edersen, bizi mahkûm et. diyeceğiz. Şunu bil ki, senden korkmuyorum. Şunu bil ki, ben de çölde bulundum, ben de böceklerle, bitki kökleriyle beslendim, ben de insanlara bağışladığın özgürlüğü

gü göklere çıkardım. Ben de Senin seçtiklerini, güçlü ve kudretli olanların arasına sayıyı tamamlamak isteğiyle katılmaya hazırlanıyordum. Ama gözlerim açıldı ve o zaman artık çalınmış hizmet etmek istemedim. Geri döndüm ve Senin kahramanca yaptığın işi düzeltmek için arasına katıldım. Gururluların yanından ayrılp, boyun eğenlerin yanına, onların mutluluğu için döndüm. Sana söylediklerim hep olacak ve saltanatımız kurulacaktır. Sana tekrar söylüyorum, yarından tezi yok, bu söz dinleyen sürü, benim bir işaretim üzerine, sıcak kömürleri, senin altında yanan ateşe, bizlere engel olmaya geldiğin için, Seni üzerinde yakacağım ateşe atmak için ileriye atılacak. Çünkü bizim yakacağımız ateşte yanmayı hak etmiş olan biri varsa, o da sensin. Yarın Seni yakacağım, Dixi.

İvan sustu. Konuşurken gittikçe heyecanlanmış ve ateşli ateşli konuşmuştu. Sözlerini bitirince de birden gülümsedi. Onu hep susarak dinlemiş olan ve sonunda büyük bir heyecana kapılarak bir kaç kez ağabeyinin sözlerini kesmeye kalkışan, ama belli ki kendini güç belâ tutmuş olan Alyoşa. birden yerinden fırlar gibi konuşmaya başladı. Kızarak:

— Ama., bu saçma bir şey! diye bağırdı. Şiirin İsa' ya bir övgüdür. Bir kötöleme değil... senin istediğin gibi. Hem özgürlük için söylediklerine kim inanır? Bakalım o özgürlüğü o şekilde mi anlamalı? Senin anlattığın gibi mi? Ortodoksluktaki anlayış öyle mi? Bu söylediklerin Roma'nın tezidir. Üstelik Roma tezinin tümü de değil. Yalandır o sözler. Ele aldıkların katolikliğin en kötü tipleri, engizitörler. Cizvitler! Zaten senin o engizitör gibi fantastik bir tipin var olması imkânsız bir şeydir. Neymiş o insanlara ait olup da onun kendi omuzlarına aldığı günâhlar? Kimmiş o sırları içlerinde taşıyanlar, kimmiş o insanların mutluluğu için bilmem hangi laneti üzerlerine çekmiş olanlar? Ne zaman görülmüştür öyle varlıklar?

I

İBiz o cizvitlerin ne olduklarını biliriz. Onlar için kötü söylerler. Ama gene de bakalım onlar senin anlattığın gibi mi? Hiç de öyle değildirler, hiç de öyle değildirler. Onlar yalnız Roma'nın ilerde bütün dünyaya hâkim olmak için hazırladığı bir ordudan başka bir şey değildirler. Başlarında da imparatorları... Yani Roma'nın başpapazı var... İşte onların ideali budur, ama hiç bir sırları ve öyle yüce bir hüznüleri filân yoktur...

İstedikleri basit bir şey: Sadece iktidarı, dünyanın adî nimetlerini ve başkalarını kendilerine köle etmeyi istiyorlar... İlerde kölelik kanununun yeniden kurulmasını istiyorlar, kendileri de o köleleri çalıştıran birer çiftlik sahibi olacaklar... İşte onların ileri sürdükleri, istedikleri hep bu. Onlar belki de Tanrıya bile inanmıyorlar. Senin başkaları için acı çeken o engizitörün, sadece hayalinin yarattığı bir tip... İvan güldü.

— Canım, dur dur! Ne kadar da heyecanlandın. Demek hayal diyorsun öyle mi? Varsın öyle olsun! .

Tabii hayal olacak. Yalnız, izin ver, sana bir şey söyleyeyim. Sen gerçekten son çağlardaki katolik akımının sadece iktidar hırsından, sadece dünyanın kirli nimetlerini elde etmek isteğinden başka bir şey olmadığına mı inanıyorsun? Yoksa sana bunları peder Paisiy mi öğretti?

Alyoşa, birden kendini topladı:

— Hayır, hayır, aksine, hatta birgün' peder Paisiy senin sözlerine benzeyen birşeyler söylemişti...

Ama tabii hiç de öyle değil.

— Gerçi bunu söylerken hiç de öyle değil dedin ama, gene de buna rağmen arada bir benzeşim görmem Çok önemli. Asıl ben sana söylemek isterim. Neden seoin cizvitlerle engizitörler yalnız dünyanın adî nimetleri için birleşsinler? Neden' aralarında üstün bir acıyla Çırpınan ve insanlığı seven bir çilekeş olmasın? Bak, diyelim ki yalnız o kirli dünya nimetlerini isteyenler ara

sında bir tek, benim ihtiyar engizitörüm gibi, kendisi çölde bitki kökleri ile beslenerek yaşamış ve nefisini yenmek, kendisini özgür ve mükemmel bir insan haline getirmek için cinnet getirircesine çırpınmış, aynı zamanda bütün ömrü boyunca insanları sevmiş biri olmuştur ve kendisi nefesine tam olarak söz geçirmenin manevî mutluluğunun pek büyük bir şey olmadığını, Tanrı'nın yarattığı diğer milyonlarca varlığın sadece alay olsun diye yaratılmış olduklarını, bunların hiçbir zaman kendi özgürlüklerini kulanamayacaklarını, bu zavallı isyancılardan hiçbir zaman kuleyi tamamlayacak devlerin çıkamayacağını, o sonsuz büyük düzeni yaratmayı düşünen yüce İdealistin onu böyle kaz gibi, varlıklar için hazırlamadığını kavrayınca, o manevi mutluluğun pek bir şey olmadığını anlasın. Bunu anlayınca da geri dönüp... akıllı insanlara katılsın. Böyle bir şey sence imkânsız mı yani?

Ayoşa neredeyse kendinden geçmiş gibi:

— Kime katılmış, hangi akıllı insanlara katılmış? diye bağırdı. Onlarda akıl diye birşey yok! Hiçbir sırları gizlileri de yok onların. Onlarda olan tek şey Allahsızlıktır. Bütün sırları işte bu. Senin engizitör Tanrıya inanmıyor. Onun bütün sırrı budur!

— öyle de olsa ne çıkar! Sonunda işte sen de bunu anladın artık. Gerçekten de dediğin gibidir, gerçekten de bütün sırları budur. Ama bu onun gibi bir insan için bile, bütün ömrünü çölde bir aşamada bulunmak için mahvetmiş, öyleyken insan sevgisi denilen hastalıktan kurtulmamış bir kişi için dert değil mi? O ihtiyar ömrünün sonuna doğru kesin olarak şunu anlıyor ki ancak o korkunç yüce ruhun öğütleri güçleri yetersiz isyancıların, deneme olarak eksik yaratılmış varlıkların alay olsun diye yaratılmış olanların kaderini biraz olsun dayanabilecek bir şekilde düzenleyebilir. İşte bu ka niya varınca görüyor ki. o akıllı ruhun, o korkunç ölüm ve yok etme ruhunun gösterdiği yoldan yürümek gerek kiyor. Onun için de yalanı ve aldatışı kabul etmek

sanları da, artık bilinçli olarak ölüme ve yok edilişe götürmek, bu arada da onları oraya götürürken bütün yol boyunca nereye götürüldüklerini anlamasınlar ve bu zavallı kör varlıklar kendilerini yol boyunca olsun mutlu saysınlar diye onları aldatmak gerekiyor.

.Hem de şu noktaya dikkat et. Bu aldatış, O nün ihtiyar adamın tüm ömrü boyunca bu kadar ateşli bir şekilde ideale inanmış olduğu Varlığın adına yapılacaktır! Bu bir mutsuzluk değil midir? O, yalnız kirli nimetlere kavuşmak için iktidara susamış olanların ordusu başına böyle bir tek kişinin gelmesi bile, bir trajedinin meydana gelmesine değmez mi? Yalnız bu kadar da değil : Böyle başa geçmiş bir tek kişinin olması, sonunda tüm Roma dâvasının, tüm orduları ve cizvitleriyle birlikte tüm Roma ekolünün yöneleceği yüce bir ideal için yeterlidir. Sana açıkça şunu söylüyorum ki, akımın başında bulunanlar arasında daima hiçbir vakit ahlâk bakımından düşmemiş bir adamın bulunduğu kesin olarak inanmışımdır. Kimbilir belki de Roma'daki ilk papazlar arasında da böyle başkalarından apayrı insanlar olmuştur.

"Kimbilir belki de bu kadar inatla, bu kadar kendine özgü bir sevgiyle insanlığı seven o Allahın belâsı ihtiyar da böyle sürüden ayrı, toplumda tek olan birçok ihtiyarlar arasından çıkmıştır. Böyle prensip sahibi bir ihtiyarın varlığı hiç de tesadüf değildir. Aksine önceden bir sözleşmenin gizli bir antlaşma sonucu olarak, çoktandır meydana getirilmiş ve sırrın, korunması. < sırrın gücü yetmeyen mutsuz insanlardan saklanması için meydana getirilmiş bir kuralın sonucu olarak, insanlar mutlu olsun diye kabul edilmiştir.

"Bu tiplerin varlığına kesin olarak inanıyorum. Zaolması gerekir. Bana öyle geliyor ki, masonlar

en

bana öyle geliyor ki, masonlar da buna benzeyen bir sır vardır, yani masonluğun temelinde de aynı sır gizlidir. Katolikler onun için ma

II — F : 798

sonlardan bu kadar nefret ediyorlar. Onları kendilerine rakip olarak görüyorlar. Onların gözünde, masonlar ide. alın birliğini parçalayan insanlardır. Oysa sürünün tek bir bütün, sürünün başında da tek bir çoban olması gerekir... Bununla birlikte düşüncemi savunurken sanki bir şeyler uyduruyor ve senin eleştirmene dayanamıyor gibiyim. Onun için bu konuda konuşmayı yeterli buluyorum.

Ayoşa elinde olmayarak:

— Belki sen de masonsun! diye bağırdı. Sonra da derin bir üzüntüyle:

— Sen Tanrıya inanmıyorsun! diye sözünü tamamladı.

Ağabeyinin kendisine alaylı alaylı baktığını zannediyordu. Gözlerini yere indirerek:

— Peki şiirin nasıl sona eriyor? diye sordu. Yoksa sonu bu mu?

— Onu şöyle bitirmek istiyordum: Engizitör susuyor ve Tutuklusunu kendisine karşılık versin diye bekliyor. O nün susması, engizitöre ağır geliyor. Bütün bu süre içinde, Tutuklu'nun, içinden geçenleri okur gibi, hiç konuşmadan, gözlerinin tâ içine baktığını farketmiştir. Belli ki tutuklu, bunlara karşılık vermeyi hiç istememektedir. Oysa ihtiyar "öbürünün kendisine bir şeyler söylemesini, hatta acı, hatta korkunç da olsa, bir şeyler söylemesini istiyor. Ama 'O birden, hiç bir şey söylemeden ihtiyara yaklaşıyor ve yavaşça onu, o doksan yaşındaki ihtiyarı soluk dudaklarından öpüyor. İşte verdiği karşılık bundan başka bir şey değil dır! İhtiyar irkiliyor. Dudaklarının uçlarında titreyen bir şey vardır; o zaman kapıya doğru gidiyor, onu açıp Tutukluya şöyle diyor: Git ve artık bir daha gelme; bir daha ayak basma buralara... hiç bir zaman, hiç bir zaman gelme artık!" Sonra onu salıveriyor. Tutuklu d çıkıp gidiyor.

99

— Peki ya ihtiyar?

— ihtiyarın dudakları hâlâ o öpüşten yanar, ama ihtiyar gene kendi düşüncesine bağlı kalır.

Alyoşa üzümlere sordu:

— Sen de mi onunla birliksin? Sen de mi? İvan güldü:

— Canım, bu saçma bir şey Alyoşa! Bu, sadece ömründe iki şiir olsun yazmamış, akli başında olmayan bir üniversite öğrencisinin, saçma şiirinden başka şey değil ki! Neden bunu o kadar ciddiye alıyorsun? Yoksa benim hemen oraya, cizvitlerin yanına gidip Onun yaptığı kahramanlığı düzelten insanlara katılacağımı mı sanıyorsun? Aman canım, bana ne? Ben sana zaten söylemiştim: Benim tek istediğim şey, otuz yaşına kadar dayanabilmek, ondan sonra... haydi, vur kadehi yere.

Alyoşa üzümlere:

— Peki ya o yapışkan yaprakçıklar, ya o değerli mezarlar, ya mavi gökyüzü, ya sevdiğin kadın? Onlar olmadan nasıl yasıyacaksın? Onları nasıl seveceksin? Yüreğinde ve aklında böyle bir cehennem varken, yasayabilir misin sen? Hayır, ne dersen de, sen gerçekten onlara katılmağa gidiyorsun... Onlara katılmazsan, Dayanamaz, kendini öldürürsün!

İvan soğuk bir gülümseyişle:

—• Öyle bir güç var ki. herseye dayanabilir! dedi.

— Neymiş o güç?

— Karamazov'ların içlerinde taşıdıkları güç... Kara mazov'ların alçalma gücü.

— Yani ahlâksızlık içine gömülmek, ruhu mahvetmek demek istiyorsun, öyle değil mi?

— Belki de öyle... Belki de ancak otuz yaşma ka
dar bunlardan kaçınabileceğim, kimbilir? Ondan son

ra da

Nasıl kaçınacaksın? Ne yaparak kaçınacaksın? bu düşünceler varken buna imkân yok.

100

101

— Sana söylediğim gibi, gene Karamazov'lara özgü bir şekilde.

— Yani "Herşeye izin var diyeceksin öyle mi? Herşeyin hoş görüleceğini ileri süreceksin, öyle değil mi?

İvan kaşlarını çatı sonra birden garip bir şekilde sarardı. Dudaklarında çarpık bir gülümseyişle:

— Ya! Demek dün Miusov'u bu kadar gücendiren sözü gene ileri sürüyorsun... Dimitriy ağabeyimin de bu kadar saf bir çıkış yaparak tekrar ettiği o sözü bu kez sen söylüyorsun. Eh, varsın öyle olsun, madem bu söz bir kez ağızımdan çıktı: Herşeye izin var, diyelim. Ben onu söylediğimi inkâr etmiyorum. Hem Mitenka'nın o sözü tekrarlayışı da kötü olmadı.

Alyoşa hiç konuşmadan yüzüne bakıyordu, İvan birdenbire uygulanarak:

— Ben buradan giderken, dünyada hiç olmazsa, bana bağlı bir kardeşim var sanıyordum, dedi. Oysa şimdi görüyorum ki, senin yüreğinde de bana yer yok, benim dünyayı terketmiş sevgili dostum. Ben Herşeye izin var formülünden caymıyacağım, bu formülü inkâr etmiyeceğim. Ne olacak? Bu yüzden beni red mi edeceksin yani? Öyle mi? Ha?

Alyoşa yerinden kalktı, ona yaklaştı ve hiçbir şey söylemeden ağabeyini dudaklarından öptü. İvan, birden garip bir heyecana kapıldı:

— Bu edebi bir hırsızlıktır! diye bağırdı. Sen bunu benim şiirimden çaldın. Her neyse, teşekkür ederim. Kalk Alyoşa, ben de artık gitmeliyim, sen de gitmelisin!

Dışarı çıkıp, meyhanenin kapısı önünde durdular. İvan kararlı bir sesle:

— Bak sana bir şey söyleyeyim, Alyoşa, dedi. Eğer ömrüm o yapışkan yaprakçıkları sevmeğe gerçekten yetecekse. onları sadece seni anarak seveceğini. Senin buralarda bir yerde olduğunu bilmek bana yet-
ter. Buna bilirim, henüz hayattan ayrılmak isteğini duymam. Nasıl? Yetti mi bu sana? İstersen bunu bir ilânı aşk olarak say. Şimdi ise sen sağa, ben sola... Bütün bunlardan söz etmiyelim artık, işitiyor musun? Yetişir. Yâni eğer yarın gitmezsem (ki herhalde gideceğim) ve birbirimize, herhangi bir nedenle yeniden rastlarsak artık bana bütün bu konulardan hiç söz etmiyeceksin. Bunu senden ısrarla rica ediyorum. Sonra birden sinirli sinirli devam etti: — Dimitriy ağabeyim için de bana artık bir şey söyleme. Özellikle bunu senden çok rica ediyorum. Hatta benimle artık hiç konuşma... Zaten artık aramızda konuşabileceğimiz bütün konular bitti, herşey konuşuldu, öyle değil mi? Ben de, kendiliğimden sana bir vaatte bulunacağım, otuz yaşıma doğru o kadehi yere çalıp paramparça etmek istediğim vakit, nerede olursan ol, ne olursa olsun, son olarak seninle bir daha konuşmağa geleceğim... Amerika'da olsam bile, gene geleceğim, bunu bil! Mahsus geleceğim. O zaman seni seyretmek kırabilir ne kadar ilgi çekici bir şey olacaktır! Kimbilir o zaman nasıl bir insan olacaksın? Görüyorsun ki, sana şimdi hemen hemen resmen vaatte bulunmuş oluyorum.
Gerçekten de belki birbirimizle yedi ya da on yıl görüşmemek üzere veda ediyoruz. Haydi senin Pater Seraphicus'un yanına git. ölüm döşeğindeydi ya! Bir de bakarsın, sensiz ölür, o zaman üstelik bir de seni burada alıkoymuş diye bana kızsın. Haydi Allahaismarladık! Gel beni bir kez daha öp bakayım. Hah, şöyle! Haydi şimdi güle, güle...
İvan birden arkasını döndü ve artık ardına bakmadan kendi yoluna koyuldu. Onun bu gidişi tıpkı bir akşam önce Alyoşa'nın Dimitriy ağabeyisinin gidişine ben- ziyordu. Ama o akşamki gidiş bambaşka bir gidişti. Aklına gelen bu benzetiş. Alyoşa'nın hüznü ve acı dolu yüreğine saplanan bir ok etkisi yapmıştı. Bir süre ağabe102

yinin arkasından bakarak olduğu yerde bekledi, İvan' in nedense sallana sallana yürüdüğünü ve arkadan bakılınca, sağ omuzunun sol omuzundan daha kısa görüldüğünü farketti. Oysa o zamana kadar buna hiç dikkat etmemişti.

Sonra birden o da arkasını döndü, neredeyse koşarak manastıra gitti. Artık hava kararıyordu ve Alyoşa içinde korkuya benzeyen bir his duyuyordu; içinde gittikçe şiddetlenen yepyeni bir duygu vardı. Zihninde düğümlenen yeni bir soruya karşılık arıyor, ama bulamıyordu. Yeniden, tıpkı bir akşam önce olduğu gibi rüzgâr çıktı. Alyoşa manastırın korusuna girdiği vakit asırlık çamlar, insana korku veren bir şekilde uğuldamağa başlamışlardı. Alyoşa koşarcasına yürüyordu. Aklından: Pater Seraphicus... bu adı da nereden buldu? diye bir düşünce geçti. Nereden buldu bunu? İvan! Zavallı İvan! Kimbilir artık bir daha seni ne zaman göreceğim? Hah, işte hücrelerin bulunduğu yere geldim. Allahım! Evet, o gerçekten Pater Seraphicus'tur. Beni o kurtaracaktır... beni daima o kurtaracak, sonsuzluğa dek beni koruyacaktır!"
Alyoşa sonradan, yaşantısı boyunca, kaç kez derin bir şaşkınlıkla, o gün İvan'dan ayrıldıktan sonra, daha o sabah muhakkak bulmayı, hatta bulmadan hiçbir yere gitmemeğe kararlaştırdığı ağabeyi Dimitriy'i nasıl olup da büsbütün aklından çıkardığını, düşündü. Oysa onu bulmak için o gece manastıra dönmemesi gerekse, buna bile razıydı.

VI

HENÜZ DAHA ÇOK BELİRLİ DEĞİL

İvan Fiyodorovdç ise, Alyoşa ile vedalaştıktan sonra eve daha doğrusu Fiyodor Pavloviç'in evine gitti'

103

ne gariptir, bütün varlığını birden dayanılmaz bir hüznü sarmıştı. İşin en önemli tarafı bu hüznü İvan eve yaklaştıkça her adımda artıyordu. Bu duyguda garip olan bir şey varsa, o da şuydu: İvan Fiyodoroviç, neden ileri geldiğini bir türlü bilemiyordu.

Eskiden de sık sık hüznülediği oluyordu. Sonra böyle bir hüznü hemen ertesi günü, kendisini buraya sürüklemiş olan herşeyle bağlarını kopararak sert bir dönüş yapmağa hazırlandığı bir sırada, gene eskisi gibi yapayalnız olarak, birçok umutlarla ama gene de neye umut bağladığını kendisi de kestiremiyerek, hayattan birçok şeyler beklediği halde, beklediklerinin de istediklerinin ne olduğunu kesin olarak bilmeden yeni, üstelik hiç bilmediği bir yola koyulduğu bir anda duymasında şaşılacak bir şey yoktu. Bununla birlikte, gerçekten bilinmeyen o yeni yaşantının endişesini duyarken hissediyordu ki, onu asıl üzen bu değildi. Yoksa baba ocağından nefret mi ediyorum, diye düşündü. Bana öyle geliyor ki, bugün son defa olarak geçeceğim o pis eşiğe bir daha ayak basmayacağımı bildiğim halde, gene de içimde tiksinti duyuyorum... Hayır, içindeki o hüznü, bundan doğmuyordu. Yoksa Alyoşa ile vedalaştığı ve onunla yaptığı konuşma mı

onu böyle üzüyordu? O kadar yıl başkaları ile hiç kokuşmadan hep sustum, alçak gönüllülük gösterip bir şey söylemedim. Sonra birden bunca saçma sözler . diye düşündü. Gerçekten bu, genç, tecrübesiz bir adam gibi davrandığından ötürü saf bir pişmanlık ya da gururu yaralandığı için duyduğu bir can sıkıntısı da olabilirdi. Çünkü istediklerini gerektiği gibi söyleyememişti. Hem de bunu, muhakkak, içinden bazı büyük hesaplar yaparak düşündüğü Alyoşa'nın karşısında yapmıştı. Böyle bir duyguyu, yani böyle bir pişman*** duyması da tabii bir şeydi. Ama gene de bu asıl değildi. Bütün bunların duyduğu o hisle ilgili104

sı yoktu. Herşeyden tiksinecek kadar sıkıntı duyuyorum, ama ne istediğimi belirtecek gücüm yok. Yoksa bunlar: hiç düşünmemeli mi?

İvan Fiyodoroviç, bunları düşünmemeyi de denedi. Ama bu bile içini ferahlatmadı. İşin en önemlisi bu sıkıntıda can sıkı, sinir bozan bir şey vardı. Çünkü tamamen dıştan gelen bir etkiyle oluyordu. Tıpkı insan bir işle uğraştığı ya da heyecanla konuştuğu vakit farketmediği, ama göz önünde durduğu için sinirlendiren, hatta neredeyse usanç vermeğe başlayan bir şey gibi... Bu sinirlilik insan en sonunda o ise yaramayan eşyayı kaldırmayı akıl edinceye kadar devam edip gider. Hem de o eşya çoğu zaman önemsizdir, gülünçtür. Örneğin, yerine konulmadan unutulmuş bir şey, yere düşmüş bir mendil, dolapta yerine konulmamış bir kitap ya da buna benzer bir şey olabilir. İvan Fiyodoroviç sonunda çok kötü bir ruh hali içinde, sinirli sinirli babasının evine yaklaştı ve birden bahçe kapısına on beş adım kala, evin dış kapışma bakınca birden ona bu kadar sıkıntı veren, onu bu kadar sinirlendiren şeyin ne olduğunu anladı. Kapının önündeki bankta uşak Smerdyakov oturuyor, akşamın serinliğinden yararlanıyordu. İvan Fiyodoroviç de gözü ona ilişmez ruhunun üzerine çökmüş olan ağırlığın işte bu uşak Smerdyakov olduğunu, işte, asıl bu adamın varlığını hazmedemediğini anladı. Herşey birden aydınlandı, apaçık oldu. Daha önce, Alyoşa, Smerdyakov'la nasıl karşılaştığını anlatırken, İvan'ın yüreğine birden uğursuz ve tiksindirici bir duygu saplanıvermiş ve içinde hemen ona karşı büyük bir öfke uyandırmıştı. Sonradan konuşma arasında Smerdyakov'u bir süre için unutmuştu. Ama o, gene de ruhunun bir köşesinde duruyordu.. Bu yüzden İvan Fiyodoroviç Alyoşa'ya veda edip de tek başına eve dönmek için yola koyul

105

düğü vakit, o unuttuğu tatsız duygu içinde tekrar uyanmıştı. Dayanılmaz bir öfke ile: Canım o alçak herif, gerçekten bu kadar huzurumu bozabilir mi?" diye düşündü.

Gariptir, İvan Fiyodoroviç gerçekten son zamanlarda o adamdan nefret etmeğe başlamıştı. Özellikle son günlerde duymağa başlamıştı bu nefreti, içinde. o yaratığa karşı gittikçe artan bir tiksinti farkediyordu. Belki de bu nefretin bu derece artmasının nedeni başlangıçta, yani İvan Fiyodoroviç bize geldiği vakit durumun bambaşka olmasıydı. O zamanlar İvan Fiyodoroviç, Smerdyakov'a karşı birden olağanüstü bir ilgi göstermiş, hattâ onu orijinal bir tip olarak görmüştü. Onu yanına gelip sohbet etmeğe alıştıran gene kendisiydi. Bununla birlikte, Smerdyakov'un garip mantıksızlığına, daha doğrusu zihni bakımdan böyle dengesizlik içinde bulunmasına hayret etmiş, olaylara seyirci kalan bu adama hiç ara vermeden, huzursuzluk veren şeyin ne olduğunu bir türlü kavrayamamıştı.

Felsefe sorunlarından hatta dünyanın yaratıldığı ilk gün, ortalığın nasıl olup da aydınlık olduğundan, güneşin, ayın ve yıldızların ancak dördüncü günü yaratılmış olmalarına bakılırsa, evrenin o ilk günlerde karanlık olması gerektiğinden, öyleyken aksine aydınlık olmasının nasıl anlaşılabilceğinden söz etmişlerdi. Ama İvan Fiyodoroviç işin hiç de güneşte, ayda ve yıldızlarda olmadığını kısa bir süre içinde anlamıştı. Smerdyakov için güneş, ay ve yıldızlar gerçik meraklı konulardı ama bunların sadece üçüncü derecede bir önemi vardı, o bambaşka bir şeyin peşindeydi.

Hangi şekilde olursa olsun, yavaş yavaş ortaya müthiş bir gurur, üstelik yaralanmış bir gurur çıkıyordu. Bu, İvan Fiyodoroviç'in hiç hoşuna gitmemişti. Smerdyakov'a karşı duyduğu nefret işte buradan başlamıştı. Sonradan evde düzensizlikler başlamış. Gruşen

106

ka ortaya çıkmış, Dimitriy ağabeyi ile afalarında meseleler olmuş, uğraşma, didinme başlamıştı. Gerçi bunlardan da Smerdyakov'la söz etmişlerdi ama, Smerdyakov her zaman bunlardan heyecanla söz ettiği halde, gene de bu gibi konularda ne istediğini anlamağa imkân yoktu. Elinde olmayarak yüzeye gene de belirsiz olarak çıkan bazı isteklerinin mantıksızlığına, karışıklığına ancak hayret edilebilirdi. " Smerdyakov hep herşeyi soruşturuyor, durup durup dolaylı olarak bazı sorular soruyordu. Belliydi ki, bunları önceden düşünmüştü. Ama bunları niçin sorduğunu açıklamıyor ve hep kendi sorduğu sorulardan

ortaya çıkan tartışmaların en ateşli anlarında birden susuyor ya da bambaşka bir konuya geçiyordu. Ama sonunda İvan Fiyodoroviç'i en çok sinirlendiren, içinde böyle bir tiksinti uyandıran şey, Smerdyakov'un ona karşı gösterdiği ve gittikçe artırdığı bambaşka, iğrenç bir lâubalilikti.

Gerçi nezaketsizlik göstermiyordu, aksine, her zaman büyük bir saygı ile konuşuyordu, ama eninde sonunda iş öyle bir hal almıştı ki, Smerdyakov'un kendisini, nedense İvan Fiyodoroviç'le aynı düşüncede olan bir insan saydığı belli oluyordu. Her zaman, sanki artık ikisinin arasında önceden kararlaştırılmış, bir vakitler birlikte ortaya attıkları, gizli ve yalnız ikisinin bildiği ama etraflarında kaynaşıp duran basit insanların kavramak yeteneğine sahip olamadıkları bir şey varmış gibi konuşuyordu, öyleyken İvan Fiyodoroviç gene de uzun bir süre, içinde gittikçe artan bu tiksintinin gerçek nedenini bir türlü anlayamadı. Bu duygunun ne olduğunu, ancak son zamanlarda, daha doğrusu son günlerde tahmin etmeğe başlamıştı.

Şimdi de bahçe kapısından bir tiksinti ve sinirlerini bozan bir duygu ile, Smerdyakov'a hiç bakmadan, onunla hiç konuşmadan geçmek istiyordu. Ama

107

Smerdyakov banktan kalktı. İvan Fiyodoroviç onun bu kalkışından bile Smerdyakov'un kendisi ile özel bir konuşma yapmak istediğini anladı. Ona baktı ve durakladı. Bir an önce düşündüğü gibi onun önünden geçip gitmediği ve böyle birden durakladığı için de kendi kendine müthiş öfkelenmişti. Smerdyakov'un içkiden kırışmış yüzüne, dikkatlice taranmış favorilerine, alnının üzerinde kabartılmış bir tutam saçına öfke ile nefretle bakıyordu. Smerdyakov'un sol gözü hafifçe kısılıyor, iki de bir kırışıyordu, sanki hafif bir alayla: Nereye gidiyorsun? Buradan böyle geçemezsin. Görüyorsun ki, bizim gibi zeki iki insanın konuşacakları bazı şeyler var diyor.

İvan Fiyodoroviç, tepeden tırnağa titredi. Az kalsın: • Def ol buradan alçak! Ben senin dengin miyim? Budala! diye bağırıyordu. Ama derin bir şaşkınlıkla dudaklarından bambaşka sözlerin döküldüğünü farketti. Kendi de bunu hiç beklemediği halde, uysal bir tavırla ve yavaşça:

— Ne oldu? Babam uyuyor mu, yoksa uyandı mı? diye sordu.

Sonra gene bunu yapacağını hiç ummadığı halde, banka oturdu. Bir an korkuya benzeyen bir his duydu. Bunu sonradan hatırlayacaktı.

Smerdyakov karşısında, ellerini arkasında kenetlemiş olarak duruyor, ona kendine güvenen hatta hemen hemen sert bir tavırla bakıyordu. Acele etmeden:

— Daha yatıyorlar, efendim, dedi.

Bunu söylerken sanki: önce sen benimle konuşmağa başladın, önce ben konuşmadım diyor gibiydi. an sustuktan sonra, garip bir hareketle, poz verir gibi gözlerini yere indirdi, sağ ayağını ileri doğru attı, rügan potinin ucu ile yerde bir şeyler çizerek:

— Size hayret ediyorum, beyefendi! derir

108

KARAMAZOV KARDEŞLER

İvan Fiyodoroviç soğuk bir tavırla, kesik kesik konuşarak:

— Neden hayret ediyormuşsun bana? diye sordu.

Tiksintisini belli etmemek için elinden geldiği kadar kendisini tutmağa çalışıyordu. Ama birden büyük bir öfke ile içinde büyük bir merakın uyandığını ve bu merakını gidermeden dünyada oradan ayrılmayacağını hissetti. Smerdyakov, o küçük gözlerini ona doğru kaldırarak, laubali bir tavırla gülümsedi.

— Neden Çermaşnaya'ya gitmiyorsunuz sanki?

Kırptığı sol gözü ise: Neden gülümsediğime gelince eğer akıllı bir adamsan bunu kendin de anlarsın der gibiydi.

İvan Fiyodoroviç şaşırdı:

— Ne diye Çermaşnaya'ya gidecekmişim?

Smerdyakov gene bir an sustu. Sonra acele etmeden, sanki verdiği karşılığı kendisi de beğenmiyormuş ve Üçüncü derecede önemli bir neden ileri sürerek işin içinden kurtulmağa çalışıyorum, lâf olsun diye söylüyorum bunu der gibi:

— Fiyodor Pavloviç'in kendileri bile oraya gidesiniz diye size ne kadar yalvardılar! dedi.

İvan Fiyodoroviç, sonunda dayanamayarak, uysallıktan vazgeçip, kaba bir tavırla:

— E... e... e, Allah belânı versin kerata! Açıkça konuşsana, ne demek istiyorsun? diye bağırdı.

Smerdyakov hemen sağ ayağını sol ayağına bitiştiirdi, vücudunu doğrulttu, dimdik durdu. Ama gene

gözlerinde aynı sakin bakış, dudaklarında da aynı anlamlı, hafif gülümseyiş vardı.

— önemli bir şey yok, efendim... lâf olsun diye söyledim işte...

Gene bir sessizlik oldu. İkisi de hemen hemen bir dakika kadar sustular. İvan Fiyodoroviç biliyordu ki, o anda kalkıp öfkelenmesi gerekiyordu. Smerdyakov da karşısında sanki: Bakayım öfkelenecek misin?

109

lenmiyecek misin? der gibi bekliyordu. Daha doğrusu İvan Fiyodoroviç'e öyle geliyordu. Sonunda, ayağa kalkmağa hazırlanmış gibi olduğu yerde hafifçe sallandı. Smerdyakov, bu hareketini tam anında yakalayarak birden kesin bir tavırla, sözlerin üzerinde dura dura:

— Durumum çok kötü İvan Fiyodoroviç, çok kötü efendim, bu durumdan kendimi nasıl kurtaracağımı bilemiyorum, dedi.

Son sözünü söylerken içini çekmişti, İvan Fiyodoroviç doğrulmuşken gene oturdu. Smerdyakov devam etti:

— İkisi de akıllarını kaçırmışlar, ikisi de tam anlamıyla birer çocuk gibi davranıyorlar. Yani peder beyinle, ağabeyiniz Dimitriy Fiyodoroviç'ten söz ediyorum efendim. Bakın, şimdi Fyodor Pavlovici uyanır uyanmaz, hemen her dakika beni sıkıştırıp duracaklar, "Gelmedi ha? Niçin gelmedi? diye sorup duracaklar, böylece gece yarısına kadar, hatta gece yarısı geçtikten çok daha sonraya kadar bana hiç rahat vermiyecekler. Eğer Ağrafena Aleksandrovna gelmezse (çünkü, öyle sanıyorum ki, buraya hiç de gelmeğe niyetli değiller) o zaman yarın sabah gene üzerime atılacaklar: Neden gelmedi? Niçin gelmedi? Ne zaman gelecek: diyecekler. ..

"Sanki bu bakımdan beyefendinin karşısında suçlu olan benmisim gibi. Diğer taraftan, gene buna benzer bir şey oluyor: Hava karardı mı, hatta hava karmadan çok daha önce ağabeyiniz, elinde tüfekte geliyorlar, uzaktan değil, komşu olan bir yerden. Üzerime varıp: Bak, alçak herif, sana söylüyorum bulaşıkçı, eğer onun geldiğini gözden geçirir ve gelmiş olduğunu bana haber vermezsen, önce seni gebertirim! diyor. Gece geçti mi, ertesi günü Dimitriy Fiyodoroviç de babanız Fyodor Pavlovici gibi Neden gelmedi? Çabuk gelecek mi? diye canımı çıkarıyorlar. Sanki Ağabeyinizin Karşısında da, hanımefendileri gelmediler diye ben suçlu

111

lu imişim gibi! İkisi de hergün gittikçe daha çok kızıyorlar, her gün her saat artıyor kızgınlıkları... O kadar ki, bazan korkudan kendi hayatıma son vereyim diye düşünüyorum, efendim. Ben onlara hiç güvenemiyorum beyefendi.

İvan Fiyodoroviç sinirli sinirli:

— Peki neden bu işe karıştın? Neden herşeyi Dimitriy Fiyodoroviç'e bildirmeğe başladın? diye sordu.

— Nasıl karışmayayım, efendim? Zaten herşeyi olduğu gibi öğrenmek isterseniz şunu söyleyeyim ki, ben bu işe hiç karışmamıştım. Ben daha başlangıçta hep susuyordum. Onlara karşı gelmeğe cesaretim bile yoktu. Onlar beni kendilerine bu işte hizmet edecek adam saydılar, kendilerine gözcü olmamı istediler. O zamandanberi de tek söyledikleri söz: Onu gözden geçirirsen, gebertirim seni herif! oldu, bundan başka bir şey bilmiyorlar! Böyle giderse, yarın galiba, uzun bir krize tutulacağım, bana öyle geliyor!

— Neymiş o uzun kriz?

— Uzun bir kriz iste efendim, çok çok uzun bir kriz işte. Bazen birkaç saat, bazen de bir gün, iki gün sürer. Bir defasında tam üç gün sürmüştü! O zaman tavan arasından aşağı düşmüştüm. Bir ara geçer gibi oluyor, sonra yeniden başlıyordu: Tam üç gün aklımı basıma toplayamadım. Fyodor Pavlovici, o zaman, buranın doktoru Hertenstube'yi çağırtmıştı. O da sakaklarıma buz koydu, bir de başka ilâç verdi... Az kalsın ölecektim.

İvan Fiyodoroviç öfke ile karışık bambaşka bir merakla:

— Nasıl olur? Bir sara krizinin insana falan gün ya da falan saatte geleceğini önceden bilmeğe imkân yokmuş, diyorlar. Sen nasıl yarın sara krizi geçireceğini söyleyebilirsin?

— Orası doğru, önceden bilmeğe imkân yoktur, efendim.

— Hem sen o gün tavan arasından aşağı düşmüşsün.

— Ben tavan arasına hergün çıkıyorum, efendim, Yarın da düşebilirim tavan arasından. Tavan arasından aşağı düşmesem bile, bodruma düşebilirim: Çünkü bodruma da her gün, kendi ihtiyacım için iniyorum, efendim.

İvan Fiyodoroviç ona uzun uzun baktı: Sonra garip, tehdit edici bir tavırla, yavaşça:

— Sen bir şeyler geveliyorsun ama, ne demek istediğini pek anlayamıyorum, dedi. Yarın sara krizine tutulmuşsun gibi rol mu yapmak istiyorsun? Yani üç gün için sanki seni sara tutmuş gibi davranacaksın? Ha?

Gene sağ ayağının ucu ile yerde bir şeyler çizerek oyalanan Smerdyakov o ayağını yerine koydu. Ama bu sefer sol ayağını ileri sürdü ve başını kaldırdı, alaylı alaylı gülerek:

— O işi yapabilirsem bile efendim, yani saraya tutulmuşum gibi rol yapsam bile (ki bu tecrübeli bir insan için hiç de zor bir şey değildir) canımı kurtarmak için böyle bir çareye baş vurmakta haklı olurum. Çünkü hastalanıp yatağa düşersem, o sırada peder beyinizin yanına Agrafena Aleksandrovna gelse bile, ağabeyiniz Dimitriy Fyodoroviç. benim gibi hasta olan bir insana Neden bu işi bana bildirmedi? diye soramazlar. Artık öyle bir şey yapmaktan utanırlar.

İvan Fyodoroviç, yüzü öfkeden bir yana eğilmiş olarak birden:

— E, e Allah kahretsin seni! diye bağırdı. Neden sana bir şey olur diye bu kadar korkuyorsun sanki? Dimitriy ağabeyimin o tehditleri sadece öfkeden söylenmiş Çılgınca sözler! Başka bir şey değil. Seni öldürmez o! Onun öldüreceği adam sen değilsin!

— öldürür, öldürür! Hem de sinek gibi. Herkesten önce beni öldürür. Benim en çok korktuğum şey başka:112

113

Kendileri bey babalarına bir şey yapacak olurlarsa, bu işte beni de suç ortağı olarak sayarlar diye korkuyorum

— Canım, ne diye seni suç ortağı sayıyorlar?

— Evet, suç ortağı sayabilirler, çünkü ben kararlaştırdığımız gizli işaretleri ağabeyinize de bildirmiş olacağım.

— Hangi işaretleri? Kime bildireceksin o işaretleri? Daha açık konuşsana, Allahm belâsı!

Smerdyakov ukalâ bir tavırla sözü uzatıp duruyordu:

— Şunu artık açıklamalıyım ki, Fyodor Pavloviç

ile ikimizin arasında bir sır var. Bildiğiniz gibi (ama bundan haberiniz var mı, bilmiyorum) beyefendi artık birkaç gündenberi gece oldu mu, hatta karanlık bastı mı hemen odalarına kapanıp kapıyı içerden kilitliyorlar Siz şimdi artık her akşam erkenden yukarıya, odanıza gidiyor, sonra da bir daha aşağıya hiç inmiyorsunuz Bu yüzden, beybabanızın şimdi artık kendi odasının kapısını nasıl titizlik göstererek içerden kilitlediğini bilmiyorsunuz. Beybabanız o kadar titizlik gösteriyor ki Grigoriy Vasilyeviç gelse bile, ancak sesinden gelenin o olduğunu anlayınca kapıyı açıyorlar.

Ama, artık Grigoriy Vasilyeviç gelmiyor, efendim. Çünkü beybabanıza odalarında yalnız ben hizmet ediyorum Agrafena Aleksandrovna ile aralarında o iş başladıktan sonra, bunun böyle olmasını kendileri istediler Şimdi gece olunca, emirlerine uyarak çıkıp müstemilâta gidiyorum; hem de gece yarısı oluncaya kadar uyumamak, nöbet tutmak, arada bir kalkıp avluyu dolaşmak ve Agrafena Aleksandrovna'nın geleceği anı beklemek şartı ile! Çünkü kendileri onu birkaç gündür deli gibi bekliyorlar.

Yürüttükleri düşünce şu: Agrafene Aleksandrovna, ondan yani Dimitriy Fyodoroviç'ten korkuyor, (kendileri ağabeyinize Mitka diyorlar). Onun için, ancak geç vakit arka yollardan geçerek bana gelecektir. di

yorlar. Bana da: Sen de onu gece yarısına kadar, hatta daha da geç vakitlere kadar bekliyeceksin dediler. Eğer Agrafena Aleksandrovna gelirse, bir koşu kapıya gel, iki kez kapıya ya da pencerenin camına vur. Önce iki kez hafifçe vurursun. Bak şöyle: bir, iki! Ondandır sonra da arka arkaya hızlı hızlı üç kez vurursun: tak, tak, tak! İşte o zaman ben de onun gelmiş olduğunu anlar, yavaşça sana kapıyı açarım.

(Bir de, olağanüstü bir şey olursa, diye bana başka bir işaret daha vermemi söylediler, önce iki kez hızlı hızlı vuracakmışım: Tak, tak! Biraz bekliyecekmişim, ondan sonra bir kez daha kuvvetlice vuracakmışım. İşte, o zaman babanız olağanüstü bir şey olduğunu, kendilerini muhakkak görmem gerektiğini anlıyacak, bana kapıyı açacaklarmış. Ben de içeri girip olup bitenleri söyleyecekmişim. Agrafena Aleksandrovna belki kendisi gelmez de, herhangi bir haber gönderir diye, bütün bunları bana bir bir tembih etti. Bundan başka, Dimitriy Fyodoroviç de gelebilirler. Öyle bir şey olursa, bunu da hemen haber verecekmişim, onun yakında bir yerde bulunduğunu bildirecekmişim...

Beybabanız Dimitriy Fyodoroviç'ten çok korkuyorlar. Agrafena Aleksandrovna geldikten, kendileri de onunla odaya kapandıktan sonra Dimitriy Fyodoroviç yakınlarda bir yerde görünürse, hemen ne yapıp yapıp bunu kendisine pencereye üç defa vurarak bildirecekmişim. Şöyle ki, birinci işaret beş vuruşlu olacak ve bu beş vuruş Agrafena Aleksandrovna geldi anlamına gelecekmiş. İkinci işaret ise yalnız üç vuruşlu olacakmış. Onun da anlamı şu olacakmış: Sizi hemen görmem gerekiyor. Bunları kendisi birkaç kez önümde tekrarlayarak öğretti. Hepsini iyice, bir, bir gösterdi. Tüm dünyada bu işaretleri bir kendileri bir de ben biliyoruz, Onun için böyle bir işaret verilince, artık hiç şüphe et

115

meden ve hiç seslenmeden (kendileri gece seslenmekten çok korkuyorlar) kapıyı açacaklarmış. İşte şimdi, bu işaretleri Dimitriy Fiyodoroviç de öğrenmiş bulunuyor,

— Nereden öğrenmiş? Sen mi söyledin yoksa? Ne cesaretle bildirdin ona bunları?

— Korkudan bildirdim, efendim. Zaten durum öyle olunca bunları ondan gizleyebilir miydim? Dimitriy Fiyodoroviç her gün: 'Sen beni aldatıyorsun! Sen benden bir şeyler saklıyorsun! Ayaklarını kırarım senin! diye üstüme varıyordu. İşte o zaman ben de, hiç olmazsa kendilerine nasıl köle gibi bağlı olduğumu görsünler, kendilerini aldatmadığıma, herşeyi kendilerine bildirdiğime kesin olarak inansınlar, diye bunları açıkladım.

— Bu işaretlerden yararlanarak içeriye girmek isteyeceğini düşünüyorsan, o da gerçekten böyle bir şey yaparsa, sakın onu içeri bırakma.

— Kendim de o sırada kriz geçiriyorsam, yatağa düşmüşsem ona nasıl engel olabilirim? Hem zaten öyle bir şeye cesaretim olsa bile, ağabeyinizde o atılğanlık varken ve ben onun bu atılğanlığını bildiğim halde, bunu yapabilir miyim?

— E... e... Allah kahretsin seni. Nasıl oluyor da ille sara krizi geçireceğine bu kadar kesin inanabiliyor^sun? Benimle alay mı ediyorsun yoksa?

— Allah göstermesin, sizinle alay etmek cesaretini gösterebilir miyim? Bende bu korku varken gülebilir miyim ben? Gerçekten hissediyorum ki, sara krizi geçireceğim. İçimde öyle bir sezîş var işte. Hiç bir şey olmasa, korkudan başıma gelecek bu kriz!

— Hay Allah! Eh, ne yapalım, sen yatağa düşersen, Grigoriy bekçilik eder. Önceden Grigoriy'e haber verirsin. Artık o tas çatlasa Dimitriy'i içeri bırakmaz.

— Beyefendinin haberi olmadan, o işaretleri Grigoriy Vasilyeviç'e acıklayamam. Grigoriy Vasilyeviç'in ağabeyinizin gelişini iştmesine ve onu içeriye bırakmamasına gelince, şunu haber vereyim ki, kendisi dündenberi hasta, Marfa İgnatyevna onu yarın tedavi etmeğe çalışacakmış. Dün öyle kararlaştırdılar. Marfa İgnatyevna'nın uygulayacağı tedavi oldukça ilgi çekici bir şey: Kendisi bir su biliyormuş, bunu hep evinde bulundurmuş, çok keskin bir şeydir. Bilmem hangi ottan yapılıyor. Bunun sırrını yalnız kendisi biliyormuş.

"Bu gizli ilâçla Grigoriy Vasilyeviç'i yılda üç kez bütün beli uyduğu vakit tedavi ederler. Grigoriy Vasilyeviç sanki kendisine inme inmiş gibi olur, hem de yılda üç defa efendim. O zaman bir havlu alıyorlar, onu bu karışımın içine sokup ıslatıyorlar, sonra da Marfa İgnatyevna bu havlu ile bütün sırtını hemen hemen yarım saat kadar, havlu neredeyse kuruyuncaya kadar ovuyor. Sırtı kıpkırmızı oluyor, hatta şişiyor. Sonra şişenin içine kalanı bir dua okuyarak Grigoriy'e içiriyorlar. Ama hepsini değil, çünkü bazen Marfa İgnatyevna şişedekinden biraz da kendisi için bırakıyor ve ondan içiyor. Sonra da efendime söyliyeyim, Marfa İgnatyevna içkiye alışık olmadığından ikisi de hemen sızıyor, uzun süre derin bir uykuya dalıyorlar. Sonradan, Grigoriy Vasilyeviç uyandığı vakit çoğu zaman dipdiri oluyor. Marfa İgnatyevna ise uyandı mı. daima başı ağrıyor. İşte, Marfa İgnatyevna yarın bu niyetlerini gerçekleştirirlerse, o zaman artık Grigoriy Vasilyeviç bir Şey iştirler mi, Dimitriy Fiyodoroviç'in içeriye girmesine engel olabilirler mi? Hiç tahmin etmiyorum! Derin uykuda olacaklar.

İvan Fiyodoroviç :

— Bu ne saçma şey! diye bağırdı. Sanki herşey mahsus hep de aynı anda olacakmış gibi konuşuyorsun. Sen sara krizine tutulacaksın, Marfa İgnatyevna kendinden geçecek! Yoksa? bunların böyle hep aynı anda olmasını sen mi sacmalamak istiyorsun?

Bunu birden tehdit edici bir tavırla kaşlarını çatarak söylemişti. 116

117

— Ben bunları nasıl mahsus yapabilirim? Hem ne diye böyle bir yöne sürükleyeyim işleri? Madem ki, her Şey yalnız Dimitriy Fiyodoroviç'e, yalnız onun düşüncelerine bağlı... Eğer kendileri kötülük etmek isterlerse, bunu muhakkak yapacaklardır. Eğer öyle bir şey yapmak istemiyorlarsa, kendilerini ben mahsus getirip babalarının evine sokacak değilim ya!

İvan Fiyodoroviç, öfkeden sapsarı oldu:

— Eğer dediğin gibi, Agrafena Aleksandrovna hiç gelmiyecekse, o zaman Dimitriy ne diye babamın evine, hem de böyle gizlice gelsin? dedi. Sen kendin bile burada oturduğun sürece, hep ihtiyarın sadece

hayal içinde yaşadığını, o yarattığın evine hiç bir zaman gelmeyeceğini söyledin. Eğer o kadın gelmeyecekse, Dimitriy neden ihtiyarın evine zorla girsin? Söyle! Ne düşünüyorsun? Bunu öğrenmek istiyorum!

— Dimitriy ağabeyinizin buraya neden geleceğini siz daha iyi bilirsiniz. Benim düşündüklerimin ne önemi var? Belki sadece öfkeli oldukları için ya da bir şeyden kuşkulandıkları için gelecektir. Çünkü ben hastalanırsam, içlerine kuşku düşebilir, o zaman acaba o kadın herhangi bir şekilde, kendilerinden gizli olarak buraya geldi mi, diye dün yaptıkları gibi onları aramağa kalkışabilirler. Ağabeyiniz de çek iyi biliyorlar ki, Fiyodor Pavloviç'in odasında içinde üç bin ruble bulunan üzerine de üç damga vurulmuş, kurdeleyle bağlanmış üstüne de beyefendinin kendi eli ile Meleğim, Gruşenka'ya! Eğer gelmek isterse diye yazılı büyük bir zarf hazır duruyor. Beyefendi o zarfı hazırladıktan üç gün sonra 'Meleğim sözüne bir de ve civcivime sözünü eklediler. İşte Dimitriy Fiyodoroviç herşeyi bildiği için, insanın içine kuşku düşüyor İvan Fiyodoroviç neredeyse kendinden geçmiş gibi: — Saçma! diye bağırdı. Dimitriy hırsızlık etmez! Hırsızlık ederken babamı da öldürmeyi aklından geçirmez! Dimitriy Gruşenka için, çıldıran bir budala davranarak babamı dahi dün öldürebilirdi, ama hiçbir zaman hırsızlık etmez!

— Oysa kendilerinin, tam bu sırada paraya ihtiyaçları var. Evet, Dimitriy Fiyodoroviç, şu anda artık para sıkıntısının son raddesine gelmişler. Paraya ne kadar ihtiyaçları olduğunu bilmezsiniz... Smerdyakov bunu olağanüstü denecek kadar sakın bir tavırla hem desözlerin üzerinde dura dura söylemişti. Devam etti:

— O üç bin rubleyi kendilerine ait bir para sayıyorlar. Kendileri bana öyle söylediler: Babamın bana daha tam üç bin ruble borcu var' dediler. Sonra bütün bunlardan başka gerçekler üzerinde de durmak gerekiyor. İvan Fiyodoroviç: Bir kez şunu kabul edin ki, eğer Agrafena Aleksandrovna isterse, ne yapar yapar beyefendiyi, Fiyodor Pavloviç'i kendisi ile evlenmeğe zorlar. Bunu sağlamak için neler isterler, kim bilir? Belki ben yalnız lâf olsun diye Agrafena Aleksandrovna'nın babanıza gelmek istemeyeceğini söyledim. Belki de o hanım bundan çok daha fazla şeyler de isteyecekler, örneğin belki de buranın hanımefendisi olmak isteğine kapılacaklar. Biliyorum H, o hanımı dostu Samsonov var ya, her zaman yaptıkları gibi dosdoğru konuşarak, kendilerine bu işin hiç de fena olmadığını söylemişler, üstelik öyle yapmalarını gülerек öğütlemişlerdir. Zaten o hanımın kendileri de Uç de budala değildiler. Dimitriy Fiyodoroviç gibi beş parası olmayan bir adamla evlenmek, o hanıma göre bir şey değil. İşte şimdi öyle bir şey olursa, siz de kabul edin ki İvan Fiyodoroviç, artık ne Dimitriy Fiyodoroviç'e ne size ve ne de kaTdeşini2 Aleksey Fiyodoroviç'e babanızın ölümünden sonra Mî tek kuruş kalır. Çünkü Agrafena Aleksandrovna beyefendi ile onun elinde ne varsa hepsini kendi adına yazdırmak, ne kadar nakit para varsa hepsini kendi heaplarına geçirmek için evlenecektir. Oysa baba nız şimdi, daha bütün bunlar olmadan118

119

ölecek olursa, herbirimize, hatta beyefendinin bu kadar nefret ettikleri Dimitriy Fiyodoroviç'e bile kırkar bin ruble kalacaktır. Çünkü beyefendi daha vasiyetnamesini yazmamıştır. Bütün bunları Dimitriy Fiyodoroviç bilir... •

İvan Fiyodoroviç'in yüzü garip bir şekilde titredi ve sanki ezilir gibi oldu. Birden kızardı, Smerdyakov'un sözünü keserek:

— Peki, bütün bunlar doğru ise, bana ne diye Çermaşnaya'ya gitmemi öğüt veriyorsun? Bana bunu söylemekle ne demek istiyorsun yani? Ben gidersem, demek burada bütün o dediklerin olacak.

İvan Fiyodoroviç, güçlükle nefes alarak konuşuyordu. Smerdyakov, alçak sesle ve ona bir şeyi iyice anlatmak ister gibi:

— Çok doğru, dedi.

Bu sözleri söylerken gözlerini İvan Fiyodoroviç'ten ayırmıyordu, İvan Fiyodoroviç kendisini güçlükle tutarak ve gözlerinde öfkeli kıvılcımlarla:

— Ne demek çok doğru?

Smerdyakov, İvan Fiyodoroviç'in kıvılcımlar saçan gözlerine çekinmeden bakarak:

— Ben bunu size acıdığım için söyledim. Eğer sizin yerinizde ben olsaydım, hemen herşeyi burada olduğu gibi bırakır giderdim... Böyle bir işin başında kalmaktansa...

İkisi de sustular, İvan Fiyodoroviç birden banktan kalktı:

— Bana öyle geliyor ki, sen koca bir budalasın! Aynı zamanda da tabii... alçağın, namussuzun birisin!

Sonra bahçe kapısından içeri girmek istedi, ama birden durakladı ve Smerdyakov'a doğru döndü. O sırada garip bir şey oldu: İvan Fiyodoroviç birdenbire sanki titreme geçiriyormuş gibi dudaklarını ısırды ve

yumruklarını sıktı. Bir an daha geçseydi, herhalde Smerdyakov'un üzerine atılacaktı. Ama öbürü bu durumu aynı anda farketti, irkilerek birden geri çekildi. Bu yüzden o an Smerdyakov için kazasız belâsız geçti ve İvan Fiyodoroviç, hiç konuşmadan, garip bir şaşkınlık içinde gene bahçe kapısına doğru döndü. Sonra birden öfkeyle, sözlerin üzerinde dura dura yüksek sesle:

— Yarın Moskova'ya gidiyorum! diye bağırdı. Haberin olsun. Yarın sanalı erkenden gideceğim, o kadar işte!

Sonradan o anda bunu ne diye Smerdyakov'a söylemek ihtiyacını duyduğuna kendisi de hayret edecekti, öbürü sanki bunu bekliyormuş gibi:

— Yapacağınız en iyi şey de bu olur! dedi. Yalnız eğer herhangi bir şey olursa, buradan telgraf çekerek .sizi Moskova'da rahatsız edebilirler.

İvan Fiyodoroviç gene durakladı, sonra tekrar hızla Smerdyakov'a doğru döndü. Ama öbüründe de bir değişiklik olmuştu. Bütün lâubaliliği, kayıtsızlığı bir anda yok oluvermişti. Tüm yüzünde büyük bir dikkat, bir bekleyiş seziliyordu. Ama bu bekleyişte şimdi artık çekingenlik ve yaltaklanma vardı, İvan Fiyodoroviç'e diktığı gözlerinin o ısrarlı bakışı sanki: daha başka bir şey söylemiyecek misin? Daha başka bir şey katmıyacak mısın sözlerine? diyor gibiydi. İvan Fiyodoroviç, nedense birden avazı çıktı kadar:

— Burada bir şey olursa, Çermaşnaya'dan da çağırılmaz mı sanki? diye bağırdı.

Smerdyakov sanki ne söyleyeceğini şaşırmış gibi, ama gene de İvan Fiyodoroviç'in gözlerinin tâ içine bakmaya devam ederek :

— Çermaşnaya'dan da... rahatsız ederler tabii... diye fısıldadı.

— Yalnız Moskova daha uzaktır. Çermaşnaya ise yakındır. Oraya gitmem için ısrar ederken sarf edeceğim yol parasına mı acınıyorsun, yoksa yol büyük bir120

kavis yaptığı için yorulacağımndan ötürü mü üzülüyorsun?

Smerdyakov pis pis gülümsiyerek ve her ihtimale karşı tam zamanında geriye doğru çekilmeye hazırlanarak titreye titreye, kesik kesik:

— Çok doğru, efendim, diye mırıldandı.

Ama İvan Fiyodoroviç birden Smerdyakov'u da şaşırtan bir şey yaptı. Gülmeye başladı ve kahkahalarla güle güle hızla bahçe kapısından içeri girdi. O sırada yüzüne bakan biri, herhalde onun hiç de neşeli olduğu için gülmediğini anlıyacaktı. Zaten o sırada içindeki duygulan sorsalardı, kendisi de bunu açıklayacak durumda değildi. Bütün vücudu sarsılıyormuş gibi sallana sallana yürüyordu.

VII

AKILLI BİR İNSANLA SOHBET ETMEK BİLE YARARLI OLABİLİR

Yürürken de konuşuyordu, içeriye girer girmez, salonda Fiyodor Pavloviç'i görünce birden ellerini sallıyarak: Ben yukarıda, kendi odama çıkıyorum, size gelmiyorum, sonra görüşürüz! diye bağırdı ve babasının yüzüne bile bakmamaya çalışarak yanından geçip gitti. Belki de ihtiyar o anda gerçekten ona nefret edilecek bir insan olarak görünüyordu. Ama böyle açıktan açığa bir düşmanlık gösterisi, Fiyodor Pavloviç için bile beklenmedik bir şeydi. Oysa ihtiyarın gerçekten ona bir an önce bir şey haber vermek istediği belliydi. Onu karşılamak için bu yüzden mahsus salona girmişti; İvan Fiyodoroviç'in böyle acaip bir şey söylemesi karşısında ise hiç konuşmadan durakladı, alaylı bir tavırla sevgili oğlu merdivenden yukardaki daireye çıkıp

121

gözden kayboluncaya kadar izledi, İvan Fiyodoroviç'in. peşinden giren Smerdyakov'a aceleyle :

— Ne oluyor buna? diye sordu, öbürü açıkça konuşmaktan kaçınarak :

— Bir şeye kızmışlar efendim, kimbilir neye diye mırıldandı.

— Ee, Allah belâsını versin! Kızarsa kızsın! Sen Semaveri getir, kendin de bir an önce çek arabanı, haydi çabuk ol. Yeni bir şey var mı?

İşte bu sırada Smerdyakov'un biraz önce İvan Fiyodoroviç'e şikâyet ederek anlattığı o sorular başladı.

Bunlar hep gelmesi beklenen kadınla ilgiliydi. Onun için bunları burada tekrar etmeden geçelim. Yarım saat sonra ev kapısı içerden kilitlemişti ve bunamış ihtiyar içerde, her an daha önceden kararlaştırılmış o beş vuruşun duyulmasını heyecanla titriye titriye bekliyerek, tek başına, odadan odaya dolaşıyor, arada bir karanlık pencerelerden dışarı bakıyordu, ama dışarda karanlık geceden başka bir şey göremiyordu.

Artık vakit çok geçti. Oysa İvan Fiyodoroviç hâlâ. uyumuyor, düşünüp duruyordu. O gece geç vakit, saat ikiye doğru yatağa yattı. Ama biz şimdi burada düşüncelerinin nasıl bir akış izlediğini anlatacak değiliz.

Zaten şimdi onun ruhunda olup bitenleri anlatmanın sırası değil. Ruhunda olup bitenleri sırası gelince anlatacağız. Zaten ne düşündüğünü anlatmaya kalkışsak bile, bu çok zor bir şey olacaktı. Çünkü bunlara düşüncedenilemezdi. Bunlar çok belirsiz ve en önemlisi aşırı derecede heyecanla karışık şeylerdi.

Kendisi de ipin ucunu kaçırdığını hissediyordu. Düşüncelerinden başka, bir de garip ve hemen hemen hiç beklenmedik istekler ona üzüntü veriyordu, örneğin: Artık gece yansından sonra birdenbire ne yapıp yapıp ille aşağıya inmek, kilitli kapıyı açmak, müstemilâta geçmek ve Smerdyakov'a temiz bir dayak atmak için dayanılmaz bir istek duyuyordu. Ama kendisine122

123

bunu niçin istediğini sordukları anda, bunu akla uygun göstermek için bir tek kesin neden bulamazdı; ancak o uşağın kendisine dünyada en ağır hakareti etmiş bir insan gibi nefret duyduğu bir varlık haline geldiğini soylileyebilirdi. Bundan başka o gece ruhunda birkaç defa hiçbir şeyin mantığa uygun gösteremeyeceği ve kendisini, küçük düşüren bir korkaklık uyanmıştı. Bu korkaklık yüzünden (bunu kendisi hissediyordu) vücudunun bütün gücünü sanki birden yitirmiş gibiydi. Baş ağrıyor ve dönüyordu. içinde birinden intikam almaya hazırlanıyormuş gibi ona rahat, huzur vermeyen, üzücü bir şey vardı. Daha önce Alyoşa ile yapmış olduğu konuşmaları hatırlıyarak ondan bile nefret ediyordu. Zaman zaman kendisinden de çok tiksiniyordu. Katerina İvanovna'yı ise aklına bile getirmiyordu. Buna da sonradan çok hayret edecekti. Çünkü daha bir gün önce sabahleyin, Katerina İvanovna'nın evinde Moskova'ya gideceğini söyleyerek meydan okur gibi konuştuğu sırada içinden gelen bir sesin kendisine: Ama saçmalıyorsun, gitmeyeceksin, kendini buradan koparman, şimdi meydan okur gibi söylediklerini yapman o kadar kolay olmayacak diye fısıldadığını çok iyi hatırlıyordu. Aradan uzun bir süre geçtikten sonra, bambaşka bir tikslenme ile o gece durup dururken birden divandan nasıl kalktığını ve sanki birisinin kendisini gözetlemesinden korkuyormuş gibi nasıl yavaşça gidip kapılan açtığını, nasıl merdiven başına çıktığını ve alt kattaki odalarda Fyodor Pavloviç'in hareketlerini, odadan odaya dolaşmasını nasıl dinlediğini hatırlayacaktı. Uzun uzun, neredeyse beş dakikaya varan sürelerle, garip bir merak içinde, nefsin tutarak ve kalbi hızlı hızlı çarparak aşağıda olup bitenlere kulak kabartıyordu. Ama bunu niçin yapıyordu, neden dinliyordu? Tabii bunu kendisi de bilmiyordu. Sonradan da, bütün ömrü boyunca o geceki bu hareketine kendisi alçakça bir davranış de iş, ömrünün sonuna kadar ruhunun derinliklerinde sakladığı bu olayı, yaptığı en büyük adilik saymıştır. Fyodor Pavloviç'in kendisine karşı ise o anlarda hiç bir nefret bile duymuyordu. Yalnız nedense bütün varlığını saran derin bir merak içindeydi. Kendi kendine: Acaba şimdi aşağıda nasü yürüyor, acaba şimdi kendi dairesinde neler yapıyor? diye soruyor, babasının aşağıda karanlık pencerelerden nasıl dışarı baktığını, sonra da odanın ortasında duraklıyarak nasıl acaba biri kapıyı çalıyor mu? diye uzun uzun beklediğini tahmin ediyor, bunları hayalinden geçirmeye çalışıyordu. İvan Fyodoroviç bu işler için merdiven başına iki kez kadar çıkmıştı. Bütün sesler dindikten ve Fyodor Pavloviç de artık yattıktan sonra saat ikiye doğru İvan Fyodoroviç kendisini müthiş yorgun hissettiği için bir an önce uyumak düşüncesiyle yattı. Gerçekten de birden derin bir uykuya daldı. Uykusunda rüya da görmedi. Ama ertesi sabah erkenden, saat yediye doğru uyandı. Hava artık ağarmıştı. İvan Fyodoroviç gözlerini açınca hayretle birden içinde garip ve alışmadığı bir enerji hissetti, hemen yatağından fırladı, çabucak giyindi, sonra bavulunu çekip çıkararak hiç vakit geçirmeden aceleyle eşyalarını bavula yerleştirmeye başladı. Çamaşırı tam bir gün önce sabahleyin çamaşırcıdan gelmişti. Hattâ İvan Fyodoroviç herşeyin rast gittiğini, hemen gitmesi için hiçbir engelin çıkmadığını düşünerek kendi kendine alaylı alaylı güldü. Gidişi gerçekten anı oluyordu. Gerçi İvan Fyodoroviç bir gün önce (Katerina İvanovna'ya, Alyoşa'ya, sonra da Smerdyakov'a) ertesi günü gideceğini söylemişti, ama o akşam yatarken çok iyi hatırlıyordu ki, gitmeyi hiç düşünmemişti. Hatta bunu hiç aklına getirmemişti. Oysa, sabahleyin uyanır uyanmaz ilk hareketi hemen atıP bavulunun içine yerleştirmek olmuştı. Bavulunu124

t

ola, çantasını da hazırladı. Marfa İgnatyevna hergün yaptığı gibi: Nerede çay; içeceksiniz? Kendi odanızda mı, yoksa aşağıya mı ineceksiniz? diye sormak için geldiği vakit saat dokuza geliyordu. İvan Fyodoroviç aşağıya indi. Hemen hemen her halinde, sözlerinde, davranışlarında dağınık ve dalgınlığa benzeyen, aceleci bir hava vardı ama, kendisi neşeli gibi görünüyordu. Nazik bir tavırla babasına .günaydın dedikten ve özel bir ilgi göstererek sağlık durumunu sorduktan sonra, babasının vereceği karşılığı beklemeden, hemen, bir saat sonra artık bir daha gelmemek üzere Moskova'ya gideceğini bildirerek, atların hazırlanmasını rica etti. İhtiyar, bu haberi hiçbir hayret göstermeden dinledi, çok ayıp bir şekilde oğlunun gidişine üzülmeyi unuttu, hattâ böyle bir üzüntü gösterecek yerde, birden olağan üstü bir şekilde bir şeylerle uğraşmağa başladı, • bu arada da asıl kendisini ilgilendiren konuyu hatırlamaktan da

geri kalmadı.

— Alı sen yok musun! Ne adamsın sen! Dün söylemedin... Herneyse, hepsi bir, şimdi hepsini hallederiz. Hatırım için bir zahmette bulunur musun yavrum, evlâdım. Giderken Çermaşnaya'ya uğra. Volovyaya istasyonundan sola döndün mü, topu topu on iki verts kadar bir yol yaptın mı? iste Çermaşnaya'ya gelmiş olursun.

— Özür dilerim, ama bunu yapamam: Demir yolu istasyonuna kadar seksen verst var! Tren Moskova'dan akşam saat yedide kalkıyor. Ancak yetişirim.

— Olmazsa yarın, o da olmazsa öbür gün gidersin. Ama bugün muhakkak Çermaşnaya'ya uğra. Babanın içini rahat ettirsen olmaz mı? Eğer burada işler olmasaydı, ben kendim çoktandır orayagidip gelirdim. Çünkü orada acele görülmesi gereken bir iş var. Hem de çok önemli bir şey. Burada ise... şimdi öyle bir zaman ki... anlıyor musun, oradaki korum iki yere baki' yor, hem Begiçev'e, hem de Diyaçkin'e; hem de boşu boşuna öyle duruyor Tüccarlardan baba oğul Maslov'lar

125

odun sesimi için. benim o koruya topu topu sekiz bin ruble veriyorlar. Oysa elana geçen yıl bir müşteri çıkmıştı, koruyu almak için yalvarıp duruyordu. On iki bin ruble veriyordu. Ama kendisi buralı değildi. İşin, önemi: tarafı da bu zaten. Çünkü buradakilerin elinde şimdi para yok: Burada her birinin yüz binlik serveti olan taba oğul Maslov'ların borusu ötüyor. Kendileri ne fiyat verirlerse onu kabul etmek zorundasın! Üstelik buradakilerden hiç kimse bu konuda onlarla boy ölçüşmeye cesaret edemez. Oysa, İlyin kilisesinin papazı geçen perşembe günü, beklenmedik bir sırada oraya Gortskin'in geldiğini yazdı. O da küçük bir tüccardır. Tanrım ben onu. Ama adamın değeri buralılardan olmamasında. Kendisi Pogreboy'ludur. Senin anlıyacağın, buralı olmadığı için Maslov'lardan korkmaz! Kuru için ön bir bin ruble veririm diyormuş, işittin mi? Oysa burads yalnız bir hafta kadar kalacaktı. Onun için oraya gidip kendisiyle bir konuşsan...

— Siz papaza yazıverin. o da adamla konuşup anlaşsın.

— O beceremez bunu Burada ince bir nokta var. Bu papaz baktığı şeye değer biçmesini bilmiyor. Gerçi kendisi altın gibi adamdır. Ona hemen senetsiz sepetsiz yirmi bin rubleyi bile emanet edebilirim. Gelgelelim o idam hiçbir şeyin değerini bilmiyor. Çocuk gibidir. Kargalar bile aldatır onu. Oysa üstelik tahsil görmüştü; düşün bir kez; o Gortskin görünüşte köylünün biri. Hep sırtında mavi bir köylü ceketiyle dolaşır. Ama karakter bakımından tam anlamında alçağın biridir. Zaten derdimiz de budur. Herif hep yalan söyler. İş burada. bazen o kadar atıp tutar ki, bunu neden yapıyor diye, şaşar kalırsın. Bundan üç yıl önce: karım öldü, ben de başka bir kadınla evlendim diye bir yalan attı. Oysa öyle bir şey olmamış. Artık anla ne adam, olduğunu. Karısı ölmemiş, hâlâ da sağdır. Hem de herif, katüncağza her üç günde bir, temiz bir dayak atar. Sim126

di bizim, şunu öğrenmemiz gerekiyor: Bu adam koruya on bir bin ruble vermek istediğini söylerken doğru mu söylüyor, yoksa yalan mı?

— İyi ama ben bir şey yapamam ki! Ben de öyle şeyden anlamam.

— Dur, acele etme, sen bu işi başarısın. Çünkü ben sana herseyi anlatırım), neyi nereden anlıyacağın öğretirim. Yani Gortskin'in ne demek istediğini anlamam için. Ben çoktandır onunla iş yaparım. Bak, sana birşey söyleyeyim, onunla konuşurken sakalına bakmalı, kızıl bir sakalı vardır. Pis, incecik bir şeydir. Eğer sakalı titriyorsa, kendisi de konuşurken öfkelenip duruyorsa, demek ki iş iyi. Demek doğru söylüyor, yapacağını söylediği şeyi de gerçekten istiyor. Yok eğer sakalını sol eliyle okşayıp duruyor, kendisi de alaylı alaylı gülüyorsa, o zaman, eyvah! İş berbat oldu, sana kazık atmak istiyor, sinsi sinsi tertipler hazırlıyor, demektir. Sakın gözlerine bakma. Çünkü gözlerine bakarak hiçbir şey anyamazsın. Onun gözleri karanlık bir su gibidir. Adamı aldatır! İyisi mi, sen sakalına bak.

Sana ona vermen için pusula yazarım. Kendisine gösterirsin. Gerçi soyadı Gortskin'dir, ama aslında o Gortskin değil. Liyagaviy'dir. Yalnız sen ona Liyagaviy (*) olduğunu sakın söyleme, gücenir. Onunla anlaşır da, işin doğru dürüst olduğunu görürsen, hemen buraya birşeyler karalar gönderirsin. Yalnız şu dediğimi yazsan yeter: Yalan söylemiyor! diye yaz. On bir binde ısrar edersin. Yalnız bin ruble kadar düşebilirsin. Daha aşağıya sakın inme. Düşün bir kez: Sekiz ve on bir... Üç bin fark var. Böylece insan üç bini sokakta bulmuş gibi olur! Müşteri dediğin çabuk mu bulunur? Oysa şimdi o kadar çok paraya ihtiyacım var ki! İşin ciddî olduğunu bildirirsin, O zaman ben de bir çırpıda gider pazarlığı bitiririm. Artık ne yapıp yapıp bir zaman ayırırım. Şimdi ise oraya ne diye gideyim? Ya papaz bunu

t

(*) Liyagaviy: Bir cins köpek.

127

uydurduysa? Söyle, gidecek misin, gitmiyecek misin?

— Ah, hiç vaktim yok, beni bundan kurtarın ne olur?

— Ne olur! Babana bir yardımda bulun! İnan bu yaptığın iyiliği unutmam! Ama ne var ki sizin gibi evlâtlarda yürek yok, yürek! Ben bunu bilir, bunu söylerim! Senin için bir günün ya da iki günün ne önemi var? Nereye gideceksin şimdi? Venediğe mi, yoksa? Merak etme, senin o Venedik iki gün içinde yerin dibine batmaz. Alyoşa'yı da gönderirdim ama, o bu işlerden ne anlar? Seni göndermek isteyişimin tek nedeni akıllı bir adam olmandır. Ben senin akıllı olduğunu görmüyor muyum? Gerçi kereste tüccarı değilsin ama, gördüğün şeyin değerini bilirsin sen. Bu işte de görmesini bilmek yeter; adam ciddî mi konuşuyor, yoksa ciddî değil mi? Yalnız, bunu iyice anlamalı. Söylüyorum sana; sakalına bakarsın. Eğer sakalı titriyorsa demek ki, ciddî konuşuyor.

İvan Fiyodoroviç öfkeyle alaylı alaylı gülerek:

— Demek kendi elinizle beni o Allahın belâsı Çermaşnaya'ya itiyorsunuz, öyle mi? diye bağırdı.

Piyodor Pavloviç oğlunun öfkesini farketmedi, ya da görmemezliğe gelmek istedi. Oysa alaylı alaylı gülüşünü hemen görmüştü, onun için de vakit kaybetmeden :

— Demek gidiyorsun! Gideceksin, değil mi, dur sana bir pusula karalıyayım, demişti.

— Bilmiyorum, gideyim mi gitmiyeyim mi? Gerçekten bilmiyorum gidip gitmiyeceğimi. Yolda karar veririm.

— Yolda ne karar vereceksin? Hemen burada karar ver. Evlâdım, yavrum, ne olursun burada karar ver! Onunla anlaşırsan bana iki satırlık bir pusula yaz, pusulayı papaza ver, papaz onu hemen bana gönderir. Ondan' sonra artık engel olmam sana! Güle güle git Venediğe. Volovo istasyonuna kadar papaz arabana kendi atlarının koşulmasına izin verir...128

İhtiyar tam anlamıyla coşkun bir sevinç içindeydi. Hemen pusulayı yazdı. Atları getirtmek için adam gönderdiler, sofraya konyakla meze geldi. İhtiyar sevindiği vakit, her zaman gevezelik ederdi, ama bu sefer kendini tutuyor gibiydi, örneğin: Dimitriy Fiyodoroviç'ten bir kez olsun söz etmedi.' İvan Fiyodoroviç'ten ayrılacağına da hiç üzülmüyordu. Sanki konuşacak şey bulamıyormuş gibiydi. İvan Piyodoroviç de bunu çok iyi anladı. Kendi kendine: Benden amma da bıkmış diye düşündü, ihtiyar, ancak oğlunu kapıya kadar geçirdiği vakit biraz heyecana kapılır gibi oldu ve onunla kucaklaşmak için uzandı. Ama İvan Fiyodoroviç onunla öpüşmekten kaçınmak istediğini belli ederek aceleyle geri çekilip elini uzattı, ihtiyar hemen durumu anladı; bir anda kendini toparladı. Kapıdan:

— Haydi Tanrı yardımcın olsun, Tanrı yardımcın olsun! diye tekrarladı. Ama ömrümüz varsa, bir defa daha geleceksin değil mi? Gel; ne zaman gelsen, başımın üstünde yerin var. Haydi, İsa yardımcın olsun!

İvan Fiyodoroviç faytona bindi. Babası son bir kez:

— Elveda İvan! Beni çok kötüleme! diye bağırdı.

İvan Fiyodoroviç'i uğurlamak için evdekilerin hepsi dışarı çıkmıştı: Smerdyakov da, Marfa da, Grigoriy de oradaydılar. İvan Fiyodoroviç herkese onar ruble hediye etti. Artık faytona yerleştikten sonra Smerdyakov fırladı, gelip arabanın içindeki halıyı düzeltti. İvan Fiyodoroviç'in ağzından birden şu sözler döküldü :

— Görüyorsun ya... Çermaşnaya'ya gidiyorum... dedi.

Bu sözler bir gün önceki gibi kendiliğinden üstelik, garip, sinirli bir gülüşle dudaklarından dökülmüştü. Sonradan bunu uzun bir süre hatırlıyacaktı.

Smerdyakov, İvan Fiyodoroviç'in içini okuyormuş gibi gözlerinin içine bakarak kesin bir tavırla:

129

— Demek ki, zeki bir insanla konuşmak bile yaTarlı oluyor diyenler doğru söylemişler, dedi.

Fayton hareket etti ve uzaklaştı. İçindeki yolcunun ruhunda karışık duygular vardı, ama tarlalara, tepelere, ağaçlara, üzerinden, bulutsuz göklerin içinde ta yükseklerden geçen yabancı kaz sürüsüne büyük bir istekle bakıyordu. Birden kendini o kadar iyi hissetti ki, arabacıyla sohbet etmeye kalkıştı ve köylünün verdiği karşılıkla çok ilgileniyormuş gibi davrandı. Ama bir an sonra, adamın söylediği sözlerin bir kulağından girip, bir kulağından çıktığını ve gerçekte ne dediğini bile anlamadığını farketti. O zaman sustu. Zaten ancak sustuğu vakit kendini rahat hissediyordu: Hava temiz, taze ve serin, gökyüzü açıktı.

İvan Fiyodoroviç'in hayalinde Alyoşa ile Katerina İvanovna canlandı. Ama bafifçe gülerek, gözlerinin önünde beliren bu sevimli hayallere doğru hafifçe üflledi. O zaman bu hayaller hemen dağıldı. İvan Fiyodoroviç: Onlara daha vakit var diye düşündü. İstasyona kadar olan mesafeyi çabucak aldılar, atlan değiştirdiler ve Volovo'ya doğru dört nal gittiler. İvan Fiyodoroviç birden zeki bir insanla konuşmak neden yararlı bir şey oluyor? Bununla ne demek istedi acaba? diye Düşündü ve bu düşünce sanki bütün varlığını birden kavramış gibi oldu. iyi ama ben de ne diye ona Çerttışnaya'ya gideceğimi söyledim.

Dört nal Volovo istasyonuna kadar gittiler. İvan Piyodoroviç faytondan indi. etrafını arabacılar çevirdi.

Çermeşnaya'ya kadar on iki verstlik yolu almak için Pazarlığa giriştiler. Arabaya dinlenmiş atların koşulması gerekiyordu. İvan Fiyodoroviç atların koşulmasını emretti. Sonra, araba durağındaki hana girecek oldu, etrafına bakındı, gözü hana bakan kadına ilişti, sonra birden tekrar kapıya çıktı:

II — F: 9130

— istemez! Çermeşnaya'ya gitmiyeceğim! Akşam yedi tirenine gecikmez miyim? Evlâtlar ne dersiniz?

— Tam zamanında yerleştiririz sizi! Atları koşalım mı?

— Hemen koş atları arabaya! Aranızda yarın kente inecek var mı?

— Olmaz olur mu? İşte, Mitriy inecek.

— Bana bir yardımda bulunmaz mısın Mitriy? Babam Fiyodor Pavloviç Karamazov'a uğra, ona Çermeşnaya'ya gitmediğimi söyle. Bunu yapar mısın ha?

— Neden yapmıyayım? Uğrarız. Zaten Fiyodor Pavloviç'i çok eskiden tanınız.

İvan Fiyodoroviç neşeyle güldü :

— öyleyse al bakalım bahşişini! Çünkü öyle sanıyorum ki babam sana bahşiş vermez...

Mitriy de güldü:

— Herhalde vermezler! dedi. Teşekkür ederim Beyefendi. Emrinizi muhakkak yerine getiririz.

İvan Fiyodoroviç akşamın yedisinde vagona girdi ve trenle hemen Moskova'ya gitti. Geçmişteki herşey uzaklaşsın benden! Elveda artık eski yaşadığım hayata, bir daha dönmek üzere, elveda! Artık geçmişten ne bir haber, ne bir ses isterim; yeni bir dünyaya, yeni yerlere, hem de hiç arkama bakmadan gideceğim! diye düşünüyordu. Ama içine coşkun bir sevinç yerine, birden öylesine karanlık bir hüznün çöktü ve kalbinde öyle bir acı uyandı ki, böylesini bütün ömründe hiçbir zaman duymamıştı. Bütün gece düşündü durdu; tren sanki uçuyordu. İvan Fiyodoroviç, ancak Moskova'ya artık girdikleri sırada, gün doğarken, birden kendine gelir gibi oldu!

— Ben alçağın biriyim! diye fısıldadı.

Fiyodor Pavloviç ise oğlunu uğurladıktan sonra çok memnun kalmıştı. Tam iki saat içinde hemen hemen büyük bir mutluluk duyarak konyağı yudumlayıp durdu; ama birden evde herkes için çok can sıkıcı, tat'

131

sız, aynı zamanda Fiyodor Pavloviç'i büyük bir şaşkınlık içinde bırakan bir olay oldu: Smerdyakov bir şey almak için bodruma inerken üst basamaktan aşağıya düştü. İyi ki, o sırada Marfa İgnatyevna avludaydı ve bunu tam zamanında işitmişti. Kadıncağыз Smerdyakov'un düştüğünü görmemişti, ama çığlığı duymuştu. özel, garip, ama Marfa İgnatyevna'nın çoktandır bildiği bir çığlıktı bu. Bir saralının, krize tutulan bir saralının çığlığı. Herkesçe saralı olduğu bilinen Smerdyakov'un bu krizi, tam merdivenden aşağıya indiği zaman mı başlamıştı ve bu yüzden mi elinde olmayarak kendini kaybederek aşağıya düşmüştü, yoksa düştüğü vakit geçirdiği sarsıntıdan mı kriz gelmişti? Bunu anlamaya imkân yoktu. Yalnız kendisini artık bodrumun dibinde, vücudu kıvrılmış, kasılmış bir halde titriye titriye, ağzında köpüklerle, çırpınır bir halde bulmuşlardı, önce herhalde elinin ya da bacağının kırıldığını ve bir yere çarptığını sanmışlardı. Ama Marfa İgnatyevna'nın dediği gibi Tanrı korumuştı ve öyle bir şey olmamıştı. Yalnız Smerdyakov'u bodrumdan tekrar dışarı çıkarmak zor olmuştu. Neyse ki, komşulardan yardım isteyerek bunu güç belâ başarmışlardı.

Bütün bu işler olup biterken Fiyodor Pavloviç'in kendisi de orada bulunmuş, yardım etmişti. Belliydi ki, korkmuş, hattâ şaşkınlıktan kendini kaybetmiş gibiydi. İstelik hasta bir türlü kendine gelemiyordu. Gerçi krizler arada bir kesiliyordu ama, kısa bir süre sonra yeniden başlıyordu ve herkes Smerdyakov'un geçen yıl tayan arasından aşağıya düştüğü vakit olduğu gibi bir urum meydana geleceğini söylüyordu. O vakit basına iuz konulduğunu hatırladılar. Hemen bunu da bulduir; çünkü bodrumda hâlâ buz vardı. Marfa İgnatyevna gereken emirleri verdi. Fiyodor Pavloviç de akşama doğru doktor Hertenstube'nin gelmesi için adam gönderdi. Doktor Hertenstube ise çabucak geldi.

Hastayı dikkatle muayene ettikten sonra (bu bu132

133

tün ilin en dikkatli, en titiz doktoruydu, kendisi de yaşlı ve çok saygı değer bir ihtiyarcıktı) krizin çok şiddetli olduğu ve durumun belki de çok tehlikeli olacağı sonucuna vardı. Sonra da daha herşeyi iyice kavrayamadığını, ama yarın sabah eğer şimdi verdiği ilâçlar fayda etmezse başka bir tedbir alınması için karar vereceğini söyledi. Hastayı müstemilâta, Grîgoriy ile Marfa İgnatyevna'nın oturdukları dairenin yanındaki küçük odaya yatırdılar. Ondan sonra da Fiyodor Pavloviç bütün gün arka arkaya bir dizi sıkıntılarla karşılaştı: Yemeği Marfa İgnatyevna yapmıştı. Çorba Smerdyakov'un pişirdiği çorbalara kıyasla

K bulaşık suyu gibi bir şey olmuştu. Tavuk ise o kadar kuru olmuştu ki, onu çiğnemeye bile imkân yoktu. Marfa İgnatyevna, beyin haklı suçlamalarına karşılık vererek tavuğun zaten çok kart olduğunu, kendisinin de ahçılık dersleri almadığını söyledi.

Akşama doğru bir başka sıkıntı çıktı: Fiyodor Pavloviç'e üç gündür hasta olan Grigoriy'in tam o sırada büsbütün yatağa düştüğünü bildirdiler; adamın beli uyuşmuştu. Fiyodor Pavloviç çayını mümkün olduğu kadar erken içti ve evde tek basma kalıp kapıyı içerden kilitledi. Kendisi korku ve endişeyle karışık bir bekleyiş içindeydi. Çünkü tam o akşam Guruşenka'nın artık muhakkak gelmesini bekliyordu. Daha doğrusu o sabah, erkenden Smerdyakov'dan hanımefendi artık muhakkak geleceklerini vaadettiler! haberini almıştı; Smerdyakov, ihtiyarı buna hemen hemen kesin olarak inandırmıştı. İhtiyarcığin bir türlü huzur bulamıyan kalbi heyecanla hızlı hızlı çarpıyordu. Boş odalarında oradan oraya dolaşıyor, ikide bir etrafa kulak kabartıyordu. Çok dikkatli olmalı, iyice dinlemeliydi etrafı; belki Dimitriy Fiyodoroviç Gruşenka'yı herhangi bir yerden gözetliyordu. Onun için Guruşenka cama vurdu mu, (Smerdyakov daha üç gün önce Fiyodor Pavloviç'e kesin olarak, Guruşenka'ya gelirse, nereye ve nasıl vura iğim öğrettiğini söylemişti.) kapıyı çabucak açmalı ve onu taşlıkta boşuna hiç bekletmemeliydi. Allah korusun, korkuya kapılarak kaçıp gitmesin diye, hemen içeriye almalıydı onu: Fiyodor Pavloviç bütün bunları düşünerek dolaşıp duruyordu, ama şimdiye kadar yüreği hiçbir vakit bundan daha tatlı bir umut içine gömülmemisti; çünkü artık bu 'sefer Guruşenka'nın muhakkak geleceğine inanabilirdi!

LAltıncı Kitap

RUS RAHİBİ

I ZOSİMA DEDE VE KONUKLARI

Alyoşa endişe ve üzüntüyle dedenin hücreğine girdiği vakit, hemen hemen şaşkınlık içinde durakladı; karşısında hayata gözlerini kapamak üzere olan, hattâ belki de kendini artık kaybetmiş bulunan bir hasta görmekten korkuyordu. Oysa, dedenin koltukta oturduğunu ve gerçi dermansızlıktan bitkin ama, gene de neşeli, zinde bir yüzle etrafı konuklarla çevrili olarak oturduğunu, onlarla huzur içinde sakın, sakın sohbet ettiğini gördü. Ama doğrusunu söylemek gerekirse, dede ancak Alyoşa gelmeden bir çeyrek saat önce yataktan kalkmıştı. Konuklar, peder Paisiy'in kesin olarak: (Hocamız muhakkak sevdikleriyle bir kez daha sohbet etmek için kalkacaktır, bunu kendisi bu sabah vaadeetti! demesi üzerine hücrede daha önceden toplanmış, dedenin uyanmasını beklemeye başlamışlardı. Peder Paisiy, hayata gözlerini kapamak üzere olan dedenin vaadine, hattâ her sözüne o kadar inanıyordu ki, onun artık kendini kaybettiğini, hattâ soluk bile almadığını görse, belki de onu almağa gelen ecele bile inanmıya¹³⁶

çak, hep ihtiyarın ölüm döşeğinde kendine gelip verdiği sözü yerine getirmesini bekliyecekti. O sabah ise Zosima dede uykuya dalarken kesin bir tavırla, ama: Sizinle bir kez daha sohbe doymadan ölmem sevgili evlâtlarım, sevgili yüzlerinize doya doya bakacağım! Size bir kez daha içimi dökeceğim!" demişti. Dedenin herhalde artık sonuncu olan bu sohbetinde bulunmak için, yalnız yıllardanberi dostları olan, kişiler toplanmıştı. Bunlar dört kişiydi. Bunlardan üçü Rahip Peder İyosif, peder Paisiv, ve dedelerin bulunduğu kısmı idare eden peder Mihayıl idi. (Bu peder hiç te o kadar ihtiyar olmayar aynı zamanda pek fazla tahsili olmayan bir adamdı, basit halktandı. Ama sağlam, karakterli, inancı yürekten gelen ve kolay kolay sarsılmayan, aynı zamanda görünüşte sert, ama aslında çok duygulu bir insandı. Hattâ bu duygululuğunu garip bir utançla başkalarından saklıyordu.) Dördüncü konuk ise artık büsbütün ihtiyarlamış, basit bir rahipçikti; bu rahip köylüden gelmeydi. Adı Anfim'di. Neredeyse okuma yazması bile yoktu. Fazla konuşmayan, sessin başkalarıyla nadir olarak iki çift lâkırdı eden, aşırı derecede yumuşak başlı bir adamdı. Günün birinde aklının alamıyacağı dehşet verici, yüce bir şeyden korkmuşve bu korkusu sanki ömrünün sonuna dek sürecekmışgibi ürkek bir hali vardı. Zosima dede, her zaman sanki tiril tiril titriyormuş hissini veren bu adamcağızı çok severdi. Bütün yaşantısı boyunca en az konuştuğu insan, bu adam olduğu halde, ona karşı ömrünün sonunakadar büyük bir saygı duydu. Oysa bir vakitler yıllarcakutsal Rusya topraklarını onunla birlikte dolaşmışlardı...

Bu anlattığımız çok eskiden oldu. Bundan kırk yıl kadar önce, Zosima dede o fakir, az tanınmış Kostroma manastırında bir rahip hayatı yaşamaya başladığı zamandı. Zosima dedenin oraya girdikten kısa bir süresonra, o fakir Kostroma manastırcığı için bağış toplama

KARAMAZOV KARDEŞLER

137

mak üzere, peder Anfim ile birlikte yola çıktığı günlerde...

Hepsi, ev sahibi konuklar da, dedenin bölümündeki ikinci odada, karyolasının bulunduğu odada toplanmışlardı. Bu oda daha önceden belirtildiği gibi oldukça dardı. O kadar ki, dördü de (rahip adayı olan ve ayakta duran Porferiyden başka) öbür odadan getirilip dedenin koltuğunun etrafına dizilen iskemlelere

— Sevgili pederler, sevgili öğretmenlerim benim! Bu güne dek, ona bile yüzünü neden bu kadar çok

sevdiğimi söylemerhişimdir. Ancak şimdi söylüyorum bunu: Ogün yüzü benim için bir anı, bir peygamber işareti gibi olmuştur, ömrümün başlangıcında daha küçük bir Çocuk olduğum günlerde, bir ağabeyim vardı. Delikanlılık çağında gözlerimin önünde öldü. Ancak on yedi yaşındaydı. Sonradan yaşadığım yıllar boyunca yavaş yavaş ağabeyimin benim kaderimde yüce bir varlığın işareti ve önceden gönderilmiş bir belirtisi olarak rol oynadığına kesin olarak inandım. Çünkü eğer benim140

141

yaşantımda ağabeyim olmasaydı, ağabeyim dünyaya gelmeyeydi, belki de ben hiçbir vakit rahip olmayı düşünmeyecek, bu kutsal yola girmiyecektim! öyle düşünüyorum. Kutsal varlığın o ilk belirtisi çocukluğumda karşıma çıkmıştı, şimdi ise artık yolumun sonuna vardığım bir sırada, gözlerimin Önünde, sanki o olay yeniden tekrarlanıyormuş gibi bir his duyuyorum.

Bu ne garip bir şeydir pederler, öğretmenler. Ağabeyime yüz bakımından aşırı değil, sadece biraz benzeyen Aleksey, bana ruh bakımından onunla o kadar eşit olarak göründü ki, çok defa onu, o delikanlının yani ağabeyimin kendisi saymışımdır. Sanki o, yolumun en sonunda, esrarengiz bir şekilde, bana bir şeyler hatırlatmak, içimde bazı duygular uyandırmak için gene karşıma çıkmıştır. O kadar ki, kendim bile bu garip düşünceme şaşmışımdır. İşıtıyor musun Porfiriy?

Dede bunu söylerken onu hizmet eden rahip adayına doğru dönmüştü :

— Çok defalar yüzünde, Aleksey'i senden daha çok sevdiğim için bir üzüntü görmüşümdür. Şimdi neden öyle olduğunu öğrendin. Ama seni de severim. Bunu bil. Hem de çok defa böyle üzülüyorsun diye, kendim acı duymuşumdur. Şimdi ise sevgili konuklarım, sizlere o delikanlıdan, ağabeyimden söz etmek istiyorum. Çünkü benim yaşantımda ondan daha değerli, ilerisim bana daha açık olarak bildiren, daha dokunaklı hiçbir varlık olmamıştır. Yüreğim hüznle doldu. Şu anda tüm yaşantımı, sanki onu yeniden yaşıyormuşum gibi gözümün önünde görüyorum...

Burada şunu belirtmeliyim ki, dedenin ömrünün son gününde kendisini ziyaret etmiş olan konuklarla yapmış olduğu bu son konuşmanın bir kısmı yazılı olarak saklanmıştır. Bu konuşmayı dedenin ölümünden kısa bir süre sonra, hatıra olsun diye, Aleksey Fiyodoroviç Karamazov yazmıştır. Ama o yazdıkları gerçekten o gün yapılan konuşmamıdır, yoksa Aleksey Fiyodoroviç yazdıklarına öğretmeniyle daha önceden yapmış olduğu eski konuşmalarından da bazı şeyler mi katmıştır? Bu konuda artık bir şey söyleyemem. Bundan başka, yazıda bu konuşma sanki dede dostlarına olup bitenleri açıklarken yaşantısını bir hikâye olarak anlatıyormuş gibi hiç ara verilmeden yazılmış. Oysa, şüphe yok ki, sonradan anlatıldığı gibi, is biraz değişik olmuştur. Çünkü o akşam konuşmaya herkes katılmıştı ve gerçi konuklar ev sahibinin sözünü nadir olarak kesiyorlardı ama gene de lâfa karışarak kendileri için de bir şeyler söylüyor, kendi içlerini döküyor, onlar da birşeyler anlatıyorlardı. Bundan başka zaten öyle bir sürekliliğe imkân yoktu. Çünkü dedenin bazen nefesi tıkanıyor, sesi kesiliveriyordu. Hattâ bazen dinlenmek için yatağına yatıyordu. Gerçi uyumuyordu ama, gene de yatıyordu. Ama konuklar dede yatarken yerlerinden kalkmıyorlardı.

Bir iki kez konuşmaya İncil'in okunmasıyla ara verildi. Okuyan peder Paisiy'di. Garip bir nokta daha vardı; herşeye rağmen, aralarından hiçbiri dedenin hemen o gece öleceğini akıllarından geçirmiyorlardı. Çünkü, ömrünün o son akşamında dede gündüzki derin uykusundan sonra sanki birden yeni bir güç kazanmıştı. İşte dostlarıyla yaptığı bu uzun konuşmada onu destekliyen bu güçtü. Bu sanki son bir duygulanıştı. Ondaki inanılmayacak canlılığı devam ettiren bir duygulanış, ama bu çok kısa sürdü. Çünkü yaşantısı birden kopuverdi... Her neyse bunu sonra anlatırız. Şimdi ise Şunu belirtmek istiyorum ki, dedenin yaptığı konuşmaya tüm ayrıntılarıyla vermektense, onu Aleksey Fiyodoroviç Karamazov'un yazdığı şekilde vermekle yetinmeyi daha doğru buluyorum. Böylece söz daha kısa olur. O142

kadar yorucu olmaz. Bununla birlikte, tekrar ediyorum belki Alyoşa birçok şeyleri dedeyle yaptığı eski konuşmalarından almış, hepsini birleştirmiştir.

* II

Tanrının huzuruna çıkmış bulunan rahip Zosima dedenin yaşantısından alınarak ve söylediği sözler bir araya getirilerek Aleksey Fiyodorovic Karamazov tarafından yazılmış notlar...

t

BİYOGRAFİK BİLGİLER

a) Zosima dedenin ağabeyi olan delikanlı hakkında...

Çok sevgili pederlerim ve öğretmenlerim, ben uzak kuzey eyaletlerinden birinde, B... kentinde dünyaya geldim. Babam soylu bir adamdı, ama pek tanınmış ve büyük bir rütbe sahibi değildi. Kendisi ben henüz

iki yaşımdayken hayata gözlerini yumdu. Bu yüzden onu hiç hatırlamıyorum. Anneme pek büyük olmayan ahşap bir evle, biraz para bıraktı. Bu bıraktığı para pek fazla değildi ama, anneme çocuklarıyla sıkıntı çekmeden yaşamayı sağlayacak kadardı. Annemin yalnız iki çocuğu vardı: Biri ben Zinovi, öbürü de, ağabeyim Markel'di.

Ağabeyim benden sekiz yaş kadar daha büyüktü. Çabuk parlayan, herşeye hemen kızan ama, iyi yürekli, kimseyle alay etmeyen ve özellikle bizim evde, yanında annem, ben ya da hizmetçi varken garip. bir şekilde hep susan bir çocuktü. Gimnazya'da iyi okuyordu. Yalnız arkadaşlarıyla anlaşamıyordu. Gerçi onlarla kavga etmiyordu ama, onlarla pek bağdaşamıyordu. Daha

doğrusu annem öyle hatırlıyordu.

ölümünden altı ay önce, on yedi yaşına bastığı sıralarda birden bizim kentte Moskova'dan serbest düşünceli olduğu için sürgün edilmiş siyasî suçlunun, tek başına yaşayan bir adamın evine gidip gelmeye başladı. Bu sürgün edilen kişi bir bilim adamıydı, hem de küçüklerden değil, önemli bir bilim adamı, hattâ üniversitede ün salmış bir filozoftu. Adam nedense Markel'i sevmiş ve onu evinde kabul etmeğe başlamıştı. Delikanlı bütün gecelerini onun yanında geçiriyordu. Bütün kış öyle oldu. Tâ sürgün tekrar Petersburg'a devlet dairelerinden birindeki görevine çağrılınca kadar. Bu geri çağırılma sürgünün kendi isteği üzerine olmuştu. Çünkü arkası vardı. Büyük perhiz geldi çattı. Markel ise perhiz etmek istemiyor, bu işle alay ederek küfrediyor : Bütün bunlar saçma! Tanrı diye bir şey yok dünyada! deyip duruyordu. Böyle söyleyerek annemi ve evdeki hizmet edenleri dehşet içinde bırakıyordu. O sırada dokuz yaşlarında olan ben bile, bu sözlerden çok korktum. Bizim evde hizmet görenlerin hepsi köleydi. Dört kişiydiler. Hepsini de tanıdığım bir çiftlik sahibinin adına almıştık. Hattâ hatırlıyorum annem, bu dört kişiden birini, topal ve yaşlı bir kadın olan ahçı Afimya'yı, senetle altmış rubleye satmış, yerine köle olmayan birini tutmuştu.

İşte, Büyük Perhiz'in altıncı haftasında ağabeyim birden fenalaştı. Zaten her zaman sağlık durumu zayıftı Göğsünden rahatsızdı. Dayanaksız bir yapısı vardı. Vereme yakalanmaya müsaitti. Amaboyu kısa değildi Yalnız ince ve hastalıklıydı. Yüzü oldukça güzeldi. Kendisini üşütmüş müydü neydi? Bir gün, doktor geldi, kısa bir süre sonra da anneme: Tez vereme tutulmuş diyee fısıldayarak, artık herhalde pek uzun bir süre yaşamı yacağımı bildirdi. Annem ağlamaya ve ağabeyimi kırma'ftağa çalışarak (daha doğrusu onu korkutmamak için) elinden geldiği kadar ihtiyatlı bir tavırla, ona perhiz et

144

mesi ve Kutsal Ekmeği alması için yalvarmağa başladı. Çünkü o zamanlar ağabeyim daha yatağa düşmemişti. Ama ağabeyim bunu işitince, fena halde kızdı ve Tanrı evine, kiliseye küfürler yağdırmağa başladı. Böyleyken birden düşünceye dalmıştı. Tabii hastalığının tehlikeli olduğunu, annemin bu yüzden onu daha gücü yettiği bir sırada, perhiz etmeğe ve kutsal ekmeği almağa zorladığını hemen anlamıştı. Zaten çoktandır hasta olduğunu biliyordu. Daha ondan bir yıl önce, bir gün sofrada annemle bana serinkanlılıkla: Ben aranızda kalıcı değilim. Bir yıl daha yaşamamı demişti. Bu sözü kehanet gibi bir şey oldu. Aradan üç gün geçti, Kutsal hafta başladı. İşte ağabeyim salı günü sabahleyin perhiz tutmak için kiliseye dua etmeğe gitti. Anneme de: Bunu asıl sizin için yapıyorum, anneciğim, dedi.

Annem hem sevinçten, hem de üzüntüden ağlamağa başladı: Madem onda öyle bir değişiklik oldu, demek ki, artık sonu yakındır diye düşünüyordu. Ama ağabeyim kiliseye uzun bir süre gidip gelmedi. Yatağa düştü. Bu yüzden günah çıkarma ile Kutsal Ekmeği verme töreni artık evde yapıldı. Gündüzleri hava aydınlık, pırıl pırıl ve güzel kokuluydu. Paskalya geç gel; misti o yıl. Hatırlıyorum, ağabeyini bütün gece öksürür, iyi uyuyamazdı. Ama sabah oldu mu, her zaman giyinir ne yapıp yapıp yumuşak koltuğa geçer otururdu, öylece aklımda kaldı: Koltukta sessiz sessiz oturur, gülümser, hasta iken hastalığını belli etmez, yüzü de hep neşeli hep sevinçli olurdu.

Ruhi bakımdan büsbütün değişmişti. Öyle harikulade güzel bir değişiklik olmuştu ağabeyimde! İhtiyar dadı odasına girip: İzin verirsen, tasvirlerin önündeki kandili yakayırru derdi. Oysa eskiden ağabeyim öyle şeye izin vermez, hattâ mumu üfleyerek söndürürdü. Şimdi ise: Yak dadıcığım, eskiden sana bunu yasak et

145

inekle canavarlık etmişim, diyordu. Sen Tanrıya dua .ederek kandili yakıyorsun, ben ise sana sevinç içinde bakıyor ve içimden dua ediyorum. Demek ki ikimiz de aynı Tanrı'ya dua ediyoruz. Bu sözler bize garip geliyordu. Annem ise hep kendi odasına gidip orada ağlıyordu. Yalnız ağabeyimin odasına girerken gözlerini siler, neşeli bir tavır takınırdı.

Bazen ağabeyim: Anneciğim ağlama, canım anneciğim ağlama, diyordu. Daha çok yıllar yaşayacağım. Birlikte daha çok neşeli günler geçireceğiz. Yaşamak ise, yaşamak o kadar güzel, o kadar sevinç verici bir şey ki! diyordu. Annem Ah evlâdım, nasıl neşelenebilirsin? Bütün gece ateşler içinde yanıyor,

öksürüyorsun, hem de öyle öksürüyorsun ki, neredeyse göğsün parçalanacak. diyordu. Ağabeyim Anneciğim ağlama, hayat cennettir! Bizler, hepimiz şimdi cennetteyiz, yalnız bunu düşünmek istemiyoruz, oysa bunun böyle olduğunu kabul ettiğimiz gün. bütün dünya gerçekten cennet olacaktır! diye karşılık veriyordu. Herkes de sözlerine hayret ediyordu. Öyle garip ve kesin konuşuyordu. Herkes heyecanlanıyor, herkes ağlıyordu.

Evimize ahabplarımız geliyordu. Ağabeyim onlara da: Sevgili dostlarım, ben size ne yaptım ki, beni seviyorsunuz? Neden bana karşı sevgi gösteriyorsunuz? Nasıl oluyor da, bunu daha önceden bilemedim? Nasıl oluyor da, bu sevginize önceden değer vermedim?>• diyordu, içeriye giren uşaklara da şöyle diyordu: Sevgili Dostlarım, değerli dostlarım benim! Bana ne diye hizmet ediyorsunuz? Ben buna değer miyim? Eğer Tanrı acır da beni hayatta bırakırsa, size hizmet ederim. çünkü herkes birbirine hizmet etmelidir.

Annem bu sözleri dinlerken başını sallıyor: Sen Anları hasta olduğun için söylüyorsun diyordu. Anneciğim, benim tek sevincim, anneciğim, dünyada beyler de uşaklar da olmalı. Böyle olunca, ben kendi uşak
II — F: 10146

147

larımın hizmetkârı olsam ne çıkar? Onlar bana nasıl hizmet ediyorlarsa, ben de onlara hizmet etmek isterim. Sonra sana bir şey söyleyeyim anneciğim; aramızda her birimiz herkese karşı suçluyuz. Ben ise herkesten fazla suçluyum!

Annem bu sözü işitince güldü. Hem ağlıyor hem gülüyordu: (Canım senin tüm insanlara karşı ne suçun var? Onların arasında katiller, haydutlar vardır. Sen ise daha günah işlemek için vakit bile bulanuraisındır. Niçin kendini herkesten fazla suçluyorsun? dedi. Bunun üzerine ağabeyim şunları söyledi: Anneciğim, canım, ruhum anneciğim (birden böyle beklenmedik tatlı sözler söylemeğe başlamıştı) ruhum, sevgili anneciğim benim! Şunu bil ki, gerçekten her insan, herkese karşı yapılan herşeyden ötürü suçludur. Bunu sana nasıl anlatacağımı bilemiyorum. Ama hissediyorum ki, hem de içimde bir acı uyandıracak şekilde hissediyorum ki, bu öyledir. Şimdiye dek nasıl da öyle ya•şamış, birbirimize kızmış ve hiçbir şey bilmemişiz?

İşte her gün uyandıktan sonra, hep gittikçe daha çok duygulanıyor, daha çok seviniyor ve bütün varlığını saran sevgi ile içi titriyordu. Bazen doktor gelirdi. Eisenstein diye bir doktordu bu. Ağabeyim: Eh, söyle bakalım doktor, bir gün daha yaşıyacak mıyım? diye sorardı. Şaka ederdi onunla. Bazen doktor ona: Daha aylarca, yıllarca yaşıyacaksınız, derdi. Bunun üzerine ağabeyim: Canım ne diye günleri sayalım? Bir insanın mutluluğun ne olduğunu öğrenmesi için bir gün bile yeter. Sevgili dostlarım! Ne diye birbirimizle darılıyor, birbirimiz karşısında böbürleniyoruz? Neden birbirimize karşı kin güdüyoruz? Çıkıp doğru bir bahçeye gidelim, orada gezip eğlenelim. Birbirimizi sevmeğe, birbirimizi övmeğe, kucaklamağa başlayalım, yaşantımızı kutsayalım.

Doktor, annem onu kapıya kadar uğurladığı vakit:

Oğlunuz artık dünyada uzun bir süre yaşamıyacak. Hastalıktan zihni bulanıyor artık demiş. Ağabeyimin odasının pencereleri bahçeye bakıyordu, ihtiyar ağaçlarla dolu gölgeli bir bahçemiz vardı. Ağaçlarda bahar müjdeleyen ve o yıl erken gelmiş göçmen kuşlar, ağabeyimin odasının pencereleri önünde ötüşüp duruyorlardı. İşte bir gün ağabeyim onları hayran hayran seyrederken, birden o kuşlardan özür dilemeğe başladı: Tanrının küçük kuşları, sevinçli küçük kuşlar, beni bağışlayın, çünkü sizlere karşı günah işledim diyordu. Artık bunu aramızda hiç kimse anlayamıyordu. Ağabeyim ise sevinçten ağlıyor: Evet, etrafımda Tanrı'nın yarattığı bu güzellikler varken, kuşlar, ağaçlar, kırlar, gökler varken, bir ben utanç verecek bir yaşantı içindeydim. Bir ben herşeyi lekeledim. Bu güzellikleri hiç ama hiç görmedim. diyordu. Annem bazen ağlamağa başlıyordu: Sen artık üzerine fazla günah yükleniyorsun diyordu. Ağabeyim ise: Anneciğim, biricik sevinç kaynağım benim, ben üzüntümden değil, sevinçten ağlıyorum. Onların karşısında suçluluk duymayı kendim istiyorum. Yalnız bunu sana anlatamıyorum. Çünkü onları nasıl seveceğimi bile bilemiyorum.. Ziyarı yok, ben herkesin karşısında günah işlemiş bir insan olayım! Böylece hepsi beni bağışlarlar. Cennet dediğin Şey de budur zaten. Ben şimdi cennette değil miyim sanki? diye cevap veriyordu.

Daha birçok sözler de söyledi. Artık hatırlamıyorum hepsini. Herbirini burada anlatmama da imkân yok. Bir seferinde hatırlıyorum, odasına tek başıma girmiştim Yanında kimse yoktu. Akşam vaktiydi, pıpırıl pırıl bir aksam. Güneş daha batmamıştı, ve odayı egri gelen ışıklarla aydınlatmıştı. Ağabeyim işaretle yanına çağırdı. Bunu görünce hemen yanına git. İki eliyle beni omuzlarımdan tuttu, çok duygulanbelli eden bir bakışla yüzüme baktı. Sevgiyle bayüzüme; önce hiçbir şey söylemedi. Yalnız işte

böyle bir dakika kadar yüzüme baktı. Sonra: Eh şimdi git eğlen, benim yerime sen yaşa dedi. O zaman yanından ayrıldım, eğlenmeye gittim. Sonradan da ömrümde defalarca, gözlerim dolu dolu olarak, onun nasıl bana kendi yerine yaşamayı emrettiğini hatırladım.

O zamanlar ağabeyim daha bir çok böyle, o vakitler anlayamadığımız ama çok güzel ve şaşılacak sözler söyledi. Ölümü ise Paskalya'nın üçüncü günü oldu. Akli basındaydı. Gerçi artık konuşmuyordu ama değişmemişti. Son saati gelip catıncaya dek hiç değişmedi: Hep bize sevinçle bakıyordu. Gözlerinde bir neşe vardı. Bakışları ile hep bizi izliyor, gülümsüyor, bizi yanına çağırıyordu. Kentte bile ölümünden çok söz edildi. Ama bütün bunlar, beni, çok ağladığım halde, kendimi bilmez derecede sarsmadı. O zamanlar daha gençtim. Çocuktum, öyleyken hersey yüreğimde silinmeyen bir iz bıraktı. İçime gizli bir duygu kok saldı. Zamanı gelince içimdeki o gizli izlenimlerin hepsi yüzeye çıkacak, o zaman olayların tepkisi görülecekti... Gerçekten de öyle oldu.

b) Kutsal Kitabın Zosima dedenin yasantısmdaki etkisi...

O zaman anneciğimle yalnız kaldık. Kısa bir süre sonra iyi ahbablarımızdan bazıları ona: "Bakın artık bir tek oğlunuz kaldı. Fakir de değilsiniz, başkalarına göre epey paranız var? O halde neden oğlunuzu Petersburg'a göndermiyorsunuz? Burada kalarak, zengin, tanınmış bir hanım olarak yaşayabilirsiniz, arna oğlunuzun kısmetine de engel olursunuz, dediler. Böylece, annemi beni Petersburg'daki askerî okula götürmesi, sonra da imparatorun hassa alayına girmemi sağlaması için kandırdılar. Anneciğim uzun bir süre kararsızlık içinde kaldı. Son kalan oğlundan ayrılmaya bir türlü gönlü razı olmuyordu. Ama gene de (gerçi epey göz yası döktü ama) kararını verdi. Bu şekilde davranarak mutluluğumu sağlayacağına inanıyordu.

Beni Petersburg'a götürüp okula yerleştirdi. O günden sonra onu bir daha da görmedim. Çünkü annem üç yıl sonra öldü. Bütün bu üç yıl ağabeyimle ikimiz için üzülp durmuş, içi titirmiş hep. Baba ocağından yalnız değerli anılarla ayrıldım. Değerli diyorum, çünkü bir insanın baba ocağında geçirdiği ilk çocukluk yıllarının anılarından daha değerli bir şey olamaz. Bu her zaman öyledir. Hattâ, sözü geçen ailede az bir sevgi ve birlik olsa bile. Evet, en kötü bir aileden bile değerli anılar kalır. Yeter ki, insanın ruhu değerli olanı aramak yeteneğine sahip olsun.

Ailemizle ilgili anılara daha çocuk olduğum halde öğrenmeğe çok merak sardığım Kutsal Kitap'la ilgili anıları da katıyorum. O zamanlar elimde bir kitap vardı. Kutsal Tarih kitabı, içinde çok güzel resimler vardı. Adı: Eski ve Yeni Ahitten yüz dört Kutsal Hikâye idi. Okumayı da zaten o kitaptan öğrendim. Şimdi, bile o kitap burada rafta duruyor. Onu çok değerli bir anı olarak saklıyorum.

Ama daha okumayı öğrenmeden de, henüz sekiz yaşında iken, bir gün içimde nasıl bir dini seziş, bir duygu uyandığını hatırlıyorum. Annem beni, ama yalnız beni (ağabeyimin o sırada nerede olduğunu hatırlamıyorum) Büyük Perhiz Haftası içinde, Pazartesi günü, ayine götürmüştü. Hava açıktı. Şimdi o anı hatırlıyorum da, gözlerimin önünde buhurdandan, günlük dumanının nasıl yavaş yavaş yukarı doğru yükseldiğini, yukardan da, tanrının gönderdiği ışıkların kubbe şeklindeki damdan, daracık bir pencereden bize doğru nasıl döküldüğünü, dumanın da dalga dalga yükselerek ışıkların içinde nasıl eridiğini tekrar görür gibi oluyorum. Etrafıma heyecanla bakıyordum ve o sırada dünyaya geldiğimden beri ilk kez bilinçli olarak Tanrının ruhuma ektiği tohumu hissettim.

Tapmağın ortasına, elinde büyük bir kitapla bir çıktı. Kitap o kadar büyüktü ki o zaman ba150

na sanki delikanlı onu güçlkle taşıyormuş gibi geldi. Çocuk kitabı kürsünün üzerine koydu, açtı ve okumaya başladı. O zaman ilk kez olarak Tanrı Evi'nde nelerin okunduğunu biraz sezer gibi oldum. Vaktiyle Uz ülkesinde doğru sözlü, Eyüb isminde bir adam yaşıyormuş. Bu adamın pek çok serveti varmış. Şu kadar devesi, şu kadar koyunu ve merkebi varmış. Çocukları hep evlenip dururlarmış. Eyüb de çocuklarını çok sever, onlar için belki eğlenirken günah işlemişlerdir diye dua edermiş İşte günün birinde, Tanrı çocuklarıyla birlikte İblis de Tanrının huzuruna çıkar. Bütün dünyayı ve yeraltını dolaştığını söyler. Tanrı ona :

— Peki, kulum Eyüb'ü de gördün mü? diye sorar. Sonra da İblis'e o yüce, o dine bağlı kulunu örnek göstererek onu över. İblis Tanrı'nın bu sözlerine alaylı alaylı güler:

— Onu bana teslim et! Görürsün, kulun sana karşı isyan edecek, adını lânetliyecektir, der.

Bunun üzerine Tanrı o doğru yolda olan ve bu kadar sevdiği kulunu İblis'e teslim eder İblis de Eyüb'ün

çocuklarını doğru yoldan çevirir, sürüsünü dağıtır, servetini savurur. Bütün bunlar başına gelince, Eyüb birden Tanrı'nın gönderdiği bir yıldırımla çarpılmış gibi üzerindeki bütün giysileri param parça eder, kendini toprağın üzerine atar ve: Ana rahminden dünyaya çıplak olarak geldim, toprağa yine çıplak olarak döneceğim. Neyim varsa Tanrı verdi, gene Tanrı geri aldı. Tanrının adı yüzyıllar sona erinceye dek, kutsal olsun!

Pederler, öğretmenler, şimdi döktüğüm gözyaşlarını hoş görün. Çünkü şu anda çocukluk yıllarımı yeniden yaşıyordum, gene o sekiz yaşındaki göğsümle soluk alıyordum gibi oluyorum. O anda hıkayedeki develer de, Tanrıyla böyle konuşan iblis de, kulunu böyle felâkete bırakan Tanrı da: Beni cezalandırdığın halde adın mübarek olsun diyen Kulu da tapınakta duyulan o tatlı: Dualarım kabul olunsun ilâhisi de,

151

papazın elinde tuttuğu buhurdandıktan yükselen günlük dumanı da, diz çökerek yapılan dua da hayalimi öyle etkiledi ki! O günden beri bu kutsal hikâyeyi (hattâ onu daha dün tekrar okudum) gözlerim dolmadan okuyamıyorum. Bu hikâyede o kadar yüce, o kadar gizli, o kadar sözle anlatılamıyacak derin bir anlam var ki!

Sonradan alaycı ve dini kötöleyen bazı insanların, bazı gururlu sözlerini işitmişimdir. Efendim, nasıl oluyormuş da Tanrı en çok dine bağlı kullarından birini İblis'e eğlence olsun diye veriyormuş? Nasıl oluyor da, çocuklarının kendisinden alınmasına razı oluyormuş, nasıl oluyor da kulunu hastalıklar ve yara bere içinde bırakarak, yaralarındaki cerahati bir çömlek parçasıyla temizlemek zorunda kalmasına göz yumuyormuş? Hem de bunu tek İblis'in karşısında: Bak aziz kulum, bana karşı beslediği bağlılık uğruna işte bütün bunlara dayanabilir! diye övünmek için yapması, akıl alır şey değilmiş. Ama, bu işin içinde yüce, gizli bir anlam var! Burada, dünyanın geçici yönü ve ölümsüz gerçek olarak kabul edilen şeyin karşısında, ölümsüz olan asıl gerçek, örnek olarak alınan bir olayla gösteriliyor. Burada Tanrı tıpkı evreni yarattığı ilk zamanlarda: Yarattığım şey gerçekten iyi diye, her gün nasıl bir memnunluk duyduysa, aynı şekilde Eyüb'e bakarak kendi yarattığı varlıktan memnunluk duyuyor. Eyüb de Tanrı'nın adını göklere çıkararak gene yalnız O'na hizmet etmiş olmuyor, aynı zamanda Tanrı'nın yarattığı bütün varlıklara yüzyıllar boyu arka arkaya gelecek olan kuşaklara da hizmet etmiş oluyor. Çünkü kendisi bu görevi yerine getirmek için yaratılmıştır.

Ah, Tanrım! O nasıl kitaptır! İçinde alınacak ne dersler vardır! O Kutsal Kitap nasıl bir mucizedir! Onunla birlikte insana ne büyük bir güç verilmiştir! O kitapta sanki tüm evrenin ve dünyada yasayan çeşit çeşit karakterdeki insanların bir özeti vardır. Her şeyin orada adı vardır ve her şey orada önceden yüzyılların152

153

sonuna dek gösterilmiştir. Nice sırlar açıklanmış, nice gerçekler ortaya atılmıştır. Hikâyede Tanrı Eyüb'ü gene eski durumuna getirir. Ona yine servet bağışlar. Aradan birçok yıllar geçer, sonunda da Eyüb'ün yeniden çocukları olur. Eyüb de yeniden dünyaya gelen bu çocuklarını sever. Ah Tanrım! İnsan şaşırıp kalır. Nasıl oluyor da, Eyüb bu yeni çocuklarını sevebiliyor? Madem ki, o ilk çocukları yok, madem ki onlardan yoksun kaldı? diye düşünebilir. Çocuklarını hatırladıkça, tam anlamıyla mutlu olması, yeni çocuklarıyla sanki onlar eskiden beri sevdiği o ilk çocuklarıymış gibi yaşamasına imkân var mı? Ama işte bu mümkün, evet mümkündür! İnsan yaşantısındaki sırta uyan eski bir acı, zamanla yavaşyavaş, sessiz tatlı bir hüznün haline gelir. Kanı kaynatan gençliğin yerini, yumuşak, bulutsuz ihtiyarlık alır. Her gün doğan güneşi kutsarım! Yüreğim eskisi gibi ona şarkılar besteler. Ama artık daha çok güneşin batışını seviyorum, battığı andaki eğri ışınlarını. Onlarla "birlikte de içimde canlanan tatlı bir duygu ile hüznün dolu tatlı anıları, Tanrı'nın kutsadığı tüm o uzun ömrüm boyunca bağlandığım insanların hayallerini seviyorum. Tüm olup bitenlerin üzerinde de Tanrı'nın, insanları duygulandıran, barıştıran, herşeyi içine alan gerçeği vardır!

Ömrüm artık sona eriyor. Bunu biliyor ve anlıyorum. Ama sağ kaldığım sürece, yaşadığım her gün biraz daha, dünyadaki yaşantımın yepyeni, sonsuz, bilinmeyen ve yakında kavuşacağım bir hayata bittiğini hissediyorum. Bu yeni hayatı sezişim, ruhumu heyecanla dolduruyor, zihnim aydınlanıyor ve yüreğim sevinç gözyaşlarıyla doluyor... Dostlar öğretmenler, işittim ki... (hem de bunu bir değil, kaç kez işitmişimdir. Hele şimdi, bu, özellikle son zamanlarda çok daha sık işitilen bir şey olmuştur) bizde, Tanrı sözünü yaymak görevini üzerine almış olanlar, en çok da köy papazları, her yerde, göz yaşı dökerek durumlarıma kötülüğünden, düşkün bir hale geldiklerinden şikâyet ediyorlarmış. Hattâ başkalarını şuna inandırmaya çalışıyorlarmış ki (bunu yazdıkları yazılarla bile açıklamışlardır,

bunu kendim de okumuşumdur) bugün artık halka kutsal kitabı öğretmelerine imkân yoktur. Bunu yapamazlarmış. Çünkü durumları malî bakımdan kötüymüşve eğer artık Lüter'cilerle dinin doğru yolundan sapanlar gelip sürüyü başka yola yöneltmeye çalışırlarsa, varsın çalışsınlarmış, onlara engel olunamazmış; buna önlemek için elimizde maddî imkânlar azmış.

Yazık. Onları düşünerek diyorum ki: Tanrı, onlara bu kadar değer verdikleri maddî imkânlardan daha çoğunu nasip etsin! Çünkü şikâyetleri yerindedir. Ama şunu gerçek olarak belirtmek istiyorum ki, bundan suçlu olan biri varsa, gene biziz. Suçun yansını biz taşıyoruz! Çünkü insanın fazla bir zamanı olmasa, şikâyeti haklı olsa, hattâ tüm zamanını çalışmak ve ihtiyaçlarını gidermek için uğraşıp didinme bile, gene de hiç olmazsa tüm bir hafta içinde tek bir saat olsun bulabilir,, o bir saatte de Tann'yı anabilir. Hem, insanın bütün yılı çalışmakla geçmez ki!

O şikâyet eden, haftada bir kez, akşam vakti, önce yalnız çocukları bir araya toplasa, babalar da söylediklerini iştirince gelmeğe başlarlar. Zaten bu iş için saraylar kurmağa lüzum yok ki. Sadece kendi evine buyur et, yeter. Korkma, onlar izbeni kirlmezler. Zaten onları bir saat için toplamış olacaksın. Aç bakalım onlara bu kitabı, anlaşılması zor, bilimli sözleri kullanmadan, ukalalık etmeden, kendini onlara üstün görmeden okumaya başla. Duygulanarak, şefkatle, onlara bu kitabı okumaktan, onların da seni dinlediklerinden ve sözlerimi anlamalarından memnunluk duyarak, bu sözlerden kendin de zevk duyarak oku. Yalnız arada bir dur. basit insanların anlayamayacağı herhangi bir sözü onlara açıkla. Üzülme, onlar hepsi anlarlar. Hristiyan yüre154

155

ği taşıyan herşeyi anlar! Onlara Sare ile İbrahim'i, İshak ile Rebecca'yı, Yakub'un nasıl Laban'a gittiğini, rüyasında Tanrı'yla nasıl boy ölçüştüğünü, nasıl: Burası korkunç bir yerdir dediğini anlatan hikâyeleri oku! O zaman basit halkın dine bağlı zihnini şaşırtmış olursun. Onlara, özellikle çocuklara, kendi kardeşlerini, sevimli bir delikanlı olan Yusuf'u, rüyaları gerçek çıkan ve büyük bir peygamber olan Yusuf'u köle olarak satan, babalarına da oğlunu bir canavarın parçaladığını söyliyerek kardeşlerinin kanlı giysilerini gösteren çocukların hikâyesini oku. Sonradan bu kardeşlerin buğday almak için nasıl Mısır'a geldiklerini ve artık nüfuzlu bir saraylı olan Yusuf'u nasıl tanımadıklarını, Yusuf'un da nasıl kardeşlerine acı çektiğini, onları nasıl suçladığını, küçük kardeşi Bünyamin'i nasıl alıkoymuştu, bütün bunları yaparken de kardeşlerine karşı nasıl hep sevgi duyduğunu, bu sevgiyi duya duya nasıl: Sizi seviyorum, ama sevdiğim halde size acı çektiyorum dediğini oku

Çünkü Yusuf tüm ömrünce daima kardeşlerinin kendisini nasıl sıcak çölün bir yerinde, kuyu başında tacirlere sattığını, kendisinin de ellerini bükerek nasıl ağladığını ve ağabeylerine kendisini yabancı bir ülkeye götürülmek üzere köle olarak satmamaları için nasıl yalvardığını bir an için olsun unutmamıştır. Bunca yıl sonra onları karşısında görünce içinde onlara karşı gene sonsuz bir sevgi duymuştur, ama gene de onları sevdiği halde üzümüş, onlara acı çektiği. Sonunda çektiği bu acılara yüreği dayanamıyarak kardeşlerinin yanından ayrılır, gidip yatağının üzerine atılarak ağlar. Sonra yüzünü silerek neşe içinde gözleri sevinçle dolu olarak gene kardeşlerinin yanına gelir, onlara: Ağabeylerim, ben Yusufum, sizin kardeşinizim." der.

Hikâyeyi okumağa devam ederek, ihtiyar Yakub'

un sevgili oğlunun sağ olduğunu öğrenince nasıl sevindiğini, nasıl ülkesinden ayrılıp, hemen kendini Mısır'a attığını, o yabancı ülkede nasıl öldüğünü, ölmeden önce de o ürkek ve sevgi dolu yüreğinde herkesten gizlediği bir şeyi, yüzyıllar boyu etkisi sürecek olan vasiyetinde büyük bir söz ederek açıkladığını, bütün evrenin beklediği Büyük Umudun, insanlığın yolunu gizlediği barıştırıcının ve yüce Kurtarıcının kendi soyundan, Yehuda soyundan çıkacağını bildirdiğini öğrensin!

Pederler, öğretmenler, bir çocuk gibi, çoktandır bildiğiniz ve benden çok daha becerikli, çok daha akla uygun olarak gene bana öğretebileceğiniz şeylerken söz diyorum diye beni bağışlayın, bana darılmayın! Bunları sadece coşkun bir heyecan duyduğum için söylü3'orum. Gözyaşlarımı da hoş görün. Ağlıyorum, çünkü bu kitabı severim! Varsın Tanrı'nın sözlerini bildiren o kişi de ağlasın ve kendisini dinliyenlerin yüreklerinde bir yankı meydana geldiğini görsün. İnsanın ruhu yalnız küçük, mini mini bir tohuma muhtaçtır; bu tohumu basit halkın ruhuna attın mı, artık o tohum ölmez, onun ruhunda ömrünün sonuna kadar yaşar. Karanlığın ortasında, günahlarının pislikleri arasında aydınlık bir nokta gibi, yüce bir anı gibi, gizli kalır. Hem fazla konuşmaya, fazla öğretmeye de ihtiyaç yoktur; halkın kendisi herşeyi kolaylıkla anlar. Sanıyor musunuz ki, basit halk bunu anlamaz? Bir deneyin, daha sonra hal'a güzel Ester ile gururlu Vashi'nin insanı duygulandıran acıklı hikâyesini ya da balinanın karnındaki Yunus peygamberin hikâyesini okudun. Bu arada Tanrı'nın sözlerini de okumayı ihmal etmeyin. En iyisi, onları Luka'nın İncilin'den

okuyun. (Ben öyle yapardım.) . Sonra da Havari'lerin işlemlerinden aziz Paul'un dine nü (Hele bunu muhakkak, muhakkak okuyun!) sonunda da Azizlerin Yaşantıları kitabından hiç azsa Tanrı kulu Aleksey'in ve din uğruna çile çenier arasında en mutlu kadınlarından birinin, bu ,156

r

157

yüklerin en büyüğü, Tann'ya ve isa'ya bağlı Mısırlı. Maria ananın hikâyesini okuyun. Bu basit hikâyelerle halkın yüreğini sızlatabilirsin. Hem de bunu haftada yalnız bir saat ayırarak yapabilirsin. Bunu yapan halkın yumuşak yürekli ve kadir bilir olduğunu, teşekkür etmek için beklediğini, aldığı yüz mislini verdiğini gerektir. Halk din adamının fakirliğini ve dokunaklı sözlerini hatırlıyarak ona seve seve yardım edecektir, evinde bile gereken yardımda bulunacaktır, üstelik eskisinden daha çoğunu saygıyla bağışlayacaktır. Böylece işte din adamının maddî imkânları çoğalmış olacaktır.

Bu iş o kadar basittir ki, bazen bunu söylemekten bile çekiniriz. Çünkü bunu bir söyledin mi, seninle alay ederler. Oysa bu ne kadar doğru bir şeydir! Kim Tann'ya inanmıyorsa, Tanrı'nın sözünü bildirenlere de inanmayacaktır. Tanrının sözünü bildirenlere kim inanırsa, o Tanrının Kutsal Varlığını görecektir. Hattâ önceden ona inanmasa bile... Ancak halkın kendisi ve onun ruhundaki güç toprağımızdan kopmuş olan kâfirleri doğru yola döndürecekler. Hem örnek verilmezse, İsa'nın sözü nedir ki? Tanrı'nın sözünden yoksun bir halkın sonu felâkettir. Çünkü insan ruhu onun sözüne ve tüm güzelliklere susamıştır.

Çok eskiden, gençliğimde, daha doğrusu bundan kırk yıl kadar önce, peder Anfim ile birlikte tüm Rusya'yı dolaşıyor, manastırımız için sadaka topluyorduk. Bir kez üzerinden gemiler geçen büyük bir nehrin kıyısın da balıkçılarla birlikte geceledik, yanımıza yakışıklı bir delikanlı, bir köy delikanlısı geldi. Görünüşte on sekiz yaşlarında kadar vardı. Ertesi günü, nehirde bir tüccarın mavnasını çekmek için gideceği yere varmak üzere acele ediyormuş, içinden gelen duygulara kulak kabartıyormuş gibi bir tavırla önüne baktığını, gözlerinin; aydınlık bir bakışı olduğunu farketmiştim. Gece ılık sessiz ve ılıktı. Bir Temmuz gecesiydi. Nehir geniş

Suların üzerinde buğu yükseliyor, bize serinlik veriyordu. Bazen bir balık suların üzerinden hafifçe sıçırıyor, „şap diye tekrar suya düşüyordu. Kuşlar susmuştu. her taraf sessiz, herşey huzur içindeydi. Tüm varlıklar Tanrıya dua ediyorlardı.

Yalnız ikimiz uyumuyorduk. Bir ben, bir de o delikanlı. İkimiz Tanrı'nın yarattığı bu dünyanın güzelliğinden ve "O nün büyük sırrından söz etmeğe başladık. Her ot, her böcek, her karınca, hattâ altın kanatlı anlar bile. hepsi şaşılacak bir şekilde, akılları olmadığı halde, gidecekleri yolu biliyor. Tanrı'nın sırrına tanık oluyor. Tanrı'nın iradesini durmadan gerçekleştiriyorlardı. Bunlardan söz edince farkettim ki, delikanlının ateşli bir yüreği var.

Bana ormanı, ormandaki kuşları sevdiğini söyledi. Meğer kendisi kuş tutmakla geçinirmiş. Herbirinin ötüşünü anlarım, her bir kuşu nasıl avlayacağını bilirmiş. 'Ormanda olanlardan daha güzel bir şey bilmiyorum ben!' diyordu. <Evet, ormanda herşey güzeldir. Ben de ona "Gerçekten öyle, dedim. Ormanda herşey iyi ve güzeldir, çünkü orada ne varsa hepsi gerçektir, örneğin atı ele alalım. At yüksek bir hayvandır, insana yakın bir hayvandır. Ya da insanı besleyen, insan için çalışan, yorgun ve düşünceli duruyormuş gibi görünen öküzü elele alalım. Öküzün gözlerini düşün: O ne yumuşakuktur, kendisini sık sık, hem de hiç acımadan döven insana karşı ne bağlılıktır o! Ne kin bilmeyen bir sevgi, ne büyük bir güven ve ne güzelliği o gözlerinde olan.. Hayvanın hiçbir günahı olmadığını bilmek bile insanı Uygulandırır. Çünkü dünyada insandan başka tüm Arlıklar günahsızdır. Hem de İsa hayvanlara bizden daha önce gelmişti!

Delikanlı :

— İnanılmaz şey! Demek onların da İsa'sı var öy la mı? diye sordu.

~— Başka türlü olabilir mi? dedim. Kelâm tüm var158

159

lıklar içindir. Bütün yaratıklar, tüm varlıklar, en küçük bir yaprak bile Kelâm'a yönelmiştir. Her biri Tanrı'nın adını göklere çıkarır, göz yaşları dökerek İsa'ya yalvarır, bunu da kendi günahsız yaşantısının sırrına uyarak yapar. Bak, görüyor musun? Ormanda korkunç, azgın, canavar gibi bir ayı dolaşıyor, ama o azgın ayının bile hiçbir günahı yoktur.

Böylece ona birgün ayının ormanda, küçük bir hücrede yaşayan bir veliye nasıl geldiğini, velinin hayvana nasıl acıdığını ve hiç korkmadan hücrelerinden çıkıp ona bir parça ekmek vererek: Haydi, git, İsa yardımcın

olsun dediğini, o canavarın da söz dinliyerek uslu uslu ve hiçbir zarar yapmadan oradan uzaklaştığını anlattım. Delikanlı ayının hiçbir zarar vermeden çekilip gitmesine, Hazreti İsa'nın onu da korumasına şaşı kaldı, çok duygulandı.

— Ah, bu ne kadar güzel bir şey! dedi. Herşeyin Tanrı'ya ait olması ne kadar güzel, ne kadar mucizeli bir şey!

Oturuyor, sessiz sessiz, tatlı tatlı, bir şeyler düşünüyordu. Anladım ki, dediklerimi anlamış. Sonra yanımda hafif, günahsız bir varlığa yakışır tatlı bir uykuya daldı. Tanrı gençleri korusun! O zaman ben de hemen uyumadan önce dua ettim. "Tanrım dünyayı barışa kavuştur, yarattığın tüm insanları aydınlat! dedim.

c) Zosima dedenin daha manastıra girmeden önceki yaşantısının, gençliğinin anılan

DÜELLO

Petersburg'da, harp okulunda uzun bir süre kaldım. Hemen hemen sekiz yıl kadar. Aldığım yeni terbiye yüzünden, çocukluktaki izlenimlerimden birçoğu ru'

humda derinlere gömüldü. Ama gene de hiçbir şeyi unutmış değildim. O izlenimlerin silinir gibi olmasına Karşılık, o kadar çok yeni alışkanlıklar, hattâ yeni kanılar edindim ki, neredeyse yabancı, acımak nedir bilmeyen, saçma bir varlık oldum. Fransızca ile birlikte, sosyete de nasıl davranacağımı ve nezaket kurallarını öğrendim; bunlar varlığıma sürülen bir cila gibiydi. Askerî okulda bize hizmet eden erlere gelince, hepimiz onları tam anlamında birer hayvan sayıyorduk. Ben bile öyle düşünüyordum. Hattâ belki bu konuda başkalarından daha sert olmuştum, çünkü arkadaşlarımdan daha kolay etki altında kalıyordum. Subay çıktığımız vakit, alayımızın şerefini lekeliyen bir şey olsa, hemen bu lekeyi temizlemek için kanımızı dökmeğe hazırдық. Gerçek şeref duygusunun ne olduğunu ise aramızda hiç kimse bilmiyordu. Birimiz bunun ne olduğunu öğrenecek bile önce kendimiz onunla alay ederdik. Sarhoşlukla, serserilikle ve gözümüzü budaktan esirgememekle neredeyse gurur duyuyorduk. Kötü insanlardık demek istemiyorum. Bütün o gençler aslında iyi insanlardı, ama davranışları kötüydü. Hele ben, herkesten baskındım. İşin en önemli noktası şuydu: O sırada elimde para vardı. Bu yüzden kendi keyfime göre bir yaşantı düzenlemiştim. Genç bir insan olarak içimden gelen bütün eğilimleri tatmin ediyordum. Ölü dizgin yaşıyordum, kendimi kapıp koyvermişim.

Ama şaşılacak bir şey vardı, bu yaşantıya rağmen o zamanlar kitap ta okuyordum. Hem de büyük bir zevk Duyarak okuyordum onları. Yalnız Kutsal Kitab'ın kapağını hemen hemen hiçbir zaman açmıyordum. Ama onu hiç yanımdan ayırmıyordum. Nereye gidersem o kitabı da götürüyordum. Gerçekten kendim de farkında olmadan o kitabı gözüm gibi saklıyordum. Belki bir gün, bir ay, ya da bir yıl lâzım olur diye. Böylece orduda dört yıl hizmet ettikten sonra, en sonunda ken160

161

dimi K... kentinde buldum. Alayımız o zaman bu kentte konaklamıştı.

Kentteki sosyete çok çeşitli, kalabalık, eğlenceli, konuksever ve zengindi. Beni her yerde iyi karşılıyorlardı. Çünkü neşeliydim. Aynı zamanda fakir olmadığım da biliniyordu; bu ise, sosyete de oldukça önemli bir şeydi. İşte o sırada herşeyin başlamasına yol açan bir olay meydana geldi. O sıralarda genç, çok güzel, zeki, namuslu, yumuşak başlı, vicdanlı bir genç kıza takılmağa başladım. Kendisi saygı değer bir ana babanın kızıydı. Annesi ile babası öyle önemsiz kişiler değildi. Servetleri, nüfuzları vardı, birçok bakımlardan güçleri olan insanlardı. Beni daima şefkatle, candan karşılıyorlardı.

Birden o genç kızın bana karşı bir eğilimi varmış gibi bir duyguya kapıldım. Böyle bir hayale kapılınca da tüm varlığım tutuştu. Ancak sonradan şunu kesin olarak anladım ki, gerçekte başlangıçta ona karşı hiç de öyle büyük bir sevgi duymuyormuşum. Sadece zekâsına ve o yüksek karakterine hayran olmuştum, ki bu da şaşılacak bir şey değildi. Onu sevdiğimi sanmama rağmen, o sırada içimdeki egoizm, ona talip olmama en? gel oldu. Genç yaşta, üstelik elimde pa ra varken, bekarlığın o çekici ve ahlâksızca eğlencelerinden, o özgür yaşantısından ayrılmak bana ağır, korkunç bir şey olarak görünüyordu. Ama gene de ona talip olmak niyetinde olduğumu ima ettim. Yalnız, son adımı, belki bir şey olur diye, her ihtimale karşı kısa bir süre için ertelemiştim.

Bu sırada beni iki ay için başka bir eyalete görev le gönderdiler. İki ay sonra, geri dönünce bir de öğreniyorum ki, kızcağız kentteki zengin çiftlik sahiplerinden. biri ile evlenmiş. Kocasını gerçi yaşça benden büyükmüş ama gene de geriçmiş. Başkentte ve en yüksek sosyete de tanıdıkları varmış. Oysa benim öyle bir şeyim yoktu. Aynı zamanda hem çok nazik, hem de yüksek tahsilli bir adammış. Tahsilden yana ise benim sözüm bile ola

mazdı. Bu beklenmedik olay beni o kadar şaşırtmıştı ki, zihnim karmakarışık oldu. İşin asıl önemli yönü de şu: o sırada öğrendiğime göre, o genç çiftlik sahibi bu kıza çoktandır nişanlıymış. Meğer ben de onu

evlerinde defalarca görmüşüm, ama kendi üstünlüğüme olan inancım gözlerimi o kadar bağlamış ki, onun varlığını bile farketmemişim.

Ama işte en çok gücüme giden de bu oldu. Nasıl oluyor da hemen hemen herkes bunu bildiği halde, bir benim bundan haberim yoktu? Bunu düşündükçe birden içimde dayanılmaz bir öfke duymağa başladım. Yüzüm kızararak kimbilir kaç defa, az kalsın kıza sevgimi açıklayacak gibi olduğumu hatırlıyor ve o zamanlar kendisi beni susturmadığı ya da durumunu bana bildirmedeği için, benimle alay ettiğini düşünüyordum. Sonradan tabii gerçekten benimle eğlenmediğini, aksine böyle konuşmağa başladığım vakit, şaka ederek sözümü kestiğini, bambaşka konulardan söz açtığını hatırladım Ve düşüncelerimin yanlış olduğunu anladım. Ama o sırada bunu yapabilecek durumda değildim. Aksine yüreğim intikam hırsı ile tutuşuyordu.

Hayretle hatırlıyorum ki, o intikam hırsı, o kin bana çok ağır hem de tiksiniyecek bir şey gibi geliyordu. Karakter bakımından yumuşak bir insan olduğum için, hiç kimseye uzun bir süre kızamazdım. Kendimi zorla kışkırtıyor gibiydim. Sonunda böyle kendimi kızıştıra kızıştıra, öyle bir öfke duymağa başladım ki, Çirkin hattâ saçma davranışlarda bulundum. Bir fırsatını bekledim ve bir gün kalabalık bir toplantıda, birden rakibime asıl nedenle hiç ilgisi olmıyan bir bahane ile, o sıralarda tartışılması moda olan düşünceleri ile alay ede ede hakaret etmek imkânını buldum. Bu iş 1826 yılında olmuştu. Sonradan bazı insanların söyledigine göre, o adamla zekice, tam lâfı gediğine koyaalay etmişim.

II — F: 11162

Sonradan adamı benimle tartışmağa zorladım ki, o benim meydan okuyuşumu gerektiği gibi karşıladı, aramızdaki büyük ayrılığa rağmen, benimle düello etmeği kabul etti. Oysa ben hem ondan küçük, hem onun kadar önemli olmıyan üstelik daha küçük rütbede bir adamdım. Sonradan kesin olarak öğrendim ki, o da düelloya davetimi, beni kıskandığı için kabul etmiş. Beni eskiden de karısından, daha doğrusu o vakitler henüz nişanlısı olan genç kızdan kıskanıyormuş örmüş. O sırada ise şöyle düşünmüş: Eğer karım onun bana hakaret ettiğini öğrenir, buna rağmen, onunla düello etmeğe bir türlü karar veremediğimi işitirse, elinde olmıyarak beni küçük görmeğe başlar, bu yüzden de, bana karşı duyduğu sevgi sarsılmış olur.

Düelloda tanıklık etmek için çabucak birini buldum. Bu benimle aynı alaydan olan teğmen arkadaşlarımdan biriydi. O zamanlar gerçi düello yapanlar şiddetle takip ediliyordu, ama askerler arasında düello neredeyse moda haline gelmiş gibiydi; insanların içine bazen böyle vahşî ve peşin yargılar kök salar ve günden güne de kuvvetlenir işte...

Haziran ayı sona ermek üzereydi. Sonunda düello günü gelip çattı. Ertesi günü kentin dışında, sabahleyin, saat yedide buluşacaktık. Tam o sırada başıma kaderimi tayin edecek olay geldi. Daha o gece öfke içinde, ne yaptığımı bilmez bir durumda eve döndüğüm vakit emir erim Afanasiy'e öfkelenerek yüzüne var gücümle bir tokat atmıştım. Öyle şiddetli bir tokattı ki, adamın bütün yüzü kan revan içinde kaldı. Alanasiy yanımda kısa bir süreden beri hizmet görüyordu. Onu daha önceden de tokatladığım olmuştu. Ama hiçbir zaman bunu böyle vahşice ve ona hiç acımadan yapmamıştım Hem de inanıyor musunuz, sevgili dostlarım? Aradan kırk yıl geçti, bugün bile, bu olayı utançla, acıyla anı

163

yorum. Yatağıma yattım, üç saat kadar uyudum. Uyandığım vakit, artık gün ağarıyordu. Birden yatağımdan Kalktım. Artık uyumak istemiyordum. Pencereye yaklaştım, onu açtım. Pencere bahçeye doğru açılıyordu. Baktım, sıcacık bir güneş doğmuş, ortalık ılık, her taraf güzel, kuşlar ötüşüp duruyor. Kendi kendime nedir bu içimde duyduğum utanç verici, alçaltıcı duygu? diye düşündüm. Yoksa bunu başka bir insanın kanını dökmeye hazırlandığım için mi duyuyorum? Hayır, pek öyleye benzemiyor. Yoksa ölümden mi korkuyorum? öldürülmekten mi korku duyuyorum? Hayır, hiç te öyle değil. İçimdeki duygunun bununla hiç ilgisi yok...

Birden ne olduğunu anladım. Bu duygu, o gece Afanasiy'i dövmemden ileri geliyordu! Herşeyi birden tekrar gözlerimin önünde görür gibi oldum. Sanki bütün olay yeniden tekrarlanıyordu: Afanasiy karşımda duruyor, ben ise var gücümle kolumu savurarak tam yüzünün ortasına elimi indiriyorum. O ise iki elini yanma yapıştırmış, başını dimdik tutarak, gözleri yuvalarından dışarı uğramış, hazırola duruyormuş gibi hareketsiz, benim her vuruşumla irkiliyor, ama kendini korumak için elini kaldırmaya bile cesaret edemiyor. Düşünün bir insan öyle bir hale geliyor ki, bir başka insanı dövüyor! Bu ne cinayettir! Yüreğime sanki sivri bir hançer saplanmış gibi oldu. Pencerenin önünde yıldırımla vurulmuş gibi duruyordum. Sıcacık güneş ise etrafı aydınlatıyor, yaprakcıklar neşe saçıyor, güneşin altında pırl pırl parlıyor, hele kuşlar, mini mini kuşlar ötüşerek Tann'ı övüyorlardı...

İki elimle yüzümü kapadım, kendimi yatağın üzerine attım, hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladım. O anda ağabeyini Markel'in ölüm döşeğinde uşaklara söylediği sözleri hatırladım: Sevgili dostlarım, değerli dostlarım benim, neden bana hizmet ediyorsunuz? Niçin betti seviyorsunuz? Ben hizmetinize değer miyim? Bir164

den aklımdan bir düşünce ok gibi geçti. Evet, buna değer miyim? diye düşündüm. Gerçektende ben ne yaptım ki, bir başka insan, tıpkı bana benzeyen, tıpkı benim gibi, Tanrı'nın kendisini örnek alarak yarattığı bir başka insan bana hizmet etsin? O sırada ömrümde ilk kez olarak zihnimde bu soru bir hançer gibi saplanıvermişti. Ağabeyimin sözleri kulağımda çınılıyordu: Anneciğim! Biricik anneciğim benim, gerçekten söylüyorum, herkes tüm insanlara karşı suçludur. Yalnız bunu insanlar bilmiyorlar. Eğer bilselerdi, dünya hemen cennet olurdu.

Kendi kendime: Tanrım, bu da mı yalan? diye düşünerek ağlamaya başladım. Belki de gerçekte herkese karşı en çok suçlu olan benim. Evet, belki de ben, dünyada yaşayan tüm insanlardan daha kötüyüm! O zaman birden gerçeği olduğu gibi gördüm. Apaçık olarak gördüm onu! Ben ne yapmaya gidiyordum? iyi yürekli, akıllı, dürüst, bana karşı hiçbir suç işlememiş bir insanı öldürmeye gidiyordum! Bu davranışımın da eşini ömrünün sonuna kadar mutsuzluğa mahkûm edecek, onu acı içinde bırakacak, üzüntüden öldürecek. Yatağımın üzerine yüzü koyun yatmış, başımı yastığa gömmüştüm. Zamanın nasıl geçtiğini anıyamadım bile. Birden arkadaşım olan o teğmen beni almak için, elinde tabancalarla içeri girdi: A, kalkmışsın! Bak, bu güzel işte. Vakit geldi, haydi gidelim! dedi. Bunun üzerine odanın içinde kendimi oradan oraya attım. Ne yapacağımı büsbütün şaşırmıştım, öyleyken birlikte dışarı çıktık. Tam faytona oturacağımız sırada, ona: Sen burada biraz bekle, ben bir koşu içeri gideceğim, cüzdanımı unuttum! dedim.

Tek başıma eve dönünce doğru Afanasiy'in odasına koştum: Afanasiy, ben dün gece yüzüne iki tokat attım! Beni bağışla dedim. Afanasiy olduğu yerde tepeden tırnağa titredi. Korkmuş gibiydi. Yüzüme bakıyordu O zaman gördüm ki, bu yaptığım azdır. Evet,

165

azdı benim bu yaptığım. O zaman birden olduğum gibi, omuzlarımda apoletlerle paldır küldür kendimi onun ayaklarına attım, başımı yere değdirerek: Beni bağışla! dedim. İşte o zaman Afanasiy büsbütün şaşırdı: Sayın komutanım, ekselansım, beyefendi, nasıl oluyor da... ben buna değer miyim? diye kekeleydi... ve birden kendisi de benim biraz önce yaptığım gibi, iki eliyle yüzünü kapıyarak ağlamaya başladı. Pencereye doğru dönmüştü. Hıçkırıklardan bütün vücudu sarsılıyordu. Ben ise koşarak arkadaşımın yanına gittim, bir çırpıda kendimi arabaya attım. Haydi götür beni! diye bağırdım. Sen hiç zafer kazanmış adam gördün mü? İşte gör karşındadır o adam!

İçimde öylesine coşkun bir heyecan vardı ki, bütün yol boyunca güldüm, konuştum, konuştum. Ne söylediğimi bile artık hatırlamıyorum. Arkadaşım bana bakıyor: Eh, kardeşim, aslanmışsın sen. Görüyorum ki, üniformamıza leke sürdürmiyeceksin! diyordu. Böylece yerimize vardık. Onlar ise daha önceden gelmiş, bizi bekliyorlardı. Bizi birbirimizden on iki adımlık bir mesafeye götürüp bıraktılar. Önce o ateş edecekti. Karşısında neşeli neşeli duruyordum. Yüz yüze bakıyorduk. Gözümü bile kırpmıyordum. Yüzüne sevgiyle bakıyordum. Ne yapacağımı çok iyi biliyordum. O ateş etti, kurşun sadece azıcık yanağımı çizdi, biraz da kulağımı zedeledi, o kadar...

— Çok şükür, hiç olmazsa bir insanı öldürmüş olmadınız! diye bağırdım ve kendi tabancamı yakaladığım gibi arkamı döndüm, onu tâ yukardan ormanın içine fırlattım: Haydi bakalım, senin yerin orası! dedim. Sonra hasmıma döndüm:

— Sayın bay, beni bağışlayın, dedim. Ben budala bir gençten başka bir şey değilim. Size karşı suçluyum, durup dururken . gücendirdim sizi. Üstelik şimdi de kendime ateş etmeye zorladım. Ben sizden on kat daha166

167

kötü bir insanım. Belki ondan da daha kötü. Bunu dünyada herkesten daha çok saygı duyduğunuz o hanıma da bildiriniz.

Ben daha bu sözleri söyler söylemez, üçü de bağırmağa başladılar. Hasmım:

— Aman rica ederim! dedi. Hattâ öfkelenmişti, devam ederek :

— Madem düello etmek istemiyordunuz, ne diye bizi rahatsız ettiniz?

Neşeyle :

- Dün daha aklım başıma gelmemişti, bugün akıllandım! diye karşılık verdim.
- Dün öyle olduğunuza inanıyorum, ama bugünkü davranışınıza bakılırsa, bu düşüncenize katılmak zor.
- El çırparak:
- Bravo! diye bağırdım. Bunda sizinle aynı düşüncedeyim. Bunu hak ettim!
- Sayın bayım, siz ateş edecek misiniz, etmiyecek misiniz?
- Etmiyeceğim, dedim. Ama eğer siz istiyorsanız, buyurun siz bir kez daha ateş edin, yalnız bunu yapmazsanız daha iyi olur.
- Düello tanıkları bağırp duruyorlardı, özellikle benimki çok bağıırıyor: Nasıl yaparsın bunu? Alayımıza nasıl leke sürdürürsün, düello sınırında dururken özür dilenir mi? Ah, bunun böyle olacağını bir bilseydim! diyordu.
- Ben hepsinin karşısında öyle duruyordum. Artık gülmüyordum da...
- Sayın baylar, çağımızda budalalık etmiş, kabahat işlemiş bir insanın işlemiş olduğu suçtan ötürü herkesin içinde özür dilemesi o kadar şaşılacak bir şey mi? dedim,
- Benim düello tanışım:
- Evet, ama bu iş düello yerinde olmaz! diye bağırdı.
- İşin asıl önemli noktası bu ya! diye karşılık verdim. Asıl şaşılacak şey bu ya! Çünkü, buraya gelir gelmez, beyefendi ateş etmeden önce özür dilemem, böylece beyefendinin böyle büyük ve ölümü gerektiren bir günah işlemesine engel olmam gerekiyordu. Ama biz, kendimiz dünyadaki yaşantımızı o kadar berbat bir şekilde düzenlemişiz ki, böyle davranmam hemen hemen imkânsızdı. Çünkü sözlerimin ancak şimdi, beyefendinin bana yirmi adımlık mesafeden ateş etmesini bekledikten sonra kendileri için bir anlamı olabilir. Eğer bunu, beyefendi ateş etmeden önce, buraya geldiğimiz anda yapmış olsaydım, benim için hemen: Korkak, tabancadan korktu, onun sözlerini dinlememeli diyeceklerdi.
- Birden tâ yüreğimden gelen bir heyecanla:
- Baylar, etrafınıza bakın, her yerde Tanrı'nın nimetlerini göreceksiniz: Bulutsuz, aydınlık bir gök, tertemiz bir hava, yumuşacık otlar, kuşlar, harikulade güzel ve hiçbir günahı olmayan doğa... öyleyken bizler hayatın cennet olduğunu anlamıyoruz. Oysa sadece bunu anlamayı istememiz bile yeterli, dünya hemen tüm güzelliğiyle gerçekten bir cennet olur. Gelin birbirimizi kucaklıyalım, birlikte gözyaşı dökelim. Daha da devam edecektim, ama bunu yapamadım, heyecandan neredeyse nefesim tıkanıyordu, öylesine tatlı, öylesine körpe bir duygu içindeydim ki! Yüreğimde de öyle bir mutluluk vardı ki. O güne dek ömrümce böyle bir mutluluk duymamıştım. Hasmım:
- Bütün bunlar akıllıca ve saygı uyandıran; sözler! dedi. Her neyse, belli ki orijinal bir adamsınız.
- Ben de ona gülerek :
- Benimle alay edebilirsiniz, ama sonradan kendiniz beni öveceksiniz, dedim.
- Zaten ben şimdi de sizi övmeye hazırım, dedi. Buyurun, size elimi uzatıyorum, çünkü bana öyle geli

168

yor ki, siz gerçekten içinizden geldiği gibi konuşan bir insansınız.

- Hayır, bunu şimdi yapmamalısınız. Daha sonra, daha iyi bir insan ve saygınızı hak eden bir adam haline geldiğim vakit elinizi uzatırsınız bana. O zaman iyi bir davranışta bulunmuş olursunuz.
- Eve döndük. Düello tanışım tüm yol boyunca bana. küfretti durdu, ben ise onu durup durup öptüm. Bütün arkadaşlarım hemen herşeyi öğrendiler ve daha o gün beni muhakeme etmek için bir araya toplandılar: Üniformayı lekeledi! Ordudan istifa etsin! deyip duruyorlardı...
- Bu arada beni savunanlar da oldu.
- Ne olursa olsun, hasmının kendisine ateş etmesini bekledi ya, buna dayandı ya! diyorlardı.
- Orası öyle ama, ondan sonra kendisine ateş edilmesinden korktu ve düello edecek yerde özür diledi
- Beni savunanlar buna :
- Eğer kendisine ateş edilmesinden korksaydı, özür dilemeden önce kendisi tabancasıyla ateş ederdi, diye karşılık veriyorlardı. O ise bunu yapmayıp, tabancayı daha dolu iken ormana fırlatmış. Hayır, bu işin içinde bambaşka, alışılmamış bir şey var. Orijinal bir davranış bu!
- Ben ise sözlerini dinliyor ve onlara bakarken içimde bir neşe duyuyordum.
- Sevgili arkadaşlarım, dostlarım! Candan arkadaşlarım, benim ordudan istifa etmem için üzülmeyin, çünkü ben zaten bu işi yaptım, daha bugün istidamı sabahleyin kaleme verdim, istifam kabul edilir edilmez hemen manastıra gideceğim. Zaten ordudan bunun için ayrılıyorum, dedim.
- Daha bunu söyler söylemez, hepsi birden kahkahalarla gülmeye başladılar. Bir türlü gülmekten Kendilerini alamıyarak:
- Canım, madem öyle, bunu daha başında söyle

şeydin, ya. Eh, şimdi herşey anlaşılıyor! Bir rahip muhakeme edilmez, diyorlardı.

Ama gülüşleri hiç de alaylı değildi. Şefkatle, neşeyle gülüyorlardı. Hepsi de birden bana karşı sevgi göstermeye başladılar, hattâ beni en çok suçlayanlar bile. Sonra da tüm o ay boyunca, istifamın kabul edildiğini bildiren emir gelinceye kadar, beni hep el üstünde tuttular:

— Ah, seni gidi rahip seni! diyorlardı.

Her karşıma çıkan bana tatlı bir söz söylüyordu. Beni niyetimden vazgeçirmeye, hattâ bana acımaya başladılar...

— Ne diye kendine bunu reva görüyorsun? diyorlardı.

— Hayır, ne dersiniz deyin, bizim o arkadaşımız cesaretlidir, kendisine ateş edilmesine bile dayanmıştır ve tabancasıyla ateş edebilecekken bunu yapmamıştır. Bu karan daha önce gördüğü bir rüyadan ileri geliyor. Rüyasında rahip olması gerektiğini bildiren bir şey görmüş işte onun için vermiş bu karan, diyorlardı.

Kentteki sosyete de hemen hemen aynı şey olmuştu. Daha önce bana karşı pek özel bir ilgi göstermiyorlardı. Yalnız candan karşılamakla yetiniyorlardı. Şimdi ise herkes birbiriyle yarış eder gibi beni kendi evine davet etmeye başlamıştı. Hem benimle alay ediyor, hem de beni seviyorlardı. Bu arada şunu söyleyeyim ki, o sıralarda bizim düellodan herkes açıktan açığa söz ediyordu ama, komutanlarımız işi örtbas etmişlerdi. Çünkü hasmım bizim generalin akrabasıydı. Sonra zaten kan dökülmemişti, hem düello şakacıktan yapılmış gibiydi. Ayrıca ben zaten sonunda istifamı vermiştim. Bunun üzerine herkes işi gerçekten şakaya çevirdi. O zaman ben de açıktan açığa korkusuzca ve onların bana gülmelerine bakmadan, bu işten söz etmeğe başladım. Çünkü ne olursa olsun, onların bu gülüşleri kinli değildi, iyi yürekli olduklarını belirten bir Sülüstü.170

171

Bütün bu konuşmalar daha çok akşamları, hanımların da bulunduğu toplantılarda oluyordu. O zamanlar kadınlar beni dinlemekten daha çok hoşlanıyor, erkekleri de beni dinlemeye zorluyorlardı. Her karşılaştığım insan gülerek bana açıktan açığa:

— Canım, hiç öyle şey olur mu? örneğin ben herkese karşı kötü olabilir miyim? diyordu. Size karşı bir suçum olabilir mi?.

Onlara :

— Canım, siz bunu nasıl anlıyabilirsiniz? diyordum. Madem ki dünya çoktandır bambaşka bir yola sapmış. Madem ki, bizler aslında yalandan başka bir şey olmayan şeyleri gerçek diye kabul ediyoruz; hattâ başkalarından da aynı yalanları bekliyoruz. İşte ben ömrümde tek bir kez olarak içimden geldiği gibi davrandım da ne oldu? Hemen hepiniz için ermiş bir .adam oluverdim. Gerçi beni sevmeye başladınız ama, gene de benimle alay ediyorsunuz!

Toplantılardan birini evinde yapan bir hanım yüksek sesle gülerek:

— Canım sizin gibi bir adamı kim sevmez? diyordu.

O toplantı çok kalabalıktı. Birden baktım orada bulunanların arasında uğrunda kocasını düelloya çağırdığım o genç hanım, daha kısa bir süre önce kendime eş olarak düşündüğüm o hanım ayağa kalktı. Ben ise onun o akşam toplantıya gelişini bile farketmemiştim. Genç kadın yerinden kalkıp bana yaklaştı, bana elini uzattı:

— İzin verirseniz size şunu bildirmek istiyorum, herkesten önce ben sizinle alay etmiyorum, aksine gözyaşlarıyla size teşekkür ediyorum ve o davranışınız için size karşı saygı duyduğumu belirtmek istiyorum.

Orada bulunan kocası da yanıma geldi, sonra herkes bana sokuldu, neredeyse hepsi beni öpmek istiyorlardı, içimde bir sevinç uyandı. Ama herkesin arasında

en çok bir baya gözüm takıldı. Bu artık yaşlı bir adamdı. O da başkalarıyla birlikte bana yaklaşıyordu. Onu gerçi daha önce tanıyordum, daha doğrusu adını biliyordum ama o akşama kadar kendisiyle hiç tanışmamış ve onunla bir tek söz etmemiştim.

d) Esrarengiz ziyaretçi

Bu adam uzun bir süredir kentimizde görev almıştı. Önemli bir mevkii vardı. Herkesten saygı görüyordu. Zengin adamdı, yardımseverliğiyle ün salmıştı. Düşkünler eviyle yetimler evine önemli bağışlarda bulunmuştu. Bundan başka yaptığı iyilikleri hep gizli olarak, etrafa duyurmadan yapıyordu, bütün bunlar kendisi öldükten sonra meydana çıktı. Yaşı elliye yakındı ve hemen hemen sert bir adama benziyordu; fazla konuşmazdı. On yıldır evliydi ama eşi daha gençti. Çok küçük yaşta olan üç çocuğu vardı. İşte o

anlattığım toplantıdan sonra ertesi akşam evimde oturuyordum, birden kapı açıldı, içeriye o bay girdi. Bu arada şunu belirteyim ki, ben o sırada artık eski evimde oturmuyordum. İstifamı verir vermez başka bir eve taşınmıştım. İhtiyar bir kadının evini kiralamıştım. Kendisi yaşlı, dul bir memurun karısıydı. Hem evini kiralamış, hem de hizmetçisini tutmuştum. Çünkü onun evine taşınmamın asıl nedeni şuydu: Daha düellodan dönüşümde, hemen o gün Afanasiy'i gene orduya geri göndermiştim. Çünkü daha önceki davranışımın sonradan artık onun yüzüne bakmağa utanıyordum. İşte, bu gibi şeylere hazır olmayan bir insan bazen en haklı davranışından bile bu derece utanç duyar Evime giren bay :

— Sizi birkaç gündür çeşitli evlerde büyük bir merakla dinledim, sonunda da sizinle daha etraflı olarak konuşmak için yüz yüze gelmek isteğini duydum. Bana bu büyük iyiliği yapar mısınız, sayın bay? dedi.172

— Tabii yaparım, hem de büyük bir memnunklukla, aslında sizinle konuşmayı kendim için büyük bir şeref sayarım.

Bunları ona söylüyordum ama, kendim hemen hemen korku içindeydim. Kendisini o ilk görüşümde beni o kadar şaşırtmıştı iste. Çünkü başkaları beni dinliyor, sözlerimi merak ediyorlardı ama, o zamana kadar daha hiç kimse beni böyle ciddiye almamıştı, evet kimse bir ciddiyetle yaklaşmamıştı bana. Bu adam ise üstelik evime gelmişti. Bir yere oturdu, sonra :

— Sizde çok büyük bir irade, çok sağlam bir karakter görüyorum diye devam etti. Çünkü siz gerçek olarak inandığınız bir işte gerçek olarak kabul ettiğiniz bir amaca hizmet etmekten hiç çekinmediniz, hem de, bundan ötürü herkesin sizi hor görmesinden korkmadınız!

— Belki de beni gözünüzde fazla büyütüyorsunuz!

Beni boşuna göklere çıkarıyorsunuz, dedim.

— Hayır, sizi gözümde büyütüyorum, diye karşılık verdi. Bana inanın, böyle bir davranışta bulunmak,, sandığınızdan çok daha zordur. Doğrusunu isterseniz, beni tek şaşırtan şey budur, buraya da bunu konuşmak için geldim. Eğer benim belki de böyle yersiz merakımı kötü görmezseniz, o düelloda özür dilemeğe karar verdiğiniz anda, tam o sırada içinizde nasıl bir his duyduğunuzu bana anlatabilir misiniz? Tabii eğer hatırlıyorsanız... Bu sorumu hafife almayın; aksine size bu soruyu sorarken gizli bir amaç güdüyorum. Bu amacı her

, halde sonradan, eğer Tanrı birbirimize daha çok yaklaşmamızı hoş görürse size açıklıyacağım.

O bunları söylerken, ben bütün bu süre içinde gözlerinin içine bakıyordum ve birden ona karşı içimde büyük bir güven duydum. Aynı zamanda içimde olağanüstü bir merak uyanmıştı. Çünkü hissediyordum ki, o adamın içinde gizlediği garip bir sır vardı.

Sorusuna karşılık vererek:

— Bana hasmımdan özür dilediğim anda ne his

173

settiğimi soruyorsunuz, edim. Ama iyisi mi, ben size > herşeyi ta başından anlatsayım, başkalarına henüz an ' latmadıkları da açıklaayım.

Sonra ona Afanasiyle benim aramda olup bitenleri ve nasıl onun karşında yerlere kadar eğildiğimi anlattım. Sözlerimi bitirirken de :

— Bundan şunu anlyabilirsiniz ki, düello sırasında benim için herşey artık kolaylaşmıştı. Çünkü bu işe daha evde başlamıştım v bu yola girdikten sonra, artık geriye kalan herşey (kadar zor olmadı. Hattâ sevinç verecek, neşe verece şekilde oldu.

Sözlerimi sonuna kaar dinledi. Yüzüme öyle, gürel güzel bakıyordu.

— Bütün bunlar çok ilgi çekici şeyler, ben tekrar tekrar gelip sizinle görüşeceğim.

işte o zamandanberi hemen her akşam evime gelmeğe başladı ve eğer < da kendisinden bana söz et ' şeydi, onunla çok iyi dost olacaktık. 'Ama, o, kendisi için bir tek söz bile etmiyor, hep bana sorular sorup duruyordu. Buna rağmen gene de onu çok sevmeğe başlamıştım ve tüm dudularımı ona açtım. Çünkü şöyle düşünüyordum: Onun sırrından bana ne? Nasıl olsa kendisi bana sırrını söylemese de görüyorum ki, dürüst bir insandır. Bunan başka, o kadar ciddî bir adam ki, hem yaşça bendü büyük olduğu halde, benim gibi bir delikanlının evine geliyor hem de benimle görüşmeyi kendisi için bir uçukluk saymıyor.

Ondan birçok yararlı şeyler de öğrendim, çok akıllı bir insandı. Bir gün durup dururken bana :

— Ben cennet denilen şeyin hayatın kendisi oldutu kanısına çoktan varmışımdır, dedi.

Bir an sustu, sonra gene birden :

— Zaten bundan başa düşündüğüm bir şey yok, *

Bana bakıyor, gülünüyordu.

— Bunun böyle olduğuna, sizden çok daha kesin174

bir şekilde inanıyorum, nedenini sonra öğrenirsiniz' dedi.

Onu dinliyor, içimden de: Bunu herhalde bana birşeyi açıklamak istediği için söylüyor diyordum.

— Cennet herbirimizin içinde gizlidir, diyordu. Bakın, işte şu anda benim içimde de gizlidir cennet! Eğer istersem, yarından tezi yok, benim için de hayat gerçekten bir cennet olur, ömrümün sonuna kadar da hep öyle sürüp gider.

Bakıyorum, bana bunları çok duygulanmış olarak söylüyor, bir taraftan da gözlerinde bana sanki soru sormak istiyormuş gibi bir anlam var.

— Her insanın kendi günahlarından başka herşey için tüm insanlara karşı suçlu olduğuna gelince, bu düşünceniz çok doğrudur ve bunu nasıl olup da böyle bütünlüğü ile kavradığınızı düşündükçe duygulanmamak elden gelmiyor! Gerçekten de insanlar bu düşünceyi kavradıkları vakit, onlar için yeryüzü artık hayal olarak değil de, gerçekten cennet olacaktır.

O zaman acı ile :

— Peki, ama ne zaman olacak bu? Hem bakalım, gerçekten bir gün olacak mı? Bu sadece aklımızdan geçen bir hayal olmasın? dedim.

. — Bakın sizin inancınız yok iste, dedi. Kendiniz öğütler veriyor doğru yolu gösteriyorsunuz, ama kendiniz de inanmıyorsunuz. Şunu bilin ki sizin Hayal dediğiniz gerçekleşecektir. Buna inanınız. Ama şimdi olacak demiyorum, çünkü her oluşumun kendine göre bir kanunu vardır. Bu is ruhidir, psikolojiktir.

Dünyanın düzenini değiştirmek için, herseyden önce insanların kendiliklerinden, psikolojik olarak, ye ni bir yola doğru dönmeleri gerekir. Gerçekten her in sana kardeş olmadığın sürece sahici bir kardeşlik olmayacaktır dünyada! Hiçbir bilim, hiçbir çıkar insan' ların birbirlerini darıltmadan, sahip oldukları malları ve kazandıkları hakları bölüşmelerini sağlayamaz.

175

de bir şeyleri yeterli bulmayacak, hep homurdanıp duracak, kıskanacak ve birbirlerini yiyeceklerdir. O sözünü ettiğimiz şeyin günün birinde olup olmayacağı soruyorsunuz. Olacaktır, ama daha önce insanlığın bir yalnızlık dönemini geçirmesi gerekecektir.

— Hangi yalnızlık dönemini?

— Bugün her yerde saltanat süren yalnızlık gibi bir yalnızlık, özellikle çağımızda görülen, ama henüz tüm olarak tamamlanmamış, daha sona ermemiş olan bir yalnızlık dönemi! Çünkü şimdi herkes kendi kişiliğini elinden geldiği kadar çok belirtmeğe çalışıyor. Yaşamın bütün dolgunluğunu kendi kendine, tatmak istiyor. Oysa gösterdiği tüm bu çabalardan ötürü insan dolgun, zengin bir yaşantıya kavuşacak yerde, tam anlamıyla bir intihara sürükleniyor. Çünkü insan, böylece kendi kişiliğini tam olarak belirtecek yerde, büsbütün yalnızlığa gömülüyor.

Çünkü çağımızda toplum hep bireylere bölünmüştür. Her bir varlık kendi kabuğuna çekiliyor, her biri başkalarından ayrılıyor, başkalarından saklanıyor, sahip olduklarını da başkalarından gizliyor. Böylece en sonunda hem kendisi insanlardan uzaklaşıyor hem de başka insanları da kendisinden uzaklaştırıyor. Tek başına servetler biriktiriyor ve: Oh şimdi ne kadar güçlü oldum! illerimi nasıl da garanti altına aldım! diye düşünüyor. Oysa, aklını yitirmiş olan zavallı bilmiyor ki, ne kadar çok biriktirirse, o kadar çok intihara sürükleyen bir güçsüzlüğe düşmüş oluyor. Çünkü artık yalnız kendisine güvenmeğe alışmıştır ve tümünden ayırarak sadece bir birey olmuştur. Ruhunu da insanların yardımına, insanlığa inanmamağa alıştırmıştır. Bu Büzden de, hep paralan ya da elde ettiği haklar yok oluverir diye içi titrer durur.

Bugün bütün dünyada, her yerde, insan akıllı, gü'ünç şekilde bir saplantı içindedir. Bir türlü anlamıyor **> ilerisini asıl garanti eden şey, insanın yalnız başına ki

177

gösterdiği kişisel çabalar değildir, insanların bir bütün .meydana getirmeleridir. Ama bu korkunç yalnızlık, ergeç sona erecektir ve tüm insanlar birbirlerinden nasıl doğaya aykırı bir şekilde ayrıldıklarını anlayacaklardır. İşte o çağın akımı böyle olacaktır ve in.sanlar nasıl olup da bu kadar uzun bir süre karanlıkta yaşadıklarına, nasıl olup da aydınlığı görmediklelerine şaşıp kalacaklardır. Gökyüzünde, Tanrı Oğlu nün işareti o zaman görünecektir. Ama o gün gelinceye dek, sancağı saklamak gerekir. Zaman zaman da, liiç olmazsa tek bir insan, birden başkalarına örnek olmalı, ruhunu bu yalnızlıktan kurtararak, kardeşçe bir sevginin kurulması için bir aşamada bulunmalı, hattâ bir ermiş olarak olsa bile. O yüce düşüncenin ölmemesi için bunu yapmalıdır.

işte akşamları birbiri arkasına böyle ateşli ve heyecanlı konuşmalar içinde geçiyordu. Hattâ sosyete devam etmekten bile vazgeçmiştim, misafirliğe de artık çok daha az gidiyordum. Bundan başka, zaten o sırada modam geçmeğe yüz tutmuştu. Bunu başkalarını kötölemek için söyleyemiyordum, çünkü beni sevmeğe devana ediyor, beni gene sevinçle karşılıyor, bana karşı candan bir sevgi gösteriyorlardı. Ama sosyete de modanın gerçekten pek de küçümsenmeyecek bir kraliçe olduğunu itiraf etmek gerekir. Benim o esrarengiz ziyaretçime gelince, sonunda ona hayranlık duymağa başlamıştım. Onun zekice konuşmalarından zevk almaktan başka, seziyordum ki, o içinde bir amaç gizliyor ve belki de yüce bir aşama yapmağa hazırlanıyordu.

Belki benim, sırrını görünüşte hiç merak etmiyordum gibi davranmam ve açıktan açığa olsun, imalı bir şekilde olsun, ona hiçbir soru sormamam hoşuna gidiyordu. Bununla birlikte, sonunda onun bana birşey açıklamak için âdeta tüm varlığının tutuştuğunu sezmeğe başladım. Bu, o adam evime gelmeğe başladıktan

bir ay kadar sonra artık iyice belli oluyordu. Bir gün

— Biliyor musunuz? Kentte ikimizin durumunu çok merak ediyorlar ve benim size bu kadar sık gelişime hayret ediyorlar. Varsın merak etsinler, önem vermiyorum buna, çünkü yakında herşey anlaşılacaktır! dedi.

Birden durup dururken müthiş bir heyecana kapılıyordu. Öyle zamanlarda hemen hemen her seferinde, kalkıp gidiyordu. Bazen ise içimi okumak istermiş gibi keskin bir bakışla yüzüme bakardı : Hah, işte şimdi birşeyler söyleyecek. diye düşünürdüm. O ise birden sözünü kesiyor, bambaşka, herkesçe bilinen ve olağan bir şeyden söz etmeğe koyuluyordu. Bundan başka, sık sık hep baş ağrısından şikâyet etmeğe başlamıştı. İşte birgün, hiç beklenmedik bir sırada, birden sarardı, yüzü iyice çarpıldı, bana dik dik bakmağa başladı :

— Ne oldunuz? diye sordum. Yoksa fenalık mı geçiriyorsunuz?

Daha önce baş ağrısından şikâyet ettiği için sormuştum bunu.

— Ben... biliyor musunuz?... Ben... bir insanı öldürdüm, dedi.

Bunu söylerken hep gülümsüyordu, yüzü ise tebeşir gibi bembeyaz olmuştu. Ne olup bittiğini daha kavramadan bir düşünce, şimşek gibi zihnimden gelip geçti: Neden öyle gülümsüyor sanki? diye düşündüm. Ben de sapsarı olmuşum.

— Ne diyorsunuz? diye bağırdım. Solgun dudaklarında bir gülümseyişle :

— Görüyorsunuz ya, bu ilk sözü söylemek benim için ne kadar güç oldu. Şimdi söyledim ya, artık doğru yola çıkmış sayılırım, bundan sonra devam etmem daha kolay olur, dedi.

Anlattıklarına uzun bir süre inanmadım. Hattâ

II — F : 12178

parça parça inanıyordum sözlerine. Ancak evime üst üste üç gün gelip de herşeyi tüm ayrıntıları ile anlattıktan sonra inandım, önce delirdiğini sanıyordum, ama sonradan büyük bir acı ve şaşkınlıkla doğru söylediği kanısına vardım. Bu adam on dört yıl önce müthiş, korkunç bir cinayet işlemişti. Zengin, genç ve güzel bir kadını öldürmüştü. Bu kadın bir tüccarın dul karısıydı, kentimizde bir evi vardı.

Bu adam o kadına âşık olduğunu hissedince, ona sevgisini açıklamış ve kendisi ile evlenmeğe razı olsun diye genç kadına baskı yapmaya başlamış. Ama genç kadın gönlünü daha önce rütbesi oldukça büyük, ünlü bir subaya kaptırmışmış. Sevdığı adam o sırada seferdeymiş. Kadın kısa bir süre içinde dönmesini bekliyormuş.

Bu yüzden genç kadın onun teklifini reddetmiş ve artık evine gelmemesini rica etmiş. Adam kadının evinden ayağını kesmiş ama evin iç yapısını bildiği için, gece hiç korkmadan üstelik yakalanmak tehlikesini göze alarak damdan içeri girmiş. Büyük bir cesaretle işlenen cinayetler, çoğu zaman öbürlerinden daha başarılı olur. Bu sefer de öyle olmuş. Adam damdaki küçük pencereden, tavan arasından içeriye girmiş, sonra da tavan arasından inen küçük merdivenden aşağıya, kadının oturduğu daireye inmiş. Merdivenin altında bulunan küçük kapının her zaman olmamakla birlikte, bazen uşakların ihmalkârlığı yüzünden kilitlenmediğini biliyormuş. Bu sefer de gene uşakların ihmalkârlığına güvenmiş, gerçekten de kapıyı açık bulmuş.

Kadının oturduğu daireye girdikten sonra, karanlıkta, bir kandilin yandığı yatak odasına geçmiş. O gün sanki mahsusmuş gibi iki hizmetçisi kadından izin almadan, aynı sokakta oturan komşulardan birinin isim gününü ziyafetine gitmişler, öbür uşaklar ve hizmetçiler de ofiste ya da mutfakta, alt katta yatıyorlarmış.

Adan*

yatağında yatan genç kadını görünce birden damarları arzuyla tutuşmuş. Ama hemen sonra yüreğinde kıskançlığın uyandırdığı bir intikam arzusu uyanmış. O zaman ne yaptığını bilmeden, sarhoş gibi, yanına yaklaşmış, tam kalbine bir bıçak saplamış. Öyle bir saplamış ki, kadın bir çığlık bile atamamış! Ondan sonra katile yakışır bir soğukkanlılıkla herşeyi uşaklardan şüphe edilmesini sağlayacak şekilde hazırlamış. Hiç tiksinden kadın para çantasını almış, yastığının altından aldığı anahtarlarla komidini açmış ve içinden sanki bunu cahil bir uşak yapıyormuş gibi, yalnız bazı şeyleri almış. Yani değeri olan kâğıtları bırakmış, sadece paraları ve büyükçe olan bazı ziynet eşyalarını almış. Ama onlardan on kat daha değerli olup da büyük olmayanlarını bırakmış. Ayrıca kendisine hatıra olarak bazı şeyler de alıp götürmüş. Ama bunu daha sonra anlatacağım.

Bu feci işi yaptıktan sonra, gene eskisi gibi, aynı yoldan çıkıp gitmiş. Ondan sonra da ne ertesi günü her kes birbirine gidiği vakit, ne de daha sonraları, asıl canavardan şüphe etmek kimsenin aklına gelmemiş! Zaten adamın genç kadına karşı sevgisinden kimsenin, haberi yokmuş. Çünkü kendisi eskiden de şimdi olduğu gibi konuşkan değilmiş, insanlara pek sokulmazmış da. İçini dökebileceği bir arkadaşı da yokmuş. Ona sadece öldürülen kadının bir ahababı, hem de pek yakın olma, yan bir ahababı gözüyle bakıyorlarmış; çünkü son iki hafta içinde kadını hiç ziyaret etmemiş.

Bütün şüpheler ise hemen kadının, hem kölesi hem de uşağı olan Pyotr üzerinde toplanmış. Herşey de öylesine denk gelmiş ki, şüpheler kesinleştikçe kesinleşmiş. Çünkü o uşak öldürülen kadının kendisini askere göndereceğini biliyormuş. Zaten kadın da bunu saklamıyor açıkça söylüyormuş. Onu köylüleri arasında hükümsüz olarak göndermek zorunda olduklarına kargöndermeye niyetliymiş. Çünkü adamın kimsesi180

yokmuş, üstelik davranışları iyi değilmiş. Hattâ bir sarhoş bir halde bir meyhanede kızgınlık içinde g kadını öldüreceğini söylediğini işitenler olmuş. Kadın öldürülmeden iki gün önce, Pyotr kaçmışmış; kentte neredede oturduğu bile bilinmiyormuş. Cinayetin ertesi günü ise, onu kentin giriş kapısının yanında içkide kendinden geçmiş bir halde sokakta yatarken bulmuşlar. Cebinde de bir bıçak varmış, üstelik bu bıçak da sağ eli de kanlara bulanmışmış.

Pyotr, bu kanın burnundan geldiğini ısrarla söylemiş durmuş ama, kimse ona inanmamış. Hizmetçiler ise kabahat işlediklerini, ziyafete gittiklerini ve bahçe kapısını kendileri o ziyafetten dönünceye kadar açık bıraktıklarını itiraf etmişler. Evet, bundan başka daha birçok deliller ileri sürülmüş. Bunlara bakarak, suçsuz uşağı yakalamışlar, tevkif etmişler. Biraz sonra da muhakemesi başlamış. Ama tevkif edilen uşak bir hafta sonra şiddetli ateşler içinde yanmaya başlamış sonra da hastahane. kendine gelemeden ölmüş. Böylece iş kapanmış gitmiş. Uşağı Tanrı'nın iradesine teslim etmişler ve hakimler de, âmirler de, sosyete de, sözün kısası herkes, cinayeti ölen uşaktan başka bir kimsenin işle'mediğine kesin olarak inanmaya devam etmiş. İşte bütün bunlardan sonra, asıl suçlu yaptığının cezasını görmeye başlamış. Esrarengiz ziyaretçim, şimdi de artık dostum olan adam, bana başlangıçta vicdan azabından ötürü hiç de üzüntü çekmediğini açıkladı. Uzun bir süre acı çekmiş ama sadece sevdiği kadını öldürdüğü, o kadın artık yatta olmadığı ve onu öldürdükten sonra içindeki sev giyi de söndürdüğü için acı çekiyormuş; oysa damar larındaki tutku hep aynı şekilde varlığını tutuştur ya devam ediyormuş. Ama suçsuz bir insanın ka döktüğünü, bir insanı öldürmüş olduğunu, o zaman hemen hemen hiç aklına getirmiyormuş. Kurbanın başka erkeğin esi olabileceği düşüncesi ise ona imkan

KARMAZOV KARDEŞLER

181

sız bir şey olarak görünüyormuş. Bu yüzden uzun bir süre vicdanı rahat olarak başka bir şekilde davranmanın elinde olmadığı kanısını beslemiş. Ancak uşak tevfcif edildiği vakit, başlangıçta biraz üzüntü duymuş, ama mahkûmun hastalığı, sonra da ölümü için rahat ettirmiş. Çünkü olup bitenlere bakılırsa adamın tevkif edildiği ya da korkuya kapıldığı için ölmediği belliymiş. (Kendisi o zamanlar öyle düşünüyormuş). Ona göre uşak, oradan oraya kaçtığı o günlerde ve kendini bilmeyecek derecede sarhoş olarak nemli toprağın üzerinde bütün geceyi geçirdiği sırada kendini üşüttüğü için, hastalıktan ölmüş.

Çaldığı eşyalarla paralar ise, kendisine pek az üzüntü veriyormuş. Çünkü bu hırsızlığı kendi çıkarı için yapmamışmış. (Kendisi o zaman öyle düşünüyormuş.) Şüpheleri başka bir yöne çevirmek için yapmışmış. Çaldığı şeylerin değeri ise önemsizmiş, zaten kendisi çok geçmeden o eşyaların değeri kadar bir parayı hattâ çok daha fazlasını bizim kentte açılmış olan bir düşünler evine bağışlamış. Bunu mahsus, hırsızlık konusunda vicdanını rahat ettirmek için yapmış ve ne gariptir ki, bir süre için, hattâ uzun bir süre için gerçekten vicdanı rahat etmiş. Bunu bana kendisi söyledi. O zamanlar görevinde büyük işlemlerde bulunmaya başlamış, kendisine çok uğraştırıcı ve zor işler verilmesini rica etmiş, iki üç yıl

sürecek işleri üzerine almış. İradesi güçlü olduğu için. çalışırken olup bitenleri hemen hemen tüm olarak unutuyormuş; bazen bunlar aklına geldiği vakit ise yaptığını hiç düşünmemeye çalışıyormuş. Yardım işlerine girişmiş, bizim kentte pek çok yardım Dernekleri kurmuş, pek çok bağışlarda bulunmuş, hatta başkentlerde bile kendini bu bakımdan tanıtmış ve Moskova ile Petersburg'daki yardım derneklerine bile üye olarak seçilmiş. Ama gene de sonunda gücünün yetmeyeceği müthiş 'bir acı duymağa, düşüncelere dalbaşlamış. Bu arada çok güzel, akli başında bir182

genç kız hoşuna gitmişmiş. Kısa bir süre sonra, evliliğin içindeki o tek başına savaştığı üzüntüyü yok edeceğini, yeni bir yaşantıya başlayınca, eşine, çocuklarına karşı olan görevlerini titizlikle yerine getirirken eski anılarından büsbütün kurtulacağını düşünerek o genç kızla evlenmiş. Ama beklediğinin tamamen tersi olmuş. Daha evliliğinin ilk ayında aklından bir türlü silemediği düşünce huzurunu bozmaya başlamış: Şimdi karını beni seviyor, ama eğer olup bitenleri öğrenseydi ne olacaktı? Karısı ilk çocuğuna hamile kalıp ta bunu ona açıkladığı vakit adam birden şaşırmış: Başkalarına hayat veriyorum, oysa bir insanın hayatını yok ettim..diye düşünüyormuş. Çocuklar birbirlerini izlemişler. Adam: Ne cesaretle onlara birşeyler öğretiyor, onları yetiştirmeye çalışıyorum. Onlara iyilikten nasıl söz edeceğim. Ben ki bir insanın canına kıydım? diye düşünüyormuş. Çocukları çok güzelmış, içinden onları sevip okşamak geliyormuş. Öyleyken: Ama onların suçsuz, temiz yüzlerine bakamam, buna hakkım yok, diyormuş kendi kendine. Sonunda öldürdüğü kadının mahvettiği o körpe yaşantısı, durmadan intikam bekleyen kanı gözlerinin önünde korkunç ve acı bir hayal gibi canlanmaya başlamış. Korkunç rüyalar görüyormuş artık.

Yüreği pek bir adam olduğu için, açısına uzun bir süre dayanmış: içimde sakladığım bu sırrın günahını çektiğim bu çileyle öderim diye düşünüyormuş. Ama bu umudu boşuna çıkmış. Duyduğu vicdan azabı gün geçtikçe şiddetleniyormuş. Sosyete de herkes o ciddî ve somurtkan halinden korktuğu halde, ona karşı fakirlere'yaptığı yardımlardan ötürü saygı duymaya başlamış. Ama ona karşı ne kadar çok saygı duyarlarsa, kendisinin duyduğu vicdan azabı, o derece dayanılmaz oluyormuş. Bana kendisini öldürmeyi bile düşündüğünü açıkladı. Ama bunu yapacak yerde bir başka hayal canlanmaya başlamış içinde. Bu hayal o kadar imkânsız

183

o kadar çılgınca bir şeymiş ki! Bununla birlikte varlığına o kadar yapışmış, sonunda da yüreğine o kadar kök salmış ki, onu bir türlü içinden koparıp atamıyormuş. Hayalinden geçirdiği şey şuydu: Kalkıp milletin karşısına geçmek ve herkese bir insanı öldürmüş olduğunu açıklamak! Yüreğinde bu isteği tam üç yıl yaşatmış. Bunu yapmayı hayalinde çeşitli şekillerde canlandırıyormuş. Sonunda tüm varlığı ile işlediği cinayeti açıkladığı anda yüreğinin kesin olarak şifaya kavuşacağına, kendinin de huzur bulacağına inanmış. Ama buna inanınca yüreğinde bir dehşet uyanmış. Hep: "Bu işi nasıl yapacağım? diye düşünüyormuş. İşte o sırada benim düellodaki olay meydana gelmiş. Bana:

— Şimdi sizden örnek almağa karar verdim, dedi. Yüzüne baktım. Ellerimi iki yanıma vurarak:

— Demek gerçekten böyle küçük bir olay sizi böyle bir karar vermeye sürükledi ha? diye bağırdım.

Adam :

— Bu kararı üç yıldır vermiş bulunuyorum, diye karşılık verdi. Sizin başınızdan geçen olay, sadece, beni son adımı atmaya itti. Size bakarak kendi kendimi azarladım ve sizi kıskandım.

Bunu bana âdeta sert bir tavırla söylemişti.

— İyi ama, size inanmazlar ki! dedim. Bir kez aradan on dört yıl geçmiş.

— Delillerim var, hem de büyük deliller! Onları ileri sürerim.

O zaman ağlamaya başladım ve onu kucakladım. Adam bana :

— Yalnız bir tek karar vermenizi istiyorum, bir tek konuda aydınlatın beni! dedi bana. (Sanki her şey şimdi artık benim elimdeymiş gibi). Karım, çocuklarım ne olacak? Karım belki üzüntüsünden ölür.

Çocuklarım ise gerçi unvanlarından ve çiftlikten yoksun kalmazlar ama ömürlerinin sonuna kadar bir mahkûmun184

çocukları olacaklardır artık. Üstelik bırakacağım anı., yüreklerinde bırakacağım anı, nasıl olacak?.. Sustum.

— Ya onlardan ayrılmak, onları ömrümün sonuna kadar yalnız bırakmak! Çünkü öyle birşey olursa, ayrılığımız ömrümün sonuna kadar sürer, ömrümün sonuna kadar!...

Oturuyor, sessiz sessiz kendi kendime bir dua fısıldıyordum. Sonunda ayağa kalktım. Birden korktum.

Adam yüzüme baktı.

— Bana ne diyeceksiniz? diye sordu.

— Gidin! insanlara herşeyi bildiriniz. Herşey geçecektir... Yalnız gerçek kalacaktır! Çocuklarınız büyüdükleri vakit verdiğiniz bu kararla ne kadar yüksek bir vicdan sahibi olduğunuzu anlarlar. O zaman yanımdan gerçekten bu işe karar vermiş gibi ayrıldı. Ama gene de, iki haftadan daha uzun bir süre ile üst üste her akşam hep bana geldi. Kendini hep bu işe hazırlıyor, ama bir türlü kararını veremiyordu. Beni de üzüntüden mahvetti. Bazen kesin bir kararla geliyor ve duyulanarak:

— Biliyorum, benim için hayat bir cennet olacak. Bu işi açıklar açıklamaz hemen bir cennet olacak yaşantım! On dört yıldır cehennemde yaşadım. Şimdi çile çekmek istiyorum. Biliyorum ki çileyi kabul ettiğim anda, yaşamaya başlayacağım. İnsan yalanla tüm dünyayı dolaşabilir ama, geriye dönemez! Şimdi insan kardeşlerimi söyle dursun, çocuklarımı bile sevmeye cesaretim yok. Yarabbi! Çocuklarım belki de gerçekten şu çektiğim acının bana. neye mal olduğunu anlarlar ve beni suçlamazlar! Tanrı güçte değil, gerçektir.

— Sizin yaptığınız bu aşamayı herkes anlıyacaktır, dedim. Şimdi anla masalar bile sonradan anlıyacaklardır. Çünkü siz dünyadaki gerçeğe değil, dünyadan üstün bir gerçeğe uydunuz... Böylece her seferinde yanımdan, sanki teselli bulmuş gibi ayrılıyordu. Ama er

185

L

tesi günü gene öfke içinde, yüzü sapsarı olarak geliyor, alaylı alaylı:

— Size her gelişimde bana: Gene mi açıklamadınız? der gibi merakla bakıyorsunuz. Biraz bekleyin, beni çok küçük görmeyin. Bu iş, sizin sandığınız kadar kolay değil. Belki de bunu hiç yapmıyacağım, kimbilir? Gidip beni ihbar etmezsiniz değil mi?

Ben ise ona budalaca bir merakla bakmak şöyle dursun, gözlerimi ona doğru çevirmeye bile korkuyordum. Üzüntüden neredeyse hasta olacak kadar perişan olmuştum. Bütün varlığım gözyaşlarıyla dolmuş gibiydi. Hattâ geceleri gözümeye uyku bile girmiyordu. Söze devam ederek :

— Şimdi doğru karımın yanından geliyorum. Siz eş ne demektir, bunu biliyor musunuz? Yavrucuklarım beni uğurlarken : Güle güle baba, çabuk geri dönün, birlikte Çocuk Dergisini okuyacağız! diye bağırıyorlar. Hayır, siz bunu anıyamazsınız! Başkasının felâketi insana akıl vermez.

Bunu söylerken gözleri kıvılcımlar saçıyor, dudakları titriyordu. Birden masaya öyle bir yumruk indirdi ki, üzerinde ne varsa hepsi havaya fırladı. Oysa o kadar yumuşak bir insandı ki! Böyle bir hareketi ilk defa olarak yapmıştı.

— Bunu yapmam gerekli mi, ha? diye bağırdı. Bunu yapmama ihtiyaç var mı? Hiç kimse mahkûm olmadı ki, hiç kimseyi benim yerime müebbed kürek cezasına çarptırıp sürmediler ki buradan! Uşak, hastalıktan öldü. Döktüğüm kana gelince, zaten onun cezasını çektiğim çilelerle ödemiş bulunuyorum. Zaten bana hiç inanmazlar ki! İleri süreceğim hiçbir delile inanmazlar. Böyle olunca bu açıklamayı yapmam gerekli mi. gerçekten gerekli mi? Dökmüş olduğum o kan için ömrümün sonuna kadar daha. da acı çekmeğe hazırım. Yeter ki, karımla çocuklarıma birşey olmasın. Onları benimle Birlikte felâkete sürüklemeye hakkım var mı? Bu işte186

yanılmıyor muyum? Bu konuda gerçek nerededir? Hem zaten o insanlar gerçeği kavrarlar mı, ona değer verirler mi, onu anlarlar mı?

İçimden: Tanrım, böyle bir anda bile başka insanların kendisine karşı gösterecekleri saygıyı düşünüyor! •diye düşündüm. O zaman ona karşı öyle bir acıma duydum ki, galiba mümkün olsaydı, tek yükü biraz hafiflesin diye kaderini paylaşacaktım. Görüyordum ki, kendini kaybetmiş gibiydi. İşte o zaman böyle bir kararın neye mal olduğunu artık aklımla değil de tüm yüreğimle anladım. Adam gene :

— Haydi kaderime yön verin! diye bağırdı. Ona :

— Gidin ve açıklayın, diye fısıldadım.

Artık sesim çıkmıyordu. Ama fısıldarken bile bunu kesin olarak söylemişim. Masanın üzerinde duran incili, daha doğrusu İncil'in Rusça bir çevirisini aldım ve ona aziz İyoann'ın incilinin XII. ci bölümündeki 24 ünü şiiri okudum:

Gerçekten, gerçekten söylüyorum size, eğer buğday tanesi toprağa düşünce ölmezse, tek başına kalır, ama eğer ölürse o zaman bol mahsul getirir.

Bu şiiri o gelmeden biraz önce okumuştum. O da onu okudu, sonra: Doğru, dedi. Ama hemen sonra acı acı güldü:

— Evet, bu kitaplar da...

Bir an sustu, sonra sözünü tamamladı:

— İnsan öyle korkunç şeyler bulur ki, bunları başkalarına okutmak kolay! Hem kim yazmıştır bunları? gerçekten insanlar mı?

— Bunu Kutsal Ruh yazmıştır, dedim.

Gene alaylı alaylı ama bu sefer üstelik nefretle gülerek :

— Gevezelik etmek kolay! dedi.

Kitabı gene aldım, başka bir yerini açtım ve

187

Yahudiler için yazılmış olan X. uncu bölümdeki 31 inci şiiri gösterdim. Şiiri okudum:

Tanrının eline canlı olarak düşmek korkunç bir şeydir!

Şiiri okudu ve kitabı tuttuğu gibi fırlattı. Bütün vücudu tir tir titredi.

— Korkunç bir şiir! dedi. Diyecek yok doğrusu, güzel bulmuşlar...

İskemleden kalktı:

— Haydi Allahaismarladık! dedi. Belki de artık gelmem.. Cennette görüşürüz. Demek ben ora dört yıldan beri Tanrı'nın eline düşmüştüm. Demek bu on dört yıla verilen ad bu! İşte yarından tezi yok, bu El in beni bırakması için yalvaracağım...

Onu kucaklamak, öpmek istedim, ama b)u cesareti kendimde bulamadım. Yüzü o kadar çarpılmıştı ve gözlerinde o kadar ağır bir anlam vardı ki! Böylece çıkıp gitti. Tannm, şimdi bu adam nereye gitti! diye düşündüm. Hemen orada tasvirin önünde diz üstü çöktüm, insanların hemen imdadına koşan, onlara yardım eden Tanrı'nın kutsal annesine o adamın durumunu bildirerek ağlamaya başladım. Gözyaşları içinde diz üstü dua etmeye başlayalı yarım saat olmuştu. Dışarıda artık hava kararmıştı, gecenin hemen hemen onikisiydi. Birden baktım, kapı açılıyor ve adam tekrar içeri giriyor. Şaşırp kaldım. Ona :

— Nerelerdeydiniz? diye sordum.

— Ben... ben, galiba burada bir şeyler umuttum... Bir mendil mi nedir, bir şey unuttum galiba... Aman birşey unutmasam da, ne çıkar, izin verirsiniz birazcık oturayım...

İskemleye oturdu. Ben, önünde ayakta duruyordum. Bana, Siz de oturun! dedi. Ben de oturdum. iki dakika kadar oturduk. Bana dik dik, uzun uzun baktı, sonra birden alaylı alaylı güldü. Bu davranışımı bir tür188

189

lü unutamıyorum. Sonradan ayağa kalktı, beni sımsıkı kucaklıyarak öptü :

— Bunu unutma! dedi. Unutma ki, bu gece sana bir kez daha geldim. Bunu işitiyor musun? Bunu unutma!

Bana ilk kez olarak sen demişti. Bunu söyledikten sonra da çekip gitti. İs yarına diye düşündüm. Gerçekten de öyle oldu. Oysa, ben o akşam, ertesi günün onun doğum, günü olduğunu hiç bilmiyordum. Zaten son günlerde hiçbir yere çıkmıyordum, bu yüzden, bunu hiç kimseden öğrenmeme imkân yoktu. Doğum günlerinde, her yıl evinde büyük bir toplantı yapılırdı. Tüm kent bir araya gelirdi. O gün de toplanmışlardı. İşte o gün öğle yemeğinden sonra kendisi odanın ortasına çıkmış; elinde bir kâğıt tutuyormuş. Bu kâğıt üst makamlara yazdığı bir bildiriymiş. Üst makamda bulunanlar da o gün orada oldukları için kâğıdı bütün orada toplanmış olanlara yüksek sesle okumuş. Yazısında cinayeti tüm ayrıntılarıyla olduğu gibi anlatıyormuş. Kâğıdı okuduktan sonra sözünü :

— Kendimi bir canavar olarak insanlardan ayırıyorum. Yüreğime Tann'nın nuru indi. yaptıklarım için acı çekmek istiyorum! diye bitirmiş.

Sonra hemen orada, cinayeti ispat edeceğini düşündüğü ve on dört yıldır sakladığı ne varsa, hepsini masanın üzerine koymuş, şüpheleri kendinden uzaklaştırmak için çaldığı altın ziynet eşyalarını, ölü kadının boynundan çıkardığı madalyonu, haçı (Madalyonun içinde kadının nişanlısının resmi varmış) kadının hatıra defterim... Hepsini, hepsini ortaya çıkarmış. En sonunda da iki mektup vermiş: Bunlardan birini kadına nişanlısı, yakında geleceğini haber vermek için göndermisti. Öbürü de kadının ona karşılık olarak yazdığı ama. başlayıp da bitirmedığı mektupmuş. Bunu kadın ertesi günü postaya vermek düşüncesiyle masanın üzerine bırakmış...

Adam her iki mektubu da alıp götürmüştü. Ama neden? Neden ileride delil olabilecek bu eşyaları yok edecek yerde, on dört yıl boyunca saklamış? ;Bunu kimse bilemez. Sonunda ne oldu biliyor musunuz? Herkes derin bir şaşkınlık, bir dehşet içinde kalmış ama, kimse adamın söylediklerine inanmak istememiş. Gerçi herkes sözlerine büyük bir merakla kulak vermiş ama onu bir hasta gibi dinliyorlarmış. Birkaç gün sonra ise artık her gittiği evde, herkes, zavallı adamın aklımı kaçırdığına kesin olarak karar vermiş. Komutanları da, hakimler de işe el koymadan yapamamışlar, öyleyken onlar da durumu inceleyince

duraklamışlar; ileri sürülen eşyalarla mektuplar gerçi insanı düşündürüyormuş ama hemen şuna karar verilmiş ki, bu eşyalar gerçekten kadına ait olsa bile, gene de adamı yalnız bunlara dayanarak mahkûm etmeye imkân yoktur! Çünkü o eşyaları bir ahababı olarak ve ona güven beslediği için, kadının kendisi vermiş olabilirdi.

Bununla birlikte şunu da söyleyeyim ki,, sonradan öldürülen kadının birçok ahabaplarından ve; akrabalarından bu eşyaların gerçekten ona ait olup olmadığının kontrol edildiğini, hattâ bu konuda hiçbir şüphe olmadığını öğrendim. Ama işe gene de el koyamadılar; bir kez kader öyle nasip etmişti. Beş gün kadar sonra, herkes vicdan azabı çeken adamın hastalandığını, öleceğinden korkulduğunu öğrenmiş. Hangi hastalığa yakalanmıştı? Bunu pek söyleyemeyeceğim. Yalnız çarpıntısı olduğunu söylüyorlardı. Bunu biliyorum. Ayrıca doktorlar adamın eşinin isteği üzerine bir araya gelip konsültasyon yapmışlar ve daha o zaman onda bir akıl has talığının başladığını bildirmişler. Ama adamda bunu gösteren hiçbir şey farketmemiştim. Herkes birden beni soru yağmuruna tutmuştu. Oysa onu ziyaret etmek istediğim, vakit, hepsi bana engel olmağa ;kalkıştılar. asıl önemlisi, eşi bana hep: "Kocamın sinirlerini siz Uzdunuz! Kendisi eskiden de somurtkandı, a;ma son bir190

yıl içinde herkes onda olağanüstü bir heyecan sezmiş, garip davranışlarda bulunduğunu görmüştü. İşte bu sırada siz ortaya çıkıp onu mahvettiniz. Onu siz okuya okuya bu hale getirdiniz! Evinizden tam bir ay çıkmadı! Sonra yalnız eşi değil, kentte bulunan herkes, bana hücum etmeğe başladı, hepsi de beni suçluyorlardı: Bu iş hep sizin başınızın altından çıktı! diyorlardı. Ben ise susuyor, içimde büyük bir sevinç duyuyordum; çünkü Tanrı'nın kendine eziyet eden, kendi kendine ceza veren o adama acıdığını kesin olarak görüyordum. Onun çıldırdığına ise bir türlü inanmıyordum.

Sonunda, beni yanına bıraktılar. Bunu kendisi ısrarla istemiş, benimle vedalaşmak için. Odasına girdim, girer girmez de hemen yalnız günlerinin değil, saatlerinin bile artık sayılı olduğunu anladım.

Kendisi zayıf ve sapsarıydı, elleri titriyor, nefesi tıkanıyordu. Ama bakışları duygulu ve sevinçliydi. Bana : — Oldu işte! dedi. Çoktandır seni görmek istiyordum, özledim seni. Neden geliniyordun?

Kendisine beni daha önce yanına bırakmadıklarını açıkladım.

— Tanrı bana acıdı, beni artık yanına çağırıyor. Öleceğimi biliyorum. Ama bunca yıl sonra ilk kez olarak huzur duyuyorum. Gereken isi yerine getirir getirmez, birden ruhumda bir cennet hissettim. Şimdi artık çocuklarımı korkusuzca sevebiliyor, onları öpebiliyorum. Bana inanmıyorlar. Hiç kimse inanmadı bana. ne karım, ne hakimlerim inandılar bana! Çocuklarım da hiçbir zaman inanmayacaklardır. Bu Tanrı'nın çocuklarıma da acıdığını gösteriyor. Ölssem de adım onların zihninde lekelenmiş olmayacak! Yakında Tanrı'nın huzuruna çıkacağımı hissediyorum. Yüreğim sanki cennete kavuşmuşum gibi neşe içinde... Artık görevimi yerine getirdim...

Artık konuşamıyor, nefesi tıkanıyordu. Heyecanla

191

elim sıkıyor, sevgiyle yüzüme bakıyordu. Ama pek uzun bir süre sohbet edemedik. Karısı durmadan odaya girip çıkıyordu, öyleyken, kendisi bir fırsat bulup: Sana o zaman ikinci bir defa gece yarısı geldiğimi hatırlıyor musun? diye fısıldayabildi. Hani sana bunu hatırla demiştin! Hatırlıyor musun? O sırada ne için geldiğimi biliyor musun? O sırada seni öldürmeye gelmişim ben!

Tepeden tırnağa titredim. O devam etti: — O gece senin yanından ayrılıp karanlığa çıkınca, sokaklarda dolaştım durdum. Hep kendi kendimle savaşıyordum. Birden sana karşı öyle bir kin duydum ki! Neredeyse yüreğim buna dayanamayacaktı. Şimdi bir tek o beni bağıyor, bir tek o beni suçlayabilir. Yarınki cezamdan artık kendimi koruyamam! Çünkü o herşeyi biliyor, diye düşündüm. Ama sen beni ihbar edersin diye korkmuyordum. (Öyle bir şeyi aklıma bile getirmedi.) Yalnız, şöyle düşünüyordum: Kendimi elevermezsem), onun yüzüne nasıl bakacağım? Sen o sırada oradan fersah fersah uzaklarda olsaydın ama sağ olduğunu bilseydim, gene de sağ olduğunu, herşeyi bildiğini ve beni suçladığını düşünmek bile bana dayanılmaz bir şey olarak görünecekti. Senden, sanki herşeye sen yol açmışsın, sanki herşeyden sen suçluymuşsun gibi nefret etmeye başlamıştım. İşte o zaman tekrar sana geldim. Hatırlıyordum ki, odanda masanın üzerinde bir.kılıç vardı. Oturdum ve senin de oturmanı rica ettim ve tam bir dakika düşündüm. Eğer seni o sırada öldürseydim, bu işleyeceğim cinayet yüzünden kendimi mahvetmiş olacaktım, hattâ o eskiden işlediüm cinayeti açıklamam bile! Ama bunu o sırada hiç düşünmedim, bir an olsun düşünmek te istemedim. Yalnız senden nefret ediyor, başıma gelen herşeyin intikamını senden almak istiyordum! Bütün varlığım bu istekle tutuşmuştu. Ama Tanrı yüreğimdeki, iblisi yendi. Yalnız şunu bil ki, sen tüm ömrünce hiçbir zaman192

o gece olduğu kadar ölüme yakın olmamışsındır!

Bir hafta sonra öldü. Tabutunu mezara kadar kent halkı götürdü. Piskopos mezarın başında dokunaklı sözler söyledi. Herkes ömrünü kısaltan o korkunç hastalıktan söz ederek gözyaşı döktü. Ama onu gömdükten sonra tüm kent halkı bana düşman oldu. Beni evlerine bile kabul etmemeğe başladılar. Yalnız bazı insanlar, (başlangıçta bunların sayılan çok azdı ama, sonradan gittikçe çoğaldılar) onun ileri sürmüş olduğu delillerin gerçek olduğuna inanmaya, sık sık beni ziyaret etmeye ve büyük bir merakla hattâ sevinçle bana bazı sorular sormaya başladılar. Çünkü insan doğru yolda olan bir insanın düşmesinden, rezil olmasından zevk alır! Ama ben sustum, kısa bir süre sonra da o kentten ayrıldım. Aradan beş ay geçtikten sonra da, Tann'nın yardımıyla doğru yola koyuldum. Bana bu yolu böyle apaçık olarak işaret etmiş olan o görünmez parmağı kutsayarak ilerlemeğe başladım. Bunca acı çekmiş olan Tanrı kulu Mihayil'i de bugüne dek, her gün dualarımda anıyorum.

III

ZOSIMA DEDENİN SOHBETLERİNDEN VE ÖĞÜTLERİNDEN ALINMIŞ BÖLÜMLER.

e

e) Rus rahibi ve izleyebileceği amaç konusunda...

Pederler, öğretmenler, bir rahip nasıl bir insandır

Aydın dünyamızda bu sözü bazı insanlar artık

alaylı de

alaylı, bazıları ise küfreder gibi söylüyorlar. Hem gün geçtikçe öyle davrananlar gittikçe çoğalıyor. rudur!

Ah, çok doğrudur, rahipler arasında birçok para zitler, fırsat düşkünüleri, rahatlarını düşünen varlıklar

193

yersiz yurtsuz, arsız insanlar da vardır. Toplumdaki aydın insanlar: Siz toplumun tembel ve işe yaramaz üyelerisiniz. Siz başkalarının alın teriyle yaşıyorsunuz, siz utanmaz dilencilersiniz, diyerek bunu işaret ediyorlar. Oysa rahipler arasında nice uysal, yumuşak ve yalnızlığa, derin bir sessizlik içinde ta yürekten dua etmeye susamış insanlar vardır. Bu gibi insanlara daha az dikkat edilir, hattâ bunlar için hiçbir şey söylenmez ve belki de ben Rus toprağının kurtuluşunu bir kez daha işte bu yumuşak ve yalnızlık içinde dua etmeye susamış varlıklar sağlayacaktır desem kimbilir ne kadar şaşacaklardır. Oysa onlar gerçekten sessizlik içinde günü, saati, ayı ya da yılı gelir diye hazırlanıyorlar. Onlar yüreklerinde İsa'nın hayalini o yalnızlıkları içinde hiç bozulmamış ve kusursun bir sır olarak, Tanrının gerçeğine uygun tertemiz bir hayal olarak, ta eski çağlarda yaşamış pederlerin, havarilerin ve din uğruna işkence görmüş insanların bize onu tanıttıkları gibi saklıyorlar. Gerekliği vakit de, onu dünyanın artık sallanmağa yüz tutmuş gerçeğinin karşısına çıkaracaklardır. Bu güzel bir düşüncedir ve inanın, bu yıldız doğudan yükselecektir! Ben rahibi şöyle düşünürüm: (Acaba benim bu düşüncem yanlış mı, böyle düşünmekle kibir mi gösteriş oluyorum?) Bir dinle ilgisi olmayan insanlara ve Balkın karşısında göklere yükselen dünyaya bakın. Bu dünyada Tann'nın çehresi, Tanrı'nın gerçeği bozulmuş değil midir? İnsanların elinde bilim var. Ama bilim ancak duyularımıza bağlı olan şeylere el atar. İnsanın ruhi dünyası daha doğrusu insan varlığının üstün olan yönü ise büsbütün inkâr edilmiş, bir zafer duygusu ile attı nefretle bu dünyadan koyulmuştur. İnsanlık özgürlüğünü ilân etmiştir, özellikle son zamanlarda öyle oldu. Ama insanların bu özgürlüğünde ne görüyoruz? sadece bir kölelik düzeni ve intihar eğilimi!

II — F: 13194

Çünkü insanlık şöyle diyor: Senin ihtiyaçların. var, bu ihtiyaçlarını karşıla. Çünkü senin en tanınmış, en zengin insanlarla eşit hakların vardır. Yalnız ihtiyaçlarını gidermekle de yetinme, onları elinden geldiği kadar çoğalt; işte, bugün dünyada öğüt verilen şey budur, özgürlüğü böyle görüyorlar. İhtiyaçları çoğaltmak hakkı nereden doğuyor? Bunu düşünmüyorlar. Zenginlerde bir yalnızlık ve ruhî bakımdan bir intihar eğilimi, fakirlerde ise kıskançlık Ve cinayet görülüyor. Çünkü hakları verdiler ama ihtiyaçları giderecek imkânları sağlamadılar. Bugün dünyadaki insanların gün geçtikçe birleştiklerini, bir araya kardeşçe toplandıklarını ileri sürüyorlar: çünkü mesafeler azalıyor ve insanlar düşüncelerini birbirlerine havadan iletiyorlar. Ama siz sakın insanların böyle birleşeceklerine inanmayın! insanlar özgürlüğü ihtiyaçların çoğalması, bu ihtiyaçların elden geldiği kadar çabuk karşılanması olarak anlamakla kendi yaradılışlarına aykırı bir yol tutuyorlar, çünkü böyle yapmakla içlerinde birçok saçma ve budalaca istekler, alışkanlıklar yaratıyor, en olmayacak şeyleri uyduruyorlar. Yalnız birbirlerini kıskanmak, bir birlerine oyun oynamak, birbirlerine karşı böhürlenmek için yaşıyorlar. Ziyafetler vermek, çift çubuk sahibi, rütbe sahibi, hizmet edecek köleler sahibi olmak artık öyle birer ihtiyaç haline geldi ki, bu

ihtiyaç için insanlar hayatlarını, onurlarını, başka insanlara karşı göstermeleri gereken sevgiyi bile feda ediyorlar. Hem de bu ihtiyaçlarını karşılayamadıkları zaman intihar ediyorlar,.. Çok zengin olmayanlarda bile aynı durumu görüyoruz. Fakirlerde ise ihtiyaçları gidermek imkânsızlığı ve kıskançlık şimdilik sarhoşlukla bastırılıyor. Ama onlar yakın bir zamanda şarap yerine kan içeceklerdir. çünkü onları bu yola itiyorlar. Şimdi sorarım size, böyle bir insan özgür müdür

195

Ben vaktiyle ideal uğruna savaşıyan bir adam tanımıştım. Bu adam kendisi bana anlattı, onu hapiste tütünden yoksun bıraktıkları vakit, bu yoksulluktan o kadar sıkıntı çekmiş ki, az kalsın ideale bile ihanet edecekmiş, tek kendisine tütün versinler diye! İşte böyle bir insan tüm insanlık uğruna savaşmağa gidiyorum! diyebiliyor. Haydi, canım! Nereye gidebilir böyle bir insan ve ne yapabilir? Belki de kısa bir süre fedakârlığa bile dayanamaz! Böyle olunca da, insanlar özgürlüğe kavuşacak yerde, köleliğe düşmüşlerdir; kendi isteklerinin köleliğine! Aynı zamanda başka insanları kardeşçe sevecek, onlara bağlanacak yerde, aksine onlardan ayrılmış, esrarengiz konuğumun, öğretmenimin dediği gibi, kardeşlerinden ayrı düşmüş, yapayalnız kalmışlardır.

Bu yüzden de insanlığa hizmet etmek, insanlar arasında kardeşlik bağları kurmak, insanları birleştirmek gibi bir amaç yavaş yavaş siliniyor, hattâ çoğu zaman alayla karşılanıyor. Çünkü insan kendi alışkanlıklarından nasıl kurtulabilir? Kendini onlara zincirlemiş olan özgürlükten yoksun bir varlık nereye gidebilir? Madem kendi icat ettiği o sayısız ihtiyaçlarını gidermeye bu kadar alışmıştır, ne yapabilir? Böyle bir insan yalnızlık içindedir! İnsanlık umurunda bile değildir. İşte şimdi öyle bir noktaya ulaştık ki, insanlar daha çok eşya biriktiriyorlar ama çok daha az mutluluk duymak imkânlarını buluyorlar! Rahibin durumu ise bambaşkadır. Bugün dini kurallara boyun eğmekle, perhizle, duayla alay bile ediyorlar; oysa gerçek olan asıl özgürlüğe giden yalnız bu yoldur! Kendimi gereksiz, fazla gelen ihtiyaçlardan kurtarıyor, gururlu, egoist, yalnız kendi kendini seven benliğime boyun eğdiriyor, dinî kurallara uyarak nefsimi baskı yapıyor, sonunda da Tanrı'nın yardımıyla bir ruh Özgürlüğüne, onunla birlikte de ruhuma neşe veren bir196

huzura, bir mutluluğa kavuşuyorum; söyleyin, kim yüce bir düşüncenin yükünü daha kolay yüklenebilir ve ona daha iyi hizmet edebilir? Tek başına olan bir zengin mi, yoksa kendisini eşyaların, alışkanlıkların baskısından kurtarmış bir insan mı? Bir rahibi çok defa yalnızlığa çekilmesinden ötürü kınarlar: Sen kendini herşeyden korumak için manastırın dört duvarı arasına hapsettin, insanlığa kardeşçe hizmeti unuttun! derler. Oysa kardeşçe bir sevgi göstermek bakımından kim daha çok çaba gösterir? Bu üzerinde düşünülecek birşeydir. Çünkü yalnızlığa mahkûm olanlar bizler değiliz, onlardır! Bize gelince, çok eski çağlarda milletlerin liderleri bizim aramızdan çıkardı, bugün de neden aynı şey olmasın? Aynı kurallara boyun eğmiş, o yürekleri şefkat dolu, o nefislerini perhize zorlamış o ömürlerince konuşmayanlar, günün birinde doğrulacak ve yüce bir işi yerine getirmek için yola koyulacaklardır! Rusya'nın kurtuluşu halktan gelecektir; Rus rahipleri de zaten ta eski çağlardan beri halkla birlik olmuşlardır. Eğer halk yalnızlık içinde ise, bizler de yalnızlık içindeyiz! Biz nasıl dine bağlıysak, halk da aynı şekilde dine bağlıdır. Dine inanmayan devlet adamı ise bizim Rusya'da hiçbir şey yapamaz. Hattâ içten gelen bir istekle çalışsa ve zekâ bakımından bir dahi olsa bile! Bunu aklınızda tutun. Halk dinsize karşı gelir ve onu yener. O zaman Rusya tek bir hristiyan ülkesi olacaktır. Onun için halkı koruyun ve yüreğini sakının. Onu gürültüsüz patırtısız yetiştirin. İşte sizin rahip olarak aşmanız bu olmalıdır; çünkü bu halk içinde Tanrıyı taşır.

f) Efendilerle uşaklar ve efendilerle uşakların ruh bakımından kardeş olup olamayacakları konusunda birkaç söz.

Ah, Ulu Tanrım, halkın içinde de günah işleyenler

197

vardır, aksini söylemiyorum. Hattâ ahlâksızlığın alevi her gün, her saat gittikçe çoğalmakta ve yukardan aşağıya gittikçe daha çok yayılmaktadır. Halkın içinde de, yalnızlığa düşenler vardır. Halkın içinde de mala mülke düşkün olanlar, midelerini doldurmaktan başka bir şey düşünmeyenler vardır.. Artık esnaf gittikçe daha çok, daha çok saygı görmek istiyor, hep kendisini tahsilli bir insan olarak göstermek istiyor. Oysa hiç tarihi yoktur. Kendisini öyle göstermek için ise babada anımatörelere saygı göstermekten, hattâ atalarımızdan kalan inanca bağlılık göstermekten utaniyor. Prenslerin evlerine girip çıkıyor, oysa kendisi ahlâkı bozulmuş bir mujikten başka birşey değildir. Halk, içkiden zehirlenmiştir ve artık bir türlü kendisini ondan kurtaramamaktadır.

Hele ailelerde ne kadar katı yüreklilik vardır! Erkekler eşlerine, hattâ çocuklarına karşı ne kadar katı yüreklidirler; bunlar hep sarhoşluktan oluyor. Fabrikalarda henüz dokuz yaşında olan çocuklar bile gördüm; zayıf, çelimsiz, iki büklüm olmuş ve daha o yaşta ahlâkı bozulmuş çocuklar. Havasız bir atelye, takırdayıp duran bir makine, sabahtan akşama kadar çalışma, ahlâksızca sözler ve şarap, hep şarap... Oysa böyle daha küçük yaşta bir çocuğa bu mu gereklidir? Onun güneşe, çocuk oyunlarına, her yerde iyi örnekler görmeye ve hiç olmazsa birazcık sevgi görmeye ihtiyacı vardır. Rahipler! Artık bitsin bunlar. Artık çocuklara işkence edilmesin! Hepiniz buna karşı gelin ve bir an önce, evet bir an önce insanlara bunu öğretin!

Ama Tanrı Rusya'yı bu durumda olduğu halde, gene de kurtaracaktır. Çünkü basit halk, gerçi ahlâk bakımından düşkündür ve artık kendini o pis günahları işlemekten kurtaramamaktadır, ama işlediği o günahları lanetlediğini bilmektedir. Günah işleyerek kötü dayandığım kavramaktadır. Halkımız bu gerçeğe daima inanmıştır. Tanrıyı kabul etmiştir. Onun adını duyun¹⁹⁸

ca duygulanarak gözyaşı dökmektedir. Yüksek kişilerde ise öyle bir şey yoktur. Onlar yalnız kendi akıllarına dayanarak ve artık İsa'ya eskisi gibi bağlanmadan bilimin çizdiği yoldan giderek yaşantılarını adalet üzerine düzenlemek istiyorlar ve daha şimdiden suç diye bir şey olmadığını, günah diye bir şey olamayacağını ilân etmişlerdir.

Gerçekten de, onların gözüyle bakılırsa öyledir: Çünkü eğer Tanrı'n yoksa, o zaman senin için hiç suç diye bir şey olur mu? Avrupa'da halk artık zenginlere karşı gücünü kullanarak ayaklanıyor, halkın başına geçenler de her yerde onu kan dökmeye kışkırtıyor, ona öfkesinin haklı olduğunu öğretiyorlar. Ama insanların bu öfkesi lânetlidir, çünkü acımak nedir bilmeyen bir öfkedir. Rusya'ya gelince, onu ancak Tanrı kurtaracaktır. Şimdiye kadar birçok defalar kurtardığı gibi. Kurtuluş halktan, dinden ve halkın kurallara boyun eğmesinden gelecektir. Pederler, öğretmenler halktaki bu inancı koruyun ve inanın ki, bu bir hayal değildir. Ben tüm ömrümce yüce milletimizde gerçekten değerli bir kişilik ve haysiyet olduğunu görerek buna hayret etmişimdir; halktaki bu kişiliği ben kendi gözümle gördüm, buna tanıklık edebilirim; halkımız günahlarının çamuru içine gömülmüş ve görünüşte dilenciden farksız olmasına rağmen, bir gurur sahibidir. Halkımız kimseye kul köle de olmaz, hem de iki yüzyıl esir olarak yaşadıkten sonra! Halk her haliyle ve davranışlarıyla özgürdür; ama hiç kimseyi kırmadan, gücendirmeden özgürdür. Hem kin bilmez, hem kıskanç değildir: <Sen ünlüsün, sen zenginsin, sen akıllı• sın ve yeteneklerin var; eh. varsın öyle olsun! Tanrı razı olsun senden. Sana karşı saygı duyuyorum, ama biliyorum ki. ben de bir insanım. Çünkü hiç kıskançlık duymadan sana karşı saygı gösteriyorum, ama insan olarak, haysiyetimi yitirmiyorum! der. Gerçekte belki bunu söylemezler (çünkü bunu nasıl söyleyeceklerini

199

bilmezler), ama bu anlama gelecek şekilde davranırlar. Bunu kendi gözümle gördüm, tüm duygularımla kavradım bunu! Hem inanır mısınız? Bizim Ruslar arasında bir insan ne kadar fakir, ne kadar düşkün olursa, yüreğinde o kutsal gerçeği taşıdığı o kadar belli olur. Çünkü zenginler mala mülke düşkün ve keyiflerinden başka bir şey düşünmeyen, çoğu artık ahlâksızlaşmış insanlardır. Bütün bunların meydana gelmesinde ihmalimizin, dikkatsizliğimizin pek çok etkisi olmuştur. Ama Tanrı kendi yarattığı insanları kurtaracaktır; çünkü Rus milleti dine bağlılığında yüce bir millettir! deleceğimizi hayalimden geçiriyor ve daha şimdiden ileride olacakları apaçık görüyor gibiyim. Çünkü sonunda bizim en ahlâksız zenginimiz bile fakirin karşısında sahip olduğu zenginlikten ötürü utanç duymağa başlayacaktır. Fakir ise zenginin böyle yumuşadığını görünce, durumunu anlayacak, onu hoş görecektir, duyduğu o yüce, o güzel utancı sevinç ve sevgiyle karşılayacaktır. İnanın, herşey bununla sonuçlanacaktır; herşey buna •doğru yönelmektedir. Eşitlik yalnız insanların ruhî bakımından bir değer taşımalarında olabilir; Bunu da yalnız bizde anlayacaklardır. Ancak herkes kardeş olmazsa insanlar hiçbir zarnan hiçbir şeyi paylaşamayacaklardır. Yüreğimde taşıdığım İsa'nın hayalini koruyalım, bir gün o hayal paha biçilmez bir elmas gibi tüm •dünyaya ışıklarını saçacaktır... Öyle olsun, amin, amin.

Pederler, öğretmenler, bir gün basıma hüznün verici bir olay geldi. Ülkede oradan oraya dolaşırken, birgün, •eyalet başkenti olan K... kentinde eski emir erim Afanasiy ile karşılaştım. Ondan ayrıldığımdan beri sekiz yıl olmuştu. Onunla pazarda rastlaştık. beni görür görmez tanıdı, hemen yanıma koşup geldi. Allahım, ne kadar sevinmişim! Hemen orada bana doğru "atılarak: Sevgili pederim, beyefendi. siz misiniz? Ger'Çekten karşımda sizi mi görüyorum su anda?" deyip²⁰⁰

duruyordu. Beni evine götürdü. Artık emekli olmuş, evlenmişti, iki küçük çocuğu bile vardı. Eşiyle birlikte ufak tefek şeyler satarak geçiniyorlardı.

Odası fakir döşeliydi, ama tertemizdi ve içerde neşeli bir hava vardı. Afanasiy beni oturttu, semaveri yaktı, karısı gelsin diye haber gönderdi. Sanki benim evine gelmem onun için bir bayram olmuştu. Evlâtlarını bana getirdi: Onları kutsayın, sevgili peder dedi. "Ben onları nasıl kutsarım dedim. Ben basit ve boynu eğik bir rahibim. Ancak onlar için Tanrıya dua edebilirim. Senin için ise her zaman, o gündenberi, her gün Tanrı'ya dua ediyorum Afanasiy Pavloviç, çünkü, ne olduysa hep senin sayende oldu. dedim. Sonra ona elimden geldiği kadar olup bitenleri anlattım. O zaman adamcağız ne hale geldi: Bana bakıyor, bir türlü karşısında gördüğü insanın ben olduğumu kavrayamıyor gibiydi. Eski efendisi, subayı, şimdi onun karşısında bu halde ve bu giysiler içinde bulunsun, buna akıl erdiremiyordu. Hattâ ağlamaya başladı.

— Neden ağlıyorsun? dedim. Sen benim için unutulmaz bir insansın! Ağlıyacağına benim için yüreğinde bir sevinç duymalısın, sevgili Afanasiy! Çünkü tuttuğum bu yol sevinçli ve aydınlık bir yoldur.

Afanasiy fazla bir şey söylemedi. Ama durup durup içini çekiyor, çok duygulandığını belli eden bir tavırla başım sallıyordu:

— Peki, servetiniz ne oldu? diye sordu.

— Manastıra bağışladım, diye karşılık verdim. Şimdi hepimiz aynı yurttan birlikte oturuyoruz. Çaydan sonra ona veda etmeye hazırlandım. bir den kalktı, bana yarım ruble getirdi. Bunu manastıra bağışlamak istiyordu. Sonra, bir yarım rubleyi dan elimden içine sıkıştırdı, aceleyle :

— Bu da sizin için, dedi. Siz garipsiniz, yolcusunu • belki bir işinize yarar, sevgili pederim.

Verdiği yarım rubleyi kabul ettim, sonra ona

201

eşine de yerlere kadar eğilerek veda ettim ve yanından sevinç içinde ayrıldım. Yolda giderken: "İşte şimdi ikimiz de içimizi çekiyoruz, o kendi evinde, ben de yolumda giderken. Herhalde şu anda o da benim gibi sevinçle gülüyordur. İkimiz de başımızı .sallıyarak, yüreğimizde sevinçle Tann'nın tekrar karşılaşmamızı nasıl nasip ettiğini hatırlıyoruz. diye düşündüm.

Ondan sonra artık onu bir daha göremedim. Eskiden ben onun efendisi, o da benim uşağımdı. Şimdi ise onunla sevgi içinde ve ruhumuzda derin bir mutlulukla kucaklaşmıştık. Aramızda insanları birleştiren o yüce birlik meydana gelmişti. O zaman bütün bunları çok düşündüm. Şimdi de şöyle düşünüyorum: Bu yüce ve basit birlik zamanı gelince ülkemizin her yerinde, tüm Rusların arasında meydana gelemez mi? Bu birliğin meydana gelmesi, insan aklının bu kadar alamıyacağı bir şey mi? Ben şuna inanıyorum ki, bu olacaktır ve zamanı da yakındır.

Uşaklara gelince, onlar için şu sözleri de söylemek isterim: Eskiden, delikanlı iken uşaklara çok kızardım: Ahçı kadın yemeği fazla ısıtmış, emir erim giysimi temizlememiş! derdim. Ama günün birinde birden çocukluğumda ağabeyimden işittiğim bir söz, zihnimden geçen bir düşünce halinde ruhumu aydınlatıverdi: Ben bir başka insanın bana hizmet etmesine değer miyim? Tüm varlığımla bunu başkasından eklemeye hakkım var mı? Fakirliğini, cahilliğini bir başkasının başına nasıl kakarım? O zaman böyle basit ama apaçık anlaşılabilir düşüncelerin nasıl olup aklımıza bu kadar geç geldiğine şaşım kaldım! Uşakla yeryüzünden büsbütün kalkması imkânsızdır, ama sen

öyle davran ki. uşağın tâ içten kendisini senin yanında uşak olmayan birinden daha özgür hissetsin. Hem ' neden kendi uşağının uşağı olmayayım sanki? Aymıyım bunu ona karşı hiçbir gurur göstermeden yapamaz mıyım ? O da neden benim kendisine karşı beslediğim bu202

duyguya inanmasın? Neden uşağım benim için bir ak raba, bir kardeş olmasın? Neden onu sonunda ailemin içine almayayım ve buna sevinmiyeyim? Bunu bugün bile yerine getirmek mümkündür. Ama bu asıl yarın bütün insanları bir araya getiren o yüce birliğe temel olacaktır. O zaman insan, kendisi için uşak aramıyacak, kendisine benziyen varlıkları uşak haline getirmeye çalışmayacaktır; (bugün olduğu gibi) aksine bütün gücüyle herkese kendisi hizmet etmek istiyecektir, tıpkı İncilde yazılı olduğu gibi... Sonunda insanın yalnız ruhunu aydınlatan aşâ malardan ve başkalarına karşı acıma duymaktan zevk alacağını, insanların (bugün olduğu gibi) katı yürekli lik etmekten, birbirlerini yemekten, serserilik etmekten, kibirli davranışlardan, birbirlerine karşı öğünmekten ve birbirlerinin üstünlüklerini kıskanmaktan artık hoslanmayacakları bir günün geleceğini düşünmek ha yal midir? Kesin olarak inanıyorum ki, hayır, haya.

•değildir ve o günün gelmesi yakındır! Bazıları bun?; gülüyor ve :

— Ne zaman gelecektir o gün? Ya da :

— öyle bir günün geleceğini gösteren işaretle

var mı? diye soruyorlar.

Ben ise düşünüyorum ki, İsa'nın yardımıyla bı yüce işi bizler başaracağız. Hem dünyada insanlık tarihi boyunca nice idealler besleyenler olmuştur. BU ı allerden bazılarını bundan daha on yıl önce bile insanlar akıl almaz şeyler olarak görüyorlardı. öyleyken bunlar, kader onların ne zaman ve nasıl olacakların tayin etmiş ise, o gün gelince gerçekleşmiş, hattâ yanın bir ucundan öbür ucuna dek herkesçe benimseyen mislerdir. Bizde de öyle olacaktır ve milletimiz ya milletlere ışıklar içinde görünecek, tüm insanlar yapıyı yapanların kullanmak istemedikleri bu taş naya temel olmuştur, diyeceklerdir.

203

Alay edenlere ise şöyle sormak gerekir: Diyelim ki, biz hayal içindeyiz, peki o halde sizler İsa'nın yardımı olmadan yapacağınız binayı ne zaman meydana getirecek, ne zaman yalnız kendi aklınıza dayanarak adaletli bir düzen kuracaksınız? Eğer onlar buna karşılık kendilerinin birliğe doğru yürüdüklerinde ısrar ederlerse, şunu bilmeli ki, buna ancak aralarında en saf olanları inanmaktadır. Bu bakımdan gösterdikleri bu saflığa ancak hayret edilebilir.

Doğrusunu söylemek gerekirse, onlarda bizden çok daha fazla hayallere kapılma, olmayacak şeyleri düşünme eğilimi vardır. Adaletle uygun bir düzen kurmayı düşünüyorlar. Ama bunu İsa'yı inkâr ederek yapacaklarını umuyorlar. Oysa, sonunda dünyayı kan içinde bırakacaklardır. Çünkü kan yine kan ister, kılıcını çeken de yine kılıçtan ölecektir ve eğer İsa'nın verdiği söz olmasaydı, insanlar dünyada yalnız iki kişi kalıncaya dek birbirlerini öldürürlerdi. O son kalan iki kişi bile birbirlerine karşı üstünlük taslamaktan kendilerini alamayacak, en sonunda da biri diğerini yok ettikten sonra kendisini de öldürecekti. Eğer İsa, temiz yürekli ve uysal insanların iyiliği için. bu durumun uza

mıyacağıma söz vermemiş olsaydı, muhakkak öyle olacaktı.

Ben, o düellodan sonra henüz subay üniforma

sını çıkarmadan, sosyete de uşakların durumundan

söz etmeye başlamıştım ve hatırlıyorum ki, herkes ba

hayret ediyordu: Ne yapalım yani, uşağı divanın

üzerine oturtup ona çay mı ikram edelim? diye sorulardı.

O zaman onlara şu karşılığı verdim :

Neden olmasın? öyle de yapsanız olur, hiç ol^a bazen.

herkes buna gülmüştü. Sordukları bu soverdiğim karşılık ise kesin değildi. Ama oy204

le düşünüyorum ki, verdiğim o karşılıktaki bir vardı.

g) Dua, sevgi ve başka dünyalara konusunda

Delikanlı, dua etmeyi unutma. Eğer duan yürekten geliyorsa, her seferinde içinde yeni bir duygu uyanacak, zihninden o zamana kadar bilmediğin, ama sana yeniden cesaret verecek olan yeni bir düşünce geçecektir. O zaman anlarsın ki, dua bir eğitimidir. Şunu da unutma, her gün, fırsat buldukça içinden Tanrım, bugün huzuruna çıkmış olanları başıyla diye tekrarlamaksın. Çünkü her saat, her an binlerce • insan bu dünyadan ayrılıyorlar ve ruhları Tanrı'nın huzuruna çıkıyor. Bunların arasında kimbilir kaç tanesi dünyadan. ayrılırken yalnız başlarına kalmış, kimsenin haberi olmadan, hüzün ve özlem içinde gitmişlerdir; bunların arkasından hiç kimse acıma duymaz. Hattâ kimse onların kim olduklarını bilmediği gibi, bu insanlar dünyada yaşadılar mı, yaşamadılar mı, bunu da bilmez. İşte belki de o anda, dünyanın ta öbür ucunda Tanrı'ya doğru, ölen insanın ruhunu başışlaması için senin duan yükselir; hattâ sen o alemin hiç tanımamış, o da senin kim olduğunu hiç bilmemiş olsa bile.

Korku içinde Tanrı'nın huzuruna çıkmış olan bir ruh için o anda, dünyanın herhangi bir yerinde onun için dua eden ve onu seven bir varlığın, bir insanın bulunduğunu hissetmek, kimbilir ne kadar, teselli edici bir şeydir. Evet bunu yapmalısınız, o zaman Tanrı ikini de daha büyük bir şefaate gösterir; çünkü madem sen bilmediğin insana karşı bu kadar acıma gösterdi • Tanrı da sana daha büyük bir acıma gösterecektir çünkü o senden çok daha şefkatli, çok daha büyük acıma duygusuna sahiptir. Eğer o insan günah iş se bile Tanrı onu senin sayende başışlıyacaktır.

205

Kardeşlerim, insanların günahından korkmayınız. İnsanı günah işlese de seviniz, çünkü böyle bir sevgi Tanrı'nın insanlara karşı gösterdiği sevginin bir benzeridir ve tüm sevgilerden üstün bir sevgidir. Tanrı'nın

yarattığı bütün varlıkları, tümü meydana getiren her bir küçük parçacığı da seviniz. Her bir yaprağı, Tanrı'nın gönderdiği her bir ışını seviniz! Hayvanları, bitkileri, herşeyi seviniz. Herşeyi seversen, Tanrı'nın herşeyde gizli olan sırrını da kavramış olursun. Bir kez kavradın mı da artık her zaman ve gün geçtikçe onu daha iyi anlayarak kavramaya devam edersin. Sonunda da evreni artık tüm olarak içine alan bir sevgiyle sevmeğe baslarsın.

Hayvanları seviniz; Tanrı onlara bir düşünce başlangıcı ve hiçbir şeyin bozmadığı bir neşe vermiştir. Bu neşelerini yoketmeyiniz, onlara eziyet etmeyiniz. Tanrı'nın onlara verdiği bu neşeden hayvanları yoksun bırakmayınız; bunda Tanrı'nın isteğine karşı gelmeyiniz. İnsan! Sen kendini hayvanlardan üstün görme. Onlar günahsızdır, sen ise dünyayı, yalnız buraya gelmekle, tüm varlığıyla çürütüyor ve arkanda da çürüten bir iz bırakıyorsun. Ne yazık ki, hemen hemen hepimiz öyleyiz!

Çocukları da seviniz. Onlara özel bir sevgi gösteriniz, çünkü onlar da melekler gibi günahsızdırlar ve dünyada çocukların var olması bizi duygulandırmak, yüreklerimizin temizliğe kavuşmasını sağlamak içindir, her biri bizim için kutsal bir işarettir. Bir çocuğu üzenin vay haline! Çocukları sevmeyi, bana peder Anım öğretti: Kendisi sevimli, fazla konuşmayan bir insandır. Tanrı uğruna yollara düştüğümüz vakit, oradan oraya giderken bazen sadaka olarak aldığımız kuruşlarla çocuklara priyanikler ve akide şekerleri alır, bunları onlara dağıtırdı; çocukların yanından, içinde bir heyecan duymadan geçemezdi; öyle bir insandı işte.

Bazen aklına gelen bir düşünce karşısında şaşırırsın

kalırsın, özellikle insanların işlediği günahları gördüğün vakit öyle olur. Kendi kendine; onları zorla mı, yoksa iyilikle, sevgiyle mi yola getireyim? diye sorarsın. Bu gibi durumlarda daima: Onları güzellekle, sevgiyle yola getireyim diye karar ver. Bir kez öyle bir karar verdin mi, artık tüm dünyaya boyun eğdirebilirsin. Tatlı dil, sevgi, korkunç bir güçtür. Tüm güçlerden, kudretlidir. Dünyada onun kadar güçlü bir şey yoktur. Her gün, her saat, her an kendi davranışlarına göz kulak ol, kendine dikkat et, daima her bakımdan iyiyedöğru yönelmiş olmalısın.

Örneğin küçük bir çocuğun önünden öfke içinde, küfrede ede, yüreğinde kin duyarak geçiyorsun, diyelim. Sen belki çocuğu görmezsin bile ama o seni görmüştür ve savunma gücünden yoksun, mini mini yüreğinde senin o çirkin, o kötü hayalin kalmıştır. Belki bunu bilmezsin, ama kimbilir çocuğun yanından yalnız o halde geçmekle bile, belki ruhuna kötü bir tohum atmışsındır ve bu tohum belki günün birinde filiz verecektir. Bu da, sadece çocuğun önünde kendine çeki düzen vermediğin, içinde herşeye gereken değeri vermeyen, iyiliğe yönelmiş bir sevgiyi yetiştirmedeğin için öyle olmuştur.

Kardeşlerim, sevgi bir öğretmendir. Ama onu kazanmak gerekir. Çünkü bu öğretmeni elde etmek zordur, insana pahalıya mal olur, uzun bir süre çalışmak ister ve insan ancak uzun bir süre sonra, başkalarını sevmenin ne olduğunu öğrenebilir. Çünkü insan yalnız rastgele değil, tüm bir süre için sevgi duymalıdır. Rastgele sevgi duymak herkesin yapabileceği birşeydir, kötü yürekli bir insan bile böyle bir sevgi duyabilir! Benim delikanlı ağabeyim kuşların bile kendisini bağışlamaları için yalvarıyordu; belki onun bu sözü insana saçma görünür, oysa öyle davranması doğruydur. Çünkü dünyada herşey bir okyanus gibi akıp gidiyor herşey birbirine bitişiyor, bir şeye dokundun mu, yan

20?

kısı dünyanın tâ öbür ucuna kadar yayılıyor. Varsı Kuşlardan özür dilemek akılsızca bir iş olarak görür sun, şunu kabul etmelisin ki, eğer sen şimdi olduğun dan daha iyi davransaydım, hiç olmazsa bir parçacı, daha güzel hareketlerde bulunsaydın, kuşlar için d çocuk için de, senin yanında yaşayan herhangi bir car lı varlık için de, yaşamak daha kolay olurdu. Diyorum ya size, herşey bir okyanus gibidir. Bunu hissettiğin man kuşlar için bile dua etmeye kalkışırsın, tüm varlığı müthiş bir sevgi sardığı için derin bir heyecana kapılır, dua eder ve kuşların bile işlemiş olduğun günahları bağışlamalarını istersin. Bu duyacağın coşkun heyecanın değerini bil. insanlara ne kadar saçma görürürse görürsün, bu duyguna değer ver!

Dostlarım, Tanrı'dan neşe dileyin, çocuklar gibi. gökyüzünde uçuşan kuşlar gibi neşeli olun. İnsanların günahları da onlara iyilik ettiğiniz bir sırada sizi şaşırtmasın, o günahlar yaptığınız işleri mahveder, amacınızın gerçekleşmesine engel olur, diye korkmayın. Günah kudretlidir, ahlâksızlık güçlü bir şeydir, kötü çevrenin gücü vardır, bizler ise yalnızız, bizim gücümüz yok, bu kötü çevre bizi silecek ve iyiliğin gerçekleşmesine engel olacaktır! demeyin. Böylesine bir kötümserlikten kaçınız, çocuklarımız!

Böyle bir durumda bir insan için tek kurtuluş çaresi vardır: Kendini tüm insanların günahlarından sorumlu tut. Dostum, zaten bu gerçekten de böyledir. Çünkü kendini herşeyden ve herkesten içtenlikle sorumlu tuttun mu, hemen görürsün ki, bu, gerçekten düşündüğün gibidir ve sen gerçekten herkesten ve her

şeyden sorumlusun. Ama hele kendi tembelliğini, kendi güçsüzlüğünü insanlardan bil. sonunda şeytanca bir gurura kapılır, hattâ Tanrı'ya bile karşı gelirsın! Şeytanca bir gurura kapılma konusuna gelinece, ben bunu şöyle düşünüyorum. Böyle, ancak şeytana yakışır bir208

gururu biz insanlar, bu dünyada güçlkle kavrayabiliriz. Bu yüzden de hata işliyerek ona kapılmamız, o oranda kolay olur. Üstelik böyle bir gurura kapıldığımız vakit, yüce ve çok güzel bir iş yapıyormuşuz gibi bir düşünceye de kapılabiliriz.

Evet, en güçlü duyguları ve yaratılışımızın en güçlü akımlarını şimdilik bu dünyada kavrayanlarız. Ama bu seni günaha sokmasın, sanma ki bunları kavramamış olman, ileride senin için bir kurtuluş çaresi olacaktır. Çünkü Ölümsüz Hakim sana öbür dünyada ancak kavrayabildiklerini soracaktır, kavrayamadıklarını sormıyacaktır; bunu kendin de o zaman apaçık anlıyacaksın. Çünkü o vakit herşeyi doğru olarak göreceksin ve artık tartışmalara girismeyeceksin. Bizler dünyada gerçekten yolumuzu kaybetmiş gibiyiz ve eğer karşımızda İsa'nın o değerli, o kutsal hayali olmasa, herhalde yolumuzu büsbütün şaşırmış olacak ve Büyük Tufandan önce tüm insan soyunun düştüğü duruma düşecektik.

Bu dünyada birçok şeyler bizden gizlidir, ama buna karşılık içimizde bir başka dünyayla ilişkimiz olduğunu bize hissettiren gizli bir duygu verilmiştir, daha yüksek, daha yüce bir dünyayla ilişkimiz olduğunu hissettiren bir duygudur bu. Zaten düşüncelerimizin ve duygularımızın kökleri bu dünyada değildir, başka dünyalardadır. İşte bunun içindir ki, filozoflar eşyanın özünü bu dünyada kavramaya imkân olmadığını söylerler.

Tanrı başka dünyalardan tohumlar almış, onları bu dünyaya ekerek kendisine bir bahçe meydana getirmiş, böylece bu topraktan yükselebilen ne varsa, onla' boy atmış. Ama toprağa dönen yine yaşamaya devam ediyor. Sağ olan ise, ancak o başka, esrarengiz dünya ile olan ilişkisini hissettiği kadar yasar. Eğer bu duygu senin içinde zayıflar ya da yok olursa, o zaman o dün yaya dönüş ümidi de söner. O zaman yaşantıya karşı

KARAMAZOV

kayıtsız olur, hattâ ona karşı nefret duyarsın, düşüncem budur.

209

Benim

h) İnsan kendisine benzeyen varlıkları yargılayabilir mi?

SONUNA DEK İNANÇ DUYMA KONUSUNDA

Özellikle şunu hatırında tut ki, sen hiçbir zaman hiç bir insanı yargılayamazsın. Çünkü bu dünyada belki de bir suçluyu yargılayacak bir yargıç yoktur; meğer ki o yargıç kendisinin de tıpkı karşısında duran suçlu gibi suçlu olduğunu, onun işlediği suçtan belki de herkesten önce kendisinin sorumlu olduğunu kavrasın. Ancak bunu kavrayan bir insan gerçekten bir yargıç olabilir!

Bu söz ne kadar saçma görünürse görünsün, doğrudur. Çünkü ben doğru yolda olsaydım, belki de karşımda böyle bir suçlu olmazdı. Eğer karşımda duranın suçunu üzerine alabilirsın, hemen yüreğinden suçladığın insanın sorumluluğunu üzerine al, onun yerine sen acı Çek, o insanı en küçük bir söz etmeden serbest bırak. Hattâ kanun bile seni yargıç olarak atamışsa, elinden geldiği kadar bunu yapmaya çabala, hiç olmazsa bunu yüreğinden gerçekleştir. Çünkü suçluyu Bırakırsın, o, senin yanından ayrılınca kendi kendini senin ona yapabileceğinden çok daha acı bir şekilde Suçlayacaktır. Hattâ o insan kendisini kucakladığın halde senin yanından kayıtsızlık içinde, seninle alay ede ede uzaklaşsa bile, bu seni yanlış yolu yöneltmeçünkü öyle yapıyorsa, demek ki henüz zamanı gelmiştir ama kendini suçlayacağı gün muhakkak geektir. Gelmece bile, bunun hiç önemi yoktur. Eğer o bunu kavramazsa, onun yerine bir başkası bunu kav

II — P: 14210

rıyacak, acı çekecek ve kendi kendini suçlayacak, kendi kendini mahkûm edecek, o zaman da hak yerini bulacaktır. Buna inan! Kesin olarak inan, çünkü azizlerin tüm umudu ve inancı işte bunda saklıdır...

Durmadan iyilik et. Eğer gece uykuya dalacağın sırada: Yapmam gereken bir şeyi yapmadım diye hatırlarsın, hemen yataktan kalk ve gidip o işi gör. Eğer çevrende kötü yürekli ve duygusuz insanlar varsa, seni dinlemek istemiyorlarsa, onların karşısında yerlere kapan, onlardan özür dile, çünkü onlar seni dinlemek istemiyorlarsa bundan sen suçlusun. Eğer yüreğinde kin olan insanlarla konuşamıyorsın, hiç konuşmadan, nefsinin alçaltarak, hiçbir zaman umudunu kesmeden onlara hizmet et. Onlar seni yalnız bırakır, ya da kovarlarsa tek başına kaldığın vakit toprağın üzerine kapan, onu gözyaşlarınla ıslat; ancak o zaman, hiç kimse seni o halde görmemiş ve yapayalnızken söylediğin sözleri duymamış olsa bile toprak gözyaşlarından bir ürün verecektir. Sonuna dek inancını koru, hattâ dünyada herkes dinden ayrılmış olsa

ve tüm yeryüzünde dine bağlı olarak bir sen kalmış olsan bile, kendini bir kurban olarak Tanrı'ya sun, onun adını öv, bunu dünyada inançlı tek varlık olarak kalsan da yapmalısın. Hattâ bu durumda dünyada yalnız iki kişi kalsanız bile... Çünkü o zaman aranızda apayrı bir dünya, gerçek sevgiyle dolu bir dünya kurulmuş olacaktır. Duygulanarak birbirinizi kucaklayın ve Tanrı'nın adını kutsayın. Çünkü O'nun gerçeği yalnız ikinizin içinde olsa bile gene gerçekleşmiş olacaktır.

Eğer kendin günah işlersen ve ölünceye dek, o işlediğin günahlar yüzünden acı çekersen, hattâ günahın elinde olmayarak meydana gelmiş olsa bile, başkası için, doğru yoldaki bir insan için sevinmelisin, çünkü sen günah işlemiş olsan bile, o insan doğru yoldadır ve günah işlememiştir. Bundan memnurluk duymalısın.

211

Eğer insanların kötülüğü senin içinde artık yenemediğin bir öfke uyandırırsa, seni sarsarsa, hattâ içinde o zalimlerden intikam almak isteğini duyarsan, en çok bu duygudan kork. Hemen gidip kendin için sanki insanların işlediği bu kötülüklerden sen suçluymuşsun gibi, kendine acı verecek şeyler bul. Bu acıları seve seve kabul et, onlara dayan. O zaman yüreğin huzur bulur ve sen de gerçekten suçlu olduğunu anlarsın. Çünkü o kötü yürekli günah işlememiş tek varlık olarak sen aydınlatabilirdin, ama bunu yapmadın demektir. Eğer onları aydınlatmış olsaydın, gösterdiğin bu ışıkla onlar kendilerine başka bir yol bulacaklardı, kötülüğü işleyen de belki senin tuttuğun o ışık altında bunu işlememiş olacaktı. Hattâ diyelim ki, o ışığı tuttun ama, insanlar senin tuttuğun bu ışığa rağmen gene de kendilerini kurtarmaya çalışmadılar. O zaman bile kararlı ol ve gökyüzünden gelecek ışığın gücünden şüphe, etme; inan ki, bugün kendilerini kurtaramazlarsa, bir başka zaman kurtulacaklardır. Bir başka zaman kendileri kurtulmazlarsa, evlâtları kurtulacaklardır. Çünkü senin tuttuğun o ışık, sen ölmüş olsan bile sönmeyecektir. Doğru yoldaki bir insan hayata gözlerini kapar, ama tuttuğu ışık daima yanmağa devam eder. İnsanlar ise, her zaman, ancak onları kurtaracak olan öldükten sonra kutulurlar. İnsanlık kendisine Peygamber olanları kabul etmez, onlara işkence eder; Beyken insanlar gene de, o acı çektirdikleri varlıkları severler ve hattâ işkenceyle öldürdüklerine saygı duyarlar.

Sen tüm için çalışıyorsun, ne yapıyorsan ilerisi için
Diyorsun. Ama ödül bekleme, çünkü sen zaten bu
dünyada artık büyük bir ödül almış bulunuyorsun; bu
da ruhunda duyduğun mutluluktur, bu mutluluğa an
cak doğru yolda olan kavuşur. Ünlü insanlardan da,

212

güçlü olanlardan da korkma, ama herşeyin derinliğine inmesini bil ve her zaman iyi ol. Herşeyin ölçüsünü, herşeyin zamanını bil. Bunu öğren. Yalnız kaldığın vakit, dua et. Secdeye varmaktan ve toprağa yüz sürmekten zevk al. Toprağı öp ve durmadan, doymadan sev. Herkesi, herşeyi sev, bu sevgiden ruhuna dolacak coşkunluğu, heyecanı ara. Toprağı mutlu gözyaşlarıyla ıslat ve bu gözyaşlarından zevk al. Duyduğun bu coşkunluktan utanma, ona değer ver, çünkü bu Tanrı'nın sana bağışladığı yüce bir nimettir, hem de birçok insanlara değil, ancak seçilmiş olanlara verilen bir nimettir, yalnız onlara bağışlanan bir üstünlüktür.

i) Cehennem ile cehennem ateşi konusunda... Mistik düşünceler...

Pederler, öğretmenler: Cehennem nedir? diye düşünüyorum. Benim düşünceme göre cehennem: Artık sevgi imkânsız olduğu için acı çekmek tir. Bir kez, zamanla ölçülemeyen, boşlukla bile tanımlanamıyan sonsuzlukta bir ruh olan varlığa, dünyaya gelmesiyle kendi kendine: Ben varım ve seviyorum demek yeteneği verilmiş, evet o varlığa bir kez, yalnız bir kez, sevgisini iyi davranışlarla göstermek, sevgiyi yaşamak imkânı verilmiş. Bunun için de kendisine yeryüzünde yaşam denilen şeyle birlikte zaman, süre adı verilen imkânlar da verilmiş. Öyleyken ne olmuş? O mutlu varlık kendisine verilen bu paha biçilmez hediyein değerini anlıyamadı, sevgiyi yaşamamış, kendisine verilenlere alaylı alaylı bakmış, onlara karşı duygusuz kalmış.

İşte böyle bir varlık artık dünyadan ayrılınca İb rahimin makamını görür, İbrahim'le konuşur, (tıpkı Lazar ile zenginin yaptığı sohbeti anlatan hikâyede olduğu gibi) cenneti görür, hattâ belki kendisi de Tanrı'nın huzuruna çıkar, ama işte ona asıl acı veren şey budur: Tanrı'nın huzuruna hiç sevmemiş bir insan ola

213

rak çıkacak, orada sevmiş, sevginin ne olduğunu öğrenmiş varlıklarla karşılaşacak, sevgilerini küçümsediği insanlarla karşı karşıya gelecektir. Bu ona acı verecektir. Çünkü herşeyin gerçek değerini

artık apaçık görecek ve kendi kendine: Şimdi bilime kavuştum, şimdi sevgiye susamış bulunuyorum, ama artık sevgim bir aşama olmayacak, hiçbir davranışım artık fedâkârlık sayılmıyacak, kendimi bu uğurda kurban etmiş olmayacağım, çünkü artık yeryüzündeki yaşantı sona ermiştir ve artık İbrahim gelip te bir damlacık abu hayatla (yani yeniden yeryüzünde ki o eski yaşantıyı, o hareketli yaşantının bir parçasını olsun sunarak) ruhumu kasıp kavuran ateşi dindiremeyecektir. Şu anda yeryüzünde iken küçümsediğini sevgiyi duymak için tüm varlığını bir alev sarmıştır, ne yazık ki, artık yeryüzündeki yaşantıya dönemem ve artık benim için bir daha hiçbir vakit böyle bir yaşantı olmayacaktır! Şu anda ömrümü başkaları için seve seve verirdim, ama artık buna imkân yok. Çünkü o yaşantı geçmiştir, seven bir varlık olarak kurban edebileceğim, feda edebileceğim yaşantıdan artık yoksunum ve o yaşantıyla, şimdiki varlığım arasında bir uçurum vardır.

Cehennemdeki ateşten maddî bir ateş olarak söz ederler: Bu sırrı incelemeye cesaretim yok, bundan korkuyorum, ama öyle düşünüyorum ki, eğer cehennemdeki ateş gerçekten bildiğimiz maddî bir ateşe cehenneme düşen varlıklar ona sevinirlerdi. Çünkü bana öyle geliyor ki, o varlıklar böyle maddî bir acı duyarken hiç olmazsa bir an için kendile'lerini unutmak imkânına sahip olabilirler; ruhî bir acı ise bundan çok daha korkunçtur. Zaten o cenenneme düşmüş olanları bu ruhî Çileden kurtarmağa imkân yoktur, çünkü onların duyduğu bu acı, varlıklarının dışında değildir, içlerindedir.

Eğer onları bu acıyı çekmekten kurtarmak imkânı olsaydı bile, onlar bundan çok daha fazla mutsuzluk Ayarlardı. Çünkü doğru yolda oldukları için cennete²¹⁴

girenler, çektikleri bu çileleri görerek o varlıkları bağışlasalar ve yanlarına çağırırsalar bile, kendilerinin duydukları bu sonsuz sevgiyi göstererek cehennemde olanların çektikleri çileleri daha da artırmış olacaktırlar. Çünkü böylece onların içinde cennette olanların bu sevgisine karşılık verecek, iyiliğe yönelmiş şükran dolu bir sevgi duymak için tüm varlıklarını daha şiddetli bir tutku saracaktır; ama artık öyle bir sevgi duymaları imkânsız olacaktır.

Çekinmekle birlikte, kendi içimden sonunda bu imkânsızlığı kavramalarının belki durumlarını biraz olsun hafifleteceğini düşünüyorum. Çünkü doğru yolda olanların kendilerine karşı gösterdikleri bu sevgiyi kabul edince, ona seve seve boyun eğince, belki de yeryüzünde o küçümsedikleri sevginin, o insanları iyi davranışlara yönelten olumlu sevginin yarattığı etkiye benzer bir etki altında kalacaklardır.

Bunu daha açık bir şekilde belirtmediğim için üzgünüm dostlarım, kardeşlerim. Yalnız şunu söyleyeyim ki: veyl, yeryüzünde kendi benliklerini mahvetmiş olanlara! Veyl intihar edenlere! Bana öyle geliyor ki, onlardan daha mutsuz bir varlık olamaz. Bize diyorlar ki, onlar için Tanrıya dua etmek günahdır. Kilise de görünüşte onları reddeder bir tavır takınıyor. Oysa içimden öyle düşünüyorum ki, onlar için bile dua edebiliriz.

İsa bir insana sevgi duyduğu için kızmaz ki! Ben böyleleri için tüm ömrümce içimden dua etmişimdir, bu günahımı da sizlere şimdi açıklıyorum, pederler, öğretmenler. Ben onlar için şimdi de her gün dua eder dururum.

Ha... cehennemde de apaçık görülen gerçeği, gördükleri, tartışılması imkânsız olan gerçeği kavradıkları ve onu öğrendikleri halde hâlâ gururlu olanlar ve azgınlık edenler, şeytana ve onun gururlu varlığına tüm olarak bağlanmış korkunç varlıklar vardır. Onlar için

215

cehennem artık bile bile katlanılan, doyulmaz bir şeydir. Onlar artık kendi istekleri ile çile çekenlerdir. Çün.kü yaşantıyı da Tanrı'yı da lanetleyerek, kendi kendilerini lanetlemiş durumdadırlar. Bunlar kendi gururları ile beslenirler, tıpkı çölde aç kalan ve vücudundan iSizan kanı emen bir insan gibi. Ama doyurmaz onları ini beslenmeleri; öyleyken gene de bağışlanmayı red dederler, onları çağırın Tann'ya lanetler yağdırırlar, karşılarında gördükleri Tanrı'ya içlerinde nefret duymadan bakamazlar ve herşeyi yaşatan bir Tann'nın var olmamasını isterler! Tanrı'nın kendisini de, yarattığı herşeyi de yok etmesini isterler. Bunlar Kendi kinlerinin ateşi içinde ölümsüzlüğe dek yanacaklardır. Sonsuzluğa dek ölüme susayacak, yokluğu anyacaklardır. Ama bir türlü ölüme kavuşamayacaklardır'

Aleksey Fyodoroviç Karamazov'un yazısı burada sona eriyor. Tekrar söylüyorum; bu yazı Kesik kesiktir, tam değildir. Örneğin, verilen biyografik bilgiler yalnız dedenin ilk gençlik yuları ile ilgilidir. Öğütlerden ve düşüncelerinden birçokları bir araya toplanmış, onlarla bir tüm meydana getirilmiş gibidir; ama, bunlardan bir çoğunun ayrı ayrı tarihlerde ve çeşit çeşit etkiler altında söylendikleri bellidir.

Dedenin, yaşamının son saatlerinde söylediği sözlerden alınmış olanlar ise, kesinlikle belirtilmiş değildir. Aleksey Piyodoroviç'in yazısında dedenin daha önceden vermiş olduğu öğütlerle kıyaslanınca o son

konuşkanın ancak genel hatları verilmiştir.

Dedenin ölümü ise gerçekten hiç beklenmedik bir şekilde oldu. Gerçi o son akşam çevresinde toplananlar ölümünün yakın olduğunu iyice anlıyorlardı, ama gene de böyle birden hayata gözlerini yumacağını teklemek imkânsız bir şeydi. Aksine, dostları daha önceden²¹⁶

de belirttiğim gibi, onu o ahşanı bu kadar zinde ve konuşmağa hevesli görünce sağlık durumunun, belirli olarak, hiç olmazsa kısa bir süre için, iyiye yöneldiği kanısına varmışlardı.

Sonradan hayretle anlattıklarına göre, daha ölümünden beş dakika önce bile, öyle bir şey olacağını tahmin etmeğe imkân yokmuş. Dede birden göğsünde müthiş bir ağrı duymuş, sapsarı olmuş ve elini gösüne bastırmış. O zaman herkes yerinden fırlamış, ona doğru atılmış. Ama o ağrı duyduğu halde gene de onlara gülümseyerek bakmış, yavaş yavaş koltuğundan yere inmiş, diz çökmüş, sonra sanki dua ederek, derin bir mutlulukla toprağı öpüyormuş gibi (kendisi de öyle öğütveriyordu ya) toprağın üzerine kapanmış, kollarını iki yana açmış ve sessizce, huzur içinde ruhunu Tanrı'ya teslim etmiş.

Dedenin öldüğü haberi hemen bütün hücrelerde duyulmuş, oradan da manastıra ulaşmış. Tanrı'nın huzuruna yeni çıkana en yakın olanlar, onu eski törelere uyarak, gerektiği gibi hazırlamışlar ve tüm rahipler manastırın kilisesinde toplanmışlar. Böylece, sonradan öğrenildiğine göre, Tanrı'nın huzuruna yeni çıkmış olanın haberi, daha gün doğmadan kente de ulaşmış. Sabah olunca artık tüm kent, bu olaydan söz ediyormuş. Sonra da kentliler manastıra akın etmeğe başlamışlar. Ama bundan daha sonraki kitapta söz edeceğiz, şimdilik yalnız şunu ekliyeyim ki, aradan daha bir gün geçmeden herkes için manastırda ve kentte bıraktığı etki bakımından o kadar beklenmedik, o kadar garip, o kadar endişe verici ve şaşırtıcı bir olay meydana geldi ki, bunca yıl sonra kentimizde, o endişeler içinde geçen günün yankıları, hâlâ birçok kişide tüm canlılığıyla yaşamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yedinci Kitap

ALYOŞA

>

Hayata gözlerini yuman papaz rütbesindeki rahip Zosima dedenin cenaze törenini mevkiine uygun olarak hazırladılar. Bilindiği gibi rahiplerin ve büyük perhiz yaparak nefislerine eziyet yapanların ölüleri yıkanmaz. Büyük Kural kitabında der ki: Eğer rahiplerden biri Tanrı huzuruna çıkarsa, bu işle görevlendirilmiş bir rahip onun vücudunu ılık bir suyla siler; silmeden. Önce de süngerle ölenin vücudu üzerinde, göğsünde, kollarının, ellerinin ve dizlerinin üzerinde haç işaretleri yapar ve bununla yetinir, başka birşey yapmaz. Bütün bunları, rahip Paisiy kendi eliyle yaptı. Dedenin vücudunu sildikten sonra, üzerine rahip elbisesi geçirdi ve onu cüppeye sardı; cüppe kurallara uygun olarak haç şeklinde sarılsın diye de onu birkaç yerinden kesti. Başına da üzerinde sekiz uçlu haç bulunan bir başlık geçirdi. Başlık açık bırakılmıştı, ölenin Büzünü siyah bir bezle örttüler. Eline de Kurtarıcının Bir tasvirini sıkıştırdılar, işte sabahleyin onu tabutun içine böyle yatırdılar. (Tabut ise daha önceden hazırknınıştı.)²¹⁸

Tabutu kiliseye götürmeden önce bütün gün hücrede (ölen dedenin rahip kardeşlerini ve cemaati kabul ettiği o birinci büyük odada) bırakmayı düşündüler. Hayata gözlerini yuman rahip papaz rütbesinde olduğu için, tabutu başında Mezmurlar Kitabı değil, İncil okunması gerekiyordu. İncil'i dinî törenden hemen sonra Peder İyosif okumaya başladı. Peder İyosif'ten sonra bütün gün ve bütün gece İncil okuyacağını kendisi istemiş olan Peder Paisiy ise henüz, dedelerin bulunduğu kısmı idare eden rahiple birlikte çok meşgul ve üzüntülüydü, çünkü saatler geçtikçe manastırdaki rahiplerin ve manastıra bağlı misafirhanelerle, kentten gelen akın akın insanların arasında, o zamana kadar hiç duyulmamış alışılmamış ve hattâ yakışık almaz bir heyecan ve sabırsızlıkla dolu bir bekleyiş başgöstermişti.

Dedelerin bölümünün idare eden rahiple Peder Paisiy böyle heyecan içinde kımıldayıp duranları sakinleştirmek için; ellerinden geleni yapıyorlardı. Vakit öğleye doğru yaklaşınca, kentten yanlarına, hastalarını ve özellikle çocuklarını almış bulunanlar gelmeye başladılar; sanki o anı beklemişlerdi; belliydi ki, hastalarının hemen iyi olacağını bekliyorlardı. Herhalde böyle bir mucizenin kısa bir süre içinde muhakkak olacağına inanıyorlardı. İşte ancak o zaman herkesin hayata gözlerini kapamış olan dedeyi daha sağken ne kadar büyük bir aziz olarak saydığı ve öyle olduğuna ne kadar kesin olarak inandığı anlaşıldı. Hem de gelenlerin arasında hiç de yalnız basit insanlar yoktu.

İnançlı olan kişilerin bu kadar aceleyle ve böylesine apaçık bir şekilde, hattâ sabırsızlık ve ısrarla belirttikleri bu büyük bekleyiş peder Paisiy'e çok yanlış görünüyordu; bunun böyle olacağını çok daha önceden hissetmişti, ama olup bitenler tahminlerini de aşmıştı. Heyecan içinde bulunan rahiplere rastladıkça onlara:

— Böyle hemen yüce bir şeyin olmasını beklemek

219

ancak manastırda ilgisi olmayan insanlar arasında hoş görülecek bir hafifliktir, böyle bir şey bizlere hiç yakışmaz, demeye başladı.

Ama onu pek az dinliyorlardı ve Peder Paisiy huzursuzlukla (sonradan o andaki duygularını hatırlayınca, böyle olduğunu kabul etmek zorundaydı) başkalarının aşırı bir sabırsızlıkla belirttiği bu bekleyişi bir hafiflik ve saçma bir şey saydığı halde, kendi içinde de hemen hemen aynı heyecanın uyandığını hissediyor, bunu da kendi kendine açıklamak zorunda kalıyordu.

Bununla birlikte bazı kişilerle karşılaşmak onda özel bir hoşnutsuzluk uyandırıyor; onlara rastladığı vakit içinde sanki kötü şeyler olacaktı gibi bir seziş ve büyük bir kuşku uyanıyordu. Ölen dedenin odasında itiş kakış toplananlar arasında içinde bir tiksintiyle (bu hissi duyduğu için kendi kendini hemen o anda suçlamıştı) örneğin Rakitin'in ve uzak bir yerden Obdorskiy manastırından gelmiş olan, hâlâ da manastırda kalan o rahibin bulunduğunu farketmişti. Bunların ikisi de nedense birden peder Paisiy'e şüpheli kişiler olarak göründü. Bununla birlikte aynı duyguyu uyandırabilecek yalnız onlar değildi, daha başkalar da vardı. Heyecan gösterenler arasında en çok kımıldayıp duran o Obdorskiy'li rahipti; onu her yerde, her köşede görmek mümkündü. Her yerde, herkese birşeyler soruyor, her yerde konuşulanlara kulak kabartıyor, her yerde garip esrareniz bir tavırla birileriyle fısıldaşıyordu. Yüzünde ise öyle bir sabırsızlık vardı ki! Sanki beklenen şeyin bu kadar uzun bir süre bir türlü meydana gelmemesinden ötürü sinirleniyor gibiydi.

Rakitin'e gelince, sonradan öğrenildiğine göre, onun dedelere ayrılmış olan yerde bu kadar erken görünmesinin nedeni bayan Hohlakova'nın kendisinden Özel bir ricada bulunmuş olmasıydı. O iyi yürekli, ama karakteri zayıf olan kadın, dedelerin bulunduğu kısma girmesine izin verilmesine imkân olmadığı için, uyanıp220

da, dedenin Tanrının huzuruna çıktığını öğrenir öğren, mez, birden içinde öyle bir merak duymuştu ki, hemen dedelerin kısmına kendi yerine Rakitin'i göndermiş ve orada olup bitenlere göz kulak olmasını, sonra da herşeyi, her yarım saatte bir kendisine bir pusula yazarak bildirmesini istemişti; Rakitin olup biten herşeyi ona. dakikası dakikasına yazmalıydı, Hohlakova onu çok dürüst ve inancına bağlı bir genç sanıyordu. Rakitin işte böyle, her nabza göre şerbet vermesini ve kendisi için. en küçük bir çıkar gördüğü yerde, karşısındakinin isteğine göre tavır takınmasını biliyordu.

Hava açık ve aydınlıktı. Dua etmeye gelmiş olanlardan bir çoğu ya toplu halde kilisenin etrafında, ya da dedelerin bulunduğu bölümde dağınık olarak mezarların başında duruyorlardı. Rahip Paisiy dedelerinin bölümünden geçerken birden aklına Alyoşa geldi ve onu uzun bir süredir, daha doğrusu sabahtanberi görmediğini hatırladı. Alyoşa aklına gelir gelmez, delikanlının! dedelere ayrılmış olan bölümün en uzak köşesinde, tâ parmaklığın yanında, çok eskiden ölmüş ve dini bakımdan büyük aşamalarda bulunmakla ün salmış bir rahibin mezarı başında oturduğunu gördü. Alyoşa dedelerin hücrelerinin bulunduğu kısma arkasını dönmüştü. Yüzü parmaklığa doğru dönüktü ve sanki mezar taşının arkasında saklanıyor gibiydi. Rahip Paisiy, ya nına yaklaşıncı, onun yüzünü iki eliyle örtmüş olarak sessiz sessiz ve bütün vücudu sarsılarak hıçkırarak hıçkırarak ağladığını gördü. Bir süre başında durdu, sonra kendisi de duygulanarak: — Ağlama, sevgili oğul, ağlama, evlât, dedi. ağlıyorsun. Ağlıyacağına, sevin. Yoksa, sen b O nün yaşantısında en önemli gün olduğunu yor musun? Şu anda nerede olduğunu bir düşünsene Alyoşa, ellerini tıpkı bir küçük çocuk yüzünü andıran ve göz yaşlarından şişmiş olan yüzünden Çekerek ona baktı. Ama hemen sonra bir tek kelime bile soy

221

meden gene arkasını döndü, yüzünü iki eli ile tekrar örttü. O zaman peder Paisiy düşünceli bir tavırla : — Eh madem istiyorsun ağla, dedi. Ziyam yok... ağla oğlum. Demek bu gözyaşlarını sana İsa döktürüyor... Sonra Alyoşa'nın yanından uzaklaşarak kendi kendine : Döktüğü o acı gözyaşları yüreğini sakınleştirir, aynı zamanda sevgili dedenin ruhuna neşe verir, diye düşündü. Bunu düşünürken de içinde Alyoşa'ya karşı büyük bir sevgi duyuyordu. Zaten onun yanından bir an önce uzaklaşmasının nedeni şuydu: Orada kalırsa, ona baka baka ahlama başlıyacağını hissetmişti.

Bu arada zaman geçiyor ve manastırda hayata gözlerini kapayan dede için dualar, ayinler, törenler, geleneklere uygun olarak birbirlerini izliyordu. Peder Paisiy, tabutun başında gene Peder İyosifi gördü, yanına gidip İncil'i onun elinden alarak okumaya başladı. Öğleden sonraydı. Daha saat üç olmamıştı ki, geçen kitabın sonunda söz ettiğimiz o olay meydana geldi. Bu, hepimiz için o kadar beklenmedik ve

herkesin düşündüğüne o kadar aykırı bir şeydi ki, tekrar ediyorum, olup bitenler bugün bile kentimizde ve tüm çevrede hâlâ tüm ayrıntılarıyla ve heyecanla, herşey sanki bugün olmuş gibi olağanüstü bir şekilde canlandırılarak anlatılır.

Bir kez daha şunu söyleyeyim ki: Bu tür davranışlara ve yanlış düşüncelere yol açan ama, aslında basit, tabii bir şey olan bu olayı hatırlamak, hemen hemen tiksinti veriyor. Doğrusu, eğer o olay hikâyemin ileride de olsa, en önemli kahramanı haline gelecek olan Alyoşa'nın ruhu ve yüreği üzerinde bu kadar büyük bir et* yapmamış olsaydı, onu hiç anlatmaya lüzum görmeden atlıyacaktım. Ama bu olay Alyoşa'nın ruhunda muthiş bir sarsıntı yaptı. İçini altüst etmiş gibi oldu. İkanlıyı yaraladı, ama düşüncelerini güçlendirdi ve onu kesin olarak, ömrünün sonuna dek bilmen amacına yöneltti.²²²

223

Herneyse, hikâyemize devam edelim: Dedeyi kendisi için hazırlanmış olan tabuta koyup da onu daha gün doğmadan eskiden kabul odası olan o birinci büyük odaya getirip koydukları .vakit, tabutun etrafında bulunanlar arasında odanın penceresini açalım mı, açmıyalım mı? diye soranlar oldu. Ama birinin lâf arasında ve üzerinde durmadan sorduğu bu soru hiç kimsenin dikkatini çekmedi ve karşılıksız kaldı. Yalnız belki de orada bulunanlar arasında bazıları, içlerinden, böyle bir büyük ölünün vücudunun çürümeye başlayacağını düşünmenin ve kötü bir koku yaymasını beklemenin saçma bir şey olacağını, hattâ böyle bir düşüncenin akla gelmesine üzülmek gerektiğini, (hattâ belki de böyle bir şeyi akıldan geçirmenin gülünç bir şey olduğunu) bunu soranın pek inançlı olmadığını, ciddilikten uzak bir insan olduğunu düşünmüşlerdir. Çünkü herkes bunun tam tersinin olmasını bekliyordu. öyleyken, öğleden kısa bir süre sonra, belirsiz bir değişiklik olmaya başladı; önce içeriye girip çıkanlar bu olanı yalnız kendi kendilerine farketmekle yetiniyor, hattâ herhalde akıllarına gelen düşünceyi başkalarına açıklamaktan korkuyorlardı. Ama öğleden sonra saat üçe doğru, o olan şey, artık o kadar apaçık ve inkâr kabul etmez bir şekilde kendini belli etmeye başladı ki, haber hemen dedelerin hücrelerinde bulunan herkese,

4

oraya gelmiş olan tüm ziyaretçilere yayıldığı gibi, manastırdakilere de ulaştı ve oradakileri derin bir şaşkınlık içinde bıraktı. Hattâ söylenti çok kısa bir süre içinde kente de yayıldı ve dine bağlı olsun, olmasın herkesde bir kuşku uyandırdı.

Dine bağlı olmayanlar buna sevindiler. Dine bağlı olanlara gelince; onların arasında da bu işe dinsizlerden çok daha fazla sevinenler oldu. Çünkü (ölen dedenin bir gün ögüt verirken dediği gibi) insanlar doğru yolda olanın alçalmasından, utanç verecek bir duruma, düşmesinden hoşlanırlar.

Olay şuydu; tabuttan yavaş yavaş ve zaman geçtikçe gittikçe daha çok duyulan, kötü bir koku yayılmaya başlamıştı. Bu koku saat üçe doğru artık apaçık hissediliyor ve gittikçe şiddetleniyordu. Ayrıca şunu da söyleyeyim ki, manastırın geçmiş yıllarında da böyle, insanları kötü yola çeken, bu kadar kaba ve aşın davranışlara yol açan bir başka olayı hatırlamak imkânsızdır. Başka bir zamanda böyle bir olay, olmayacak, imkânsız bir şey sayılırdı. Oysa bu söylediğimiz olaydan hemen sonra rahipler arasında bile çok yanlış davrananlar oldu. Daha sonra ve aradan birçok yıllar geçince, bazı akıllı başında rahiplerimiz, o gün olup bitenleri ayrıntılarıyla hatırladıkça, nasıl olup da. böyle yanlış bir inancın herkese bu kadar yayıldığını hayret ve korku ile düşünmüşlerdir.

Çünkü daha önce de dinlerine çok bağlı ve doğru insanlar oldukları herkesçe bilinen rahiplerin, Tanrı korkusu içinde yaşayan birçok dedelerin de öldüğü olmuş ve artık hayata gözlerini kapıyan bu insanların tabutlarından, her ölen insanda olduğu gibi hafif bir koku yayılmıştı. Ama bu kokunun duyulması hiçbir vakit" başkalarında yanlış düşünceler uyandırmamış, herhangi bir heyecana bile yol açmamıştı. Tabii bizim manastırda da çok eskiden Tanrı'nın huzuruna çıkmış olan bazı insanların hâlâ bütün canlılığıyla saklanan kalıntıları da vardı. Anlatıldığına göre, bu insanların vücutlarından kalan şeyler çürümemişti. Bu, rahipleri duygulandırıyor, onlarda esrarengiz bir duygu uyandırıyordu. O kişilerin kalıntılarına daima kutsal ve mucizeli şeyler gözû ile bakılıyordu. Hattâ rahipler bu kalmıtkrın çürümemesini, eğer Tanrı izin verirse, zamanı geünce, o kutsal insanların tabutlarından'daha da büyük sihirli bir kuvvet yayılacağını belirten bir işaret olarak Soruyorlardı.

Bunların arasında en çok, yüz beş yasına kadar yakmış olan tov dede anılıyordu. Bu dede, din uğrun²²⁴

da büyük bir aşama yapmış, şiddetli bir perhizle nefsinin baskı altında tutmuş ve ömrü boyunca konuşmamaya karar vermişti. Tanrının huzuruna çıkmalı uzun bir süre olmuş, bu yüzyılın ilk yıllarında

ölmüştü. Mezarını manastıra dua etmek için ilk gelenlere her zaman özel ve olağanüstü bir saygıyla gösterir, bu arada da onunla ilgili olarak ileride olacağı düşünülen bazı büyük olaylardan söz edilirdi. (İşte peder Paisiy'in Alyoşa* yi başında otururken gördüğü mezar buydu.)

Uzun bir süre önce ölmüş olan o dededen başka, bir de ona oranla kısa bir süre önce hayata gözlerini kapamış olan yüce insan ve papaz rütbesindeki rahip Varsonofiy dedenin anısı da hâlâ canlı olarak herkesin yüreğinde yaşıyordu. Zosima dede, kutsal görevini ondan almıştı ve o sağken manastıra dua etmek için gelen herkes, o dedeyi tam anlamında kutsal bir insan sayardı. Bu iki insan için ağızdan ağıza yayılan bir söylenti vardı; buna göre iki dede de tabutlarının içinde tıpkı canlıymış gibi yatıyorlardı, ve gömülürken de vücutları hiç bozulmamıştı, hattâ tabuta kondukları vakit yüzleri bile aydınlanmıştı. Hattâ bazıları vücutlarından güzel bir kokunun yayıldığını, bu kokunun herkesçe duyulduğunu hatırladıklarını ısrarla söylüyorlardı.

Ama insanları etkileyen tüm bu anılara rağmen, tene de Zosima dedenin tabutu etrafında olup biten sersemce, budalaca ve öfkeli davranışların nedenini anlamak zordur. Bana kalırsa, o sırada aynı anda birçok çeşitli nedenler bir araya gelmişti. Bunların arasında örneğin, dedeliğe karşı zaten zararlı bir yenilik olarak ötedenberi manastırda gizli gizli yaşatılan ve hâlâ da bir çok rahiplerin zihinlerini bulandıran o köklü düşmanlık duygusu vardı. Sonra, tabii, hayata gözlerini yuman dedenin kutsallığına karşı duyulan kıskançlığın da önemi vardı; daha kendisi sağken kutsallığı o kadar sağlam bir şekilde zihinlerde yer etmişti ki, ona karşı

225

gelmek sanki yasaklanmış gibiydi. Çünkü ölen dede mucizelerden çok gösterdiği sevgiyle bir çok insanları etrafına çekmeyi başarmış ve böylece çevresinde onu sevenlerden meydana gelen bir dünya kurulmuştu. Bununla birlikte, hattâ daha doğru söylemek gerekirse, asıl bu yüzden başkalarında kıskançlık uyandırmış, bunun arkasından da kendisine karşı yalnız manastırda değil, manastırın dışında bile ona karşı açıktan açığa ya da gizli gizli şiddetli bir kin duyan düşmanlar meydana gelmişti.

Gerçi dede örneğin hiç kimseye zarar vermemişti, ama: Neden onu bu kadar kutsal sayıyorlar? Yalnız sık sık tekrarlanan bu soru bile yavaş yavaş bir türlü sönmeyen büyük bir kinin birikmesine yol açmıştı. Onun içindir ki, birçoklarının dede ölünce vücudundan yayılan, üstelik bu kadar çabuk duyulan (çünkü daha ölümünün üzerinden bir gün bile geçmemişti.) kötü kokuyu duyunca derin bir sevinç duyduklarını düşünüyorum. Dedeye bağlı olanlara ve o zamana kadar ona karşı saygı duyanlara gelince, onların arasında da bu olaydan ötürü kişisel olarak hakarete uğramış ve Duygularının yaralandığını hissetmiş olanlar vardı.

O olup bitenler sırayla şöyle olmuştu: Cesedin kötü bir koku yaymağa başladığı hissedilir hissedilmez artık ölen dedenin hücrelerine girenlerin halinden bile niçin geldikleri kolayca anlaşılmaya başlamıştı. Her gelen hücrede kısa bir süre duruyor ve hemen çıkıp dışarda kalabalık olarak bekleyenlere içerideki durumu haber veriyordu. Orada bekleyenlerden bazıları haberi alınca üzüntüyle başlarını sallıyor, bazıları ise duydukları sefî, öfkeli bakışlarında ısıltılı sezilen memnurluğu Aklamak bile istemiyorlardı. Kimse de artık onlara darılmıyor, kimse onlara karşı sesini çıkarmıyordu. Bu da Alacak bir şeydi, çünkü ne de olsa manastırda ölen

II — F: 15230

231

büyük bir perhiz tutan ve daha dede sağken, konuş, maktan vazgeçmiş kendilerini sessizliğe mahkûm etmiş olup da, şimdi, birden konuşmaya başlamış olan en yaşlı rahipler arasında da söylenenler vardı. Bu artık korkunç bir şeydi! Çünkü onların sözleri, genç ve daha kararları kesinleşmemiş olan rahipler üzerinde büyük bir etki yapıyordu.

Bütün bu sözleri, aziz Silvester manastırından gelmiş olan o Obdorskiy'li konuk rahip de dinliyor, derin derin içini çekerek başını sallıyordu: Evet... demek peder Ferapont dün söylediklerinde haklıydı. diye düşünüyordu.

Bu sırada da, tam üstüne gelmiş gibi peder Ferapont göründü. Meydana gelen şaşkınlığı daha da şiddetlendirmek istiyormuş gibi hücrelerinden çıka gelmişti.

Daha önce de söylediğim gibi, peder Ferapont yalnızlığa çekilen rahiplerin bölümündeki ahşap hücrelerinden nadir olarak çıkardı. Hattâ kiliseye bile uzun bir süre gitmediği oluyordu. Gelmeyisin! de hoş görüyor, onun bir ermiş olarak, herkesin boyun eğmek zorunda olduğu kurallarla bağlı olmaması gerektiğini kabul ediyorlardı. Yalnız, doğru söylemek gerekirse, bütün bunların hoş görülmesi biraz da zorunluydu. Çünkü böyle geceli gündüzlü dua ederek (peder Ferapont'un diz çöktüğü yerde uyuduğu bile

oluyordu) büyük bir perhize, boyun eğmiş ve kendisini hiç konuşmamağa mahkûm etmiş bir din adamının, böyle bir şey istese bile, herkesin bağlı kaldığı bir kurala boyun eğmesini beklemek, ona ayrıca bir yük yüklemektir.

Böyle bir şey yapılacak olsa bile, rahipler :

— O hepimizden daha kutsaldır ve bizim bağlı olduğumuz kuralların emrettiklerinden çok daha zor olanı yerine getiriyor. Kiliseye gitmemesine gelince, ma' dem ki gitmiyor, demek ne zaman gitmesi gerektiğini biliyor, demek onun bağlı olduğu ayrı bir kural vardır' diyeceklerdi.

işte, peder Ferapont'u bu söylentilerin çıkacağını ve bunların bazı kişileri yanlış düşüncelere yönelteceğini bildikleri için bu konuda rahat bırakmışlardı. Heries peder Ferapont'un Zosima dedeyi hiç sevmediğini artık biliyordu. İşte demek Tanrı'nın yargısı, insanların yargısından bambaşka oluyor ve tabii olan bir . olay bile, onun ölmesi ile asıl süresinden önce meydana geldi söylentileri onun da hücrelerine ulaşmıştı.

Bu haberi, ona kerkesten önce, herhalde kendisini o akşam ziyaret etmiş olan ve yanından derin bir korku içinde ayrılmış bulunan Obdorskiy'li rahip vermişti. Daha önce de belirttiğim gibi, kararlı bir tavırla ve hiç şaşırmadan tabutun başında İncil okuyan peder Paisiy, gerçi hücrenin dışında olup bitenleri göremez, işitemezdi, ama dışarda olanlar arasında en önemli olayları içinden gelen bir duygu ile seziyordu; çünkü çevresini çok iyi tanıyordu, öyleyken hiç şaşırıyor, daha neler olacağını korkusuzca bekliyor, zihnindeki göz le artık iyice farkettiği bu heyecanın nasıl sonuçlanacağını anlamak için, herşeyi dikkatle izliyordu. Birden, taşlıkta, huzuru artık açıktan açığa bozan ve beklenmedik bir gürültü kulağına geldi. Kapı ardına kadar açıldı, eşikte peder Ferapont görüldü. Onun arkasında, artık hücreden bakıldığı vakit bile farkedilen bir topluluk vardı; birçok rahipler bir araya toplanarak pederle birlikte yürüyor, aralarında rahip olmayan bazı kişilerin de bulunduğu belirli olarak görölüyordu.

Ama onunla birlikte yürüyenler içeri girmediler, eşikteki basamaklardan yukarı çıkmadılar, geride durup, peder Ferapont acaba bundan sonra 'ne söyleyecek, ne yapacak, diye beklediler. Çünkü küstah olmalarına rağmen, içlerinde garip bir korku ile onun oraya boşuna gelmediğini hissediyorlardı. Peder Ferapont, eşikte durarak kollarını uzattı. Sağ kolunun altından obdorskiy manastırından gelen konuğun merakla

kan keskin küçük gözleri görüldü. Dayanamayıp peder Ferapont'un peşinden merdivenden yukarı bir o çıkmıştı. Müthiş bir merak içindeydi. Ötekiler ise, aksine,, kapı ardına kadar açılır açılmaz, birden duydukları korkunun etkisi ile biraz daha geriye çekilip birbirlerine sokulmuşlardı. Peder Ferapont derin bir acı duyuyormuş gibi kollarını göğse kaldırarak birden avazı çıktığı kadar:

— Temizlensin şeytanlardan burası! diye bağırdı ve hemen dört bir tarafa sıra ile dönerek hücrenin dört duvarını ve köselerini haçla kutsamağa başladı.

Peder Ferapont'un bu davranışının ne anlama geldiğini peşinden gelenler hemen anlamışlardı; çünkü pederin nereye gitse, daima öyle yaptığı, bulunduğu, yerden şeytanı böyle kovuncaya kadar bir yere oturmayacağı, hattâ bir tek söz bile söylemeyeceği biliniyordu. Peder Ferapont her haç çıkarışta :

— Defol İblis! Defol İblis! diye tekrarlıyordu. Sonra gene :

— Temizlensin şeytanlardan burası! diye bağırdı. Sırtında kaba bir rahip gömleği vardı. Beline ip bağlamıştı. Elde dokunmuş gömleğin altından ağarmış kıllarla kaplı çıplak göğsü görünüyordu.

Yalınayaktı. Ama kollarını sallamaya başladığı vakit, rahip örtüsünün altından vücuduna bağlı olan ağır zincirlerin şangırtıları duyuldu. Peder Paisiy, okumayı bıraktı, öne doğru bir adım attı ve peder Ferapont'un karşısına dikilip ne yapacağını beklemeğe koyuldu. Sonunda yüzüne sert bir tavırla bakarak:

— Neden geldin buraya, saygı değer pederimiz? Neden huzurumuzu bozuyorsun? Neden söz dinleyen, uysal sürümüzü heyecana kaptırıyorsun? diye sordu.

Peder Ferapont ermiş' lere özgü sözler söyleyerek:

— Neden mi geldim buraya? Neden soruyorsun bunu? Senin inancın nedir? diye bağırdı. Gelmişsem, ko

paklarınızı kovmaya, kör olası pis şeytanları kovmaya, gelmişimdir. Bakalım ben yokken çok mu şeytan biriktirdiniz burada? Süpürge ile defedeceğim onları! Peder Paisiy korkusuzca :

— Şeytanı kovuyorsun ama, belki kendin de ona hizmet ediyorsun! diye devam etti. Hem, kim kendisi için: Ben kutsalım, ben veliyim diyebilir? Yoksa sen, mi söyleyebilirsin bunu, peder?

Peder Ferapont:

— Ben kutsal değilim, ben lekelenmiş bir varlığım! diye gürledi. Ama ben koltuklara kurulmam, bana bir puta tapar gibi tapmalarını istemem! Bugün, insanlar kutsal dinimizi mahvediyorlar!

Kalabalığa doğru döndü, işaret parmağıyla tabutu göstererek, halka :

— İşte sizin bu kutsal ölünüz şeytanları reddediyordu! Şeytanlardan kurtulmak isteyenlere ilâçlar veriyordu. Bu yüzden, şeytanlar da burada her köşede örümcek gibi üremişler. Onun için kendisi de kokmuş işte, bakın! Bizce bunda Tanrı'nın büyük bir işareti gizlidir. Gerçekten de Zosima dedenin sağlığında bir gün öyle bir şey olmuştu. Rahiplerden biri rüyasında da, uyanırken de şeytanı görmeğe başlamıştı. Bu rahip, müthiş bir korku içinde, başına geleni dedeye açtığı vakit, dede ona hiç durmadan dua etmesini, büyük bir perhiz tutmasını öğütlemişti. Ama bunun hiçbir yardımı olmayınca, bu sefer rahibe perhizi de, duayı da bırakmadan bir ilâç almasını söylemişti. O zamanlar birçokları bunu fırsat bilerek başlarını sallıya sallıya kendi aralarında dedikodu etmişlerdi. En çok da, dedenin bu özel durumda o rahibe verdiği olağanüstü öğüdü kötüleyerek; onu hemen yetiştirdikleri peder Ferapont söylenmişti.

Peder Paisiy:

— Lütfen buradan git, peder! diye emreder gibi²³⁰

büyük bir perhiz tutan ve daha dede sağken, konuşmaktan vazgeçmiş kendilerini sessizliğe mahkûm etmiş olup da, şimdi, birden konuşmağa başlamış olan en yaşlı rahipler arasında da söyliyener vardı. Bu artık korkunç bir şeydi! Çünkü onların sözleri, genç ve daha kararları kesinleşmemiş olan rahipler üzerinde büyük bir etki yapıyordu.

Bütün bu sözleri, aziz Silvester manastırından gelmiş olan o Obdorskiy'li konuk rahip de dinliyor, derin derin içini çekerek başını sallıyordu: Evet... demek peder Ferapont dün söylediklerinde haklıydı. diye düşünüyordu.

Bu sırada da, tam üstüne gelmiş gibi peder Ferapont göründü. Meydana gelen şaşkınlığı daha da şiddetlendirmek istiyormuş gibi hücrelerinden çıka gelmişti. Daha önce de söylediğim gibi, peder Ferapont yalnızlığa çekilen rahiplerin bölümündeki ahşap hücrelerinden nadir olarak çıkardı. Hattâ kiliseye bile uzun bir süre gitmediği oluyordu. Gelmeyisin! de hoş görüyor, onun bir ermiş olarak, herkesin boyun eğmek zorunda olduğu kurallarla bağlı olmaması gerektiğini kabul ediyorlardı. Yalnız, doğru söylemek gerekirse, bütün bunların hoş görülmesi biraz da zorunluydu. Çünkü böyle geceli gündüzlü dua ederek (peder Ferapont'un diz çöktüğü yerde uyuduğu bile oluyordu) büyük bir perhize, boyun eğmiş ve kendisini hiç konuşmamağa mahkûm etmiş bir din adamının, böyle bir şey istese bile, herkesin bağlı kaldığı bir kurala boyun eğmesini beklemek, ona ayrıca bir yük yüklemektir. Böyle bir şey yapılacak olsa bile, rahipler: — O hepimizden daha kutsaldır ve bizim bağlı olduğumuz kuralların emrettiklerinden çok daha zor olanı yerine getiriyor. Kiliseye gitmemesine gelince, madem ki gitmiyor, demek ne zaman gitmesi gerektiğini biliyor, demek onun bağlı olduğu ayrı bir kural vardır! diyeceklerdi.

231

İşte, peder Ferapont'u bu söylentilerin çıkacağını ve bunların bazı kişileri yanlış düşüncelere yönelteceğini bildikleri için bu konuda rahat bırakmışlardı. Herkes peder Ferapont'un Zosima dedeyi hiç sevmediğini artık biliyordu. İşte demek Tanrı'nın yargısı, insanların yargısından bambaşka oluyor ve tabii olan bir olay bile, onun ölmesi ile asıl süresinden önce meydana geldi söylentileri onun da hücrelerine ulaşmıştı.

Bu haberi, ona kerkesten önce, herhalde kendisini o akşam ziyaret etmiş olan ve yanından derin bir korku içinde ayrılmış bulunan Obdorskiy'li rahip vermişti. Daha önce de belirttiğim gibi, kararlı bir tavırla ve hiç şaşırmadan tabutun başında İncil okuyan peder Paisiy, gerçi hücrenin dışında olup bitenleri göremez, işitemezdi, ama dışarda olanlar arasında en önemli olayları içinden gelen bir duygu ile seziyordu; çünkü çevresini çok iyi tanıyordu, öyleyken hiç şaşırıyor, daha neler olacağını korkusuzca bekliyor, zihnindeki göz le artık iyice farketdiği bu heyecanın nasıl sonuçlanacağını anlamak için, herşeyi dikkatle izliyordu. Birden, taşlıkta, huzuru artık açıktan açığa bozan ve beklenmedik bir gürültü kulağına geldi. Kapı ardına kadar açıldı, eşikte peder Ferapont göründü. Onun arkasında, artık hücreden bakıldığı vakit bile farkedilen bir topluluk vardı; birçok rahipler bir araya toplanarak pederle birlikte yürüyor, aralarında rahip olmayan bazı kişilerin de bulunduğu belirli olarak görülüyordu.

Ama onunla birlikte yürüyenler içeri girmediler, eşikteki basamaklardan yukarı çıkmadılar, geride durup, peder Ferapont acaba bundan sonra 'ne söyleyecek, ne yapacak, diye beklediler. Çünkü küstah olmalarına rağmen, içlerinde garip bir korku ile onun oraya boşuna gelmediğini hissediyorlardı. Peder Ferapont, eşikte durarak kollarını uzattı. Sağ kolunun altından Obdorskiy manastırından gelen konuğun merakla

ba²³²

KARAMAZOV KARDEŞLER

kan keskin küçük gözleri göründü. Dayanamayıp peder Ferapont'un peşinden merdivenden yukan bir o çıkmıştı. Müthiş bir merak içindeydi. Ötekiler ise, aksine, kapı ardına kadar açılır açılmaz, birden

duydukları korkunun etkisi ile biraz daha geriye çekilip birbirlerine sokulmuşlardı. Peder Ferapont derin bir acı duyuyormuş gibi kollarını göğse kaldırarak birden avazı çıktığı kadar:

— Temizlensin şeytanlardan burası! diye bağırdı ve hemen dört bir tarafa sıra ile dönerek hücrenin dört duvarını ve köselerini haçla kutsamağa başladı.

Peder Ferapont'un bu davranışının ne anlama geldiğini peşinden gelenler hemen anlamışlardı; çünkü pederin nereye gitse, daima öyle yaptığı, bulunduğu yerden şeytanı böyle kovuncaya kadar bir yere oturmayaacağı, hattâ bir tek söz bile söylemeyeceği biliniyordu. Peder Ferapont her haç çıkışıta :

— Defol İblis! Defol İblis! diye tekrarlıyordu. Sonra gene :

— Temizlensin şeytanlardan burası! diye bağırdı. Sırtında kaba bir rahip gömleği vardı. Beline ip bağlamıştı. Elde dokunmuş gömleğin altından ağarmış kıllarla kaplı çıplak göğsü görünüyordu. Yalınayaktı. Ama kollarını sallamaya başladığı vakit, rahip örtüsünün altından vücuduna bağlı olan ağır zincirlerin şangırtıları duyuldu. Peder Paisiy, okumayı bıraktı, öne doğru bir adım attı ve peder Ferapont'un karşısına dikilip ne yapacağını beklemeğe koyuldu. Sonunda yüzüne sert bir tavırla bakarak:

— Neden geldin buraya, saygı değer pederimiz? Neden huzurumuzu bozuyorsun? Neden söz dinleyen, uysal sürümüzü heyecana kaptırıyorsun? diye sordu.

Peder Ferapont ermiş lere özgü sözler söyleyerek:

— Neden mi geldim buraya? Neden soruyorsun bunu? Senin inancın nedir? diye bağırdı. Gelmişsem, ko KARAMAZOV KARDEŞLER

nuklarımızı kovmaya, kör olası pis şeytanları kovmaya, gelmişimdir. Bakalım ben yokken çok mu şeytan biriktirdiniz burada? Süpürge ile defedeceğim onları! Peder Paisiy korkusuzca :

— Şeytanı kovuyorsun ama, belki kendin de ona hizmet ediyorsun! diye devam etti. Hem, kim kendisi için: Ben kutsalım, ben veliyim diyebilir? Yoksa sen mi söyleyebilirsin bunu, peder?

Peder Ferapont:

— Ben kutsal değilim, ben lekelenmiş bir varlığım! diye gürledi. Ama ben koltuklara kurulmam, bana bir puta tapar gibi tapmalarım istemem! Bugün, insanlar kutsal dinimizi mahvediyorlar!

Kalabalığa doğru döndü, işaret parmağıyla tabutu göstererek, halka :

— İşte sizin bu kutsal ölünüz şeytanları reddediyordu! Şeytanlardan kurtulmak isteyenlere ilâçlar veriyordu. Bu yüzden, şeytanlar da burada her köşede örümcek gibi üremişler. Onun için kendisi de kokmuş işte, bakın! Bizce bunda Tanrı'nın büyük bir işareti gizlidir.

Gerçekten de Zosima dedenin sağlığında bir gün öyle bir şey olmuştu. Rahiplerden biri rüyasında da, uyanırken de şeytanı görmeğe başlamıştı. Bu rahip, müthiş bir korku içinde, başına geleni dedeye açtığı vakit, dede ona hiç durmadan dua etmesini, büyük bir perhiz tutmasını öğütlemisti. Ama bunun hiçbir yardımı olmayınca, bu sefer rahibe perhizi de, duayı da bırakmadan bir ilâç almasını söylemişti. O zamanlar birçokları bunu fırsat bilerek başlarını sallıya sallıya kendi aralarında dedikodu etmişlerdi. En çok da, dedenin bu özel durumda o rahibe verdiği olağanüstü öğüdü kötüleyerek; onu hemen yetiştirdikleri peder Ferapont söylenmişti.

Peder Paisiy:

— Lütfen buradan git, peder! diye emreder gibi234

konuştu. İnsanları, insanlar değil, Tanrı yargılar! Belki de bu olayda ne senin, ne benim, ne de herhangi bir başka insanın anlayabileceği bir işaret vardır, kırabilir?

Bunu söyledikten sonra ısrarla tekrar etti:

— Lütfen git buradan peder! Sürüyü baştan çıkarma!

Akılsızca bir inatla hâlâ ısrar eden ve bir türlü sakinleşemiyen yobaz hâlâ:

— Kendisine yakışacak şekilde perhiz yapmıyordu! Onun için işte Tanrı ona öyle bir ders vermiştir!

Bu apaçık bir şey, bunu saklamak günahdır! diye devam ediyordu. Şekerler yiyordu! Hanımlar ona cepleTinde şekerler taşıyorlardı, çaylar içiyordu, keyfine boyun eğiyordu, midesini tatlılarla dolduruyordu, zihnine doldurduğu şey ise kibirli düşüncelerden başka bir şey değildi, bu yüzden de rezil oldu işte...

Peder Paisiy, sesini yükselterek :

— Bunlar ciddî olmıyan sözler, peder! dedi. Senin tuttuğun perhize, dindarlığına hayranım, ama bu sözlerin ciddî değil. Sanki rahip değilmişsin de, dışarıdaki, dengesiz, akli başında olmayan bir delikanlıymışsın gibi konuşuyorsun.

Peder Paisiy, bunları söyledikten sonra tekrar:

— Lütfen git diyorum, Peder! Sana emrediyorum, git buradan! diye gürledi.

Peder Ferapont:

— Peki gideyim! diye karşılık verdi.

Biraz şaşırmış gibiydi ama gene de öfkesi geçmemişti.

— Siz okumuş insanlarsınız! Çok akıllı olduğunuz için, benim şu düşkün durumumda tabii kendinizi benden çok üstün görüyorsunuz. Buraya geldiğim vakit, çok az okuyup yazma biliyordum. Burada ise bildiklerimi de unuttum. Ama beni, benim gibi küçük bir in

235

sanı sizin o derin bilginizden Tanrı'nın kendisi korumuştur.

Peder Paisiy, başında duruyor, kesin bir tavırla bekliyordu. Peder Ferapont bir süre sustu, sonra birden üzüntüyle sağ avucunu yanağına yapıştırdı, ölen dedenin tabutuna baka baka şarkı söyler gibi:

— Onun başında yarın Yardımcımız ve Koruyucumuz ilâhisini, güzel bir ilâhiyi okuyacaklar. Bense öldüğüm vakit, tabutumun başında sadece: Dünyanın verdiği zevkler gibi ilâhisini, kısacık, basit bir ilâhiyi okuyacaklar, diye söylendi.

Gözleri dolu dolu olmuştu, sesinden kendi kendine acıdığı belli oluyordu. Birden çıldırmış gibi kolunu sallıyarak :

— Gururlandınız! Kendinizi göklere çıkardınız! Burası anlamsız bir yer! diye bağırırdı, sonra hızla arkasını döndü, aceleyle kapının önündeki basamaklardan aşağıya indi.

Aşağıda bekliyen kalabalık da heyecana gelmişti. Bazıları hemen peder Ferapont'un peşinden gittiler, bazıları ise durakladılar. Çünkü hücrenin kapısı hâlâ açıktı, peder Ferapont'un arkasından çıkmış olan peder Paisiy ise hâlâ eşikte duruyor, olup bitenlere bakıyordu. Ama artık kendini kapıp koy vermiş olan ihtiyar, daha yapacağı herşeyi bitirmemişti, yirmi adım kadar uzaklaştıktan sonra, birden batan güneşe doğru döndü, her iki elini göklere doğru kaldırdı, sonra sanki birisi ayağını yerden kesmiş gibi müthiş bir çığlıkla kendini yere attı.

Ellerini güneşe doğru uzatarak ve toprağın üzerinde yüzü koyun yatmış bir halde, avazı çıktığı kadar:

— Zaferi Tanrım kazandı! İsa batan güneşi yendi! diye bağırıyordu.

Birden tıpkı bir çocuk gibi avaz avaz ağlamaya başladı. Hiçkırıklardan bütün vücudu sarsılıyordu. Kollarını da iki yana açmış, yere yapıştırmıştı. O zaman236

237

herkes ona doğru atıldı, çığlıklar, ve onun hiçkırıklarına karşılık veren hiçkırıklar duyuldu... Herkes sanki bir çılgınlığa kapılmıştı. Artık korkusuzca :

— İşte, asıl kutsal olan odur! İşte doğru yolda olan odur! diye bağırırlar oldu.

Bazıları da artık öfkelerini gizlemeden :

— İşte dede diye ona demeli! diyorlardı. Hemen sonra birkaç ses daha duyuldu :

— O dede olmaz... Öyle bir şeyi reddeder... O bu Allanın belâsı yeni modaya uymaz... Onların budalaca davranışlarına uymaz...

tş, o dereceyi buldu ki, bunun nereye varacağını tahmin etmeye bile imkân yoktu. Ama tam bu sırada herkesi ayine çağıran çan sesi duyuldu. Herkes birden haç çıkarmaya başladı. Peder Ferapont da yattığı yerden kalktı ve kendini dış etkilerden korumak için haç çıkara çıkara, arkasına bakmadan, hücrene doğru yürüdü. Hâlâ birşeyler bağırıyordu. Ama, artık söyledikleri arasında hiçbir bağlantı yoktu. Bazıları onun arkasından gidecek oldular, ama sayıları azdı. Asıl çoğunluk bir an önce âyine gitmek için dağılmaya başlamıştı. Peder Paisiy İncil'i okumayı peder İyosif'e bırakarak aşağıya indi.

Yobazların kendilerinden geçmiş gibi bağırıp çağırımları, Peder Paisiy'in içindeki inancı sarsamazdı, ama yüreğinde birden nedense büyük bir hüznün, bir özlem uyanmıştı. Bunu iyice hissediyordu. Durakladı ve birden kendi kendine: Neden böyle bir hüznün duyuyorum, neden ruhumda böyle çöküntü yaratan bir üzüntü içindeyim? diye sordu. Sonra hayretle anladı ki. içinde uyanan bu hüznün, aslında küçük önemsiz bir olaydan ileri geliyordu. Onu üzen şey, biraz önce hücrenin eşğinde dururken aşağıda, heyecan içinde itişip kakışan kalabalığın içinde. Alyoşa'yı da görmüş .olmasıydı. Onu görür görmez, hemen yüreğinin nasıl sızladı

ğını hatırladı. Derin bir hayretle: Yoksa o delikanlı şimdi artık, yüreğinden bağlı olduğum bir varlık mı oldu? diye kendi kendine sordu. Tam o sırada, Alyoşa yanından geçiyordu. Bir yere gitmek için acele ediyor gibiydi. Ama kiliseye doğru gitmiyordu. Peder Paisiy'le göze: göze geldiler. Alyoşa hemen gözlerini başka yöne çevirdi, sonra da yere indirdi. Peder Paisiy, delikanlının dış (görünüşünden bile o sırada duygularında meydana büyük değişikliği farketmişti. Birden:

— Sen de mi yanlış düşüncelere kapıldın yoksa? bağırdı.

Sonra üzüntüyle:

— Yoksa sen demi, inancı sağlam olmayanlardan yandasın? diye tekrar sordu.

Alyoşa duraladı, garip, anlamı belirsiz bir bakışla peder Paisiy'e baktı. Sonra, gözlerini hemen gene başka tarafa çevirdi, arkasından da tekrar yere baktı. Delikanlı yan duruyordu, kendisine soru sorana doğru dönmemişti. Peder Paisiy, ona dikkatle bakıyordu:

— Böyle aceleyi; nereye gidiyorsun? Ayine çağırıyorlar, duymuyor musun? diye sordu.

Ama Alyoşa gere karşılık vermedi.

— Yoksa kendili dünyadan uzaklaştırmış olanların' yurdundan gitmek mi istiyorsun? Nasıl olur? Hiç izin almadan mı? Seni kutsalamalarını bile dilemeden mi gideceksin?

Alyoşa'nın dudağında birden eğri bir gülümseyiş belerdi. Sonra garip, çok garip bir tavırla, kendisine soru sorana, eski öğretmeninin, eskiden hem yüreğine, hem de aklına söz geçiren sevgili dedesinin, ölürken omu emanet ettiği alama baktı. Birden biraz önceki gibi, , hiç karşılık verneden, sanki saygı göstermeyi bile artık gerekli bulmuyormuş gibi elini salladı ve hızlı hızlı adımlarla dediler in yaşadıkları bölümün dış kapısına kadar yürüdü²³⁸

KARAMAZOV KARDEŞLER

Peder Paisiy, üzüntüyle karışık derin bir hayretle Arkasından bakarak:

— Ne olursa olsun günün birinde buraya döneceksin, diye fısıldadı.

II

ÖYLE BİR AN

Peder Paisiy o sevgili evlâdının manastıra tekrar döneceğini söylerken tabîî yanılmamıştı. Hattâ belki de (gerçi tam anlamıyla değil, ama gene de oldukça büyük bir doğrulukla) Alyoşa'nın o an nasıl bir ruh hali içinde bulunduğunu, bu ruhî dudumun ne anlama geldiğini anlamıştı, öyleyken, açıkça şunu söylemeliyim ki, şimdi bu kadar sevdiğim ve hikayenin henüz bu kadar genç olan kahramanının yaşantısındaki bu garip, bu belirsiz anın gerçek anlamımı belirtmem gerekseydi, ben bile çok güçlük çekecektim.

Peder Paisiy'in Alyoşa'ya üzüntüyle sorduğu o Yoksa sen de inancı az olanlardan yana mısın? sorusuna tabîî Alyoşa'nın yerine kesin olarak karşılık verebilirim. Hayır o inancı az olanlardan yana değildir diyebilirim. Hattâ, bu durumda, tam aksi söz konusu olabilirdi: Çünkü Alyoşa'nın bütün şaşkınlığı, aslında çok inanmış olmasından ileri geliyordu. Gerçi inancı gene de sarsılmamıştı. Ama buna rağmen, bir şaşkınlık içindeydi. Bu da ona öyle üzüntü veriyordu ki, Alyoşa sonradan aradan çok zaman geçtikten sonra bile, o günü, ömrünün en acı ve en uğursuz güllerinden biri saymıştır.

Ama bana doğrudan doğruya: Yoksa bu üzüntüsü, daha doğrusu böyle bir endişe duyması, dedesinin öldükten hemen sonra, hastaları iyi eden bir etki yapacak yerde, aksine vücudunun vaktinden önce çürü

239

meye başlamasından mı ileri geliyordu? diye soracak olsalar, bu soruya evet, gerçekten öyle oldu diye karşılık verirdim. Bunda da yanılmamış olurum. Yalnız okuyucumdan delikanlı kahramanımızın o temiz yüreğiyle alay etmekte acele etmemesini rica ederdim.

Bana gelince, ben, öyle bir duygu içindedir diye Alyoşa'nın yerine özür dilemek, onun saf yüreğinden doğan bu inancı yaşça küçük olması ya da daha önce edindiği bilgilerde pek büyük başarı göstermemiş olması gibi bahaneler ileri sürerek hoş göstermek niyetinde değilim. Aksine, kesinlikle şunu belirtmek isterim ki, Alyoşa böyle temiz yürekli yaratılmış olduğu için, gerçekten ona karşı içten gelen bir saygı duyuyorum.

Şüphesiz insanın yüreğinde yankı uyandırması gereken hayat denemelerini ihtiyatlı karşılayan ve artık ateşli değil de, sadece ılımlı bir sevgi gösterebilen, hattâ belki de artık iyilikle kötülüğü doğru olarak ayırabilen, ama yaşına göre fazlaca ölçülü olan (bu yüzden moral değeri azalan) akıllı uslu bir delikanlı, bizim delikanlının başına gelenlerden kendisini koruyabilirdi. Ama doğru söylemek gerekirse, bazı olaylarda asıl insanın ilk anda içinden gelen duyguya değer vermek gerekir; bence kendini büyük bir sevgiye kaptırmak akıllıca bir şey olarak görünmese bile ona hiç kapılmamaktan daha iyidir.

Hele ilk gençlik yıllarında, bunun daha da çok öyle olması gerekir! Çünkü devamlı olarak aşırı derecede hesaplı davranan bir delikanlı, güvenilir bir varlık olmaz, moral değeri de düşük olur. Benim düşüncem budur! Belki de aklı başında insanlar, benim ileri sürdüğüm bu düşünceye karşılık :

— Ama her delikanlının böyle bir peşin yargıya kendini kaptırması doğru olmaz ki! Sonra sizin o delikanlı başkaları için bir örnek olarak kabul edilemez ki! diye itiraz edebilirler.

O zaman ben gene de onlara şöyle derim: Evetr²⁴⁰

benim delikanlı, inancı olan bir delikanlıdır, onun inan. cı kutsal, sarsılmayan bir inançtır, öyleyken, onun namına özür dileyecek değilim!

Anlıyor musunuz? Gerçi ben daha önce (belki de aşırı derecede acele ederek) açıklamalarda bulunmıy<:ağımı, özür dilemiyeceğimi ve kahramanımın davranışlarını hoş göstermeğe çalışmayacağımı söylemiştim, ama görüyorum ki, hikâyemin bundan sonraki bölümünün anlaşılması için, gene de bazı şeyleri belirtmem gerekiyor. Onun için, şunu söyleyeyim ki, burada asıl üzerinde durulması gereken şey mucize değildir. Alyoşa'nın sabırsızca bekleyişinde bir mucize özleminin ciddilikten yoklun heyecanı yoktu. Bir mucize olmasını inançlarının doğru olduğunu ispatlamak için istemiyordu, (öyle bir şey aklına bile gelmiyordu.) Bunu daha önce kabul ettiği ve bir an önce, başkalarına üstün gelmesini istediği bir idealin gerçekleşmesi için de istemiyordu: hele böyle bir şey hiç söz konusu olamazdı. Burada, herşeyden önce, en ön plânda Alyoşa'nın karşısında yalnız bir yüz, çok sevdiği dedenin yüzü, o güne kadar böyle taparcasına sevip saygı duyduğu o doğru yolu seçmiş insanın yüzü vardı.

Daha doğrusu onun o körpe ve tertemiz yüreğinde herşeye ve herkese karşı duyduğu tüm sevgi bütün o süre ve özellikle o son yıl içinde sanki zaman zaman tüm olarak, belki de yanlış bir şekilde, yalnız bir tek varlığın, herkesten üstün olan bir tek varlığın üzerinde toplanmıştı; daha doğrusu yüreğinden taşan en şid' •detli duygular o çok sevdiği ve şimdi ölmüş olan dedesinin kişiliğinde toplanıyordu.

Doğru söylemek gerekirse, o varlık Alyoşa'nın kar şısında o kadar uzun bir süre tartışma kabul etmez bir ideal olarak durmuştu ki, varlığındaki tüm körpe güç lerinin ona doğru yönelmemelerine ve bazı anlarda likanlıya herkesi ve herşeyi unutturacak kadar yal nız onun üzerinde toplanmamasına imkân yoktu. Son

241

radan kendisi de o acılı gününde bir akşam önce, bu kadar meşgul olduğu ve bu kadar üzüldüğü ağabeyi Dimitriy'i büsbütün unuttuğunu hatırladı. İlyuşeçka'nın babasına iki yüz ruble götürmeyi bile aklından çıkarmıştı. Oysa bunu da bir akşam önce yerine getirmek için o kadar büyük bir istek göstermişti ki. Ama gene de, onun muhtaç olduğu şey mucize değildi. O yalnız üstün bir adaletin yerine gelmesini istiyordu. İnancına göre, o olayla düşündüğü üstün adalet, o kadar acı duyuracak bir şekilde bozulmuş oluyordu ki! •Bu yüzden yüreğinde beklenmedik bir yara açmıştı.

Hem Alyoşa'nın yerine gelmesini istediği o ilâhî adaleti, olayların akışına bakarak, sonunda meydana gelecek bir mucize olarak kabul etmesinden, onun gözünde bu ilâhî adaletin o taparcasına sevdiği üstadının ölüsünden hemen beklenen bir mucize şeklini almış olmasından ne çıkar? Zaten manastırda Alyoşa'nın zekâlarına hayran olduğu kişiler bile öyle düşünmüyor ve bunu beklemiyorlar mıydı? örneğin, peder Paisiy bile öyle düşünüyordu. Bu yüzden Alyoşa, kendisini hiçbir şüpheye kaptırmadan, başka da bir endişe duymadan düşüncelerini herkesin düşüncesine uydurmuştu.

Hem o düşünceler çoktandır içinde yer etmişti, bir yıllık manastır hayatı buna yetmişti ve delikanlı içinin artık böyle şeyleri beklemeye alışmıştı. Ama onun sujsadığı şey, adaletin yerine gelmesiydi. Hakkın yerine ekmesini istiyordu; sadece mucize beklemiyordu! İşte bunu beklediği sırada, inancına dayanarak, bütün dünyada herkesten üstün tuttuğu, göklere çıkardığı bir varlık hakkı olan bir üne kavuşacak yerde, birden alçal*Ş' utanç verecek bir duruma düşmüştü! Bu neden böyle olmuştu? Kim böyle bir yargıda bulunmuştu? onu buna mahkûm etmişti? İşte Alyoşa'nın dene II — F: 16242

meden geçmemiş, körpe varlığına işkence eden sorular bunlardı. En doğru yolu seçmiş olanlar arasında, en üstün olanın böyle kendisinden çok daha aşağılarda bulunan ve ciddilikten yoksun kalabalığın eğlencesine, kin dolu, alaylı söylentilerine hedef olması karşısında dayanamamış, içinde kendisi hakarete uğramış gibi bir duygu, hatta bir öfke uyanmıştı. Mucize de olmasaydı, olağanüstü bir olay meydana gelmeseydi, yalnız normal olarak beklenen şey böyle vaktinden önce, gerçekleşmeseydi, gene olurdu. Ama böyle leke getirecek. utanç verici bir şeyin meydana gelmesine neden imkân verilmişti? Neden ölenin vücudu böyle kısa bir süre içinde çürümeye başlamıştı? Neden o yürekleri kin dolu rahiplerin dedikleri gibi Tabîî bir sonuç bile, olması gereken zamandan daha önce meydana gelmişti? O rahiplerin şimdi peder Ferapont'la birlikte böyle bir zafer duygusu ile başkalarına ders olduğunu söyledikleri bu işarete ne ihtiyaç vardı? Ve onlar neden böyle bir sonucu çıkarmak hakkına sahip olduklarına inanıyorlardı? Tanrı bu işin neresindeydi? Tanrı'nın işaret parmağı neredeydi? Neden o parmak kendisine en çok muhtaç oldukları anda görünmemişti? Sonra neden, sanki o, kötü körüne isleyen, sessiz ve acımak bilmeyen doğal yasalara bağılıymış gibi. hattâ onlara boyun eğmeyi istiyormuş gibi hareket etmişti? Alyoşa işte bunları düşünüyordu.

Bu yüzden içi kan ağlıyordu ve daha önce söylediğim gibi, şimdi herşeyden önce. dünyada en çok sevdiği varlığın rezil olduğunu, lekелendiğini görmek onu üzüyordu! Varsın bizim delikanlının bu isyanı ciddilik' ten yoksun ve aptalca görünsün. Grene de üçüncü kez. olarak tekrar ediyorum (şunu da kabul ederim ki, bu

sözüm de ciddilikten uzak görünebilir) benim delikanlı nin böyle bir anda pek o kadar akıllıca davranmadığına seviniyorum. Çünkü budala olmayan bir insanın er geç akli başına gelir. Ama eğer böyle olağanüstü bir anda

243

bile, bir delikanlının yüreğinde heyecan olmazsa, ne zaman olacaktır? Bu arada, Alyoşa'nın bu uğursuz, tüm varlığını sarsan anlarda kısa bir sürede olup biten garip bir olaydan söz etmeden geçemeyeceğim. Bir anda gelip geçen bu yeni olay, Alyoşa'nın bir akşam önce ağabeyi İvan'la yapmış olduğu konuşmanın, zihninde yarattığı, şimdi de durup dururken hatırladığı acı bir izlenimdi. Tam bu sırada aklına geliyordu bu. Yalnız hemen söyleyeyim ki, o aklına gelen şey, ruhundaki inançların doğal yönünde, temelinde, herhangi bir sarsıntı meydana getirmiş değildi. Alyoşa Tanrı'sim gene seviyordu ve birden içinde ona karşı hemen hemen bir isyan uyandığı halde, gene de sarsılmaz bir inancı vardı, öyleyken ağabeyi İvan ile bir gün önce yapmış olduğu konuşma sırasında, duyduğu belirsiz ama kendisine acı veren, hattâ onda öfke uyandıran kötü bir duygu, şimdi, ruhunun derinliklerinde yeniden kıpırdamağa başlıyor, gittikçe daha çok yüzeye çıkıyordu.

Hava iyice karamaya yüz tutunca, dünyayı terk etmiş dedelerin yaşadıkları hücrelerin etrafındaki korunun içinden manastıra doğru giden Rakitin, birden, bir ağacın dibinde yüzü koyun yere yatmış olan Alyoşa'yi gördü. Alyoşa hiç kımıldamadan yatıyor, sanki uyuyordu. Rakitin yanına yaklaşarak seslendi. Şaşkınlıkla: —Buralarda ne arıyorsun Aleksey? Yoksa sen de., diye soracak oldu, ama sözünü bitirmeden durakladı. Ona yoksa artık bu dereceye mi düştün? diye sormak istemişti. Alyoşa ona bakmıyordu ama Rakitin onun hafifçe kımıldamasından, hemen sözlerini işittiğini ve söylediklerini de anladığını farketti. Gene hayretle :

—Ne oldu sana böyle? diye sordu. Ama yüzündeki hayretin yerini yavaş yavaş gittikçe daha alaylı bir anlam almıştı. Dudaklarında Alyo244

şa ile içinden eğlendiğini belli eden bir gülümseyiş vardı.

— Bak ne diyeceğim! Seni nerede ise iki saatten daha fazla bir zamandır arayıp duruyorum. Oradan, birdenbire çekip gitmişsin. Burada ne arıyorsun Allahaşkına? Gene ne 'dinsel budalalıklar yapıyorsun? Canım, hiç olmazsa yüzüme baksana!

Alyoşa başını kaldırdı, sonra doğruldu ve sırtını ağaca dayayarak oturdu. Ağlamıyordu, ama yüzünde acı bir anlam vardı. Bakışlarında öfke seziliyordu. Bununla birlikte Rakitin'in yüzüne değil de, yan yan başka bir yöne bakıyordu.

— Biliyor musun, büsbütün değişmişsin. Artık yüzünde o eski tertemiz, yumuşacık anlam kalmamış. Yoksa birine mi öfkelenedin? Gücendirdiler mi seni nedir?

Alyoşa gene Rakitin'in yüzüne bakmıyarak yorgun bir tavırla elini salladı:

— Bırak beni! dedi.

— Vay, vay, vay! Demek öyle, ha? Şimdi artık rahip olmayan basit insanlar gibi bağırmağa başladınız, demek. Vay vay vay! Hem sizin gibi melekler böyle davransın hayret! Doğrusunu söyleyeyim, beni şaşırttın Alyoşa! Biliyor musun? İçimden geldiği gibi söylüyorum. Çoktandır burada artık hiçbir şeye hayret etmez olmuştum. Doğrusunu istersen, seni hep kültürlü adam saymışımdır. Alyoşa, sonunda Rakitin'in yüzüne baktı. Ama ga rip, dalgın bir bakıştı bu. Sanki olup bitenleri hâla pek anlamıyordu.

Rakit'in, gene gerçekten hayret ederek: — Yoksa, senin ihtiyar kokmaya başladı diye mi bu hale geldin? Dede ölürse mucize olacağına ciddî ola rak inanıyor muydun yoksa? diye bağırdı.

245

Alyoşa sinirlilikle :

— İnanıyordum, inanıyordum da, inanmak da istiyorum ve inanacağım da! Daha ne istiyorsun? diye bağırdı.

— Ben hiçbir şey istemiyorum canım, hiçbir şeycik istemiyorum, yavrum. Hay Allah! Canım artık böyle şeylere on üç yaşındaki bir okul öğrencisi bile inanmaz! Her neyse, söz aramızda... Hay Allah kahretsin! Bak, şimdi sen Tanrı'na karşı isyan ettin: Yani dedenin rütbesine yakışır şekilde davranılmadı, senin dede bir kenara atıldı, demek istiyorsun. Dede bir bakıma bayramda ödül almamış biri gibi oldu, demek! Ah siz yok musunuz?

Alyoşa gözlerini garip bir şekilde kısarak, ısrarla Rakitin'e bakıyordu. Birden bakışı kıvılcımlandı. Ama bu Rakitin'e karşı bir öfke değildi. Dudaklarında eğri bir gülümseyişle :

— Ben Tanrı'ya karşı gelmiyorum, ben sadece Onun yaratmış olduğu dünyayı kabul etmiyorum! dedi.

Rakitin, Alyoşa'nın verdiği bu karşılık üzerinde biraz düşünerek :

— Yani nasıl, kabul etmiyorsun bu dünyayı? diye sordu. Ne saçmalaktır bu canım?

Alyoşa karşılık vermedi.

— Her neyse, haydi boş, boş konuşmak yeter. Şimdi doğru dürüst konuşalım. Sen bugün hiçbir şey yedin mi?

— Hatırlamıyorum... galiba yedim.

Biraz kuvvet alman gerekir, yüzüne bakılırsa... i sana bakınca insanın yüreği eziliyor. İşittiğime e, gece de uyumamışsın. Sizin orada gece bir toplanyapılmış... Sonra da gündüzki bütün patırtı gürültü herhalde ağzına kutsal ekmekten bir lokma atr, o kadar. Cebimde biraz salam var, her ihti246

247

male karşı yanıma almıştım, buraya gelirken. Ama herhalde salam yemezsin sen...

— Ver bakalım, salam da olsa ne çıkar?

— Ya! Demek öyle ha? Demek artık büsbütün isyan ediyorsun! Barikatlar kuruyorsun, ha? Eh, öyleyse bu fırsatı kaçırmamak gerekir, kardeşim! Benim eve gidelim... Şu anda imkân olsa azıcık votka içmek isterim. Yorgunluktan neredeyse öleceğim. Tabii sen votka içmekten çekinirsin... Yoksa içer misin ha?

— Votkan varsa, onu da içerim.

Rakitin, acayip bir şey görmüş gibi Alyoşa'ya bakarak :

— Bak hele! Şaşılacak şey, kardeşim! dedi. Madem öyle votka da olsa, salam da olsa razısın... bu iş eğlenceli, güzel bir şey olacak demek! öyle bir fırsat kaçırılmaz! Hadi gidelim !

Alyoşa hiç konuşmadan yerden kalktı, Rakitin'in peşinden yürüdü.

— Bunu Vanička ağabeyin görseydi, kimbilir ne kadar şaşardı! Söz gelmişken sorayım, ağabeyin İvan Fiyodoroviç bu sabah Moskova'ya gitti, haberin var mı?

Alyoşa, kayıtsız bir tavırla :

— Biliyorum, dedi ve hemen hayalinde Dimitriy ağabeyi canlandı.

Ama bu hayal yalnız bir an için, zihninde belirip kaybolmuştu ve gerçi çok acele olarak yerine getirilmesi, artık bir an bile ertelenmemesi gereken bir işi, b görevi, daha doğrusu korkunç bir sorumluluğu hatırlatır gibi oldu, ama bunu hatırlaması Alyoşa'nın için " hiçbir yankı uyandırmadı, yüreğine kadar inmedi. Ay nı anda zihinden silindi gitti... Delikanlı onu bir da unutmuştu. Ama sonradan bunu uzun zaman hatırlı Uyacaktır.

— Ağabeyciğiniz Vanička bir gün benim için ye teneksiz liberal.bir paçavra" buyurmuşlar: Sen bu sabredemedin de, bana sence şerefsiz biri olduğumu ima ettin... Varsın öyle olsun! Şimdi göreceğiz bakalım, sizin yetenekleriniz de, şerefınız de nicedir. Göreceğiz bakalım!

Rakitin, bu son sözü kendi kendine konuşur gibi fısıldayarak söylemişti. Tekrar yüksek sesle:

— Tuh! Allah kahretsin! Bak dinle, dedi. Manastırın yanından şöyle geçip patikadan doğru kente gidelim... Hımm! zaten benim de Hohlakova'ya uğramam gerekiyor. Düşün bir kez: Ona olup biten herşeyi yazmıştım. O da, inanmazsın ama, bana hemencecik kurşun kalemle yazdığı bir pusula ile karşılık verdi. (Hanımefendi pusula yazmaya bayılıyor.) Diyor ki, pusulasında: 'Ben Zosima dede gibi saygı değer bir dededen, öyle basit bir şey beklemiyordum! Vallahi öyle yazmış! Basit bir şey diyor. O da öfkelenmiş anlaşılan : Ah siz yok musunuz! Hepinizi aynı arabaya koşmalı! Dur!...

Rakitin bağırarak birden durmuştu. Alyosa'yı da omuzundan tutarak durdurdu. Zihninde şimşek gibi çakmış olan yeni bir düşüncenin etkisi altında, duygularını okumak istiyormuş gibi Alyoşa'nın gözlerinin içine bakarak:

— Biliyor musun, Alyoşa? dedi.

Gerçi gülüyordu ama, belliydi ki, aklına yeni geltoiş olan bu düşüncüyü yüksek sesle söylemeye cesaret edemiyordu. Alyoşa'nın içinde bulunduğu ve ondan hiç beklenmiyen o şaşılacak ruh haline hâlâ bu derece ina^mıyordu. Sonunda karşısındakinin nasıl bir tepkide bunacağını merak ederek çekingen bir tavırla :

— Alyoşa, en iyisi biz şimdi nereye gitmeliyiz biliyormusun? dedi.

— Benim için hepsi bir... Nereye istersen oraya iz!

Rakitin nasıl bir karşılık alacağını merak ettiği

n neredeyse içi titreyerek çekine çekine :— Gruşenka'ya gidelim mi? Ne dersin? Gider misin? diye sordu.

Alyoşa, sakın bir tavırla hemen :

— Olur istersen Gruşenka'ya gidelim, dedi.

Onun buna .böyle çabuk ve bu kadar sakin bir tavırla razı olusu. Rakitin için o kadar beklenmedik bir şeydi ki, şaşkınlıktan az kalsın geriye doğru fırlayacaktı.

Derin bir hayret içinde :

— Hay Allah! bak hele! diye bağırdı. Sonra birden. Alyoşa'nın kolunu sımsıkı tuttu, onu aceleyle patikadan ileriye doğru sürükledi. Hâlâ Alyoşa verdiği bu karardan döner diye büyük bir korku içindeydi. Hiç konuşmadan yürüyorlardı. Rakitin, ağzını açmaya bile korkuyordu.

— Kim bilir ne kadar sevinecek! Ne kadar sevinecek... diye söylenecek oldu, ama gene sustu.

Zaten Alyoşa'yı Gruşenka'ya sürüklemesinin nedeni, kadını sevindirmek değildi. Rakitin ciddi adamdı ve çıkarı olmadan hiçbir işe girişmezdi. Şimdi ise iki amacı vardı. Birincisi intikam almak istiyordu.

Dahadoğrusu: doğru yoldan olanın rezil oluşunu ve Alyoşa'nın muhakkak "kutsal insanlar arasından çıkıp günahkârlar arasına düşmesini görmektir. Bunu peşin olarak büyük bir zevkle düşünüyordu, ikinci olarak işin maddî bir yönü. hem de Rakitin için oldukça kazançlı olan bir başka yönü daha vardı. Ama bunu daha aşağıda anlatacağız.

Kendi kendine neşe ve öfkeyle: Demek eninde sonunda beklediğim an geldi işte! diye düşünüyor, İşte biz de bu anı ensesinden böyle şıp diye yakalarız. Çünkü oldukça isimize yarıyacaktır bu an! diye söyleni' yordu.

249*

III BİR SAP SOĞAN

Gruşenka kentin en hareketli yerinde, Sobornoya meydanının yakınında, bir tüccarın dul karısı olan Morozova'nın evinde oturuyordu; bu evin avlusundaki küçük ahşap müstemilâtı kiralamıştı. Morozova'nın oturduğu ev ise büyük, iki katlı, eski ve çok çirkin görünen taş bir binaydı. Ev sahibi orada oturuyordu. Kendisi ihtiyar bir kadındı. Gene oldukça yaşlı iki kart kız olan yeğenleri ile birlikte oturuyordu.

Morozova'nın avludaki müstemilâtı kiraya vermeye ihtiyacı yoktu. Ama herkes biliyordu ki, onun kiracı olarak Gruşenka'yı kabul etmesinin nedeni (bu işdaha dört yıl önce olmuştu.) yalnız akrabası olan ve Gruşenka'yı açıkça himayesi altına alan tüccar Samsanov'un gözüne girmekti. Söylendiğine göre, kıskanç ihtiyar gözdesini Morozova'nın evine yerleştirirken, herşeyden önce, ihtiyar kadının yeni kiracısının hal ve gidişine göz kulak olmasına güveniyordu. Ama o keskin bakışlı gözlere kısa bir süre içinde hiç ihtiyaç kalmadı ve sonunda iş öyle bir hal aldı ki, Morozova Gruşenka'yla nadiren karşılaşılıyordu, hattâ kadın sonunda Gruşenka'yı artık gözetleyerek hiç canını sıkıyordu.

Gerçi ihtiyar adamın eyalet başkentinden on sekiz yaşında, çekingen, utangaç, incecik, zayıf, hep düşünceli duran ve hüzünlü kızı getirdiğinden bu yana dört yıl geçmiş ve bu süre içinde köprülerin altından çok su akmıştı.

Bu kızın hayat hikâyesi, kentimizde pek az biliniyordu; bilinenler de karışık şeylerdi. Daha sonraları agraferna İvanovna dört yıl içinde dillere destan bir haline gelip birçokları onunla ilgilenmeye baş250

KARAMAZOV KARDEŞLER

ladıkları vakit de, hakkında fazla bir şey öğrenilemedi. Yalnız daha on yedi yaşında bir kızken, birinin onu iğfal ettiği, sonra da terkettiği söyleniyordu. Anlatılanlara bakılırsa, onu aldatan adam subaydı. Güya o subay sonradan gitmiş, bir başka kentte evlenmiş. Gruşenka ise utanç verici durumda ve fakirlik içinde kalmış. Bu arada, söylendiğine göre, ihtiyar sevgilisi gerçi Gruşenka'yı yanına aldığı vakit, kız gerçekten fakirmiş ama, iyi bir aileden geliyormuş, hatta güya babası bir din adamıymış. Diyakoz gibi bir şeymiş. İşte dört yıl içinde o duygulu, o hakarete uğramış, zavallı yetim kız, alyanaklı, dolgun bir Rus güzeli, korkusuz, kararlı, iradeli, paranın değerini bilen, mal sahibi elmayı beceren, cimri, ihtiyatlı, ama doğru yoldan, ama yanlış yoldan (söylendiğine göre) daha o yaşta kendine göre bir servet sahibi olmayı başarmış., gururlu ve hiçbir şeyden çekinmeyen bir kadın oluvermişti. Yalnız herkes bir şeye, kesin olarak inanıyordu. O da şuydu : Gruşenka'ya yaklaşmak çok zordu. Kendisini himayesi altına almış olan o ihtiyardan başka, bir tek erkek bile, bütün o dört yıllık süre içinde ondan yüz bulmakla böbürlenemedi. Bu, kesin olarak bilinen bir şeydi. Çünkü ondan yüz bulmak için özellikle son iki yıl içinde birçok hevesliler ortaya çıkmıştı. Ama yapılan bütün denemeler boşa gidiyor, hatta bu işin heveslilerinden bazıları hemen geri çekilmek zorunda kalıyor, kuvvetli karakter sahibi olan genç kadının kesin, alaylı bir karşılık vermesi yüzünden, is. onlar için gülünç, hatta ayıp denilecek bir biçimde sona eriyordu.

Son .yıl içinde şişmiş ayaklarını kullanmak imkânından yoksun kalmış olan hasta Samsanov, karısını kaybetmiş, artık yetişkin olan çocuklarını baskı altında tutan ve yüzbin rubleden fazla serveti olan cimri, acımak nedir bilmeyen bir adamdı, öyleyken, başlangıçta ve dedikoducuların söylediğine göre, soluk bile al

kırmadığı, avucunun içinde sımsıkı tuttuğu, sadece sade suya tirit beslediği protegee'sinin büyük etkisi altında kalmıştı. Ama Gruşenka bir iş kadını olarak hayata atılırken, bir taraftan da adama sadık olduğu konusunda sonsuz bir güven vermesini bilmişti.

İhtiyar büyük çapta bir iş adamıydı. (Şimdi çoktan öldü). Onun da çok tuhaf bir karakteri vardı. En belirli özelliği cimriliği ve taş gibi katı kalpli olmasıydı. Gerçi Gruşenka'ya o kadar tutkundu ki, onsuz yaşıyamıyordu. (özellikle son iki yıl içinde gerçekten öyleydi). Ama ona bağlı olduğu halde gene de genç kadına bir servet bırakmak şöyle dursun, değerli hiç bir şey bırakmamıştı. Gruşenka ondan büsbütün, ayrılmak tehdidini de savurmuş olsaydı bu konuda gene de boyun eğmezdi.

Bunun birlikte genç kadına ondan belirli bir para kalmıştı. Bu öğrenildiği vakit, herkes paranın azlığına şaşırıp kaldı. Oysa Samsanov ona sekiz bin rublelik bir pay ayırıırken: Sen yaş tahtaya basmayacak kadınsın demişti. Kendin bir şeyler becer, ama şunu bil ki, sana eskidenberi verdiğim yıllık geçim parasından başka benden, ömrünün sonuna kadar beş para bile alamazsın.

Dediği gibi de yaptı, ölürken herşeyi ömrü boyunca kendilerini de, eşleri ile çocuklarını da uşak düzeyinde tuttuğu oğullarına bıraktı, Gruşenka'nın ise vasiyetnamesinde adı bile geçmiyordu. {Bütün bunlar sonradan öğrenildi). Bununla birlikte, sağken Gruşenka'ya, kendi serveti ile ne gibi işleri nasıl çevireceğini göstermek için öğütlerini esirgemiyor, epeyce yardımda bulunuyor, ona yapılacak işleri öğretiyordu.

Fiyodor Pavloviç Karamazov, Gruşenka ile ilk kez •olarak, tesadüfen karşılaşp da, karlı bir iş nedeni ile onunla daha yakından tanışınca, böyle bir şeyi aklınöan bile geçirmedığı halde, genç kadına çılgınca âşık olduğu ve bu yüzden aklını kaçırmış gibi davranmağa

252

253

başladığı vakit, artık bir ayağı çukurda olan ihtiyar Samsanov, onunla çok alay etmişti. Şaşılacak bir şeydi; Gruşenka ihtiyar sevgilisi ile ilişkisi devam ettiği sürece, tam anlamıyla açık davrandı, ondan hiçbir şey saklamadı. Galiba öyle davrandığı tek kişi de oydu dünyada.

Ancak en son günlerde, ortaya aşkı ile Dirm'triy Fiyodoroviç çıkınca, ihtiyar, işi alaya almaktan vazgeçti. Aksine, bir gün, ciddi olarak ve sert bir tavırla Gruşenka'ya: Aralarından birini yani ya babayı ya da oğulu seçmek gerekirse, o zaman ihtiyarı seç. Yalnız bir şartla: O ihtiyar adi herif seninle muhakkak evlensin. Daha önce de, sana hiç değilse belirli bir para ayırsın. Yüzbaşı ile ise sakın oynaşma, sonu yok çünkü! demişti.

O sırada artık ölümünün yakın olduğunu hisseden, ve gerçekten de verdiği bu öğütten beş ay sonra ölen şehvet düşkünü ihtiyar, Gruşenka'ya işte bunları söylemişti. Bu arada kısaca şunu söyleyeyim ki, o zaman kentimizde birçok kişi Gruşenka yüzünden baba oğul Karamazov'lar arasında meydana gelen o çirkin, o yakışık almaz rekabeti biliyorlardı, ama onun baba ile olsun, oğulla olsun ilişkilerini tam olarak anlayan azdı. Hatta Gruşenka'nın iki hizmetçisi bile (sonradan meydana gelecek olan fakat daha ileride söz edeceğimiz felâketten sonra) mahkemede tanıklık ederken, Agrafena Aleksandrovna'nın, Dimitriy Fiyodoroviç'i sadece korkudan, güya genç adam onu: Seni öldüreceğim!" diye tehdit ettiği için, kabul ettiğini söylediler.

Gruşenka'nın iki hizmetçisi vardı, bunlardan biri çok yaşlı bir ahçı kadındı. Bu kadın ailesinden kalmaydı. Hasta ve hemen hemen sağırdı. Yirmi yaşlarında, terütaze ve hareketli bir kız olan torunu da Gruşenka'ya hizmetçilik ediyordu. Genç kadın böyle hiç de zengin olmayan bir dekor içinde, çok heyecanlı bir yaşantı sürdürüyordu. Müştemilâtında yalnız üç oda vardı. Bunları ev sahibi kadından döşeli olarak kiralamıştı Odaların eşyaları 1820 yıllarında moda olan çeşittendi. Gül ağacından yapılmış, eski püskü şeylerdi. Rakitin ile Alyoşa, Gruşenka'nın evine geldikleri vakit, artık hava kararmıştı, ama odalarda daha ışık yanmıyordu. Gruşenka misafir odasında arkılığı gül ağacı taklidi tahtadan yapılmış, çoktandır aşınmış hatta yer yer delinmiş bir deri ile kaplı kocaman, biçimsiz divana uzanmış yatıyordu. Başının altında yatağından .aldığı beyaz iki küçük kus tüyü yastık vardı. Yüzü koyun uzanmıştı, iki elini basının altına sokmuş, hareketsiz yatıyordu. Birini bekliyor gibi süslenmiş, püslenmişti. Üzerinde ipek siyah bir elbise, başında da ona çok yakışan, küçük, ince bir dantel örtü vardı. Omuzlarına som altın bir iğne ile tutturduğu dantel bir şal almıştı. Gerçekten birini bekliyor gibiydi. Uzandığı yerde özlem ve sabırsızlık içindeydi. Yüzü biraz solmuştu, dudakları ile gözleri yanıyordu. Sağ ayağının ucu ile sabırsızlıkla hafif hafif divanın koluna vuruyordu.

Rakitin ile Alyoşa içeri girdikleri anda ortalık biraz daha karışır gibi oldu. Sofadan Gruşenka'nın içerde yattığı divandan nasıl hızla fırladığı ve birden korku içinde:

— Kim o? diye bağırdığı duyuldu.

Ama konukları hizmetçi kız karşılamıştı ve hemen hanımına:

— Merak etmeyin efendim, gelen başkaları! Bir şey yok! diye bağırdı.

Rakitin, Alyoşa'yı kolundan tutup misafir odasına götürerek: Ne oluyor ona öyle? diye mırıldandı.

Gruşenka, hâlâ korku içinde divanın başında duruyordu. Koyu kumral saçlarının gür örgüsü, başına iliştirdiği dantel örtünün altından kurtularak sağ omuzuna sarkmıştı. Ama Gruşenka bunu farketmedi ve konukların yüzüne dikkatle bakarak kim olduklarını anlayıncaya kadar da düzeltmedi.254

KARAMAZOV KARDEŞLER

255

— A, sen misin Rakitka? ödümü patlattın vallahi: Kiminle geldin? Kimdir o yanındaki?

Gelenin Alyoşa olduğunu görünce:

— Aman Allahım! Kimi getirdin öyle! diye bağırdı Rakitin, Gruşenka'nın en yakın bir ahpabıymış, hatta evde emirler vermeğe bile hakkı varmış gibi laubali bir tavırla:

— Canım, emret de mumları getirsinler! dedi. Gruşenka gene:

— Mum getirsinler... tabii ...getirsinler mumları... Fenya! Mum getir beyefendiyel diye söylendi. Sonra başı ile Alyoşa'yı işaret etti.

— Tam da onu getiriminin sırasını buldun, dedi ve aynaya doğru dönerek çabucak iki eliyle saç örgüsünü düzeltmeğe başladı.

Rakitin'in gelmesinden hiç hoşnut değilmiş gibi bir hali vardı.

Rakitin, alınmış gibi oldu. Hemen kızgın bir tavırla:

— Memnun edemedik mi yani? diye sordu. Gruşenka gülümseyerek Alyoşa'ya doğru dönmüştü:

— Beni korkuttun Rakitka. Anladın mı sen? dedi. Alyoşa! Benden korkma yavrum! Gelişine çok sevindim. Beklenmedik konuğum benim! Ah! Vallahi beni korkuttun Rakitka! Kapıyı Mitya zorluyor sanmıştım. Senin anlayacağın, demin onu kandırdım. İnan, öyle oldu, önce: Bana inanacağına yemin et dedim, yemin ettirdim, sonra da kandırdım onu. Kuzma Kuzmiç'in, benim ihtiyarın yanına gideceğimi ve bu akşam, gece oluncaya kadar, onunla para hesabı yapacağımı söyledim. Zaten her hafta bir akşam onunla hesap yaparız. İçerden kapıyı kilitleyiz, o hesap tahtasında tık tık hesap yapar, ben de oturur hesapları deftere geçiririm. Bir bana güvenir çünkü. Mitya, tabii bu akşam orada kalacağımı sandı, işte bu yüzden kapıyı içerden kilitletimişçerde oturup duruyordum. Bir haber bekliyordum d

Fenya sizi nasıl içeriye aldı, bilmem! Penya, Fenya! Dış Kapıya koş, aç etrafa bir bak bakalım; yüzbaşı oralarda bir yerde olmasın. Belki de bir yere gizlenmiş, beni gözetliyordur. Ödüm kopuyor ondan!

— Hiç kimse yok, Agrafena Aleksandrovna! Demin etrafı gözden geçirdim. Zaten arada bir kendiliğimden kapıdaki aralıktan dışarısını gözetliyorum. Ben de korkudan tiril tiril titiriyorum.

— Panjurlar kapalı mı, Fenya? Perdeleri de çekmeli, hah şöyle!

Ağır perdeleri kendi eliyle indirdi:

— Bir de bakarsın, burada ışık yandığını görünce, damlar. Senin anlayacağın, bugün ağabeyin Mitya'dan korkuyorum Alyoşa.

Gruşenka yüksek sesle konuşuyordu; gerçi endişe içindeymiş gibi bir hali vardı ama aynı zamanda hemen hemen coşkun bir sevinç duyuyordu. Rakitin:

— Neden Mitenka'dan bugün o kadar korkuyorsun? diye sordu. Benim bildiğime göre, onun karşısında pek ürkeklik göstermezsin. Onu avucunda istediğin gibi oynatabilirsin.

— Diyorum ya sana, bir haber, şeker gibi bir mektup bekliyorum. Onun için Mitenka'nın buraya şu anda gelmesi hiç de gerekli değil. Hem benim Kuzma Kuzmiç'e gittiğime inanmamıştır o. Bunu hissediyorum. Herhalde şimdi Fedor Pavloviç'in bahçesinin dibinde, bir köşeye sinmiş, benim oraya gelip gelmiyeceğimi gözetliyordur. Eğer gerçekten orada gizlenmişse, buraya gelemes. Benim de istediğim bu. Hem gerçekten de Kuzma Kuzmiç'in yanındaydım. Mitya'nın kendisi beni oraya kadar götürdü. Gece yarısına kadar orada oturacağımı, beni muhakkak gece yarısı gelip oradan almasını söyledim. Mitya gitti. Ben de ihtiyarın yanında on dakika kadar oturdum, sonra... hemen tekrar buraya döndüm. Ah, öyle korkuyordum ki. Onunla karşılaşmayayım diye koş koş geldim!256

— Peki niye süslendin böyle. Şuna bak hele! Başımdaki o başlık ne garip şey öyle?

— Aman sen de! Ne meraklısın, Rakitin! Dedim ya sana bir haber bekliyorum, diye. Haber gelir gelmez fırlayıp gideceğim... uçup gideceğim... bir anda yok olacağım buradan! İşte onun için süslendim. Hazır olarak beklemek için!

— Peki, nereye uçacaksın öyle?

— Çok şey bilersen çabuk ihtiyarlarsın.

— Şuna bak hele! Sevinç içinde... Seni hiç böyle görmemişimdir. Baloya gidecek gibi süslenmişsin... Rakitin, bunu söylerken, Gruşenka'yı tepeden tırnağa süzüyordu.

— Balodan çok alarsın ya, Allah için.

— Ya sen? Sen çok mu anlarsın sanki?

— Hiç olmazsa, ben balo nedir gördüm. Bundan üç yıl önce, Kuzma Kuzmiç oğlunu evlendiriyordu. Ben de orkestranın bulunduğu yerden seyrediyordum. Hem, burada, öyle bir şehzade varken ne diye seninle konuşup vaktimi geçiriyorum Rakitka? Hay Allahım! Ne değerli bir konuğum var! Alyoşa, yavrucuğum, sana bakıyorum da, gözlerime inanamıyorum. Aman Allahım, evime gelen, gerçekten sen misin? Doğrusunu istersen, seni hiç beklemiyordum. Geleceğini aklımdan bile geçirmiyordum. Daha önce de senin bir gün buraya gelebileceğini bir an olsun düşünmedim. Gerçi şimdi hiç sırası değil, ama gene de geldiğine o kadar seviniyorum ki! Gel, divanın üzerine otur. İşte şuraya, hah şöyle! Şahinim benim! Körpecik şahinim benim! Doğrusunu söyleyeyim, hâlâ aklım başıma gelmemiş gibi... Ah Ra kitka. Sen yok musun? Onu dün, ya da önceki gün getirseydin ne olurdu? Her neyse, gene de çok sevindin^ Belki de böyle bir anda gelmesi daha iyi. Belki önceki gün gelseydi, böyle olmayacaktı... Çevik bir hareketle divanın üzerine, Alyoşa'nın yanına oturdu. Ona kararlı bir tavırla, hayran hayran

257

bakıyordu. Geldiğine gerçekten sevinmişti. Yalan söylemiyordu. Gözleri ışıltı ısıldı. Dudakları gülüyordu. Ama bu gülüşte neşeli ve içten gelen bir anlam vardı. Alyoşa genç kadının yüzünde böyle iyi yürekli insana yakışır bir anlam görünce şaşmıştı. Bunu hiç beklemiyordu... Bir gün öncesine kadar, ona nadir rastlamıştı ve Gruşenka'yı hep korkunç bir yaratık olarak düşünüyordu. Ayrıca bir gün önce. onun Katerina İvanovna'ya karşı yaptığı ve ne kadar, katı yürekli olduğunu belli eden, öfkeli hareketi Alyoşa'yı müthiş sarsmıştı. Bu yüzden onu şimdi hemen hemen bambaşka ve hiç beklemediği bir varlık olarak görünce şaşırıp kalmıştı.

Gerçi Alyoşa'nın o sırada üzüntüsü vardı, ama bu • üzüntü ona ne kadar ağır gelirse gelsin, gene de genç kadına dikkatle bakmaktan kendini alamıyordu. Gruşenka'nın davranışları da, bir gün öncesine oranla iyiye doğru değişmiş, bambaşka olmuştu. Artık konuşmalarında da davranışlarında da. hemen hemen hiç kırıntı yoktu... Her haliyle apaçık ve içinden geldiği gibi davranıyordu. Hareketleri hızlı ve kesindi. Karşısındakilere güvendiği de belliydi. Yalnız çok heyecanlıydı. , Tekrar:

— Hay Allah! Bugün de neler oluyor! Şaştım vallahi! diye mırıldandı. Hem gelişine neden bu kadar sevindim Alyoşa, bunu bile bilmiyorum. Gel sor bakalım bana, neden sevindim diye, bilmiyorum işte. Rakitin alaylı alaylı güldü.

— Haydi canım! Neden sevindiğini hiç bilmez misin sen? Daha önce benim, hep: getir onu, getir onu! diye başımın etini yediğin vakit bunun her halde bir nedeni vardı, bir amaç gütmüşsündür herhalde.

— Eskiden başka bir amacım vardı, ama şimdi o iş geçti! Zaman o zaman değil artık. Neyse, şimdi sizleri ağırlamağa çalışayım, bakalım. Artık cömertleştim,

II — F: 17

258

259

Rakitka. Sen de otursana, ne ayakta duruyorsun? Ha oturdun mu? Hiç Rakituşka kendini zahmete sokar mı, desene? İşte şimdi karşımızda oturuyor ve neden, önce senin oturmanı rica ettim diye güceniyor, Alyoşa. Ah! Bizim. Rakitka öyle çabuk herşeyden alınır ki! Gruşenka bunu söylerken gülmüştü:

— Kızma, bana Rakitka! Artık cömert bir kadın oldum.

Neşeli bir tavırla için için eğlenerek, Alyoşa'nın gözlerinin içine baktı:

— Neden öyle üzüntülü oturuyorsun Alyoşeçka? Yoksa benden korkuyor musun?

Rakitkin kalın bir sesle :

— Onun büyük bir üzüntüsü var. Birinin şanına hiç yakışmayan bir iş oldu.

— Kimin şanına?

— Sevgili dedesi nin cesedi kokmağa başladı.

— Nasıl kokmağa başladı? Gene bir şeyler saçmalyorsun! Kötü bir lâf etmek istiyorsun galiba. Sus, aptal! Alyoşa, izin verir misin, kucağına oturayım? Bak, işte, böyle;

Gruşenka bir anda yerinden fırladı, gülerek, tıpkı okşanmak isteyen bir kedi yavrusu gibi Alyoşa'nın kucağına oturdu. Yumuşak, tatlı bir hareketle boynuna sarılmıştı.

— Ben şimdi seni neşelendiririm, yavrum! Benim dine düşkün yavrucuğum! Hayır, gerçekten söyle,

dizinde oturmama izin verecek misin? Kızmaz mısın? Emredersen... hemen dizlerinden inerim, merak etme.

Alyoşa susuyordu. Kımıldamaktan korkuyormuş gi" bi bir hali vardı. Grusenka'nın Emredersen dizlerinden hemen inerim sözlerini işitmişti, ama buna hiçbir karşılık vermedi. Sanki donmuş kalmıştı. Yalnız o anda içindeki duygular, hiç de örneğin, oturduğu yer den onun her hareketini, avını gözetleyen bir vahşi hayvan gibi izleyen Rakitin'in bekleyebileceği cinsten de

ğildi. Duyduğu üzüntü, içinde uyanabilecek tün: başka izlenimleri yok etmiş, boğmuştu ve eğer o anca durumunun bilincine tam olarak varabilseydi, her çeşit baştan çıkarmalara, her çeşit günah yoluna saptırmalara ve tuzaklara karşı adeta zırlı olduğunu hemen anlayacaktı.

Bununla birlikte, ruhundaki bu bulanıklığa ve tüm duygularını söndüren o büyük acısına rağmen, gene de elinde olmayarak içinde uyanan yeni ve garip bir duyguya şaşıp kalıyordu: bu kadın, bu korkunç kanlın, artık onun içinde eski korkuyu uyandırmıyordu. Oysa, eskiden herhangi bir kadını hayalinden geçirdiği vakit, bir korku duyardı. Belki o sırada ruhunda buna gene belirsiz bir endişe olarak duyuyordu ama, bütün kadınlar arasında en çok korktuğu o kadın, dizlerinin üzerinde oturan ve ona sarılan kadın, onda şimdi bambaşka, beklenmedik ve apayrı bir his uyandırmıyordu. Bu ona karşı olağanüstü, büyük ve başka hiçbir duygunun karışmadığı tertemiz bir meraktı. Hem de şimdi artık korkusuzca, eskisi gibi hiç de dehşet içinde kalmadan duyuyordu bunu! İşte asıl önemli olan ve Alyoşa'yı bu kadar şaşırtan şey buydu.

Rakitin:

—Eh artık saçmalamayın, yeter! diye bağırdı. İyisi mi, şampanya getir. Bana şampanya borçlusun, biliyorsun!

. — Gerçekten de borçluyum ya. Biliyor musun Alyoşa? Eğer seni bana getirirse, ona şampanya ikram edeceğimi söylemiştim. Getir şu şampanyayı! Ben de sizinle içerim! Fenya! Eeunya! Bize şampanya getir! Haftı Mitya'nın bıraktığı şişe var ya. onu getir! Çabuk! Cimriyim ama bir şişe şampanyayı esirgermem. Sana değil Rakitka! Senin benim için bir karınca kadar bile Önemin yok. Ama o bir kartaldır. Bak şu anda yüreğim Bambaşka duygularla dolu, öyleyken, ne olursa olsun, sizinle içeceğim. İçimden herseye bos vermek geliyor!260

Rakitin, merakla gene söze katılarak, güya durmadan üzerine yağın kötü sözlere önem vermiyormuş gibi:

— Neymiş bu senin bu kadar önemle söz ettiğin bu an? Beklediğin haber nedir? Sorabilir miyim? diye gene söze karıştı. Yoksa bir sır mı bu?

Gruşenka başını Rakitin'e doğru çevirdi ve birden üzüntü ile:

— Yok canım, sır değil. Sır olmadığını sen de biliyorsun! dedi.

Bunu söylerken Alyoşa'dan biraz uzaklaşmıştı ama hâlâ dizlerinin üzerinde oturuyor, ona sarılmağa devam ediyordu.

— Senin anlayacağın o subay geliyor, Rakitin! Benimki geliyor.

— Geleceğini ben de işittim. Gelmesi bu kadar yakın mı?

— Şimdi Mokroye'dedir herhalde. Oradan buraya elden bir mektup gönderecekmiş. Kendisi yazdı, demin mektup aldım... Şimdi işte oturup bu haberi bekliyorum.

— Bak hele. Neden Mokroye'ye gelmiş peki?

— Anlatması uzun, hem senin için bu kadarı da yeter!

— Hay Allah! Eh desene Mitenka şimdi... Hapı yuttu. Bunu biliyor mu, yoksa haberi yok mu?

— Hiç bilmesine imkân var mı? Bir şeycikten haberi yok. Zaten bilse, gebertir beni. Ama ben şimdi bundan hiç mi hiç korkmuyorum. Artık bana bıçak atar diye de korktuğum yok. Sen sus Rakitka! Bana Dimitriy Fiyodorovic'i hatırlatma! O yüreğimi yaraladı. Zaten şu anda hiçbir şey düşünmek istemiyorum. Bak, Alyoşeçka'yı düşünebilirim, Alyoşeçka'ya bakıyorum da... Canım, birazcık gülsene ne olur! Yavrucuğum! Hiç değilse gül... Benim su budalalığım güll Beni sevindirmek için, gül, ne olursun... Bak gülümsedi işte, gülümsedi vallahi! Ne kadar şefkatle bakıyor. Biliyor

261

musun Alyoşa? Üç gün önce olup bitenler yüzünden, küçük hanıma yaptıklarım için bana kıızıyorsun sanıyordum. Gerçekten de eşeklik ettim, o akşam... Doğrusu bu... Yalnız öyle bir şey olması iyi oldu.

Gruşenka birden düşünceli düşünceli güldü:

— Hem kötü, hem de iyi oldu... dedi, gülüşünde de bir an için sert bir anlam belirip kayboldu. —Mitya'nın bana anlattığına göre, sonradan benim için Kırbaçlatmak onu! diye bağırmış. Meğer çok gücendirmişim onu. Oysa kendisine boyun eğdirmek için çağırmıştı beni. Çukulata vererek beni aldatacağını sanıyordu...

Hayır, ne derseniz deyin, olup bitenler iyi oldu.

Gruşenka bunu söylerken gene güldü.

— Alyoşa ben, yalnız sen kızmıssındır, diye korkuyordum.

Rakit'in birden ciddî bir hayretle:

— Gerçekten de doğru söylüyor... dedi. Biliyor musun Alyoşa? Gruşenka senden, senin gibi daha palazlanmamış birinden bile korkuyordu.

— O senin gözünde palazlanmamıştır ...Çünkü sende vicdan diye bir şey yoktur. Mesele burada. Ama ben onu içten, ruhumla seviyorum anladın mı? inanıyor musun Alyoşa? Seni yürekten seviyorum ben!

— Seni gidi utanmaz, ahlâksız seni! Şimdi sana ilânı aşk ediyor Aleksey! Bak sana aşkım açıklıyor.

— Ne var yani? Ayıp mı? Seviyorum işte!

— Peki subay ne oluyor? Sonra Mokroye'den beklediğin haber de var, değil mi?

— O başka, bu başka!

— İşte. bu tam kadıncı? bir lâf... Gruşenka öfkeye kapıldı:

— Beni kızdırma Rakitka! dedi. O başka, bu başka! Ben Alyoşa'yı başka türlü seviyorum. Doğrusunu söylüyeyim, daha önce senin için kurnazca bir düşüncem vardı Alyoşa. Ama ben zaten adi, katı yürekli bir kadı262

263

mm. Öyleyken, bazen sana, sanki sen benim vicdanımmışım gibi bakıyordum. Hep şöyle düşünüyordum: Onun gibi bir insanın benim gibi kötü bir kadından nefret etmesi gerekir! Üç gün önce, küçük hanımın yanından çıkıp buraya koşa koşa geldiğim vakit de, öyle düşünüyordum. Uzun bir süredir senin için aklımdan hep böyle şeyler geçiriyordum Alyoşa. Mitya da bunu biliyordu. Ona da söylemiştim çünkü. Bak Mitya bunu anlıyor. İnanıyor musun Alyoşa? Bazen sana bakınca, kendimden utanıyordum. Böyle bir kadın olduğum için utanç duyuyordum... Sonradan nasıl olup da senin için öyle şeyler düşünmeğe başladığımı bilmiyorum.

İçeriye Fenya girdi ve masanın üzerine bir tepsi koydu. Tepsinin üzerinde açılmış bir şişe ile dolu olarak üç kadeh vardı. Rakitin:

— Hah, işte, şampanya geldi! diye bağırdı. Sen heyecan içindesin Agrafena Aleksandrovna. Aklın başından gitmiş! Bir kadeh içtin mi, dansetmeğe, oynamağa başlarsın!

Şampanya şişesini gözden geçiriyordu:

— Hay Allah! Bunu bile doğru dürüst yapamamışlar... dedi. ihtiyar, mutfakta şampanyayı dökmüş. Şişeyi de tipasız getirmişler, üstelik soğuk da değil. Eh, ne yapalım, öyle de olsa, ver bakalım...

Masaya yaklaştı, bir kadeh aldı, onu dikerek içindekini dibine kadar içti. Dilini dudaklarının üzerinden geçirdi:

— İnsan her zaman şampanya içmez, fırsat bu fırsat! dedi. Haydi bakalım Alyoşa, göster kendini! Neyin şerefine içeceğiz? Cennete gitmemizin şerefine mi? Sen de bir kadeh al Gruşa! Sen de cennet kapılarının şerefine iç bakalım!

Gruşenka:

— Hangi cennet kapılarının şerefine? diye sorarak bir kadeh aldı.

Alyoşa da kendi kadehini aldı, bir yudum içti, sonra onu tekrar yerine koydu.

— Hayır, içmesem daha iyi olur! diyerek hafifçe gülümsedi.

Rakit'in:

— Ama demin böbürleniyordun! diye bağırdı. Gruşenka :

— Madem öyle, ben de içmem! diye söze karıştı. Zalen canım da istemiyor. Şişeyi tek başına sen iç Rakitka! Alyoşa içerse, ben de içerim.

Rakit'in:

— Aman bu ne incelik! diye alay etti. Öyle diyor ama gene de dizlerinin üstünde oturuyor! Diyelim ki, onun büyük bir üzüntüsü var, onun için içmiyor, ya esenin neyin var? O kendi Tanrısına baş kaldırmış, salam yemeğe kalkışmış...

— Neden?

— Bugün dedesi öldü de ondan. Zosima dede... Hani ermişlerden bir dede vardı ya, o öldü.

Gruşenka:

— Zosima dede öldü ha? diye bağırdı. Hay Allah! Hiç haberim yoktu!

Dinî bir duygunun etkisi altında haç çıkarıyordu, sonra birdenbire korkuya kapılmış gibi Alyoşa'nın dizlerinin üzerinden fırladı divana oturdu:

— Hay Allah! Şu yaptığıma bak bir kez! Böyle bir zamanda, dizlerinde oturuyorum!

Alyoşa, derin bir hayretle ona uzun uzun baktı. Birden yüzü aydınlanır gibi oldu. Yüksek sesle ve kararlı bir tavırla:

— Rakitin! Sen, Tanrı'ma baş kaldırıyorum diye beni kışkırtıp durma! dedi. Sana kızmak istemiyorum. Onun için, sen de daha iyi yürekli ol. Ben, hiçbir za sahip olamayacağın bir hazineyi yitirmişim! Onun şimdi seri beni yargılayacak durumda değilsin. İyisi mi sen bu kadına bak: şu anda beni kötü davranışta

bulunmaktan nasıl koruduğunu görüyor musun'? BUraya gelirken, karşımda kötü bir ruh bulacağımı düşünüyordum. Böyle bir şeye doğru öylece sürükleniyordum. Çünkü o sırada kendim de adi, kötü yürekli bir varlık olmuştum. Oysa, burada duygulan içten konuşan bir bacı, bir hazine, seven bir ruh buldum.. Şu anda, beni o korumuştur... Agrefena Aleksandrovna, anlattığım sensin, şu anda. Şimdi, ruhumu, doğru yola yönelten sensin!

Alyoşa'nın dudakları titremeğe başladı. Zorlukla soluk alıyordu. Sustu. Rakitin öfkeleni:

— Demek seni o kurtardı, ha? diye alaylı alaylı güldü. Ayol o seni çitir çitir yemeğe hazırlanıyordu!..

Bunu biliyor musun sen?

Gruşenka birden yerinden fırladı:

— Dur, Rakitin! diye bağırdı. İkiniz de susun bakalım! Şimdi herşeyi söyleyeceğim. Sen konuşma Alyoşa! Çünkü söylediğin sözlerden utanç duyuyorum. Çünkü ben gerçekten kötü yürekli bir kadını! İyi yürekli değilim. Evet, öyleyim, ben. Sen de sus Rakitka! Çünkü yalan söylüyorsun. Gerçi daha önce aklımdan onu çitir çitir yemek gibi... çirkin, adice bir düşünce geçmişti, ama şimdiki duygularım hiç öyle değil... Sus! Bir daha sesini duymayayım Rakitka.

Gruşenka bütün bunları olağanüstü bir heyecanla söylemişti. Rakitin ikisini de şaşkınlıkla tepeden tırnağa süzerek:

— Şunlara bakın! İkisi de çıldırmışlar. Akıllarını kaçırdılar galiba, bana öyle geliyor. Hay Allah, akıl hastahanesine düşmüş gibiyim. İkisi de karşılıklı olarak kırılıp dökülüyorlar, neredeyse ağlıyacaklar!

Gruşenka:

— Ağlarım ya! Ağlarım ya! diye söyleniyordu. O bana demin bacım dedi. Bunu artık ömrümce unutmayacağım! Yalnız bir şey var, Rakitka! Gerçi ben kö"

265

tü kalpli kadının biriyim, ama herşeye rağmen, gene de bir sap soğan uzattım, işte!

— Hangi soğan sapını? Hay Allah! Gerçekten de delirmiş bunlar!

Rakitin onların gösterdikleri heyecana hayret ediyor, o anda her ikisini sarsabilecek olan tüm şartların, bir insanın ömründe çok nadir görüldüğü şekilde, hep bir araya geldiğini kavrayamadan öfkeleniyordu. Zaten, kendisi ile ilgili olan herşeyi inceden inceye kavrayabilen Rakitin, başka insanların duygularını, düşüncelerini kavraması gerektiği vakit çok kabalaşırdı. Bu, bir bakıma daha denemeler geçirmemiş olmasından, bir bakıma da büyük bir egoizm içinde olmasından ileri geliyordu.

Gruşenka birden ona doğru dönerek sinirli sinirli güldü:

— Bak, görüyor musun Alyoşeçka, demin soğan sapını uzattığım için Rakitka'ya böbürlendim. Ama senin karşında, böbürlenecek değilim. Sana bunu bambaşka bir amaçla söyleyeceğim. Bu bir çocuk hikâyesidir. Ama güzel bir hikâyedir. Bu hikâyeyi daha çocukken yanımda ahçı olarak çalışan Matriyona'dan işitmişimdir.

Bak, hikâye şöyle: Bir varmış, bir yokmuş, vaktiyle bir kadın, çok katı yürekli, kötü bir kadın varmış. Günün birinde ölmüş. Ama sağken hiçbir iyilik etmeftüşmüş. Şeytanlar kadını yakalayıp ateş deryası bir gölün içine atmışlar. Koruyucu meleği gölün başında duruyor: Acaba işlediği hangi iyiliği hatırlayayım da, Tanrı'ya bildireyim?" diye düşünüyormuş. Sonunda hatırlamış. Tanrı'ya: Bu kadın bostanındaki soğanlardan birini topraktan sökmüş, fakir bir kadına vermişti! demiş. O zaman Tanrı ona şu karşılığı vermiş: Sen. bu soğan sapını al, onu gölün içindeki kadına uzat. kadın. ona sarılsın, sen de kadını bu sapla çekmeğe başla, Eğer kadını bu soğan sapı ile çölden çıkarmayı başarırsan, varsın cennete gitsin! Yok eğer sap koparsa. ka266

din, şimdi nerede bulunuyorsa, orada kalsın demiş. Melek koşmuş, hemen kadına soğan sapım uzatmış. Al bakalım, kadın, sıkı tut ve kendini yukarıya doğru çek! demiş. Sonra onu yavaş yavaş başlanmış çekmeğe. Artık neredeyse kadını gölden tüm olarak çıkaracakmış. Tam o sırada gölde bulunan başka günah işlemiş kişiler kadının dışarıya çekildiğini görmüşler. Hemen onunla birlikte kendilerini de

çeksinler diye ona yapışmışlar. Kadın, öyle kızmış, öyle kızmış ki, hep onları ayakları ile geri tepiyor: Beni çekiyorlar, sizi değil diyormuş. <O soğan sapı benimdir, sizin değil. İşte bu sözü söylediği anda, soğan sapı kopuvermiş. Kadın tekrar göle düşmüş yanmağa başlamış. Bugün hâlâ orada yanıyormuş. Meleği ise ağlayarak oradan uzaklaşmış.

İşte tüm hikâye bu, Alyoşa. Hatırımda kaldı, hâlâ ezberimde. Çünkü o kötü yürekli kadın var ya, işte o benim! Demin Rakitka'ya soğan sapını uzattım diye böbürlendim. Ama sana başka bir şey söyleyeceğim: ben ömrüm boyunca belki, yalnız bir kez birine böyle bir sap soğanı uzatmışımdır. Yaptığım tek iyilik bu! Onun için bundan sonra, beni övme Alyoşa, beni iyi kalpli bir kadın sayma! Ben kötü yürekliyim, kötülerin en katı yüreklisiyim! Eğer beni översen, utancımın yerini dibine batırmış olursun. Eh, artık tüm bunları söyledikten sonra, herşeyi açıklıyayım bari. Dinle Alyoşa: Seni buraya çekmeyi o kadar istiyordum ki ve Rakitka'ya, seni buraya getirsin diye o kadar ısrar ettim ki, bilemezsin. Hem de seni buraya getirirse kendisine yirmi beş ruble vereceğimi vaadettim. Dur Rakitka, bekle!

Hızlı adımlarla masaya yaklaştı, çekmecelerini çekti, içinden para cüzdanını çıkardı, bir yirmi beş rublelik aldı.

Rakitka ne yapacağını bilemeyerek yüksek sesle: — Bu ne saçmalık canım! Ne saçmalık! diye soy lenip duruyordu.

267

— Al Rakitka! Borcumu ödüyorum. Reddetmezsin herhalde, kendin istedin.

Gruşenka bunu söylediikten sonra, parayı ona fırlattı. Rakitka'nın utandığı belliydi, ama yiğitliğe leke sürdürmemeğe çalışarak kalın bir sesle:

— Red mi edecektim yani? dedi. Bu para çok işime yarıyacak. Zaten Tanrı aptalları akıllılar onlardan yararlınsın diye yaratmıştır.

— Şimdi sus Rakitka! Bundan sonra artık söyleyeceğim her söz senin gibi bir insana göre değil. Şuraya, köşeye otur da, sus. Sen bizi sevmezsin, onun için kapa ağzını!

Rakitka, artık öfkesini gizlemeden:

— Canım ne diye seveyim sizi? diye öfke ile kargılık verdi.

Yirmi beş rublelik parayı cebine sokmuştu, ama şimdi Alyoşa'nın karşısında gerçekten utanç duyuyordu. Bu işin ücretini daha sonra, Alyoşa'nın haberi bile olmadan almayı tasarlamıştı. Şimdi ise öyle utanmıştı ki, içinde öfke duyuyordu. O ana kadar, Gruşenka'nın onu durup durup iğnelemek için söylediği tüm sözlerle rağmen, ona karşı gelmenin pek çıkarına uygun bir davranış olmayacağını düşünüyordu ve belliydi ki genç kadının onun üzerinde bir etkisi vardı. Ama şimdi o da kızmıştı.

— Sevilmenin daima bir nedeni olur, ikiniz bana ne yaptınız ki, sizi seveyim?

—Hiçbir şey beklemeden sev sen de, tıpkı Alyoşa'nın sevdiği gibi...

— Onun seni sevdiği nereden belli? Sevgisini bir şeyle gösterdi mi sanki? Ne diye öğünüp duruyorsun?

Gruşenka odanın ortasında duruyor, isterik bir kakadın gibi heyecanlı heyecanlı konuşuyordu.

— Sus Rakitka! Sen bizi hiç anlayamazsın! Hem küfidan böyle bana sen deme. Artık öyle demene izin Emiyorum. Zaten bu cesareti nereden aldın bilmem

268

ki? Artık böyle konuşmayacaksın! İşte o kadar! Bir uşağımmışsın gibi bir köşeye geç, otur ve sus bakalım! Şimdi de, gerçeği, olduğu gibi tüm gerçeği yalnız sana söyleyeceğim, Alyoşa! Benim nasıl bir yaratık olduğumu göresin diye. Rakitka'ya değil, sana söylüyorum. Ben seni mahvetmek istiyordum Alyoşa. Gerçekten öyleydi, doğru söylüyorum. Kesin olarak karar vermiştim : Bunu o kadar istiyordum ki, seni "bana getirsin diye, Rakitka'ya rüşvet olarak para vermiştim. Ama neden istiyordum gelmeni sanki? Senin hiçbir şeyden haberin yoktu! Hep benden yüz çeviriyordun. Yanımdan geçerken de gözlerini hep yere indiriyordun. Ben ise belki yüz defa yüzüne bakmış ve artık seni herkese sormaya başlamıştım. Yüzün içimde derin bir iz bırakmıştı. Kendi kendime : Beni hor görüyor, yüzüme bile bakmak istemiyor! diye düşünüyordum. Sonunda öyle bir duygu uyandı ki içimde, kendi kendime 'hayret ediyor : Ne diye böyle bir çocuktan korkuyorum sanki? diye sormaya başlıyordum. Onu çitir çitir yiyeyim de görsün gününü. Sonra da alay ederim onunla!)) diyordum. Kızdıkça kızıyordum. İnanır mısın? Burada hiç kimse Agrafena Aleksandrovna'ya, o biçim işi için gelmeyi düşünemez bile. Benim yalnız bir tek ihtiyacım var. Ona bağlıyım, ona satılmışım ben! Bizi şeytan nikahladı, ama ondan başka evime hiç kimse gelemez! Gel gelelim, sana bakarken: Şunu çitir çitir yiyeyeceğim. Sonra da onunla alay ederim! diyordum. Görüyorsun ya. ne pis köpeğim ben! Kardeş dediğin o yaratığın ne olduğunu görüyorsun ya.

İşte, şimdi vaktiyle bana kötülük etmiş olan o adam gelmiş. Şimdi oturup ondan haber bekliyorum Beni incitmiş olan o adamın benim neyim olduğunu biliyor musun? Kuzma, beni buraya getireli beş yıl oldu Bazen kendi kendime oturuyor, herkesten gizli olarak, tek beni görmesinler, duymasınlar diye. incecik, budala bir kız gibi oturup hıçkırığa hıçkırığa ağlıyorum. Geceleri

269

baha dek gözümde uyku girmiyor. Kendi kendime: Nerededir acaba o bana kötülük eden adam? Herhalde şu anda başka bir kadınla birlikte benimle alay ediyordur. Ah! Onu bir görsem, ona bir rastlasam! İşte o zaman intikamımı öyle bir alırım, ona öyle bir karşılık veririm ki! diye düşünürdüm. Geceleri, karanlıkta başımı yastığa gömer, hep bu düşünceleri zihnimden geçirirdim. Mahsus kendi kendimi onlarla üzerdim, kendi öfkemle avunmağa çalışırdım: Ah, ona öyle bir karşılık veririm ki. ah öyle bir intikam alırım ki, ondan! deyip duruyordum. Bazen öyle oluyordu ki. o karanlıkta bağırmağa başlıyordum. Sonra da birden ona hiç de ter şey yapamayacağımı, o sırada benimle alay ettiğini, hattâ belki de beni büsbütün unuttuğunu düşünürdüm. O zaman kendimi yere atar, çaresizlik içinde ağlamaya başlar ve gün ağanncaya dek titrer dururdum. Sabahleyin kalkınca da köpekler gibi kızgın olurdu, dünyaya düşman kesilirdim. Sonradan ne oldu tahmin edersin? Para biriktirmeye başladım, acımak nedir bilmeyen bir kadın oldum. Şişmanladım. Ama akıllandım mı acaba? Hiç de değil. Kimse bunu görmez. Tüm evrende bir tek canlı olsun bunu bilmez. Ama hava karardı mı, ben hep gene öyle tıpkı küçücük bir kız olduğum zamanlardaki gibi, bundan beş yıl önce olduğu gibi, bazen yatağımda yatarken dişlerimi gıcırdatıyor, sabahlara kadar ağlıyorum. Ah bir hıncımı alsam ondan, ona neler yapardım! diye düşünüyorum! Bütün bunları işittin değil mi? Şimdi söyle bakayım bana, nasıl anlarsın davranışlarımı? Bundan bir ay önce, bir gün bir mektup geldi: Meğer karısı ölmüş, kendisi de buraya geliyormuş, benimle görüşmek istiyormuş. O zaman, tüm varlığımı saran bir heyecana kaMdırn: Ah, Tanrım!" dedim. Sonra şöyle düşündüm: 'Biliyorum, buraya gelir gelmez, bana bir ısıklık çaldı mı, beni yanma çağırdı mı, köpek gibi: sürüne sürü270

ne, dövülmüş, kabahat işlemiş bir köpek gibi gene ona koşacağım! Bunu düşünüyordum, ama sahiden öyle olacağına bir türlü inanamıyordum: Ben adi bir varlık mıyım, yoksa değil miyim? Gerçekten koş koşşa ona gider miyim?... diye kendi kendime sorup duruyordum. Kendime karşı bir aydır öyle bir öfke duyuyorum ki! Bundan beş yıl öncesinden çok daha büyük bir öfke içindeyim. Görüyorsun ya, Alyoşa ben ne kadar zincire vurulmaz, ne kadar azgın bir kadıyım, İşte sana doğruyu olduğu gibi söyledim! Mitya ile gönül eğlendiriyordum, tek ötekine koşmıyayım diye! Sus Rakitka! Sen benim davranışlarımı eleştiremezsin. Zaten bunları sana söylemedim. Demin, siz buraya gelmeden önce burada yatıyor, bekliyor, kendi kendime kaderimi çizmeye çalışıyordum. İçimden geçenleri hiç bir zaman bilemezsiniz! Hayır,,Alyoşa senin küçük hanıma söyle, üç gün önce ona yaptıklarım için, bana kızmasın! Dünyada hiç kimse şimdi ne duygular içinde olduğumu bilmiyor. Bilemez de... Kimbilir belki de bugün oraya giderken, yanıma bir bıçak alacağım. Bunu yapıp yapmayacağıma daha karar vermedim! Gruşenka bu acıklı sözleri söyledikten sonra, birden dayanamadı, sözünü bitirmeden, elleriyle yüzünü kapayarak, kendini divanın üzerine attı, yastıklara gömüldü ve küçük bir çocuk gibi hıçkırığa hıçkırığa ağlamağa başladı. Alyoşa, yerinden kalktı, Rakitin'e yaklaştı. — Mişa! Darılma! dedi. Seni kırdı ama, sen gene ona kızma. Şimdi söylediklerini işittin ya? Bir insan yüreğinden bu kadar çok şey beklememek gerekir! Daha yumuşak yürekli olmalı! Daha çok acımasını bilmeli...

Alyoşa, bunu içinden gelen dayanılmaz bir heyecanla söylemişti. Bir boşalma ihtiyacı duyuyordu. BU yüzden Rakitin'e söylemişti bunları. Eğer orada olmasaydı, kendi kendine yüksek sesle söylenmeye lardı. Ama Rakitin ona alaylı alaylı baktı. O zaman Al

KARAMAZOV KARDEŞLER

271

yoşa birden sustu. Rakitin nefret uyandıracak bir gülümseyişle:

— Seni daha önce dedenin sözleriyle doldurmuşlar. Sen de şimdi, onun sözleriyle bana hücum ediyorsun, Alyoşenka. Kendini Tanrı'ya adanmış Alyoşenka!

Alyoşa birden ağıllar gibi bir sesle :

— Gülme Rakitin! Alay etme, ölerden söz etme. O, dünyadaki bütün insanlardan daha yüksek bir varlıktı! diye bağırdı. Deminki sözü bir yargıç gibi söylemedim! Kendim de suçluların en suçlusuyum gibi söyledim. Bu kadının karşısında ben neyim ki? Buraya kendimi mahvetmek için gelmişim. Gelirken de: Varsın öyle olsun! Varsın öyle olsun! diyordum. İçimde yeteri kadar cesaret olmadığı için yapmıştım bunu! O ise, beş yıl acı çektikten sonra, ilk olarak gelip de kendisine içten bir söz söyleyeni görür görmez, herşeyi bağışladı, herşeyi unuttu, şimdi de ağlıyor! Onu incitmiş olan adam geri dönmüş, kendisini yanına

çağınıyormuş. O da yaptığı herşeyi bağışlıyor, sevinç içinde ona koşuyor ve biliyorum ki giderken yanına bıçak almayacaktır! Almayacaktır o bıçağı! Hayır! Ben onun gibi değilim. Senin öyle olup olmadığını bilmiyorum Mişa, ama ben öyle değilim. Ben bugün, şu anda ondan bir ders aldım... O sevgi konusunda bizlerden çok yüksek bir varlık... Şimdi söylediklerini daha önce kendisinden işit mis miydin? Hayır! İşitmedin. İşitmiş olsaydın çoktandır herşeyi anlamış olurdun... Üç gün önce kalbi kınla öbür genç kadın var ya, o da onu bağışlasın! Zaten bunu öğrenirse, bağışlıyacaktır... Hem öğrenecektir de... Bu, henüz daha uslanmamış bir ruhtur, onu korumak gerekir... Belki de bu ruhta bir duygu hazinesi gizlidir, kimbilir. Alyoşa sustu, çünkü artık soluk alamıyordu. Rakitin bütün öfkesine rağmen, ona hayretle bakıyordu. Sessiz Alyoşa'nın böyle uzun bir söylev vermesini hiç bekletiyordu.272

— Şuna bakın! Avukat kesildi mübarek! Âşık mı oldun yoksa?

Sonra küstah bir gülüşle :

— Agrafena Aleksandrovna! Bizim büyük perhizci var ya, sana âşık olmuş gerçekten! Zaferi kazandın! diye bağırdı.

Gruşenka başını yastıktan kaldırdı, dudaklarında duygulu ve biraz önceki gözyaşlarından bir anda şişmiş olan yüzünü aydınlatan bir gülümseyişle Alyoşa'ya baktı.

— Bırak onu Alyoşa! Melek Alyoşam benim! Görüyorsun ya, ne biçim bir adamdır? Sen de, bunları söyleyecek, bir adamı buldun!

Rakitin'e doğru döndü :

— Demin seni azarladığım için az kalsın beni bağışlamayı rica edecektim Mihayil Osipoviç. Ama şimdi gene istemiyorum. Alyoşa! Yanıma gel, şuraya otur!

Dudaklarında sevinçli bir gülümseyişle Alyoşa'ya gelmesini işaret ediyordu.

— Hah, işte böyle! Şuraya otur. Şimdi söyle, (Alyoşa'nın elini tutmuştu. Gülümseyerek eğilip yüzüne dikkatle bakıyordu), söyle bakayım bana: Ben o adamı seviyor muyum, sevmiyor muyum? Beni kırmış olan o adama karşı içimde sevgi var mı, yok mu? Siz gelmeden önce burada karanlıkta yatıyor, hep kendi kendime bunu sorup duruyordum, seviyor muyum, yoksa sevmiyor muyum diye? Şimdi bu sorunu benim yerime sen çöz, Alyoşa! Artık zamanı geldi. Artık nasıl karar verirsen öyle olacaktır. Onu bağışlıyayım mı, bağışlamıyayım mı?

Alyoşa gülümseyerek :

— Sen onu çoktan bağışladın, dedi. Gruşenka düşünceli bir tavırla :

— Gerçekten de öyle, bağışladım ya! dedi. Ne kadar da adî bir ruhum var benim!

Birden masadan kadehi kaptı:

KARAMAZOV KARDEŞLEB

273

— O adî ruhumun şerefine! diye bağırdı, içkiyi bir nefeste bitirdi, sonra kadehi kaldırdığı gibi, var gücüyle yere fırlattı.

Kadeh şangırtıyla kırıldı. Gruşenka'nın gülümseyişinde sert bir anlam belirmişti. Gözlerini yere indirdi, kendi kendine konuşur gibi tehdit dolu bir sesle :

— Gene de daha bağışlamadım onu, kimbilir! dedi. Belki de yalnız yüreğim onu bağışlamaya hazırlanıyor •ama daha yüreğimle de savaşıyorum ben. Sana bir şey söyleyeyim mi Alyoşa? Beş yıldır döktüğüm gözyaşlarımı, çok sevmeye başladım... Hep belki de ben aslında yalnız o kırgınlığımı sevmişimdir, o adamı ise hiç sevmemişimdir. kimbilir!

Rakitin :

— Ah, onun yerinde ben olmak istemezdim! diye fısıldadı.

— Olamazsın Rakitka! Sen hiç bir zaman onun yeTine geçemezsin. Sana pabuçlarımı diktireceğim ben, Rakitka! Seni bu iş için kullanacağım. Sen benim gibi bir kadını ömründe göremeyeceksin!... Belki o da göremez kimbilir?

Rakitin, karşısındakini iğnelemek istiyormuş gibi:

— O mu göremeyecek? Peki neden süslendin öyleyse? diye alay etti.

— Süsümü başıma kakma Rakitka! Sen daha yüreğimde neler olup bittiğini tam olarak bilemezsin!

Gruşenka, bunu söyledikten sonra etrafı çınlatan Ur sesle :

— İstersen parçalar yırtarım o süslü elbisemi. Şimdi şimdi yırtarım! Hemen şu anda! diye bağırdı. Bu süslü elbiseyi niçin giydiğimi bilemezsin, Rakitka! Bel

ki de onun karşısına böyle çıkıp: Şimdiye dek beni hiç e gördün mü? diye soracağım. Çünkü o beni o zaon yedi yaşlarında, incecik, veremli, gözü yaşlı, bir

II — F: 18

275

küçük kız olarak bıraktı. Böyle yanına oturup, onu baştan çıkaracağım, damarlarını tutuşturacağım onun! Ona: Şimdi ne duruma geldiğimi görüyorsun ya! Eh, gördüğünüz yeter işte, sayın bay! Ağzın da sulansa, birşeycik alamazsın benden! diyeceğim. İşte belki de bu süslü elbise bu işe yarıyacak Rakitka!

Gruşenka bu son sözü öfkeyle söylemişti:

— Ben azgın, kudurmuş kadının biriyim, Alyoşa! O süslü elbisemi parçalıyabilirim, kendimi sakatlıyabilirim, güzelliğimi mahvedebilirim, yüzümü yakabilir ve bıçakla kesebilirim, sonra da gidip sokaklarda dilencilik edebilirim, istersem, şu anda hiç bir yere, hatta ona da gitmem! istersem, yarından tezi yok Kuzma'ya bana hediye etmiş olduğu her şeyi, tüm paralarını geri gönderirim. Kendim de, ömrümün sonuna kadar gündelikçi bir işçi olarak çalışmaya başlarım! Ne sanıyorsun? Bunları yapamaz mıyım, Rakitka? Yapmağa cesaret edemez miyim? Yaparım, yaparım, hem de hemen şuracıkta yapabilirim bunları. Yalnız beni kızdırmayın... Onu kovarım, ona avucunu yalatırım, rüyasında bile beni göremez o!

Bu sözleri isterik bir kadın gibi bağırarak söylemişti. Ama gene dayanamadı. Yüzünü elleriyle kapadı, yastığın üzerine atıldı tekrar, hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladı. Bütün vücudu sarsılıyordu. Rakitin yerinden kalktı:

— Gitme zamanı geldi! dedi. Geç oldu. Manastıra sokmazlar sonra.

Gruşenka birden yerinden fırladı. Üzüntü ve şaşkınlıkla :

— Gerçekten gitmek mi istiyorsun Alyoşa? diye bağırdı. Ah, şimdi ne diye yapıyorsun bunu bana? önce ruhumda fırtınalar kopardın! Mahvettin beni, şimdi de gene üzerime, o gece geliyor. Şimdi, gene yalnız kalacağım!

Rakitin onu iğnelemek ister gibi:

— Canım evinde geceleyemezdi ya? dedi. Ama eğer istiyorsan gecelesin! Ben kendim de giderim!

Gruşenka öfkeyle :

— Sen sus! Fesat yürekli! diye bağırdı. Hiç kimse bana, onun söylediği sözler gibi sözler söylememiştir.

Rakitin sinirli bir tavırla :

— Neymiş o sana söyledikleri? diye homurdandı.

— Bilmiyorum, anlamıyorum, hiçbir şey kavıyamıyorum söylediklerinden. Ama yüreğim anladı o sözleri. İçimi altüst etti o sözler... Ömrümde ilk kez olarak, o bana acıdı. Bir o, benim için üzüldü. Anladın mı?

Gruşenka, birden Alyoşa'nın önünde sanki kendisinden geçmiş gibi kendini yere atıp diz çöktü :

— Neden daha önce gelmedin meleğim? dedi. Ömrüm boyunca senin gibi birinin gelmesini bekledim. Biliyordum ki, bir gün öyle biri gelecek ve beni bağışlıyacaktır. inaniyordum ki, beni gerçekten sevecek bir insan çıkacak, benim gibi adî bir kadını sevecek. Hem de sadece o utanılacak şey için değil.

Alyoşa ona doğru eğilerek duygulandığını belli eden bir tavırla gülümsedi, sonra şefkatle ellerini tuttu :

— Ben sana ne yaptım ki? dedi. Ben sana sadece o soğan sapını uzattım. Bir tek soğan sapı uzattım sana! O kadar! Yalnız o kadar!

Bunu söylerken, kendisi de ağlamaya başladı. Bu sırada sofada bir gürültü oldu. Biri hole girmişti; Gruşenka müthiş bir korkuya kapılmış gibi ayağa fırladı, içeriye paldır küldür Fenya girdi. Sevinç içinde, soluk soluğa :

— Hanımefendi, sevgili hammefendiciğim, dörtlü bir haberci geldi! diye bağırdı. Mokroye'den bir araba göndermişler, sizi almaya. Troykayı arabacı Timofev sürmüş. Şimdi yeni at koşacaklar... Mektup, mektup da var hanımefendi! İşte burada!

Mektup elindeydi. Hem bağıırıyor, hem onu havada sallıyordu. Gruşenka onu elinden kaparak, muma yak276

277

laştırdı. Bu sadece küçük bir pusulaydı. Üzerinde yalnız bir kaç satır vardı. Gruşenka mektubu bir anda okudu. Sonra acı bir gülümseyişle eğrilen, sapsarı bir yüzle:

— Çağırıyor! diye bağırdı. Islık çaldı ya, hemen sürüne sürüne git, dişi köpek!

Bir an kararsızlık içindeymiş gibi durdu. Birden sanki bütün kanı başına toplanmıştı, yanakları al al olmuştu.

— Gidiyorum! diye bağırdı. Elveda ömrümün beş yılı! Elveda, Alyoşa! Kaderim belli oldu, artık...

Gidin, gidin! Şimdi hepiniz gidin yanımdan! Artık gözüm görmesin sizi! Şimdi Gruşenka yepyeni bir yasama doğru uçuyor... Beni kötülükle anma, Rakitka! Belki de ölümüne doğru gidiyorum, kimbilir! öf! Sarhoş gibiyim!

Birden onları bıraktı, yatak odasına doğru koştu.

Rakitin:

— Eh, artık bizi görececek hali yok! diye homurdandı. Gidelim, yoksa biraz sonra gene çılgınlık başlıyacak. Bıktım artık ben bu ağlayıp sızlanmalardan, bağışmalardan...

Alyoşa, Rakitin'in kendisini götürmesine razı oldu. Rüyada gibi yürüyordu. Avluda bir fayton duruyordu. Atları çözmüşlerdi, birkaç kişi ellerinde fenerlerle faytonun etrafında dolaşıp duruyorlardı. Açık olan büyük kapıdan dışarıya, dinlenmiş üç at çıkarıyorlardı. Alyoşa ile Rakitin çıkar çıkmaz, Gruşenka'rim yatak odasının penceresi birden açıldı ve genç kadın etrafı çınlatan bir sesle, Alyoşa'ya seslendi:

— Alyoşeçka! Ağabeyin Mitenka'ya selâm söyleBeni, o kötü kalpli sevgilisini kötülükle anmasın! Hem ağabeyine söyle diyeceksin: Gruşenka alçağın birine nasib oldu! Senin gibi soylu birine değil! Ayrıca şunu da söylemeni isterim ona : Gruşenka, seni ömründe yalnız bir saatçık, evet, yalnız bir saatçık sevmiştir"

Mitya o saati ömrünün sonuna dek unutmasın! Ona: .Gruşenka öyle emretti, o saati ömrünün sonuna dek unutmayacakmışın! dersin.

Sözlerini bitirirken sesinden ağıladığı belli oluyordu. Pencere kapandı. Rakitin gülerek:

— Hımmm, hımm! diye homurdandı. Şuna bak, ağabeyin Mitenka'yı can evinden vurdu da, üstelik ömrünün sonuna kadar bunu hatırlamasını emrediyor. Bu ne hırs!

Alyoşa, hiçbir karşılık vermedi. Sanki bu sözleri işitmemiş gibiydi. Rakitin'in yanında hızlı hızlı, sanki çok acele bir yere gidiyormuş gibi yürüyordu. Derin düşüncelere dalmış görünüyordu. Yürüdüğünü farketmiyor gibiydi.

Rakitin, birden sanki yüreğine bir ok saplanmış ya da taze yaraya biri parmağını değdirmiş gibi oldu.

Alyoşa'yı Gruşenka ile biraz önce buluştururken, işin böyle olacağını hiç beklememişti; istediğinin tam aksi olmuştu. Gene de kendisini tutmağa çalışarak:

— O adam Polonyalı, dedi. Hani subay diyor ya! Zaten artık subay da değil. Sibiry'a'da gümrükte, memur olarak çalışıyormuş. Çin sınırının oralarda. Herhalde çelimsiz, zayıf, zavallı Polonyalı'nın biri olacak. Söylendiğine göre, mesleğinden olmuş. Şimdi Gruşenka'nın elinde para olduğunu işitti ya, onun için dönüyor. İşte bütün mucize bundan ibaret.

Alyoşa gene hiç bir şey işitmiyor gibiydi. Rakitin dayanamadı, öfkeyle gülerek Alyoşa'ya :

— Demek günahkâr kadını doğru yola yönelttin Yoldan çıkmış kadını doğruluğa kavuşturdun öyle ? Ruhundaki tüm şeytanları kovdun ha? Beklediğimiz mucizeler şimdi oldu desene!

Alyoşa içinde büyük bir üzüntü duyarak:

— Yeter Rakitin! dedi.

— Ne o? Yoksa demin o yirmi beş rubleyi aldığım İçin şimdi beni küçük mü görüyorsun? Yani sence, ger278

çek bir dostumu satmış oluyorum, öyle değil mi? Ama ne sen İsa'sın, ne de ben Yehuda'yım. Alyoşa :

— Ah, Rakitin! İnan bana, ben, o işi çoktandır unuttum! diye bağırdı. Bunu bana şimdi sen hatırlattın...

Ama Rakitin iyiden iyiye kızmıştı artık. Avazı çıktığı kadar:

— Allah belânızı versin hepinizin! Her birinizin belâsını versin! Ne diye sizinle uğraşıyorum, bilmem ki? Bundan böyle, sizinle konuşmak bile istemiyorum! Haydi, çek arabanı! Tek başına yürü bakalım. Senin yolun orası.

Sonra sert bir hareketle başka bir sokağa saparak Alyoşa'yi karanlıkta tek başına bıraktı. Alyoşa kentten çıktı ve tarladan geçerek manastıra doğru yürüdü.

IV

GALILE'DEKİ DÜĞÜN...

Alyoşa manastıra geldiği vakit, artık oraya göre epey geç olmuştu; kapıya bakan rahip onu özel bir yoldan geçirdi. Artık saat dokuzdu, bunca telâşla geçen günün' sonunda, herkesin dinlendiği, rahat ettiği saatti. Alyoşa, çekingen bir tavırla kapıyı açarak, dedenin hücreğine girdi. Tabut şimdi orada duruyordu. Hücrede tabutun başında incil okuyan peder Paisiy ile, bir gece önceki tartışmalardan ve o günkü konuşmalardan yorgun düşerek, öbür odada, döşemenin üzerinde uzanarak, gençlere özgü derin bir uykuya dalmış olan delikanlı rahip adayı Porfiry'den başka kimse yoktu.

Peder Paisiy, Alyoşa'nın içeriye girdiğini işitmişti ama başını çevirip ona doğru bakmadı bile. Alyoşa,

kapının yanından sağ köşeye doğru yürüdü, yere diz çok'

279

tu, dua etmeye başladı. Ruhunda çeşitli duygular vardı. Ama için dolduran bu duygular garip bir karışıklık içindeydi. Hiç bir izlenim, bunların arasından ayrılıp belirli olarak ortaya çıkmıyor, tersine, bir duygu bir başka duyguyu uyandırıyor ve tüm düşünceler birbirini izleyerek zihninde bir çember içindeymiş gibi sakın sakın dönüp duruyorlardı.

Ama içinde tatlı bir duygu uyanmıştı ve ne gariptir bu tatlı duyguya hayret etmiyordu. Gerçi karşısında gene o tabutu, gene her tarafı örtülmüş olan o değerli ölüyü görüyordu, ama o sabah olduğu gibi, onu gözyaşlarına boğacak bir hüznün, üzüntüden mahveden bir acıma duymuyordu. Biraz önce, içeri girdiği vakit, tabutun önünde, tıpkı kutsal bir şeyin önündeymiş gibi, secdeye varmıştı. Ama zihni de, yüreği de derin bir huzura kavuşmuştu. Bütün varlığını ışıklandıran bu huzurdan başka hiç bir şey duymuyordu. Hücrenin bir penceresi açıktı. İçerdeki hava da temiz ve soğuktu. Alyoşa: Madem pencereyi açmaya karar verdiler, demek ki, koku daha şiddetli duyulmağa başlamış diye düşündü. Ama kısa bir süre önce, kendisine o kadar korkunç ve çirkin görünen bu düşünce, cesedin bozulmaya yüz tutarak koktuğu düşüncesi, şimdi onun içinde daha önceki gibi, üzüntü ve öfke yaratmıyordu. Sessiz sessiz dua etmeye başladı. Kısa bir süre sonra, duanın dudaklarından hemen hemen kendiliğinden döküldüğünü farketti. Zihninden ikide bir parça parça düşünceler geçiyor, tıpkı karanlık bir gecede yıldızlar gibi yanıp sönüyor ve her sönenin yerini de bir başka düşünce alıyordu. Buna karşılık, ruhunda, parçalanması imkânsız, sağlam ve tatmin edici bir his her şeye üstün geliyordu. Bunu kendisi de kavırıyordu. Biran önce büyük bir heyecanla bir duaya başlıyordu. Tanrıya o kadar şükretmek ve öyle bir sevgi duymak istiyordu ki... Ama duaya başladıktan sonra, birden akli bir başka şeye gidiyordu. Farkında olmadan düşüncele

re kapılıyor, duayı unutuyor, hattâ duasını l böyle yanda bırakan şey bile, zihninden siliniveriyordu. Bir ara peder Paisiy'in okuduğuna kulak vermek istedi. Ama o kadar yorgundu ki. sonunda yavaş yavaş uykuya daldı... Peder Paisiy:

— Üçüncü' günü Galile'de, Kana'da bir düğün olacaktı diye okuyordu, İsa'nın annesi de e oradaydı. İsa ile öğrencileri de bu düğüne davet edilmişlerdi.

Alyoşa'nın zihninden yıldırım gibi düşünceler geçiyordu :

— Düğün mü? Neymiş o düğün... Gruşenka da. mutluydu... O da ziyafete gitti... Hayır, yanına bıçak. almadı, almadı o bıçağı... O söylediği yalnız zavallılığını gösteren bir sözdü... Hem... öyle zavaallı sözleri. bağışlamak gerekir. Muhakkak bağışlamalı o onları. Acınacak sözler ruha teselli verir... Eğer onlar * olmasaydı belki de insanların acısı aşırı derecede ağır olacaktı. Rakitin giderken yan sokağa saptı. Zaten kendi üzüntülerini düşündüğü sürece, hep böyle yan sokaklara sapacaktır... Oysa yol... yol öyle geniş, öyle dümdüz, öyle aydınlık ki... Kristal gibi... Ta ucunda da, pırıl pırıl bir güneş... Ha? Şimdi ne okuyorlar acaba?

Kulağına incilden okunanlar geliyordu. ... Ve şarap yetmeyince İsa'nın annesi i ona doğru döndü: Şarapları yok dedi.

— Ha evet, burasını kaçırdım. Oysa kaçırmak istemezdim, incilin burasını severim. Bu Galile'de, Kana'da ilk mucizenin anlatıldığı yer... Ah, o ne mucize. Ah o ne sevimli bir mucizedir! İsa ilk mucizesini yapmak için, insanların sevincine ortak oldu. İnsanlar neşelenmesine yardım etti... Kim insanlardı severse onların neşesini de sever. Hayata gözlerini kapıyan de de bunu her an tekrarlar dururdu. Bu, onun önemli düşüncelerinden biriydi... Mitya da o insan neşe duymadan yaşayamaz diyordu... Evet, Mitya... gerçek olan her şey, hem güzeldir, hem de her zaman

281

bakımdan bağışlanabilecek bir şeydir... Bunu da gene o söylemişti...

... O zaman İsa ona: Bundan sana ve bana ne? Daha benim saatim çalmadı! dedi. Annesi, uşaklarına döndü: Size ne derse, öyle yapın dedi.

— Yapın... Kimbilir ne fakir, ne kadar fakir insanları sevindirmişti... Tabii fakirdiler! Madem düğünlerinde bile şarap yetmemişti... Tarihçilerin yazdıklarına göre, o devirde Genisaret gölünün yakınlarında ve bütün oralarda, o zamanın en fakir insanları, düşünülecek en büyük sefalet içinde yaşayan insanlar oturuyormuş.. Hem bir başka yüksek varlık da, o düğünde bulunan İsa'nın annesi de içinden biliyordu ki, o sırada oğlu dünyaya yalnız, büyük bir mucize göstermek için inmemiştir, öyleyken işte cahil, bilgisiz, saf insanların onu fakir düğünlerine sevgiyle davet etmiş olanların, anlaşılması güç olmayan basit mutluluklarına o da ortak olmuştur ve bu mutluluk onun için bilinmeyen bir şey değildir. Saatim henüz

çalmadı diyor. Sessiz bir gülümseyişle... (Bunu söylerken muhakkak annesine yumuşak bir tavırla gülümsemiştir) Gerçekten de, kendisi, dünyaya fakirlerin düşünlerinde şarabı çoğaltıak için mi, gelmişti sanki? Ama, işte düğüne gitmeyi kabul etti, hattâ annesinin ricası üzerine, bunu yerine getirdi... Ah işte gene okuyor!

İsa onlara: Sakalar, kovalarınızı doldurun, ağız doldurun hepiniz! dedi.

... Ve onlara dedi ki: Şimdi kovaya bir kâse daldıranı. sonra da onu sofracıbaşıya götürün dedi. Onlar da dediği gibi yaptılar.

Sofracıbaşı sudan meydana gelmiş şarabı tadınca, bunun nereden geldiğini bilemedi, uşaklar ise küplerden su aldıklarını sanıyorlardı. O zaman sofracıbaşı damadı çağırdı:

Ve ona şöyle dedi: Her insan, önce iyi olan sarakam eder ve 'konuklar içip sarhoş olduktan sonra,282

kötüsünü sunar. Sen ise bu iyi şarabı şu ana kadar sakladın... dedi.

— Bu da ne? Ne oluyor? Odanın duvarları neden geri çekiliyor? Ha, evet... düğündü ya! Düğün vardı ya... Evet, tabii öyle olacak. İşte konuklar da burada, işte gelin güvey de oturuyorlar. Her yerde neşeli bir kalabalık var. Peki... O her şeyin özünü düşünen sofracıbaşı nerede? Bu da kim? Kimdir o? Odanın duvarları gene açıldı. Kimdir o büyük sofranın öbür tarafından ayağa kalkan? Nasıl olur? O da mı burada? Ama o tabutun içindeydi... Oysa burada olan da o... işte ayağa kalktı, beni gördü, buraya geliyor... Aman yarabbi!

Evet, gerçekten ona doğru, kupkuru, yüzü kırış kırış olmuş bir ihtiyarcık, sevinç içinde ve hafif hafif gülererek yaklaşıyordu. Artık tabut ortadan yok olmuştu. Zosima dede, bir akşam önce hücrelerine konuklar toplandığı vakit giydiği elbiselerle duruyordu. Yüzü açıldı, gözleri ıslı ıslı. Nasıl olmuştu da, o da bu ziyafete, Galile'de ki, bu Kana düğüne davet edilmişti? Alyoşa başucunda hafif bir ses işitti.

— Evet, yavrum, ben de davetliyim. Beni de çağırdılar, beni de davet ettiler. Neden buraya saklandın? Beni görmemek için mi? Gel, seninle bizim oraya gidelim.

Bu ses, bu ses, Zosima dede'nin sesiydi... Canım madem onu çağırıyordu, başkası olamazdı ki! Dede Alyoşa'yı kolundan tutarak kaldırdı. Delikanlı, diz çöktüğü yerden doğruldu. Küçük vücutu kupkuru olan ihtiyarcık devam etti:

— Neşeleniyoruz, taze şarap içiyoruz, yepyeni, yüce bir mutluluğun şarabını içiyoruz; görüyor musun, ne kadar çok konuk var? İşte, gelinle güvey burada. İş" te, o her şeyin özünü bilen sofracıbaşı da yeni şarabı tadıyor. Neden bana hayretle bakıyorsun? Ben bir soğan sapı uzattım, onun için işte ben de buradayım. Bir •çokları da burada, onlar da bir sap soğancık uzatmış'

283

lar birine. Ancak küçümencik bir soğancık... Bizim işler ne âlemde? Sen de, sen de benim sessiz, yumuşak başlı, iyi yürekli yavrum, sen de bugün acı içinde kıvrana bir sap soğan uzattın. Başla yavrum, başla, iyi yürekli oğlum, başla yapacağın işe. Bizim güneşimizi, O nü görüyor musun? Alyoşa:

— Bakmağa korkuyorum... Cesaretim yok, diye fısıldadı.

— Ondan korkma. Gerçi karşımızda yüceliği içinde korkunçtur. O kadar yüksektir ki, içimize korku girer. Ama gene de sonsuz bir acıması vardır ve sevgide bize eşit olmuştur. Bak, bizimle birlikte neşeleniyor, suyu şaraba çeviriyor; tek konukların neşesi kaçmasın diye. Yeni konuklar bekliyor, bu sofraya durmadan yeni yeni konukları çağırıyor! Bu davet, yüzyılların sonuna dek devam edecektir! İşte bak, yeni şarabı getiriyorlar, görüyor musun küpleri getiriyorlar...

Alyoşa'nın yüreğinde bir şeyler yanıyordu. Birden bütün varlığına ona acı verircesine bambaşka bir duygu doldu. Heyecandan gözlerinden yaşlar fışkırmak üzereydi... Kollarını uzattı, bir çığlık attı ve uyandı...

Ortada gene o tabut, o açık pencere ve gene incilin ciddî ciddî, alçak sesle ve kelimelerin üzerinde dura dura okunuşu devam ediyordu. Ama Alyoşa artık okunanı dinlemiyordu. Şaşılabacak bir şeydi, diz çökmüş olarak uykuya dalmıştı. Şimdi ise ayakta duruyordu. Birden yerinden fırlar gibi atıldı, hızlı hızlı yürüdü, sertçe üç adımda tabutun ta yakınma gitti. Hattâ az kalsın, neredeyse omuzuyla peder Paisiy'e takılıyordu. Ama bunu farketmedi. Peder Paisiy gözlerini kitaptan ayırarak ona doğru çevirecek oldu, ama hemen delikanlının garip bir şeyler geçirdiğini anlıyarak. onları gene başka yere çevirdi. Alyosa yarım dakika kadar tabuta, tabutun içinde, göğsünün üzerinde tasvirler, basında da sekiz uçlu haçla süslü bir başlıkla üstü örtülü ola284

285

rak hareketsiz yatan ölüye baktı. Daha biraz önce sesini işitmişti. O ses hâlâ kulaklarında çınılıyordu. Hâlâ.

etrafı dinliyor, daha başka sesler işitmek istiyordu... Sonra birden sert bir hareketle döndü, hücreden dışarı, çıktı.

Eşikte de durmadı, hızlı hızlı aşağıya indi. Heyecanla dolu ruhunda bir özgürlük, bir mesafe, bir genişlik özlemi uyanmıştı. Başının üzerinde gözün göremeyeceği kadar geniş, uçsuz bucaksız bir gökyüzü, hafif hafif ışıldayan yıldızlarla dolu bir gökyüzü uzanıp gidiyordu. Saman yolu göğün ortasından çok belirli olmayan çift bir çizgi halinde ta ufuklara kadar uzanmıştı.. Yeryüzü tertemiz, sakın, hareketsiz denecek kadar sakın bir gece içindeydi. Lâcivert göklerin altında beyaz kulelerle, manastırın altın kubbeleri görünüyordu. Sonbaharın o güzel çiçekleri evin çevresinde, kümelerin içinde sabaha kadar uykuya dalmışlardı. Sanki dünyanın sessizliği, göklerin sessizliğine, yeryüzünün sırrı da gökyüzünün sırrına karışıyordu... Alyoşa duruyor, bakmıyordu... Birden yıldırım çarpmış gibi kendini toprağın üstüne attı. Bu toprağı neden kucakladığını bilmiyor, kavrayamıyordu. Neden onu böyle öpmek için yüreğinde bu kadar büyük ve karşı konulmaz bir istek duymuştu? Tüm toprağı öpmeliydi! Ama onu öperken ağlıyor, hıçkıra hıçkıra ağlarken toprağı gözyaşlarıyla ıslatıyor, müthiş bir heyecan içinde, kendinden geçmiş gibi onu sonsuz luğa dek seveceğine yemin ediyordu. İçinde toprağı mutluluğunun gözyaşlarıyla ıslat ve bu gözyaşlarını sev!... sözlerini duyar gibi oluyordu.

Neden ağlıyordu sanki? O coşkun heyecan içinde uçsuz bucaksız boşluktan ona ışıklarını gönderen bu yıldızlara bile ağlıyor ve böyle kendini kaybettiğinde ötürü hiç de utanç duymuyordu. Sanki o sayısız dürt' yalardan inen incecik teller onun ruhunda birleşmişti ve tüm varlığı: başka dünyalara temas eder etmez titremeğe başlamıştı. Herkesi ve herşeyi, olup biten herşey için bağışlamak, başkalarından da özür dilemek istiyordu. Hayır, kendisini değil, herkesi, herşeyi, olup. biten her şey için bağışlamalarını istiyordu. İçinde tekrar; benim için de, varsır başkaları özür dilesin diye bir söz işitir gibi oldu.

Ama her geçen an, apaçık olarak, kesin ve sarsılmaz bir şeyi kavrar gibi, gökyüzünün yavaş yavaş indiğini, ruhuna dolmağa başladığını hissediyordu. Sanki zihninde, bir ideal uyanmıştı ve artık ömrünün sonuna dek, yüzyıllar boyu bu ideale bağlı kalacaktı. Toprağın üzerine kapandığı anda, güçlü olmayan bir delikanlıydı, kalktığı zaman ise artık ömrünün sonuna dek savaştıracak bir insan olmuştu ve bunu anlıyor, böyle olduğunu kavırıyordu. Zaten bunu daha o coşkunluğu hissettiği anda, hissetmişti ve artık tüm ömrünce, bu anı bir daha hiçbir zaman, hiçbir zaman unutamıyacağı! Sonradan: O sırada ruhumu biri ziyaret etmişti! diyecek, bu sözlerine de kesin olarak inanacaktı...

Üç gün sonra manastırdan çıkıp gitti. Böylece hayata gözlerini yummuş olan ve ona dünyada yaşamasını emreden dedesinin sözünü yerine getirmiş oluyordu. Sekizinci Kitap

M İ T Y A

I KUZMA SAMSANOV

Gruşenka'nın yeni bir yaşantıya doğru atılırken son selâmını gönderdiği ve ona karşı sevgi duyduğu o bir saatçik süreyi Ömrünün sonuna dek unutmamasını emrettiği Dimitriy Fiyodoroviç, o sırada genç kadının yaptıklarından habersiz, büyük bir şaşkınlık ve telâş içindeydi. Son iki günden beri öyle anlatılması imkânsız bir durumdaydı ki! Sonradan kendisinin de söylediği gibi, gerçekten bir beyin hummasına uğrayabilirdi.

Alyoşa, bir gün önce, sabahleyin, onu bir türlü bulamamış, kardeşi İvan ise aynı gün meyhanede onunla buluşamamıştı. Karaladığı evin sahipleri, onun verdiği. emir üzerine nerede olduğunu herkesten saklamışlardı. Dimitriy ise, o iki gün hep sonradan kendisinin de anlattığı gibi: Kaderiyle savaşıp kendisini kurtarmaya çalışarak kendini oradan oraya atmış, hattâ bir ara, Gruşenka'yı bir an, olsun yalnız bırakarak kentten ayrıldıktan korktuğu halde, bir iki saat için, çok önemli bir ihtiyacını görmek üzere kentten çıkıp gitmişti.

Bütün bunlar sonradan ayrıntılı olarak ve delillere dayandırılarak meydana çıkacaktır. Ama biz şimdilik böyle Dimitriy'in yaşantısını birden alt üst eden o

288

korkunç felâketin gelip çattığı günden, önceki o iki korkunç gün içinde, olup bitenlerden yalnız en gerekli ve anlatmadan geçilemeyecek olanlarını üstün körü olarak belirteceğiz.

Gerçi Gruşenka onu bir saat süreyle de olsa gerçekten sevmişti, ama bazen ona hiç acımadan, büyük bir katı yüreklilikle acı çektiirdiği de oluyordu. Dimitriy için en önemli şey şuydu: Gruşenka'nın niyetlerini bir türlü anlayamıyordu. Genç kadını şefkatle de, zorla da yola getirmeğe imkân yoktu. Öyle bir şey yapacak olsa, Gruşenka, ne olursa olsun, kendini ona vermez, yalnız öfkelenir, hattâ ondan büsbütün yüz çevirirdi. Dimitriy, bunu açıkça anlıyordu. Oysa Dimitriy, o sırada oldukça doğru olarak Gruşenka'nın da, olağanüstü bir kararsızlık içinde bulunduğunu, bir şeylere karar vermek istediğini, ama bir türlü karar veremediğini tahmin ediyor, onun için de bazı anlarda ona karşı gösterdiği tutkudan ötürü genç kadının ondan düpedüz

nefret ettiğini içi ürpererek düşünüyordu. Belki de gerçekten öyleydi, ama Gruşenka'nın özlemini çektiği şey neydi? Dimitriy, bunu, herşeye rağmen, gene de anlamıyordu. Zaten ona acı çektiren tüm sorun şu iki ihtimalde düğümleniyordu: Bu işte kendisi, Mitya kazanacak, ya da Fyodor Pavloviç üstün gelecekti! Bu arada kesin olarak bir olayı belirtmemiz gerekiyor: Dimitriy, Fyodor Pavloviç'in Gruşenka'ya muhakkak meşru bir evlilik teklif edeceğine (eğer bunu zaten daha önceden teklif etmediyse) inanıyordu, ihtiyar şehvet düşkününün işin içinden yalnız üç bin ruble vererek sıyrılmayı düşündüğünü aklından bile geçirmiyordu. Mitya Gruşenka'yı ve onun ne karakterde bir kadın olduğunu bildiği için, bu sonuca varmıştı. BU yüzden, zaman zaman Gruşenka'nın tüm üzüntüsünün de, sadece aralarından hangisini seçeceğini, hangisinin kendi çıkarına daha uygun geleceğini bir türlü kestire memekten ileri geldiğini düşünüyordu. O subayın, da~

289

ha doğrusu Gruşenka'nın hayatını alt üst eden ve genç kadının bunca heyecanla, bu kadar korkuyla gelişini beklediği o uğursuz adamın yakında geleceğini, ne gariptir o günlerde aklından bile geçirmiyordu. Doğru söylemek gerekirse, Gruşenka da son günlerde bu konuda onunla hiç konuşmuyordu. Ama Dimitriy gene Gruşenka'dan eskiden onu baştan çıkarmış olan o adamın, ona bir ay önce bir mektup göndermiş olduğunu öğrenmişti. Hattâ mektubun bir bölümünü bile biliyordu. Gruşenka, öfkeli bir anında onu kendisine göstermişti. Ama Dimitriy'in bu mektuba hiç bir değer vermediği, ni hayretle görmüştü. Bunun nedenini anlamak da çok zordu. Belki bu sadece şundan ileri geliyordu: Dimitriy, bu kadın yüzünden öz babasıyla giriştiği çatışmanın bütün çirkinliği ve dehşeti altında ezildiği için, artık bundan daha korkunç ve daha tehlikeli bir şeyi, o sırada düşünmüyordu bile. Beş yıllık bir kayboluştan sonra, birden ortaya çıkan bu nişanlının varlığına düpedüz inanmıyordu. Hele onun yakında geleceğini hiç tahmin etmiyordu. Zaten subayın, Mitenka'ya gösterilmiş olan o ilk mektubunda, bu yeni rakibinin gelişinden oldukça belirsiz bir şekilde söz ediliyordu. Mektup anlamı belirsiz, büyük sözlerle doluydu ve romantik bir mektuptu. Şuflu da belirtmeli ki, Gruşenka mektubun sonunu, subayın gelişinden biraz daha kesin olarak söz edildiği son bölümünü Dimitriy'den saklamıştı. Bundan başka, Mitenka sonradan hatırlayacaktı ki, o zaman Gruşenka da, Sibiry'a'dan gelen bu mektuba karşı, elinde oltoryarak gururlu bir küçümseyiş göstermişti, Dimitriy de bunu farketmişti. Sonra Gruşenka yeni ortaya çıkan bu rakiple olan ilişkileri konusunda artık Mitenka'ya ir şey söylemez olmuştu.

Böylece Dimitriy yavaş yavaş subayın varlığını bile II — F: 19290

291

büsbütün unutmuştu. Düşündüğü tek şey şuydu: Gruşenkay'la o subay arasında ne olursa olsun, iş ne şekle dönerse dönsün Fyodor Pavloviç ile çatışması artık bir gün meselesiydi, hattâ bu çatışma herhangi bir başka olaydan daha önce olacaktı. Yüreği ürpererek her an Gruşenka'nın karar vermesini bekliyor, hep onun bu karan sanki ilham gelmiş gibi, aniden vereceğine inanıyordu.

Gruşenka, birden gelip ona: Al beni, ömrümün sonuna kadar senin olacağım! diyecek ve artık her şey bitecekti. O zaman kendisi genç kadını kapıldığı gibi, hemen dünyanın öbür ucuna götürecekti. Evet, hemen götürecekti, hem de elinden geldiği kadar uzağa götürecekti onu! Dünyanın öbür ucuna olmasa bile, Rusya'nın her hangi bir uzak köşesine. Orada onunla evlenecek, ve onunla birlikte başka bir isim altında bir yere yerleşecekti. Böylece, artık hiç kimse kim olduklarını bilmiyecekti. Ne orada, ne burada, ne de herhangi bir başka yerde! Kimse onların kim olduğunu bilemiyecekti. İşte o zaman, evet işte o zaman, yepyeni bir yaşam başlayacaktı!

Dimitriy o bambaşka, o yepyeni ve artık iyiliğe doğru yönelen bu yaşantıyı (kesin olarak ileriye doğru yönelmiş olmalıydı, kesin olarak!) her an hayalinden geçiriyor, bu hayalle kendinden geçiyordu. Böyle bir yeniden doğuşa, böyle bir kendi kendini yenilemeye susamıştı. Kendi iradesiyle saplandığı o pis çamur, ona aşırı bir ağırlık veriyor ve kendisi bu gibi olaylarda bir çoklarının sığındığı, gittikçe daha büyük bir ümitle, başka bir yere gidince, bu değişikliğin herşeyi değiştireceğine inanıyordu. Yalnız bu insanların yanından uzaklaşmalı, yalnız bu şartlardan kurtulmalı, yalnız bu Allahın belâsı yerden çıkıp gitmeliydi! O zaman, herşey yeniden doğacak, herşey bambaşka bir yola dökülecek' ti! İşte inandığı ve özlemini çektiği şey buydu.

Ama bu yalnız o sorunun birinci çözümü gerçekle?

tiği takdirde mümkün olacaktı. Zihninde bir başka çözüm yolu da Deliriyordu, ama bu, artık korkunç bir çözümdü. Gruşenka birden ona : Sen git, ben şimdi Fyodor Pavloviç'le karar verdim, onunla evleneceğim, sana ihtiyacım yok! diyecekti. İşte o zaman... ama o zaman... doğrusunu söylemek gerekirse Mitya, o

zaman ne olacağını, son saat gelip çatıncaya kadar bilemiyordu. Bu bakımdan ona hak vermek gerekir. Kesin bir niyeti yoktu. Cinayet daha önceden düşünülmemişti. Dimitriy, yalnız gözetliyor, ipuçları topluyor, kendi kendine işkence ediyor, ama herşeye rağmen, kaderinin yalnız o ilk mutlu çözüme doğru gideceğini düşünerek ona hazırlanıyordu. Hattâ aklına gelen herhangi bir başka düşünceyi zihninden kovuyordu. Ama iş buraya gelince, artık bambaşka bir üzüntü, yepyeni ve bununla ilgisi olmayan, öyleyken aynı şekilde çözülmesi imkânsız, uğursuz bir durum meydana geliyordu.

Bunu kısaca şöyle açıklamak mümkündü: Eğer Gruşenka ona: Seninim, götür beni buradan diyecek olursa, Dimitriy onu nasıl götürebilirdi? Bu iş için gereken imkânları, parayı nereden bulacaktı? Fiyodor Pavloviç'in sadaka kabilinden verdiği ve birkaç yıldır devamlı olarak hiç kesilmeden eline gelen gelir, tam o sırada bütünü kesilmişti. Tabii, Gruşenka'nın parası vardı, ama Mitya'nın içinde birden bu konuda müthiş bir gurur uyanmıştı. Genç kadını kendi parasıyla götürmek ve onunla birlikte yeni bir hayata başlamak işiyordu. Bunu da kendi imkânlarıyla yapmalıydı. Gruşenka'nın imkânlarıyla değil. Onun elinden para almabir an için olsun aklına getirmiyordu. Bunu düşünk bile, onda büyük bir tiksinti, müthiş bir iğrenme usu uyandırıyor.

Burada durumu ayrıntılı olarak ele almıyorum, tahlil etmiyorum. Yalnız belirtmekle .yeniyorum292

ki, Dimitriy'in o anda ruhî durumu iste buydu. Bütün bunlar, belki de Katerina İvanovna'nın parasına bir hırsız gibi el koyduğundan ötürü vicdan azabı çekmesinden ve bu yüzden bilinçsiz olarak kendi kendine işkence etmesinden ileri geliyordu. O zamanlar sonradan itiraf ettiği gibi birinin karşısında alçakça davrandım. Şimdi de öbürünün karşısında gene alçakça davranmış olacağım diye düşünüyordu. Zaten eğer Gruşenka bunu öğrenirse, böyle bir alçağı istemiyectir. diyordu. O halde imkânları nereden bulmalı? O uğursuz paraları nereden sağlamalıydı? Eğer bulamazsa herşey mahvolacak, hiçbir şey de gerçekleşmeyecekti. Hem de sadece para yetmediği için... işin rezaleti de burada! diye düşünüyordu. Olayları atlayarak, önceden söyleyeyim, işin en önemli yönü şuydu: Belki Dimitriy, bu paraları nereden bulacağım biliyordu. Hattâ o paraların nerede durduklarım bile öğrenmişti. Şimdilik bu konuda daha fazla bir şey söylemeyeceğim. Çünkü zaten sonradan her şey anlaşılacaktır; ama onun için en büyük felâket şuradaydı. (Gerçi bu henüz belirsiz bir şeydi ama, gene de söyleyeceğim bunu.) Bu bir yerlerde bulunan imkânları elde etmek, onları almaya hak kazanmak için, her şeyden önce, üç bin rubleyi Katerina İvanovna'ya geri vermesi gerekiyordu. Mitya: <Bunu yapmazsam başkalarının cebinden para çalan bir hırsız, âdi herifin biri olacağım, oysa yeni yaşantıya alçak bir insan olara başlamak istemiyorum! diye düşünüyordu, bu yüzden de gerekirse dünyayı altüst etmeye, ama ne yapıp yapıp herşeyden önce Katerina İvanovna'ya o üç bin rubley geri vermeye karar vermişti.

Bu kararı, son olarak, iki gün önce, Gruşenka, terina İvanovna'ya hakaret ettikten, Mitya bunun hi kâyesini Alyoşa'dan dinleyip de: ben alçağın biriyim diye itiraf ettikten ve bunu Katerina İvanovna'ya bir dirmesini rica ederek: Eğer bu birazcık olsun uzun

293

a hafifletirse dedikten sonra, yolda Alyoşa'yla son olarak görüştüğü vakit vermişti. Yine aynı gece kardeşinin yanından ayrıldıktan sonra, kendinden geçmiş gibi bir heyecana kapıldığı sırada hissetmişti ki, Katya'ya olan borcunu edememektense, birini öldürüp onu soyması daha iyi olacaktı. Kendi kendine: Katya'ya ihanet ettiğimi ve parasını çalarak, bu parayla Gruşenka ile doğru dürüst bir hayata başlamak için kaçtığımı söylemek hakkını vermektense, o öldürülen, o soyulan adamın katili olayım, herkesin karşısına bir hırsız olarak çıkıp Sibirya'ya sürüleyim, daha iyi! Bunu yapamam! diyordu.

İşte Mitya dişlerini gıcırdatarak böyle söyleniyor ve gerçekten de zaman zaman sonunda beyin hummasına tutulacağını düşünüyordu. Ama şimdilik kendi kendisiyle savaşıyordu...

Garip şey: Sanılırdı ki, öyle bir karar verdikten sonra, artık kendisi için umutsuzluktan başka hiç bir şey kalamazdı. Çünkü birden öyle bir parayı nereden bulabilirdi? Üstelik onun gibi beş parasız bir insan, bunu nereden sağlayabilirdi? Oysa kendisi bütün bu süre sonuna kadar, o üç bin rubleyi bulacağından umudunu kesmedi. Bu üç bin rublenin kendiliklerinden, belki de gökten yağar gibi eline geliverceğini sanıyordu, işte Dimitriy Bîyodoroviç gibi, ömürleri boyunca, yalnız parayı sarfetmeyi ve miras olarak ellerine geçen serveti har vurup harman savurmasını bilmiş, ama paratun nasıl kazanıldığını akıllarından bile geçirmemiş insanlar böyle olur. Üç gün önce, Alyoşa ile vedalaştıktan sonra, Dimitriy'in zihninde müthiş bir fırtına koptum düşüncelerini karmakarışık etmişti. Böylece idâ en olmayacak, en acaip davranışla işe koyuldu. Evet, belki de bu gibi durumlarda, o tip insanların aklına gelen en olmayacak. en fantastik davranışlar, onlara ilk yapılacak ve mümkün olan en iyi şey gibi görür.294

Dimitriy, birden Gruşenka'nın koruyucusu olan tüccar Samsanov'a gitmeğe ve ona bir plân teklif etmeye karar vermişti. Bu plân bahanesiyle de ondan muhtaç olduğu tüm parayı birden elde edecekti. Teklif edeceği plânın ticarî yönünden hiç şüphe etmiyordu. Ancak eğer Samsanov bu işe, yalnız ticarî açıdan bakmazsa, onun bu çıkışını nasıl bir gözle göreceğinden endişe duyuyordu.

Gerçi, Mitya o tüccarı şahsen tanıyordu, ama onunla tanışmamıştı, bir kez olsun onunla konuşmamıştı. Öyleyken nedense içinde hem de epey bir süredir, bir kanı yerleşmişti. Ona öyle geliyordu ki, artık belki bir ayağı çukurda olan o ihtiyar şehvet düşkününü, eğer Gruşenka herhangi bir şekilde, kendisine namuslu bir hayat kurar ve güvenilecek bir insanla evlenirse artık buna hiçbir itirazda bulunmayacaktı. Hattâ karşı koymak şöyle dursun, bunu kendisi diliyordu ve belki buna yardım edecekti. Yeter ki, öyle bir fırsat çıksın! Gene kulağına gelen bazı söylentilerden mi, yoksa Gruşenka'nın söylediği bazı sözlerden mi, şu sonuca varmıştı ki, ihtiyar, Gruşenka için eş olarak Fiyodor Pavloviç'ten çok kendisini, Dimitriy'i tercih ediyordu. Belki de, hikâyemizin okurlarından birçoğuna Dimitriy'in böyle bir yardım almayı tasarlaması ve nişanlısını, sözüm ona, onu koruyan erkeğin elinden almaya kalkışması, artık çok âdice ve tiksiniyecek bir davranış olarak görünür. Yalnız şunu belirtmeliyim ki, Gruşenka'nın geçmişi Mitya'ya artık büsbütün sona ermişgeçmişe gömülmüş olarak görünüyordu. O geçmişe, sonsuz bir acıma duygusuyla bakıyor, içinde yanan tutkunun etkisi altında, sanıyordu ki Gruşenka bir kez, ona sevdiğini, onunla evleneceğini söyledi mi, artık ortaya bambaşka, yepyeni bir Gruşenka çıkacaktır. Onunla birlikte gene yepyeni bir Dimitriy Fiyodoroviç meydana gelecektir; artık hiçbir kusuru olmayan ve yalnız iyi özellikleri olan bir Dimitriy Fiyodoroviç! Böylece, ikisi'

295

birbirlerine herşeyi bağışlıyacak, yaşantılarım artık yepyeni bir temel üzerinde kuracaklardır. Kuzma Samsanov'a gelince; Mitya onu da Gruşenka'nın o göçüp gitmiş geçmişinde bulunan ve hayatında kaderin karşısına çıkardığı ama, genç kadını hiçbir zaman sevmediği ve en önemlisi, artık miadı dolmuş, bitmiş bir insan sayıyordu. Bu bakından, bu adam Gruşenka'nın yaşantısında yeri olmayan, daha şimdiden silinmiş bir varlıktı. Bundan başka, Mitya artık onu bir insan olarak bile sayamazdı. Çünkü kentte herkes biliyordu ki, Samsanov hastalıklı bir yıkıntıdan başka birşey değildi. Gruşenka'yla devam ettirdiği ilişkiler de artık yalnız bir babanın kızma duyabileceği ilişkilerdi. Aralarındaki bağ eskiden dayandığı temellere artık dayanmamaktadır ve bu çoktandır, hemen hemen bir yıldır böyledir.

Sözün kısası, bu düşüncelerde Mitya'nın çok saf olan bir yönü beliriyordu. Dimitriy gerçekten bütün kusurlarına rağmen, çok saf bir adamdı. Şunu da belirteyim ki, ihtiyar Kuzma'nın bir ayağı çukurdayken, Gruşenkay'la geçmişteki yaşantısı yüzünden, içten gelen bir pişmanlık duyduğuna ve kendisinin Gruşenka'nın artık hiçbir zararı olmayan o ihtiyardan daha sidik bir dostu, bir koruyucusu bulunmadığına ciddi olarak ve kesin bir şekilde inanması, gene bu saflığından ileri geliyordu.

Mitya, Alyoşa'yla yaptığı konuşmadan sonra bütün hemen hemen hiç uyuyamamış, ertesi salâh saat Samsanov'un evine giderek, gelmiş olduğunu har vermelerini rica etmişti. Samsanov'un eri, eski, kasvetli, çok geniş, iki katlı ve avluya bakan bölmeleriyle bir de ek dairesi bulunan bir evdi. Alt katta aileleriyle birlikte iki evli oğlu, çok yaşlı kızkardeş ve evli olmayan bir kızı oturuyorlardı. Ek dairede işi uşağı Yerleşmişti, bunlardan birinin ailesi çok kalabalıktı.296

Çocuklar da, uşaklar da kendi dairelerinde sıkışık yasıyor, evin üst katında ise ihtiyar tek başına oturuyordu. Oraya kendisine bakan kızının bile girip oturmasına izin vermiyordu. Bu yüzden kızı, ancak belirli saatlerde, babasının belirsiz çağırışlarını duyunca, kendisinde nefes darlığı olduğu halde, hemen herseferinde, koşarak yukarı çıkmak zorunda kalıyordu.

Bu u yukarı kat sıra sıra biçimsiz koltukları, duvarın diplerinde dizilmiş kırmızı tahtadan iskemleleri kılıf geçirilmiş kristal avizeleri, üzerine çarşaf örtülmüş hüzün uyandıran aynalarıyla birçok tüccar evlerinde görüldüğü gibi, eski moda döşenmiş büyük, geniş, süslü odalar dizisiydi. Bütün bu odalar, boş duruyor, hiçbir işe yaramıyorlardı. Çünkü hasta ihtiyar, kadın bir köşesindeki küçük odalardan birinde, tâ uçtaki küçük yatak odasında otururdu; burada kendisine başını mendille bağlamış ihtiyar hizmetçi kadınla, sofada sedirin üstünde yatan bir delikanlı hizmet ederdi.

İhtiyar adam, ayaklan şıştiği için, artık hiç yürüyemiyordu, nadir olarak deri koltukların üzerinden kalkıyor ve ihtiyar hizmetçisi, onu kollarından tutarak odada birkaç kez dolaştırıyordu. Samsanov bu ihtiyar kadına karşı bile çok sert davranır, onunla hiç konuşmazdı. Kendisine yüzbaşının geldiğini haber verdikleri vakit, Samsanov, onu içeri almamalarını emretti. Ama Mitya ille onu görmek için ısrar ediyordu. Bu yüzden ona bir kez daha haber gönderdi. Kuzma Kuzmiç, delikanlı uşağa: Durumu nasıl? Sarhoş mu? Gürültü patırtı

ediyor mu? diye etraflı olarak sordu. Bunun üzerine ona Mitya'nın ayık olduğunu, ama gitmek istemediğini söylediler. İhtiyar, gene kabul etmemelerini emretti. O zaman bütün bunları daha önceden tahmin eden ve öyle bir şey olur düşüncesiyle yanına kâğıt, kalem almış olan Mitya, bir parça kâğıda okunaklı olarak: Agrafena Aleksandrovna ile yakından ilgili ve konuşulması gerekli bir iş için diye yazdı, pusulayı ih

KABAMAZOV KARDEŞLER

29T

tiyara gönderdi. İhtiyar, kısa bir süre düşündükten sonra delikanlıya, konuğu salona almasını emretti, ihtiyar kadını da hemen yukarı yanına gelsin diye, küçük oğlunu çağırmağa gönderdi.

Hemen hemen on iki verşok boyunda, müthiş kuvvetli, sakalını traş eden ve Almanlar gibi giyinen küçük oğlu, (Samsanov'un kendisi ise sırtında kaftanla ve sakallı olarak dolaşırdı) hemen ve hiç itiraz etmeden yukarı çıktı. Zaten hepsi babanın karşısında tiril tiril titrerlerdi. Baba bu iri yapılı delikanlıyı yüzbaşidan korktuğu için çağırılmamıştı. Öyle korkak bir adam değildi. Onu, her ihtimale karşı daha çok yanında bir tanık bulunsun diye çağırılmıştı. Sonunda koluna giren oğlu ile delikanlı uşağının arasında kayar gibi yürüyerek salona gitti. Her halde oldukça büyük bir merak da duyuyordu.

Mitya'nın beklediği salon kocaman, kasvetli, insana ağırlık veren iki pencere, yukarısında orkestra için ayrı bir yeri bulunan, duvarları mermer taklidi ve hepsi de kılıflarının içinde duran, kocaman üç .avizeli bir odaydı. Mitya, giriş kapısının yanında, küçük bir iskemlenin üzerinde oturuyor, sinirli bir sabırsızlık içinde kaderini bekliyordu. İhtiyar, giriş kapısının karşı tarafındaki kapıdan, Mitya'nın oturduğu iskemleden on sajen kadar ilerideki öbür kapıdan içeri girince, genç adam, birden yerinden fırladı, askerlere özgü, sert, arşınlık adımlarıyla ihtiyar adamı karşılamak için ona doğru yürüdü.

Mitya, derli toplu giyinmişti. Üzerinde kapalı bir ceket, elinde yuvarlak bir şapka ve siyah eldiven vardı. Tıpkı üç gün önce manastırda, dedenin hücresinde Fyodor Pavloviç ve erkek kardeşleri ile birlikte yapılan aile toplantısındaki gibiydi. İhtiyar adam çok resmî ve ciddî bir tavırla Mitya'nın yanına yaklaşmasını ayakta tekliliyordu. Mitya ona doğru yürürken, ihtiyarın ken298

dişini tepeden tırnağa süzdüğünü hissetti. Kuzma Kuz. miç'in son günlerde çok şişmiş olan yüzü de Mitya'yı şaşırtmıştı, ihtiyarın zaten kalın olan alt dudağı şimdi aşağıya doğru sarkmış bir et parçasını andırıyordu. Konuşuna resmi bir tavırla ve niç konuşmadan eğilerek selâm verip, ona divanın yanındaki koltuğu işaret etti. Kendisi de oğlunun koluna dayanarak, bir 'hasta gibi ablaya pufloya Mitya'nın karşısına, divanın üzerine yerleşmeye çalıştı. O kadar ki, Mitya onun hasta bir adam olarak gösterdiği bu çabalara bakınca, hemen içinden böyle önemli bir insanı rahatsız ettiği için kendisini suçladı ve ince ruhlu bir insana özgü utançla pişmanlık duydu, ihtiyar, eninde sonunda yerleştikten sonra ağır ağır, her sözünün üzerinde dura dura, ama gene de nezaketle konuşmağa başladı:

— Benden bir dileğiniz mi vardı, beyefendi? diye sordu.

Mitya birden irkildi, oturduğu yerden fırlayacak gibi oldu, ama hemen gene oturdu. Sonra yüksek sesle, hızlı hızlı, sinirli sinirli, elleriyle işaretler yaparak, gerçekten kendinden geçmiş gibi konuşmaya başladı. Belliydi ki, bir insan olarak dayanabileceği son sınıra ulaşmıştı. Mahvolduğunu hissediyor ve son olarak bir kurtuluş çaresi arıyordu. Bunu bulamazsa, hemen kendini suya atacaktı! İhtiyar Samsanov'un yüzü hiç değişmedi. Gene bir heykelin yüzü gibi soğuktu. Ama herhalde bütün bunları hemen anlamıştı.

— Sayın Kuzma Kuzmiç, herhalde şimdiye dek bir çok defalar öz annemin ölümünden sonra beri soyup soğana çeviren babam Fyodor Pavloviç Karamazov ile be nim aramda olan çatışmaları iştmişlerdir... Çünkü artık bütün kent bunun dedikodusunu yapıp duruyor Zaten burada herkes gereksiz şeyleri diline dolarBundan başka, bu dedikodular Gruşenka'nın... pardon Agrafena Aleksandrovna'nın... Çok saygı duyduğum ve

299

pek çok saydığım Agrafena Aleksandrovna'nın da kulağına çalınmıştır.

Mitya işte konuşmasına böyle başlamıştı, ama daha ilk sözlerini söyler söylemez sustu. Biz burada söylediği sözleri aynen alacak değiliz. Ancak özetini vereceğiz. Mitya durumunu şöyle özetlemişti: Kendisi bundan üç ay önce bir maksatla (bunu söylerken gerçekten mahsus sözünü değil de, bir maksatla sözünü kullanmıştı) eyalet başkentindeki avukata danışmıştı. (Kendisi tanınmış bir avukattır. Herhalde adım iştmişsinizdir, İştiniz değil mi? Geniş bir alnı vardır. Devleti idare edebilecek kadar parlak bir zekâ... Sizi de tanıyor... Sizin için çok iyi sözler söyledi. Mitya bunları söyledikten sonra tekrar sustu.

Ama sözünü arada bir böyle kesmesi onu konuşmaktan alıkoymuyordu. Hemen sonra gene birden atılıyor, gittikçe daha çok, daha çok konuşmağa başlıyordu. O Korneplodov dediği adam, herşeyi etraflıca

sorduktan ve Mitya'nın kendisine ibraz ettiği vesikaları inceledikten sonra (Mitya bu vesikalardan söz ederken belirsiz şeyler söylemiş, sözünün burasında nedense çok acele etmişti) şöyle bir sonuç çıkarmıştı; ona göre, Çermesnaya köyü, Dimitriy'e annesinden kaldığı için, ona ait sayılmalıydı ve bu konuda gerçekten dâva açmak, böylece ahlâksız ihtiyarı kıstırmak mümkündü... Çünkü bütün yollar tıkalı değildi, zaten kanun adamları işe nereden başlayacaklarını bilirlerdi.

Sözün kisası, Fyodor Pavloviç'ten daha altı bin hattö yedi bin ruble koparmanın mümkün olduğu düşünülebilirdi. Çünkü Çermesnaya, ne olursa olsun yirmi beş bin rubleden, hattâ belki yirmi sekiz bin rubleden daha az etmezdi. Otuz bin. otuz bin eder, Kuzma Kuzmiç Ben ise düşünün, o katı yürekli adamdan on yedi bin ruble bile almış değilim! İşte Mitya demek istiyordu ki: ,Ben bu işi o zaman olduğu gibi bıraktım. Çünkü kanun adamlarıyla başım hoş değildir. Buraya ge300

linçe ise, bir karşı dava açıldığını görünce çıkmaza girdi. (Sözün burasında Mitya tekrar ne söyleyeceğini şaşırdı ve gene kesin bir dönüş yaparak başka konuya atladı.) Şöyle diyordu: Asil yürekli Kuzma Kuzmiç o canavara karşı olan haklarını üzerinize alır mısınız? Karşılığında da bana sadece üç bin ruble verirsiniz. Olmaz mı?... Dâvayı hiçbir şekilde kaybetmenize imkân yoktur. Bu konuda size şerefimin üzerine yemin ederim. Aksine, bu işten üç bin ruble yerine altı bin, hattâ yedi bin ruble kazanabilirsiniz... Yalnız işte en önemli nokta şudur; bu işi !hemen, bugün bitirmek gerekiyor...

Ben size noterde mi, ne derler ona, işte orada... yani sizin anlıyacağınız, herşeye razıyım. İsteddiğiniz, bütün vesikaları veririm, herşeyi imzalarım... Böylece o kâğıdı hemen, eğer mümkünse, eğer imkânınız varsa, hemen bu sabah hazırlayıp bitirelim... Siz bana üç bin ruble verirsiniz... Zaten bu küçük kentte sermaye bakımından sizin karşınızda kim durabilir?... Bu parayı verince de beni şeyden... kurtarmış olursunuz... Sözün kisası, benim gibi zavallı bir adamı çok asil bir davranışta bulunabilmem için, çok yüksek bir hareket yapmam için kurtarmış olursunuz, diyebiliriz... Çünkü tanıdığınız bir hanıma, sizin çok iyi bildiğiniz, bir baba gibi kendisi için üzüntü çektiğiniz bir hanıma karşı, çok yüksek duygular besliyorum. Hattâ eğer isterseniz, bunu şöyle de anlatabilirim, bu işte üç kişi karşı karşıya gelmiştir. Kader korkunç bir şeydir Kuzma Kuzmiç!

Gerçekçilik Kuzma Kuzmiç, gerçekçilik işte budur! Yalnız, madem sizi, bu çatışmadan çoktandır sıradan çıkarmak gerekiyor, demek ortada çarpışan iki kişi kalıyor. Bunu ancak böyle anlatabilirim. Gerçi belki, pek beceriklice bir anlatış olmadı. Ama ten edebiyatçı değilim. Yani çarpışanlardan biri benim. Diğer de o canavar! Bu bakımdan seçmek zorundasınız: Ya

KARAMAZOV KARDEŞLER

301

ben, ya o canavar. Anladınız mı? Şimdi herşey elinizde... Üç kişinin kaderi ve iki insanın mutluluğu söz konusu... özür dilerim, lafları karıştırdım, ama ne demek istediğimi anlıyorsunuz... Bunu saygı değer gözlefaulden okuyorum, anlıyorsunuz... Yok eğer anlamadıysanız, o zaman benim için, bugünden tezi yok, kendimi suya atmadan başka çare kalmıyor. İşte o kadar! Mitya bu o kadar sözleriyle, saçma söylemini yarıda kesti, yerinden kalkarak yapmış olduğu budalaca teklife karşılık verilmesini bekledi. Son cümleyi söylerken tirden umutsuz bir şekilde artık her şeyin mahvolduğunu ve en önemlisi çok saçmalamış olduğunu hissetti. Umut ışıkları sönmüş, zihninde, birden : Garip şey, buraya gelirken her şey iyi görünüyordu, şimdi ise böyle herşey saçma sapan oldu! diye bir düşünce geçti. Dimitriy konuştuğu sürece, ihtiyar, gözlerinde buz gibi soğuk bir anlamla onun her hareketini izliyerek hiç kımıldamadan oturmuştu. Mitya'nın sözleri bitince. Samsanov onu bir an kadar bekletti, sonunda çok kesin ve neşesiz bir tavırla : — özür dilerim! Biz böyle işlerle meşgul olmuyoruz! dedi.

Mitya, birden dizlerinin kesildiğini hissetti. Yüzü solmuştu. Gülümsemeye çalışarak:

— Peki ama şimdi ne olacak Kuzma Kuzmiç? diye mırıldandı. Demek oluyor ki. şimdi ben mahvoldum. Ne sanıyorsunuz?

— özür dilerim...

Mitya hâlâ ayakta duruyor, hâlâ gözlerini bir noktaya dikmiş olarak kımıldamadan bakıyordu, birden ihtiyarın yüzünde bir hareket farketti. İrkildi. İhtiyar ağır ağır konuşarak:

— Bakın, beyefendi, böyle işler bizim için elverişli oğuyor. Mahkemeler başlayacak, avukatlar, bir sürü sıkıntılar ortaya çıkacak. Ama eğer isterseniz, burada bir adam var, ona bas vurun...302

Mitya birden:

— Aman Allahım, kimdir bu adam? Beni yeniden hayata kavuşturdunuz Kuzma Kuzmiç, diye mırıldandı...

— O adam buralı değil. Zaten şu anda kendisi burada bulunmuyor. Köylerde kereste alım satımı yapıyor. Lâkabı Lyagaviy'dir. Bu adam Fyodor Pavloviç'le o sizin olduğunu söylediğiniz Çermesnaya'daki kuru

için bir yıldır pazarlık ediyor, öyleyken, işittiğimize göre, fiyatta bir türlü uyuşamıyorlarmış. Şimdi bu adam gene gelmiş, İlyinskiy papazının evinde kalıyormuş. Voiovo istasyonundan on iki verst kadar ilerde. İlyinskiy köyünde. Buraya iş için, yani sizin o koru için, bana da mektup yazmıştı. Kendisine bu konuda öğüt vermemi istedi. Fiyodor Pavloviç'in kendisi gitmek istemiyormuş. Demek oluyor ki, siz Piyodor Pavloviç'den önce davranır da, Lyagaviy'e demin bana teklif ettiğinizi teklif ederseniz, belki de o zaman istediğiniz olur...

Mitya büyük bir sevinçle sözünü kesti:

— Dahice bir düşünce! dedi. Evet tam ona göre, tam ona göre bir iş! Kendisi pazarlık ediyormuş, ondan fazla para istiyorlarmış, şimdi ise işte çiftliğin tümünü bir senetle eline geçirmiş olacak! Ha ha ha!...

Mitya, birden kısa kısa kahkahalar atarak, duygusuz bir insan gibi, öyle beklenmedik şekilde gülmeye başladı ki, Samsanov bile birden irkilerek başını kaldırdı. Mitya sevinç içindeymiş 'gibi:

— Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum Kuzma Kuzmiç, diyordu.

Samsanov başını eğdi:

— Bir şey değil.

— Ama siz bilmiyorsunuz! Beni kurtardınız AhZaten buraya gelirken içimde bir his vardı...

şimdi o papaza gitmeli!

— Teşekküre değmez, efendim.

KARAMAZOV KARDEŞLER

303

— Hemen oraya koşuyorum, uçarak gideceğim oraya! Özür dilerim, hasta olduğunuz halde sizi rahatsız ettim, ömrümün sonuna kadar unutmıyacağım bunu! Bunu size bir Rus olarak söylüyorum Kuzma Kuzmiç! Bir Rus olarak!...

— Evet, efendim.

Mitya, ihtiyarın elini tutup sıkmak istedi, ama berikinin gözlerinde garip, öfkeli bir ışık belirdi. Mitya bunu farkedince hemen elini geri çekti, ama sonradan ihtiyarı yanlış anlıyafak bundan alındığı için, kendini suçlu hissetti. Aklından: Herhalde yoruldu da ondan diye bir düşünce geçti. Birden bütün salonu çınlatırcasına :

— Bunu onun için yapıyorum! Onun için, Kuzma Kuzmiç! Anlıyor musunuz? Onun için yapıyorum bunu! diye bağırdı. Eğilerek selâm verdi, sert bir dönüş yaptı, ve gene aynı hızlı, koca koca adımlarla, arkasına bakmadan kapıya doğru yürüdü.

Heyecandan neredeyse titriyordu. Artık herşey mahvolmak üzereydi, öyleyken işte koruyucu melek gelip beni kurtardı! diye düşünüyordu. Madem bu ihtiyar gibi bir iş adamı (ne soylu bir insanmış... o ne kibar duruştu!) bana bu yolu gösterdi. Demek... demek artık dert bitti! İş kazandım. Hemen yola koyulmalıyım. Gece olmadan dönerim. Gece de dönsen olur. Ama sırtık iş kazanıldı demektir, ihtiyar benimle alay etmedi ya?

Mitya, evine giderken, yüksek sesle böyle kendi kendine söylemiyordu. Tabii artık işin ona başka türlü görünmesine imkân yoktu. Yani ihtiyarın söylediği şey ya işe yarar bir öğüttü (böyle bir iş adamından başka türlü beklenmezdi) madem işi biliyordu, madem o Lyagaviy adındaki adamı tanıyordu, (ne tuhaf bir soyadıydı bu!) ya da... ya da ihtiyar onunla alay etmişti! Ne yazık ki, doğru olanı, bu son düşüncesiydi. Araartık uzun bir süre geçtikten ve tüm o felâketler304

olduktan sonra ihtiyar Samsanov'un kendisi de gülerek o zaman yüzbaşı ile alay etmiş olduğunu açıklayacaktı. Zaten Samsanov kötü yürekli, soğuk, alaycı bir adamdı. Üstelik bazılarına karşı hastalık derecesine varan bir antipati duyardı. Yüzbaşının sevinçli hali mi, o üç kâğıtçının ve parayı har vurup harman savurmaya alışmış adamın kendisi gibi, Samsanov ayarında bir adamın, tasarladığı plân la tuzağa düşeceğini düşünmek budalalığına kapılması mı, yoksa yemlik olarak ona "böyle bir av gösterip, para almya gelen o serserinin bunları Gruşenka için yaptığını söylemesi ve kadına karşı duyduğu kıskançlık mı, o sırada ihtiyarı kışkırtan neydi? Bilmiyorum. Yalnız, Mitya onun karşısında, ayaklarının kesildiğini hissederek durduğu, budalaca: mahvoldum diye söylediği sırada, Samsanov ona mütiış bir kinle bakıyordu. Birden Dimitriy'le alay etmek isteğini duydu. Mitya dışarı çıktıktan sonra, Kuzma Kuzmiç, öfkeden sapsarı olmuş bir halde, oğluna doğru döndü,ve bundan böyle o serserinin kesin olarak içeriye alınmamasını emrederek bir daha gözüm görmesin onu, yoksa... dedi.

Yoksa ne yapacağını söyleyemedi. Tehdidini savuTamadı, ama onun kızdığını sık sık görmüş olan oğlu bile bu halini farkedince, korkudan irkildi. İhtiyar aradan bir saat geçtikten sonra bile hâlâ öfkeden tir tir titriyordu. Akşama doğru da hastalandı ve bir tabip" çağırtmak için birini gönderdi.

II LYAGAVİY

Böylece dört nala gitmek gerekiyordu. Oysa at kiralamak için elinde beş parası, bile yoktu. Daha doğ' rusu

dört grivennik'i vardı. Bunca yıllık varlıklı bir ya

305

şantıdan geriye kalan sadece buydu! Ama evinde çoktandır artık işlemeyen gümüş bir saat vardı. Dimitriy saati aldığı gibi, onu çarşıda dükkânı olan yahudi saatçıya götürdü. Yahudi saate altı ruble verdi. Mitya, büyük bir heyecanla: Bunu bile beklemiyordum! diye bağırdı. (Hâlâ müthiş bir heyecan içindeydi.) Altı rublesini kaptı, koşa koşa evine döndü. Evde, aldığıının üzerine ev sahiplerinden aldığı üç rubleyi de katarak parayı tamamladı. Ev sahipleri, ellerinde kalan son para bu olduğu halde, hepsini ona seve seve vermişlerdi; Dimitriy'i o kadar seviyorlardı.

Mitya, bulunduğu derin heyecan içinde, onlara hemen orada artık kaderinin belli olacağını açıkladı ve tabii büyük bir telâşla Samsanov'un kendisine biraz önce teklif ettiği plân ı da hemen hemen eksiksiz olarak anlattı. Samsanov'un kararını bildirdi, ileride olacak şeyler için beslediği ümitleri filân, hepsini açıkladı. Daha önceden de, birçok sırlarını açıkladığı ev sahipleri ona nedense, kendi ailelerinden olan bir insan gözü ile bakıyor, onu hiç de gururlu bir beyefendi saymıyorlardı. Mitya böylece dokuz rubleyi bir araya getirdikten sonra, yolcu arabası getirtilsin diye Volovo istasyonuna adam gönderdi. Ama bütün bunların yükünden, bazı olayların meydana gelmesinden bir gün önce, öğle vakti, Mitya'nın elinde bir kuruş bile bulunmadığı, para bulmak için saatini sattığı, üstelik ev sahiplerinden de üç ruble borç aldığı, bütün bunları da tanıkların gözü önünde yaptığı, herkesin aklında kalmış, tesbit edilmiş oluyordu.

Bunu önceden belirtiyorum. Sonradan bunlara neden işaret ettiğim anlaşılabacaktır.

Mitya dört nala Volovo istasyonuna gitti. Gerçi yolda eninde sonunda artık bütün bu işleri yoluna koyacağını düşünerek derin bir sevinç içinde idi, ama

II — F: 20306

gene de kendisi kentte yokken, Grusenka ne olacak diye korkudan içi titriyordu. Ya şene kadın tam da o gün, sonunda sabredemeyerek Fiyodor Pavloviç'e gitmeğe karar verirse? O zaman ne olacaktı? Mitya işte bunu düşündüğü için gideceğini ona söylemeden yola koyulmuş, ev sahiplerine de eğer biri gelip de kendisini sorarsa, nereye gittiğini söylememelerini tenbih etmişti. Arabanın içinde sarsıla sarsıla giderken: 'Muhakkak, muhakkak iyi olur, herhalde... işi burada bitirmeli... İşte Mitya içi ürpererek bu hayaller içindeydi. Ama ne yazık ki, hayallerinin plânına uygun olarak gerçekleşmesine imkân olmayacaktı... BİT kez, Volovo istasyonundan sonra köye gittiği için geç kaldı. Köyün on iki verst değil, on sekiz verst mesafede olduğu meydana çıktı. İkinci olarak Ilyinskiy papazını evde bulamadı. Peder, komşu köye gitmişti. Mitya, gene yola koyularak artık yorgunluktan bitkin hale gelmiş, aynı atların koşulu olduğu arabayla, komşu köye gidip, papazı buluncaya kadar gece bastırdı. Görünüşte çekingen ve yumuşak bir adam olan peder ona hemen o Lyagaviy'in gerçi daha önce kendi evinde misafir kaldığını, ama şimdi Kuru Köy'de bulunduğunu, korucunun baktığı kuru için pazarlık etmeğe geldiğinden ötürü, geceyi onun evinde geçireceğini anlattı.

Mitya onu hemen Lyagaviy'le buluşturması ve böylece kendisini kurtarması için papaza ısrarla yal varınca, peder önce kararsızlık gösterdi, ama sonunda, herhalde içinde bir merak duymağa başladığı için, genç adamı Kuru Köy'e götürmeğe razı oldu. Yalnız işin kötüsü oraya, yaya olarak gitmelerini sağlık vermiş^Söylediğine göre o köye kadar ancak bir verst'ten bir parçacık daha fazla yol vardı.

Mitya, tabii kabul etti ve o arşınlık adımlarıyla yürümeğe başladı, öyle hızlı yürüyordu ki, zavallı Pe

307

dercik arkasından yetişmek için neredeyse koşuyordu. Papaz, daha ihtiyarlamamış ve çok ihtiyatlı bir adamdı. Mitya, hemen ona da plânlarını açıkladı. Heyecanla, sinirli sinirli Lyagaviy ile ilgili olarak öğütler istedi ve yol boyunca hep konuşup durdu. Papaz dikkatle dinliyor, ama pek az öğüt veriyordu. Mitya'nın sorduğu sorulara ise belirsiz karşılıklar vererek: Bilmiyorum, ah., bilmiyorum, nereden bileyim ben bunu? gibi sözler söylüyordu. Hattâ Mitya, miras konusunda babasıyla kendisi arasında o anlaşmazlıklardan söz açınca, papaz bazı bakımlardan Fiyodor Pavloviç'e bağlı olmak zorunda bulunduğu için korkuya bile kapıldı.

Bu arada hayretle, Mitya'nın o alım satımla geçinen köylü Gortskin'e neden Lyagaviy dediğini sordu ve bir görev yerine getirir gibi, ona bu adamın gerçekten, bir Lyagaviy olduğunu, ama ona bunu söylememek gerektiğini, onun bundan fena halde alındığını, bu yüzden kendisine muhakkak Gortskin demek gerektiğini söyledi. Sonra: Bunu yapmazsanız, onunla hiç anlaşamazsınız, zaten sizi dinlemez bile! diyerek sözünü bitirdi.

Mitya, böyle şeyler üzerinde duramayacak kadar acele ettiğim belirtecek şekilde, fazla hayret göstermedi

ve papaza Samsanov'un o adamdan söz ederken bu adı kullandığını söyledi. Papaz bunu öğrenince, hemen konuyu değiştirdi. Oysa eğer, o sırada aklına gelen ihtimali Dimitriy Fiyodoroviç'e açmış olsaydı, iyi olurdu. Papaz Samsanov'un Mitya'yı köylünün yanına gönderirken ondan Lvagaviy diye söz etmesine bakılırsa, belki de, onunla alay etmiş olduğunu ima edebilir ve acaba işin içinde bir dalavere yok mu? diye sorabilirdi. Ama Mitya'nın böyle önemsiz şeyler üzerinde durmağa vakti yoktu. Acele ediyor, koca koca adımlar atarak yürüyordu. Ancak Kuru Köy'e geldikleri vakit bir verst değil, bir buçuk verst değil, belki üç verst yürüdükleriüi anladı. Fena halde canı sıkıldı, ama kendisini tuttu.308

Köy evine girdiler. Pederin tanıdığı olan korucu, evin bir bölümünde oturuyordu, öbür bölüme, sofanın öbür tarafındaki temiz olan bölümüne ise Gorstkin yerleşmişti. İzbenin bu temiz olan bölümüne girip yağh bir mum yaktılar. İçerisi fazla ısınmamıştı. Meşe tahtası bir masanın üzerinde, sönmüş bir semaver, semaverin hemen yanında üzerinde fincanlarla bir tepsi, sonuna kadar içilmiş bir şişe rom, bitirilmemiş bir ştof votka ve buğday ekmeği artıkları vardı.

Gelen yabancı ise bankın üzerine uzanmış, üst giysilerini çıkarıp başının altına yastık yapmış olarak yatıyor, horul horul uyuyordu. Mitya, ne yapacağını bilemeyerek durdu: Tabii, uyandırmalıyız, dedi. Benim işim çok önemli. Buraya gelirken o kadar acele ettim ki, gene bugün, hem de hemen geri dönmem gerekiyor! diye endişeyle söylendi. Ama korucu ile papaz konuşmadan duruyor, düşüncelerini açıklamıyorlardı.

Mitya, yaklaştı, adamı uyandırmaya çalıştı. Bü,yük bir çaba göstererek onu ayıltmaya çalışıyordu. Ama adam bir türlü gözünü açmıyordu. Mitya: Sarhoş, dedi. Şimdi ne yapmalı? Allahım ne yapmalı? Birden müthiş bir sabırsızlıkla uyuyan kollarından, bacaklarından tutup çekiştirmeğe, başını sağa sola çevirmeğe, vücudunu kaldırıp bankın üzerine oturtmaya çalıştı. Ama bütün bu çabaları, adamın sonunda garip garip homurdanmasından ve dilini iyice döndürememekle birlikte, şiddetli küfürler savurmasından başka bir sonuç vermedi.

Sonunda peder:

— Hayır, iyisi mi biraz bekleyin, dedi. Belli ki ko nuşacak halde değil...

Korucu:

— Bütün gün içti, diye söze karıştı.

Mitya:

— Aman Allahım! diye bağırıldı. Şu anda ona ne

309

kadar ihtiyacım olduğunu, nasıl bir umutsuzluk içinde bulunduğumu bir bilerseniz! Peder:

— Ama sabaha dek beklemeniz daha doğru olur, diye tekrarlardı.

Mitya:

— Sabaha dek mi? Rica ederim... Bu imkânsız bir şey! dedi ve büyük bir üzüntü içinde sarhoşu uyandırmak için gene ileri atılacak oldu, ama çabalarının tüm. yararsızlığını hemen kavrayarak vazgeçti. Peder susuyor, uykulu görünen korucu ise somurtuyordu. Mitya büsbütün umutsuzluğa kapılarak:

— Gerçekçilik insanı ne felâketlerle karşılaştırıyor! dedi.

Yüzünden sel gibi ter akıyordu. Peder müsait bir anda, çok yerinde olarak, uyuyan adamı uyandırmayı başarsalar bile, sarhoş olduğu için, gene de hiçbir konuşma yapabilecek durumda olmayacağını söyledi. Sizin ise önemli bir işiniz var, onun için en doğrusu, siz bunu yarın sabaha bırakın! dedi.

Mitya kollarını iki tarafa açtı, sonra razı oldu.

— Ben burada kalacağım, mum da burada kalacak, burada kalıp müsait anı yakalamağa çalışacağım.

Uyandığı vakit başla...

Korucuya doğru döndü:

— Sana mumun parasını da, burada konaklama ücretini de vereceğim. Sonradan Dimitriy Karamazov'u hatırlarsın. Yalnız şimdi sizinle ne yapacağız bilmiyorum, sayın peder. Siz nereye yatacaksınız?

Peder:

— Yok canım! Ben evime gideceğim, efendim... Onun kırsağına biner giderim...

Bunu söylerken korucuyu işaret ediyordu.

— Eh artık izninizle, size başarılar...

Böylece karar verdiler. Papaz, sonunda ondan kurtulduğu için memnurluk duyarak, kırsağa binip gitti.310

Ama giderken gene de düşünceli düşünceli başını sallıyor, içinden: Acaba bu meraklı olayı velinimetim

Fiyodor Pavioviç'e haber vermeli mi? diye kendi kendine soruyor, belki de bir bakarsın, öyle bir saatine gelir, işi öğrenir, öfkeye kapılır, yardımlarını kesiverir diye söyleniyordu. Korucu kaşındı, sonra hiç konuşmadan kendi odasına gitti. Mitya ise banka oturdu ve dediği gibi müsait anı yakalamağa hazırlandı. Ruhuna ağır bir sis gibi, müthiş bir sıkıntı çökmüştü. Derin, korkunç bir sıkıntı! Oturuyor, düşünüyor, ama düşünce bile bir sonuca yaramıyordu. Mum yandıkça eriyordu, ısınan odada bir cırlak böceği çıtırdamağa başlamıştı. İçerisi dayanılmıyacak derecede ısınmıştı. Mitya'nın gözünün önünde, birden bahçe canlandı. Bahçenin arkasındaki yolu görür gibi oldu, babasının evinde, gizlice bir kapı açılıyor, Gruşenka bu kapıdan içeri koşarak giriyordu... Birdenbire banktan fırladı...

Dişlerini gıcırdatarak:

— Feci bir şey! diye söylendi, uyuyan adama bir robot gibi yaklaştı, yüzüne bakmağa başladı. Bu kupkuru, çok yaşlı olmayan, oldukça uzun yüzlü, kıvrıkcık saçlı, kızıla çalan incecik sakallı bir adamdı. Sırtında basma bir gömlekle, cebinden gümüş bir saat kösteği görünen siyah bir yelek vardı. Mitya bu surata, büyük bir nefretle bakıyordu. Adamın saçlarının kıvrır olmasından nedense içinde özel bir kin uyandırıyor. O sırada, kendisinin, o ertelenmesi imkânsız sorunu ile, bu adam karşısında bitkin bir halde durması, bu iş için bunca fedakârlık etmiş, bunca şeyi bırakmış olması, çok ağırına gidiyordu. Başkalarının sırtından geçinen bu adam için: Oysa şimdi bu adam, kaderimi elinde tutan bu adam. sanki hiçbir şey olmamış gibi horul horul uyuyor, sanki başka bir gezegenden gelmiş gibi... diye düşündü. Sonra birden yüksek ses

331

le: Ah! kader bana ne oyun oynadı! diye söylendi ve birden büsbütün kendini kaybederek, gene sızmış olan köylüyü uyandırmak için onun üzerine atıldı. Adamı garip bir öfke ile uyandırmaya çalışıyor, üstünü başını yırtıyor, sarsıyor, hatta dövüyordu. Ama beş dakika kadar uğraştıktan sonra, gene hiçbir başarı elde edemeyince, gücünü yitirmiş olarak, umutsuzluk içinde, tekrar gidip banka oturdu.

— Saçma, saçma! diye yüksek sesle söyleniyordu... Sonra nedense:

— Hem... tüm bunlar ne onur kırıcı! diye ekledi.

Basında şiddetli bir ağrı başlamıştı. Aklından: Yoksa çekip gitmeli mi? Vazgeçip gitmeli mi? diye bir düşünce geçti. Hayır. Madem öyle, artık sabaha dek kalacağım! Mahsus kalacağım işte, mahsus kalacağım! Ne diye geldim sanki buraya, öyleyse? Zaten nasıl gidebilirim, buradan neyle gidilebilir artık? Hay Allah! Ne saçmalık! diye söyleniyordu.

Baş ağrısı gittikçe şiddetleniyordu. Hareketsiz oturuyordu. Nasıl olup da, böyle bir anda, böyle oturduğu yerde uykuya daldığını bilemedi. İki saat ya da biraz daha uzun bir süre uyumuştur herhalde. Dayanılmaz, bağırtacak kadar şiddetli bir baş ağrısıyla uyandı. Şakakları zonklıyor, başının üst tarafı acıyordu. Uyanınca, uzun bir süre tam anlamıyla kendine gelemedi ve başına gelenleri bir türlü kavrayamadı. Sonunda fazla ısınmış olan odada müthiş bir kömür kokusunun yayılmış olduğunu hissetti. Eğer uyanmasaydı belki de ölecekti. İhtiyar köylü ise, hâlâ yatıyor, horluyordu. Mum iyice erimişti, neredeyse sönmek üzereydi. Mitya bağırarak, sallana sallana atıldı, sofadan geçip korucunun odasına gitti. Korucu hemen uyandı, öbür odada kömürün havayı zehirlediğini öğrenince, yapılacak şeyleri emretmek için dışarı çıktı, ama olmayı, şaşılacak kadar kayıtsız bir tavırla karşılamıştı. Bu da Mitya'yı hem

312

gücendirmiş, hem de şaşırtmıştı. Karşısında durmuş kendini kaybetmiş gibi:

— Ya ölürse, ya ölürse, o zaman ne olacak... O zaman ne olacak?, diye yüksek sesle söylenip duruyordu.

. Kapıyı, pencereyi açtılar, borunun anahtarını çevirdiler, Mitya, sefadana suyla dolu bir kova getirip önce kendi başını ıslattı, sonra bir bez bulup onu suya daldırdı ve Lyagaviy'in basına yaptırdı. Korucu ise, tüm olaylara hâlâ olup biten her şeyi önemsiz görüyormuş gibi bir tavırla bakıyordu. Pencereyi açtıktan sonra canı sıkılarak:

— Bu kadarı da yeter! diyerek demir feneri Mitya'nın yanında bırakıp, gene uyumağa gitti.

Mitya, sarhoşla yarım saat kadar uğraştı, hep başını ıslatıyordu ve artık ciddi olarak tüm geceyi uyumadan geçirmeye karar vermişti. Ama yorgunluktan bitkin bir hale gelince, bir dakikacık soluk alabilmek için oturdu, bir an gözlerini kapadı, sonra farkında bile olamadan, banka uzandı ve ölü gibi derin bir uykuya daldı.

Uyandığı vakit, artık çok geçti. Saat sabahın hemen hemen dokuzuna gelmişti. Isıl ısl bir güneş küçük evin iki penceresinden içeri giriyordu. Dünkü kıvrıkcık saçlı köylü, bankın üzerinde oturuyordu, artık sırtına uzun ceketini giymişti. Önünde yeni yakılmış bir semaver ile başka bir ştof duruyordu. Eskisi, dünkü artık

bitmişti. Yenisinin de yarısından fazlası içilmişti. Mitya yerinden fırladı, ama hemen o uğursuz köylünün gene sarhoş hem de kendini bilemeyecek, ayılamayacak kadar sarhoş olduğunu anladı. Gözleri yuvalarından uğramış gibi bir an ona baktı. Köylü ise hiç konuşmadan sinsi sinsi, insanı gücendiren garip bir sakinlikle kurnaz kurnaz, hattâ, karşısındakini küçük gördüğünü belirten bir tavırla, bakıyordu. Ya da Mitya'ya öyle gelmişti. Sarhoşa doğru atıldı:

313

— Bir dakika, görüyorsunuz... Ben... Siz, her halde öbür odada oturan buranın korucusundan işitmişsinizdir... Ben teğmen Dimitriy Karamazov'um. Kendisiyle koru için pazarlık ettiğiniz ihtiyar Karamazov'un oğlu..

Köylü sakın ve kesin bir tavırla:

— Atıyorsun be! dedi,

— Nasıl atıyorum? Fiyodor Pavloviç'i tanıyorsunuz yal

Köylü dilini ağzının içinde güçlükle döndürüyordu:

— Hiç de senin o Fiyodor Pavloviç'ini tanımıyorum, diye söylendi.

— Canım koruyu, koruyu almak için onunla pazarlık; etmişsiniz. Uyansarıza... Aklınızı başınıza toplayın... Beni buraya Pavel İlyinskiy getirdi... Siz Samsanov'a yazmışsınız, o da beni size gönderdi...

Mitya, bunu soluk soluğa söylemişti. Lyagayiv gene sert bir sesle:

— Atıyorsun! dedi.

Mitya ayaklarının soğuduğunu hissetti.

— Rica ederim! Bu şaka değil ki! Belki de şu anda çakır keyifsiniz, ama ne de olsa konuşabiliyor, anlıyabiliyorsunuz... Ben bu işten hiç bir şey anlamıyorum!

— Sen boyacısın!

— Rica ederim! Ben Karamazov'um. Dimitriy Karamazov'um... Size bir teklifim var... Kârlı bir teklifim..., Gerçekten kazançlı bir iş... Hem de koru ile ilgili.

Köylü ciddi ciddi sakalını okşuyordu:

— Hayır, sen müteahhitlik ediyordun, icarcıydın, sonra ı da alçağın biri çıktın. Alçağın birisin sen!...

Mitya umutsuzluk içinde parmaklarını büküp duruyordu:

. — inanın bana yanılıyorsunuz! dedi.

İKöylü hep sakalını sıvazlıyordu. Birden kurnazca bir tavırla gözlerini kıstı:314

— Hayır, sen bana şunu söyle! Bana öyle bir kanun göster ki, kötülük etmek serbest olsun! İhtiyar musun? Alçağın birisin sen. Anlıyor musun bunu?

Mitya, canı sıkılarak geri çekildi. Birden Alına bir darbe indirilmiş gibi oldu. Sonradan kendisi de öyle diyecekti. Bir anda zihni garip bir şekilde aydınlandı. Kendisi 'bir kıvılcım çaktı, o zaman her şeyi birden kavradım, diyecekti. Şaşkınlık içindeydi, dona kalmıştı. Nasıl oluyor da kendisi gibi, ne de olsa zeki bir adam, böyle bir saçmalığa kanmıştı? Nasıl oluyor da böyle bir maceraya burnunu sokmuş, hemen hemen tüm bir gün, tüm bir gece bu Lyagayiv ile uğraşıp didinmiş, başını ıslatmağa çalışmıştı... Ne yapmalı yani, adam sarhoş, küp gibi sarhoş, belki de daha bir hafta durmadan kafayı çekecektir... Bu durumda dahane bekliyemi? Ya Samsanov beni buraya mahsus gönderdiyse? O zaman ne olacak? Ya Gruşenka... Aman Allahım, ben ne yaptım!...

Köylü oturuyor, alaylı alaylı gülerek ona bakıyordu. Başka bir zaman olsaydı Mitya belki de öfkesinden bu aptalı öldürürdü, ama şimdi bütün vücudu gücünü yitirmişti, bir çocuk gibi olmuştu. Yavaşça banka doğru gitti, paltosunu aldı, sırtına giydi, izbeden çıktı. Öbür odada korucuyu bulamadı. Ortalarda kimse yoktu. Cebinden bozuk olarak elli köpek çıkardı, onu orada bir gece geçirdiği için ve yaktığı mumla verdiği zahmet karşılığı olarak, masanın üzerine bıraktı.

İzbeden çıkınca etrafın ormanla çevrili olduğunu gördü. Başka hiçbir şey görünmüyordu, izbeden çıkınca sağa mı, yoksa sola mı gitmek gerektiğini bile ha' tırlayarnadan rastgele yürümeğe başladı; o akşam Pa" pazla acele acele oraya gelirken yolun nereden geçti' ğini fark etmemişti bile. Yüreğinde kimseye karşı kin yoktu, Samsanov'a karşı bile. Ormanın içinden geçen daracık patikadan, hiçbir şey düşünmeden, kendini

315

betniş, tüm düşüncelerini yitirmiş gibi hatta nereye gittiğini bile hiç düşünmeden yürüyordu. Birden ruh bakımından da vücutta da o kadar zayıf, güçsüz oluvermişti ki! O sırada karşısına bir çocuk çıksaydı, onu yenebilirdi. Öyleyken güç belâ ormandan çıktı. Birden karsısına gözün görebileceği yere dek uzanan

ekinleri biçilmiş uçsuz bucaksız tarlalar çıktı. Hiç durmadan ileri, hep ileri giderek Her yer ne büyük bir umutsuzluk içinde! Her yerde nasıl bir ölüm kokusu var!" diye tekrarlıyordu.

Onu yoldan geçenler kurtardı. Arabacının biri ihtiyar bir taciri köy yolundan götürüyordu. Araba hizasına gelince, Mitya onlara yol sordu, o zaman onların da Volövo'ya gittikleri anlaşıldı. Konuşmağa başladılar, sonunda Mitya'yı yanlarına yol arkadaşı olarak aldılar. Üç saat kadar sonra istasyona vardılar. Volovo istasyonunda, Mitya hemen kente gitmek için bir araba kiraladı ve birden dayanamıyacak derecede aç olduğunu hissetti. Atları arabaya koşarlarken Dimitriy'e sahanda yumurta yapıverdiler. Dimitriy yumurtayı bir çırpıda bitirdi. Koca bir parça ekmeği, hafifçe kokmağa başlamış salamı da yedi ve üç kadeh votka içti. Böylece biraz canlandı, gene cesaret buldu ve içinde tekrar bir umut ışığı yandı. Yolda rüzgâr gibi gidiyor, hep daha hızlı gitmesi için arabacıyı durmadan kışkırtıyordu. Birden bu uğursuz parayı hemen o gün bulmak için artık "vazgeçilmez yeni bir plân tasarladı. Nefretle:

— Akıl alacak şey değil! Akıl alacak şey değil... Bu Allanın belâsı, adi üç bin ruble yüzünden bir insanın hayatı mahvoluyor!... diye bağırdı. Ne olursa olsun, kahrımı bugün vereceğim!

Eğer hiç durmadan Gruşenka'yı düşünmeseydi, başına bir şey gelmesin diye endişe etmeseydi, belki gene tam anlamıyla neşeli olacaktı. Ama bu düşünce, her an yüreğine sivri bir hançer gibi saplanıyordu. Sonunda kente vardılar. Mitya da hemen Gruşenka'ya koştu.316

— III — ALTIN MADENLERİ

Bu Gruşenka'nın o kadar korku ile Rakitin'e anlattığı ziyaretti. Bu sırada, Gruşenka, o söylediği pusulayı bekliyordu ve Mitya'nın bir gün önce de, o gün de, gelmemiş olduğuna seviniyor, Allah vere de ben kentten ayrılıncaya kadar gelmese diye umutlanıyordu. Oysa Dimitriy, birden çıka gelmişti. Ondan sonra olup bitenleri biliyorsunuz: Gruşenka onu başından savmak için, güya para hesabı yapması gerektiğini söyleyerek kendisini Kuzma Samsanov'un evine kadar geçirmesi için kandırmış. Mitya da ona kanarak, genç kadını hemen oraya götürmüştü. Gruşenka kapıda veda ederken saat on ikide gelip kendisini alması için ondan söz almıştı.

Mitya onun bu ricasına memnun olmuştu. Hemen kendi kendine su sonuca varmıştı: Kuzma'nın evinde oturacaksa, Fiyodor Pavloviç'e gitmeyecek demektir... Meğer ki, yalan söylesin! Ama ona öyle geliyordu ki, Gruşenka yalan söylemiyordu. Dimitriy, sevilen kadından ayrı olduğu vakit, Allah bilir ne feci şeyler hayalinden geçiren, başına bin türlü belâ beldiğini, ona nasıl ihanet ettiğini düşünen, ama bir koşu yanına geldiği vakit gene de fırsattan yararlanarak kendisine ihanet ettiğini düşündüğü halde yüzüne bakar bakmaz, o gülen, o neşeli, o şefkatli yüze bir göz atar atmaz, hemen Ye niden cesaret bulan, bütün şüphelerini bir anda silen. daha önceki kıskançlığı için de utanç duyarak sevinçle kendi kendini suçlayan kıskançlardandı.

Gruşenka'yı Samsancv'a götürdükten sonra. he men evine dönmüştü. Ah, o gün daha ne çok yapılacak iş vardı!... Ama ne olursa olsun, yüreği hafiflemişti Aklından bir de, Smerdyakov'dan o akşam hiç bir şey

317

olmadığını, bir an önce öğrenmeliyim. Allah göstermesin, Fiyodor Pavloviç'e bir gittiyse! Felâket! diye bir düşünce geçti. Daha evine varmadan, bir türlü rahat edemeyen yüreğinde gene kıskançlık alevlenmişti. Kıskançlık! Puşkin: Otello kıskanç değildir, inanan, saf bir insandır! demişti. Onun bu sözü bile büyük şairimizin olağanüstü derin zekâsına işarettir. Gerçi Otello'nun iç dünyası yıkılmış, yüreği param parça, dünya görüşü alt üst olmuştur!... ideali mahvolmuştur. Ama Otello gibi bir insan saklanmaz, gözetlemez, casusluk etmez. O karşısındakine inanan insandır. Aksine ihaneti aklına getirmesi için ona yol göstermek, onu sürüklemek, olağanüstü bir çaba göstererek kıskançlığını alevlendirmek gerekiyordu. Gerçek bir kıskanç böyle olmaz!

Kıskanç insanın hiçbir pişmanlık duymadan, ne kadar utanç verici bir duruma düşebileceğini, ahlâk bakımından ne kadar alçalabileceğini, kendi kendini ne kadar küçük düşürebileceğini, insan hayalinden bile geçiremez. Oysa, hepsi adi ve kirli ruhlu insanlar değildirler. Aksine insan yüksek ruhlu da olsa, tertemiz bir sevgi de duysa, kendisinden fedakârlıklar da etse, masaların altına saklanabilir, en adi insanlara rüşvet verebilir, en adi gözetleme ve casusluk işlerinin kirli, çirkin yollarına baş vurabilir.

Otelle, ne olursa olsun, ihaneti olduğu gibi kabullenemezdi. Belki bağışlamamazlık edemezdi, ama ruhu bir süt çocuğunun ruhu kadar tertemiz, günahsız, kinsiz olduğu halde, ihaneti bir türlü hazmedemezdi.

Gerçekten kıskanç olan bir insan ise. öyle olamaz. Bazı kıskançların nelere boyun eğbildiği, nelere göz yumabileceği, neleri bağışlayabileceği! insan bilemez! Kıskanç insanlar herkesten daha çabuk, herkesten daha çok şey bağışlarlar... Bunu da bütün kadınlar bilirler. Kıskanç bir insan çok kısa bir süre içinde (tabii başlangıçtaki korkunç çatışmadan sonra) bağışlayabilir.

318

Bunu yapabilecek bir yaratılıştadır. Örneğin artık is. patlanmış bir ihaneti, hattâ kendi gözüyle gördüğü bir kucaklaşmayı ya da öpüşmeyi bile başılayabilir. Yeter ki, bunun son kez olduğuna, rakibinin o andan itibaren artık ortadan kalkacağına, dünyanın ta ucuna gideceğine, ya da kendisinin sevgilisini bir yere kaçırabileceğine inansın! Tabii barışma ancak bir saatliktir. Çünkü rakibi gerçekten yok olsa bile, kıskanç, hemen ertesi günü kendisine yeni. başka bir rakip uydurur ve bu sefer o yeni rakibine karşı kıskançlık duymağa başlar. Denilebilir ki, daima böyle gözetlenmesi gereken bir sevgi nasıl bir sevgidir? Ve böyle büyük bir çaba ile her an bekçilik etmeyi gerektiren bir sevginin değeri var mıdır? Ama işte gerçekten kıskanç olan insan, bunu hiç bir zaman anıyamaz. Oysa kıskançlar arasında, birçok yüksek ruhlu insanlar da vardır. Gariptir ki, o yüksek ruhlu insanlar bile bir köşede birini gözetlemekten çekinmezler. Birini gözetlerken de o yüksek duyguları ile seve seve girdikleri durumun utanç verici olduğunu açık olarak anlarlar, ama işte o köşede durdukları sürece, ne olursa olsun, hiçbir zaman bir pişmanlık duymazlar. Mitya, Grusenka'yı görür görmez içindeki kıskançlık yok oluyor, genç adam hemen ona inanan, kibar bir insan oluyor, hatta kötü duyguları için kendi kendine kızılıyordu. Ama bu, yalnız o kadına karşı duyduğu bu sevgide sandığından çok daha yüksek bir şey bulunduğunu, bu duyguda yalnız Alyoşa'ya anlattığı gibi "bir vücut kıvrımının uyandırdığı tutkunun bulunmadığını" gösteriyordu. Çünkü Grusenka uzaklaşır uzaklaşmaz. Mitya gene ondan şüphe etmeğe başlıyor, onun tüm alçaklıkları isleyebileceğini, tüm ihanetleri yapabileceğini ni düşünüyordu. Bunları düşünürken de içinde pişmanlık duymuyordu. içindeki, kıskançlık yeniden alevlenmişti. Ne sa olsun acele etmesi gerekiyordu. Herşeyden önce olmazsa Gruşenka'nın yolunu kesmek için biraz

310

para bulması gerekiyordu. Bir gün önceki dokuz rublenin hemen hemen hepsi yola gitmişti. Parasız ise, muhakkak ki, bir adım bile atmaya imkân yoktu. Ama Dimitriy yeni plânı ile birlikte bu zamanı geçiştirmek için. gereken parayı nereden bulacağını daha önceden arabada düşünmüş, tasarlamıştı. Mermileri ile birlikte iyi cins iki düello tabancası vardı. Bunları şimdiye kadar rehine koymamasının nedeni onları sahip olduğu her şeyden fazla sevmesiydi. "Başkent meyhanesinde çoktandır bir genç memurla tanışmıştı. Bir gün gene meyhanede onunla konuşurken, genç adamın bekâr olduğunu ve oldukça varlıklı olan bu memurun da tutku derecesinde silâh sevdiğini, tabancalar, revolverler, kılıçlar satın aldığını, bunları evinde duvarlara astığını, ahbablarına göstererek onlarla gururlandığını, bir tabancanın nasıl yapıldığını, nasıl isledğini, nasıl doldurulmak gerektiğini hatta hedefe isabet etmek için nasıl ateş edilebileceğini anlatmakta usta olduğunu Öğrenmişti.

Mitya, uzun süre düşünmeden hemen ona koştı ve tabancaları on rubleye rehin olarak kabul etmesini teklif etti. Memur sevinçle ona tabancaları kendisine satması için yalvarmağa başladı. Ama Mitya razı olmadı. O zaman adam Mitya'ya on ruble verdi, bu para için de kesin olarak hiç faiz almayacağım söyledi. Dostta ayrıldılar. Mitya acele ediyordu. Bir an önce Smerdyakov'u çağırarak için Fiyodor Pavloviç'in bahçesinin arka tarafına gitti. Ama böylece daha sonra çok söz edeceğimiz önemli bir olay meydana geldi, daha iki üç saat kadar önce Mitya'nın elinde hiçbir para bulunmadığı, on ruble bulmak için çok sevdiği şeyleri bile rehine bıraktığı halde aradan üç saat geçtikten sonra ise birden binlerce rubleye kavuştuğu anlaşılacaktı.

Ama olayları gene önceden anlatmış oluyorum.

Mariya Kondratyevna'nın evinde (bu kadın Fiyodor Pavloviç'in komşusuydu) Dimitriy'i çok şaşırtan, aklını320

başından alan bir haber bekliyordu, bu da Smerdyakov'un hastalığı haberi idi. Smerdyakov'un bodruma nasıl düştüğünü, sara krizine nasıl tutulduğunu, doktorun nasıl geldiğini, Fiyodor Pavloviç'in onunla ne kadar n, gilendiğini ayrıntılı olarak öğrendi. Hayretle ağabeyi İvan Fiyodoroviç'in de biraz önce sabahleyin Moskova' ya gitmiş olduğunu öğrenmişti. Herhalde Volovo'dan benden önce geçmiştir. diye düşündü. Ama Smerdyakov'un durumuna çok üzülüyordu. Şimdi kim bekçilik edecek, durumu bana kim bildirecek? diye düşünüyordu. Büyük bir merakla kadınlara bir akşam önce herhangi bir şeyi farkedip etmediklerini sormağa başladı. Onlar da Dimitriy'in bunları neden sorduğunu anlayarak endişelerini tam anlamıyla giderdiler. Kimse uğramamıştı, yalnız İvan Fiyodoroviç gebeyi orada geçirmişti. Ve Herşey yolunda gidiyordu.

Mitya, düşünceye daldı. Muhakkak ki, o gün de etrafı gözetlemesi gerekiyordu. Ama bunu nereden yapmalıydı? Buradan mı, yoksa Samsanov'un kapısında mı? Sonunda kararını verdi: Hem burada bekliyecekti hem orada. Duruma göre beklediği yer de değişecekti, şimdilik ise, şimdilik ise... İşin önemli

tarafı, şimdi zihninde daha arabada iken tasarladığı yeni ve artık yanlış elması imkânsız bir plân" vardı. Bu plânı ertelemeye imkân yoktu. Mitya bunun için bir saat feda etmeye karar vermişti: Bir saat içinde herşeyi kararlaştırır, herşeyi öğrenirim. O zaman da önce Samsanov'un evine gider, Gruşenka'nın orada olup olmadığına bakarım, sonra da hemen gerisin geriye, bir koşu buraya gelir ve saat on bire kadar burada beklerim, sonra da geyne Gruşenka'yı alıp, tekrar evine götürmek için Samsanov'a giderim! İşte verdiği karar buydu.

Koşa koşa eve gitti, yıkandı, saçlarını taradı, elbi selerini temizledi, giyindi, sonra bayan Hohlakova'n evine gitti. Plânı onunla ilgiliydi. O hanımdan üç bin ruble borç almağa karar vermişti. Hem de nedense, için

321

de onun bu isteğini reddetmeyeceğine dair şaşılacak bir inanç doğmuştu. Belki de: Madem içinde böyle bir inanç vardı, neden önce buraya, daha doğrusu kendi çevresinden olan birine gitmeyip de, bambaşka bir insan olan Samsanov'a, kendisi ile nasıl konuşacağını bile bilmediği bir adama baş vurduğuna hayret edilebilir. Ama şunu söylemek gerekir ki, son bir ay içinde Dimitriy, Bayan Hohlakova ile ahabplığını nerede ise tamamen kesmişti. Zaten eskiden de onunla az tanışıyordu. Bundan başka, o kadının kendisinden nefret ettiğini çok iyi biliyordu. Bu kadın, daha başlangıçta, yalnızca Katerina Ivanovna'nın nişanlısıdır diye ondan nefret etmeye başlamıştı. Oysa, kendisi nedense birden Katerina Ivanovna'nın onu bırakıp sevimli, şövalye ruhlu, tahsilli ve her bakımdan çok kibar davranan İvan Fiyodoroviç ile evlenmesini istiyordu. Mitya'nın davranışlarına ise, fena halde öfkeleniyordu. Mitya, onunla alay bile etmiyordu, hatta bir gün o kadının Ne kadar hareketli ve laubali ise, o kadar terbiyesiz olduğunu söylemişti.

İşte o sabah, arabada gelirken, birden aklına parlak bir düşünce gelmişti. Madem, kendisi Katerina İvanovna ile evlenmemi istemiyor ve madem bu onda o kadar öfke uyandırıyor, (biliyordu ki, kadın bu ihtimali düşündükçe nerede ise isteri krizi geçirecek gibi oluyordu) o halde, neden şimdi bana bu üç bin rubleyi vermeyi reddetsin? Madem ki, bu parayla Katya'yı bırakıp buraya bir daha dönmek üzere gidebilirim. Üksek sosyetedeki bu şımarık hanımefendiler bir şeyi akıllarına takacak kadar istediler mi, artık ille dedikleri olsun diye hiçbir şeyden kaçınmazlar. Sonra bu kazengin de Mitya böyle düşünüyordu. Tasarladığı plan gelince, bu gene aynıydı. Yani gene Çermaşüzerindeki haklarını ona teklif etmek istiyordu.

II

F : 21322

Ama artık bunu bir akşam önce Samsanova'ya yaptığı gibi ticarî bir düşünceyle, üç bin ruble yerine altı, ya da yedi bin ruble kazanmak ihtimalini ileri sürerek yapmıyacaktı. Sadece bunu borcuna karşılık dürüst bir adama yakışır şekilde teminat olarak gösterecekti.

Mitya, zihninde bu yeni düşünceyi evirip çevirirken de derin bir heyecana kapılıyordu. Zaten yeni bir işe giriştiği vakit, ya da bir anda bütün kararlarında böyle oluyordu. Her yeni düşünceye tutku derecesine varan bir heyecanla kendisini kaptırıyordu. Bununla birlikte, bayan Hohlakova'nın evinin kapısına geldiği anda, birden korkudan sırtında bir ürperme hissetti. Ancak o anda, artık matematik bir kesinlikle gerçekten son umudunun burada olduğunu, bundan sonra artık onun için dünyada hiçbir şey kalmadığını, eğer bu umut burada kırılacak olursa, <bu üç bin rubleyi bulmak için birini bıçaklayıp soymaktan başka hiçbir çare kalmadığını anladı... Kapıdaki çingırağı çaldığı sırada, saat sekiz buçuktu.

Önce her şey yolunda gider gibi oldu. Dimitriy daha geldiğini bildirmelerini rica eder etmez, olağanüstü bir telâşla hemen kabul edildi. Aklından Sanki beni bekliyordu diye bir düşünce geçti. Onu misafir odasına aldıkları vakit ev sahibi de neredeyse koşarak hemen yanma geldi ve başka bir söze başlamadan önce onu beklediğini söyledi:

— Bekliyordum ya, bekliyordum ya!... dedi. Sizin barla geleceğinizi nereden bilebilirdim, değil mi? öyleyken sizi bekliyordum işte. Bu sezgime hayret edeceksiniz Dimitriy Fiyodoroviç! Sabahtan beri bu gün geleceğinize kesin olarak inanıyordum.

Mitya, biraz hantalca oturdu :

— Gerçekten şaşılacak bir şey, hanımefendi! diye söylendi. Ama ben buraya çok önemli bir iş için gel dim... Çok, çok Önemli bir şey için... Yani benim için

323

hanımefendi, yalnız benim için. Hem de çok acelem var...

— Çok önemli bir iş için geldiğinizi biliyorum Dimitriy Fiyodoroviç... Sanmayın ki, bunu bir çeşit sezişle, ya

da mucize bekleyen bir insanın geri kafalılığı ile sezdim. (Zosima dedeyi işittiniz değil mi?) Burada, bu işin içinde matematik bir kesinlik rol oynuyor: Katerina İvanovna ile olan şeylerden sonra, buraya gelmemelik edemezsiniz... Gelmeden duramazdınız... Bu matematik bir gereklilik!...

— Gerçek, yaşamın gerçekçiliğidir bu hanımefendi Beni buraya getiren gerçekçiliktir. Yalnız izin verin düşüncelerimi anlatayım...

— Evet, realizm, tam anlamıyla realizm sizi buraya getirdi, Dimitriy Fyodoroviç. Ben de şimdi tüm varlığımla realizmi savunuyorum. Artık mucize konusunda yeteri kadar ders aldım. Zosima dedenin ölmüş olduğunu işittiniz değil mi?

Mitya biraz şaşırdı:

— Hayır hanımefendi, bunu ilk kez sizden işitiyorum.

Zihninde Alyoşa'nın hayali canlandı.

— Bu gece öldü işte... Mitya sözünü kesti:

— Hanımefendi ben su anda ancak umutsuzluğun sınırına gelmiş olduğumu düşünebiliyorum. Eğer siz bana yardım etmezseniz herşey mahvolacaktır. Hepsinöen önce de ben mahvolacağım. Bu beylik sözler için özür dilerim, ama sayıklıyor gibiyim, sanki bir hummaya tutuldum...

— Biliyorum, biliyorum... Hummaya tutulmuş gibi olduğunuzu biliyorum, zaten başka bir durumda ola .. mazzınız ve ne söylerseniz söyleyin, ben hepsini daha önceden biliyorum. Ben çoktandır kaderinizi inceliyo Dimitriy Fyodoroviç... Onu izliyor ve inceliyorum.324

Ah... inanın ki ben tecrübeli bir ruh doktoruyum, Di. mitriy Fyodoroviç.

Mitya kendini zorlayarak iltifat etti:

— Hanımefendi, madem siz tecrübeli bir ruh doktorusunuz, ben de tecrübeli bir hastayım ve öyle hissediyorum ki, madem kaderimi böyle inceliyorsunuz, o halde hayatımın mahvolmaması için yardımda bulunacaksınız. Yalnız bunun için, izin verin, size buraya gelmeyi göze almama yol açan ve yeni tasarladığım plânı... Sizden neler beklediğimi açıklıyayım... Ben buraya şunun için geldim, hanımefendi!...

— Açıklamayın! Zaten bunun ikinci derecede bir önemi var. Yardıma gelince, yardım elimi uzattığım ilk insan siz olmayacaksınız Dimitriy Fyodoroviç... Herhalde kuzenim Belmesova'yı işittiniz. Onun kocası da demin çok yerinde söylediğiniz gibi mahvoluyordu. İflâs etmişti. Dimitriy Fyodoroviç sonra ne oldu biliyor musunuz?. Ona at yetiştirmesini öğütledim. böylece şimdi çok para kazanan bir adam oldu. Siz at yetiştirmekten anlar mısınız Dimitriy Fyodoroviç?

Mitya sinirli bir sabırsızlık içinde :

— Hayır efendim ben o işten hiçbir şey anlamam!, diye bağırdı.

Nerdeyse yerinden fırlayacak gibi oldu. 'Yalnız size yalvarıyorum, beni dinleyin hanımefendi. Rahatça konuşabilmem için beni yalnız iki dakikacık dinleyin; böylece önce size herşeyi, buraya gelmemin nedeni olan plânı olduğu gibi anlatayım, inanın zaman benim için çok değerli... Çok acele etmem gerekiyor...

Mitya, kadirim gene konuşmaya başladığını hissederek son sözleri krize tutulmuş gibi avazı çıktığı kadar bağırarak söylemişti. Sonra onun sesini bastırmak ümidiyle bağırmağa devam etti:

— Buraya büyük bir mutluluk içinde geldim. •• Umutsuzluğun son basamağını inmiş bulunuyorum. Sizden üç bin ruble borç istemeğe geldim. Gerçi borçtur

325

ama, bu borca karşılık size sağlam, garantili bir karşılık göstereceğim, hanımefendi. Bu sizin için sağlam bir gelir kaynağı olacak! Yalnız izin verirseniz anlatayım... Bayan Hohlakova elini ona doğru sallayarak:

— Bütün bunları bana sonra söylersiniz!... Sonra... dedi. Zaten şimdi bana ne deseniz hepsini biliyorum ben. Bunu size daha önce de söyledim. Siz benden para istiyorsunuz. Üç bin rubleye ihtiyacınız var. Ama ben sizi bundan çok daha fazla, bununla kıyaslanmıyscak kadar çok paraya kavuşturacağım. Sizi kurtaracağım. Sizi kurtaracağım Dimitriy Fyodoroviç... Ama daha önce sözümü dinlemelisiniz!

Mitya gene yerinden fırlıyacak oldu. Olağanüstü bir heyecanla:

— Gerçekten bu kadar iyi kalplisiniz demek hanımefendi! diye bağırdı. Allahım!... Beni kurtardınız. Su anda bir insanı intihardan, tabancayla öldürülmekten kurtardınız... Size sonsuz teşekkürlerimi sunarım... Bayan Hohlakova Mitya'nın bu heyecanına sevinçli bir gülümseyişle bakarak:

— Ben sizi üç binden çok daha fazla, sayamıyacak kadar çok paraya kavuşturacağım!., diye bağırdı.

— Sayamıyacağım kadar bir paraya mı? Ama benim bu kadara ihtiyacım yok. Benim için şu anda yalnız o uğursuz üç bin rubleyi bulmak önemli. Bunu bana verirseniz, ben de size, vereceğiniz bu paraya karşılık bir garanti göstererek sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Size bu plânı teklif ediyorum... Bu plân...

Bayan Hohlakova iyilik yapan bir kadının, temiz yürekli bir insanın, kötülüğü yenmiş tavrıyla :

— Yeter Dimitriy Fiyodoroviç!.. Söylenen şey yapılacaktır., diye sözünü kesti. Madem sizi kurtarmağa söz verdim, kurtaracağım. Tıpkı Belmesov'u nasıl kurtardırıysam, sizi de öyle kurtaracağım. Altın madenlerine ne dersiniz, Dimitriy Fiyodoroviç?326

— Altın madenlerine mi hanımefendi? Onları hiç düşünmedim bile...

— Siz düşünmediniz, ama ben düşündüm işte! Hem de inceden inceye düşündüm!.. Bu amaçla tam bir aydır sizi izleyip duruyorum. Yanımdan geçtiğiniz zamanlar belki yüz defa size bakmış ve kendi kendime işte tam altın madenlerine gönderilecek enerjik bir insan demişimdir. Yürüyüşünüzü bile inceledim ve kendi kendime şöyle karar verdim: Bu adam birçok altın madenleri bulacaktır." Mitya gülümseyerek:

— Bunu yürüyüşümden mi anladınız? diye sordu.

— Yürüyüşünüzden ya! Bundan ne çıkar? Yani siz bir insanın karakterini yürüyüşünden anlamanın mümkün olduğunu red mi ediyorsunuz Dimitriy Fiyodoroviç? Doğal bilimler aynı şeyi söylüyorlar. Ah!.. Ben şimdi realist oldum, Dimitriy Fiyodoroviç... Bu günden, beni o kadar üzmüş olan o manastırdaki olaydan sonra artık tam anlamıyla realist oldum ve artık pratik bir faydası olan işlere atılmağa karar verdim. Artık eski hastalığımдан kurtuldum. Turgenyev'in dediği gibi: Yeter artık!"

— Ama hanımefendi, bu kadar yüksek kalplilikle bana bağışlamayı vaat ettiğiniz o üç bin... O üç bin ruble...

Bayan Hohlakova hemen sözünü kesti:

— Merak etmeyin, onlara kavuşacaksınız, Dimitriy Fiyodoroviç... O üç bin rubleyi daha şimdiden cebiniz de bilin. Hem de üç bin değil, üç milyon... Üstelik en kısa zamanda sizin olacak bunlar! Nasıl bir ideale bağ" lanmak gerektiğini söyleyeyim. Siz altın madenlerini bulacak, milyonlar kazanacak, memlekete dönecek faal bir adam olup, bizleri iyiliğe doğru yönelteceksin Her şeyi yahudilere mi kaptıralım yani? Siz büyük bin lar yaptırarak, çeşitli iş yerleri açacaksınız. Fakir yardım edeceksiniz, onlar da sizi kutsayacaklardır

327

demir yolu çağıdır, Dimitriy Fiyodoroviç!.. Meşhur olacaksınız!... Şimdi bu kadar sıkışık durumda olan maliye bakanlığının altıra ihtiyacı olacak. Bizim kâğıt paraların düşmesi yüzünden gözüme uyku girmiyor, Dimitriy Fiyodoroviç. Benim bu yönümü kimse bilmiyor... Dimitriy Fiyodoroviç, gene huzursuz bir sezgiyle kadının sözünü kesti:

— Hanımefendi, hanımefendi... Gerçekten, gerçekten öğüdünüzü yerine getireceğim belki. Akıllıca öğüdünüzü yerine getireceğim... Belki de gerçekten oraya... O altın madenlerine gideceğim... Sonra da bu konuda sizinle tekrar konuşmağa geleceğim... Hem de bir çok defalar konuşacağım.. Ama şimdi bana yüksek vicdanınızdan gelen bir duygu ile vaat ettiğiniz o üç bin... Ah, onları bana verseniz, beni bağlarımdan kurtarmış olacaksınız Eğer mümkünse bugün... Yani anlıyor musunuz, şu anda bir saat, bir saat olsun vaktim yok...

Bayan Hohlakova ısrarla sözünü kesti:

— Yeter Dimitriy Fiyodoroviç, yeter... Asıl mesele şurada: Siz bu altın madenlerine gidiyor musunuz, gitmiyor musunuz? Tam anlamıyla karar verdiniz mi? Bana matematik bir kesinlikle karşılık verir misiniz?

— Gideceğim hanımefendi, ama daha sonra... Ben nereye isterseniz oraya giderim hanımefendi ama şimdi...

Bayan Hohlakova:

— O halde durun, diye bağırarak yerinden fırladı, sayısız çekmeceleri olan şık yazı masasına doğru atıldı. çekmeceleri bir biri arkasına çekmeğe başladı, harıl harıl birşeyler arıyordu.

Mitya neredeyse baygınlık geçirerek: Üç bin ruble diye düşünüyordu. Hem de bunları hemen verecek senet sepet istemeden, hiçbir formalite olmadan. İşte bu gerçekten centilmence bir hareket! Ne mükemmel kadınımış... Yalnız bu kadar çok konuşmasa..."328

Bayan Hohlakova sevinçle:

— İşte, işte aradığımı buldum!., diye bağırdı.

Bu, içinden ip geçirilmiş, küçükçük gümüş bir tasvirdi. Bazılarının boyunlarına istavrozla birlikte taktıkları küçük tasvirlerden. Bayan Hohlakova dinî bir heyecan içinde:

— Bu bana Kiev'den geldi, Dimitriy Fiyodoroviç, diye devam etti. İşkence görmüş azize Varvara'nın kutsal kalıntılarının bulunduğu kiliseden, .îzin verirsiniz, bunu kendi elimle boynunuza takayım ve böylece sizi yeni bir hayata baslarken ve yeni aşamalara girerken bununla kutsayayım.

Sonra gerçekten tasviri boynuna geçirdi ve onu düzeltmeye koyuldu. Mitya, büyük bir utanç içinde ona doğru eğilmişti. Bayan Hohlakova'ya yardım ederek, güç belâ tasviri kravatının ve gömleğinin yakası altına sokarak söğsüne doğru sarkıttı.

Bayan Hohlakova, zafer kazanmış bir tavırla gene yerine oturdu:

— Eh artık gidebilirsiniz! dedi.

— Hanımefendi o kadar duygulandım ki... Size nasıl teşekkür edeceğimi bilmiyorum... Bana karşı böyle duygular beslediğiniz için... Eğer, şu anda benim için zamanın ne kadar değerli olduğunu bilseniz!... şimdi di sizden, sizin o yüksek cömertliğinizden bu kadar heyecanla beklediğim o para var ya... Ah, ha nımefendi, madem bana karşı bu kadar iyi kalplisiniz madem halime acıyarak bu kadar vicdanlı davranıyor sunuz. (Mitya bunları birden ilham gelmiş gibi bağıra rak söylemişti.) o halde izin verirsiniz, size birşey açık

bulalıyayım... Gerçi bunu çoktandır biliyorsunuz... Bu bir sevdiğim var... Katya'ya, yani Katerina İvanovya ihanet ettim... Ah... Biliyorum ona karşı insanca ranmadım, şerefini lekelemiş oldum, ama ne yapayım ki. burada bir başkasına âşık oldum, bir başka

KARAMAZOV KARDEŞLER

329

sevdim, hanımefendi. Belki de o kadından nefret ediyorsunuz. Ama herhalde artık herşeyi öğrenmişsinizdir. Ne yapayım ki, o sevdiğim kadını artık bırakamam, onun. için de bu üç bin rubleyi...

Bayan Hohlakova kesin bir tavırla:

— Bırakın bütün bunları, Dimitriy Fiyodoroviç! dedi. Bırakın bunları!.. Özellikle kadınlardan artık söz etmeyin. Sizin amacınız altın madenlerine gitmek olacak! Oraya kadınları götürmeniz gerekli değil. Sonradan, buraya servet ve ün kazanmış olarak döndüğünüzde gönlünüze göre, hem de en yüksek sosyeteden bir hayat arkadaşı bulursunuz. Bulacağınız o genç kız modern, bilgili ve peşin yargıları olmayan bir genç kız olacak. O zamana kadar bugün ortaya atılmış olan kadın sorunu çoktan bir bütün olarak çözülmüş olacak ve yeni tip kadın meydana çıkacak...

Dimitriy Fiyodoroviç, ellerini birleştirerek neredeyse, yalvarıyor gibi:

— Hanımefendi benim söylemek istediğim, o değil, dedi.

— Odur, Dimitriy Fiyodoroviç, sizin asıl ihtiyacınız olan şey, kendiniz de bunu bilmeden bütün varlığınızk susadığınız şey budur. Gerçi ben bugün kadın sorusunun tartışılmasına hiç de karşı değilim, Dimitriy Fiyodoroviç benim idealim, kadının gelişmesi, hattâ çok. yakın bir zamanda politik bir rol oynamasıdır! Benim

bir kızım var, Dimitriy Fiyodoroviç... Herkes karakterimin bu yönünü pek az biliyor. Bu konuda yazar Şedrine yazdım. Kadının oynayabileceği rol konusunda, yazılarıyla bana o kadar çok bilgi vermişti ki, geçen yıl kendisine iki satırlık, imzasız bir mektup gönderdim: sizi Çağdaş kadın namına kucaklıyarak öperim, yazınıza devam ediniz... diye yazdım. Sonra da Bir anne diye imzaladım önce Çağdaş bir anne diye yazmak istiyordum.. Ama çekindim. Sonunda da sadece Anne sözü üzerinde karar kıldım. Bu sözde daha330

büyük bir moral güzelliği var, Dimitriy Fiyodoroviç. Zaten Çağdaş sözü onlara Çağdaş dergisini hatırlatırdı. Bu ise, onun için, şimdiki sansür göz önünde bulundurulursa acı bir anıdır... Aman yarabbi... Ne oldunuz öyle?

Mitya sonunda ayağa fırlamıştı. Tutunacak kimsesi olmayan bir insan gibi, dua edermişçesine iki elini kavuşturarak:

— Hanımefendi, beni ağlatacaksınız. Eğer bu kadar cömertçe vaadettiğiniz şeyi ertelerseniz ağlarım...

— Dimitriy Fiyodoroviç, zıyanı yok ağlayın!.. Bunlar çok güzel duygulardır.. Sizin önünüzde öyle bir yol var ki, göz yaşlarınız sizi hafifletir. Sonradan dönecek ve sevinç duyacaksınız. Sibiry'a'dan yalnız beni görmek için dört nala gelecek, sevincinizi benimle paylaşacaksınız.

Mitya birden avazı çıktığı kadar:

— Bir dakika, benim de bir şey söylememe izin verir misiniz? diye bağırdı. Son kez olarak yalvarıyorum, söyleyin... Bana o vaad ettiğiniz parayı bugün alabilecek miyim? Bugün mümkün değilse parayı almak için ne zaman geleyim?

— Hangi parayı Dimitriy Fiyodoroviç?

— Bana söz verdiğiniz... Bu kadar cömertçe vermeyi vaat ettiğiniz o üç bini!...

— Üç bini mi? Üç bin ruble mi? Ah!... Bende üç bin ruble yok ki!...

Bayan Hohlakova bunu sakın bir hayretle söylemişti. Mitya şaşırıp kaldı.

— Nasıl olur?... Demin... Dediniz ki... Hattâ özel bazı sözler de kullandınız, o paraları cebimde saymak gerektiğini belirttiniz...

— A... Hayır, beni yanlış anladınız, Dimitriy Fiyodoroviç. Eğer öyle düşünüyorsanız, ne demek istediğimi anlamadınız demektir. Ben altın madenlerinden söz ediyordum. Gerçi size çok daha fazla, üç binle kıyas

331

lanmayacak kadar çok para vaat ettim amma... Şimdi herşeyi hatırlıyorum... Ama bunları söylerken yalnız altın madenlerini kastediyordum... Dimitriy aptallaşmış gibi:

— Ya paralar? Ya üç bin ruble?... diye bağırdı.

— A... Eğer parayı kastettinizse hemen söyleyeyim bende o yok... Zaten şimdi beş param kalmadı, Dimitriy Fiyodoroviç... Bizim çiftliğin kâhyası ile uğraşıp didiniyorum, hattâ Miusov'dan beş yüz ruble borç aldım geçenlerde. Hayır, hayır param yok... Hem şunu da bilin ki, param olsaydı bile onu size vermezdim Dimitriy Fiyodoroviç. Çünkü borç para vermek âdetim değildir. Borç vermek dargınlığa yol açmak demektir. Hele size hiç vermezdim onları; çünkü sizi severim, sizi kurtarmak için vermezdim o parayı size... Şimdi yalnız bir tek şeye ihtiyacınız var: Altın madenlerine!.. Altın madenlerine ve gene de altın madenlerine...

Mitya birden kükrer gibi:

— Hay Allah belânızı versin! diye bağırdı ve var gücü ile yumruğunu masaya indirdi.

Bayan Hohlakova korku ile :

— Ay... diye bir çığlık atarak misafir odasının tâ öbür ucuna kaçtı. Mitya yere tükürerek hızlı adımlarla odadan, evden dışarı, sokağa, karanlığa çıktı. Aklını kaybetmiş gibi yürüyor, iki gün önce akşam vakti Alyoşa ile son kez olarak yol üstü, karanlıkta, karşılaştığı vakit yaptığı gibi göğsünü yumruklayıp duruyordu. Göğsünün orasını yumruklaması ne anlama geliyordu ve bunu yaparak neye işaret etmek istiyordu? Bu. henüz sırdı. Daha hiç kimsenin bilmediği, hattâ o akşam Alyoşa'ya bile açıklamadığı bir sır! Ama bu sırda kendisi için utançtan çok daha fazla birşey, bir mahvoluş, bir intihara sürükleniş vardı. Öyle karar vermişti; eğer Katerina İvanovna'ya borcunu ödeyemez, böylece yüreğinden göğsünün şurasından o ağırlığı kaldıramaz, Katerina. İvanovna'ya332

karşı duyduğu utançtan vicdanını böyle ezen bu yükten kurtulmazsa bütün bunlar öyle olacaktı, buna karar vermişti artık. Sonradan okuyucuya açıklanacaktır Ama şimdi son umut da yok olduktan sonra, fizik olarak bu kadar güçlü olan genç adamın Hohlakova'nın evinden daha bir kaç adım uzaklaşır uzaklaşmaz birden gözlerinden sel gibi göz yaşları fışkırdı, küçücük bir çocuk gibi ağlamağa başladı. Kendinden geçmiş olarak yürüyor, yumruğu ile göz yaşlarını siliyordu. Böylece meydana vardı ve yürürken birden tüm vücuduyla bir şeye çarptığını hissetti. İhtiyar bir kadının tiz sızlanması duyuldu. Dimitriy az kalsın onu devirecekti. Kadın:

— Hay Allah, az kalsın öldürüyordun!... Ne diye önüne bakmadan yürürsün, haydut!... diye bağırdı.

Mitya karanlıkta ihtiyar kadına dikkatle baktı:

— A... Siz misiniz, nasıl olur?

Bu Kuzma Samsanov'a hizmet eden ihtiyar hizmetçiydi; Mitya daha o aksam kadına dikkat etmişti. İhtiyar kadın hemen sesinin tonunu değiştirerek :

— Ya siz kimsiniz beyefendi? diye sordu. Karanlıkta bir türlü tanıyamadım.

— Siz Kuzma Kuzmiç'in evinde oturuyorsunuz, ona hizmet ediyorsunuz değil mi?

— Evet efendim, biraz önce <Prohoriç'e kadar bir koşu gidip geldim... Ama sizi hâlâ tanıyamadım, siz kimsiniz?

Mitya heyecanlı bir bekleyiş içinde :

— Teyzeciğim, söyler misiniz, Arafena Aleksandrovna şimdi sizde mi? Bir süre önce, onu size götürmüştüm.

— Bizdeydi beyefendi, bizdeydi... Biraz oturdusonra gitti.

Mitya :

— Nasıl? Gitti mi?... diye bağırdı. Nereye gitti?

333

— Daha o zaman gitti. Bizde ancak bir dakikacık ı. Kuzma Kuzmiç'e bir hikâye anlattı, onu güldürdü, sonra da koşu koşu gitti.

Mitya avazı çıktığı kadar :

— Yalan söylüyorsun cadı!... diye bağırdı. İhtiyar kadın:

— Ay!... diye bir çığlık attı ama Mitya'nın yerinde artık yeller esiyordu. Var gücüyle Morozova'nın evine doğru koşmağa başlamıştı.

O sırada Gruşenka Mokroye'ye gitmek için yola koyulmuştu. Çıkalı bir çeyrek saat kadar olmuştu. Fenya, ninesi ahçı Matriyona ile birlikte mutfakta oturuyordu. Birden içeriye Yüzbaşı koşarak girdi. Fenya, onu görünce çığlıklar atmağa başladı.

Mitya :

— Bağıırıyorsun ha!... diye bağırdı. Söyle nerede o?...

Sonra korkudan dona kalmış olan Fenya'nın karşılık vermesine fırsat vermeden birden ayaklarına kapandı :

— Fenya!... Allah rızası için söyle bana, nerededir o?...

— Beyefendi... ben hiçbir şey bilmiyorum.. Sevgili Dimitriy Fiyodoroviç!... Vallahi bir şey bilmiyorum ben... Biraz önce siz onunla birlikte gitmişsiniz ya!...

Fenya yemin üzerine yemin ediyordu :

— Ama sonra buraya dönmüş?...

— Gelmedi beyefendiciğim, vallahi, billahi gelmedi...

Mitya:

— Yalan söylüyorsun!... diye bağırdı. Korkundan anlıyorum yalan söylediğini. Söyle nerede o?...

Kendini dışarı attı. Korku içindeki Fenya, ucuz kurtulduğuna sevinmişti. Ama çok iyi anlaşıyordu ki, Dimitriy'in o sırada vakti yoktu. Yoksa ondan böyle kurtulamazdı. Ama Dimitriy koşarak dışarı çıkarken334

gene de Fenya ile ihtiyar Matriyona'yı beklenmedik bir hareketle şaşırttı: Masanın üzerinde bakır bir havan, içinde de tokmağı vardı. Pek büyük bir tokmak değildi uzunluğu ancak on yedi buçuk santim kadardı. Mitya koşarak dışarı çıkacağı sırada bir eliyle kapıyı açarken öbür eliyle havanın içinden tokmağını kaplığı gibi yan cebine sokmuş, oradan yıldırım gibi uzaklaşmıştı. Penya:

— Aman yarabbi!... Birini öldürmek istiyor!... diye kollarını iki yanına vurdu.

IV

KARANLIKTA

Böyle koşarak nereye gitmişti? Belli birşeydi, Fiyodor Pavloviç'in evinden başka nereye gidebilirdi?

Gruşenka her halde Samsanov'un yanından ayrılır ayrılmaz soluğu orada almıştı, bu artık belli bir şeydi.

Tüm entrikalar, Dimitriy'i aldatmak için söylediği tüm yalanlar gün gibi apaçık ortaya çıkmıştı... Bütün bu düşünceler Mitya'nın zihninden yıldırım gibi geçiyordu. Koşmağa • devam ederek Mariya

Kondratyevna'nın avlusuna girmeyi gerekli bulmadı. Oraya gitmem gerekli değil, hiç gerekli değil...

Kimseyi telâşa vermemeli. Yoksa durumu ona hemen bildirirler, hemen söylerler... Mariya Kondratyevna da her halde onlarla birlik... Smerdyakov da öyle! O da öyle... Hepsi satın alınmış...

Şimdi başka bir niyeti vardı: Yan sokağa saptı. Fiyodor Pavloviç'in evinin arka tarafından dolaştı, bir koşu Dimitriyevskaya sokağını geçti, küçük bir köprüyü koşu koşu geçip doğru arka tarafta bulunan ıssız, boş ve hiç bir evin bulunmadığı bir sokağa çıktı. Sokağın bir yanında komşu bostanın çiti, öbür yanında Fi

335

vodor Pavloviç'in bahçesinin etrafını çeviren yüksek duvar vardı. Dimitriy bu duvarda münasip bir yer buldu, Burası kulağına çalındığına göre vaktiyle pis kokulu Lizaveta'nın bahçeye girdiği yerdi. Zihninden Madem o buradan tırmanarak öbür tarafa geçebildi, ben neden aynı yerden tırmanamıyayım? diye düşündü.

Gerçekten de olduğu yerde zıplıyarak eliyle duvarın üst tarafına tutunduğu gibi bir hareketle kendini yukarı çekip, duvarın üzerine ata biner gibi oturdu. Küçük hamam yakında bir yerde idi. Ama evin aydınlık pencereleri de oradan görünüyordu. Dimitriy Tam düşündüğüm gibi, ihtiyarın yatak odasında ışık yanıyor, Gruşenka orada! diye düşündü, sonra duvardan aşağı, bahçeye atladı. Gerçi Grigoriy'in hasta olduğunu biliyordu, hattâ belki de Smerdyakov da gerçekten hastalanmıştı. Bu bakımdan geldiğini kimsenin işitmesine imkân yoktu. Ama gene de bir iç güdüyle olduğu yerde sinerek, hareketsiz kaldı, etrafa kulak kabarttı. Her yerde derin bir sessizlik vardı, herşey sanki inadına imiş gibi bir ölüm sessizliğine gömülmüştü. En küçük bir rüzgâr bile yoktu.

Mitya'nın aklına bir şairin Ve yalnız sessizliğin fısıltısı vardı... mısraı geldi. Yalnız duvardan atladığım kimse duymasın, galiba da duymadı... diye düşündü. Bir an durduktan sonra yavaşça bahçeden,

çimenlerin üzerinden, ağaçların ve çiçek kümelerinin etrafından dolaşarak yürümeğe başladı. Her adımını kimsenin işitmemesine dikkat ede ede, çevreye kulak vererek uzun bir süre yürüdü.

Aydınlık pencerenin bulunduğu yere beş dakikada ulaştı. Hatırlıyordu ki, pencerelerin tam altında birkaç büyük ve gür böğürtlenle kalinalar (*) vardı. Evin sol yan tarafında bahçeye açılan çıkış kapısı kilitliydi.

Dimitriy evin önünden geçerken onu mahsus dikkatle denemişti. Sonunda fundalara geldi, aralarına sindi. So

(*) Rusya'da yetişen ve beyaz çiçek açan bir çeşit bitki..336

luk bile almıyordu. Şimdi biraz beklemeli, diye düşünüyordu. Eğer adımlarımın sesini işitmişlerse ve şimdi de kulak kabartıyorlarsa, şüphelenmesinler... Allah vere de öksürmesem, aksırmasam...

İki dakika kadar bekledi. Ama kalbi müthiş çarpıyor ve arada bir nefesi tıkanır gibi oluyordu. 'Hayır, çarpıntım geçmiyeek diye düşündü. Daha fazla bekliyemiyeceğim... O sırada gölgede bir funda kümesinin arkasında duruyordu: Funda kümesinin yarısı pencereden gelen ışıklarla aydınlanıyordu.

Dimitriy durup dülurken nedenini bilmeden :

— Kalmaymış! Meyvaları da ne kırmızı! diye fısıldadı...

Sessiz ve kesin adımlarla yavaşça pencereye yaklaştı. Parmaklarının ucuna basarak uzandı. Şimdi Fiyodor Pavloviç'in tüm yatak odası, karşısında bir tepsi üstündeymişcesine olduğu gibi iyice görünüyordu. Bu pek büyük olmayan, enine kırmızı perdelerle ayrılmış küçük bir odaydı. Mitya Fiyodor Pavloviç bunlara Çin perdeleri diyor diye düşündü. Gruşenka her halde bunların arkasında. Fiyodor Pavloviç'e dikkatle bakmağa başladı. İhtiyar adamın sırtında yeni, çizgili robdöşambn vardı. Mitya bunu giydiğini daha hiç görmemişti. Sabahlığın yine ipekten, uçları püsküllü bir kuşağı vardı. Yakasından tertemiz, sık iç giysileri görünüyordu; kol düşmeleri altın, tiril tiril Hollanda gömleği. Fiyodor Pavloviç'in başında ise Alyosa'nın gördüğü o kırmızı sarğı vardı. Mitya: sıklaşmış. diye düşündü. Fiyodor Pavloviç pencerenin yakınında duruyordu. Herhalde düşüncelere dalmıştı. Birden basını kaldırdı, etrafa kulak kabartmaya başladı. Ama hiçbir şey işitmeyince masaya yaklaştı, sürahiden küçük bir kadehe yansına kadar konyak doldurup içti. sonra tüm göğsünü şişirerek derin bir soluk aldı. Gene durdu. Dalgın dalgın duvardaki aynaya yaklaştı, sağ eliyle alınıdaki kırmızı sarğıyı hafifçe kaldırdı. Daha geçmemiş olan berelerirfe, ağrıyan yerlerine baktı. Mitya: tek" basma her

337

halde? diye düşündü. Herşeyden anlaşılıyor ki, su anda yapayalnız Pavloviç aynadan uzaklaştı, birden pencereye doğru döndü, gözlerini Dimitriy'e doğru çevirdi. Dimitriy hemen gölgeye doğru çekildi. Birden yüreğine hançer gibi birsey saplandı: Belki de Gruşenka onun odasında, perdelerin arkasında artık mışıl mışıl uyuyordur şu anda?... diye düşündü.

Fiyodor Pavloviç pencereden uzaklaştı. Mitya: Her halde pencereden onu gözlüyordu. Demek Gruşenka içerde değil, yoksa ne diye karanlığa baksın? Demek ki sabırsızlıktan kendi kendini yiyor... diye düşündü. Sonra tekrar atıldı ve gene pencereden içerisini seyretmeye başladı. İhtiyar artık masanın önüne oturmuştu. Herhalde üzüntü içindeydi. Sonunda dirseğini masaya dayadı, avucunu da yanağına yapıştırdı. Mitya bir tek hareketini olsun kaçırmamak için ona büyük bir dikkatle bakıyordu. Gene kendi kendine tek başına diye tekrarlıyordu.

Eğer Gruşenka burada olsaydı yüzünde başka bir anlam olurdu. Ne gariptir, birden genç kadın burada olmadığı için saçma, anlamsız, garip bir can sıkıntısı •duyuyordu. Bunun nedenini kendi kendine hemen şöyle açıkladı: Onun burada olmayışına değil, bir türlü gerçekten burada olup olmadığını kesin olarak öğrenemeyişime sıkılıyorum. Sonradan Mitya, o anda zihninin gayet iyi işlediğini her şeyi en ince noktasına kadar kavradığını, her şeyi tüm ayrıntılarıyla düşündüğünü hatırlıyacaktı ama, o sıkıntı bir şeyi bilmemekten ve kararsızlıktan doğan sıkıntı yüreğinde müthiş bir hızla artıyordu. Birden öfkeyle: Canım, burada mı, yoksa •değil mi? diye öfkeyle söylendi. Birden karannı verdi, lini uzattı, yavaşça pencerenin çerçevesine vurdu. İhtiyarın Smerdyakov'la anlaştığı gibi vurmuştu: İki defa hafifçe, sonra hızla arka arkaya üç defa: tık tık tık,

II — F: 22338

diye. Bu, Gruşenka geldi anlamına gelen bir işaretti.. İhtiyar irkildi, başını kaldırdı, hızla ayağa fırladı, pencereye doğru atıldı. Mitya gölgeye, geriye çekildi. Fiyodor Pavloviç pencereyi açtı, başını dışarıya çıkardı. Garip, hafif bir fısıltıyla :

— Gruşenka sen misin? Sen misin? diye sordu. Neredesin yavrucuğum, meleğim neredesin?

Müthiş bir heyecan içindeydi, nerdeyse soluğu kesiliyordu. Demek tek başına! diye karar verdi. İhtiyar gene :

— Canım neredesin? diye bağırdı ve başını daha da ileri doğru uzattı, omuzuna kadar pencereden dışarı sarkmıştı. Bir sola, bir sağa bakınarak etrafı gözden geçiriyordu: Gel buraya, gel bak sana hediye hazırladım, gel göstereyim.

Mitya: Herhalde o üç bin rublelik paketi söylüyor! diye düşündü.

— Canım neredesin? Yoksa kapıda mısın? Şimdi açacağım...

İhtiyarın sağda, bahçeye açılan kapının bulunduğu yeri ve karanlıkta olup bitenleri görmek için az kalsın bütünü pencereden dışarı fırlayacağı o kadar belliydi ki, bir saniye daha geçseydi, Gruşenka'nın karşılığını beklemeden koşup ona kapıyı açacaktı. Mitya yan yan bakıyor, hiç kımıldamıyordu. Odadaki lâmbadan dışarı süzülen parlak ışık, genç adamın o nefret ettiği profili, o aşağıya doğru sarkmış gerdanı, o kıvrık burnu o tatlı bir bekleyişle gülümseyen dudakları aydınlatıyordu. Mitya'nın içinde birden, karşı konulmaz kor künc bir öfke uyandı, işte rakibi, ona işkence eden, ona yaşamayı zehir eden adam karşısındaydı. Bu, dört önce, Alyoşa ile çardakta konuştuğu sırada sanki . den böyle bir şey duyacağını seziyormuş gibi, . ve Alyoşa'nın babamı öldüreceğini nasıl söyleyebiliyor sun?... sorusuna karşılık verirken belirttiği

KARAMAZOV KARDEŞLER

339

dalga gibi, birden bütün varlığını saran intikamcı, dayanılmaz öfkeydi.

O zaman ama bilmiyorum, bilmiyorum ki... demişti. Belki de öldürürüm. Belki de öldürmem. Korkuyorum ki, o anda tam o sırada yüzü bende müthiş bir nefret uyandıracak. O sarkmış gerdanından, burnundan, gözlerinden, utanmak bilmeyen gülümseyişinden nefret ediyorum. Ondan insan olarak da tiksiniyorum! İşte asıl korktuğum bu. Bir de bakarsın kendimi tutamam...

Bu kişisel tiksinti dayanılmaz bir şekilde gittikçe artıyordu. Mitya artık ne yaptığını bilmiyordu, birden cebinden o madenî tokmağı çıkardı...

Sonradan Mitya bunları anlatırken o sırada davranışlarına tann beççilik ediyordu diyecekti. Tam o sırada hasta Grigoriy Vasilyeviç yatağında uyandı. Kendisi Smerdyakov'un İvan Fyodoroviç'e anlattığı tedaviyi o günün akşamı uygulamıştı. Yani eşinin yardımıyla tüm vücudunu votka ve gizli tutulan çok etkili bir karışımla övmüştü. Gerisini ise eşinin başucunda fısıldadığı belirli bir dua dan sonra içmiş ve içkiye alışık, eşinin yanında sızmıştı.

Ama işte Grigoriy hiç beklenmedik bir anda gecenin karanlığında birdenbire uyanmış, aklını başına toplamağa çalışmış, sonra belinde, gene şiddetli bir ağrı duyduğu halde, yatağında doğrulmuştu. Birden aklına bir şey gelmiş, o zaman ayağa kalkmış, aceleyle giyinmişti. Belki de böyle tehlikeli bir zamanda ev bekçisiz kaldığı bir sırada uyuduğu için pişmanlık duymuştu. Sarası tutmuş olan Smerdyakov öbür odada hiç Adamadan yatıyordu. Marfa Ignatyevna'da da hiç hareket yoktu. Grigoriy Vasilyeviç, ona bakarak: gücünü yitirdi kadın. diye düşündü ve ofluya pufluya eşğine çıktı. Sadece eşikten şöyle bir bakmak340

istiyordu. Adım atacak hali yoktu. Belinde ve sağ ayağında dayanılmaz bir ağrı vardı. Tam o sırada birden bahçe kapısını akşamdan kilitlememiş olduğunu hatırladı. Grigoriy Vasilyeviç çok düzenli ve herşeyde titiz olan bir insandı; evin içinde artık yerleşmiş düzene, yıllardır edindiği alışkanlıklara çok bağlıydı.

Topallıya topallıya, ağırdan iki büküm olmuş bir durumda kapının önündeki basamaktan inip bahçeye doğru yürüdü. Gerçekten de bahçe kapısı ardına kadar açıktı. Hemen bahçeye girdi. Belki de gözlerinin önünde birşey canlanmıştı, belki de kulağına bir ses gelmişti; başını sola çevirdi, beyin odasının penceresinin açık olduğunu gördü. Ama artık pencerede kimse yoktu. Kimse oradan dışarıya bakmıyordu...

Grigoriy; pencere neden açılmış? Şimdi yaz değil ki diye düşündü. İşte o sırada birden tam önünde, bahçede, beklenmedik bir hareket oldu. Kırk adım kadar ileride, karanlıkta, sanki biri koşarak kaçıyor. Bir gölge hızla kayıp gidiyordu. Grigoriy: Aman yarabbi! diyerek aklı başından gitmiş gibi, belindeki ağrıyı da unutarak koşan adamın yolunu kesmek için, ileri doğru atıldı. Kestirmeden koşuyordu. Belliydi ki, bahçeyi koşandan daha iyi tanıyordu. Öbürü hamama doğru gidiyordu, hamamı da geçti ve duvara doğru atıldı... Grigoriy gözlerini ondan ayırmıyordu ve koşan adam duvarı aşacağı sırada ona yetişti. Grigoriy avaz avaz bağırmaya başladı, ileri atıldı, iki eliyle ayağım yakaladıYanılmamıştı, ön sezisi onu aldatmamıştı. Kaçanı hemen tanıdı. Bu o canavar baba katiliydi!

İhtiyar etrafı çınlatan bir sesle:

— Baba katili seni! diye bağırdı. Ama yalnız bunu söyleyebildi ve birden yıldırımla vurulmuş yere düştü.Mitya gene bahçeye atladı, düşmüş olan ihtiya üzerine doğru eğildi. Mitya'nın elinde madenî tok vardı. Genç adam onu robot gibi duygusuz bir

341

Kettle otlara doğru fırlattı. Tokmak Grigoriy'e iki adım mesafeye, ama otların üzerine değil de patikaya, en görünen yere düştü. Genç adam birkaç saniye önünde yatanı gözden geçirdi. İhtiyar adamın başı kan içindeydi; Mitya elini uzatarak başını yokladı. Sonradan çok iyi hatırlayacaktı ki, tek istediği şey, o anda ihtiyar adamın başına indirdiği o tokmakla kafa tasını deldiğini mi, yoksa sadece onu bayılttığını mı! öğrenmekti. Ama kan şarıl şarıl akıyor, akıyordu. Sıcak bir dalga olarak Mitya'nın titriyen parmaklarını bir anda ıslatmıştı.

Hatırlıyordu ki, Hohlakova'ya giderken yanma aldığı yeni, beyaz mendilini cebinden çıkararak ihtiyarın başına bastırması, anlamsız bir hareketle alındaki, yüzündeki kanı silmeye çalışmıştı. Mendil de hemen bir anda kandan sırsıklam oluvermişti. Mitya Aman yarabbi! ne diye yaptım sanki bunu? diye aklını basına toplar gibi oldu. Kafasını kırdıysam şimdi nasıl öğrenebilirim?... Zaten kırmış olsam da artık hepsi bir!. diye söylendi. Sonra birden umutsuz bir tavırla, yüksek sesle: Eh, öldürdüysem öldürdüm... Madem yakalandın ihtiyar, şimdi yat bakalım! diye söylendi. Duvarın öbür tarafına yan sokağa atladı, sonra var kuvvetiyle koşmağa başladı. Kandan sırsıklam olmuş mendilini buruşturmuş, yumruk yaptığı sağ elinde tutuyordu. Koşarken onu ceketinin arka cebine soktu. Var gücü ile teli gibi, koşuyordu... Karanlıkta, kent sokaklarında rastladığı tek tuk insanlar sonradan o gece, yıldırım gibi koşan bir adamla karşılaştıklarını hatırlıyacaklardı!..Gene koşa koşa Morozova'nın evine gidiyordu. Fenya da biraz önce Dimitriy gittikten hemen sonra, bekçi Paşa Nazar İvanoviç'in yanma koşmuş, ona: Allah

rızası için artık yüzbaşıyı ne o gün, ne de ertesi günü içeriye salmaması için yalvarmıştı. Nazar İvanoviç Fenya'nın sözlerini dinledikten sonra, buna razı olmuştu

tu. Ama kötü bir rastlantı olacak, o sırada, kendisini çağırdıkları için yukarıki kata, hanımefendinin yanına gitmişti. Gerçi oraya giderken, kısa bir süre önce köyden gelmiş olan yirmi yaşındaki delikanlı yeğenine, avluda durmasını tenbih etmişti, ama yüzbaşıyı içeri almaması için emir vermeyi unutmuştu.

Mitya koşa koşa gelip kapıyı çaldı. Delikanlı onu nemi tanıdı. Kaç kez ondan bahşış almıştı. Delikanlı kapıyı açtı, Mitya'yı içeriye aldı ve neşeli neşeli gülümsyerek, ona hemen: Ama biliyor musunuz Agrafta Aleksandrova artık evde yok! diye haber verdi.

Mitya birden durakladı:

—Peki nereye gitti Prohol? diye sordu.

— Demin arabayla gitti. İki saat kadar oluyor. Timofeyle birlikte Mokroye'ye gittiler.

Mitya :

— Niçin? diye bağımı.

— Vallahi onu bilemiyorum, efendim. Bir subaya gidecekmiş, biri çağırılmış. Zaten arabayı da oradan göndermişler!...

Mitya aklı başından gitmiş gibi delikanlıyı bırakıp Fenya'nın yanına koştu...

BİRDEN VERİLEN KARAR

Fenya, ninesiyile mutfakta oturuyordu. İki de yatmaya hazırlanıyorlardı. Nazar İvanoviç'e güvenciler için gene kapıyı içerden kilitlememişlerdi koşarak içeri girdi, Fenya'nın üzerine atıldı, boş sıkarak kendinden geçmiş bir halde :

— Söyle söyle, nerededir o? Şimdi Mokroye'de y nında kim var?

343

İki kadın da çığlık çığlığa bağırmağa başladılar. Ödö patlamış olan Fenya, acele acele :

— Ah söyleyeceğim! Ah sevgili Dimitriy Fiyodoroviç... Vallahi söyleyeceğim, diye bağırarak yal varıyordu. Şimdi herşeyi söyleyeceğim size. Mokroye'ye subayın yanma gitti.

Mitya deli gibi:

— Hangi subayın yanma? diye bağırıldı. Fenya, gene hızlı hızlı konuşarak :

— O eski subayın yanına! Hani eskiden tanıdığım subay, o beş yıl önceki subay vardı ya, hani onu bırakıp gitmişti, işte onun yanına! dedi.

Dimitriy Fiyodoroviç, genç kadının boğazını sıkarken birden ellerini geri çekti. Fenya'nın karşısında ölü gibi sapsarı olmuş bir halde duruyordu. Sesini kaybetmişti. Ama gözlerinden belliydi ki, daha ilk sözden, en ince noktasına kadar herşeyi anlamış, herşeyi tahmin etmişti. Yalnız zavallı Fenya'nın artık o anda, Dimitriy'in bunları anlayıp anlamadığını inceleyecek durumu yoktu. Kadın, Mitya içeriye koşarak girdiği anda olduğu gibi, hâlâ sandığın üzerinde tiril tiril titreyerek oturuyordu. Kollarını da kendisini korumak

istiyormuş gibi ileri doğru uzatmıştı. Sanki öyle donup kalmıştı. Göz bebekleri iri iri olmuştu. Korkulu gözleriyle dik dik ona bakıyordu. Mitya'nın ise o sırada her iki eli de kan içindeydi. Yolda koşarken herhalde terini silmek için, Herini alnına, yüzüne sürmüştü. Çünkü alnı ile sağ yanağında etrafa bulaşmış kan lekeleri vardı. Fenya neredeyse isteri krizi geçirmek üzereydi. İhtiyar ahçı kadın da yerinden fırlamıştı, Dimitriy'e deli gibi bakıyordu Sanki aklı durmuştu. Dimitriy Fiyodoroviç böyle bir an durdu, sonra ne yaptığını farketmeden Fenya'nın yanına, bir iskemlenin üzerine çöktü. Oturduğu yerde, olup bitenleri kavramadan sadece korkuya kapılmış gibiydi. Sanki yıldırımla vurulmuştu Ama herşey gün gibi apaçıktı.344

O subay... Onu biliyordu, pek âlâ herşeyi biliyordu... Gruşenka'nın kendisinden öğrenmişti... Biliyordu ki, subay bir ay önce, mektup göndermişti. Demek ki, bu iş ondan çok gizli olarak subayın gelişine dek idare edilmişti. Kendisi ise onu aklına bile getirmemişti. Ama nasıl olmuş da bunu hiç düşünmemişti?.. Neden o subayla ilgili her şeyi öğrendikten hemen sonra onu büsbütün hatırlıktan çıkarmıştı? İşte bu soru Dimitriy' in karşısında korkunç, acayip bir varlık gibi duruyordu. Bu korkunç varlığı gerçekten dehşetle, içinde seyrediyordu. Korkudan vücudu buz gibi olmuştu sanki...

Sonra birden, tıpkı uslu, yumuşak başlı bir çocuk gibi alçak sesle ve uysal bir tavırla Fenya ile konuşmağa başladı. Biraz önce onu korkuttuğunu, gücendirdiğini, ona işkence ettiğini unutmış gibiydi. Birden olağanüstü, hattâ o durumda şaşılacak bir titizlikle Fenya'ya bir sürü sorular sormağa başladı. Fenya, gerçi halâ onun kanlı ellerine ürkek ürkek bakıyordu ama gene de şaşılacak bir yumuşaklıkla, her sorusuna, sanki ona: Bütün gerçeği olduğu gibi açıklamak için acele ediyormuş gibi aceleyle karşılık vermeğe başladı.

Yavaş yavaş, içinde garip bir memnurluk duyuyormuş gibi, olup bitenleri tüm ayrıntıları ile açıklıyordu. Hem de bunu hiç de ona üzüntü vermek için yapmıyordu. Aksine, yürekten gelen bir istekle ona hizmet etmekten başka birşey düşünmüyor gibiydi. O gün sabahdan akşama kadar olanları tüm ayrıntılarıyla anlattıRakitin ile Alyosa'nın nasıl geldiklerini, hanımı arabaya binip giderken kapıda nasıl bekçilik ettiğini ve hanımının pencereden Alyosa'ya seslenerek nasıl ne, Mitenka'ya selâm söylesin diye bağırdığını, yalnız bir saatçik sevdiğimi ömrünün sonuna kadar unutmasın! dediğini, bir bir söyledi. Mitya, Gruşenka'nın kendisine selâm söylediğini işitince birden ha fífce güldü. Solgun yanakları kızardı, Fenya ise artık

345

duyduğu merakı açığa vurduğu için hiç de korkmayarak, o anda :

— Ellerinize ne olmuş Dimitriy Fiyodoroviç? Kan içinde kalmış elleriniz!... dedi.

Mitya bir robot gibi:

— Evet! diye karşılık vererek dalgın bir tavırla ellerine baktı, ama hemen o anda onların kan içinde olduğunu da, Fenya'nın sorusunu da unuttu.

Gene susmuştu, hiç konuşmuyordu. Oraya koşarak gireli artık yirmi dakika olmuştu. Biraz önceki korkusu geçmişti, ama belliydi ki, kendi kendine verdiği yeni ve karşı konulmaz bir karar, her şeye üstün gelmişti. Birden yerinden kalkarak dalgın dalgın gülümsedi. Fenya gene ellerini işaret etti:

— Beyefendi ne oldu mu böyle? diye sordu. Bunu sanki derdine ortak olabilecek en yakınıymış.

gibi bir acıma duygusuyla söylemişti. Mitya gene ellerine baktı. Sonra garip bir anlamla Fenya'ya bakarak :

— Ellerimde gördüğün kan Fenya!.. diye söylendi, insan kanı... Aman Allahım neden, neden döküldü?... Ama... Fenya... Şurada bir bahçe duvarı var... (Fenya'ya bir bilmece soruyormuş gibi bakıyordu) Yüksek

korkunç bir duvar. Ama... Yarın sabaha karşı, Güneş ufukta yükselince Mitenka o duvarın öbür tarafına atlıyacak... Tabii hangi duvardan söz ettiğimi anlamıyorsun Fenya!... Ama ziyarı yok... Zaten yarın herşeyi işitecek ve anlayacaksın!... Şimdilik elveda!... Sevgilim, engel olmam sana... Aradan çekilirim... Çekilmesini bileceğim... Sen sağ ol sevgilim... Madem bir saatçik beni sevmişsin... öyleyse sen de ömrünün sonuna kadar Mitenka Karamazov'u unutmayacaksın... Bana hep Mitenka derdi, Fenya hatırlar mısın?..

Mitya bu sözlerle birden mutfaktan dışarı çıktı. Fenya ise onun bu çıkışından, daha önce içeriye koşarak girip de üzerine atıldığı zamankinden daha da çok korkmuştu.346

Tam on dakika sonra, Dimitriy Piyodoroviç, tabancalarını rehin bıraktığı genç memur Piyotr İlyiç Perhotin'in evine girdi. Saat artık sekiz buçuktu, Piyotr İlyiç evinde çay içtikten sonra bilardo oynamak için Başkent meyhanesine gitmeğe hazırlanıyordu, ceketini giymişti. Tam çıkacağı sırada Mitya gelmişti. Genç

adam Mitya'nın kan içindeki yüzünü görünce:

— Aman Yarabbi... Ne oldu size böyle? diye batırdı.

Mitya acele acele :

— Şey... Tabancaları almağa geldim. Size de para getirdim. Teşekkürlerimle... Çok acelem var Piyotr İlyiç, lütfen mümkün olduğu kadar çabuk davranır mısınız?

Piyotr İlyiç gittikçe daha çok hayret ediyordu. Dikkat edince, birden Mitya'nın elinde bir yığın para bulunduğunu farketmişti. İşin asıl önemli tarafı, Mitya bu yığınla parayı elinde öyle garip bir şekilde tutuyordu ve onlarla içeriye öyle bir girmişti ki, başka hiç kimse parayı öyle tutamaz, bir yere böyle giremezdi. Bütün paralar, sanki onları herkese göstermek istiyormuş gibi sağ elindeydi. Elini de önüne doğru uzatmıştı. Memurun ayak işleri için kullandığı çocuk, sonradan Mitya'ya sofada rastlamış olduğunu, genç adamın sofaya da paraları aynı şekilde tutarak girdiğine göre, herhalde sokakta da hep onları böyle sağ elinde tutarak, kolunu da ileri doğru uzatmış olarak yürümüş olduğunu söyleyecekti. Paraların hepsi yüzer rublelikti, renk renk paralardı. Mitya onları kanlı parmaklarıyla tutuyordu.

Sonradan Piyotr İlyiç, konu ile ilgili kişilerin Ne kadar para vardı? sorusuna, o sırada kesin olarak bir tahminde bulunmanın, parayı saymanın imkânsız olduğunu, ama elinde belki de iki bin, ya da üç bin ruble bulunduğunu ve destenin kalın, daha doğrusu dolgun göründüğünü söyleyecekti. Gene sonradan tanıklık eder ken söylediği gibi, Dimitriy Fiyodoroviç O sırada hiç

347

kendini bilmiyordu. Gerçi sarhoş değildi ama garip bir heyecan içinde ve çok dalgındı. Aynı zamanda sanki bütün dikkati bir noktaya toplanmıştı. Birşey düşünüyor, ille onu elde etmek istiyormuş ama bir türlü karar veremiyormuş gibiydi. Hem de çok acele ediyor, sert bir tavırla çok garip cevaplar veriyor, bazen derin bir üzüntü içinde, bazen de neşeli görünüyordu.

Piyotr İlyiç misafirini garip garip tepeden tırnağa süzerek gene :

— Canım ne oldu size? Ne oldu size şimdi böyle? diye bağırdı. Üstünüz başınız kan içinde, düştünüz mü nedir? Şuraya baksanıza!...

Mitya'yı dirseğinden tutup onu aynaya doğru çevirdi. Mitya kan içindeki yüzünü görünce irkildi, öfkeyle kaşlarını çatı. Canı sıkılarak :

— E... Allah kahretsin, bir bu eksikti! diye söylendi. Sonra sağ elindeki kâğıt paraları sol eline geçirdi, sinirli sinirli cebinden mendilini çıkardı. Ama mendil de kan içindeydi. (Mitya onunla Grigoriy'in başıyla yüzünü silmişti) Üzerinde artık en küçük bir beyaz yer bile kalmamıştı. Gerçi daha kurumağa başlamamıştı ama buruşturulduğu gibi kalmış, katılaşmıştı. Bir türlü açılmıyordu. Mitya öfke ile mendili yere fırlattı:

— E... Allah kahretsin!... Sizde bir bez yok mu?.. Bir silinsem...

Piyotr İlyiç :

— Demek sadece kirlendiniz, yaralı değilsiniz öyle mi? O halde bari yıkanın.

— Musluk varmı? Çok iyi... Yalnız bunları nereye koyayım?

Dimitriy bunu söylerken garip bir şaşkınlık içinde Piyotr İlyiç'e yüzer rublelik desteyi işaret ederek, yüzüne sanki genç adam ona kendi parasını nereye koyacağını söylemek zorundaymış gibi sorarak bakıyordu:

— Cebinize koyun, ya da isterseniz şuraya masanın üzerine... Marak etmeyin kaybolmazlar.348

— Cebime mi? Ha evet cebime... Güzel... Birden dalgınlığından sıyrılarak:

— Hayır, biliyor musunuz, bunların hepsi saçma! diye bağırdı. Bakın önce işimizi bitirelim. Tabancalarımı geri verin... işte buyurun paralarınızı... Çünkü çok ihtiyacım var, çok... Hem de hiç zamanım yok, hiç mi hiç. Vaktim yok...

Sonra destenin üst tarafındaki yüz rubleliği alıp onu memura uzattı. Genç adam:

— Canım üzerini veremem ki, bozukluğum yok, dedi. Sizde bozuk para yok mu?

Mitya gene para destesine baktı:

— Hayır, dedi ve sanki kendi sözüne güvenemiyormuş gibi destenin üstündeki iki üç banknotu yokladı.

Hayır, hepsi aynı.

Sonra tekrar soru sorar gibi Piyotr İlyiç'e baktı.

Piyotr İlyiç:

— Peki birdenbire böyle, nasıl zengin oldunuz? diye sordu. Durun, bizim çocuğu Plotnikov'lara göndereyim. Onlar geç kaparlar, parayı bozarlar mı, diye bir sordurayım.

Sofaya doğru seslendi:

— Hey, Mişa!..

Mitya. birden aklına bir şey gelmiş gibi:

— Tabii Plotnikov'lara gitmeli ya, çok güzel olur! diye bağırdı.

İçeri giren çocuğa doğru döndü:

— Mişa. koş Plotnikov'lara git, Dimitriy Fiyodoroviç selâm söyledi, biraz sonra da kendisi gelecek de, canım dinlesene! O gelinceye kadar şampanya hazırlayın. Üç düzine kadar olsun! dersin. Hem de Mokroye'ye gittiğim vakitki gibi hazırlasınlar onları... O zaman dört düzine şampanya almıştım. Bunu söylerken birden Piyotr İlyiç'e doğru dönmüştü) Merak etme onlar bilirler ne yapacaklarını...

349

Tekrar çocuğa döndü:

— Hem, bak, dinle: peynir, Strazburg börekleri, füme balık, jambon, havyar, yani senin anlayacağın onlarda ne varsa hepsinden hazırlasınlar. Yüz ya da yüz yirmi rublelik kadar olsun, eskiden olduğu gibi... Hem bak, tatlıları da unutmasınlar, şeker, armut, hatta iki. üç karpuz koysunlar... Yoksa karpuz dört mü olsun? Yok, hayır bir karpuz yeter... Sonra çikolata, akide şekeri, monpansiye, elma şekeri... Sözün kısası Mokroye'ye gittiğim vakit, yanıma neler aldığysam, hepsinden koysunlar. O zaman yalnız üç yüz rublelik şampanya almıştım... Bütün bunları bir bir söyle. Hem unutma Mişa, adın nasıl Mişa ise... Mişa'ydı değil mi senin adın?

Bunu söylerken gene Piyotr İlyiç'e doğru dönmüştü:

Piyotr İlyiç, huzursuz bir tavırla onu dinliyor, tepeden tırnağa süzüyordu; sözünü keserek:

— Durun canım, iyisi mi siz kendiniz gider o zaman istediklerinizi kendiniz söylersiniz. Ona kalırsa, yalan yanlış şeyler söyler...

— Söyler ya! Yalan yanlış söyler. Ben de görüyorum bunu! Ah Mişa, ben de bu işimi yapacaksın diye, seni kucaklamak istiyordum... Eğer yalan yanlış bir şeyler söylemezsen, sana on ruble var! Fırta, haydi!... Şampanya'yı, özellikle şampanya'yı unutma, asıl onu hazırlasınlar... Sonra konyak da çıkarsınlar, kırmızısından da, beyazından da... Sonra istediklerimin hepsini getirsinler... O zamanki gibi... Piyotr İlyiç. artık sabrı tükenerek:

— Canım dinlesenize siz!... diye sözünü kesti. Bakın ben diyorum ki: Çocuk gidip yalnız parayı bozdursun ve dükkânı kapamamalarını söylesin... Sonra siz gider istediğinizi kendiniz söylersiniz... Verin şu paranızı! Haydi marş, Mişa!.. Bir ayağın orada, bir ayağın bulada olsun350

Piyotr İlyiç, galiba mahsus Mişa'yı bir an önce gitmesi için göndermişti. Çünkü çocuk misafirin karşısında, gözleri dışarı uğramış gibi duruyor, kanlı yüzüne, paraları tutan titrek kanlı parmaklarına hayretten ve korkudan ağzı bir kariş açık olarak öyle bir bakıyordu ki, herhalde Mitya'nın kendisine tenbih ettiklerinden çok azını anlamıştı.

Piyotr İlyiç soğuk bir tavırla:

— Eh, şimdi gidip yıkanalım, dedi. Paralan masanın üzerine koyun, ya da cebinize sokun... İşte böyle! Ceketinizi de çıkarın...

Ceketini çıkarması için ona yardım etti. Birden gene:

— Bakın ceketiniz de kan içinde kalmış! dedi. Mitya hemen garip bir saflıkla:

— Hayır ceketim değil, ceketim değil!.. Yalnız birazcık şurası kanlanmış, kol ağzı... Bir de şurası, mendilin bulunduğu yer... cebimden dışarı sızmış... Fenyâ' dayken oturmuştum, o zaman dışarı bulaşmış olacak, diye açıkladı.

Piyotr İlyiç bu sözleri işitince kaşlarını çatı:

— Üstünüz başınız berbat olmuş, biriyle doğuştunuz herhalde...

Yıkanma başladı. Piyotr İlyiç sürahiyi tutuyor, gerektiğe su döküyordu. Mitya aceleden ellerini rast gele sabunlamıştı. (Piyotr İlyiç sonradan ellerinin titrediğini hatırlayacaktı) Piyotr İlyiç hemen daha çok sabun sürmesini ve ellerini iyice ovmasını söyledi. O anda Mitya'ya sözünü geçirecek kadar bir üstünlük takınmıştı ve gittikçe de daha otoriter bir tavır alıyordu. Şunu da bu arada söyleyeyim ki, genç adam zaten öyle çekingenlerden değildi.

— Bakın, tırnaklarınızın altını yıkamamışsınız.. Haydi, şimdi yüzünüzü ovun bakayım, işte şurasını, şakaklarınızı, kulaklarınızın yanını da... Oraya sırtı

KARAMAZOV KARDEŞLER

351

nızda bu gömlekle mi gideceksiniz? Nereye gidiyorsunuz böyle? Bakın tüm kol kapaklarınız kan içinde. Mitya gömleğinin kol kapağını gözden geçirdi:

— Ha... Evet kan içdeymiş, dedi.

— Bari çamaşırınızı değiştirin...

Mitya gene aynı saf tavırla ve artık havluyla yüzünü ve ellerini sildikten sonra ceketini giyerek :

— Vaktim yok, dedi. Bakın ne yapacağım şimdi... iste, kolun şurasını kıvrıp şöylece içeri sokarım, kol da ceketin altından görünmez... Gördünüz mü?

— Şimdi söyleyin bakalım, nedir sizi bu hale getiren? Biriyle mi doğuştunuz, nedir? Hani o vakit meyhanede yaptığın gibi kavga mı ettin, gene o yüzbaşı ile mi tutuştunuz yoksa? Hani onu dövüp de oradan oraya sürüklediğiniz gün olduğu gibi...

Piyotr ilyiç, bunları hatırlayarak Mitya'yı suçlar gibi konuşuyordu:

— Birini daha mı dövdünüz? Yoksa öldürdünüz, mü?

Mitya:

— Saçma! diye mırıldandı.

— Nasıl saçma?

Mitya:

— Öyle şeyler söylemeyin! Sonra birden hafifçe güldü. Canım ihtiyar bir kadıncağızı, biraz önce tek başına meydanda dolaşan bir ihtiyar kadını ezdim...

— Ezdiniz mi? İhtiyar kadını mı ezdiniz? Mitya, Piyotr İlyiç'in yüzüne gülerek, sanki karşısındaki sağırmış gibi kulağına bağırdı:

— İhtiyar bir adamı ezdim...

— B... Allah kahretsin, önce ihtiyar bir kadın diyorsunuz, sonra ihtiyar adama çeviriyorsunuz... Birini mi öldürdünüz yoksa?

— Barıştık canım! Tutuştuk, sonra barıştık. Bir yerde döğüşmüştük. dostça ayrıldık sonra.

Budalanın352

biriymiş... Beni bağışladı ama... Hele şimdi muhakkak bağışlamıştır...

Mit ya bunu söylerken gözünü kırpmişti:

— Dirilse, tabii bağışlardı! dedi. Yalnız size birşey söyleyeyim... Bırakalım onu şimdi, canı cehenneme... Piyotr ilyiç işittiniz mi? Canı cehenneme, şimdi bunları konuşmayalım!..

Kesin bir tavır takınmıştı:

— Şu anda bundan söz etmek istemiyorum.

— Ben size şunu söylemek istiyordum. Ne diye durup dururken önünüze gelenle başınızı belâya sokarsınız?... Hani o yüzbaşı ile olduğu gibi doğuştunuz ya... Artık şimdi de kendinizi nereye atacağınızı bilemiyorsunuz, sizin bütün karakteriniz böyle iste. Üç düzine şampanyaymış. Bu kadarını nereye götüreceksiniz?..

— Bravo size... Şimdi tabancalarımı verir misiniz? Vallahi vaktim yok. Seninle de konuşmak isterdim canım, ama vaktim yok. Zaten artık konuşmak için ortada bir gereksinim kalmadı. İş isten geçti artık. Mitya birden: A... Paralar nerede? Nereye goymuştum onları?, diye bağırdı. Sonra ellerini ceplerine soktu, araştırmağa başladı.

— Masanın üzerine koymuştunuz... Kendiniz koydunuz ya! İşte orada duruyor, unuttunuz mu yoksa? Vallahi sizin gözünüzde para çöp gibi, su gibi bir şey. Alın tabancalarınızı, ne garip şey, saat altıda onları on rubleye rehin bıraktınız, şimdi ise elinizde belki bine yakın para var, belki de surda iki üç bin ruble vardır, değil mi?

Mitya, paraları pantolonunun yan cebine koyarak güldü:

— Her halde üç bin vardır...

— Onları böyle tutarsanız kaybedersiniz. Altın madeni mi buldunuz nedir?

Mitya avazı çıktığı kadar:

— Maden mi? Evet altın madenleri!.. diye bağıra

353

rak kahkahalarla gülmeğe başladı. Siz de altın madeni bulmak ister misiniz Perhotin? öyle bir isteğiniz varsa, burada bir hanım size hemencecik üç bin ruble verir! Yeter ki siz, gitmeye razı olun. Bana veri verdi işte. Altın madenlerini bu kadar seviyor... Hohlakova'yı tanıyor musunuz?

— Hayır tanışmıyoruz, ama adını işittim, şahsen de tanırım onu. Şimdi o gerçekten size üç bin ruble mi verdi? Durup dururken verdi ha?

Piyotr İlyiç, buna bir türlü inanamıyarak Mitya'nın yüzüne hayretle bakıyordu:

— İnanmıyorsanız yarın, güneş ufukta yükselir yükselmez, sonsuzluğa dek genç kalacak olan Febüs Tanrı'nın adını överek şanını etrafa yayarak göklerde yükseldi mi, hemen Hohlakova'ya gidin ve kendisine sorun bakalım, o üç bin rubleyi elime sıkıştıran o mu, değil mi? Doğrusunu öğrenmiş

olursunuz...

— Aranızdaki ilişkilerin ne olduğunu bilmiyorum, ama madem böyle kesin konuşuyorsunuz, dernek vermiş... Siz de paracıklan avuçlarınıza aldınız mı, Sibiry'a'ya gideceğiniz yerde üç bini de har vurup, harman savuran. Hem gerçekten, şimdi nereye gidiyorsunuz Allah aşkına?

— Mokroye'ye...

— Mokroye'ye mi? Gecenin karanlığında yollara düşeceksiniz ha?

Mitya birden :

— Her şeyim vardı, şimdi bir şeyciğim yok!... diye söylendi.

— Nasıl bir şeyiniz yok? Bu binlikler varken bir Şeyiniz yok mu?...

— Ben binliklerden söz etmiyorum. Allah belâsını Dersin binliklerin! Kadınlardan söz ediyorum, kadınlardan...

II — F: 23354

KARMAZOV KARDEŞLER

Hercaidir kadının huyu. Heran değişir, her an kusurlu... Bu konuda Ulis'le aynı şekilde düşünüyorum, dediği doğru...

— Sizi anlamıyorum!...

— Sarhoş muyum yoksa?...

— Sarhoş değilsiniz ama, daha kötü durumdasınız.

— Benim ruhum sarhoş Piyotr İlyiç! Ruhum sarhoş... Hem yeter artık, yeter...

— Nedir o? Tabancanızı mı dolduruyorsunuz?

— Böldürüyorum ya!...

Mitya gerçekten tabancaların bulunduğu kutuyu ve içinde barut bulunan keseyi açmış, barutu dikkatle namluya dolduruyordu. Sonra bir mermi aldı ve onu şarjöre sokmadan önce iki parmağının arasında tutup, önündeki mumun alevine tuttu.

Piyotr İlyiç, davranışlarını merakla izliyerek, endişeyle :

— Neden mermiye bakıyorsunuz öyle? diye sordu.

— Hiç, hayalimden bazı şeyler geçiriyorum. Bak eğer bu mermiyi beynine sıkmayı aklına koysaydın, tabancayı doldururken, bu mermiye bakar mıydın, bakmaz mıydın?...

— Ne diye bakayım?

— Beynimin içine gireceğine göre ilginç de onun için; ne henem birşey olduğuna bir bakayım... Hoş bunların hepsi saçma ya! Aklımdan şöyle gelip geçen, saçma bir şey!...

Mitya mermiyi şarjöre sokup balmumlu tapayı sıktı:

— İşte bitti, dedi. Sevgili Piyotr İlyiç, bunlar saçma... Hep saçma... Ne kadar saçma olduğunu bir bilsen sen... Bana şimdi bir parçacık kâğıt versene!

— İşte kâğıt burada...

— Hayır öylesini değil, düz, temiz bir kâğıt olsunÜzerine yazı yazılan kâğıttan. Hah böyle...

355

Mitya bunu söyledikten sonra, masanın üzerinden mürekkep kalemini aldı, acele ile kâğıdın üzerine iki satır yazdı. Onu dörde katladı, sonra da yeleğinin cebine soktu. Tabancaları da kutuya koydu, küçük bir anahtarla kilitledi, ve eline aldı. Sonra Piyotr İlyiç'e uzun uzun bakarak dalgın bir tavırla gülümsedi:

— Haydi şimdi gidelim, dedi. Piyotr İlyiç endişe ile :

— Nereye gidelim? Hayır durun... Belki de gerçekten beyninize sıkılamak istiyorsunuz o kurşunu...

— Mermi neymiş, saçma! Ben yaşamak istiyorum, ben yaşamı seviyorum! Bunu bil! Ben altın saçlı Febüs'ü de, onun sıcak ışıklarını da seviyorum... Sevgili Piyotr İlyiç, söyle, sen aradan çekilebilir misin?

— Nasıl aradan çekilmek?

— Yani birine yol vermek. Çok sevdiğin bir varlıkla, nefret ettiğin bir varlığa yol vermek. Öyle ki, nefret ettiğin, sevdiğin bir varlık haline gelsin... İşte böylesine yol vermek! Sonra da onlara "Tanrı yardımcınız olsun, siz gidin, yanımdan geçip gidin, ben ise..."

— Siz ise?

— Artık yeter! gidelim.

Piyotr İlyiç ona bakıp duruyordu :

— Vallahi birine söyleyeceğim, sizi oraya bırakmasınlar diye. Şimdi niçin Mokroye'ye gidiyorsunuz san

Ki?

— Orada bir kadın var, bir kadın... Senin için bu kadarı yeter, Piyotr İlyiç... Kes artık!

— Beni dinleyin, gerçi siz vahşî bir adamsınız ama, ne gariptir sizden her zaman hoslanmışımdır... Onun için, işte şimdi sizin adınıza korkuyorum...

— Teşekkür ederim kardeşim. Benim için vahşî diyorsun ha? Vahşiler, vahşiler!... Ben de hep aynı şeyi söyler dururum: Vahşiler!... Ha, bak Mişa geldi işte! Ben ise onu unutmuştum bile...356

İçeriye soluk soluğa elinde bozdurduğu bir deste para ile Mişa girdi ve raporunu vererek Pilotnikov'larda Herkesin harekete geçtiği şişeleri de çıkarıp getirdiklerini, balığı da, çayı da hazırladıklarını... yani her şeyin hemen yerine getirileceğini söyledi. Mitya, bir on rublelik çıkararak onu Piyotr İlyiç'e, sonra bir başka on rublelik daha alıp, onu da Mişa'ya fırlattı.

Piyotr İlyiç :

— Sakın ha!... diye bağırdı. Benim evimde öyle şey olmaz!... Hem zaten bu kötü birşey, şımarıklığa yol açar. Saklayın paralarınızı... tşte şuraya koyun; ne diye onları avuç avuç serpiyorsunuz öyle? Yarın ihtiyacınız olacak bunlara, gene de bana gelip on ruble isteyeceksiniz sonra. Neden hepsini yan cebinize koyuyorsunuz? Hay Allah, kaybedeceksiniz hepsini...

— Beni dinle sevgili kardeşim, gel Mokroye'ye birlikte gidelim, olmaz mı?

— Benim orada ne işim var?

— Dinle ister misin bir şişe açayım, yaşamının şerefine içelim! Ben içmek istiyorum, hem de en çok istediğim şey seninle içmektir. Seninle hiç içki içmedik değil mi?

— Peki içelim. Meyhanede içebiliriz. Oraya gidelim, zaten ben de oraya gidiyorum.

— Meyhanede içmeğe vakit yok. Ama Pilotnikov'ların dükkânında arka odada içebiliriz. Sana bir bilmece sorayım ister misin?...

— Sor.

Mitya, yeleğinden bir kâğıt çıkardı, onu açıp adama gösterdi. Kâğıtta belirli ve iri harflerle şöyle yazılıydı: Kendimi Ömrüm boyunca işlediklerim için cezalandırıyorum, tüm ömrümde yaptıklarımın hepsini ödüyorum. Piyotr İlyiç kâğıdı okuduktan sonra :

— Vallahi gidip birine söyleyeceğim, şimdi gidip söyleyeceğim! diye söylendi.

357

— Vakit bulamazsın kardeşim, haydi gel gidip içelim. Marş marş

Pilotnikov'ların dükkânı hemen hemen Piyotr İlyiç'in evinden bir ev ileride, sokağın köşesindeydi. Bir tüccar yeri olan, kentimizdeki en önemli bakkaliye mağazası buydu. Hem de oldukça güzel bir dükkândı. İçinde başkentteki bir mağazada bulunabilecek her çeşit bakkaliye vardı. Yeliseyev kardeşlerin şaraphane sinden çıkma şaraplar, meyveler, purolar, çay, şeker, kahve ve daha başka maddeler. Tezgâhın arkasında her zaman üç satıcı vardı, iki de ayak işlerine bakan çocuk oraya buraya koşuyorlardı.

Gerçi bizim bölge fakirleşmişti, mal mülk sahipleri hep başka yerlere göçetmişlerdi, ticaret yavaşlamıştı ama bakkal dükkânı eskisi gibi iyi işliyordu. Hattâ her yıl gittikçe daha çok geliyordu. Bu malların alıcısı hiç tükenmiyordu. Mitya'yı dükkânda sabırsızlıkla bekliyorlardı. Çok iyi hatırlıyorlardı ki, üç dört hafta önce, Mitya şimdi olduğu gibi, bir seferde, temiz para olarak birkaç yüz rublelik çeşit çeşit mal, çeşit çeşit şarap almıştı. (Veresiye olarak tabii ona güvenmedikleri için hiçbir şey vermezlerdi!) Yine hatırlıyorlardı ki, o zaman da şimdi olduğu gibi ellerinde koca bir deste renk renk para vardı. Mitya onları har vurup harman savurmuş, pazarlık etmemiş, bütün bu yiyecekleri, şarapları, tüm o aldıklarını :ne yapacağını düşünmemiş, hattâ düşünmek bile istememişti.

Sonradan kent'te söylendiğine göre Dimitriy o vakit Graşenka ile birlikte Mtokroye'ye gittikten sonra, bir gece ile, ondan sonraki gün içinde üç bin rubleyi'bir çırpıda harcamış, yaptığı bu alemde geriye beş parasız, elinde avucunda birşey kalmadan dönmüştü. O zaman tüm bir çingene kabilesini ayağa kaldırmıştı. Bu kabile o günlerde bizim buralarda konaklamıştı. Bunlar iki gün içinde sarhoş Dimitriy'in cebinden sayısız para Çekmi?, pek çok da pahalı şarap içmişlerdi. Mitya ile358

alay ederek anlattıklarına göre, kendisi Mokroye'de eli nasırlı köylülere şampanya içirerek sarhoş etmiş, köylü kızlarıyla kadınlarını da şekere, Strazburg çöreklerine boğmuştu. Bizde de özellikle meyhanede, Mitya'nın o zaman herkes içinde yaptığı açıklama ile alay etmişlerdi. (Yüzüne karşı tabii alay edemezlerdi, böyle birşey yapmak biraz tehlikeli olurdu) Ama gene söylendiğine göre Mitya bütün bu alem den sonra Gruşenka'dan hiçbir şey koparamamış, genç kadın ancak küçücük ayağını öptürmüş, başka hiç bir şeye izin vermemişti. Mitya ile Piyotr İlyiç dükkâna yaklaştıkları vakit, kapıda içi halıyla örtülü, ziller çingiraklar takılmış, atlan koşulu, heran yola çıkmağa hazır bir troyka ve Mitya'yı bekleyen arabacı Andrey'i gördüler.

Dükkânda, Mitya gelinceye kadar bir sandığı mallarla doldurup düzenlemişlerdi bile. Sandığı kapayıp çivilemek, sonra da arabaya yerleştirmek için onun gelmesini bekliyorlardı. Piyotr İlyiç şaşırıp kaldı.

Mitya'ya:

— Troyka'yı da nereden buldun? diye sordu.

— Sana gelirken Andrey'e rastlamış, doğru buraya, dükkâna gelmesini söylemişim. Ne diye vakit kaybedeyim!... Geçen sefer Timofey'le gitmişim. Ama Timofey bu sefer dut... dut... benden önce davranmış, gönlümün perisini tek başına alıp götürmüş. Andrey! Çok gecikmeyiz ya!...

Andrey, hemen :

— Bizden ancak bir saat önce varırlar. O kadar bile değil!... Bir saat önce yola koyulmuş olurlar! diye karşılık verdi. Timofey'i ben yolcu etmişim. Nasıl gideceklerini biliyorum. Onların gidişi ile bizim gidişimiz aynı değil. Onlar bizim kadar hızlı gidemezler. Bir saat bile önce varamazlar.

Daha yaşlanmamış kızıl saçlı, kupkuru bir adam olan ve sırtında uzun bir gömlekle sol elinde kırbaç bulunan arabacı Andrey, heyecanla konuşmuştu:

359

— Bir saat önce bile varamazlar!... diye tekrarladı.

— Eğer yalnız bir saat geri kalırsak elli ruble bahşiş var sana...

— Bir saat söz mü? Bana güvenebilirsiniz Dimitriy Fiyodoroviç. Eh... Yarım saat kadar önce varabilirler, ama bir saat nerede?

Mitya telâşla emirler veriyordu ama, konuşması bir garipti, tuhaf tuhaf kekeliye kekeliye, sırasız bir sürü emirler veriyordu. Bir söze başlıyor, sonunu hemen unutuyordu. Piyotr İlyiç işe karışıp ona yardım etmek zorunluluğunu duydu.

Mitya:

— Dört yüz rublelik olsun! Daha az olmaz! Dört yüz rublelik olsun, tıpkı o zamanki gibi, diye emrediyordu. Dört düzine şampanya, bir şişe daha az olmaz...

Piyotr İlyiç:

— Bu kadar çoğunu ne yapacaksın? Dur!... diye bağırıldı. Bu sandık da ne? Ne var içinde bunun? Dört yüz rublelik malı buna mı doldurdunuz?

Uğraşıp didinen bakkal cırıkları aşırı bir nezaketle ona birinci sandıkta ancak yarım düzine şampanya ile daha önce gerekli olacak şeylerin, mezelerin, şekerlerin, monpansiye ile buna benzer şeylerin bulunduğunu, ama asıl önemli maddelerin o zaman olduğu gibi özel bir şekilde yerleştirilip, özel bir arabayla, gene bir troykayla tam zamanında yetiştirileceğini anlattılar. Belki de Dimitriy Fiyodoroviç'ten ancak bir saat sonra oraya varacaktır. dediler.

Mitya heyecanla :

— Bir saatten fazla olmasın! Bir saatten fazla olmasın! Mümkün olduğu kadar çok monpansiye ile fondan koyun. Oradaki kızlar bunları çok severler! diye

| ısrar ediyordu. Piyotr İlyiç:

— Peki, varsın fondan da koysunlar. Ama dört dü360

KARAMAZOV KARDEŞLER

zine şampanyayı ne yapacaksın? Bir düzine yeter, dedi.

Neredeyse öfkelenenekti!...

Bakkalla pazarlık etmeğe başladı, hesabı istedi. Bir türlü sakinleşemiyordu. Bununla birlikte ancak hesaptan yüz ruble kadar indirebildi. Sonunda tüm olarak üç yüz rublelik mal gönderilmesi için anlaştılar.

Ondan, daha fazla olmayacaktı. Piyotr İlyiç, birden akli başına gelerek:

— Hay Allah kahretsin!... diye bağırıldı. Bana ne oluyor yani? Madem paraları bedavadan elde ettin, savur öyleyse!...

Mitya onu dükkânın arka tarafındaki odaya sürükledi:

— Gel bakalım, tutumlu adam! Gel bakalım buraya! Kızma canım, dedi. İşte, şimdi bize buraya bir şişe getirecekler, biz de biraz çöpleniriz. Eh... Piyotr İlyiç, gel oraya seninle birlikte gidelim. Seninle giderim çünkü sen iyi bir insansın. Senin gibileri severim.

Mitya çok kirli bir peçeteyle örtülü küçük masanın önündeki hasır iskemlenin üzerine oturmuştu. Piyotr İlyiç karşısına ilişti. Bir an sonra şampanya geldi. Beyler istridye isterler mi? diye teklif edildi. "Eh. iyi cins istridye, en son gelen partideki istridyelerden.. denildi. Piyotr İlyiç hemen hernen öfkeyle:

— İstridye istemez! dedi. Zaten ben istridye yemem, hem başka birşey istemez, diye homurdandı.

Mitya:

— İstridye yemeğe vakit kalmadı. Zaten iştahımız da yok, dedi.

Birden heyecanlandı:

- Biliyor musun dostum! Ben hiçbir zaman bu düzensizliklerden hoşlanmamışımdır.
- Canım düzensizlikten kim hoşlanır? Üç düzine şampanya! Düşün bir kez! Mujiklere üç düzine şampanya, kim olsa bundan sarhoş olur.

KARAMAZOV KARDEŞLER

361

- Ben onu demek istemiyorum. Ben üstün bir düzenden söz ediyorum. İçimde düzen yok benim, madem öyle, Allah belâmi versin! diyorum. Tüm ömrüm düzensizlik içinde geçmiştir. Artık ona bir düzen vermeli. Söz oyunu yapıyorum, değil mi ha?
- Sayıklıyorsun, söz oyunu yapmıyorsun...
- Şan olsun dünyanın en yükseğine, Şan olsun içimdeki Tanrı'ya!... Bu şiir bir vakitler içimden gelmişti, aslında şiir değil, bir göz yaşı damıasıdır. Bunu kendim uydurdum... Ama bunu o yüzbaşıyı sakalından tutup da sürüklediğim sırada uydurmuş değilim...
- Durup dururken ne diye ondan söz ediyorsun?
- Durup dururken neden ondan mı söz ediyorum? Saçma! Herşey günün birinde bitiyor, herşey eşit oluyor! Bir çizgi çiziliyor, sonunda da toplam yapıyor.
- Vallahi senin o tabancalarını hep gözümün önünde görür gibi oluyorum.
- Tabancalar da, saçma! Haydi iç de, gözlerine hayaller görünmesin! Ben yaşamı seviyorum. Aşırı denecek bir aşkla sevmişimdir onu. O kadar aşırı bir sevgi duymuşumdur ki hayata karşı... neredeyse adice bir sevgi... Ama yeter artık! Yaşamın şerefine yavrucuğum!... Seninle yaşamın şerefine içelim... Yaşamın şerefine kadeh kaldırmayı teklif ediyorum! Neden kendimden memnunum? Belki adiyim ama kendimden Memnunum işte... Adı olduğum için çok üzüntü duyuyorum, ama gene de kendimden memnunum. Tanrının yarattığı herşeyi kutsuyorum... Şu anda Tanrı'yi kutsamaya hazırım. Onun yarattıklarını da... Ama... Pis kokulu bir böceği yok etmek gerekir. Oraya buraya sürüne sürüne gidip te başkalarının yaşantısını zehir etlesin diye. Yaşamının şerefine içelim, sevgili kardeşim!... Yaşamaktan daha değerli ne olabilir? Hiçbir şey!... Yaşamın ve kraliçeler kraliçesi olan bir kadının Şerefine içelim...362

KARAMAZOV KARDEŞLER

363

- öyle olsun bakalım! Yaşamın şerefine, hattâ seîjin kraliçenin şerefine içelim... Birer bardak içtiler. Mitya gerçi heyecan içindeydi ve herşeyi oraya buraya savuruyordu, ama gene de garip bir hüznün duyuyordu. Yalnız üzerine, karşı konulmaz, ağır bir sıkıntı çökmüştü.
- Mişa!... İçeriye giren senin Mişa'ydı değil mi? Mişa yavrucuğum gel buraya!... Şu bardaktakini iç bakalım, altın saçlı Febüs'ün, yarın ki Febüs'ün şerefine!.
- Piyotr İlyiç asabî bir tavırla:
- Canım ne diye ona da veriyorsun!... dedi.
- Ne olursun izin ver, ne olursun!... Ben öyle istiyorum...
- Ay sen yokmusun?...
- Mişa bardaktakini içti, eğilerek selâm verdi. Sonra koşa koşa gitti. Mitya :
- Sonradan beni daha çok hatırlar! dedi. Ben bir kadım seviyorum, bir kadını!... Kadın nedir? Dünya'nın kraliçesidir... Ama içimde bir hüznün var, bir hüznün Piyotr İlyiç... Hamlet'i hatırlar mısın? içimde öyle bir hüznün, öyle bir hüznün var ki Horasiyo... Ah zavallı torik!... Belki de o torik benim işte. Evet gerçekten şu anda ben lörük'im, sonra da bir kafatası olacağım...
- Piyotr İlyiç dinliyor, susuyordu. Mitya da bir süre sustu. Sonra küçük kara gözlü güzel bir fino köpeğini farkederek birden dalgın dalgın bakkal çırağına :
- Köpeğiniz ne cinstir? diye sordu. Bakkal çırağı:
- Varvara Alekseyevna'nın, bizim ev sahibinin köpeğidir. Demin kendileri getirdiler. Sonra da burada unuttular onu. Geri götürmeli...
- Mitya düşünceli bir tavırla :
- öyle bir köpek görmüştüm alayda... Yalnız onun arka ayağı kırık. Piyotr İlyiç söz gelmişken sana şey sormak istiyorum; sen hiç hayatında hırsızlık mi, etmedin mi?
- Bu ne biçim soru?
- Lâf olsun diye sordum işte. Bak ne diyorum; birinin cebinden başkasına ait olan bir şeyi çaldın mı?

Devlet hazinesini soydun mu? demiyorum. Devleti herkes soyuyor, sen de soymuşsundur tabii...

— Sus be, Allah kahretsın!

— Ben yabancıya ait bir şeyden bahsediyorum. Yani birinin cebimden, para cüzdanından filân bir şey çaldın mı ha?

— Bir gün annemden yirmi köpek çalmıştım. O zaman dokuz yaşımdaydım. Masanın üzerinden almıştım parayı. Yavaşça almış avucumun içinde saklamıştım.

— Peki sonra ne oldu?

— Hiç! Hiç bir şey olmadı. Parayı üç gün sakladım, sonra utandım, gidip itiraf ettim, parayı da geri verdim.

— Peki sonra ne oldu?

— Tabii dayağı bastılar. Hem sen ne diye bunları soruyorsun? Yoksa sen de bir şey mi çaldın?...

Mitya kurnaz bir tavırla göz kırptı:

— Çaldım ya... Piyotr İlyiç, merakla:

— Ne çaldın?

— Annemden yirmi köpek çaldım. Dokuz yaşımdaydım. Üç gün sonra geri verdim...

Mitya bunu söyledikten sonra yerinden kalktı. Birden dükkânın kapısından içeri arabacı Andrey baktı:

— Dimitriy Fiyodoroviç acele etsek nasıl olur? diye seslendi.

Mitya birden harekete geçti:

— Herşey hazır mı? Gidelim! Son olarak birşey daha söyleyeceğim, hem... Andrey'e yola koyulurken bir bardak votka verin! Votkadan başka bir kadeh de konyak verin!... Şu kutuyu (Tabanca kutusunu) söylüyordu benim oturacağım yerin altına sokun. Elveda Piyotr İlyiç. Beni kötülükle anma!...

364

— Canım nasıl olsa yarın döneceksin değil mi?

— Evet... Ne olursa olsun döneceğim!... Bakkal çırağı ayağa fırladı:

— Hesabı, lütfen, şimdi öder misiniz? dedi.

— Ha, evet, hesap var ya! Tabii ödeyeceğim...

Mitya gene cebinden para destesini çıkardı, içinden renk renk üç kâğıt para çıkardı, tezgâhın üzerine attı ve aceleyle dükkândan çıktı. Herkes peşinden gitti, onu yerlere kadar eğilerek selâmlarla, temennilerle uğurladılar. Andrey, Jbiraz önce içtiği konyaktan hafifçe geçirdi, arabanın ön tarafına atlayıp oturdu. Ama Mitya tam oturacağı sırada, birden hiç beklemediği bir şey oldu; karşısında Fenya'yı gördü. Kadın soluk soluğa, koşa koşa geldi. Bağırarak ellerini önünde kavuşturdu ve Pat diye Mitya'nın ayaklarına kapandı:

— Beyefendiciğim, Dimitriy Fiyodoroviç, evlâdım, sakın hanımefendiye bir kötülük etmeyin!... Ben de size herşeyi anlattım!... O adama da yazık etmeyin. Zaten o hanımefendinin eski beyidir, yabancıdır değildir! Şimdi Agrafta Aleksandrovna ile evlenecekmiş. Onun için Sibiryâ'dan dönmüş... Dimitriy Fiyodoroviç!... Beyefendiciğim... Bir başka insanın hayatına yazık etmeyin!...

Piyotr İlyiç kendi kendine:

— Vay, vay vay!... Bak hele! Eh şimdi kim bilir orada neler yapacaksınız? diye mırıldandı. Şimdi herşey anlaşılıyor. Nasıl anlaşılmasın...

Mitya'ya yüksek sesle :

— Dimitriy Fiyodoroviç, sen şimdi bana tabancaları versene erkekçe ver bana onları... işitiyor musun Dimitriy? diye bağırıldı.

Mitya :

— Tabancaları mı? Dur yavrum!... Ben onları yolda fırlatıp atacağım, diye karşılık verdi. Fenya ayağa kalk! önümde yatma öyle. Merak etme, artık bundan

KARAMAZOV KARDEŞLER

365

böyle Mitya kimseye zarar vermez!... O budala artık hiç kimseye kötülük etmeyecektir... Arabaya yerleştikten sonra :

— Hem bak, sana ne diyeceğim Fenya! diye bağırıldı. Biraz önce seni kırdım, onun için beni bağışla.

Benim gibi adı bir adamı bağışla... Hoş bağışlamazsan da ziyanı yok! Çünkü artık benim için hepsi bir...

Çek bakalım Andrey! Çabuk ol! Çek!...

Andrey dizginlere dokundu; arabanın çingırağı etrafı çınlatmağa başladı:

— Elveda Piyotr İlyiç!... Son göz yaşım senin olsun!...

Piyotr İlyiç arkasından: "Sarhoş değil, öyleyken neler saçmıyor! diye düşündü.

Bir an Mitya'yı aldatacaklarını, ona kazık atacaklarını hissederek arabaya yüklenecek eşyaları nasıl

hazırlıyacaklarını kontrol etmek için orada kalmayı düşündü. Sonra birden kendi kendine kızdı, tükürdü, bilardo oynamak için kendi meyhanesine gitti. Yolda giderken :
— Çok iyi çocuk ama, budala... diye mırıldanıyordu. O subayı Gruşenka'nın eski göz ağrısı nı işitmiştim. Eh, madem buraya gelmiş, o halde... Ah... o tabancalar yok mu?... Aman canım dadısı değilim ya, ne oluyor bana? Varsın yanında kalsın tabancalar! Hem zaten bir şey olmayacak. Bir ağız kavgası yaparlar, olur biter! İçerler, döğüşürler, döğüştükten sonra da barışırlar. Bunlar birşey yapacak adam mı? Neydi o aradan çekilirim, Kendimi cezalandırırım lâfları? Hiçbir şeycik olmayacak! Meyhanede sarhoş gibi hep bu lafları bağırarak bin defa söyledi. Ama şimdi sarhoş değil. "Ruhu sarhoşmuş! Öyle laflan basit adamlar sever. Ben lalası mıyım, neyim yani? Muhakkak biriyle döğüşmüştür. Suratı kan içindeydi, acaba kiminle döğüştü? Meyhanede öğrenirim. Mendili de kan içindeydi366

367

di... Hay Allah, hem de mendil bizim evde, yerde kaldı... Aman vız gelir bana!... Meyhaneye müthiş bir can sıkıntısı içinde gitti ve hemen bir parti oyuna başladı. Oyun onu neşelendirdi. Bir başka parti daha oynadı. Sonra oyun arkadaşlarından biriyle konuşmağa başladı, ona Dimitriy Karamazov'un gene bir yerden para bulduğunu söyledi. Mitya'nın elinde üç bin ruble kadar paranın bulunduğunu kendi gözüyle gördüğünü ve onun gene Gruşenka ile Mokroye'ye âlem yapmağa gittiğini anlattı. Bu sözler onu dinleyenlerde beklenmedik bir hayret uyandırdı. Hepsi birden ve hiç gülmeden garip bir ciddilikle konuşmağa başlamışlardı. Hattâ oyunu bile yarıda bıraktılar.
— Üç bin mi? Allah... Nereden olacak üç bin rublesi?
Daha başka sorular sormağa başladılar. Piyotr İlyiç, Mitya'ya parayı Hohlakova'nın hediye ettiğini bildirince de onun bu sözlerini şüphe ile karşıladılar:
— Sakın ihtiyarı soymuş olmasın? öyle olamaz mı?...
— Üç bin bu!... İşin içinde muhakkak bir bit yeniği vardır.
— Babasını öldüreceğini söyleyerek atıp tutmuştu ya! Hepimiz burada isitmiştik... Hemde tam üç binden söz etmişti.
Piyotr İlyiç konuşulanları dinliyordu. Birden sorulan tüm sorulara soğuk bir tavırla ve iki üç sözle karşılık vermeğe başladı. Oraya gelirken, Mitya'nın yüzüyle ellerinin kan içinde olduğunu anlatmak istediği halde, bundan bir tek kelime olsun söz etmedi..
Üçüncü partiye başladılar. Mitya'yla ilgili konuşmalar yavaş yavaş sona erdi. Ama Piyotr İlyiç üçüncü partiyi bitirdikten sonra, daha fazla oynamak istemedi. Istakayı bıraktı ve akşam yemeğini yemeğe hazırlandığı halde, bundan vazgeçerek meyhaneden çıkıp git

ti. Meydana vardığı vakit, şaşkınlıkla durakladı. Kendisine hayret ediyordu, çünkü o anda, içinde Fiyodor Pavloviç'in evine gitmek ve olup bitenleri öğrenmek isteğini duymuştu. Saçma... Saçma sapan olan bir şey yüzünden gidip yabancı bir adamın evinde herkesi uyandırarak rezalet koparmağa ne hakkım var? Allah kahretsin!... Lalası mıyım ben neyim?

Fena halde canı sıkılarak kendi evine doğru yürüdü. Birden Fenya'yı hatırladı, üzülererek: Hay Allah!... Demin ona sorsaydım, herşeyi öğrenirdim..." diye düşündü. İlle onunla konuşmak için sabırsız bir istek duydu. Bu istek içinde öyle alevlenmişti ki, yarı yolda sert bir dönüş yaparak hemen Gruşenka'nın kira ile oturduğu Morozova'nın evine gitti. Yaklaştı, dış kapıyı çaldı. Gecenin sessizliğinde duyulan bu vuruşlar, birden aklını başına getirmiş gibi oldu. İçinde öfke uyandırdı. Üstelik kimse karşılık vermiyordu. Evde herkesuykuydu. Bu sefer gerçekten büyük bir üzüntü ile Hay Allah, rezalet çıkacak! diye düşündü, ama çekilip gidecek yerde gene var gücü ile vurmağa devam etti. Gürültü tüm sokağa yayıldı, etrafı çın çın çınlatıyordu. Piyotr İlyiç, vuruşların sesi etrafı çınlattıkça, her seferinde kendi kendine deli gibi: Ne olursa olsun duyuracağım, ne olursa olsun duyuracağım!... diye mırıldanıyor, dış kapıya indirdiği vuruşları gittikçe şiddetlendiriyordu...

VI

KENDİM GELİYORUM

Dimitriy Fiyodoroviç'e gelince, genç adam rüzgâr gibi gidiyordu. Mokroye'ye kadar yirmi verst'den biraz daha fazla mesafe vardı, ama Andrey'in troykası dört nala öyle gidiyordu ki, oraya bir saat, bir çeyrekte va368

rabilirdi. Arabanın hızlı gidişi birden Mitya'yı zindeleştirmiş gibiydi. Hava taze, biraz da soğuktu. Temiz

göklerde iri yıldızlar parlıyordu. Bu, Alyoşa'nın toprağın üzerine kapanarak coşkun bir heyecanla onu sonsuzluğa dek seveceğine yemin ettiği geceydi. Hattâ belki de aynı saatti!

Gerçi Mitya'nın ruhunda bir karışıklık, büyük bir karışıklık vardı ve o anda, birçok şeyler ona müthiş üzüntü veriyordu... Ama tüm varlığı karşı konulmaz bir şekilde, kavuşmak için rüzgâr gibi gittiği, son bir kez daha yüzüne bakmak için acele ettiği kraliçesine doğru yönelmişti. Yalnız bir tek şey söylemek isterim: O anlarda içinde en küçük bir isyan uyanmıyordu. Belki de bu kıskanç adamın karşısına yeni çıkan o erkeğe karşı, yerden biter gibi ortaya çıkan o yeni rakibine, o Subaya karşı içinde en küçük bir kıskançlık bile duymadığını söylersem, bana inanmazlar...

Belki karşısına her hangi biri çıksaydı, hemen kıskançlık duyardı, hattâ belki de o korkunç ellerini gene kana bulardı. Ama o adama, Gruşenka'nın O ilk göz ağrısına karşı şimdi troykasmda uçup giderken öfkeli bir kıskançlık duymak şöyle dursun, en küçük bir düşmanlık bile beslemiyordu. Gerçi onu daha görmemişti bile ama Şimdi kesin olarak artık Gruşenka ile o adamın hakkı söz konusu olur. Onun ilk aşkı, beş yıldır unuttuğu aşkı söz konusu. Madem onu unutmadı, demek ki, bu beş yıl içinde hep onu sevdi. Hem ben durup dururken ne diye ortaya atıldım sanki? Bu işin içinde benim yerim var mı? Çekil Mitya!... Yol ver! Zaten artık ben neyim ki? Şimdi subay da olmasa, artık herşey bitmiştir. Hattâ o adam hiç ortaya çıkmamış olsaydı, gene de herşey artık sona ermiş olacaktı. İşte eğer o sırada düşünebilseydi, izlenimlerini "bu sözlerle açıklayabilirdi. Ama artık o sırada düşünemiyordu bile. Kararını, hiç düşünmeden, içinden gelen bir duyguyla, bir anda ve tüm sonuçlarını kabul ede

369

rek daha Fenyada iken, daha kadının ilk sözlerini iştir iştirmez vermişti.

Bununla birlikte verdiği bu karara rağmen, ruhunda bir bulanıklık, ona müthiş üzüntü veren bir karışıklık vardı. Verdiği karar bile onu sakinleştirmemişti. Geride pek çok şey kalmıştı, bunlar onu çok üzüyordu. Bazen bir hayret duyuyor gibiydi. Gerçi mürekkep kalemiyle kâğıda: Kendime ceza vereceğim, suçumun kefaletini ödiyeceğim diye yazmıştı ve o kâğıt, şimdi yanında, cebinde hazır duruyordu. Gerçi tabancası doluydu. Ertesi gün altın saçlı Febüs'ün ilk sıcak ışıklarını nasıl karşılayacağına karar vermişti, öyleyken gene de geride kalan, daha önce olup biten ve ona müthiş bir acı veren şeylerle hesabını kesmesine, yaptığını ödemesine imkân yoktu! Bunu derin bir üzüntüyle hissediyordu. Bu ümitsiz düşünce, ruhuna bir sülük gibi yapışıp kalmıştı.

Yolda, bir ara birden Andrey'i durdurmak, arabadan atlamak, doldurulmuş tabancayı çıkarmak ve gün doğmasını beklemeden herşeyi orada bitirivermek isteğini duydu. Ama bu an bir kıvılcım kadar kısa süreli oldu. Zaten troyka da mesafeyi yutarcasına uçup gidiyordu. Dimitriy, hedefine yaklaştıkça yalnız Gruşenka'yı, yalnız onu düşünmeğe başlıyor, bu düşünce, gittikçe daha büyük bir güçle tüm varlığını sarıyor, geri kalan bütün o korkunç hayalleri zihninden geriye itiyordu. Ah... Gruşenka'yı ne kadar görmek istiyordu! Hiç değilse göz ucuyla, hiç değilse uzaktan görebilseydi onu! Şimdi Gruşenka o adamla beraber. Eh ne yapalım? Gidip bakarım, onunla birlikte, o eski sevgiliyle birlikteyken ne halde? Onu bir göreyim, başka hiç birşev istemiyorum... diye düşünüyordu.

Kaderin karşısına çıkardığı ve yaşantısını böylesine değiştiren o kadına karşı içinde öyle bir sevgi, II — F: 24370

yepyeni ve o zamana kadar daha hiç duymadığı öylebir duygu, kendisi için de beklenmedik, öylesine duaya benzeyen tatlı bir şefkat duygusu uyanmıştı ki, neredeyse onun karşısında yok olmak isteğini duyuyordu. Birden garip bir coşkunluk içinde: Hem de yok edeceğim kendimi işte!... diye söylendi.

Hemen hemen bir saattir dört nala gidiyorlardı. Mitya susuyordu. Andrey ise, gerçi konuşkan bir mujikti, ama o da sanki konuşmaktan korkuyormuş gibi bir tek söz etmemişti. Habire: 'sürüsünü, cılız ama çevik, doru troykasını hızlandırıyordu. Mitya birden büyük bir endişe içinde :

— Andrey!... diye seslendi. Ya uyuyorlarsa? O zaman ne olacak?...

Bu, bir anda aklına gelmişti. O zamana kadar öyle bir şeyi hatırlıdan bile geçirmemişti.

— Her halde yatmışlardır, Dimitriy Piyodoroviç, öyle olmalı...

Mitya bir yeri ağrıyormuş gibi kaşlarını çattı: Gerçekten de... kendisi böyle rüzgâr gibi, içinde o duygularla gelecek... Onlar ise uyumuş olacaklar!... Belki Gruşenka da uyuyordu. Yanında da...

Birden içinde öfkeli bir duygu uyandı. Çıldırılmış gibi:

— Dört nala sür Andrey!... Sür... Çabuk ol! diye* bağırdı.

Andrey biraz sustuktan sonra düşünceli bir tavırla:

— Belki de yatmamışlardır, diye söylendi. Timofey, bana, daha önce, orada birçoklarının toplandığını söylemişti...

— İstasyonda mı?...

— Hayır istasyonda değil, Plastunov'larda, yolcu' hanında. Sizin anlıyacağınız isteyen, orada gelir kalırYol geçen hanı gibidir.

371

Mitya bu beklenmedik haber karşısında birden büyük bir endişeye kapıldı:

— Biliyorum. Demek orada birçokları daha olacak öyle diyorsun ha? Onlar kalabalık sayılmaz ki!

Çok dediğin kimler? diye sordu..

— Ben ne bileyim? Timofey öyle diyordu. Hepsi beyefendiden insanlar. Kent'ten iki kişi gelmiş, ama kim olduklarını bilmiyorum. Yalnız Timofey söyledi; buradan iki bey, başka yerden iki bey daha gelmiş, ayrıca daha birkaç kişi gelecekmiş. Etraflıca sormadım, söylediklerine göre, kâğıt oynamağa başlamışlar...

— Kâğıt mı?

— Evet, onun için, eğer kâğıda oturdularsa, belki uyumuyorlardır. Öyle olmalı... Şimdi saat ancak on ikiye geliyor. Çok geç değil...

Mitya, gene sinirli sinirli:

— Sür Andrey sür!... diye bağırdı. Andrey bir süre sustuktan sonra gene :

— Size birşey sormak istiyorum beyefendi, diye söze başladı. Ama darıltacağım diye korkuyorum.

Danlmazsınız ya beyefendi?

— Ne istiyorsun?

— Demin Fedosya Markovna ayaklarınıza kapandı. Hanımına, bir de başka birine yazık etmeyin, diye yalvardı... İşte beyefendi ben sizi oraya götürüyorum... Bağışlayın beni beyefendi! Yani vicdanım elvermiyor... Belki söyleyeceğim budalaca birşey ama...

Mitya. birden onu arkadan omuzlarından kavradı. Deli gibi :

— Sen arabacı değil misin? Arabacı değil misin sen? diye bağırdı.

— Arabacıyım...

— öyleyse yol vermesini bilirsin. Ne yani? Arabacıysan artık hiç kimseye yol vermiyecek misin? Ezip geçerim... Ben ekliyorum. mu diyeceksin? Hayır arabacı, kimseyi ezme! İnsanlar ezilmemeli. insanların ha372

yatına zarar vermemeli... Eğer birinin yaşantısına zarar verdiysen... Kendini cezalandıracaksın... Ama herhangi bir zarar verdiysen... Ama eğer birini yok ettiysen... O zaman kefaretinin öde... git...

Bütün bunlar Mitya'nın ağızından tam anlamıyla kriz geçiren bir adamın ağızından dökülür gibi bir çırpıda dökülüvermişti. Andrey gerçi beyin, bu söylediklerine şaşmıştı ama, sözlerini destekledi:

— Doğru söylüyorsunuz beyefendi, Dimitriy Fiyodoroviç... Bu konuda haklısınız, insanları ezmeme-

li diyorsunuz ya, her hangi bir canlıya eziyet etmek de öyledir. Çünkü her canlı Tanrı'nın yaratağıdır.

Bakın, diyelim ki bir at, bakarsınız arabacının biri hayvanı boşuna tüketir, bizim arabacı milleti öyledir... Bir türlü kendisini alamaz bundan, boyuna sürer atı, ne der.san de... Boyuna zorlar hayvanı...

Mitya birden o hiç beklenmeyen kısa kısa kahkahaları ile güldü :

— Cehenneme mi? diye sözünü kesti.

Sonra Andrey'i şiddetle omuzlarından yakaladı:

— Andrey!... Temiz yürekli halk adamı! Söyle bakalım, Dimitriy Fiyoclorovic Karamazov sence

cehenneme mi gidecek, yoksa gitmeyecek mi?

— Bilmiyorum efendim... Hersey size bağlıdır, çünkü siz bizde... Bakın beyefendi, Tanrı'nın oğlu çarmıha gerilip de can verdikten sonra dirilmiş. Çarmıhtan iner inmez cehenneme gitmiş, orada çile dolduran tüm günah işlemiş insanları serbest bırakmış. O zaman cehennem sızlanmağa başlamış. Çünkü artık günah işlemiş hiçbir insanın oraya gelmiyeceğini düşünüyormuş. Tanrı da cehenneme şöyle demiş: Sızlanma cehennem!... Çünkü bundan böyle sana birçok büyükler, devlet adamları, büyük hakimler ve zenginler gelecektir. Şimdi olduğu gibi ağızına kadar dopdolu olacaksın.. Tekrar geleceğim güne dek, böyle kalacaksın! Doğru söylüyorum, gerçekten öyle söylemiş...

373

— Halk efsanesi olacak! Çok güzel!... Soldaki atı kamçılansa Andrey!...

Andrey, soldaki atı kamçıladı :

— İşte beyefendi, cehennem o insanlar içindir. Siz ise tıpkı küçük bir çocuk gibisiniz. Biz sizi öyle sayarız... Gerçi çabuk öfkeye kapılırsınız ama, yüreğiniz teiniz olduğu için Tanrı sizi bağışlar...

— Peki ya sen? Sen beni bağışlar mısın Andrey?

— Ben sizi ne diye bağışlayacak mışım? Siz bana birşey yapmadınız ki!...

— Hayır, herkesin yerine, herkesin yerine sen, tek başına, işte şimdi şurada, şu yol üstünde beni herkesin yerine başışlar mısın? Söyle bana temiz yürekli halk adamı, söyle?...
— Ah beyefendi! öyle garip bir konuşmanız var ki, sizi oraya götürmek bile bana korku veriyor... Ama Mitya, Andrey'in ne söylediğini iyice işitmedi. Kendinden geçmiş gibi dua ediyor, deli gibi içinden: Tanrım kanun dışı yaptığım tüm davranışlarla beni olduğum gibi kabul et, ama beni yargılama. Beni yargılamadan, bırak... Yargılama, çünkü ben kendimi yargılamış bulunuyorum. Beni yargılama! Çünkü seni seviyorum Tanrım! Biliyorum alçağın biriyim, ama seni seviyorum. Beni cehenneme de göndersen, orada da seveceğim seni! Oradan da hep yüz yıllar boyunca, sonsuzluğa dek seni sevdiğimi haykıracağım... Ama izin ver, sevgime doyayım... Şimdi, şurada sevgime doyayım, senin o sıcak ışınlarına yalnız beş saat kaldı... Çünkü ruhumun kraliçesini seviyorum ben. Seviyorum cnu! Sevmemezlik edemiyorum, elimden gelmiyor. Beni olduğum gibi görüyorsun işte. Dört nala ona gidip, karşısında yerlere kapanacağım: Yanımdan geçip gittiğin için haklısın... Başışla beni! Kurbanını unut ve hiçbir zaman üzüntü çekme, diyeceğim.
Andrey, kırbacıyla ilerisini işaret etti.
Gecenin karanlığında birden geniş bir yere dağıl374

miş küme küme yapıların koyu karaltısı göründü. Mokroye köyü iki bin nüfusluydu. Ama o saatte artık herkes uyuyordu ve karanlıkta ancak yer yer seyrek ışıklar kırışıyordu. Mitya, sayıklar gibi:

— Sür, Andrey sür! diye bağırdı. Gelen benim!

Andrey, köyün hemen girişinde ve sokağa bakan altı penceresi de ışıklı olan Plastunov'ların yolcu hanını kırbacıyla işaret ederek:

— Daha yatmamışlar! dedi. Mitya neşeyle :

— Uyumuyor! diye bağırdı. Çınlasın çingiraklar Andrey! Dört nala sür, çınlat etrafı! Her yanı çınlata, çınlata yaklaş oraya. Herkes bilsin kimin geldiğini! Gelen benim! Ben, ben geliyorum!

Mitya kendinden geçmiş gibi bağıırıyordu. Andrey yorgunluktan bitmiş olan üç atını dört nala kaldırdı ve gerçekten patır kütür kapının önündeki yüksek basamakların önüne geldi, soluk soluğa kalmış, buğusu tüten atlarını yavaşlattı. Mitya tam hancı artık yatmaya hazırlanırken kimin geldiğini merak ederek kapıya çıkıp baktığı sırada, arabadan atladı...

— Trifon Borisoviç, sen misin?

Hanın sahibi eğildi, dikkatle baktı, sonra hızla kapının önündeki merdivenden paldır küldür inerek, dalkavukça bir sevinçle konuğa doğru atıldı.

Bu, Trifon Borisoviç yüzü biraz şişmanca, etine dolgun, orta boylu, sağlam ve sert görünümlü bir köylüydü; özellikle Mokroye'deki köylülere karşı sert bir tavır takınırdı ama, herhangi bir yerde çıkarını hissettiği vakit, yüzüne çabucak tavrını değiştirip dalkavukça bir anlam vermesini bilirdi. Sırtında Rus giyimiyle, yakası yandan bir gömlek, üzerinde de uzun bir ceketle dolaşırdı. Epeyce parası vardı ama, hep hayalinden daha önemli bir rol oynamayı geçirirdi.

Köylülerin yarısı avucunun içindeydi, çevresinde herkes ona borçluydu. Çiftlik sahiplerinden toprak kira KARAMAZOV KARDEŞLER

375

lıyor, ya da satın alıyordu. Bu aldığı toprakları köylüler ona bir türlü kurtulamadıkları borçlara karşılık ola.rak bedava işliyorlardı. Kendisi duldu ve yetişkin dört kızı vardı. Hattâ biri kocasını kaybetmişti ve Trifon .Borisoviç'e torun olan iki küçük çocuğu ile birlikte onun yanında oturuyor, bir gündelikçi gibi ona çalışıyordu. Köylünün öbür kızı yıllarca çalışarak, .kendine iyice bir durum yaratmış bir memurla, bir kâtipler evliydi ve yolcu hanının odalarından birinin duvarında, aile fotoğraflarının arasında, minicik bir minyatür gibi bir fotoğraf asılıydı. Bu onun devlet memuru olarak, üniforma ile ve omuzunda memur olduğunu belli eden apoletlerle çekilmiş bir fotoğrafıydı. İki küçük kız, büyük yortularda üzerlerine modaya uygun olarak dikilmiş, arkadan bele sımsıkı oturmuş, kuyrukları bir arşın uzunluğunda mavi ya da yeşil elbiseler giyer, misafirliğe giderlerdi. Ama ertesi günü her gün olduğu gibi, daha güneş doğarken yataklarından kalkıp ilerinde kavaktan yapılmış süpürgelerle ortalığı süpürür, bulaşık suyunu döker, müşterilerden arda kalan çöpleri temizlerdi.

Trifon Borisoviç kazandığı binliklere rağmen, âlem yapan bir müşterisinden para sızdırmağa bayılırdı.

Daha bir ay bile olmamıştı, bir gece Dimitriy Fiyodoroviç, Gruşenka ile içki içtiği sırada ondan iki yüz, hattâ belki de üç yüz ruble koparmıştı. Bunu hatırlayarak daha Mitya'nın hanın kapısına arabayla geldiği anda onun gene kendisine yem olacağını sezer sezmez ileri atılmış, genç adamı sevinçle karşılamıştı:

— Sevgili Dimitriy Ryodoroviç, sonunda size kavuştuk öyle mi?... Mitya: — Dur, Trifon Borisoviç!

diye söze başladı. Herşeyden önce bana en önemli şeyi söyle, nerede? Nerede o? Hancı hemen kimden

söz ettiğini anlayarak keskin bir bakışla Mitya'nın yüzüne dikkatle baktı:376

- Agraf ena Aleksandrovna mı? diye sordu? Evet burada, o da burada kalıyor...
- Kiminle? Kiminle?...
- BaşKa yerden gelen bazı konuklarla efendim... Biri memur, konuşmasına bakılırsa Polonyalı olacak... Hanımı aldirmek için buradan araba göndermişti. Öbürü de onun arkadaşı, ya da yol üstü tanıştığı biri, kimbilir kimdir? Sivil giyinmişler...
- Peki âlem mi yapıyorlar? Zengin mi bu adamlar?...
- Ne âlemi? Bunlar öyle büyük adam değil, Dimitriy Fiyodoroviç...
- Büyük değil ha? Peki ya ötekiler?
- Ötekiler kent'ten geldiler, efendiden iki kişi... Çornaya'dan dönerken uğradılar bize, sonra da burada, kaldılar. Biri çok genç. Herhalde bay Miusov'un akrabası olacak. Yalnız adını unuttum... Öbürünü ise siz de tanıyorsunuz. Çiftlik sahibi Maksimov. Dua etmek için sizin manastıra gitmişmiş. Bay Miusov'un o genç akrabası ile yolculuk ediyormuş...
- Hepsi bu kadar mı?
- Bu kadar...
- Dur! Trifon Borisoviç, konuşma! Şimdi bana yalnız asıl önemli olanı söyle: Gruşenka ne yapıyor?' Nasıldır?
- İşte. demin buraya geldi, şimdi de onlarla oturuyor...
- Neşeli mi? Gülüyor mu?
- Hayır. Görünüşe bakılırsa pek gülmüyor... Hattâ iyice somurtmuş. Demin genç adamın saçlarını taradı...
- O Polonyalı subayın saçlarını mı?
- Yok canım? Ne genci? Hem o adam subay filân değil. Hayır beyefendi! Onun saçlarını değil. Miusov'un yeğeninin, o delikanlının saçlarını tarıyordu... Hay Al" lah! Adı neydi? Unuttum işte...

377

- Kalganov mu?
- Tamam... tamam! Kalganov...
- İyi öyleyse, ne yapacağıma kendim karar veririm. İskambil oynuyorlar mı?
- Demin oynadılar, ama şimdi bıraktılar oynamayı. Çay içtiler. Polonyalı memur likör istedi.
- Dur, Trifon Borisoviç. dur canım, şimdi kararımı vereceğim. Yalnız sen bana en önemlisini söyle, içerde çingene yok mu?
- Şimdi çingeneler pek ortalıkta dolaşmıyorlar Dimitriy Fiyodoroviç.. Hükümet kovdurdu hepsini. Ama Rojdestvenskaya'da yahudiler var, senbal ve keman çalıyorlar. İstiyorsanız şimdi onları çağırtabilirim. Hemen gelirler.
- Mitya :
- Çağırt ya! Muhakkak çağırt! diye bağırdı. Kızları da uyandırabilirsin. Hani geçen sefer olduğu gibi. özellikle Maria'yı, Stefanida'yı da, Arina'yı da uyandır... Koro için sana iki yüz ruble var!
- Canım siz bu parayı verdikten sonra, ben koca. köyü ayağa kaldırıyorum! Hattâ şu anda hepsi yatmış, zıbarmış olsalar bile. Sanki bizim köylüler'sizin bu gösterdiğiniz ilgiye lâyık mıdırılar sevgili Dimitriy Fiyodoroviç? Kızlar bile bunlara değer mi? Öyle âdi, kaba varlıklara bu kadar para verilir mi? Puro içmek kim, bizim köylü kim? Oysa sen onlara purolar verdin. Ama bizim köylü pis kokar... keratalar.. Köylü kızlarımızın <da hepsi bitli. Hem canım sen emret, ben senin için kendi kızlarımı da bedavadan ayağa kaldırıyorum! Değil öyle bir paraya! Biraz önce yattılar. Arkalarına bir tekme! Onları kaldırır, senin için şarkı söyletirim. Oysa siz o zaman mujiklere bile şampanya icirdiniz! ahh!...
- Trifon Borisoviç mahsus Mitya'ya açıyormuş gibi davranıyordu. Kendisi daha o zaman gizlice yarım şampanya saklamış, masanın altından da yere dü378

şen bir yüz rubleliği kaldırıp avucuna sıkıştırmıştı. Sonradan para öyle avucunda kalmıştı.

- Trifon Borisoviç, o vakit burada bir binlik değil, kaç binlik ezdim! Hatırlıyor musun?
- Hatırlıyorum, hatırlıyorum canım! Sizi nasıl hatırlamam. Galiba üç bin ruble kadar bırakmıştınız bizde?...
- Şimdi de aynı düşünce ile geldim, bak, görüyor musun?
- Cebinden bir deste kâğıt para çıkarıp onu hancının tâ burnuna doğru tuttu :
- Şimdi aklını başına topla ve beni dinle: Bir saat sonra buraya şarap, meze, börek ve karamela

gelecek. Hepsini hemen oraya, yukarıya gönderirsin. Andrey'in arabasında duran bu sandık var ya, onu da hemen yukarı! Sandığı açıp şampanya ikram et... Ha, en önemlisi kızları, kızları unutma. Hem de Maria muhakkak gelsin...

Arabaya doğru döndü, oturduğu yerin altından içerde tabancaları bulunan kutuyu çekip aldı.

— Al hesabını Andrey! İşte, troyka için sana on beş ruble, bu da votka ve bana hemen hizmete hazır olduğun için. Ayrıca bana karşı sevgi gösterdiğin için de elli ruble... Dimitriy Karamazov'un bir beyefendi olduğunu unutmayacaksın!...

Andrey kararsızlık içinde :

— Korkuyorum beyefendi... dedi. Bahşış olarak beş ruble alırım, ama daha fazlasını kabul etmem. Trifon Borisoviç bana tanık olsun. Artık benim bu budalaca sözlerim için kusura bakmayın...

Mitya, onu tepeden tırnağa süzdü :

— Neden korkuyorsun? Eh madem öyle, peki, Pe~ ki öyle olsun! diye bağırarak beş rubleyi ona doğru iv~lattı. Şimdi beni yavaşça oraya kadar götür Trifon Borisoviç. önce hepsini şöyle bir kendi gözümle

KARAMAZOV KARDEŞLER

379

ama öyle ki, onlar beni görmesinler. Neredeler şimdi? Mavi odada mı oturuyorlar?.

Trifon Borisoviç ürkek bir tavırla Mitya'ya baktı. Ama gene de hemen uysal bir tavırla isteğini yerine getirdi. Onu sessizce sofaya götürdü. Sonra onu orada bırakıp kendisi büyük birinci odaya, konukların oturdukları odanın yanındaki odaya girdi. Oradaki şamdanı dışarı çıkardı. Sonra Mitya'yı yavaşça o odaya soktu, onu köşeye doğru götürdü, orada bıraktı. Mitya, karanlıkta, burada kendisi görünmeden komşu odada olup bitenleri rahatça görebilirdi. Ama Mitya içerisini uzun bir süre seyretmedi, daha doğrusu seyredemedi: Onu görmüştü, görür görmez de kalbi hızlı hızlı çarpmaya, gözleri bulanmaya başlamıştı.

Gruşenka masanın önünde bir koltukta yan olarak oturuyordu. Yanında, divanın üzerinde, çok yakışıklı ve daha çok genç olan Kalganov oturuyordu. Gruşenka, onun elini tutmuş, gülüyor gibiydi. O da Gruşenka'ya bakarak, üzülmüş gibi, yüksek sesle masanın öbür tarafında Gruşenka'nın karşısında oturan Maksimov'a bir şeyler söyleyip duruyordu. Maksimov da birşeye kahkahalarla gülüyordu.

O adam divanda oturuyordu. Divanın yanında, duvarın dibinde iskemlede oturan bir başka yabancı vardı. Divandaki yayılmış, pipo tellendiriyordu. Mitya'nın zihninden şişman, geniş yüzlü bir adam, herhalde boyu da pek uzun değil, bir şeye kızmış gibi görünüyör diye bir düşünce geçti. Adamın arkadaşı olan yabancı ise aksine Mitya'ya nedense çok uzun boylu görünüyordu. Ama bundan başka hiçbir şey göremedi. Artık soluk bile alamıyor gibiydi. Bir dakika olsun duramadı. Sandığı komidinin üzerine koydu. Vücudu buz gibi olbir halde, içi titriyerek dosdoğru mavi odaya, orabulunanlara doğru yürüdü. önce Gruşenka onu gördü, korkuyla : — Ayyy! diye bağırdı...380

VII

ESKİSİ VE ASIL HAK SAHİBİ

Mitya hızlı ve uzun adımlarıyla masanın ta yakınına gitti. Hemen hemen bağırır gibi, ama her sözde kekeliyerek:

— Beyler... diye başladı. Ben... ben birşey yapmam! Korkmayın! Ben bir şey yapmam, bir şey yapmam...

Hızlı bir hareketle oturduğu koltukta birden Kalganov'a doğru dönen ve onun koluna sımsıkı yapışmış olan Gruşenka'ya :

— Ben... ben de yolcuyum. Ben sabaha dek... beyler yoldan geçen bir yolcunun sabaha dek. sizinle birlikte burada kalmasına izin verir misiniz? dedi. Son olarak, bu odada yalnız sabaha kadar kalabilir miyim?

Sözünü, divanda, ağzında pipoyla oturan, şişman kısa boylu adama doğru dönerek bitirmişti, öbürü ciddi bir tavırla pipoyu ağzından çıkardı, sert sert:

— Bayım, biz burada özel olarak toplanmışız. Bu handa başka daireler de vardır...

Birden Kalganov söze karıştı :

— A... siz miydiniz Dimitriy Fiyodoroviç? Canım neden çekmiyorsunuz? Buyurun yanıma oturun, merhaba !...

Mitya, sevinçle birdenbire :

— Merhaba sevgili ve... çok değerli arkadaşım? Ben daima size karşı büyük bir saygı duymuşumdur, dedi ve hemen masanın üzerinden ona elini uzattı.

Kalganov güldü:

— Ay, amma da kuvvetli sıktınız elimi! Az kalsın parmaklarım ı kırıyordunuz!

Gruşenka çekingen bir tavırla gülümsiyerek, neşeyle :

KARAMAZOV KARDEŞLER

381

— Zaten o her zaman böyle el sıkar, her zaman öyle yapar! dedi.

Herhalde birden Mitya'nın rezalet çıkarmıyacağım anlamıştı. Ama gene de büyük bir merak ve endişeyle, dikkatle yüzüne bakıyordu. Mitya'da onu çok şaşırtan bir şey vardı. Zaten onun böyle bir anda içeriye gireceğini, böyle sözler söyleyeceğini aklından bile geçirmemişti...

Sol taraftan çiftlik sahibi Maksimov'un nazik bir tavırla söze, karıştığı duyuldu :

— Merhaba efendim, diye söze karıştı.

— Merhaba! Siz de mi buradasınız? Burada olduğunuza ne kadar sevindim! Baylar, baylar ben...

Gene pipolu Polonyalı'ya doğru dönmüştü. Belliydi ki, burada onu, en önemli kişi sayıyordu.

— Rüzgâr gibi geliyordum... Son günümü, son saatimi bu odada, evet tam bu odada... kraliçeme... bakmış olduğum bu odada geçirmek istiyordum! özür dilerim Pane!

Kendinden geçmiş gibi bağırıyordu bunu :

— Rüzgâr gibi geliyordum. Kendi kendime yemin etmişim... Ah, korkmayın, bu benim son gecem! İçelim Pane! Bu dünyanın şerefine! Şimdi şarap getirecekler... Bakın neler getirdim...

Birden nedense o para destesini çıkardı:

— İzin ver Pane! Ben müzik, patırtı, gürültü, geçen sefer ne olmuşsa, onları istiyorum... Ama kurt, kimseye gerekli olmayan kurt toprağın üzerinden sürüne sürüne geçip gidecektir ve artık ordan yok olacaktır! Mutlu olduğum tek günü, son gecemde, burada kutlayacağım!

Neredeyse boğuluyordu, daha birçok, birçok şeyler söylemek istiyordu ama ağzından seslerden, garip bağırışlardan başka bir şey çıkmıyordu. Polonyalı bay hiç kımıldamadan Mitya'ya, Mitya'nın para destesine, Gruşenka'ya bakıyordu. Belliydi ki, şaşkınlık içindeydi.382

— Eğer kraliçem emir buyurursa... diye söze başlayacak oldu...

Gruşenka birden sözünü kesti:

— Canım, neden kraliçem diyorsunuz, yani kraliçem mi demek istiyorsunuz nedir? dedi. Nasıl konuştuğumuzu işittikçe gülesim geliyor. Otur Mitya, hem ne söylüyorsun sen? Beni korkutma rica ederim! Korkutmıyacaksm değil mi? Korkutmıyacaksın değil mi? Korkutmazsan, geldiğine sevineceğim... Mitya, birden ellerini yukarı kaldırdı:

— Ben mi, ben mi korkutacağım seni? diye bağırdı. Ah, buyurun geçin yanımdan, geçip gidebilirsiniz, size engel olmam!

Sonra herkes için, hem de tabii kendisi için hiç beklenmeyen bir şey yaptı, birden kendini iskemlenin üzerine attı, başını öbür duvara doğru çevirdi, iki eliyle iskemlenin arkalığını, ona sarılıyor gibi sınıksı kavradı, sel gibi gözyaşları dökerek ağlamaya başladı...

Gruşenka darılır gibi:

— Bak işte! Bak işte!... Ne adamsın sen! diye bağırdı. İşte bana da geldiği vakit hep böyle olurdu. Birden konuşmaya baslardı, ama anlattıklarından hiç, hiç bir şey anlamazdım. Bir gün, tıpkı şimdi olduğu gibi ağlamaya başladı. Gene aynı şeyi yapıyor... Ne ayıp! Neden ağlıyorsun canım?...

Sonra birden anlamlı anlamlı ve her sözün üzerinde sinirli sinirli durarak :

— Bari ağlanacak bir şey olsaydı! dedi.

Mitya, birden oturduğu iskemlede ona doğru döndü:

— Ben... ağlamıyorum... Bak! Merhaba! diye gülmeğe başladı.

Ama her zaman yaptığı gibi, duygusuz, kesik kesik kahkahalar atarak değil, bir tuhaf uzun uzun, sinirli sinirli ve bütün vücudunu sarsan kahkahalarla gülüyordu. Gruşenka gene sakinleştiirmeğe çalıştı:

383

— Bak işte gene... canım neşelensene, neşelensene! diye yalvarıyordu. Geldiğine çok sevindim, çok sevindim, Mitya. İstiyor musun? Çok çok sevindim.

Sonra aslında bunu divanda oturana söylediği halde, herkese bildiriyormuş gibi emreden bir tavırla :

— Onun bizimle birlikte oturmasını istiyorum, dedi. İstiyorum! İstiyorum! Eğer o buradan giderse ben de giderim, işte bu kadar!...

Bunu birden gözleri kıvılcımlanarak söylemişti. Polonyalı nazik bir tavırla Gruşenka'nın elini öptü:

— Kraliçemin isteği benim için kanundur! Sonra nazik bir tavırla Mitya'ya doğru döndü :

— Beyefendinin bizim gruba katılmasını rica ederim...

Mitya gene söylev vereceği belli olan bir tavırla ayağa fırladı. Ama uzun bir söylev verecek yerde, dudaklarından bambaşka bir söz döküldü. Birden konuşmasını yanda bıraktı:

— Yani barışmanın şerefine içelim Pane! diye kestirip attı...

Herkes güldü. Gruşenka sinirli sinirli:

— Hay Allah! Ben de gene uzun uzun konuşmak istiyor sanmıştım, dedi.

İsrarla :

— Bak işitiyor musun Mitya, sakın bir daha fırlama öyle! diye ekledi. Şampanya getirmene gelince, bunu çok iyi ettin. Şampanyayı ben içeceğim. Likörden nefret ediyorum. Geldiğine de çok iyi ettin. Çok sıkılıyordum... Gene eğlenmeye geldin değil mi? Yalnız paralarını cebine soksana! Bu kadar parayı nereden buldun?...

Ellerinin arasında herkesin ve özellikle Polonyalı adamların farkettileri kâğıt paralan hâlâ buruşturmuş olarak tutan Mitya onları aceleyle ve utangaç bir tavırla tekrar cebine soktu. Kıpırmızı olmuştu. Tam o sırada hancı üzerinde açılmış bir şişe şampanyayla

kadehleri bulunan bir tepsile içeri girdi. Mitya hemen şişeyi Kaptı, ama o kadar şaşırmıştı ki, onu ne yapacağını bilemedi Sonunda şişeyi elinden Kalganov aldı ve Mitya'nın yerine kadehleri doldurdu. Mitya böyle resmî bir tavırla barışma şerefine içki içmeye davet ettiği Polonyalı ile kadeh tokuşturmayı unutarak, hancıya :

— Canım, bir sise daha. bir şişe daha getir! diye. bağırdı ve birden kimseyi teklemeyen kadehini tek başına sonuna kadar içti...

Bütün yüzü birden değişmişti. Yüzünde içeriye girdiği andaki, o ciddî, o dramatik anlamın yerine çocuksu bir anlam belirmişti. Sanki tüm varlığıyla uysallaşmış. herşeye boyun eğmişti. Herkese ürkek ürkek ve sevinçli bir tavırla bakıyor, sık sık, sinirli sinirli, kısa kısa kahkahalar atıyor ve kabahat işlemiş ama sene de okşanan, gene sokaktan içeriye alman zavallı bir köpek gibi minnet dolu bakışlarla bakıyordu. Sanki herşeyi unutmuştu. Herkesi dudaklarında çocuksu bir gülümseyişle hayran hayran seyrediyordu. Gruşenka'ya bakarken durmadan gülüyordu. İskemlesini de koltuğunun ta yakınına getirmişti. Belli etmeden her iki Polonyalıyı da incelemişti. Gerçi daha ne biçim insanlar olduklarını az anlıyordu ama... Divanın üzerinde oturan Polonyalı onu, duruşu, Polonya söyleyişi ve en önemlisi piposu ile şaşırtmıştı. Eh!... Bunda ne var yani? Pekâlâ ediyor iste, pipo içiyorsa iyi ediyor! diye düşünüyordu. Biraz yağlanmış ve artık hemen hemen kırk yaşlarında olduğunu belli eden yüzü, o küçücük burnu ve burnunun altında görünen incecik... küstah bir anlam taşıyan bıyıkları, Mitya'nın zihninde henüz hiçbir soru uyandırmıyordu. Hattâ Polonya'nın Sibiry'a'da yapılmış ve budalaca bir şekilde şakaklarının üzerinde, öne doğru taranıp yapıştırılmış saçlarıyla o kötü perukası bile onu pek şaşırtmamıştı.

385

Memnun memnun bakmağa devam ederek: Eh madem perukası var, demek öyle gerekiyor!" diye düşünüyordu...

Duvarın dibinde konuşulanları küçümserce, hiç ses çıkarmadan dinleyerek oturan ve bütün gruba küstah bir tavırla, sanki meydan okuyormuş gibi bakan Polonyalı ise. divandakine, göze çarpacak kadar aykırı olan uzun boyu ile şaşırtmıştı.

Zihninden: "Ayağa kalkarsa herhalde on bir verşok kadar olur, diye bir düşünce geçti. Aynı anda o uzun boylu Polonyalının herhalde divanda oturanın dostu, can yoldaşı, aynı zamanda bir çeşit muhafızıolduğunu ve pipolu küçük Polonyalı'nın tabîî, o uzun boyluya kumanda ettiğini düşündü. Ama bütün bunlar Mitya'ya çok güzel ve hoş karşılanmayacak yönü olmayan şeyler olarak görünüyordu. Zavallı köpeğin içinde tüm rekabet duyguları sönmüştü.

Gruşenka'nın halinden ve söylediği birkaç sözdeki O bilmeceli anlamdan hiçbir şey anlamamıştı. Yalnız içi titreyerek onun kendisine karşı şefkatli davrandığını, onu "bağışladığını ve yanına oturttuğunu düşünüyordu. Genç kadının kadehten şarap içmesine hayran hayran, kendinden geçmiş gibi bakıyordu. Gruptaki sessizlik birden onu şaşırttı, herkese birşeyler bekleyen gözlerle bakmağa başladı. Gülen bakışı sanki: Peki şimdi ne diye oturuyoruz? Neden birşeyler yapmağa başlamıyorsunuz beyler?" diyor gibiydi. Kalganov onun bu düşüncesini anlamış gibi, Maksimov'u işaret ederek birden:

— Bu var ya, hep yalan söyler, dedi. Demin hepimiz burada ona gülüyorduk, diye söze başladı...

Mitya Kalganov'a baktı, sonra gözlerini hemen Maksimov'a doğru çevirdi. Sanki bir şeye çok sevinmiş gibi kesik kesik kahkahalarla gülerak :

II — F: 25386

— Yalan mı söylüyor? diye sordu. Ha!... Ha!... Ha!...

— Evet, bakın ne diyor, iddia ediyor ki! Bizim tüm süvarimiz 1820 yıllarında hep Polonya'lı kadınlarla

evlenmişler. Ama bu çok saçma bir şey, öyle değil mi?...

Mitya :

— Polonyalı kadınlarla mı? diye tekrarladi. Artık kesin olarak hayranlık duyuyordu. Kalganov Mitya ile Gruşenka arasındaki ilişkileri çok iyi biliyordu. Polonyalının durumunu da seziyordu, ama bütün bunlar onu o kadar ilgilendirmiyordu, hattâ belki de hiç ilgilendirmiyordu. Onun en çok ilgi duyduğu Maksimov'du.

Buraya Maksimov'la bir rastlantı olarak uğramıştı. Polonyalılarla da yolcu hanında ömründe ilk kez karşılaşmıştı. Gruşenka'yı ise daha önceden de tanıyordu. Hattâ bir kez biriyle evine bile gitmişti. O vakit genç kadın Kalganov'dan hoşlanmamıştı. Ama burada ona çok, çok tatlı bir tavırla bakıyordu. Hattâ Mitya gelmeden önce onu okşamıştı. Ama o garip bir şekilde bu okşamalara duygusuz kalmıştı.

Kalganov gençti, yirmi yaşlarından fazla değildi, çok şık giyinmişti, sevimli küçük beyaz bir yüzü ve gür kumral saçları vardı. Ama o beyaz küçük yüzde, bazen yaşına göre olmayan derin anlamlı, zeki bakışlı, açık mavi ve çok güzel olan gözleri dikkati çekiyordu; oysa bazen gerçekten çocuk gibi bakıyor, çocuk gibi konuşuyordu. Bunu kendisi de farkeder, ama bundan hiç te utanç duymazdı. Zaten her bakımdan özelliği olan bir gençti. Hattâ şımarıktı. Bununla birlikte başkalarına karşı her zaman yumuşak bir tavır takınırdı. Yalnız arada bir yüzünde donuk, inatçı bir anlam belirliyordu. insana dik dik bakıyor, söylenenleri dinliyor, ama bu arada kendi kendine içinden ısrarla bir şeyler kuruyor

387

du. Bazen gevşek ve tembel duruyor, bazen hiç olmayacak basit bir olaydan ötürü heyecana kapılıyordu. Sözlerini tembel tembel uzatarak, ama hiç te züppece olmayan, aksine çok tabii bir tavırla :

— Düşünün bir kez, bu adamı dört gündür nereye gidersem oraya götürüyorum, diye devam etti. Hatırlıyor musunuz, ağabeyiniz onu arabadan itmiş, o da yere düşmüştü. İşte o günden beri hep yanımda! daha o vakit, o zamanki davranışıyla beni ilgilendirmişti. Bunun üzerine onu alıp köye götürmüştüm. Gelgelelim, şimdi yalan söylüyor. O kadar ki, insanı mahcup ediyor. Bu yüzden şimdi onu geri götürüyorum... Pipolu Polonyalı Maksimov'a : — Beyefendi Polonyalı bir kadını ömründe görmemiştir, öyle bir şey olamaz! dedi. Pipolu Polonyalı, Rusça'yı oldukça iyi konuşuyordu. Hiç olmazsa görüldüğünden çok daha iyi biliyordu Rusça'yı. Ama konuşurken rusça sözleri mahsus bozup onları Polonya diline uyduruyordu. Maksimov kesik kesik gülerek :

— Canım ben bile Polonyalı bir hanımla evliydim, diye karşılık verdi.

Kalganov söze karıştı:

— Ama siz süvari misiniz? Demin o sözü. subaylar için söylemiştiniz... Siz, süvari misiniz sanki?

Mitya konuşmaları dikkatle dinliyor, soran bakışlarını konuşanların üzerinde gezdiriyor, sanki Allah bilir neler işitecekmiş gibi sırayla her birine bakıyordu.

Maksimov ona doğru döndü :

— Hayır, bakın anlatayım efendim, dedi. Ben şunu söylemek istedim, o Polonyalı küçük hanımlar... Çok cici şeyler efendim... Bizim süvarilerden biriyle bir mazurka oynadılar mı... Polonyalı bir kız bir süvari subaylarından biri ile mazurka yaptı mı. hemencecik küçücük bir kedi yavrusu gibi dizlerine atlar. Bembeyaz, bir kedi yavrusu gibi... Baba Polonyalı ile ana Po388.

lonyalı da bunu görürler ve ses çıkarmazlar... Evet, ses Çıkarmazlar efendim... Süvari subayı ise, ertesi günü gidip evlenme teklif eder... İşte işler böyle olur efendim. Gidip evlenme teklif eder, ha... ha... ha... Maksimov sözlerini kısa kısa gülererek bitirmişti.

İskemlenin üzerinde oturan uzun boylu Polonyalı birden :

— Pan laydak! diye homurdandı ve kavuşturduğu bacaklarını değiştirdi.

Mitya, ancak o zaman o kalın kirli tabanlı, kocaman pis çizmeyi farketti. Zaten her iki Polonyalının üzerindeki elbiseler oldukça kirliydi.

Gruşenka birden öfkeleni:

— Bak işte. Laydak'mış! Ne küfrediyor yani? Pipolu Polonyalı Gruşenka'ya :

— Parıl Agripinna, pan Lehistan'da sokak kadınları görmüş, soylu Panni'ler görmemiş, dedi.

İskemlenin üzerinde oturan uzun boylu Polonyalı:

— Buna emin olabilirsin! diye hakaret eder gibi kestirip attı.

' Gruşenka öfkeyle :

— Şuna da bak hele! Canım bırakın konuşsun.. Biri konuşurken engel olunur mu? Bunların yanında insanın neşesi kaçır vallahi!

Perukalı Polonyalı, Gruşenka'ya uzun uzun, anlamlı anlamlı bakarak :

— Ben kimseye engel olmuyorum Fani, dedi. Sonra ciddî bir tavırla sustu ve gene piposunu tüttürmeğe

başladı.

Kalğanov gene, sanki söz konusu olan şey, çok önemliymiş gibi :

— Canım, doğru değil, doğru değil... Pan gerçekten söylediğinde haklı! dedi. Kendisi Polonya'da bulunmamış ki. . Polonva hakkında nasıl konuşur? Siz Polonya'da evlenmediniz değil mi?

389

— Hayır, Smolensk eyaletinde evlendim, efendim. Yalnız daha önce eşimi, yani sonradan benim aldığım kadını, Polonya'dan, anası olan Pani ile, hatta bir kadın akrabasıyla birlikte başka bir süvari subayı tantesiyle getirmiş. Üstelik yetişkin bir oğlu da vardı. Yani o süvari subayı onu Polonya'dan, kendi ülkesinden almış... Sonra da bana bıraktı. O genç bizim teğmenlerden biriydi. Çok iyi çocuktuk... Önceden kendisi onun evlenmek istiyormuş, ama evlenememiş. Çünkü di nin total olduğu meydana çıkmış...

Kalğanov yüksek sesle :

— Yok canım, siz total bir kadınla mı evlendiniz diye sordu.

— Total bir kadınla ya! Sizin anlıyacağınız o vakit beni azıcık aldatmışlar, durumu gizlemişler benden. Ben sanıyordum ki, kadın yürürken mahsus sekiyor... Gerçekten seke seke yürüyordu. Ben de neşesinden öyle yapıyor sanıyordum.

Kalğanov, neredeyse çocuk sesini andıran tiz bir sesle :

— Sizinle evleniyor diye sevinçten zıplıyor sandınız ha?...

— Evet, sevinçten yaptığını sanıyordum. Ama bunun sonradan bambaşka bir nedenden ileri geldiği anlaşıldı. Evlendiğimiz vakit, daha nikâh gününün akşamı bana herşeyi açıkladı, hem de acıklı bir tavırla, onu bağışlamam için yalvardı. Söylediğine göre, gençlik yıllarında günün birinde bir su birikintisinin üzerinden atlayayım demiş. İşte o zaman ayacığını sakatlamış. Hi... hi... hû...

Kalğanov çocuk gibi katılcasına kahkahalarla gülmeğe başladı. Az kalsın divanın üzerine düşüyordu.

Grusenka da gülmeğe başladı. Mitya ise mutluluğun son basamağına ulaşmıştı artık. Kalğanov Mitya'ya :

— Biliyor musunuz? Biliyor musunuz, burası doğru. Bu söylediği yalan değil artık! diye

bağırıyordu.390

KARAMAZOV KARDEŞLEB

Hem biliyor musunuz, kendisi iki kez evlenmiştir... BU anlattığı ilk karısı, ikinci karısı ise kaçmış. Hâlâ da yaşıyor, bundan haberiniz var mıydı? Maksimov tevazu ile :

— Evet efendim, dedi. Kaçtı, efendim. Başımıza böyle can sıkıcı bir iş de geldi. Bir Mösyö ile kaçtı. İşin en önemli yönü, kaçmadan önce tüm köyümü kendi üzerine kaydettirdi. Bana Sen kültürlü adamsın, ekmek paranı çıkarırsın! dedi. Böylece beni kandırdı. Bir gün saygı değer bir piskopos bana: "Birinci karın topaldı, ikinci ise pek oynak demişti. Hi!... Hi!... Hi!.

Kalğanov'un içi içine sığmıyordu :

— Dinleyin, dinleyin, yalan söylediği vakit... oysa sık sık yalan söyler... bunu tabîi olarak, içinden geldiği gibi yapar. Tek herkesi memnun edeyim diye. Ama bu âdice bir davranış değil. Adice bir şey değil değil mi? Biliyor musunuz? Ben ona karşı bazen sevgi duyarım. Çok âdi bir adamdır, ama içten geldiği gibi tabîi bir adılığı vardır, öyle değil mi? Ne dersiniz buna siz? Bir başkası herhangi bir amaçla, bir çıkar elde etmek için adilik eder. O ise, içinden geldiği için, öyledir.

örneğin, ileri sürdüğüne göre (bu konuda yol boyunca hep inat etti durdu) Gogol ölü Canlar ında ondan söz etmiş. Hatırlıyor musunuz? Orada mal sahibi bir Maksimov vardır. Nozdrev'in falakaya çektiği sonra da Maksimov adındaki mal sahibine sopa çekip, hakarete bulunduğu için mahkemeye verilmişti. Canım hatırlıyorsunuz ya? Şimdi ne diyor, biliyor musunuz? Güya o Maksimov kendisiymiş ve sopa ile ona dayak atmışlar. Hiç öyle şey olur mu? Çiçikov oraya en geç bin sekiz yüz yirmi yıllarında, hem de o yılın başında gitmiştir. Demek ki, tarih uymuyor. Ona o zaman dayak atmalarına imkân yoktu. İmkân yoktu değil mi? imkânsız bir şeydi bu değil mi?

Kalğanov'un neden bu kadar öfke ile konuştuğunu

391

anlamak zordu, içtenlikle öfkelenmişti. Mitya da sanki Kalğanov'un ilgilendiği konu kendisi için de, en önemli şeymiş gibi kahkahalarla gülerek :

— Canım, madem dayak atmışlar! diye bağırırdı. Maksimov birden söze karıştı:

— Gerçi dayak sayılmaz ama... öyle oldu işte, efendim.

— Nasıl yani? Dayak attılar mı, atmadılar mı? Pipolu pan canının sıkıldığını belli eden bir tavırla iskemlenin üzerinde oturan uzun boylu pan'a :

— Ktura godzina pane? diye sordu. (Saat kaç?) Öbürü omuzlarını silkti. İkisinin de saatleri yoktu.

Gruşenka gene atılarak :

— Neden konuşturamıyorsunuz onları? Bırakın başkaları da konuşsunlar. Sizin canınız sıkılıyorsa, başkaları da konuşmasınlar mı? dedi.
Belli idi ki, onları kızdırmak için bahane arıyordu.
Mitya'nın aklından ilk kez olarak ve bir an için, belirsiz bir düşünce geçmişti. Bu sefer Pan artık belirli bir sinirlilikle karşılık verdi:
— Pani, yanıt ne muvafak, ne itiraz. (Ben karşı gelmiyorum, ben bir şey demedim.)
Gruşenka :
— Peki öyleyse, dedi. Sonra Maksimov'a :
— Neden herkes sustu öyle? diye bağırdı. Anlatırsanız !...
Maksimov, belli bir memnuniyetle ve biraz da nazlanarak :
— Canım zaten burada anlatılacak pek bir şey yok ki!... Bütün bunlar hep saçma sapan şeyler! dedi.
Zaten Gogol'de de tüm bunlardan yalnız alegorik olarak söz ediliyor. Ele aldığı tiplerin soy adları bile alegoriktir. Nozdrev aslında Nozdrev değil Nosov'dur. Kuvsinnikov'a gelince, onun adı asıl kahramanın adına hiç benzemiyor bile... Çünkü onun adı Şkornev'di. Penardi392

ise gerçekten Fenardi idi. Yalnız italyan değil, Rustu, Adı Petrov'du. Sonra matmazel Fenardi de vardı. Güzel bir kız, bacaklarında gerçekten yünlü triko vardı... ve güzeldi bacakları. Etekliği kısacık, pullu pullu, işte böyle kıvrıp duruyordu, yalnız, dört saat değil! Olsa olsa dört dakika kadar... Herkesi de .baştan çıkarıvermişti...

Kalganov :

— Peki ama neden dayak attılar sana? Niçin dövdüler seni?

Maksimov:

— Piron'un yüzünden! diye karşılık verdi. Mitya:

— Hangi Piron'un yüzünden? diye sordu.

— Tanınmış Fransız yazarı Piron'un yüzünden. Biz o zaman kalabalık bir toplantıda, meyhanede, aynı panayırda şarap içiyorduk. Onlar beni davet etmişlerdi, ben de ilk iş olarak hicivli şiirler söylemeye başlamıştım: Sen misin Bualo, ne gülünç giyimin var! diyordum. Bualo da güya bana kostümlü bir baloya, daha doğrusu hamama gitmeye hazırlandığını söylüyordu. Onlar bundan alındılar. Kendileri için söylediğimi sandılar. O zaman hemen, bir başka şiiri, tüm kültürlü insanların bildikleri bir şiiri (çok iğneleyici bir şiirdi) okudum.

Safo'sun sen ben de Faon

Bir itirazım yok buna

Denizin yolunu bilmemendir

Tek üzüldüğüm nokta.

O zaman daha çok gücendiler, bana pis küfürler savurmağa başladılar. Ben de durumu düzeltelim derken başıma belâ açtım, onlara Piron hakkında çok yerinde bir hikâye anlattım. Onu nasıl Fransız akademisine kabul etmediklerini, onun da intikam almak için, nasıl kendi mezar taşına şu sözleri yazdığını anlattım.

393

Citgit Piron qui ne fut rien, Pas meme academicien.

O zaman beni yakladıkları gibi dövmeye başladılar...

— iyi ama neden, niçin?

Maksimov bir şey öğretir gibi yumuşak bir tavırla :

— Okumuş bir adam olduğum için! dedi. Hem birini dövmek için az mı bahane bulunur?

Gruşenka birden sözünü kesti:

— E yeter! Bütün bunlar berbat şeyler. Dinlemek. istemiyorum bunları! Ben zannediyordum ki. neşeli şey çıkacak sonunda...

Mitya, hemen birseyler yapmak istedi ve gülmeyi bıraktı. Uzun boylu Pan yerinden kalktı, kendi çevresinde bulunmadığı için fena halde canı sıkılan bir insanın gururlu tavrı ile ellerini arkasında kenetliyerek odada bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı.

Gruşenka :

— Şuna bakın! Amma da yürüyor! diye hakaret eder gibi söylendi..

Mitya endişelendi. Divanın üstündeki Pan'ın kendisine sinirli sinirli baktığını farketmişti.

— Pan! diye bağırdı. İçelim Pane! öbür Pân'la da içelim. İçelim Panove!...

Bir anda üç kadehi yan yana getirmiş, içlerine şampanya doldurmuştu.

— Polonya'nın şerefine Panove! Polonya'nın şerefine içiyorum. Lehistan'ın şerefine!

Divandaki Pan çok ciddi, ama olup bitenleri hoş görüyormuş gibi bir tavırla :

— Bardzo mi to mil pane içelim. (Bu hoşuma gitti işte, Pane, içelim.) diyerek kadehini aldı.

Mitya ikram etmeye çalışarak :

— öteki Pan da. neydi adı? Hey! Çok saygı değer Pan! al kadehini!394

Divandaki Pan :

— Adı Pan Vurublevskiy, diye öbürünün soyadını söyledi.

Pan Vurublevskiy sallana sallana masaya yaklaştı, ayakta durarak uzatılan kadehi aldı. Mitya kadeh kaldırdı:

— Polonya'nın şerefine, Panove! Urra! diye bağırdı.

Üçü de içtiler. Mitya şişeyi kaptı ve aceleyle kadehlerden üçünü de tekrar doldurdu :

— Şimdi Rusya'nın şerefine içelim Panove! Haydi kardeş olalım!

Gruşenka :

— Bize de doldur! Rusya'nın şerefine ben de içmek isterim! dedi.

Kalğanov:

— Ben de, dedi.

Maksimov: Hi, hi, hi... diye kısa kısa gülerек:

— Eh, ben de içmek isterim efendim... Rusyacığımız, ihtiyar ninecizimizin şerefine! dedi.

Mitya :

— Herkes, herkes içsin! diye bağıırıyordu. Hancı!. Bir kaç şişe şampanya daha getir.

Mitya'nın getirdiği şişelerden son kalan üçünü de getirdiler. Mitya kadehleri doldurdu ve gene :

— Rusya'nın şerefine urra! diye bağırdı.

Pan'lardan başka herkes içti. Gruşenka tüm kadehini bir dikişte içmişti. Panove'ler ise, kendi kadehlerini dudaklarına bile dokundurmamışlardı. Mitya:

— öyle olur mu Panove? diye bağırdı. Demek siz öyle davranıyorsunuz, oldu mu bu şimdi?

Pan Vurublevskiy kadehini aldı, onu kaldırarak gür bir sesle :

— Bin yedi yüz yetmiş iki yılına kadar olan Rusya'nın şerefine içiyorum! dedi.

öbür Pan :

395

— Oto bardzo penke! (İşte bu güzel) diye bağırdı, ikisi de kadehlerini boşalttılar.

Mitya.:

— Siz de amma budalasınız, Panove! diye ağzından kaçırdı.

Pan'ların ikisi de birden horoz gibi tehdit edercesine Mitya'ya doğru döndüler ve bir ağızdan :

— Pane! diye bağırdılar.

özellikle Pan Vurublevskiy çok kızmıştı:

— Ale ne mojno ne metz slavo se te zei do svoyego krayu? diye bağırdı. (İnsan kendi ülkesini sevmemezlik edebilir mi?)

Gruşenka emreder gibi:

— Susun! Kavga etmeyin! Kavga istemiyorum! diye bağırdı ve küçük ayağını yere vurdu.

Yüzü al al olmuştu, gözleri kıvılcımlanmıştı. Biraz önce içtiği kadeh, etkisini şimdi gösteriyordu. Mitya, büyük bir korkuya kapıldı.

— özür dilerim Panove! Kabahat bende! Bir daha yapmam. Vurublevskiy! Pan Vurublevskiy, bir daha yapmam!...

Gruşenka canı sıkılarak ve öfkeyle onu azarladı:

— Canım, hiç değilse sen sus! Otur şuraya. Ah ne aptal çocuksun!

Herkes oturdu, herkes sustu ve birbirine baktı. Gruşenka'nın bu bağırmasından hiçbir şey anlamamış Olan Mitya gene :

— Beyler, bütün bunlar benim yüzümden oluyor! diye söze başladı. Ne diye oturuyoruz şimdi böyle? Bir şeyler yapalım ama ne?... Eğlenceli bir şey olsun! Gene neşelenelim olmaz mı?

Kalğanov tembel tembel:

— Gerçekten hiç eğlenemiyoruz! diye hafifçe mırıldandı.

Maksimov, gene kısa kısa gülerек birden:396

397

- Demin oynadığımız gibi banko oynasak... Mitya :
- Banko mu? Çok güzel! diye hemen kabul etti. Eğer yalnız Pano ve...

Divandaki Pan isteksiz bir tavırla:

- Giç Pane! dedi.

Pan Vurublevskiy de onu destekledi.

- Doğru söylüyor. Gruşenka :

- Giç mi? Giç ne demek? Divandaki Pan:

- Yani Geç oldu demek, Pani! Geç oldu. Saat geç! diye açıkladı...

Gruşenka, canı sıkılarak, bağırır gibi tiz bir sesle:

- Hep de herşey için vakti geç buluyorlar, hiç bir şey yapamıyorlar! diye bağırıldı. Kendileri can sıkıntısı içinde oturuyorlar. Başkalarının da canlan sıkılsın istiyorlar. Sen gelmeden de hep öyle susuyorlardı. Hep karşımda böbürlenip durdular...

Divandaki Pan :

- İlahem benim! diye bağırıldı. Tso moviç to sen stane. Vidzen nelasken i estem smuthih. (Bana karşı güler yüz görmüyorum da ondan üzüntülüyüm.)

Sonra Mitya'ya doğru döndü :

- Esten gotüv. (Ben hazırım pane.) diye sözünü bitirdi.

Mitya cebinden kâğıt paralarını çıkarıp içlerinden iki tane yüz rubleliği masanın üzerine koydu :

- Başla Pane, dedi. Sana çok para kazandırmak istiyorum, Pan! Al, bakalım iskambilleri! Tut bankoyu.

Kısa boylu Pan, ciddî ve ısrarlı bir tavırla :

- İskambiller hancıdan olsun, Pane, dedi. Pan Vurublevskiy onu destekledi.

Mitya:

- Hancıdan mı olsun? diye sordu. Peki, anlıyorum, varsın hancı getirsin, iyi söylediniz, Panove!

Sonra hancıya seslendi :

- İskambil getir!

Hancı açılmamış bir deste iskambil getirdi ve Mitya'ya kızların artık hazırlandığını, yahudilerin de herhalde, biraz sonra semballeri ile geleceklerini, yiyecek getiren troykanın ise henüz daha gelmediğini haber verdi. Mitya masanın önünden kalktı, hemen emirler vermek için koşarak yandaki odaya gitti. Ama kızlardan ancak üçü gelmişti. Maria ise daha ortalıkta yoktu. Zaten Mitya'nın kendisi de ne emir vereceğini, ne diye oraya koşup geldiğini bilemiyordu. Yalnız sandıktan hediyeler, karamelalar, fondanlar çıkarmalarını ve bunları kızlara dağıtmalarını emretti. Sonra aceleyle :

- Andrey'e de votka verin. Votka verin Andrey'e! Andrey'i gücendirdim ben!

Bu sırada peşinden koşarak gelmiş olan Maksimov, ' omuzuna dokundu. Mitya'ya :

- Bana beş ruble verir misin? Ben de bankoda talihimi denemek istiyorum, diye fısıldadı. Hi, hi, hi!..

- Çok güzel, çok iyi. on ruble vereyim! Alın işte! Mitya, bütün kâğıt paraları gene cebinden çıkardı ve içinden on ruble bulup çıkardı.

- Kaybedersen gene gel, gene gel...

Mitya da hemen geri döndü ve onları beklettiği için özür diledi. Pan'lar artık oturmuş ve iskambil destesini açmışlardı bile. Şimdi çok daha nazik ve hemen hemen yumuşak bir tavırla bakıyorlardı. Divandaki Pan. yeni bir pipo yakmış, iskambilleri dağıtmaya hazırlanmıştı. Hattâ yüzünde bir törende bulunuyormuş gibi resmî bir anlam vardı. Pan Vurublevskiy:

- Na meistza, Panove! diye bağırıldı.

Kalğanov:

- Hayır, ben artık oynamıyacağım! Zaten demin çınlara elli ruble kaptırdım.

Divandaki Pan; ona doğru dönerek:

398

KARAMAZOV KARDEŞLER

- Pan'ın talihi yokmuş, belki şimdi gene talihli olabilir.

Mitya heyecanla :

- Bankoda kaç para var? Ne kadar varsa, o kadarı mı verilecek?

- Anlaşmaya göre, Pane! Yüz olabilir, iki yüz. olabilir, ne kadar koyarsan o kadar...

Mitya kahkahalarla gülmeye başladı:

- Bir milyon olsun Öyleyse! Pan yüzbaşı. Fan Podvisotskiy'ı işittiler belki...

- Hangi Podvisotskiy?

- Varşova'da banko oynanıyormuş. Kim ortaya para koyduysa karşılığını alıyormuş. Podvisotskiy

gelmiş, masanın üzerinde bin altın görmüş. Bunun üzerine bankoya karşı oynamış. Bankoyu tutan ona: Pane Podvisotskiy, ortaya altın koyacak mısın? Yoksa şeref sözüne güvenerek mi oynyalım? diye sormuş. Podvisotskiy: Şeref sözüne güvenerek oynyalım. Böylesi daha iyi Pane! Bankoyu tutan zarları atmış. Podvisotskiy, bin altını almış. Bankoyu tutan: Al Pane! diyerek çekmeceyi çekmiş ve içinden bir milyon çıkarıp vermiş. Al Pane, oto ves tvoy rahunek (Senin payın bu kadar!) Meğer banko milyonlukmuş. Podvisotskiy: Bunu bilmiyordum demiş. Bankoyu tutan da: Pane Podvisotskiy sen ortaya şerefini koyarak söz üzerine oynadın, biz de şerefimizi ortaya koyarak karşılığını verdik, demiş. Podvisotskiy milyonu böylece almış.

Kalganov:

— Yalan! dedi.

— Pane Kalganov, ve seyahetnoi kumpanyi tak muvitz ne projistoi. (Namuslu bir toplulukta böyle konuşulmaz!)

Mitya :

— Sanki Polonyalı bir oyuncu sana bir milyonu böylece kaptırmış gibi! diye bağırdı, ama hemen aklı

39

başına geldi: Bağışla beni Pane, suçluyum, gene suçluyum! Verir, verir, şeref sözü üzerine, bir Polonya'linin şerefi üzerine söz verdiği için bir milyon da verir. Na polskuz çest! Görüyorsun ya nasıl lehçe konuşuyorum. Ha, ha, ha!... Bak işte on ruble koyuyorum. Ortada vale var.

Maksimov elindeki kâğıdı, kızı ortaya koyarak kesik kesik hi hi hi! diye güldü:

— Ben de1 küçük hanımın üzerine bir rublecik koyuyorum, kupa kızına, cici kıza, küçük Panečkaya, hi! hi! hû... dedi ve herkesten elindeki iskambili saklamak istiyormuş gibi, masaya iyice yaklaştı ve aceleyle eğilerek haç çıkardı.

Mitya kazandı. Rubleyi de aldı. Mitya :

— Köşe! diye bağırdı...

Maksimov, bir rublecik kazandığı için müthiş sevinerek büyük bir memnunluk içinde :

— Ben de gene bir rublecik oynayacağım. Tek bir rublecik! Sembil olsun, küçücük, küçümencik bir sembil olsun.

Mitya :

— Aldım onu! diye bağırdı. Yedilinin üzerine çift olsun.

— Çift olarak yediliyi de aldılar! Kalganov birden:

— Yeter! dedi.

Mitya, hep ortaya koyduğunu iki misline çıkararak :

— Duple, duple! diye iki katına çıkarıyor ve iki katına çıkardığı her iskambil karşı taraftan almıyordu.

Bir rublecik oynadığı vakit ise kazanıyordu. Mitya öfke içinde :

— Duple olsun! diye kükredi. Divandaki Pan :

— İki yüz kaybettin, Pane! Gene ikiyüz mü koyuyorsun? diye öğrenmek istedi.400

401

— Nasıl olur? Şimdiden ikiyüz mü kaybettim? Peki iki yüz daha olsun. Tüm ikiyüz de Pe olsun.

Mitya bunu söyledikten sonra cebinden paraları çıkardığı gibi iskambillerden kızın üzerine iki yüz ruble atacağı sırada Kalganov birden iskambili eliyle kapadı. Gür sesiyle :

— Yeter! diye bağırdı. Mitya ona dikkatle baktı:

— Ne oldu? dedi.

— Yeter artık! Artık oynamayın, istemiyorum. baha fazla oynamıyacaksınız.

— Neden?

— Öyle iste! Bos verin, kesin oyunu ve çekip gidin. İşte bunun için! Artık daha fazla oynamanıza izin vermem!

Mitya, ona derin bir şaşkınlık içinde bakıyordu. Gruşenka sesinde garip bir ifadeyle :

— Bırak Mitya! Belki de doğru söylüyor. Zaten çok kaybettin.

Her iki Pan da birden çok gücenmiş gibi davranarak yerlerinden kalktılar. Kısa boylu Pan, sert bir tavırla Kalganov'u tepeden tırnağa süzdü.

Pan Vurublevski Kalganov'a :

— Yak, sen Povajes to robiteze, Pane, buna nasıl cüret ediyorsun' diye homurdandı.

Gruşenka :

— Ne hakla, ne hakla bağıırıyorsunuz, bağırmayın! diye haykırdı. Sizi hint horozları sizi!

Mitya hepsine sıra ile bakıyordu. Ama Gruşenica'nın yüzündeki belirsiz değişiklik onu birden şaşırtmıştı. Aynı anda o zamana kadar hiç aklına gelmeyen yeni bir düşünce zihninden geçti. Yepyeni garip bir düşünceydi bu.

Kısa boylu Pan :

— Pani Agripinna, diye söze başlayacak oldu.

Meydan okuyan bir tavırla kıpkırmızı olmuştu. Birden Mitya yanına yaklaştı, omuzuna vurarak :

— Çok sayın bay, iki çift lâkırdım var size.

— Çevo htzeş Pane (Ne var?)

— Öbür odaya, o odaya gidelim, sana iki sözcük, iki güzel sözcük söyleyeceğim. En güzel sözlerden...

Çok memnun kalacaksın!

Kısa boylu Pan şaşıp kaldı ve ürkek bir tavırla Mitya'ya baktı. Ama gene de razı oldu. Yalnız bir şart koştu. Pan Vurublevskiy de onlarla birlikte gelecekti.

Mitya :

— Muhafız mı gelsin istiyorsun? Varsın gelsin o da, o da gelmeli! Hatta onun muhakkak gelmesi gerekir! diye bağırdı. Marş Pan öve!

Gruşenka endişeyle:

— Nereye gidiyorsunuz? diye sordu. Mitya :

— Bir anda döneceğiz, diye karşılık verdi. Yüzünde garip bir cesaret, beklenmedik garip bir canlılık parıldamıştı. Bir saat önce o odaya girdiği vakit yüzünde hiç te öyle bir ifade yoktu. Fanları kız korosunun toplandığı ve sofranın hazırlandığı büyük odaya değil de, sandıkların, yüklerin ve herbirinin üzerinde yığınla basma kılıflı yastıklar bulunan iki büyük karyolanın durduğu yatakhane, sağdaki odaya götürdü. Bu odada ta köşede küçük tahta bir masanın üzerinde bir mum yanıyordu. Pan ile Mitya masanın önüne karşılıklı olarak oturdular. O kocaman Pan Vurublevskiy ise onların yan tarafına ellerini arkasında kavuşturarak oturdu. Panlar ciddî bir tavırla ve belli "bir merakla bakıyorlardı. Kısa boylu Pan :

— Pan'a ne gibi bir yardımımız dokunabilir? diye sordu.

Karamazov Kardeşler — F.: 26

402

Mitya :

— Şöyle bir yardımda bulunabilirsiniz Pane, ben fazla konuşacak değilim, bak al sana para.

Kâğıt paralarını çıkarmıştı:

— Üç bin ister misin? Al, sonra nereye gidersen git.

Parı keskin bir bakışla, büyük bir dikkatle bakıyordu. Gözlerini Mitya'nın yüzüne dikmişti.

— Trji tisentzi Pane? diye sordu. Vurublevskiy ile bakıştılar.

— Trji Panove'ya Trji! dinle Pane görüyorum ki, akıllı adamsın. Al bu üç bini ve buradan defol. Giderken Vurublevskiy'i de götür, işitiyor musun bunu? Ama hemen şu anda ve bir daha geri dönmek üzere gideceksin, anlıyor musun Pane? İşte şu kapıdan bir daha ömrünün sonuna kadar dönmek üzere çıkıp gideceksin. Senin orada neyin var, palton mu, kürkün mü? Ben sana getiririm. Sana hemencecik bir troyka hazırlarlar, sonra... dovidzenya, Pane! Olur mu?

Mitya kesin bir tavırla karşılık bekliyordu, içinde hiç bir şüphe yoktu. Pan'ın yüzünde çok kesin bir anlam belirdi.

— Peki paralan nasıl vereceksin Pane?

— Rubleleri şöyle vereceğim Pane: Şimdi şu anda peşin olarak ve arabacı için sana beş yüz ruble vereceğim. İki bin beş yüz rubleyi de yarın şehirde veririm. Şerefimin üzerine yemin ederim. Yarın alacaksın onları. Patlarım çatlarım, ama bulurum, diye bağırdı.

Polonyalılar gene bakıştılar. Pan'ın yüzünde kötüye doğru bir değişiklik olmuştu. Mitya işin kötüye gittiğini hissederek parayı arttırdı:

— Yedi yüz, yedi yüz vereceğim! Beş yüz değil! Hemen şu anda, eline sayacağım, dedi. Ne oluyorsun Pan? İnanmıyor musun yoksa? Canım, sana üç binin hepsini de şimdi veremem ya! Verirsem, sen de hemen yarın Gruşenka'nın yanına dönersen, ne olacak sonra?

403

Zaten şimdi o üç bin ruble yanımda yok. Paralar kentte, evimde.

Mitya, bunları aceleyle ve her söylediği sözde cesareti biraz daha kırılarak korkuyla söylüyordu.

— Vallahi billahi, orada duruyorlar, sakladım onları...

Birden kısa boylu Pan'ın yüzünde kendine aşırı derecede değer verdiğini belli eden bir duygu, belirdi.

Alaylı alaylı:

— Çi ne potşe bu veş yeşo çego? diye sordu. Pfe! Af Pfe! (Ayıp, ayıp.)

Sonra yere tükürdü. Pan Vurublevskiy de tükürdü. Mitya artık herşeyin bittiğini anlayarak umudunu yitirmiş bir halde:

— Bunun için mi yere tükürüyorsun, Pane? diye söylendi. Gruşenka'dan daha fazla koparacağını sanıyorsun, değil mi? Amma da üç kâğıtçısınsınız ikiniz de! Üç kâğıtçı!...

Küçük Pan, birden İstakoz gibi kızarak :

— Yeste do jibogo dotkentem (bu benim için en büyük hakarettir). Sonra büyük bir öfke içinde sanki artık hiçbir şey dinlemek istemiyormuş gibi odadan dışarı çıktı. Vurublevskiy sallana sallana arkasından gitti, en sonda da artık utanç içinde ne yapacağını şaşırılmış olan Mitya geliyordu.

Gruşenka'dan korkuyor ve Pan'ın içeri girer girmez bağırp çağıracağını hissediyordu. Gerçekten de öyle oldu. Pan salona girdi ve tiyatrodan rol yapıyormuş gibi bir poz takınarak Gruşenka'nın önünde durdu :

— Pani Agrippina, yestem do jivego dotkentim, diye bağırarak oldu.

Ama Gruşenka'nın birden sabrı tükendi, sızlayan bir yarasına dokunmuşlardı sanki. Adama :

— Rusça konuş, Rusça! diye bağırdı. Bir tek keli404

me lehçe istemiyorum! Eskiden rusça konuşuyordun ya... beş yıldır unuttun mu?

Öfkesinden kıpkırmızı olmuştu.

— Pani Agrippina...

— Benim adım Agrafena... Gruşenka'yım ben!... Rusça konuş! Yoksa dinlemem seni!

Pan fena halde bozulmuştu, homurdandı, sonra rusça sözleri bozuk bozuk söyleyerek aceleyle kibirli bir tavırla :

— Pani Agrippina, ben buraya eskiden olup bitenleri başışlamağa, bugüne dek olup bitenleri unutmağa geldim... dedi.

Gruşenka sözünü kesti. Yerinden fırlayarak :

— Ne diyorsun sen? Benim için mi? diye bağırdı. Yani sen buraya beni başışlamak için mi geldin?

— Tak yest, pani (evet, öyle pani) ben adî bir insan değilim, ben vicdanlı bir insanım. Ama burada sevgililerini görünce zdizven (hayret ettim). Pan Mitya bana öbür odada üç bin ruble veriyordu, tek buradan gideyim diye. Ben de suratına tukurdum.

Gruşenka kriz geçiriyormuş gibi tiz bir sesle :

— Neler söylüyorsun? Sana beni bırakman için para mı veriyordu? diye bağırdı. Bu doğru mu Mitya?

Bu cesareti nerden buldun? Ben satılık mıyım?

Mitya, avazı çıktığı kadar:

— Pane, pane! diye bağırdı. Ona hiçbir leke gelmedi, tertemizdir o! Ben hiçbir zaman onun sevgilisi olmamışım. Bunu sen uydurdun!

Gruşenka :

— Beni onun karşısında ne cesaretle savunuyorsun? Ben temiz kalmışsam namuslu olduğum, ya da Kuzma'dan korktuğum için öyle kalmış değilim. Tek onun karşısında gururum yaralanmasın, onunla karşılaştığım vakit, o alçağa ne kadar temiz kaldığımı gös

405

terebileyim diye öyle kaldım. Parayı gerçekten, almadı mı?

Mitya:

— Alacaktı canım, alacaktı... diye bağırdı. Ama üç bini birden vermemi istedi, ben ise peşin olarak yalnız yedi yüz veriyordum.

— Anlaşıldı: demek bende para olduğunu işitmiş, onun için benimle evlenmek üzere çıkageldi!

Pan:

— Pani Agrippina, diye bağırdı. Ben şövalyeyim, ben Polonyalıyım, âdi adam değilim!... Ben seni kendime eş olarak almağa geldim, oysa karşımda yepyeni bir Pani görüyorum. Başına buyruk, utanma bilmeyen bir kadın görüyorum...

Gruşenka kendinden geçmiş gibi:

— Ee!... Defol git, geldiğin yere! Seni kovsunlar diye bir emir veririm, şimdi buradan atarlar seni!

Beş yıl kendi kendime acı çektiirdiğim için, aptalmışım, aptal! Hem ben kendime bunun için eziyet

etmedim, içimde öfke olduğu için acı çektim. Zaten bu adam o değil ki! O öyle miydi? Bu onun babası gibi bir şey!.. Perukanı nerede yaptırdın söylesene? öbürü kartaldı, bu karga! Öbürü güler, bana şarkılar söylerdi... Oysa ben, ben beş yıl gözyaşı döktüm durdum! Allah kahretsin benim gibi bir aptalı... Ah ne adımıymış ben! Ne utanmazmışım!

Kendini koltuğun üzerine attı, elleri ile yüzünü kapadı. O anda, birden yandaki odadan, artık bir araya toplanmış olan Mokroye'li kızların korusu ve insanı coşturan bir oyun şarkısı duyuldu. Pan Vurublevskiy birden :

— Buna rezalet derler!... diye kükredi. Hancı! Kov bu utanmazları buradan!

Çoktandır içeride bağrıışmaları işiterek müşterilerinin kavga ettiğini hisseden ve merakla kapının aralığında bakan hancı hemen içeri gireli. Vurublevskiy'e dönerek :

— Ne bağıırıyorsun? Ne yırtınıp duruyorsun? diye anlaşılma, nazik bir tavrıla sordu.

Pan Vurublevskiy avazı çıktığı kadar:

— Hayvan! diye bağırdı.

— Hayvan mı? Peki, sen demin hangi iskambillerle oynuyordun? Ben sana bir deste vermişim, o desteyi sakladın! Sahte iskambillerle oynadın! Sahte iskambil kullandığın için Sibirya'ya sürdürebilirim, biliyor musun sen bunu? Sahte iskambil, tıpkı sahte vesika gibidir...

Divana doğru yürüdü, parmaklarını arkalık ile oturma yerinin yastığı arasına soktu, oradan daha açılmamış, bir deste iskambil çıkardı. Onu yukarı kaldırıp herkese göstererek :

— İşte benim destem burada! Açılmamış bile! Ben odadan, getirdiğim iskambil destesini aralığa nasıl soktuğunu, yerine kendi destesini nasıl koyduğunu gördüm! Sen Pan değil, sahtekârın birisin!

Kalğanov :

— Ben öbür Pan'ın iki kez el değıştirdiğini görmüşüm! diye bağırdı.

Gruşenka kollarını iki yanına şiddetle indirerek :

— Ah! Ne ayıp, ne ayıp!... diye bağırdı ve gerçekten de utancından kızardı. Aman Allahım! Ne biçim adam olmuş!

Mitya :

— Ben de öyle düşünüyordum! diye bağırdı.

Mitya bunu söyler söylemez, Pan Vurublevskiy, fena halde bozulmuş olarak ve büyük bir öfke ile Gruşenka'ya doğru döndü, yumruğunu ona doğru sallıyarak genç kadını tehdit eder gibi:

— Seni sokak şırfıntısı! diye bağırdı.

Ama o daha bağıırır bağırma, Mitya üzerine atıl

407

salondan çıkarıp biraz önce, her ikisini de götürdüğü sağdaki odaya taşıdı. Hemen ardından döner dönmez, heyecanla, soluk soluğa :

— Onu o odada yere yatırdım! diye haber verdi. Dövüşüyor kerata! Ama artık oradan çıkamaz!

Kapının bir kanadını kapadı, öbür kanadını ardına kadar açarak uzun boylu Pan'a :

— Çok saygı değer beyefendi, siz de oraya buyurmaz mısınız pşepaşam?...

Trifon Borisoviç :

— Beyefendi, Mitriy Fiyodoroviç, diye bağırdı. Ne olursun, şu paralarını geri al onlardan! Demin oyunda ikaybettiğin paralan, onlar bu paraları senden çalmış sayılırlar.

Kalğanov birden:

— Ben elli rublemi geri almam...

Mitya :

— Ben de iki yüz rublemi almayıcağım! diye bağırdı. Ne olursa olsun geri almam artık! Varsın teselli olarak ona kalsın!

Gruşenka :

— Aferin sana Mitya! Aslan Mitya! diye bağırdı. Sesi öfke ile çınlamıştı. Kısa boylu Pan kızgınlığından kıpkırmızı olmuş bir yüzle, ama gene de gururlu gururlu kapıya doğru yürümeye başlamıştı. Birden durakladı, Gruşenka'ya doğru dönerek :

— Pani, yejeli htzeş istz za mnovu idzmn. yesli ne bvay zdrova! (Pani eğer arkamdan gelmek istersen gidelim, istemezsen elveda!)

Sonra öfkesinden, hırsından homurdanarak kapıdan öbür tarafa geçti. Kendine çok güveni olan bir insandı : Olup biten herşeyden sonra hâlâ Pani'nin arkasından geleceğinden ümit kesmiyordu. Kendine o kadar değer veriyordu! Mitya arkasından kapıyı çarparak kapadı.408

KARAMAZOV KARDEŞLER

Kalğanov :

— Kapıyı kilitleyin, dedi.

Ama kilit öbür taraftan "Şak! diye kapandı. Adamlar kapıyı kendileri içerdten kilitlemişlerdi. Gruşenka öfkeyle, acımasız bir tavırla :

— Aferin!... diye bağırıldı. Aferin! Onların lâıyk oldukları da bu zaten...

VIII SAYIKLAMA

Sonra tam anlamıyla bir sefahat âlemi, müthiş bir ziyafet başladı. Gruşenka herkesten önce davranarak yüksek sesle şarabı istedi :

— İçmek istiyorum! Zil zurna sarhoş olmak istiyorum! Eskisi gibi olsun. Hatırlıyor musun Mitya, hatırlıyor musun ha? Burada nasıl kendimizden geçmiştik!

Mitha ise sayıklıyor gibiydi, Mutlu olacağınıhissediyordu. Bununla birlikte Gruşenka onu durmadan yanından kovuyor:

— Git eğlen, onlara söyle oynasınlar. herkes neşelensin... Fırıl fırıl dönsün evimiz, fırıl fırıl dönsün ocağımız... oynasınlar, tıpkı o zaman olduğu gibi Tıpkı o zaman olduğu gibi! diye bağırmaya devam ediyordu.

Büyük bir heyecan içindeydi. Bunun üzerine, Mitya koşup emirler vermeğe başladı. Koro yandaki odada toplanmıştı. Zaten o oturdukları oda hem dardı, hem de basma bir perde ile ikiye ayrılmıştı. Bu basma perdenin arkasında kus tüyü yatağı ile kocaman bir karyola, karyolanın üstünde de basma kılıfları içindebir yığın yastık vardı. Evin öbür temiz dört odasında da karyolalar vardı.

Gruşenka tam kapı ağzında oturuyordu. Mitya onun. koltuğunu buraya getirmişti. Genç kadın o gün de, orada ilk defa âlem yaptıkları vakit de aynı şekilde oturmuş, koroya ve oynayanlara oradan bakmıştı. Kızlar gene o kızlardı. Keman ve sembal çalan yahudiler de toplanmışlardı. Sonunda troyka ile o beklenen şaraplar, yığın yığın yiyecek de geldi.

Mitya koşuşup duruyordu. Odaya olup bitenleri seyretmek için yabancılar da, erkek, kadın birçok köylü de gelmişti. Uykuya dalmak üzere oldukları bir sırada, tıpkı bir ay önce olduğu gibi, ziyafete konacaklarını hissederek yataklarından kalkmışlardı. Mitya herkesle selâmlaşıyor, tanıdıklarını kucaklıyor; bazılarının yüzlerini hatırlamağa çalışıyor, şişeleri açıyor, rastgele herkese içki ikram ediyordu. Şampanyanın üzerine yalnız kızlar üşüşüyordu. Rom, konyak ve özellikle sıcak punç daha çok mujiklerin hoşuna gidiyordu.

Mitya, bütün kızlar için şokala kaynatılmasını ve bütün gece çay bitmesin diye üç semaverin birden yakılmasını emretmişti. Her gelene çay ile punç yetmeliydi. Herkes her istediğinden içebilmeliydi. Sözün kısası düzensiz, akıl almaz bir karışıklık olmuştu. Mitya da tam havasını bulmuştu, ne kadar patırtı gürültü olursa o kadar çok canlanıyordu. O sırada rastgele bir köylü ondan para istiyecek olsa, hemencecik desteyi çıkarıp paralarını sağa sola hiç saymadan dağıtabilirdi.

Hancı Trifon Borisoviç bu yüzden ve herhalde Mitya'yi yanlış işler yapmaktan korumak için, hemen hemen yanından hiç ayrılmıyor, etrafında dolaşıp duruyordu. Galiba o gece artık yatıp uyumaktan büsbütün vazgeçmişti. Bununla birlikte, az içiyordu. Topu topu bir kadehçik punç içmişti, o kadar! Kendi açısından Mitya'nın çıkarlarını korumak için keskin bir bakışla herşeyi dikkatle izliyordu. Bazı anlarda, gerekirse yumuşak ve dalkavukça bir tavırla, Mitya'yı durduruyor,410

onu yaptıklarının yanlış olduğuna inandırmağa çalışıyordu, geçen sefer olduğu gibi mujikleri purolara, ren şaraplarına boğarak herşeyini paylaşmasına engel oluyor, hele Allah korusun, para dağıtmasına hiç imkân vermiyor, kızların likör içmelerine, şeker yemelerine fena halde öfkeleniyordu. Bunların hepsi bitli, Mitriy Fiyodovoriç diyordu. Bunların kışına bir tekme vuracaksın! Üstelik bunu şeref saymalarını emredeceksin! Onlar buna lâıyktır!

Mitya bir kez daha Andrey'i hatırlayarak ona da punç göndermelerini emretti. Zayıf, duygulu bir sesle :

Kalbini kırdım onun! diye tekrarlayıp duruyordu. Kalğanov, önce içmek istemedi; kızların korusu da önce hiç hoşuna gitmemişti. Ama iki kadeh şampanya içtikten sonra, müthiş neşelendi. Odalarda dolaşıyor, gülüyor, herşeyi ve herkesi, şarkıları da, müziği de öve öve göklere çıkarıyordu. Maksimov mutluluğun son basamağına ulaşmıştı, iyice sarhoş olmuş, Kalğanov'un yanından bir adım olsun ayrılmıyordu. Artık çakır keyf olan Gruşenka da Mitya'ya Kalğanov'u göstererek: Ne şeker, ne cici çocuk! diyordu. O zaman Mitya, sevinç içinde koşup Kalğanov ve Maksimov'la öpüşüyordu...

Doğrusunu söylemek gerekirse, Mitya birçok şeyleri seziyordu. Gerçi Gruşenka daha ona hiçbir şey söylememişti ve belliydi ki söyliyeceğini mahsus erteliyordu. Ama arada bir ona ateşli bir bakışla tatlı tatlı bakıyordu. Sonunda birden Mitya'nın elini sınıksıkı yakaladı, var gücü ile onu kendine doğru çekti. O sırada kapının yanında, koltukta oturuyordu.

— Demin buraya nasıl girmiştin? Ha? Nasıl girmiştin içeri? öyle korkmuştum ki! Peki nasıl oldu da, beni ona bırakmağa razı oldun, ha? Gerçekten istiyor muydun bunu? Mitya derin bir mutluluk içinde :

411

— Ben senin mutluluğunu yok etmek istemiyordum! diye söyleniyordu.

Ama Gruşenka zaten Mitya'nın bir karşılık vermesini beklemiyordu, buna ihtiyacı yoktu. Mitya'yi gene kendisinden uzaklaştırıyor :

— Haydi, git... Eğlen, diyordu. Ama üzülme, gene yanıma çağıracağım seni!

Mitya uzaklaşıyor, Gruşenka da gene şarkıları dinlemeğe, oyunu seyretmeğe koyuluyordu. Ama Mitya nerede olursa olsun genç kadın onu gözleriyle izliyor, aradan on beş dakika kadar geçtikten sonra, onu tekrar çağırıyor, Mitya da koşarak gene yanına geliyordu.

— Gel, otur yanıma. Anlat bakalım! Dün benim buraya geldiğimi nasıl işittin? Anlat, önce kimden işittin bunu?.

Mitya da bağlantısız cümlelerle, karmakarışık olarak içten gelen bir heyecanla herşeyi anlatmaya koyuluyordu. Yalnız anlatışında bir gariplik vardı, sık sık kaşlarını çatıyor, sözünü kesiyordu. Gruşenka :

— Canım neden kaşlarını çatıyorsun öyle? diye soruyordu...

— Hiç... hiç... Orada bir hasta bıraktım da! Ah! O hasta bir iyileşse! Bir iyileştiğini duysam! Bunu işitmek için şu anda ömrümden hemen şurada on yılı seve seve verirdim.

— Eh hasta ise Tanrı şifasını versin! Demek gerçekten yarın kendini öldürmeyi düşünüyordun, ha? Ah, ne budala çocuksun! Hem ne diye öldüreceksin kendini? İşte ben böyle akli başında deşilmiş gibi davranan erkekleri severim...

Gruşenka artık dilini döndürmekte güçlük çekiyordu :

— Demek benim için herşeyi göze alırsın? Öyle mi? Demek gerçekten yarın kendini öldürmeyi düşünüyordun öyle mi? Budala çocuk! Hayır! Azıcık sabret, bel412

ki yarın sana küçücük bir söz söyleyeceğim... Bugün, söylemem! Yarın söylerim... Sen o sözü bugün söylememi isterdin, öyle deşil mi? Ama ben bugün söylemek istemiyorum... Haydi git, eğlen şimdi. Bununla birlikte, bir ara şaşkın ve endişeli bir tavırla Mitya'yı gene yanma çağırırdı:

— Neden üzgün duruyorsun? Görüyorum, üzgün duruyorsun... Hayır benden saklayamazsın! Görüyorum... diye söylenerek keskin bir bakışla gözlerinin içine baktı:

— Gerçi köylülerle orada öpüşüyor, bağırıp çağırıyor, ama ben bir şeyler görüyorum... Olmaz, neşeli olmalısın! Madem ben neşeliyim, sen de neşeli olmalı, eğlenmelisin... Hem ben burada olan birini seviyorum. Bil bakalım kimi? A! Bak: çocuk uyumuş, sızmış zavalıcık!...

Kalğanov'u gösteriyordu. Genç adam gerçekten içkiyi fazla kaçırmış, bir an için oturduğu yerde, divanda uyuyuvermişti. Ama sızmış deşildi. Nedense çok sıkılmıştı, sıkıntısından uyku bastırıyor demiş ve uyuyakalmıştı. Kızların içkinin etkisi arttıkça artık iyice çığrından çıkan açık saçık bir şekil alan şarkıları da onu fena halde üzmüştü.

Oyunları da öyleydi: İki kız giyimlerini deşştirerek ayı olmuşlardı. İri yarı bir kız olan Stepanida da elinde sopayla ayıcı rolünü oynuyor, ayılarını müşterilere göstermeye lalısıyordu.

— Daha neşeli ol Maria! diye bağırıyordu. Yoksa sopayı yersin.

Sonunda ayılar, ayıbı bir tarafa bırakıp içerisini tıklım tıklım dolduran köylü kadiri ve erkeklerin etrafı çınlatan kahkahaları arasında iyice açılıp saçılarak yerlere yuvarlandılar.

Gruşenka mutlu bir yüzle herşeyi hoş görüyor gibi:

— Varsın eğlensinler! Varsın eğlensinler! diyordu.

413

Eğlenmek için vakitleri mi vardı sanki? Madem fırsat çıktı, eğleşmesinler mi?...

Kalğanov, olup bitenlere tiksinti ile bakıyordu: •Geriye çekilerek:

— Hayvanlıktan başka bir şey deşil, tüm bu halk eğlenceleri! diye söylendi. Bunlar bahar oyunlarıymış. Yaz gecelerinde güneşi sakladıkları" zamanki oyunlardanmış.

Hele yeni moda olan bir şarkıdan hiç hoşlanmamıştı. Bu şarkının çok canlı bir oyun havası ile söylenen ara nağmesi vardı. Şarkıda yoldan arabayla geçen ve rastladığı genç kızlara soru soran bir beyden söz ediliyordu.

"Kızlara soru soruyordu bey

Seviyor mu kızlar onu, sevmiyor mu?

Ama kızlara öyle geliyordu ki, beyefendiyi sevmeleri imkânsız bir şeydi. Beyefendi dayak atar, acıtır canımı Sevmez gönlüm, sevmez o beyi. Sonra yoldan bir çingene geçiyordu. (Şarkıda çin.gene sözü özellikle i harfinin üzerine basılarak söyleniyordu.) O da aynı şeyi yapıyordu. Çingene soruyordu kızlara Seviyorlar mı onu, sevmiyorlar mı? Ama çingene de sevicecek insan değildi onlara gö Çingene eder hırsızlık Acı çektirir bana, acı çektirir bana... Böylece yoldan birçok kimseler geçiyor, hepsi de kızlara soru soruyordu. Bir ara yoldan bir er geçiyordu: Er soru soruyordu kızlara Seviyorlar mı kızlar onu, sevmiyorlar mı?414 Ama kızlar eri de küçümseyerek reddediyorlardı. Er sırtında taşır çantasını... Ben de taşırım... Şarkının bu bölümünde akla gelebilecek en açık saçık sözler geçiyordu. Kızlar bu sözleri hiç çekinmeden apaçık söylemişlerdi. Bu da şarkıyı dinleyen kalabalığı iyice coşturmuştu. Sonunda iş tüccarın üzerinde kalıyordu : Tüccar kızlara soruyordu, Seviyorlarmı onu, sevmiyorlar mı? Kızların tüccarı çok sevdikleri anlaşılıyordu. Tüccarcık satış yapar, Bana kraliçeler gibi bakar. Hattâ Kalganov öfkeye kapıldı, Yüksek sesle : — Bu artık büsbütün modası geçmiş bir şarkı! dedi. Hem kim uyduruyor bunları? Artık o yoldan, geçmedik bir demir yolu işçisi ve bir de yahudi kaldı. Bir onlar kızlara soru sormadılar. Hattâ belki onlar geçselerdi, daha öncekilerin hepsini yenerlerdi. Bunu söyledikten sonra hemen hemen kırılgan bir tavırla çok sıkıldığını söyledi, divana oturdu, oturur oturmaz da uykuya daldı. O güzel küçük yüzü hafifçe solmuş, başı biraz arkaya doğru kaymış, divanın yastığına yaslanmıştı. Gruşenka Mitya'yı ona doğru götürerek : — Bak ne kadar güzel çocuk! diyordu. Demin saçlarını taradım. İpek gibi saçları var! Hem de öyle gür ki... Sonra heyecanla Kalganov'a doğru eğildi, onu alnından öptü. Kalganov hemen gözlerini açtı, Gruşenka'ya baktı, yerinden kalktı, çok düşünceli bir tavırla : — Maksimov nerede? diye sordu. Gruşenka gülerek : KARAMAZOV KARDEŞLER 415 ! — Bak kimi arıyor! dedi. Canım bir dakika yanımda otursana! Mitya! Koş Maksimov'u getir! Maksimov'un artık kızların yanından bir adım bile uzaklaşmadığı, ancak arada bir kadehine likör doldurmak için ayrıldığı, sonra gene koşup yanlarına geldiği, iki fincan da şokola içtiği anlaşıldı. Küçük yüzü kıpkırmızı olmuş, burnu morarmıştı. Gözleri nemli nemliydi; tatlı tatlı bakıyordu. Bir koşu geldi, şimdi bir havaya ayak uydurup sabotiere dansını oynamak istediğini söyledi. — Sizin anlıyacağınız, bana, daha küçük yaşta sosyetenin en kibar insanlarına öğretilen tüm dansları öğretmişlerdi. — Peki, sen onunla git, Mitya! Ben d_e buradan seyrederim, bakalım, nasıl yapacak bu dansı. Kalganov Gruşenka'nın yanında oturmak teklifini saf saf reddederek : — Hayır ben de, ben de gidip seyredeceğim! diye bağırdı. Bunun üzerine, herkes dansı seyretmeye gitti. Maksimov, gerçekten o söylediği dansı yaptı. Ama bu oyun Mitya'dan başka hiç kimsede pek öyle büyük bir hayranlık uyandırmadı. Bütün dans zıplamalarından, ayakları tabanlarını yukarı doğru çevirerek yanlara doğru kıvrımdan başka Bir şey değildi. Maksimov her zıplayıpta, avucuyla tabanlarına vuruyordu. Kalganov, bu dansı hiç beğenmemişti. Mitya ise dans edeni kucaklayıp öptü : — Eh, çok çok teşekkür ederim. Belki yoruldu. Ne bakıyorsun buraya? Şeker ister misin? Ha? Yoksa sigara mı istersin? — Sigara rica ederim, efendim. — Bir şey içer misin? — Ben zaten kendime bir likörcük koymuştum,, efendim... Fondan var mı?— Masanın üzerinde, bir yığın londan var. Hangi.sini istersen al, canım kardeşim! — Ama ben şeylisini, vanilyalısim istiyorum... ihtiyarlar için olanlar var ya, onlardan... Hi! Hi! Hi...

— Hayır öyle özel olanlardan yok, kardeşim, ihtiyar adam, birden Mitya'nın tâ kulağına eğildi.
— Beni dinleyin, dedi. Şu kız var ya! Hani Marljuşka diyorlar ya! Hi! Hi! Hi! Acaba, onunla tanışabilir miyim? Bu iyiliği bana yapar mısınız?...

— Bak hele! Gözü kimdeymiş? Hayır kardeşim, olmaz öyle şey!

Maksimov üzüntüyle :

— Ama benim kimseye kötülüğüm yok ki, efendim! diye fısıldadı.

— Peki, olur, olur. Ama burada yalnız şarkı söylenir, dans edilir, o kadar. Bununla birlikte... Hay Allah kahretsin! Bekle bakalım... Şimdilik karnını doyur, iç, eğlen. Paraya ihtiyacın var mı?

Maksimov gülümsedi:

— Belki sonradan olur!

— Peki peki...

Mitya'nın başı ateş gibi yanıyordu... Sofaya, oradan da avluya girip, binanın bir kısmını içerden çepe çevre saran ahşap sundurmaya çıktı. Taze hava ona zindelik verdi. Karanlıkta bir köşede durdu. Birden iki eliyle başını tuttu. Biraz önce zihninde karmakarışık olan düşünceler birden bir araya toplanmış, tüm izlenimler bir bütün olmuş, zihninde herşey aydınlanmıştı. Bu korkunç, müthiş bir aydınlıktı!

Zihninden: Kendimi öldüreceksem, bundan daha uygun bir an bulabilir miyim? diye bir düşünce geçti.

Gidip tabancamı alayım, onu buraya getirip, işte şurada, bu pis, karanlık köşede işimi bitirivereyim!

Bir dakika kadar kararsızlıklar içinde durdu. Biraz önce, buraya rüzgâr gibi gelirken, arkasında utanç

417

verici şeyler bırakmıştı. Yaptığı o hırsızlık, kendi eliyle yaptığı o hırsızlık yok muydu? Sonra o kan, o kan!.. Ama o sırada gene de daha rahattı. Evet daha rahattı! Çünkü o zaman artık herşey sona ermişti.

Gruşenka'yı yitirmiş, onu başkasına bırakmıştı. Genç kadın onun için artık yok olmuş, ortadan kalkmış bir varlıktı. Ah! o vakit kendini mahkûm etmek ona çok daha rahat görünüyordu. Hiç değilse, bunu kaçınılmaz, zorunlu bir şey olarak görüyordu o zaman. Dünyada onun için artık başka ne kalmıştı ki? Şimdi ise öyle miydi? Durum o zamanki gibi miydi?

Bir kez, şimdi hiç olmazsa o hayaletle, o korkunç varlıkla artık bir alıp veremediği kalmamıştı.

Grusenka'nın o eski göz ağrısı genç kadının üzerinde asıl söz sahibi olan ve kaderini değiştiren adam iz bırakmadan ortadan çekilivermişti. O korkunç hayalet, birden o kadar küçük, o kadar gülünç bir şey haline gelmişti ki! Yatak odasına kucakta götürülmüş, kapı da üzerine kilitlenmişti. O korkunç hayalet artık hiçbir zaman geri dönmiyecekti. Grusenka, utanç duyuyordu ve Mitya onun gözlerinden, bakışından apaçık olarak kimi sevdiğini artık anlıyordu. Evet, işte şimdi, ancak şimdi yaşamının tadına varabilirdi, öyleyken, yaşamak artık imkânsız bir şeydi. Artık yaşıyamazdı! Ah! bu ne feci şeydi!...

Tanrım! duvarın dibinde yatani canlandı! Ö korkunç şeylerle dolu kâse geçip gitsin yanımdan! Mucizeler yarattın Tanrım, o mucizeleri benim gibi günah işlemiş insanlar için yaratmadın mı? Ah, ne olur ihtiyar sağ olsa! Ah, o zaman geri kalan, o utanç verici şeylerin hepsini silerim ortadan? Çalınmış paraları geri veririm! Geri veririm onları! Gerekirse toprağın altından çıkarıp veririm onları... Böylece o rezaletten ömrümün sonuna dek yüreğimden başka hiçbir yerde

— F.: 27418

iz kalmıyacak! Ama hayır! Hayır! Bunlar gerçekleşmesi imkânsız, korkakça hayallerden başka bir şey değil! Allah kahretsin! diye düşünüyordu.

öyleyken, karanlıkta herşeye rağmen aydınlık bir ümit ışığı yanmış gibiydi. Birden yerinden fırladı, içeriye, ona, gene ona, ömrünün sonuna kadar yüreğinin sultanı kalacak olan kadına doğru koştu. Canım Gruşenka'mın bir saatlik, bir dakikalık aşkı, tüm o geri kalan yaşantıya, hattâ bana acı çektiren o rezilce olaylara değmez mi? Bu acayip soru birden tüm varlığını sarmıştı. Ona gitmeliyim, yalnız ona gitmeli, onu görmeli, onu dinlemeli, hiçbir şey düşünmemeli ve herşeyi unutmalıyım! Hiç değilse bu gece için! Hiç değilse bir saat, bir an için!

Sofaya tam girişte, daha sundurmadayken hancı Trifon Borisoviç'le karşılaştı. Hancı ona somurtkan ve endişeli göründü. Mitya'yı aramağa çıkmış gibiydi.

— Ne var Borisoviç? Beni mi arıyordun yoksa? Hancı birden şaşırılmış gibi:

— Hayır efendim, sizi değil, dedi. Neden sizi arıyayım? Siz... neredeydiniz ki?

— Neden öyle somurtuyorsun? Yoksa kızıyor musun? Biraz bekle, biraz sabret, biraz sonra yatmaya gidersin... Saat kaç?

— Üç olacak. Hattâ belki de dörde geliyordur. Ve hemen ekledi:

— Rica ederim, ziyarı yok efendim. Hattâ daha istediğiniz kadar kalabilirsiniz efendim...

Mitya'nın zihninden yanıp sönen bir kıvılcım gibi: Nesi var acaba? diye bir düşünce geçti ve koşarak kızların oyun oynadıkları odaya girdi. Ama Gruşenka orada yoktu. Mavi odada da değildi; orada tek başına Kalganov divanda uyuyordu. Mitya perdenin arkasına baktı. Gruşenka oradaydı. Bir köşeye, sandığın üzerine oturmuş, yandaki karyolaya doğru eğilmiş, başını ve kollarını önden üzerine bırakmış, acı acı ağlıyor, sesini

KARAMAZOV KARDEŞLER

419

işitmesinler diye var gücüyle kendini tutmaya çalışıyordu. Mitya'yi görünce onu işaretle yanına çağırdı.

Genç adam koşarak yanına gelince elini de sımsıkı tuttu. Fısıldıyarak :

— Mitya! Mitya! Onu sevmiştim ben! diye sızlanmağa başladı. Beş yıl boyunca, bütün bu süre içinde, onu o kadar sevdim ki! Ama onu mu sevdim, yoksa o içimdeki öfkeyi mi? Hayır! Sevdığım oydu benim! Ah, onu ne kadar seviyordum. Onu değil de, yalnız içimdeki öfkeyi sevdığimi ileri sürdüğüm vakit, yalan söylemiştim. Mitya ben o zaman daha on yedi: yaşında bir çocuktum. Ama o bana karşı o kadar yumuşak davranıyordu, o kadar neşelliydi ki, hep bana şakılar söylerdi... Yoksa bana mı öyle göründü. O zaman aptal bir küçük kız olduğum için mi bana öyle gidi?.. Şimdi ise, aman Tanrım, bu adam o değil ki! Bu adamın • onunla hiç ilgisi yok! Zaten yüzü de onur yüzüne hiç benzemiyor! Daha yüzüne baktığım vakit, onu tanıyamamıştım, zaten. Oysa Timofey'le birlikte hıraya gelirken, yol boyunca hep onunla nasıl karşılaşacağım? Ona neler söyleyeceğim, birbirimize nasıl bakacağız? diye düşünüp duruyordum.' Heyecandan neredeyse ölecektim! ama buraya geldiğim vakit, sanki o> benim üstüme bir leğen dolusu bulaşık suyu boşaltmış gibi oldum! Beninle tıpkı bir öğretmen gibi konuşuyordu: Hep öyle bilgi, öyle ciddi sözler söylüyordu. Beni öyle resmî, öyle ciddi karşıladı ki, birden bir çıkmaza, girdiğimi hissettim. Söyliyecek söz bulamıyordum, önce sanıyordum ki, o uzun boylu Polonyalılarından utanıyordu! Hep oturuyor onlara bakıyor: Peki şimdi neden onunla bir türlü konuşamıyorum diye düşünüyordum. Biliyor musun? Onu kansj bu hale getirmiştir. :Hani beni bıraktıkta! sonra evlendiği kadın var ya, işte o... O kadın onu orada bambaşka bir adam haline getirmiş! Ah bu ne utanç verici420

birşey Mitya! Ah, o kadar utanıyorum, öyle utanıyorum ki. Ah! Tüm yaşantım için utanıyorum şimdi! Lanet olsun, lanet olsun bu beş yılıma! Lanet olsun!

Sonra gene sel gibi gözyaşları dökmeğe başladı. Ama gene de Mitya'nın elini bırakmıyor, onu sımsıkı tutuyordu. Birden :

— Mitya. yavrucuğum! Dur gitme. Sana bir küçücük söz söylemek istiyorum, diye fısıldıyarak yüzünü ona doğru kaldırdı. Dinle, söyle bana, kimi seviyorum ben? Ben burada birini seviyorum. Ama kim o sevdiğim adam? Söyle bakayım bana?

Gözyaşlarından şişmiş olan yüzünde bir gülümseyiş titredi. Yarı karanlıkta gözleri ıslık ıslık olmuştu.

— Demin Kartal gibi içeri daldığın vakit yüreğime bir ateş düştü. İçimden bir ses hemen: Aptal kız! işte sevdiğin adam bu! diye fısıldadı. Sen içeri girer girmez herşeyi aydınlattın. Ne diye korkuyor sanki? diye düşünüyordum. Gerçekten korkmuştun, korkudan dilini yutmuştun, ne söyleyeceğini bile bilemiyordun. Onlardan korkmuyor ya? diye düşündüm. Ama sen kimseden korkar mısın hiç? Benden korkuyor, yalnız benden! diye düşündüm. Ama budala çocuk! Fenya, giderken Alyoşa'ya pencereden Mitenka'yı bir saatçik sevdim, şimdi de bir başkasını sevmeye gidiyorum diye bağırdığımı sana anlatmadı mı? Ah Mitya, Mitya! Ben ne apt almışım! Nasıl olup da senden sonra, bir başkasını sevebileceğimi düşünebildim? Bağışlar mısın beni Mitya? Söyle bağışlıyor musun? Yoksa bağışlamıyor musun? Seviyor musun beni? Ha, seviyor musun?

Birden fırladı, iki eliyle onu omuzlarından yakaladı. Mitya heyecandan sanki dili tutulmuş gibi genç kadının gözlerine, yüzüne, gülümseyişine bakıyordu. Birden ona var gücü ile sarıldı, genç kadını öpmeye başladı...

421

— Söyle, sana eziyet çektiirdiğim için beni bağışlıyacak mısın? Şimdi doğrusunu söyleyeceğim, hepinize hırşımdan eziyet ediyordum. İhtiyarcığı da mahsus hırşımdan baştan çıkardım, doğrusu bu... Hatırlıyor musun? Bir gün evimde nasıl içki içmiş, nasıl kadeh kırmıştın? O davranışın öylece aklımda kaldı. Bugün ben de kadehimi kırdım. O âdi yüreğimin şerefine içtim. Mitya! Şahinim benim! Neden öpmüyorsun beni? Beni bir kez öptü, kendini benden kopardı, şimdi de bakıp duruyor, dinleyip duruyor... Beni dinliyecek ne var? öp beni! Daha kuvvetli öp! İşte böyle! İnsan sevince tam sevmeli! Şimdi artık kölen olacağım, ömrümün sonuna kadar kölen olacağım senin! Kölen olmak ne tatlı şey! Öp! Döv beni, acı çektir bana! Bana istediğini yapabilirsin!... Ah, şimdi gerçekten bana acı çektirmeli. Dur! Bekle, sonra, öyle

istemiyorum...

Mitya'yı birden iterek kendinden uzaklaştırdı:

— Çekil buradan Mitya! Şimdi gidip şarap içeceğim! Sarhoş olmak istiyorum. Şimdi, sarhoş olup oynamaya başlayacağım. Oynamak istiyorum! Oynamak istiyorum !...

Gruşenka, Mitya'nın kollarından sıyrılarak perdenin arkasından çıktı. Mitya da kendini kaybetmiş gibi peşinden koştu. Zihninden: Artık ne olursa olsun! Artık ne olursa olsun! Şu anda tüm dünya bir anıma feda olsun! diye bir düşünce geçti. Gruşenka gerçekten bir kadeh şampanyayı hemen bir solukta içti ve hemen sarhoş oldu. Dudaklarında aşın derecede mutlu bir gülümseyişle eski yerine, koltuğa oturdu. Yanakları al al olmuştu. Dudakları ateş gibiydi. Pırıl pırıl parlayan gözleri nemlenmişti. Bakışı sanki insanı çağırıyordu. Kalganov bile, yüreğine bir şey batmış gibi oldu ve ona yaklaştı. Gruşenka ona :

— Demin uyurken seni öptüğümü hissettin mi? diye mırıldandı. Sana bir şey söyleyeyim mi? Ben sar422

hoş oldum... Sen sarhoş değil misin? Mitya neden içmiyor? Neden içmiyorsun Mitya? Ben içtim, ama sen içmiyorsun...

— Ben sarhoşum zaten! Zaten sarhoşum... Beni sen sarhoş ediyorsun, Ama şimdi bir de şaraptan sarhoş olmak istiyorum!

Mitya bunu söyledikten sonra bir kadeh içti. Ama yalnız içtiği bu son kadehten birdenbire sarhoş oldu. Oysa o zamana kadar ayıktı. Bunu iyice hatırlıyordu. Böyle birden sarhoş olması kendisine de garip göründü. O andan sonra çevresinde bulunan herşey fırıl fırıl dönmeye başladı. Ateş içinde sayıklıyor gibiydi. Yürüyor, gülüyor, herkesle konuşuyordu, ama tüm bunları sanki kendinde değilmiş gibi yapıyordu. Yalnız içinde bir tek şey, hiç kımıldamayan bir ağırlık olarak duruyordu. Bir tek duygu her an içini ateş gibi yakıyordu. Sonradan bunu tıpkı ruhumda yanan bir kor varmış gibi diye hatırlayacaktı. Gruşenka'ya yaklaşıyor, yanında oturuyor, ona bakıyor, onu dinliyordu... Gruşenka ise, şaşılacak kadar konuşkan olmuştu. Herkesi yanma çağırıyor, birden korodaki kızlardan birine işaret ediyor, kız yaklaşıyor, Gruşenka da onu ya öpüp tekrar bırakıyor, ya da eliyle haç işareti yaparak onu kutsuyordu.

Bazen ağlıyacak gibiydi. Ama ihtiyarcık onu hemen neşelendiriyordu, kendisi Maksimov'a öyle diyordu. Maksimov, her an koşarak gelip Gruşenka'nın ellerini teker teker her bir parmacığını öpüyordu. Sonunda da gene kendisinin söylediği, eski bir şarkıya uyarak oynamağa başladı, özellikle ara nağmede coşarak oynuyordu :

Domuzcuk hır hır hır Danacık mu mu mu Ördekçik vak vak vak Kazcık gak gak gak...

423

Tavukçuk sofada geziniyordu

git git git diyordu. Ay ay ay, diyordu.

Gruşenka :

— Ona bir şey versene Mitya! diyordu. Ona bir bağışta bulun. Fakirdir o. Ah, fakirler zavallı insanlardır! Biliyor musun Mitya? Ben manastıra gireceğim! Hayır, gerçekten söylüyorum! Bir gün gideceğim. Bugün bana Alyoşa ömrümün sonuna kadar unutamayacağım sözler söyledi... Evet... Bugün artık öyle olsun, eğlenelim. Yarın manastıra! Ama bugün dans edelim. Ben, yaramazlık etmek istiyorum, dostlarım Ne çıkar bundan sanki? Tanrı bağışlar beni! Ben Tanrı olsaydım, tüm insanları bağışlardım: Zavallı günah işlemiş sevgili insancıklarım, bugünden sonra hepinizi bağışlıyorum! derdim. Bana gelince, ben de gidip herkese beni bağışlamaları için yalvaracağım: Bağışlayın beni sevgili insanlar! Benim gibi budala bir kadını bağışlayın! diyeceğim, işte bu kadar. Ben canavarın biriyim. Dua etmek istiyorum. Ama birine soğan sapı uzattım ya! Benim gibi kötü bir kadın, işte şimdi dua etmek istiyor! Mitya bırak oynasınlar, sen engel olma! Dünyadaki tüm insanlar, ama tüm insanlar, hepsi iyidirler! Dünyada yaşamak güzel şey! Gerçi bizler kötü insanız ama, dünyada yaşamak güzel şey. Biz hem kötüyüz, hem iyi. Hem kötü, hem iyi!... Hayır söyleyin, size sormak istiyorum, hepiniz yaklaşın bana! Size şunu sormak istiyorum, bana şunu söyleyin: Ben neden bu kadar iyiyim? Gerçekten iyiyim! Çok iyiyim... Söyleyin bakalım şimdi neden böyle iyiyim ben?... Gruşenka sarhoşluğu gittikçe artarak, işte böyle konuşuyordu. Sonunda da herkese ortaya çıkıp hemen oynamak istediğini bildirdi. Koltuğundan kalktı, ama olduğu yerde sallandı...424

— Mitya! Bana artık şarap verme, istesem de verne! Şarap insanı sâkinleştirmiyor! Herşey dönüyor, soba da, her şey de fırıl fırıl dönüyor! Ben oynamak istiyorum. Herkes görsün nasıl oynadığımı... Ne kadar güzel, nasıl herkesten güzel oynadığımı görsün...

Niyeti ciddiydi: Cebinden beyaz, patiska küçük bir mendil çıkardı, oyunda sallamak için sağ eliyle ucundan

tuttu. Mitya ellerini çırpmaya başladı, kızlar oyun şarkısını, koro halinde söylemeğe hazırlanarak susmuşlardı. Gruşenka'nın ilk hareketini bekliyorlardı. Maksimov, Gruşenka'nın oynamak istediğini öğrenince, sevincinden tiz bir çığlık attı. Neredeyse genç kadının önünden zıplaya zıpla ya ve şarkı söyleye söyleye geçecekti.

incecik ayakları, yuvarlak kalçaları... Kuyruğu da kıvrık mı kıvrık...

Ama Gruşenka mendille onu uzaklaştırmak istiyormuş gibi bir işaret yaparak Maksimov'u kovdu :

— Şşşşt! Mitya! Neden gelmiyorlar? Herkes gelsin bakmaya... Onları da çağır! İçeride kilitli olanları da... Neden kilitledin onları? Onlara da oynadığımı söyle. Gelip onlar da baksınlar, nasıl oynadığımı görsünler...

Mitya sarhoş olduğu için, hızla ileri doğru atıldı, kilitli kapıya yaklaştı. İçeride bulunan Pan'lara seslenerek kapıyı yumrukladı:

— Hey baksanıza... Podvısotskiy'ler!... Çıkın bakalım! Gruşenka oynamak istiyor, sizi de çağırıyor...

Pan'lardan biri içeriden :

— Laydak!... diye bağırırdı.

— Sen de Laydak'tan daha âdisin! Âdinin âdisisin sen! Bu kadar söylüyorum sana!

Kalğanov ciddî bir tavırla :

— Polonya ile alay etmekten vaz geçseniz, iyi olurdedi.

425

O da artık dayanamıyacak kadar sarhoş olmuştu.

— Sus delikanlı! Eğer ben ona âdi dediysem, bu bütün Polonya'ya âdi dedim demek değildir. Bir tek laydak tüm Polonya demek değildir. Sen sus, cici çocuk! Git şeker ye!...

Gruşenka :

— Ah, ne biçim insanlar! Sanki bizim, gibi insanlar değillermiş gibi... Neden barışmak istemiyorlar sanki? dedikten sonra oynamak için ortaya çıktı.

Koro: Ah vi seni, moi seni şarkısını söylemeğe başladı. Genç kadın başını dimdik tutarak, dudaklarını araladı, gülümsedi, mendilini sallıyacak oldu, ama hemen sonra olduğu yerde şiddetle sallanarak odanın ortasında şaşkınlık içinde durdu. Tuhaf, acınacak bir sesle :

— Gücüm kalmamış... dedi. özür dilerim, gücüm yok, oynayamıyacağım... Kabahat bende..

Koro'ya doğru eğilerek selâm verdi, sonra sırayla dört bir yöne doğru yerlere kadar eğilerek selâm vermeğe başladı.

— Kabahatliyim, bağışlayın...

— İçkiyi fazla kaçırdı hanımcık, içkiyi fazla kaçırdı güzel hanımcık... diye sesler duyuluyordu.

Maksimov, genç kızlara: Hi! Hi! Hi... diye kesik kesik gülererek :

— Hanimefendi fazla içtiler efendim, diye açıklıyordu.

Gruşenka :

— Mitya, beni götür... Al beni Mitya... diye söylendi.

Mitya ona doğru atıldı, Gruşenka'yı kucağına aldı ve o büyük hazinesiyle birlikte perdenin arkasına doğru gitti. Kalğanov: Eh. şimdi artık giderim! diye düşünerek mavi odadan çıktı, arkasından kapının her iki kanadını kapadı. Ama salonda ziyafet, patırtı, gürül426

tü devam etti. Hattâ gürültü daha da artmıştı. Mitya Gruşenka'yı karyolanın üzerine yatırmıştı, dudaklarını dudaklarına bastırarak onu öpmeye başlamıştı. Gruşenka yalvaran bir sesle :

— Bana dokunma... dedi. Bana dokunma! Daha senin değilim... Senin olduğumu söyledim, ama sen, daha dokunma... Bana acı... Onlar buradayken, onların yanında olmaz! O burada... Burada âdice birşey olur...

Mitya:

— Emrin baş üstüne! Sen emredersen aklımdan bile geçirmem... Sana tapıyorum!... diye mırıldandı. Evet, burada âdice birşey olur... Ah, alçakça bir şey olur...

Sonra onu kollarından bırakmadan karyolanın yanına, yere diz çöktü. Gruşenka güçlükle konuşuyordu:

— Biliyorum, gerçi canavarın birisin ama, soylusun... diye söyleniyordu. Bu... namusluca olmalı.'.. Bundan böyle herşey dürüstçe olacak... Biz de dürüst olmalıyız, biz de iyi kalpli olmalıyız, canavar olmayacağız... Beni buradan götür, uzaklara götür, işitiyor musun? Burada kalmak istemiyorum. Uzaklara, uzaklara...

Mitya onu kollarının arasında sıkarak :

— Ah!... Evet, evet ne olursa olsun gideceğiz!, diyordu. Seni buradan götüreceğim, uçup gideriz

buradan... Ah şimdi bir yıl için tüm ömrümü feda etmek isterdim, yeter ki, o kanı aklımdan çıkarabileyim!... Gruşenka şaşkınlıkla :

— Hangi kanı? diye sordu. Mitya dişlerinin arasından :

— Hiç!... dedi. Gruşa! Sen herşeyin dürüst olmasını istiyorsun, halbuki, ben hırsızın biriyim. Ben Katya'dan para çaldım... Rezalet, rezalet!...

— Katya'dan mı? Yani küçük hanımdan mı? Yok canım, sen çalmamışsındır. Geri ver ona, benden al...

427

Ne bağıırıyorsun? Bundan böyle benim olan herşey senindir! Para da neymiş? Biz seninle zaten o paralan har vurup harman savururuz... Bizim gibi insanlar olsun da parayı har vurup harman savurmasınlar... İyi si mi, biz seninle gidip toprağı sürelim. Toprağı işte bu ellerimle sürmek istiyorum. Çaba harcamak gerekiyor, işitiyor musun? Alyoşa öyle emretti! Ben sevgilin olmayacağım! Sana sadık olacağım! Kölen olacağım, senin için çalışacağım. İkimiz küçük hanıma gider, ikimiz de yerlere kadar eğilip bağışlamasını isteriz, sonra da buradan gideriz. Bağışlamazsa gene de gideriz. Ama sen paraları ona götür, hem beni sev... onu sevme. Artık onu sevme. Onu seversen boğarım seni... İğne ile gözlerini oyarım onun!...

— Ben yalnız seni seviyorum, yalnız seni... Sibir; ya'da da seni seveceğim!

— Neden Sibiry'a olsun? Eh ne yapalım, eğer istiyorsan Sibiry'a'da da olur, benim için hepsi bir... İki miz çalışacağız... Sibiry'a'da kar var... Ben karda arabayla gezmeğe bayılırım... Arabanın bir de çingırağı olsun... Bak, işitiyor musun bir çingırak çınlıyor... Nereden geliyor bu çingırak sesi? Birileri geliyor... Hah işte çingırağın sesi kesildi...

Gruşenka gücü tükenerek gözlerini yumdu ve bir an için uyur gibi oldu. Gerçekten uzaklardan bir çingırak sesi duyulmuş, sonra birden kesilmişti. Mitya başını Gruşenka'nın göğsüne doğru eğmişti. Çingırağın nasıl birden sustuğunu farketmedi bile. Birden şarkıların da kesildiğini ve şarkı ile sarhoşların gürültüsü yerine, bütün eve birden beklenmedik bir ölüm sessizliğinin yayıldığını da farketmedi. Gruşenka gözlerini açtı :

— Ne oldu? Uyudum mu ben?... Ha, evet... çingırak... uyumuşum, uykumda rüya gördüm: Karların üzerinde arabayla gidiyordum. Çingırak çınlıyor,KAKAMAZOV KARDEŞLER

429

428

ben de uyuyordum. Sanki yanımda da sevdiğim biri, sen varmışsın... Hem de uzaklara, uzaklara gidiyordum... Sana sarılıyor, seni öpüyor, sana sokuluyordum. Üşüyordum gibi... Etrafta da karlar pırıl pırıl parlıyordu ...Biliyor musun? Gece karlar parladığı, göklerde de ay yere doğru baktığı vakit olduğu gibi... Sanki dünyada değilmişim de başka bir yerdeymişim... Uyanınca bir de baktım sevgilim yanımdaymış, ne güzel!...

Mitya elbisesini, göğsünü, ellerini öperek :

— Yanında ya! diye mırıldanıyordu.

Birden çok garip birşey oldu, Gruşenka, sanki önüne bakıyormuş, ama ona değil de, onun yüzüne değil de, başının üzerinde bir yere dikkatle, garip denecek kadar hareketsiz bir bakışla bakıyormuş gibi geldi ona. Genç kadının yüzünde birden bir hayret ve hemen hemen korkuya benzeyen bir duygu belirdi. Birden :

— Mitya, ordan bize bakan kimdir öyle? diye fısıldadı...

Mitya arkasına baktı ve gerçekten birinin perdeyi çekip onları seyrettiğini gördü. Hem de o bakan kişi tek başına değildi. Mitya birden fırladı, içeriye bakana doğru atıldı. Biri:

— Lütfen yanıma, buraya gelir misiniz? dedi. Bunu pek yüksek sesle değil, ama kesin ve ısrarlı bir tavırla söylemişti.

Mitya perdenin arkasından çıktı ve olduğu yerde hareketsiz kaldı. Bütün oda insanlarla doluydu, ama bunlar biraz önceki insanlar değildi, yabancı insanlardı. Mitya'nın sırtında bir ürperme gezindi; birden irkildi. Bir anda tüm bu insanları birden tanımıştı, iste su uzun boylu, saçları ağarmış, sırtında palto, başında da kokartlı bir kasket bulunan adam zabıta memuru Mihayıl Makaric'ti. Şu "veremli. şu iki dirhem bir çekirdek ve "Her zaman böyle tertemiz çizmeler ile dolasan

I

.adam, savcının arkadaşıydı. Mitya 'Onun dört yüz rublelik bir kronometresi var, göstermişti, diye düşündü. Şu genç, kısa boylu, gözlüklü olana gelince... Mitya soyadını unutmuştu, ama onu tanıyordu. Daha önce görmüştü: O da keşif memuruydu, mahkemenin keşif için gönderdiği adamdı, kısa bir süre önce Adalet bakanlığından! gönderilmişti. Şu iri yarı olan Mavrikiy Mavrikiç'e gelince Mitya onu gayet iyi tanıyordu. Bu adam da ona hiç yabancı değildi. Peki, ya o palaskalı adamların burada ne ismi vardı? Sonra iki kişi daha

vardı, bunlar köylüydü... Daha ileride ise, kapıda Kalganov ile Trifon Borisoviç duruyorlardı... Mitya :
— Baylar! Ne istiyorsunuz, baylar?... diyecek oldu, ama birden aklı basından gitmiş delirmiş gibi, avazı çıktığı kadar :

— Anlıyorum... diye bağırdı.

Gözlüklü genç adam, birden öne doğru ilerledi, Mitya'ya yaklaştı. Gerçi ciddî bir tavırla ama biraz acele ederek söze başladı:

— Sizinle görüşülecek... Yani sizden rica ediyorum, buraya, divana buyrun... Sizlerle muhakkak görüşmemiz gerekiyor!

Mitya deli gibi :

— ihtiyar! diye bağırdı, ihtiyar... İhtiyarın kanı!.. Anlıyorum!..

Sonra sanki yıldırımla vurulmuş gibi, yanında duran iskemlenin üzerine yığıldı. İhtiyar keşif memuru birden Mitya'nın yanına yaklaştı:

— Anlıyor musun? Anladın demek!... Baba katili seni! Canavar seni!... İhtiyar babanın kam şimdi intikam alıyor senden! diye kükredi.

Kendini kaybetmişti, kıpkırmızı olmuş, tepeden tırnağa titriyordu. Kısa boylu genç :

— Ama bu olmaz! diye bağırdı. Mihayıl Makariç, Mihayıl Makariç bu böyle olmaz, böyle olmaz! Rica ede430

KARAMAZOV KARDEŞLER

rim bırakın, yalnız ben konuşayım... Böyle birşey yapacağınız aklıma gelmezdi. Keşif memuru :

— Ama bu korkunç bir şey, beyler! Korkunç bir şey! diye bağıırıyordu. Şuna bakın: gece vakti sarhoş bir halde, yanında bir sokak kızı, oysa ellerinin üzerinde daha babasının kanı kurumamış...

Korkunç birşey! Korkunç bir şey!

Savcı yardımcısı aceleyle ihtiyara :

— Sizden çok rica ediyorum, ağabey Mihayıl Makariç, bu seferlik duygularınızı açığa vurmayın, diye fısıldadı. Aksi halde tedbir almak zorunda... Ama kısa boylu savcı sözünü bitirmesine imkân vermedi.

Mitya'ya doğru döndü, yüksek sesle ve ciddî, kesin bir tavırla :

— Müstafi Teğmen bay Karamazov! size sunu bildirmek zorundayım ki. bu gece öldürülmüş bulunan babanız Fiyodor Pavloviç Karamazov'u öldürmekle suçlandırılıyorsunuz. ..

Bir şey daha söyledi, savcı yardımcısı da araya bir söz sıkıştırır gibi oldu ama Mitya onları dinlediği halde, artık ne söylediklerini anlamıyordu. Herkese çılgın gözlerle bakıp duruyordu...

ikinci Cildin SonuDÜNYA KLASİKLERİ : 13

DOSTOYEVSKI

Rusçadan çeviren :

Leyla Soykut

DOSTOYEVSKI

Çeviri: Leyla Soykut

Dizgi: Cem Yayınevi Aralık 1997

Baskı: Umut Matbaacılık

(0212)6370934

CEM YAYINEVİ

Küçükparmakkapı ipek Sok. No: 11

80060 Beyoğlu İSTANBUL • (0212) 243 05 50 243 20 23 Fak: (0212) 244 15 33

cem

Yayınevi

BEYAZİT DEVLET KÜTÜPHANESİ

Tasnif No.. Demirbaş No

891.733 361527

298898891.7Besinci Kitap

SAVUNMA VE KARŞI GELME

TERTİP

Alyoşa'yı gene önce Bayan Hohlakova karşıladı Kadın acele ediyordu; önemli bir şey olmuştu: Katerina İvanovna'nın isteri krizi bayılma ile sonuçlanmış, sonra da genç kadına 'korkunç bir bitkinlik gelmişti, yatağa düşmüş, gözlerini kaydırmış, sayıklamağa başıamıştı Şimdi de ateşi yükselmişti Hemen

Hertzens:ube'ye ve teyzelerine haber vermişlerdi; teyzeleri gelmişti bile. Hertenstube ise hâlâ gelmemişti. Hepsi Katerina İvanovna'nın odasında oturuyor, bekliyorlardı Bir şeyler olacaktı. Katerina İvanovna hâlâ kendinde değildi. Ya bir de nöbet başlarsa?

Bayan Hohlakova bunları bağırarak söylerken yüzünde ciddî, korkulu bir anlam vardı. Daha önce olanlar ciddî değilmiş gibi, her sözün arkasından "Bu artık ciddî, bu ciddî! deyip duruyordu. Alyoşa bu anlattıklarını üzüntü ile dinledi; sonra ona kendi başından geçenleri anlatmaya koyuldu. Ama bayan Hohlakova daha Alyoşa konuşmaya başlar başlamaz sözünü kesti; Vakti yoktu. Ondan Lise'in odasında oturmasını ve kendisini orada beklemesini rica ediyordu.

6

Aleksey'in hemen hemen kulağına fısıldıyarak: — Ah sevgili Aleksey Fiyodoroviç, o Lise yok mu? dedi. Demin tuhafıma giden bir söz söyledi, beni şaşırttı, aynı zamanda duygulandırdı da. Bu yüzden ne yapsa, onu yürekte bağışlıyorum. Düşünün bir kez; siz gider gitmez, birden dün de, bugün de sizinle alay etmişmiş gibi içten gelen bir pişmanlık duymağa başladı. Ama o sizinle alay etmemişti, yalnız şaka etmişti. Hem o kadar ciddî bir pişmanlık duyuyordu ki, neredeyse ağlıyacaktı; o kadar üzüldü ki, şaşıtm kaldım! Oysa şimdiye kadar benimle alay ettiği vakit, hiç öyle ciddî bir pişmanlık duymamıştır. Hoş, bunu hep şakadan yapardı ya.

Biliyor musunuz, Lise benimle her an şaka eder. Ama şimdi ne yapsa ciddî. Her davranışı ciddî oluyor şimdi. Sizin düşüncenize de çok önem veriyor, Aleksey Fiyodoroviç. Onun için eğer imkân varsa, ona darılmayın, onu suçlamayın. Ben bile ne yapsa, onu hoş görüyorum, hep öyle yapıyorum. Çünkü öylesine zeki bir çocuktur ki o! İnanır mısınız? Demin sizden söz ederken çocukluk arkadaşı olduğunuzu söyledi: Düşünün, bir kez! En ciddî arkadaşı sizmişsiniz. Peki, ya ben ne oluyorum? Onun bu konuda aşırı denecek kadar derin duyguları, hattâ anıları var. Asıl önemli olan da söylediği o cümleler, o sözlerdir, öyle beklenmedik sözler ki. İnsanın hiç beklemediği bir anda, birden bir şey söyleyiveriyor. örneğin, geçenlerde bir çamdan söz etti: Bahçemizde, Lise daha küçücükken bir çam vardı. Belki de hâlâ orada duruyordun Onun için şimdi geçmiş zamanı kullanmak doğru olmaz belki. Çamlar insanlar gibi değildir; onlar uzun bir süre değişmez, Aleksey Fiyodoroviç. Lise bana : Anne, o çamı rüyadaki gibi hatırlıyorum, dedi. Daha doğrusu Çamı rüyadaymışım gibi hatırlıyorum, dedi. Bunu biraz başka türlü söy

7

lemisti. Çünkü bu işin içinde bir karışıklık var. Zaten Cam aslında anlamsız bir söz. Ama bana bu konuda j o kadar orijinal bir şeyler söyledi ki, şimdi kesin olarak söylediklerini imkânı yok anlatamam. Zaten hepsini unuttum. Her neyse! Güle güle, çok sarsıldım ben. Galiba aklımı kaçıyorum. Ah, Aleksey Fiyodoroviç,

I ömrümde iki kez aklımı kaçırdım; beni tedavi ettiler. Siz Lise'in yanına gidin. Ona cesaret verin. Ona her j zaman nasıl güzel güzel cesaret verirdiniz? Kapıya yaklaştı:

— Lise! diye bağırdı, işte o kadar gücendirdiğin f Aleksey Fiyodoroviç'i getirdim. Hem de sana artık hiç j kızmıyor. İnan bana! Şimdi tersine, senin öyle şeyleri 'nasıl olup da düşündüğüne hayret ediyor.

— Merci, maman! Giriniz Aleksey Fiyodoroviç! Alyoşa girdi. Lise bir garip utançla ona bakıyordu; birden kıpkırmızı oldu. Nedense utanıyordu. Böyle durumlarda her zaman olduğu gibi, asıl konuyla hiç ilgisi olmayan bir şeyden söz ederek hızlı hızlı konuşmaya başladı. Sanki o anda kendisini yalnız o konu ilgilendiriyordu.

— Annem demin durup dururken, bana o iki bin rubleyi ve onlarla ilgili olarak size verilen görevi anlattı Aleksey Fiyodoroviç... O zavallı subaya giderek yerine getireceğiniz görevi... Aynı zamanda bana o subaya yapılan hakaretin feci hikâyesini anlattı ve biliyor musunuz? Gerçi annem bir şeyi her zaman doğru dürüst anlatamaz... hep bir konudan bir başka konuya atlar... Ama ben onu dinlerken ağladım. Peki ne oldu, nasıl oldu? Paraları verdiniz tabii. Şimdi o zavallı adam ne yapıyor?

Alyoşa sanki gerçekten zihnini asıl uğraştıran şey parayı vermemesiymiş gibi :

— İS'n kötüsü parayı hâlâ veremedim. Bunun uzun bir hikâyesi var, diye karşılık verdi.

Ama Lise bu arada Alyoşa'nın gözlerini öbür tara

2. CiltDÜNYA KLASİKLERİ : 13

DOSTOYEVSKI

Rusçadan çeviren :

Leyla Soykut

DOSTOYEVSKI

Çeviri: Leyla Soykut

Dizgi: Cem Yayınevi Aralık 1997

Baskı: Umut Matbaacılık

(0212)6370934

CEM YAYINEVİ

Küçükparmakkapı İpek Sok. No: 11

80060 Beyoğlu İSTANBUL • (0212) 243 05 50 243 20 23 Fak: (0212) 244 15 33

cem

Yayınevi

BEYAZİT DEVLET KÜTÜPHANESİ

Tasnif No.. Demirbaş No

891.733 361527

298898891.7Besinci Kitap

SAVUNMA VE KARŞI GELME

TERTİP

Alyoşa'yı gene önce Bayan Hohlakova karşıladı Kadın acele ediyordu; önemli bir şey olmuştu: Katerina İvanovna'nın isteri krizi bayılma ile sonuçlanmış, sonra da genç kadına 'korkunç bir bitkinlik gelmişti, yatağa düşmüş, gözlerini kaydırmış, sayıklamağa başlamıştı Şimdi de ateşi yükselmişti Hemen Hertzens:ube'ye ve teyzelerine haber vermişlerdi; teyzeleri gelmişti bile. Hertzenstube ise hâlâ gelmemişti. Hepsi Katerina İvanovna'nın odasında oturuyor, bekliyorlardı Bir şeyler olacaktı. Katerina İvanovna hâlâ kendinde değildi. Ya bir de nöbet başlarsa?

Bayan Hohlakova bunları bağırarak söylerken yüzünde ciddî, korkulu bir anlam vardı. Daha önce olanlar ciddî değilmiş gibi, her sözün arkasından "Bu artık ciddî, bu ciddî! deyip duruyordu. Alyoşa bu anlattıklarını üzüntü ile dinledi; sonra ona kendi başından geçenleri anlatmaya koyuldu. Ama bayan Hohlakova daha Alyoşa konuşmaya başlar başlamaz sözünü kesti; Vakti yoktu. Ondan Lise'in odasında oturmasını ve kendisini orada beklemesini rica ediyordu.

6

Aleksey'in hemen hemen kulağına fısıldıyarak: — Ah sevgili Aleksey Fiyodoroviç, o Lise yok mu? dedi. Demin tuhafıma giden bir söz söyledi, beni şaşırttı, aynı zamanda duygulandırdı da. Bu yüzden ne yapsa, onu yürekten başıslıyorum. Düşünün bir kez; siz gider gitmez, birden dün de, bugün de sizinle alay etmişmiş gibi içten gelen bir pişmanlık duymağa başladı. Ama o sizinle alay etmemişti, yalnız şaka etmişti. Hem o kadar ciddî bir pişmanlık duyuyordu ki, neredeyse ağlıyacaktı; o kadar üzüldü ki, şaşıtm kaldım! Oysa şimdiye kadar benimle alay ettiği vakit, hiç öyle ciddî bir pişmanlık duymamıştır. Hoş, bunu hep şakadan yapardı ya.

Biliyor musunuz, Lise benimle her an şaka eder. Ama şimdi ne yapsa ciddî. Her davranışı ciddî oluyor şimdi. Sizin düşüncenize de çok önem veriyor, Aleksey Fiyodoroviç. Onun için eğer imkân varsa, ona darılmayın, onu suçlamayın. Ben bile ne yapsa, onu hoş görüyorum, hep öyle yapıyorum. Çünkü öylesine zeki bir çocuktur ki o! İnanır mısınız? Demin sizden söz ederken çocukluk arkadaşı olduğunuzu söyledi: Düşünün, bir kez! En ciddî arkadaşı sizmişsiniz. Peki, ya ben ne oluyorum? Onun bu konuda aşırı denecek kadar derin duyguları, hattâ anıları var. Asıl önemli olan da söylediği o cümleler, o sözlerdir, öyle beklenmedik sözler ki. İnsanın hiç beklemediği bir anda, birden bir şey söyleyiveriyor.

örneğin, geçenlerde bir çamdan söz etti: Bahçemizde, Lise daha küçücükken bir çam vardı. Belki de hâlâ orada duruyordun Onun için şimdi geçmiş zamanı kullanmak doğru olmaz belki. Çamlar insanlar gibi değildir; onlar uzun bir süre değişmez, Aleksey Fiyodoroviç. Lise bana : Anne, o çamı rüyadaki gibi hatırlıyorum, dedi. Daha doğrusu Çamı rüyadaymışım gibi hatırlıyorum, dedi. Bunu biraz başka türlü söy

7

lemisti. Çünkü bu işin içinde bir karışıklık var. Zaten Cam aslında anlamsız bir söz. Ama bana bu konuda j o kadar orijinal bir şeyler söyledi ki, şimdi kesin olarak söylediklerini imkânı yok anlatamam. Zaten hepsini unuttum. Her neyse! Güle güle, çok sarsıldım ben. Galiba aklımı kaçıyorum. Ah, Aleksey Fiyodoroviç,

I ömrümde iki kez aklımı kaçırdım; beni tedavi ettiler. Siz Lise'in yanına gidin. Ona cesaret verin. Ona her j zaman nasıl güzel güzel cesaret verirdiniz? Kapıya yaklaştı:

— Lise! diye bağırdı, işte o kadar gücendirdiğin f Aleksey Fiyodoroviç'i getirdim. Hem de sana artık hiç j kızmıyor. İnan bana! Şimdi tersine, senin öyle şeyleri 'nasıl olup da düşündüğüne hayret ediyor.

— Merci, maman! Giriniz Aleksey Fiyodoroviç! Alyoşa girdi. Lise bir garip utançla ona bakıyordu; birden kıpkırmızı oldu. Nedense utanıyordu. Böyle durumlarda her zaman olduğu gibi, asıl konuyla hiç

ilgisi olmayan bir şeyden söz ederek hızlı hızlı konuşmaya başladı. Sanki o anda kendisini yalnız o konu ilgilendiriyordu.

— Annem demin durup dururken, bana o iki bin rubleyi ve onlarla ilgili olarak size verilen görevi anlattı Aleksey Fiyodoroviç... O zavallı subaya giderek yerine getireceğiniz görevi... Aynı zamanda bana o subaya yapılan hakaretin feci hikâyesini anlattı ve biliyor musunuz? Gerçi annem bir şeyi her zaman doğru dürüst anlatamaz... hep bir konudan bir başka konuya atlar... Ama ben onu dinlerken ağladım. Peki ne oldu, nasıl oldu? Paraları verdiniz tabii. Şimdi o zavallı adam ne yapıyor?

Alyoşa sanki gerçekten zihnini asıl uğraştıran şey parayı vermemesiymiş gibi :

— İS'n kötüsü parayı hâlâ veremedim. Bunun uzun bir hikâyesi var, diye karşılık verdi.

Ama Lise bu arada Alyoşa'nın gözlerini öbür tara8

fa çevirdiğini farketmişti; belliydi ki, o da asıl konuyla ilgisi olmayan şeylerden söz etmeye çalışıyordu.

Alyoşa, masanın önüne oturarak anlatmaya koyuldu. Ama daha ilk sözleri söylediği sırada, duyduğu utanç geçti. Anlattıklarının heyecanına Lise'i de kaptırmıştı. Şiddetli bir duygunun ve biraz önceki olağanüstü izlenimlerinin etkisi altında konuşuyordu: Bu yüzden her şeyi ayrıntılarıyla birlikte çok güzel anlattı.

Eskiden de, daha Moskova'da ve Lise daha çocukken, Alyoşa ona gidip ya biraz önce başından geçenleri, ya bir kitapta okuduğunu ya da çocukluğunda yaşayıp da hatırladığı herhangi bir şeyi anlatmaktan hoşlanırdı Hatta bazen ikisi hayal kurar, birlikte başından sonuna kadar hikâye uydururlardı. Ama onlar çoğu zaman neşeli, gülünç hikâyelerdi.

O sırada ikisi de o iki yıl önce Moskova'da geçirdikleri günlere dönmüş gibiydiler. Alyoşa'nın anlattığı olay Lise'i aşın derecede duygulandırmıştı. Genç adam heyecanla konuşurken, Lise hayalinde Ilyuşeçka tipini canlandırabiliyordu. O zavallı adamın paraları nasıl ayaklarının altında çiğnediğini belirten sahneyi, bütün ayrıntılarıyla anlattığı sırada, Lise birden kollanını şiddetle iki yanına indirdi, bastıramadığı bir öfkeyle:

— Demek paraları vermediniz, demek kaçıp gitmesine fırsat verdiniz! diye bağırdı. Aman Allahım! Hiç olmazsa siz de arkasından koşup ona yetişseydiniz...

Alyoşa iskemleden kalkarak odanın içinde dolastı

— Hayır Lise, koşmadığım daha iyi oldu, dedi.

— Nasıl daha iyi? Ne bakımdan daha iyi? Şimdi ekmek parası bile bulamazlar, mahvolurlar!

— Mahvolmazlar. Çünkü bu iki yüz ruble nasıl olsa ellerine geçecektir. Kendisi nasıl olsa yarın onları alır. Yarın muhakkak alacaktır onları!

KARAMAZOV KARDEŞLER

Alyoşa oradan oraya dolaşarak düşünceli düşünceli konuşuyordu. Birden genç kızın karşısında durdu:

— Size bir şey söyleyeyim mi Lise? Ben bu işte bir yanlış yaptım ama, bu yanlışım durumu daha iyiye çevirdi.

— Nedir o yanlış Hem neden durumu iyiye çevirdi?...

— Nedenini söyleyeyim: Bu adam korkak ve zayıf karakterlidir. Çek acı çekmiş ve o kadar iyi yürekli bir insan ki. Şimdi iste hep şunu düşünüyorum: Acaba neye gücendi de öyle birden paraları ayaklarının altında çiğnemeye başladı? Çünkü bana inanın, kendisi son dakikaya kadar onları ayaklarının altında çiğniyeceğini bilmiyordu.

Şimdi bana öyle geliyor ki, onu bu işte gücendiren birçok şeyler var... Zaten onun durumunda olan bir insan için başka türlü olamazdı... önce benim yanımda paraya aşırı derecede sevindiği ve bu sevincini benden gizlemediği için gururu incinmiştir. Eğer o kadar fazla sevinmeseydi, bunu belli etmeseydi, nazlanmaya kalkışsaydı, başkalarının yaptığı gibi parayı alırken mının kırım etseydi, eh o zaman belki buna dayanabilir, parayı da alabilirdi. Oysa buna pek içten sevindi, işte gururunu yaralıyan şey bu! Ah Lise! O, dürüst ve iyi yürekli bir insandır. Ama bu gibi olaylarda asıl felâket de budur!

Hep gücünü yitirmiş, zayıf bir sesle konuşuyordu; hızlı hızlı söylüyordu sözlerini. Hem de hep incecik bir sesle hi hi hi diye gülüyor, belki de ağlıyordu... Evet, doğrusu, ağlıyordu, bu işe o kadar memnun olmuştu ki... kızlarından da söz etti... başka bir kentte kendisine verecekleri işi anlattı... sonra içindekileri döker dökmez, bana ruhunu olduğu gibi gösterdiği için utanç duydu. O zaman benden hemen nefret etmeğe başladı. Çünkü o çok utanç duyan fakirlerdendir. Asıl gururunu kıran şey, beni çabucak bir dost olarak kabul etme10

si, çabucak bana kendini teslim etmesiydi; daha önce üzerime atılacak gibi oluyor, beni korkutuyordu.

Ama parayı görünce, birden beni kucaklamaya başladı. Hatırlıyorum, beni hep kucaklıyor, hep bana sarılıyordu. Herhalde bu şekilde davranırken, ne kadar küçük düştüğünü hissetmiştir, ben de tam o sırada bir yanlış, çok önemli bir yanlış yaptım: Durup dururken ona, başka bir kente gitmesi için para yetmezse kendisine daha da para vereceklerini, hattâ kendi paramdan bile ne kadar isterse vereceğimi söyledim. İşte bu onu birden şaşırttı: Kendi kendine: Durup dururken neden yardımına koşuyor? diye soruyor

gibiydi.

Biliyor musunuz Lise? Başkalarının gururu yaralanmış bir adama, kendileri velinimetleriymiş gibi bakmaları, ona öyle ağır gelir ki! Bunu daha önce de işittim. Dede söylemişti. Ne demek istediğimi, nasıl anlatacağımı bilemiyorum; ama bunu sık sık kendim de gördüm. Ben de zaten aynı hisleri duyuyorum. Asıl önemlisi de şu: Gerçi kendisi son dakikaya kadar parayı ayaklarının altında ezeceğini bilmiyordu, ama ne olursa olsun, öyle yapacağını önceden sezmişti: Bunu kesin olarak biliyorum. Çünkü öyle coşkun bir sevinç içindeydi ki! İçinde muhakkak bir seziş vardı.. İşte böyle. Bütün bunlar gerçi kötü şeyler, ama, ne olursa olsun sonunda daha iyi oldu. Hattâ öyle düşünüyorum ki, en iyi sonuç buydu, bundan iyisi olamazdı...

Lise iri gözlerinde derin bir şaşkınlıkla, Alyoşa'ya İraklı:

— Neden, neden daha iyisi olamazdı?

— Çünkü parayı ayaklarının altında çiğnemeseydi, bu paralan alsaydı, evine döndükten bir saat sonra, bu kadar küçük düştüğü için ağlardı. Muhakkak öyle olurdu. Ağlardı, belki de yarın sabah karanlığı bana gelir, paraları fırlatarak demin yaptığı gibi ayaklarının altında çiğnerdi Oysa şimdi gururu yaralanmamış olarak, üstelik kendisini felâkete attığını bildiği halde içinde bir zafer duygusuyla yanımdan ayrıldı. Bunun

11

için ona aynı iki yüz rubleyi yarından tezi yok kabul ettirmekten daha kolay bir şey olamaz. Çünkü kendisi şerefini ispat etmiş oldu, paraları fırlattı, ayaklarının altında çiğnedi... Onları çiğnerken benim bunları kendisine yarın tekrar götüreceğimi bilemezdi ya. Söz aramızda, bu paralara o kadar müthiş ihtiyacı var ki. Şimdi gurur duyuyor ama, ne olursa olsun, hemen sonra nasıl yardımdan yoksun kaldığını düşünmeye başlayacaktır. Gece bunu daha da çek düşünecektir, rüyasında bile görecektir. Yarın sabah ise, herhalde bana koşup özür dileyecek hale gelecektir. İşte o sırada ben ona gidip : Alın buyurun! Siz gururlu bir insansınız, bunu ispat ettiniz, artık bunları kabul ediniz, bizi bağışlayınız, diyeceğim. O zaman parayı alacaktır!

Alyoşa garip bir heyecanla : İşte o zaman alacaktır!" diye tekrarladı. Lise ellerini çırpıtı:

— Ah çok doğru! Ah. şimdi bunu birden iyice anladım. Müthiş bir şey! Ah Alyoşa. nasıl oluyor da bütün bunları o kadar iyi biliyorsunuz? O kadar genç olduğunuz halde insanın içinden geçenleri biliyorsunuz... Ben olsam bunları dünyada bilemezdim...

Alyoşa kendini kaptırdığı o heyecanla devam etti:

— Şimdi asıl önemli olan şey, bizden para aldığı halde, onu bizimle eşit durumda olduğuna inandırmaktır. Hattâ bize eşit değil, bizden daha üstün bir durumda olduğuna inanmalı...

— Evet üstün durumda, olduğunu düşünmeli! Çok güzel Aleksey Fiyodoroviç! Daha söyleyin, söyleyin...

— Gerekliği gibi söyleyemedim... Üstün durumda, dedim ama... Her neyse zararı yok. çünkü...

— Ah, zararı yok. zararı yok, zararı yok!... özür dilerim Alyoşa! Sevgili Alyoşa... biliyor musunuz; şimdiye kadar size karşı hemen hemen hiç saygı duymadım... Daha doğrusu size saygı duyuyordum ama, kendime eşit bir düzeyde görüyordum. Bunlar böyle ise!

14

Ama bunu sağlamak için ne yapmak gerektiğini bilmiyorum! diye mırıldandı.

— Alyoşacığım! Siz bana karşı hem soğuk davranıyor, hem de küstahlık ediyorsunuz! Şuna bakın hele: Beni lütfen kendisine bir eş olarak seçmiş, ondan sonra da içi rahat etmiş! Daha ben söylemeden yazdığım mektubun ciddî olduğuna eminmiş! Şaşılacak şey! Bu bana karşı düpedüz küstahlıktır! Başka hiç birşey değil!

Alyoşa birden güldü:

— Ama buna kesin olarak inanmam, kötü birşey mi yani?

Lise, ona mutlu bir anlamla tatlı tatlı baktı:

— Ah. Alyoşa! Aksine, bu müthiş bir şey! Çok güzel bir şey! dedi.

Alyoşa halâ elini Lise'in elinden çekmemişti. Birden eğildi, genç kızı dudaklarından öptü. Lise:

— A.a.a... Ne oluyorsunuz? diye bağırdı. Alyoşa büsbütün şaşırdı:

— Şey... Olmayacak bir şey yaptıysam, özür dilerim... Ben... biliyorum, belki de çok aptalca bir şey oldu.. Siz., siz bana soğuk olduğumu söylediniz, ben de sizi öptüm işte... Ama şimdi anlıyorum ki, bu aptalca bir şey oldu...

Lise gülerek elleriyle yüzünü kapadı. Kahkahalar arasında:

— Hem de sırtınızda cüppe varken! dedi.

Ama sonra birden kahkahaları kesildi ve Lise çok ciddileşti. Neredeyse sert bir tavır takınmıştı. Birden:
— Bakın Alyoşa. öpüşmelere daha vakit var, bekleyelim. Çünkü askı daha ikimiz de bilmiyoruz. Oysa daha uzun bir süre beklememiz gerekiyor, diye kararını bildirdi. İyisi mi, bana şunu söyleyin şimdi, siz ne diye benim gibi bir kızı, hasta bir küçük budalayı kendinize eş olarak alıyorsunuz? Siz ki, o kadar akıllı, herşeyin.

o kadar derinini düşünen, hiçbir şeyi gözünden kaçırmayan bir insansınız, bunu neden yapıyorsunuz? Ah, Alyoşa, korkunç bir mutluluk içindeyim! Çünkü ben faize eş olmağa değer bir kız değilim!

— Değersiniz Lise. Ben bugünlerde manastırdan büsbütün çıkacağım. Dışarıdaki insanlara karışınca, evlenmem gerekir; bunu çok iyi biliyorum. Zaten o da bana bunu emretti. Öyle olunca kendime eş olarak sizden daha iyi birini bulabilir miyim? Hem beni sizden başka kim eş olarak alır? Ben bunları daha önce düşündüm. Birincisi siz beni daha çocukluğumdan tanıyorsunuz, ikincisi, sizde bende hiç bulunmayan birçok yetenekler var. Siz benden daha neşeli bir insansınız; asıl önemlisi, benden daha günahsız bir varlıksınız. Oysa ben şimdiye kadar birçok, birçok şeylere bulaşmışımdır... Ah, siz bunun ne olduğunu bilemezsiniz! Ben bir Karamazov'um! Herşeye gülseniz, herşeyi şakaya boşsanız, hattâ benimle alay etseniz bile, bundan ne çıkar? Aksine benimle alay edin, bundan öyle memnunluk duyarım ki! Siz gülerken bir küçük kız gibi gülüyorsunuz, ama Ben çile çeken bir insan gibi gülüyorum diye düşünüyorsunuz...

— Nasıl çile çeken bir insan gibi? Nasıl yani?

— Evet Lise, bakın demin bir soru sormuştunuz, Ruhunu sanki anatomi incelemesi yapar gibi incelediğimiz o zavallıya karşı içimizde bir küçümseme yok mu? demiştiniz. Bu çile çeken bir insanın sorabileceği bir sorudur... Anlıyor musunuz? Bunu bir türlü anlatamıyorum, ama böyle sorular aklına gelen bir insanın kendisi acı çekebilen, acı duyan bir insandır. O tekerlekli iskemlede otururken, şimdi bile herhalde birçok şeyleri düşünmüşsünüzdür...

Lise, mutluluktan zayıflamış, garip bir şekilde alçalmış incecik bir sesle:

— Alyoşa, elinizi verin bana! Neden onu ikide bir elimden çekiyorsunuz? diye söylendi. Size bir şey sora16

çağım Alyoşa: Manastırdan çıkınca hangi kostümünüzü giyeceksiniz? Gülmeyin, kızmayın, bu benim için önemli, çok önemli bir şeydir.

— Daha hangi kostümü giyeceğimi düşünmedim. Lise. Ama hangisini isterseniz, onu giyerim.

— Koyu mavi, kadife bir ceketiniz, beyaz pike bir yeleğiniz, başınızda da kül rengi yumuşak fôtr bir şapka olsun istiyorum... Söyleyin, dün benim sizi sevmediğime inandınız mı? Hani dünkü mektubu yazdığımı inkâr ettiğim zaman?

— Hayır, inanmadım

— Ah, siz dayanılmaz bir insansınız! Sizi kimse yola getiremez!

— Bakın, size söylüyeyim: beni şey... galiba beni sevdiğinizi biliyordum, ama mahsus beni sevmediğinize inanmış göründüm. Bunları söylemeniz size daha kolay gelsin diye...

. — Daha kötü ya! Hem daha kötü, hem de hepsinden daha iyi bir şey. Alyoşa, sizi öyle seviyorum ki. Müthiş bir şey bu! Demin, siz gelmeden önce, kendi kendime tahminler yürüttüm: Ondan dünkü mektubu isterim, bana onu sakın sakın çıkarıp verirse (ki böyle bir davranış ondan her zaman beklenebilir) o zaman beni hiç sevmiyor, hiçbir şey duymuyor, yalnız budala ve sevgime değmeyen bir çocuktur. Eğer böyleyse ben de mahvoldum demektir. Ama siz mektubu hücrede bırakmıştınız. Bu bana cesaret verdi işte: Onu sizden geri isteyeceğimi sezdiğiniz için hücrede bıraktınız, doğru değil mi? Onu geri vermemek için değil mi? Bildim değil mi? öyle oldu değil mi?

— Ah Lise! Hiç de sandığınız gibi olmadı, mektup şimdi de yanımda, demin de yanımdaydı, şu cebimde. Bakın işte!

Alyoşa gülerken mektubu çıkarıp onu Lise'e uzaktan gösterdi:

— Yalnız onu size vermem! Elimdeyken bakın.

17

— Nasıl? Demek demin bana yalan söylediniz; bir rahip olan siz yalan söylediniz...

Alyoşa da gülüyordu:

— Belki de yalan söylemişimdir; mektubu size geri vermemek için!

Birden büyük bir heyecanla:

— Bu mektubun benim için büyük bir değeri var, diye ekledi.

Gene kızarmıştı:

— Artık onu hiç kimseye, hiçbir zaman vermem! Lise ona hayran hayran bakıyordu. Tekrar:

— Alyoşa! diye fısıldadı. Kapiya bir baksanıza: Annem oradan dinlemiyor mu?.

— Peki Lise, bakarım. Yalnız bakmasam daha iyi olmaz mı, ha? Niçin annenizin böyle adî bir davranışta bulunacağından şüphe edelim?

Lise öfkeleni:

— Adî davranış ne demek? Hangi adî davranıştan söz ediyorsunuz? Kapının öbür tarafından kızının sözlerini dinliyorsan, bu onun hakkıdır. Adî bir davranış değildir, inanın bana Aleksey Fiyodoroviç, ben de anne olduğum vakit, benim de böyle bir kızım olursa, ben de ne olursa olsun, onun konuştuklarını kapılardan dinleyeceğim.

— Ciddî mi söylüyorsunuz Lise? Ama bu hiç iyi bir şey değil...

— A! Bunda ne kötülük var. Allah aşkına? Eğer alelade bir sosyete dedikodusunu gizlice dinleseydim, o zaman adilik olurdu. Burada ise kendi kızı. genç bir adamla bir odaya kapanmış... Bakın Alyoşa, şunu aklınıza koyun ki. evlendiğimiz gün sizi de gözetlemeğe başlayacağım. Bütün mektuplarınızı açıp, hepsini okuyacağım... Bundan haberiniz olsun!

Alyoşa:

II — F: 218

— Evet, tabîî, öyleyse... diye mırıldanıyordu. Yalnız bu iyi bir şey değil.

— Allah Allah!.. Ne kadar da yüksekte bakıyorsunuz bana! Alyoşa, sevgili Alyoşa, ne olur daha bastan kavga etmiyelim. İyisi mi, size gerçeği olduğu gibi söylüyeyim : Tabîî ki, kapılardan içerde konuşulanları dinlemek çok kötü bir şeydir. Bu bakımdan haksızım tabîî. Haklı olan sizsiniz. Öyleyken gene de kapılardan, dinliyeceğim konuştuğunuzu!

Alyoşa güldü:

— Dinlerseniz, dinleyin. Benim hiçbir kötü davranışımı yakala yamıyacaksınız.

— Alyoşa benim sözümü dinleyecek misiniz? Bu konuda da önceden anlaşmamız gerekiyor.

— Seve seve dinlerim Lise, bundan şüphenez olmasın. Yalnız en önemli konularda dinlemem. En önemli konularda, benimle aynı düşüncede olmasanız bile ben gene de ödevim neyi emrediyorsa, onu yaparım.

— Öyle olmalı ya. Bunu söylediğiniz için şunu belirteyim ki, ben sizin gibi yalnız en önemli konularda değil, herşeyde size boyun eğeceğim ve şu anda size bunun böyle olacağına yemin ediyorum. Herşeyde, ömrümün sonuna kadar boyun eğeceğim.

Lise, bunu heyecanla bağırarak söylemişti:

— Hem de bu bana mutluluk verecek, mutluluk verecek. Yalnız bu kadar da değil, yemin ederim ki. sizin neler konuştuğunuzu gizli gizli dinlemeyeceğim, hiç bir zaman! Hiç bir mektubunuzu gizlice okumayacağım, çünkü siz haklısınız, ben değilim! Hem, sizin neler konuştuğunuzu gizlice dinlemek için can atacağım, bunu biliyorum; öyleyken gene de bunu yapmayacağım, çünkü siz bunu kibar olmayan bir davranış sayıyorsunuz.

"Siz şimdi benim için âdeta Tanrı oldunuz... Hem, dinleyin, şimdi size bir şey soracağım Aleksey Fiyodoroviç: Neden bugünlerde hep öyle hüzünlü durdunuz?

19

Dün de, bugün de öyleydiniz. Biliyorum sizi uğraştıran işlerle, üzüntüleriniz var. Ama görüyorum ki siz bunlardan başka apayrı, garip bir üzüntü içindesiniz. Belki de gizli bir dert bu, öyle değil mi? Alyoşa üzüntüyle:

— Evet Lise, benim gizli bir derdim de var, dedi. Madem bunu hissettiniz demek beni seviyorsunuz.

Lise, sesinde çekingen bir yalvarışla:

— Nedir sizin bu derdiniz? Neye üzülüyorsunuz? Bana söylemez misiniz? diye sordu.

Alyoşa ne söyleyeceğini şaşırdı:

— Sonra söylerim. Lise... sonra. Şimdi söylersem, Belki anlaşılmaz. Zaten belki de söylemesini bile beceremeyeceğim.

— Biliyorum ki, ağabeyleriniz sizi üzüyorlar. Onlardan başka bir de babanıza mı üzüyorsunuz yoksa?

Alyoşa düşüncelere dalmış gibi:

— Evet, ağabeylerime de... diye söylendi. Lise birden:

— Ben İvan Fiyodorovic ağabeyinizi sevmiyorum, dedi.

Alyoşa. onun bu açıklamasını oldukça şaşırarak karşıladı, ama üzerinde durmadı.

— Ağabeylerim kendilerini mahvediyorlar, diye devam etti. Babam da öyle. Üstelik başkalarını da ken. dilleriyle birlikte felâkete sürüklüyorlar. Bu işin içinde geçenlerde peder Paisiy'in belirttiği gibi, Karamazov'ları hayata bağlayan bir güç" var. Bu bizi dünyaya bağlayan karşı gelinmez, hiçbir yön verilmez bir güçtür. Ama bu güç Tanrı'dan mı geliyor? Bunu bilmiyorum. Yalnızsunu biliyorum ki, ben de bir Karamazov'um. Ben bir rahibim. < Rahip mi dedim? Söyleyin, sizce ben gerçekten bir rahip miyim Lise? Demin, söz arasında, siz de benim bir "rahip olduğumu söylemişsiniz.

— Evet, söyledim.20

21

— Öyle ama, bakın belki de ben Tanrı'ya inanmıyorum!

Lise, yavaşça ve onu kırmamağa çalışarak:

— Siz mi inanmıyorsunuz? Ne oldu size böyle? dedi...

Ama Alyoşa buna karşılık vermedi. Kendisinden beklenmeyen bu sözlerde aşırı derecede gizli, aşırı derecede kendi kişiliğine bağlı, hattâ kendisinin de iyice kavrayamadığı; öyleyken ona üzüntü verdiği muhakkak olan bir şey vardı:

— işle şimdi, bütün bunlardan başka benim dostum olan biri, dünyadaki insanların en üstünü hayata gözlerini kapıyor. O" insanla birbimize ne kadar bağış olduğumuzu, ruhlarımızın ne kadar kaynaştığını bir bilseniz Lise! Öyleyken iste artık yalnız kalıyoruz... Size geleceğim, Lise! Bundan böyle hep beraber olalım

— Evet hep birlikte olalım, beraber olalım! Bundan böyle ömrümüzün sonuna kadar ayrılmayalım Dinleyin; beni öpebilirsiniz, buna izin veriyorum...

Alyoşa onu öptü:

— Haydi şimdi gidebilirsiniz. İsa yardımcınız ol sun!...

Genç kız onu haçla kutsadı:

— Çabuk O nün yanına gidin! Daha sağken yetişin ona. Anlıyorum ki, sizi alıkoymakla insafsızlık etmişim. Bugün, hem O nun için hem de sizin için dua edeceğim! İkimiz mutlu olacağız Alyoşa! Mutlu olacağız, değil mi?

— Belki de, Lise...

Alyoşa Lise'nin yanından ayrıldıktan sonra Bayan Hohlakova'nın odasına gitmeyi uygun bulmadı. Ona veda etmeden evden çıkmak üzereydi. Ama daha kapıyı açıp dışarıdaki merdivene doğru yürürken, birdenbire nereden çıktığı belli olmayan, Bayan Hohlakova ile karşılaştı. Alyoşa daha söylediği ilk sözden onun ken

disini orada mahsus beklediğini anladı. Bayan Hohlakova ona doğru atılarak:

— Aleksey Fiyodoroviç, bu korkunç bir şey! Bunlar çocukça ve saçma şeyler: Hepsi saçma! İnşallah öyle bir şeyi hayalinizden geçirmiyorsunuz... Saçma, saçma, saçma! dedi.

— Sakın bunu ona söylemeyin. Sonra sinirlenir, bu da şu anda onun için zararlı olur.

— İşte bu duyduklarım akli başında bir gencin, akıllıca sözleridir. Bu sözünüzü şöyle anlıya bilirim değil mi? Siz hasta olduğu için, ona acıdığınızdan ötürü kendisi ile anlaştınız. İsteğine karşı gelmekle onu darıltmak istemiyorsunuz öyle değil mi?

Alyoşa kesin bir tavırla:

— Yok canım, ben onunla gerçekten, ciddî olarak konuştum, dedi!

— Bu işte ciddilik olamaz! Bu akıl alacak şey değil! Bundan böyle artık sizi evimize bir daha almam! İkincisi buradan gideceğim, onu da götürceğim, bunu böyle bilin!

Alyoşa:

— Ama neden? dedi. Bu işe daha o kadar çok vafcit var ki; daha belki bir buçuk yıl beklemek zorunda Kalacağız.

— Ah, Aleksey Fiyodoroviç! Burası tabîî doğru. Böylece bir buçuk yıl içinde onunla daha bir defa darılır, ayrılırsınız. Ama ben öyle mutsuzum, öyle mutsuzum ki; bütün bunlar saçma da olsa, bu iş beni mahvetti. Şimdi ben son sahnede Famusov rolündeyim. Siz Catskiy'siniz. O Sofia'dır. Hem bakın ben mahsus koşup buraya, merdivene çıktım; sizinle konuşmak için. Oysa kaderi bağlayan olay, orada, merdivende iken oldu. Herşeyi işittim. Az kalsın bayılacaktım. Demek ki bu gece olup biten bütün o korkunç şeylerin, bütün o isteri krizlerinin nedeni buydu! Kıza sevgi, annesine ölüm! Buyrun cenaze törenine! Şimdi ikinci birşey var

Hem de en önemli olanı budur. Lise'in size yazdığı o mektup neydi? Bana gösterin onu, hemen gösterin!
— Hayır, hayır gösteremem! Şimdi siz bana sunu söyleyin : Katerina İvanovna nasıl? Bunu muhakkak öğrenmeliyim.

— Halâ yattığı yerde sayıklıyor; Daha kendine gelmedi. Teyzeleri de burada. Yalnız Ah, vah edip duruyor, bir de benim karşımda kuruluyorlar. Hertzenstube ise, gelir gelmez o kadar korktu ki. ona ne yapacağımı, o adamı nasıl kurtaracağımı bilemedim. Doktor çağırtmayı bile düşündüm. Benim arabamla götürdüler onu. Sonra herseyin üzerine tüy diker gibi, durup dururken bir de siz ortaya çıktınız. Gerçi biliyorum, bütün bunlara daha bir buçuk yıl var. Ama yüce olan ne varsa onun hatırı için, ölüm döşeğinde yatan dedenizin başı için bana o mektubu gösterin Aleksey Fiyodoroviç! Bir anne olarak bana gösterin onu! İsterseniz onu parmaklarınızın arasında tutun. Mektubu elinizden okuyayım!

— Hayır, göstermem Katerina Osipovna! Lise'in kendisi izin verse bile onu size gene göstermem. Yarın geleceğim, o zaman isterseniz sizinle birçok şeyleri konuşuruz. Ama şimdilik Allahaismarladık!. Alyoşa bunu söyledikten sonra, merdivenden koşarak sokağa indi

II GİTAR ÇALAN SMERDYAKOV

Zaten vakti de yoktu. Daha Lise ile vedalaştığı sırada aklına bir şey gelmişti. Düşündüğü şeydi: Acaba o sırada herhalde ondan saklanan ağabeyi Dimitriy'i yakalamak için nasıl bir kurnazlık yapmalıydı? Vakit artık erken değildi. Saat üçe geliyordu. Alyoşa bütün varlığı ile bir an Önce ölüm döşeğindeki büyüğüne kavuşmağa can atıyordu; ama ağabeyi Dimit

23

riy'i görmek ihtiyacı herşeye üstün geliyordu. Alyoşa'riin zihninde her an meydana gelmeğe hazır, kaçınılmaz ve Korkunç bir felâketin olacağı kanısı gittikçe güçleniyordu.

Bu felâket neydi? Ağabeyine hemen o anda neyi söylemek istiyordu? Belki bunu kendisi de bilmiyordu ..Varsın velinimetim yanında bulunmadığım bir sırada hayata gözlerini kapasın diye düşündü. Hiç olmazsa, ömrümün sonuna dek, kendimi belki ağabeyimi kurtarabilirdim, öyleyken kendi yuvama bir an önce dönmeyi düşünerek yanından geçip gittim diye suçlamıyacağım. Zaten öyle davranırsam, Onun yüksek öğütlerine göre davranmış olacağım.

Plânı, ağabeyi Dimitriy'i hiç beklemediği bir sırada yakalamaktı. Bu da şöyle olacaktı: Bir akşam önce olduğu gibi çitin öbür tarafına geçmeli, bahçeye gitmeli, o kameriyenin altına gidip pusuda beklemeliydi. Eğer orada değilse, o zaman Foma'ya da, ev sahibi kadınlara da bir şey söylemeden orada saklanmalı ve kameriyenin içinde hiç olmazsa akşama kadar beklemeli diye düşünüyordu. Eğer eskisi gibi Gruşenka'nın gelişini gözetliyorsa, büyük bir ihtimalle, kameriyeye gelecektir.

Sözün kısası Alyoşa, plânın ayrı ayrı noktaları üzerinde pek durmuyordu, ama o gün manastıra gitmemek zorunda kalsa bile, onu uygulamaya karar vermişti... Herşey engelsiz olup bitti! Alyoşa çitin öbür tarafına, hemen hemen bir akşam önceki yerden geçti ve gizlice çardağa doğru gitti. Kendisini görmelerini istemiyordu. Ev sahibi kadın da, Foma da (eğer kendisi orada ise) ağabeyinin tarafını tutabilir, Dimitriy'in emirlerini dinleyebilirlerdi; öyle olunca da Alyoşa'yı bahçeye bırakmayabilir, ya da arandığını, sorulduğunu Dimitriy'e tam o sırada bildirebilirlerdi.

Kameriyede kimse yoktu. Alyoşa bir akşam önceki yerine oturup beklemeye başladı. Çardağı gözden geçir24

di; çardak nedense şimdi ona bir akşam öncesinden çok daha harap görünüyordu: bu sefer onu eski PÜSKÜ bir yer olarak görüyordu. Kava o akşamki gibi açıktı Yeşil masanın üzerinde, herhalde o akşam etrafa dökülen konyakla dolu kadehten kalmış yuvarlak bir ia göze çarpıyordu.

Alyoşa'nın aklından can sıkıcı bir bekleyiş sırasında, her zaman olduğu gibi, boş boş, işe yaramaz düşünceler gelip geçiyordu; örneğin: kendisi şimdi oraya girince, neden tam o bir akşam önceki yere oturmuştu? Niçin başka bir yere oturmamıştı? Sonunda içinde bir hüznü duydu. Endişe verici bilinmeyen den ötürü hüznü içindeydi. Ama oraya oturalı daha bir çeyrek saat olmamıştı ki, birden çok yakında bir yerden, birinin gitar üzerinde akortlar yaptığı duyuldu. Gitarı çalan Alyoşa'dan hemen hemen yirmi adım ötede oturuyordu, ya da oraya o anda yerleşmişti; daha uzakta değildi. Fundalıkların arasında bir yerdeydi.

Alyoşa'nın zihninde birden bir anı canlandı. Bir akşam önce ağabeyinin yanından ayrılırken, çardaktan çıkacağı sırada, fundaların arasında, bahçe duvarının yanında solda, yeşil renkte, alçak bir bahçe bankı görür gibi olmuştu. İşte şimdi, konuklar herhalde onun üzerinde oturmuşlardı. Ama kimdi bu konuklar? Birden bir erkek sesi duyuldu. Biri kendi kendine gitarla eşlik ederek, sözleri kırta kırta söylüyormuş gibi uzatauzata, falsolu falsolu şarkı söylüyordu:

Dayanılmaz bir güçle Bağlıyım sevgilime Tanrı bağışlasın bizi Onu ve beni. Onu ve beni. Onu ve beni.
KARAMAZOV KARDEŞLER 25

Ses kesildi. Ton, tam bir uşak tenoruydu, şarkının okunuşu da, okuyanın bir uşak olduğunu belli ediyordu. Birden bir başka ses, bu sefer bir kadın sesi, şefkatle sanki bunları söyleyen utanıyormuş gibi ama aynı zamanda nazlı nazlı:

— Neden uzun bir süredir bize gelmiyorsunuz, Pavel Fiyodoroviç? Neden bize hep öyle yüksekte bakıyorsunuz?

Erkeğin sesi gerçi nezaketle ama inatçı ve kesin bir güvenle:

— öyle bir şey aklımızdan geçmez! dedi. Belliydi ki, erkek kendini kadından üstün görüyordu. Kadın ise gönül çelmeğe çalışıyordu. Alyoşa: Erkek galiba Smerdyakov, diye düşündü. Sesinden öyle anlaşılıyor. Hanım da herhalde buradaki küçük er sahibi kadının, Moskova'dan gelen kızıdır. Uzun kuyruklu rop giyen ve Marfa İgnatyevna'dan çorba almağa gelen kadın var ya, galiba o işte! Kadının sesi tekrar duyuldu :

— Ben her türlü şiiri severim, yeter ki sözleri birbirine uygun olsun. Neden devam etmiyorsunuz?

Erkeğin sesi gene şarkı söylemeğe başladı:

Tacı var çarımın Sağ olsun sevgilim Tanrı bağışlasın Onu ve beni! Onu ve beni! Onu ve beni!

Gene kadını sesi duyuldu :

— Geçen sefer daha güzel olmuştu, dedi. Taç için şarkı söylerken! Sevdiceğim sağ olsun! demiştiniz. O zaman daha tatlı oluyordu : Bugün herhalde öyle dedeyi unuttunuz!...26

27

Smerdyakov:

— Şiir saçma bir şeydir, diye kestirip attı.

— A, hiç olur mu, ben şiirciklere bayılırım.

— Evet, şiir dediğimiz, gerçekte saçmalıklardan başka birşey değil. Siz de bir düşünün; dünyada hiç kafiye ile konuşan insan var mı? Eğer hepimiz, hükümetin emri ile de olsa kafiyele konuşmağa başlasaydık. çok şeyler söyleyebilir miydik? Efendim? Şiirde iş yok, Mariya Kondratyevna!

Kadın gittikçe daha cilveli bir sesle :

— Herşeye nasıl böyle akıl erdiriyorsunuz? Nasıl oldu da her konuda böyle üstün bilgilere sahip oldunuz?

— Eğer kader bana daha çocukluktan o oyunu oynamasaydı, daha neler yapardım! Daha neler bilirdim! O zaman piç olduğum için, beni pis kokulu Lizaveta dünyaya getirdiği için, âdi bir adam olduğumu söyleyeni, düelloya davet edip tabanca ile öldürürdüm! Oysa onlar Moskova'da da bunu durmadan başıma kakıp duruyorlardı. Dedikodusu, Grigoriy Vasilyeviç sayesinde buradan Moskova'ya yayılmıştı... Grigoriy Vasilyeviç beni aristokrasiye karşı baş kaldırıyorum diye kınıyor. Sen Aristokrasinin kara koyunusun diyor. Diyelim ki, gerçekten kara koyunum. Ne yapalım! İmkân olsaydı, dünyaya hiç gelmemek için, beni ana rahminde iken öldürmelerine bile razı olurum. Pazarda söylerlerdi... Anneniz bile kendisine özgü o büyük nezaketsizliği ile bana Onun başında koca bir saç kümesi ile dolaştığını, boyunun da iki arşından azıcık fazla olduğunu anlatmağa kalkıştı. Neden azıcık diyordu sanki? Herkesin dediği gibi İki arşından bir az fazla diyemez miydi? Herhalde o sırada gözleri dolu dolu olarak konuşma isteğini duymuştu. Ama sunu da söylemek gerekir ki, böyle gözleri dolu dolu konuşmak mujiklere özgü bir duygululuk belirtisidir. Oysa Rus mujiği kültürlü bir insan kadar duygulu olabilir mi? Cahil olduğu için hiç bir duygusu olamaz onun! Ben daha çocukluktan o ..azıcık sözünü işittim mi, neredeyse kendimi duvara çarpacak hale gelirdim. Bütün Rusya'dan nefret ediyorum ben, Mariya Kondratyevna!

— Eğer orduda görevli bir subay adayı, ya da gencecik bir süvari subayı olsaydınız, öyle demezdiniz. Kılıcınızı çektiğiniz gibi tüm Rusya'yı savunmağa başlardınız.

— Ben orduda görevli bir süvari subaycığı olmayı istemek şöyle dursun, aksine tüm askerlerin yok edilmesini isterim!

— O zaman düşman gelince kim bizi savunacak?

— Zaten savunmak gerekli değil ki! Sekiz yüz on ikide, Fransız imparatoru I. Napoleon Rusya'ya büyük bir sefer yaptı, kendisi bugünkü imparatorun babasıdır. İşte o zaman o Fransızlar bizi boyunduruqları altına alsalardı, iyi olacaktı. Böylece akıllı bir millet, oldukça aptal bir milleti boyunduruğu altına almış, kendisine bağlamış olurdu. O zaman bambaşka bir düzen olacaktı...

— Peki, onlar kendi ülkelerinde iken bizimkilerden daha mı iyiler sanki? Ben bizim o kibar gençlerimizden bir tanesini olsun, o İngilizlerden üç tanesine bile değişmem!

Mariya Kondratyevna bunu sevgi dolu bir sesle söylemişti. Her halde bu sözlerini söylerken de en tatlı bakışları ile bakıyordu.

— Orası herkesin kendi zevkine kalmış bir şey efendim.

— Hem siz kendin'z de, tıpkı bir yabancı gibisiniz. Tıpkı en soylu yabancılardan biri gibisiniz. Bunu size utancımı yenmeğe çalışarak söylüyorum!

— İşin doğrusunu öğrenmek isterseniz, şunu da belirteyim ki, ahlâksızlıkta bizimkiler de, onlar da birbirlerine benzerler... Hepsi âdidirler. Aralarında yalnız ŞU ayırım vardır: Oradaki rugan çizmeler içinde, biz28

deki âdi herif ise, fakirlik içinde pis bir koku yaya yaya dolaşır, üstelik bunda bir kötülük görmez. Rus milletine, Fiyodor Pavloviç'in çok doğru söylediği gibi dayak atmalı; gerçi Fiyodor Pavloviç, o oğullan yüzünden kaçığın biri oldu, ama sözü doğru...

— Ama siz Ivan Fiyodoroviç'e karşı saygı duyuyormuşsunuz... Bunu kendiniz söylemişsiniz.

— Öyle ama beyefendi benim için Pis kokulu bir uşak...'. dediler. Beni isyan edebilecek biri sayıyorlar; ama bu konuda yanılıyorlar. Cebimde şöyle bir para olsaydı, buradan çoktan giderdim. Dimitriy Piyodoroviç davranışları ile de, aklı ile de, fakirliği ile de tüm uşaklardan daha kötüdür. Hem de hiç bir iş yapmasını bilmez: Buna rağmen gene de herkesten saygı görür. Diyelim ki, ben bulaşıkçıdan başka bir şey değilim, ama mutlu bir insanım; çünkü canım isterse Moskova'da Petrovka'da bir kaferestoran açabilirim. Çünkü ben spesialite yemekleri bilirim. Oysa onlardan hiç biri, yabancıları bir tarafa bırakalım, onlardan hiç biri özel bir servis yapmasını bilmezler. Dimitriy Fiyodoroviç'in ayağında donu yok. Öyleyken, en birinci kontun oğlunu düelloya çağırırsın, adam onunla düello etmeğe razı olur. Oysa, Dimitriy Fiyodoroviç'in benden üstün yönü ne ki? Benden aşırı derecede aptal olması mı? Oysa hiç gereği yokken, ne kadar para batırmıştır!

Manya Kondratyevna birden :

— Karabilir, düello ne güzel bir şeydir... dedi.

— Ne bakımdan?

— İnsana korku da, cesaret de verir, hele gencecik iki subay ellerinde tabanca ile bir kadın için birbirlerine ateş ederlerse!... Tam tablolardeki gibi. Ah, genç kızların düello seyretmelerine izin verselerdi ne iyi olurdu! Ben bir düelloyu seyretmeyi o kadar isterdim ki!...

— İnsan kendisi nişan alıyorsa iyi, yok eğer başkası onun suratına nişan alıyorsa o zaman işte berbat

29

birşey olur. Öyle bir şey olursa yerinizi bırakıp kaçarsınız. Mariya Kondratyevna!...

— Yol: canım, siz kaçır mısınız?..

Ama Smerdyakov karşılık vermek lütfunda bulunmadı. Bir dakikalık bir sessizlikten sonra gene bir akor duyuldu ve falsolu ses şarkının son bölümünü okuyarak havada dalgalandı:

Ne büyükse de çabam

Uzaklaşıyorum ben ondan.

Keyfederim, tad alırım yaşamdan

Başkente gider, yerleşirim orada

Üzülmem artık.

Çekmem hiç dert

Aklımdan geçmez benim dert çekmek artık!

Bu sırada beklenmedik bir şey oldu. Alyoşa birden aksırdı; bankta oturanlar hemen sustular. Alyoşa kalktı, onların bulunduğu yöne gitti. Bu gerçekten Smerdyakov'du; sık giyinmiş, pomatlar sürünmüş, saçlarını hafifçe kıvrımış, ayaklarına rugan ayakkabılar geçirmişti. Gitar bankın üzerindeydi. Kadın da, ev sahibi kadının kızı Mariya Kondratyevna'ydı. Üzerinde, eteğinde iki arşınlık bir kuyruğu bulunan açık mavi bir rop vardı; daha genç bir kızdı, hem de çirkin değildi, ama yüzü yusyuvarlaklı ve müthiş çilliydi.

Alyoşa elinden geldiği kadar sakın :

— Ağabeyim Dimitriy çabuk gelecek mi? diye sordu.

Smerdyakov, banktan ağır ağır kalktı; Mariya Kondratyevna da öyle yaptı. Smerdyakov alçak sesle ve kayıtsız bir tavırla sözlerin üzerinde dura dura :

— Benim Dimitriy Fiyodoroviç'ten nasıl haberim olabilir? Yanlarında bekçilikle görevli olsaydım, o zaman başka! dedi.30

Alyoşa:

- Canım, ben yalnız 'acaba biliyor musunuz? diye sordum, dedi.
- Gelişleri konusunda hiçbir şey bilmiyorum, bilmek de istemiyorum.
- Oysa bana ağabeyim, bizim evde olup biten her şeyi ona bildirdiğinizi, hattâ Agrafena Aleksandrovna'nın ne zaman geleceğini haber vermeyi kendisine vaadettiğinizi bile söyledi. Smerdyakov, ağır ağır ve hiç çekinmeden gözlerini ona doğru kaldırdı. Yüzüne ısrarla bakarak :
- Peki, siz buraya nasıl girdiniz? Buranın kapısı bir saattir sürgülü.

Alyoşa Mariya Kondratyevna'ya doğru döndü :

- Yan sokaktan, çitin üzerinden atlayarak girdim. Bunun için sanırım ki. beni bağışlıyorsunuz. Bir an önce ağabeyimi görmem gerekiyordu.

Alyoşa'nın özür dilemesinden ötürü gururu okşanan Mariya Kondratyevna :

- Ah, size hiç darılabilir miyiz? diye sözleri uzata uzata karşılık verdi. Dimitriy Piyodoroviç, buraya aynı şekilde sık sık kameriye geldikleri için 'biz hiç farkında olmayız, bir de bakınız ki kameriyede oturuyorlar...

- Ben de onu arıyorum şu anda! Onu görmek ya da nerede olduğunu sizden öğrenmek isterdim. İnanın ki, kendisi için çok önemli bir işi görüşmek istediğimden arıyorum onu.

Mariya Kondratyevna :

- Ağabeyiniz bizlere sırlarım açmazlar ki! dedi. Smerdyakov gene söze karıştı:
- Ben buraya ahabp olarak uğradım ama ağabeyiniz bana burada bile rahat vermezler, beyefendi için bitmez tükenmez sorular sorarak fena halde canımı sıkırlar : yok "Onların evine kim geliyor, kim gidiyor. kendilerine şu ya da bu konuda bilgi vermem müm kün mü?" Falan filân! Hattâ iki kez beni ölümle bile tehdit ettiler.

Alyoşa şaşırdı :

- Yani nasıl ölümle tehdit?
- Beyefendide, dün sizin de gördüğünüz gibi öyle bir karakter varken başkasını ölümle tehdit bir önem taşır mı sanki? Bana: "Eğer Agrafena Ivanovna'nın buradan geçmesine göz yumarsan, geceyi burada geçirirsen, önce seni sağ bırakmam, diyorlardı. Beyefendi' den çok korkuyorum. Eğer o işten korkmasaydım, onu il başkanlığına şikâyet ederdim; şikâyet etmeliydim zaten. Onun daha neler yapabileceğini Tanrı bilir!

Mariya Kondratyevna :

- Geçenlerde: Onu havanda döveceğim! dediler, diye söze karıştı.

Alyoşa :

- Eh, madem havanda dedi, o halde, o tehdidi belki de lâf olsun diye savurmuştur, dedi. Şu anda ona rastlıyabilseydim, bu konuda kendisine bir şeyler söyleyebilirdim.

Smerdyakov, birden aklına gelmiş gibi:

- Size bildirebileceğim tek şey şu; dedi. Ben buraya komşu ve ahabp olarak her zaman gelirim. Nasıl gelmiyeyim? Bundan başka, bugün İvan Fiyodoroviç beni bu sabah erkenden, Dimitriy Fiyodoroviç'in evine gönderdi, Ozyörnaya sokağına! Mektup da vermemişti. Dimitriy Fiyodoroviç'e muhakkak şurada, meydandaki meyhaneye gelmesini söyleyecekmişim: birlikte yemek yemeleri için. Gittim ama, Dimitriy Fiyodoroviç'i evlerinde bulamadım. Oysa artık saat sekiz olmuştu. Gelmiş, ama çıkıp gitmiş, ev sahipleri öyle dediler. Burada aralarında sanki gizli bir anlaşma var. Şimöi ise kendileri, şu anda belki de kardeşleri İvan Fiyodoroviç'le birlikte o meyhanede oturuyorlar. Çünkü İvan Fiyodoroviç yemeğe eve gelmedi. Fiyodor Pavloviç

KARAMAZOV KARDEŞLER

ise, bir saat önce tek başlarına yemeklerini yediler, şimdi de uykuya yattılar. Yalnız sizden... size yalvarırım. onlara benden söz etmeyin, benim size söylediklerimi bildirmeyin. Onlara hiçbir şey söylemeyin, çünkü bunu yaparsanız beni öldürürler... Alyoşa aceleyle:

- İvan ağabeyim, Dimitriy'i bugün meyhaneye mi çağırttı?
- Evet efendim.
- Başkent meyhanesine mi? Meydandakine mi?
- Evet, o meyhaneye efendim. Alyoşa derin bir heyecanla :
- Belki de gerçekten oradadır! diye bağırdı. Teşekkür ederim, Smerdyakov, bu haber benim için çok önemli, hemen oraya gideyim!

Smerdyakov Alyoşa'nın arkasından :

— Yalnız beni ele vermeyin! diye seslendi.

— Yok canım, ben meyhaneye sanki rastgele girmişim gibi davranacağım. Merak etmeyin.

Mariya Kondratyevna :

— Nereye gidiyorsunuz canım? Bahçekapısını açayım size! diye bağırarak oldu.

— Hayır, buradan kestirme oluyor, gene çitin üstünden atayayım.

Aldığı haber Alyoşa'yı çok sarsmıştı. Hemen meyhaneye doğru yola koyuldu. Meyhaneye cübbeyle gitmek ona ayıp geliyordu. Ama içerde olup olmadıklarını merdivenden sorup öğrenmek ve onları oradan çağırtmak imkânsız bir şeydi. Alyoşa meyhaneye yaklaştığı sırada, birden pencerelerden biri açıldı, İvan ağabeyi ona yukarıdan aşağı seslendi:

— Alyoşa! Hemen buraya, yanıma gelebilir misiniz? Gelemez misin? Bunu yaparsan, beni çok memnun edersin!

— Tabii gelirim ama, cübbemle nasıl olur?

— Ben zaten ayrı bir odadayım, sen kapiya git. koşup seni karşılayayım...

Alyoşa. bir dakika sonra ağabeyi ile yan yana oturuyordu. İvan tek başına oturmuş yemek yiyordu.

III

KARDEŞLER TANIŞIYOR

Oysa İvan ayrı bir odada oturmuyordu. Burası pencerenin yanında perde ile ayrılmış bir yerdi; ama yabancılar gene de perdelerin arkasında oturanları göremezlerdi. Meyhaneye girince, ilk oda burasıydı, yan duvarın önünde bir büfesi vardı. Odadan her an servis yapanlar geçip duruyorlardı. Müşterilerden yalnız bir ihtiyarcık, emekli bir subay, köşede çay içiyordu. Buna karşılık meyhanenin öbür odalarından içkili yerlere özgü patırdılar, gürültüler geliyor, çağırışlar, bira şişelerinin açıldığı, bilardo toplarının yuvarlandığı işitiliyor, bir org'un uğultusu duyuluyordu.

Alyoşa biliyordu ki, İvan bu meyhaneye hemen hemen hiç gitmezdi. Zaten genel olarak meyhanelere gitmeğe pek hevesli olmadığını da biliyordu. Bu yüzden: Demek ki, buraya yalnız Mimitriy ile buluşmak için gelmiş diye düşündü. Öyleyken Dimitriy ağabeyi ortalarda yoktu.

İvan bağıra bağıra konuşarak :

— Sana balık çorbası ısmarlayayım mı? Yoksa başka bir şey mi istersin? Yalnız çay içerek yaşamıyorsun ya! dedi.

Belliydi ki, Alyoşa'yı oraya çekebildiği için çok seviniyordu. Alyoşa neşe ile :

— Balık çorbası söyle, sonra da çay söylersin, karacıktı, dedi.

II — F: 334

35

— Vişne reçeli de getirsinler mi? Burada reçel var. Hatırlıyor musun, küçükken Polenov'dan nasıl reçel çalmıştın?...

— Demek sen de hatırlıyorsun bunu öyle mi? Eh, reçel de söyle, şimdi de severim reçeli ben...

İvan çingırağın kordonunu çekerek garsonu çağırdı, balık çorbası, çay ve reçel ısmarladı.

— Ben herşeyi hatırlıyorum, Alyoşa. Seni on bir yaşına gelinceye kadar hatırlıyorum; o zaman ben on beş yaşma basmak üzereydim. On beş ve on bir.. Bu öyle bir yaş ayrılığı ki! Bu yaşlarda kardeşler hiçbir zaman birbirleri ile arkadaşlık etmezler. Seni o zaman sevip sevmediğimi bile bilmiyorum.

Moskova'ya gittikten sonra da ilk yıllarda aklıma bile gelmiyordun. Sonradan Moskova'ya geldiğin vakit de galiba yalnız bir defa bir yerde karşılaştık. Oysa, bak dört aydır burada oturuyorum, şimdiye kadar bir araya gelip bir çift lâf etmedik. Yarın gidiyorum, onun için demin burada otururken: Nasıl etsem de onu görebilsem, ona veda edebilsem, diye düşünüyordum, bir de baktım önümden sen geçiyorsun...

— Demek beni görmeyi çok istiyordun, öyle mi?

— Evet, seni ilk ve son defa şöyle iyice tanımak istiyorum. Aynı zamanda kendimi de sana tanıtmalıyım. Sonra da çekip giderim. Bence, insanların ayrılmadan önce birbirlerini tanımaları daha iyi olur. Bütün bu üç ay boyunca, bana nasıl baktığın gözümden hiç kaçmadı; gözlerinde hep garip bir bekleyiş vardı. Ben ise bundan nefret ederim. Onun için sana yaklaşmadım. Ama sonunda sana saygı duymayı öğrendim: "Ayağım yere sağlam basan bir adam iste! diyordum. Şunu da bil ki, şimdi gülüyorum ama, sözlerim ciddîdir. Sen gerçekten ayağını yere sağlam basan bir insansın, öyle değil mi? Ben öyle ayağını sağlam basan insanlardan hoşlanırım, nereye basarlarsa bassınlar, hattâ senin gibi birer küçük çocuk olsalar bile severim on

ları. Sonunda o senin bekleyişli bakışın artık bende hiç nefret uyandırmaz oldu; aksine sevdim o birşeyler

bekleyen bakışını senin... Bana öyle geliyor ki, neden bilmiyorum sen de beni seviyorsun Alyoşa, öyle değil mi?

— Seviyorum İvan. Dimitriy ağabeyim senin için İvan mezardır diyor. Ben ise senin için: İvan bilmecedir diyorum. Şimdi bile benim için bir bilmecesi, sen! Bu bilmecenin bir parçasını daha önceden çözmüştüm. Tümünü ise ancak bu sabah çözebildim!

İvan güldü:

— O da ne demek öyle? Alyoşa da güldü :

— Söylersem darılmaz mısın?

— Nedir Allah aşkına?

— Demek istediğim şu: Sen de yirmi üç yaşındaki başka gençler gibisin. Onlar gibi gencecik, körpecik, taptaze ve cana yakın bir çocuksun. Yani sözün kısası, ağzı süt kokan bir çocuktan başka birşey değilsin!.. Şimdi söyle, seni çok mu darılttı?..

İvan neşe ve heyecanla :

— Aksine, nasıl olup da tam üstüne bastığına şaşıyorum, dedi. Sen Tanrı mısın? O nün evindeki o karşılaşmamızdan sonra, kendi kendime hep bunu, yirmi üç yaşında olduğum halde ağzı süt kokan bir çocuk gibi olduğumu düşünüyordum. Sen de durup dururken içimi okuyormuşsun gibi söze bundan başladın. Şimdi şurada durmuş kendi kendime ne düşünüyordum, biliyor musun? Yaşantım beni hayal kırıklığına da uğratsa, sevdiğim kadına olan güvenimi de yitirsem, bu düzenin doğru olduğuna da inanmasam, hattâ aksine bu düzenin, karmakarışık, uğursuz hattâ belki de bir cehennem kaosu olduğu kanısına da varsam, başıma bir insanın basma gelebilecek tüm felâketler de gelse, ben gene de yaşamak isterim. Bu kadehe bir kez dudaklarımı değdirdikten sonra, biliyorum ki, artık ondan ayırlamam, dibindeki son damlaya kadar içerim!36

37

Bununla birlikte, otuz yaşına doğru herhalde, içindekini sonuna dek içmesem bile o kadehi elimden atıp uzaklaşacağım... ama nereye gideceğim, bilmiyorum! Yalnız şunu kesin olarak biliyorum ki, otuz yaşına kadar, gençliğim tüm hayal kırıklıklarından, yaşantının içimde uyandırdığı tüm nefretlerin üstesinden gelecek. Kendi kendime birçok defalar şunu sormuşumdur: Acaba su dünyada içimdeki o zincire vurulmaz, o belki de ayıp sayılabilecek yaşama hırsını yenebilecek bir umutsuzluk var mı? Sonra da şu yargıya vardım: Galiba, öyle bir şey yok dünyada! Ama gene de söylüyorum, yalnız otuz yasıma kadar öyle olacak sanıyorum. Ondan sonra zaten artık kendim yaşamak istemem. Öyle geliyor bana. Daha burnunu silmesini bilmeyen ince hastalığa tutulmuş bazı ahlâkçılar, özellikle şairler, bu yasama hırsını çoğu zaman âdi bir şey sayarlar. Gerçi bu, bir bakıma katıksız bir Karamazov özelliğidir; burası doğru! Ama herşeye rağmen, içimdeki bu yaşama hırsı neden muhakkak âdi olsun? Dünyamızda merkeze yönelen daha pek çok güç vardır; Alyoşa! Ben yaşamak istiyorum ve yasıyorum, yaşamam mantığa aykırı olsa bile!

Bu düzene inanmasam da, baharda açılan yapışkan yaprakcıkları da, mavi gökyüzünü de, neden sevdiğimi bazen hiç kestiremediğim falanca insanı da severim, insanlığın, çoktandır inanmaktan vazgeçtiğim ve herşeye rağmen, tek eski bir anıdır diye hâlâ yürekten bağlılık duyduğum falanca aşaması da içimde sevgi uyandırıyor. İşte! Balık çorbasını getirdiler. Afiyet olsun! Buranın balık çorbası güzeldir; iyi pişirirler onu. Ben Avrupa'ya gitmek istiyorum Alyoşa; buradan doğru oraya gideceğim. Oysa biliyorum ki, orası mezarlıktan başka birşey değildir. Yalnız mezarlıkların en değerlisi, en çok sevilenidir, o kadar iste! Orada en değerli ölümler yatıyor, kabirlerinin üzerindeki her taş öyle ateşli geçmiş bir yaşantıyı, insanın kendi aşamasına

kendi gerçeğine, kendisinin verdiği savaşa, kendi bilimine öyle güçlü bir inamsın hikâyesini taşır ki! Önceden biliyorum, oraya gidince kendimi toprağın üzerine atıp o taslan öpe öpe ağlıyacağım. Oysa bunu yaparken, yüreğimde oranın artık bir mezarlıktan başka bir şey olmadığına kesin bir inanç olacak. Gözyaşlarına umutsuzluktan da dökcek değilim. Dökeceğim o gözyaşları bana mutluluk vereceği için, ağlıyacağım. Kendi duygululuğumla sarhoş olacağım. O yapışkan bahar yaprakcıklarını, o mavi gökyüzünü seviyorum ben, işin özü bu! Bu işte ne akıl, ne mantık söz konusu olabilir; burada insanın özünden, varlığından fısırlan bir sevgi öz konusudur, insan kendi gençliğinden doğan gücü seviyor işte... Benim bu saçma sözlerimden bir şey anlıyor musun, anlamıyor musun Alyoşa?

İvan bunu söylerken birden gülmüştü. Alyoşa:

— Hem de çok iyi anlıyorum İvan: İnsan özü ile, tüm varlığı ile sevmek istiyor. Bunu çok iyi söyledin!.

Senin yaşamak için bu kadar istek duymana da seviniyorum, öyle sanıyorum ki, herkes dünyada

herşeyden önce yaşamayı sevmeli.

— Yani, yaşamının anlamından çok yaşamının kendisini sevmeli öyle mi?

— Evet, öyle. Senin dediğin gibi, mantıktan önce sevgi gelmeli! Muhakkak öyle olmalı. Sevgi mantıktan önce gelmeli ki, anlamım kavrayabileyim. Zihnimde çoktandır dolaşan birsey var. Senin için işin yarısı olmuştur: Sen yaşamasını seviyorsun. Şimdi ikinci yarıyı da olmalı ki, ruhun kurtulsun...

— Sen de, hemen kurtarmaktan söz ediyorsun. ' bakalım, belki ben, hiç de mahvolmuş değilim, ne Biliyorsun? Peki, senin için işin ikinci yansı nedir? •

— O söz ettiğin ölüleri canlandırmak! Belki onlar ölmemişlerdir de... Haydi, bana çay ver. Seninle konuştuğumuza seviniyorum, İvan.

— Görüyorum ki, sen garip bir ilhamın etkisi al38

tındasın. Senin gibi... rahip adaylarının böyle professions de foi yapmalarından çok hoşlanıyorum... Sen sağlam karakterli insansın Aleksey. Manastırdan çıkmak istediğin doğru mu?.

— Doğru. Dede beni manastırın dışında yaşamaya gönderiyor...

— O halde, demek ki, ben otuz yaşına basıncaya, kadehten dudaklarımı ayırmağa başlayıncaya dek, dünyada daha birbirimize rastlıyacağız. Bak, babam yetmiş yaşma kadar o kadehten dudaklarım ayırmak istemiyor. Üstelik seksen yaşına kadar kadehten içmeyi hayalinden geçiriyor. Kendi söyledi! Gerçi soytarının biridir ama, bu konuda çok ciddî. İlle de şehvetine sarılıyor, taş sarılır gibi... Hoş, otuz yaşından sonra insana taştan başka sarılacak şey kalmıyor ya! Ama yetmiş yaşına kadar, şehvete bağlı kalmak iğrenç bir şey olur. İyisi mi, otuzuna kadar öyle yaşamalı; insan ondan sonra da, eski hovardalığının birazını daha sürdürebilir ama bu artık kendi kendini aldatmadan başka bir şey olamaz. Bugün Dimitriy'i görmedin mi?

— Hayır, görmedim, ama Smerdyakov'u gördüm. Alyoşa bunu söyledikten sonra ağabeyine aceleyle Smerdyakov'la nasıl karşılaştığını etraflı olarak anlattı. İvan, birden endişe ile dinlemeğe başladı, hattâ bazı şeyleri tekrar tekrar sordu. Alyoşa söze devam ederek:

— Yalnız, benden Dimitriy ağabeyim için söylediklerini sana bildirmememi rica etti.

İvan, kaşlarını çatarak düşünceye daldı. Alyoşa:

— Smerdyakov'a kızdığın için mi kaşlarını çatıyorsun? diye sordu.

İvan isteksiz bir tavırla:

— Evet, ona kızdığım için. Neyse Allah belâsını versin onun! Gerçekten Dimitriy'i görmek istiyordum. Ama şimdi gelmesin artık, istemez! dedi.

— Sen gerçekten o kadar çabuk mu gidiyorsun ağabey?

KARAMAZOV KARDEŞLER

30— Evet.

Alyoşa endişe ile:

— Peki Dimitriy ile babam ne olacaklar? diye sordu. Aralarındaki o is nasıl sonuçlanacak?

— Sen de birşeyi aklına taktın mı hep onu söyler durursun! Ben burada neyim yani? Dimitriy ağabeyimin bekçisi miyim?

İvan sinirli sinirli sözü kısa kesmek istedi ama sonra birden acı acı gülümsedi:

— Kabil de öldürülen kardeşinin hesabını vermek zorunda kaldı değil mi? Belki de, sen şu anda bunu düşünüyorsun, ha? Allah kahretsin! Yanlarında bekçi olarak kalamazdım ya? İşim bitti artık, onun için gidiyorum. Yoksa, Dimitriy'i kışkandığımı, bütün o üç ay boyunca o güzelim Katerina İvanovna'sını baştan çıkarmağa çalıştığımı mı, sanıyorsun? Yok canım! Benim kendi işim vardı. Şimdi işlerimi bitirdim, gidiyorum. O işi biraz önce, nasıl bitirdiğimi sen de gördün.

— Demin, Katerina İvanovna'nın evinde mi?

— Evet, onun evinde. Nasıl da birden bağları koparı verdim! Sonra ne oldu sanki? Dimitriy'den bana ne? Dimitriy'in bunda hiç suçu yok. Benim Katerina İvanovna ile görülecek, yalnız kendi hesabım vardı. Sen de biliyorsun ki, Dimitriy sanki benimle sözleşmiş gibi davranıyordu. Ben ondan bir şey istemedim. Dimitriy kendisi resmen, seve seve kızı bana teslim etti. Bunlar gülünç şeyler. Hayır, Alyoşa, hayır! Şu anda kendimi Be kadar hafif hissettiğimi bir bilsen! Bak ben burada oturup yemek yiyordum ve inanır mısın, özgürlüğümün ilk saatini kutlamak için kendime şampanya ısmarlamak istedim. Tuh! Neredeyse yarım yıl olmuştu... birden, herşeyi siliverdim. Canım, diyelim ki. daha dün akşam bile istersem herşeyi bu kadar kolay bitirebileceğimi hiç aklımdan geçirebilir miydim?

— Aşkından mı söz ediyorsun, İvan?

— Diyelim ki. evet, aşkımı söylemek istiyorum.40

Evet âşık oldum; bir genç kıza, bir enstitülye âşık oldum. Onun uğruna çok acı çektim, o da bana çok çektirdi. Ondan bir adım olsun ayrılmadım... Sonra birden herşey dağılıverdi. O sırada, ilham gelmiş gibi konuşuyordum, ama çıkınca, kahkahalarla gülmeğe başladım. Buna inanır mısın? Evet, olduğu gibi söylüyorum. Alyoşa:

— Şimdi bile bunu neşeyle söylüyorsun, dedi. Bunu İvan'ın gerçekten neşelenmiş yüzüne dikkatle bakarak söylemişti :

— Canım, gerçekte onu hiç sevmediğimi nereden bilebilirdim? Ha... ha... ha!... Şimdi de sevmediğim anlaşıldı işte! Oysa o söylevimi verirken ne kadar hoşuma gidiyordu! Hem, biliyor musun? Şu anda bile korkunç denecek kadar hoşuma gidiyor. Öyleyken, ondan uzaklaşmak ne kadar kolay oldu! Rol mu yapıyorum sanıyorsun?

— Hayır, yalnız, belki de o duyduğum şey, sevgi değildi!

İvan gülmeye başladı:

— Alyoşa, sen aşk konusunda düşünce yürütme! Senin için ayıp olur. Sahi sen, o sırada, tam o sırada odadan kaçtındı ya! Öyle davrandığın için seni öpmeyi bile unuttum... Bana neler neler çektirdi! Gerçekten kendi kendine acı çektiren birinin yanında vakit geçirmişim meğer! Ah o kendisini sevdiğimi, çok iyi bilirdi! Hem de kendisi Dimitriy'i değil, beni seviyordu...

İvan bunda neşe ile ısrar ediyordu :

— Dimitriy onun gözünde sadece kendi kendine işkence etmek için bir bahaneydi. Ona o sırada söylediğim herşey gerçektir. Burada isin en önemli noktası şu: Onun Dimitriy'e karşı hiç sevgi duymadığını, yalnız acı çektirdiği adamı, beni sevdiğini anlaması için belki on beş, yirmi yıl geçmesi gerekiyor. Hattâ belki bugünkü aldığı derse rağmen bunu hiçbir zaman da anlıyamıyacaktır. Her neyse daha iyi oldu! Kalkıp bir daha dön

memek üzere yanından ayrıldım işte. Sırası gelmişken sorayım, kendisi nerede şimdi? Ben gittikten sonra orada ne oldu?

Alyoşa ona Katerina İvanovna'nın isteri krizi geçirdiğini ve olup bitenleri anlattı: Galiba şimdi kendinden geçmiş durumda, sayıklıyormuş dedi.

— Peki, Hohlakova yalan söylemesin?

— Öyle sanıyorum ki, yalan söylemedi.

— Bu işin doğrusunu öğrenmeli. Hoş, hiç kimse hiçbir zaman isteriden ölmemiştir ya! Varsın isteri geçirsin. Zaten Tanrı isteri denilen şeyi, kadına onun iyiliği için göndermiştir. Artık oraya ayak basmam! Ne diye gene burnumu sokayım?

— Ama kısa bir süre önce, ona, onun seni hiçbir zaman sevmemiş olduğunu söyledin.

— Ben, bunu mahsus söyledim. Bir şampanya ismarlayayım da, özgürlüğe kavuşmamız şerefine içelim Alyoşa! Ah, ne kadar sevindiğimi bir bilsen!

Alyoşa birden :

— Hayır, ağabey, içmeyelim daha iyi, dedi. Hem. nedense içimde bir hüznün var.

— Evet, çoktandır üzülüyorsun, bunu çoktandır seziyorum.

— Demek sen; kesin olarak yarın sabah gidiyorsun,, öyle mi?

— Sabah mı? Ben sabah demedim... Hoş, belki sabah da giderim ya. İnanır mısın? Bugün burada, tek ihtiyarla başbaşa yememek için yalnız başıma yıyorum; bana o kadar iğrenç görünmeğe başladı.

İmkân olsaydı yalnız ondan uzaklaşmak için çoktan giderdim. Hem gidiyorum diye neden o kadar endişe duyuyorsun? Ben gidinceye kadar daha bol bol vaktimiz var. Sonsuzluga dek vaktimiz var bizim! Ölümsüzlüğe kadar!

— Madem yarın gidiyorsun, nasıl oluyor da ölümsüzlüğe kadar vaktimiz oluyor?...42

İvan güldü:

— Benim gitmemle ikimizi ilgilendiren konu arasında bir ilişki var mı? Bu arada, ne olursa olsun bizi ilgilendiren şeyleri, buraya konuşmaya geldiğimiz şeyleri konuşmaya vakit bulacağız ya? Neden bana hayretle bakıyorsun? Söyle: Burada neden bir araya geldik? Katerina İvanovna'ya karşı duyduğum aşktan, ihtiyardan ve Dimitriy'den söz etmek için mi? Yoksa Avrupa'dan, Rusya'da felâkete yönelen bu gidişten, ya da imparator Napoleon'dan mı? Söyle, bunları konuşmak için mi geldik buraya?..

— Hayır, bunun için gelmedik.

— Demek ki, niçin geldiğimizi anlıyorsun. Başkalarını filânca konu ilgilendirebilir, bizleri, ağzı süt kokan

çocukları ise, bambaşka şeyler ilgilendiriyor. Biz herşeyden önce ölümsüz sorunları çözmek ihtiyacını duyarız. Bizim baş derdimiz o! Şimdi bütün Rus gençliği yalnız ölümsüzlükle ilgili sorunlardan söz edip du ruyor; hep bunları tartışıyor! Tam da tüm ihtiyarların, birden yalnız günlük sorunlarla uğraşmaya başladıkları bir sırada... Sen bu üç ay boyunca neden bana hep, birşeyler bekliyormuş gibi baktın? Hep bana: Sen bir şeye inanıyor musun, yoksa hiçbir şeye inanmıyor musun? diye sormak için! Üç aydır bana yönelen tüm bakışlarınızın tek anlamı bu, Aleksey Fiyodoroviç! Öyle değil mi?

Alyoşa gülümsedi:

— Belki de öyle. Şu anda benimle alay etmiyorsun değil mi ağabey?.

— Sen alay ettiğimi mi, sanıyorsun? Yok canım, bana üç aydır böyle bir bekleyişle bakmış olan küçük kardeşimi gücendirmek istemem. Sen de bu konuyu söyle bir düşün Alyoşa: Ben de senin gibi küçücük bir çocuktan farksızım; yalnız rahip adayı değilim. Şimdiye kadar bizin: Rus çocukları neler yaparlardı? Yani bazıları nasıl vakit geçirirlerdi? örneğin; şu pis kokan meyhaneyi ele alalım; diyelim ki, gençler burada bir araya gelip şu köşeye oturdular. Daha önce ömürlerinde birbirlerini hiç tanımamış olan, meyhaneden çıkar çıkmaz da daha kırk yıl birbirlerini hiç aramıyacak olan bu gençler, burada ne gibi konuları tartışıyorlar dersin? Meyhanede boş bir dakikaları oldu mu? nelerden söz ederler? Muhakkak ki, tüm evrenle ilgili konulardan. Başka türlü olamaz. Tanrı var mı, yok mu, ölümsüzlük diye bir şey var mı? Hep bunları konuşurlar! Tanrıya inanmayanlara gelince, eh, onlar da sosyalizmden, anaşizmden, tüm insanlığı yeni bir düzene kavuşturmak için yapılacak değişikliklerden söz ederler. Oysa, bunların hepsi aynı kapıya çıkar. Konuştukları hep aynı sorunlardır, yalnız sorunları ele alışı terstir, öbür uçtandır. Çağımızda sayısız gençler, hem de en orijinal düşünceli gençlerimiz hep böyle yüzyıllar boyu ele alınmış sorunlardan söz eder 'dururlar, öyle değil mi?

— Evet, gerçek Ruslar için: Tanrı var mı, ölümsüzlük var mı? gibi sorular, daha doğrusu senin dediğin gibi tersinden, öbür ucundan ele alınmış sorular, tabii ki en önemli sorunlardır. Zaten öyle olması gerekir.

Alyoşa bunu ağabeyine dudaklarında karşısındakini sanki sınamak istiyormuş gibi gülümseyişle bakarak söylemişti.

— Bak sana bir şey söyleyeyim, Alyoşa? Bir insanın Rus olması bazen hiç de akıllıca bir iş değil; gelgelelim, şimdi Rus delikanlılarının uğraştıkları işler, o kadar saçma ki! Bundan saçması akla gelmez! öyleyken, ben bir Rus delikanlısını, Alyoşa adlı bir delikanlıyı çok, pek çok seviyorum!

Alyoşa birden güldü:

— Sözüne ne de güzel bağladın?..

— Eh, söyle bakalım, nereden başlayalım? Emret,44

45

haydi Tanrıdan başlayalım olmaz mı? Tanrı var mı? Bunu konuşalım ister misin, ha?..

Alyoşa, keskin bir bakışla ağabeyine baktı:

— Nereden istersen başla. Hattâ istersen öbür uçtan başlayalım. Sen dün babamın yanında Tanrı yoktur dedin ya!

— Ben dün ihtiyarla yemek yerken öyle konuşarak mahsus seni kızdırdım, gözlerinin de nasıl parlamaya başladığını gördüm. Ama şimdi seninle bu konuda tartışmaktan kaçınmam; hem de bunu çok ciddî söylüyorum. Seninle anlaşmak istiyorum; çünkü arkadaşlarım yok. Denemek istiyorum, arkadaş olmayı. Ama sana bir şey söyleyeyim, ben de Tanrı'ya inanıyorum!

İvan, bunu gülerek söylemişti:

— Bu beklenmedik bir şey olur, değil mi, ha?...

— Evet. Tabii beklenmedik ter şey olur. Eğer şimdi benimle saka etmiyorsan.

— Şaka ediyormuşum! Dün de dedenin yanında iken şaka ettiğimi söylediler. Bak yavrum, on sekizinci yüzyılda ihtiyar bir günahkâr vardı: Şöyle bir lâf ortaya attı: Eğer Tanrı olmasaydı, onu icat etmek gerekirdi dedi. S'il n'existait pas Dieu il faudrait l'inventer ve garip olanı insanda hayranlık uyandıran, Tanrının gerçekten var olması değildir. Asıl hayranlık uyandıran şey, insan gibi acımak bilmeyen vahşi bir hayvanın içinde Tanrının var olması zorunlu bir şeydir! diye bir düşüncenin uyanmasıdır. Tanrı düşüncesi o derece kutsal, o derece insanı duyulandıran, o derece derin ve insana onur kazandıran bir düşüncedir, iste! Bana gelince, ben çoktandır: İnsan mı Tanrıyı yarattı, yoksa Tanrı mı insanı yarattı? diye düşünmekten vazgeçtim! Artık bu konuda tüm çağdaş Rus gençlerinin ortaya attıkları düşünceleri eleştirecek değilim. Bütün bu düşünceler hep Avrupalıların teorilerinden çıkarılmıştır. Çünkü Avrupa'da daha teori olan

şey, Rus delikanlısının zihninde hemen kesin bir yargı olur. Hem de yalnız gençlerin gözünde öyle değildir, bazı profesörler için bile böyledir. Çünkü şimdi bizim Rus profesörleri ile o Rus gençlerinin arasında çoğu zaman hiç ayrıntı olmuyor. Onun için bütün bu teorileri bir tarafa bırakıyorum. Şimdi ikimizin amacı ne? Benim amacım ne kadar mümkünse o kadar çabuk, sana özümü, yani nasıl bir insan olduğumu, neye inandığımı, neye güvendiğimi anlatmaktır, öyle değil mi, söyle? Onun için sana şunu bildiriyorum ki, Tanrılım varlığını düpedüz ve yapmacıksız kabul ediyorum. Yalnız şunu belirtmem gerekir: Eğer Tanrı gerçekten var ise ve dünyayı yaratmışsa, o halde hepimizin çok iyi bildiği gibi onu öklid geometrisine göre, insan aklını da ancak üç boyutu kavrayabilecek şekilde yaratmıştır. Bu arada bazı geometri bilginleri ve filozoflar ortaya çıktı. Üstelik bunların arasında çok değerli olanları vardır. Bunlar tüm evrenin, hattâ evreni de içine alan sonsuzluğun bile Öklid geometrisine göre yaratılmış olmasından şüphe ediyorlar. Hattâ, öklid'e göre dünyada hiçbir şart altında kesişmeyen, kesişmeleri imkânsız plan iki paralel çizginin belki de sonsuzluğun herhangi bir noktasında birleştiklerini, hayallerinden geçirmek cüretini gösteriyorlar.

"Ben şöyle bir yargıya vardım, yavrum: Madem benim böyle bir düşünceyi bile kavramağa gücüm yok, o halde Tanrıyı nasıl kavrayabilirim? Boynumu eğerek Şunu açıklıyorum ki, böyle sorunları çözmek için gereken yeteneklerden hiçbirine sahip değilim! Benim aklım, Öklid prensiplerine göre işleyen, yani yalnız bu dünyayı kavrayabilecek bir aklıdır. Böyle olunca, nasıl olur da bu dünya ile ilgisi olmayan bir konuda karar verebilirim? Sana da öğüdüm bunu hiçbir zaman düşünmemektir, dostum Alyoşa! Hele Tanrı'yı Tanrı var mı? Yok mu? sorusunu hiçbir zaman aklına getirme! Bütün bu sorular üç boyutlu düşünceye sahjp bir46

47

aklın hiçbir zaman kavrayamayacağı şeylerdir.

Bu bakımdan Tanrının varlığını kabul ediyorum. Hem de bunu seve seve kabul etmekten başka, O nün hikmetine, O nün bizim hiçbir zaman bilemeyeceğimiz bir amacı güttüğüne, hayatın belirli bir düzen içinde olduğuna, bir anlam taşıdığına, günün birinde de güya hepimizin birleşeceği kusursuz düzene, bütün evrenin yöneldiği kelâm a, daha doğrusu Tanrının kendisi olan Kelâm a ve benzerleri olan herşeye, her şeye, hattâ sonsuzluğa bile inanıyorum!... Bu konuda birçok sözler söylenmiştir. Artık bana öyle geliyor ki, iyi bir yoldayım değil mi?..

Öyleyken bütün bunların sonucunu düşündüğüm vakit, Tanrı'ya bağlı olan bu dünyayı kabul edemiyorum. Hem de varlığını bildiğim halde, yani böyle bir dünyanın nasıl var olabileceğine bir türlü inanamıyorum. Kabul edemediğim şey, Tann'nın kendisi değil, bunu anla! Ben yalnız O nün yarattığı dünya'yi kabul edemiyorum, onu bir türlü benimsemeğe razı olamıyorum! Ne demek istediğimi açıklıyayım: Mini mini bir çocuk gibi içtenlikle ve kesin olarak inanıyorum ki, tüm acılar günün birinde dinecek, insanlığın içinde yaşadıkları tüm zıtlıkların gurur yaralıyan gülünçlüğü basit bir serap gibi siliniverecek ve tüm ayrılıklar bu atom kadar küçük, güçsüz ve Öklid prensiplerine göre yaratılmış aklımızın çirkin bir uydurması olarak yok olacak, inanıyorum ki en sonunda, dünya sona erdiği, herşeyin o kusursuz düzene karışmış bir bütün olacağı anda, öylesine değerli bir şey olacak ki, meydana gelen bu değerli şey tüm yürekleri dolduracak, tüm nefretlerin söndürülmesine, insanların yaptıkları tüm kötülüklerin, döktükleri kanların bağışlanmasına yetecektir. O zaman insanların yaptıkları hersey bağışlanacak, hoş görülecek ve başlarından geçen her şeyi hoş karşılamak mümkün olacaktır. Varsın öyle olsun!... Varsın bu söylediklerimin hepsi gerçekten meydana gelsin ve o de

diğim değerli varlık karşımıza çıksın, öyle de olsa ben. gene de bunu kabul etmiyorum, etmek de istemiyorum L

Diyelim ki, paralel çizgiler bir noktada birleştiler, diyelim ki bunu ben de kendi gözümle gördüm; öyleyken, bunu kendi gözümle gördüğüm halde, sadece birleştiklerini gördüm. derim de ama gene de, gerçekten öyle olduğunu kabul edemem. İşte, benim anlatmak istediğim bu, Alyoşa!... Benim tezim budur! Artık bunu sana ciddî söylüyorum. Seninle yaptığımız bu konuşmaya mümkün olduğu kadar saçma başladım, ama sonunda işte bu açıklamaya dek götürdüm. Çünkü biliyorum ki, senin için gerekli olan budur. Senin bilmek istediğin Tann'nın varolup olmadığı değildir. Senin için yalnız sevgili ağabeyinin hangi duygular içinde yaşadığını öğrenmek gerekiydi. Ben de bunu söyledim işte...

Ivan, uzun söylevini birden bambaşka ve beklenmedik bir heyecanla sona erdirmişti. Alyoşa ona düşünceli düşünceli bakarak:

— Peki neden bu konuşmaya mümkün olduğu kadar saçma başladın? diye sordu.

— Çok basit; çünkü hersey den önce Ruslara öyle yakışır da ondan: Rusların bu konularda

yaptıkları tüm tartışmalar saçma bir şekilde yürütülür; daha saçması olamaz, ikincisi; bu konuda ne kadar aptalca söz edilirse, iş o kadar çabuk sonuca varır. Ne kadar aptalca konuşulsa sözler o kadar açık anlaşılır. Aptallık derinlikten yoksundur, aptalın kurnazlığı yoktur. Zekâ, ise kıvrılıp bükülür, saklanır. Akıl sinsidir, Aptallık ise dosdoğrudur, dürüsttür. Bu konudaki düşüncelerimi umutsuzluğa kapılincaya kadar götürdüm. Şimdi bu umutsuzluğumu ne kadar saçma sözlerle ortaya koyarsam, o kadar çıkarıma uygun olur.

Alyoşa :

— Bana Tann'nın yarattığı dünyayı neden kabul etmediğini açıklar mısın? diye sordu.48

49

— Tabii açıklarım, sır değil ki bu! Zaten sözlerimi bu konuya doğru götürüyorum. Sevgili kardesciğim benim' Şunu anla ki ben seni doğru yoldan ayırmak istemiyorum, seni desteğinden yoksun bırakmaya niyetim yok. Belki de senden güç kazanarak kendimi günahattan kurtarmak istiyorum. İvan bunu söylerken birden küçük, uysal bir çocuk gibi gülümsedi. Alyoşa o zamana kadar İvan'ın dudaklarında böyle bir gülümseyişi hiç görmemişti.

IV

İSYAN

İvan, söze başlıyarak :

— Sana birşey açıklayayım mı? dedi. Hep şunu düşünürüm: İnsan yakınlarını nasıl sevebilir? Bunu hiçbir zaman anlayamamışımdır. Bence insanın yakınlarını bile sevmesine imkân yoktur! Kaldı ki, uzak ahablarımla! Bir yerde okumuştum, Merhametli İyoann a, (kendisi bir veliydi) aç ve soğuktan neredeyse donmak üzere olan biri gelmiş, kendisini ısıtması için yalvarmış. O zaman Merhametli İyoann, onunla birlikte yatağa yatmış, bilmem hangi korkunç hastalıktan ötürü iltihaplı ve pis kokan ağzına kendi ağzını dayayarak ona hava vermeğe başlamış. Ama ben şuna kesin olarak inanıyorum ki, o bunu, kendi kendine çile çektirmek isteği ile, yapmacık bir kendi kendine çile çektirmek isteğinden, görevin emrettiği ısmarlama bir sevgiden, üzerine yüklendiği sorumluluktan ötürü yapmıştır. Bir insanın sevebilmesi için, gizlenmesi gerekir, bir parçacık yüzünü gösterdi mi, sevgi hemen yok olur.

Alyoşa:

— Zosima dede de bunu birkaç defa söylemiştir, dedi. O da derdi ki, insanın yüzü sevgide daha tecrübesiz olan birçok kişilerin sevgi duymalarına engel olur. Ama insanlar daha pek çok ve çeşit çeşit sevgiler duyarlar. Hattâ İsa'nın duyduğu sevgiye benzer bir sevgi vardır, bunu iyice biliyorum...

— Hele böyle bir sevgiyi daha kavrayacak, anlayacak durumda bile değilim. Benim durumumda olan daha sayısız insanlar vardır. Asıl düşünülecek şey şu: insanların sevgiyi duymamalarının nedeni kötü karakterlerinden mi ileri geliyor? Yoksa doğuştan mı öyle yaratılmışlardır? Bence İsa'nın insanlara karşı duyduğu sevgi gibi bir duygu, dünyada varolması imkânsız bir mucizedir. Yalnız doğru söylemek gerekirse, İsa Tanrı'ydı. Ama biz Tanrı değiliz ki. Diyelim ki, örneğin ben acıyı derinden yasayabilen bir insanım, öyleyken, bir başkası hiçbir zaman benim ne derecede acı çektiğimi anlayamaz. Çünkü o benden ayrı bir insandır, başka bir varlıktır. Üstelik bir insan başkasının büyük acı çeken bir varlık olduğunu çok nadir kabul eder. (Sanki bu bir rütbeymiş gibi) Ama bunu neden kabul etmez? Ne dersin ha? Söyliyeyim; çünkü örneğin: Belki benim kötü kokuyor, belki yüzümde budalaca bir anlam var, ya da belki bir vakitler ayağına basmışımdır da ondan...

Bundan başka acılar arasında ayrılık vardır. Velinimetim olan biri, beni küçük düşüren, beni alçaltan bir acıyı örneğin, açlık gibi bir şeyi çekmemi rahatça kabul eder. Ama acının çeşidi biraz daha yüksek olsun, örneğin; bir ideal için acı çekmek söz konusu olsun, aynı insan, böyle bir çileyi çekebileceğimi çok nadir zamanlarda kabul eder. Çünkü bundan söz edilince, bir de bakar ki, benim yüzüm hiç te herhangi ideal için acı Çeken bir insanın yüzüne benzemiyor. İşte o zaman hebana iyilik etmekten vazgeçer; hem bu hiç de

II — F: 4

50

kötü yürekli olmasından ileri gelmez. Fakirler, özellikle soylu fakirler hiçbir vakit dışarıya çıkıp kendilerini başkalarına göstermemelidirler, sadakayı gazetelere ilân vererek istemelidirler, insan kendi cinsinden olanları plâtonik olarak sevebilir, hattâ bazan uzaktan bile sevmesi mümkündür ama yakından hiçbir zaman sevemez.

Eğer fakirler sahnede, örneğin; balede lime lime olmuş ipekler ve danteller içinde gelip zarif bir tavırla oynıya oynıya sadaka isteselerdi, eh, belki o zaman onlara bakmaktan gözler rahatsız olmazdı. Zevkle seyretmek mümkün olurdu onları! Ama gene de sevgi duyulmazdı. Herneyse, bu konuda yeter derecede konuştum. Benim istediğim sadece, seni kendi bulunduğum noktaya getirmektir. Genel olarak tüm insanlığın çektiği acılardan söz etmek istiyordum. Ama en iyisi yalnız çocukların çektikleri acı üzerinde duralım. Böylece ileri süreceğim delillerin sayısı belki on kat azalır. Yalnız çocuklardan söz edelim daha iyi olur. Tabii bu, hiç de benim çıkarıma olmaz. Çünkü insan çocukları yakından da, hattâ pis olanlarını bile, hattâ yüzleri çirkin olanlarını bile sevebilir. Hoş, bana öyle geliyor ki, çocukların yüzü hiçbir vakit çirkin olmaz, ikincisi, büyüklerden söz etmek istemiyorum; onlar iğrenç varlıklardır. Sevilecek varlıklar değildirler, üstelik cezalandırılmış varlıklardır. Çünkü cennette ki elmayı yediler, böylece iyilikle kötülüğün ne olduğunu kavradılar, Birer Tanrı gibi oldular. Şimdi de o elmayı yemeğe devam ediyorlar. Ama küçük çocuklar hiçbir şey yememişlerdir. BU bakımdan daha hiçbir suçları yoktur. Sen çocukları se I ver misin Alyoşa? Biliyorum ki, seviyorsun. Onun için neden şimdi yalnız onlardan söz etmek istediğimi anlarsın. Madem onlar da müthiş acılar çekiyorlar; demek ki, çektikleri bu acılar babalarının yüzünden başlarına gelmiştir. Yani çocuklar elmayı yemiş olan babalarının işledikleri günahın cezasını çekiyorlar. Ama bu başka

51

bir dünyada yürütülecek bir düşüncedir; burada, bizim dünyamızda böyle bir düşünce şekli insan yüreğinin kabul edemeyeceği, anlaşılmaz bir şeydir. Suçsuz bir varlığın başkası için acı çekmesi doğru olmaz. Hele çocuk gibi henüz hiçbir günah işlememiş olan bir varlığa böyle bir şey reva görülmemeli! Bu dediğime hayret edeceksin Alyoşa, ben de çocukları pek çok severim. Hem bak bir şey söylüyeyim mi sana? Karamazov'lar gibi acımak bilmez, şehvete düşkün, cinsel zevklerden başka bir şey düşünmeyen insanlar bile bazen çocukları çok severler. Çocuklar daha küçükken, örneğin yedi yaşına kadar, insanlardan bambaşkadırlar; bir çocuk sanki büyüklerden apayrı bir varlıktır, sanki bambaşka bir şekilde yaratılmıştır. Bir vakitler hapse düşen bir haydut tanıdım: Bu adamın haydutluk ederken, geceleri soygun yapmak için girdiği evlerde, bazen tüm aileleri işkence ederek yok ettiği, bu arada birkaç çocuğu da öldürdüğü olurmuş. Ama cezaevinde iken çocuklara karşı şaşılacak kadar sevgi gösterirdi. Hücresinde bütün vaktini cezaevinin bahçesinde oynayan çocukları seyretmekle geçirirdi. Bir küçük çocuğu penceresinin altına gelmeye alıştırmıştı, çocuk da onunla Çok iyi arkadaş olmuştu... Bütün bunları niçin söylüyorum biliyor musun, Alyoşa? Başımda tuhaf bir ağırlıkta da hüznün var. Alyoşa endişeyle :

— Tuhaf bir tavırla konuşuyorsun, dedi. Bir cılEinliğe kapılmış gibisin, tvan Piyodoroviç kardeşini hiç dinlemiyormuş gibi :

— Söz arasında şunu da söylüyeyim: Geçenlerde Moskova'da bir Bulgar bana Bulgaristan'daki yabancı yöneticilerin İslav'lar başkaldırır diye korkarak, herkese rastgele zulmettiklerini, etrafı yakıp yıktıklarını, asıp

Atiklerini, mahkûmları kulaklarından duvarlara çilediklerini, onları böylece çivili olarak sabaha kadar

52

53

beklettiklerini, sonra da astıklarını ve daha akla hayale gelmeyecek bir sürü şeyler yaptıklarını anlattı. Gerçekten de bazen insanların katı yürekliliğinden söz ederken Vahşi bir hayvan gibi denilir. Ama bunu söylemekle vahşi hayvanlara karşı büyük bir haksızlık edilmiş olur. Vahşi bir hayvan, hiçbir zaman insan kadar katı yürekli, onun kadar işkenceye ince bir sanat göstererek, onun kadar ustaca kötülük edemez. Kaplan sadece dişleriyle kemirir, parçalar, onun bildiği tek şey budur, insanları kulaklarından duvara çakmayı, böylece sabaha kadar bekletmeyi akıl edemez, elinde olsaydı bile bunu yapamazdı. O Bulgaristandakiler lâf arasında, çocuklara da işkence ederek bir şehvet zevki duyuyorlarmış: Kılıçla çocukları ana rahminden almaktan başlayarak memedeki çocukları havaya fırlatıp onları analarının gözleri önünde süngülemeye kadar herşeyi yapmışlar. Ama asıl zevki çocuklara analarının gözü önünde işkence etmekmiş. Bak, sana beni çok ilgilendiren bir sahne anlatayım. Hayalinde canlandır bakalım: Daha memede olan bir çocuk, elleri tiril tiril titreyen annesinin kucağında. Etraflarını içeriye giren yabancılar almış. Akıllarına çok eğlenceli bir şey gelmiş. Çocuğu okşuyorlar, onu güldürmek için kahkahalar atıyorlar, sonunda çocuk gülmeğe başlıyor. İşte o sırada, adamlardan biri tabancayı çocuğa doğru tutuyor; bebeğin yüzüne dört karış mesafeden nişan alıyor. Çocuk sevinçle kahkahalar atıyor, küçük ellerini tabancayı tutmak için uzatıyor, işte o zaman o büyük sanatçı tetiği çekip tam yüzüne

ateş ederek çocuğun başını parçalayıveriyor... Şimdi söyle, bu işte, ince bir sanat yok mu, yani?...

Alyoşa :

— Ağabey, sen bunları ne diye anlatıyorsun? diye sordu.

— Düşünüyorum ki, eğer şeytan yoksa ve yok ol'duğuna göre onu insan yaratmışsa, o halde onu kendine benzer olarak, kendisini örnek alarak yaratmıştır.

— O halde Tanrı'yı da öyle yaratmıştır. İvan güldü:

— Şaşılacak şeydir, sözleri Hamlet'teki Polonyus gibi nasıl tersine çevirebiliyorsun? Tam da beni söz üzerinde yakaladın; olsun! Buna memnun oldum, eğer insan Tanrı'yı kendini örnek alarak icat ettiyse, amma da iyi bir Tanrı yaratmış! Demin bütün bunları niçin anlattığımı sordun: Bak söyleyeyim, ben bazı olaylara meraklıyım, onları topluyorum. İnanır mısın? Gazetelerden okuduğum hikâyelerden, nereden olursa olsun, bazı fıkracıkları çıkarıp biriktiririm. Elimde şimdiden güzel bir koleksiyon var. Tabii Türkler de bu koleksiyona girdiler. Şimdiye dek, anlattıklarım yep yabancı. Ama elimde bizimkiler için de birçok hikâyecikler var, hem de Türk'lerinkini gölgede bırakacak cinsten. Biliyor musun? Bizde daha çok revaçta olan dayaktır. Daha çok değnek ve kırbaç kullanırız biz. Bu bizim millî töremiz; bizde insanları kulaklarından duvara çivilemek, kimsenin aklına gelmez. Ne de olsa Avrupalıyız biz! Ama değnek, ama kırbaç, bunlar artık bizim öz âdetlerimiz ve bunları bizim elimizden artık kimse alamaz. Avrupa'da artık falaka cezası hiç yokmuş. Avrupa'lılar daha temiz yürekli mi oldular, yoksa öyle kanunlar mı kondu? Nedir?... Yalnız artık bir insanın başka bir insanı kırbaçlaması yasakmış. Ama onun yerine kendilerini memnun etmek için başka bir şey, bizdeki gibi millî bir şey bulmuşlar. Hem de bu bulduktan o kadar millî o kadar onlara özgü bir şey ki, bizde uygulanması hemen hemen imkânsız. Hoş, galiba özel bizde yüksek sosyete de dinî akımlar başladığından beri bu iş, bize de aşılıyor ya!... Elimde çok güzel bir broşürcük var, Fransızcadan iş. Çok kısa bir süre önce, belki de beş yıl kadar r, Cenevre'de bir canavarı, bir katili, Rişar adında54

55

birini galiba yirmi üç yaşında bir genci idam etmişler. O genç yaptıklarına pişman olmuş ve tam giyotinin altına yatacağı sırada Hristiyanlığı kabul etmiş. Bu Rişar birilerinin meşru olmayan çocuğuymuş. Kendisi daha altı yaşlarında bir çocukken anası babası dağda yaşayan, İsviçreli çobanlara hediye etmişler onu. Bunlar da onu işte kullanmak için yetiştirmişler. Çocuk onların yanında yabanî bir hayvan yavrusu gibi büyümüş. Ona hiçbir şeyi öğretmemişler. Aksine çocuğu daha yedi yaşında iken yağmurda, soğukta, hemen hemen çıplak bir halde, hem de ona neredeyse yiyecek bile vermeden sürüyü otlatmaya gönderirlermiş. Tabii, bunu yaparken de aralarından hiçbirini en küçük pişmanlık duymamış. Aksine hepsi onun üzerinde kendilerini tam bir hak sahibi sayarlarmış. Çünkü Rişar onlara bir eşya gibi hediye edilmiş. Bu yüzden kendileri ona yiyecek vermeyi bile gerekli bulmuyormuş. Rişar'ın kendisi bile, o yıllarda tıpkı İncil'deki o yolunu şaşırmış oğul gibi olduğunu, satılmak için yetiştirilen ve besiyeye çekilen domuzlara verilen yemden olsun yemeyi çok istediğini, ama kendisine bunu bile çok gördüklerini, domuzlardan yem çaldığı vakit onu dövüklerini, bütün çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını böyle geçirdiğini, büyüüp kuvvetlendikten sonra da gidip hırsızlık etmeye başladığını açıklıyor... Yabanî adam Cenevre'de gündelik işler yaparak ekmek parası kazanmaya, kazandığını içkiye vermeye başlamış. Hayvan gibi yaşıyormuş. Sonunda da bir ihtiyarı öldürüp onu soymuş. Kendisini yakalamışlar, mahkemeye vermişler ve idama, mahkûm etmişler. Oralarda bu gibi konularda aşırı duygululuk göstermezler. İşte cezaevinde Rişar'ın etrafını papazlar, çeşitli hristiyan tarikatlerinde bulunan kişiler, hayır sever hanımefendiler sarmışlar. Cezaevinde ona okuma yazma öğretmişler, incil'i anlatmaya başlamışlar, öğütler vermişler, gene adamı dine inandırmaya çalışmışlar, baş lu yapmışlar, yoğurmuşlar, zorlamışlar. Sonunda genç adam merasimle cinayeti kendi eliyle işlediğini itiraf etmiş, mahkeme heyetine kendisinin bir canavar olduğunu, ama en sonunda üstün bir şeye lâayık görüldüğünü, Tanrı'nın nuruna kavuştuğunu ve Tanrı'nın kendisini kutsal mutluluğa erıştirdiğini yazmış. O zaman Cenevre'de herkes heyecana kapılmış, Cenevre'deki bütün hayır sever ve iyilik sever çevreler heyecanlanmışlar, kentte ne kadar üstün ve iyi terbiye görmüş insan varsa, hepsi cezaevine onu görmeğe koşmuşlar; Rişar'ı kucaklıyor, öpüyor: Sen bizim kardeşimizsin, sen kutsal mutluluğa erdin! diyorlarmış, Rişar'ın kendisi de duygulanarak sadece ağlıyor: Evet, üzerime Tanrı'nın nurlu ışıkları geldi, kutsal mutluluğa erdim! Tüm çocukluğum ve ilk gençliğim domuzların yemini çalabildiğim zaman sevinmekle geçti. Şimdi ise kutsal mutluluğa erdim, içimde Tanrı'ya inanç duyarak ölüyorum, diyormuş. Evet, evet, Rişar... Tanrıya inanarak, yüreğinde inançla ölmelisin. Sen başkasının kanına elini buladın, ama Tanrıya

inanç duyarak ölmelisin! Gerçi domuzların yemlerini çaldığın ve bu yüzden dayak yediğin vakitler, Tanrı'yı bilmemen senin suçun değil, (bunu yapmakla çok kötü bir şey yapıyordun, çünkü hırsızlık etmek yasak olan bir şeydir.) Şimdi ise başkasının kanına girdin, bu yüzden ölmelisin. diyorlarmış. Böylece son gün gelip çatmış. Artık gücünü yitirmiş olan Rişar ağlıyor, yalnız durup durup: Bu benim en güzel günüm, artık Tanrıya kavuşuyorum! diye söyleniyormuş.

Papazlar, yargıçlar ve yardımsever hanımefendiler: Evet, bu senin en mutlu günündür, çünkü artık Tanrı'ya kavuşacaksın, diyorlarmış. Bütün bu kişiler, Rişar'ın giyotine götürüldüğü utanç ara bası nın peşinden giyotinin kurulduğu yere gidiyorlarmış, kimi Babayla, kimi yaya olarak. Böylece, idam sahasının bulunduğu yere varmışlar. Rişar'a: öl, biricik kardeşi

fe156

KARAMAZOV KARDEŞLER

57

miz bizim! İnançlı olarak öl! Çünkü sen kutsal mutluluğa erdin! diye bağıryorlarmış. Sonra kardeş lerinin öpücüklerle boğduğu Rişar ı sehpaye çıkarmışlar, giyotinin altına sokmuşlar, kutsal mutluluğa erdi diye kardeşçe başını uçurmuşlar. Tam anlamıyla özel bir metod!

Bu broşürcük yüksek sosyete de bulunan bazı Lüterci yardımseverler tarafından Rusça'ya çevrilmiş, Rus milletin inin kültürünü yükseltmek için başka gazeteler ve bedava olarak dağıtılan yayınlarla birlikte dağıtılmış. Rişar'a yapılan şakanın asıl güzel yönü, millî olmasıdır. Bizde ise, gerçi bir adam. bize kardeş oldu, kutsal mutluluğa erdi, diye başını koparmak saçına birşey oluyor, ama bizim de kendimize göre pek de bundan aşağı kalmayan şeylerimiz vardır. Bizde insanları babadan kalma, doğrudan doğruya uyguladığımız, aynı zamanda büyük bir yakınlığa dayanan, dayakla öldürme zevki vardır. Nekrasov, şiirlerinden birinde, bir mujiğin atını kırbaçla, gözlerine vura vura nasıl dövdüğünü anlatır: Sevgi dolu gözlerine vuruyordu der. Bu gibi şeyleri kimler görmedi ki! İşte bu, tam Ruslara göre bir iş. Nekrasov, gücü yetmeyen zavallı atın, üzerine fazla yük yüklendiği için, yükü ile birlikte çamura saplandığını ve bir türlü çamurdan kurtulamadığını anlatır. Mujik vurur kırbacı hayvana, kendinden geçmiş gibi vurur! Sonunda, artık ne yaptığını bilmeden, kendini dayak atma sarhoşluğuna kaptırarak, hayvana öldüresiye vurur, indirdiği vuruşların sayısını şaşırmıştır artık. Gücün yetmese de çek yükü! Geber ama çek!" Zavallı at, bütün gücü ile çırpınıp durur. İşte o zaman adam, kendini savunamayan hayvanın o ağlayan sevgi dolu gözlerine indirmeğe baslar kırbacı! Hayvan can havli ile atılır, kendini de yükü de çamurdan kurtarır, titreyerek, sanki hiç soluk alıyormuş. bir tuhaf, zıplaya zıplaya yürüyormuş gibi, tabii olmayan ve utanç uyandıran adımlarla yola koyulur. Nekrasov'un

bunu müthiş bir anlatışı vardır!

Ama ne olursa olsun, o sadece bir attır. Tanrı atları zaten insanlara onlara kırbaç atsınlar diye vermiştir. Tatarlar bunu bize böylece öğretmiş, unutmayalım diye de. anı olarak kırbacı hediye etmişlerdir. Oysa kırbaçla insanlar da dövülebilir. İşte, aydın, tahsil görmüş bir beyefendi ile eşi olan hanımefendi kendi kızlarını, yedi yaşlarında bir küçük çocuğu, kızılık sopası ile dövmüşler. Bu olay notlarımda tüm ayrıntıları ile yazılıdır. Peder bey, dalın üstünde budak var diye seviniyor, daha iyi gömülür deriye diyormuş, kendi kızını böyle sopayı derisine göme göme dövmeye başlamış. Bence böyle dayak atmaktan hoşlanan insanlar vardır, bunu kesin olarak biliyorum: Bunlar her vuruşta daha çok heyecan duyarlar, o kadar ki, bir şehvet zevki, evet, tam anlamıyla bir cinsel zevk duymağa başlarlar. Her vuruşta gittikçe daha çok, daha çok artan, gittikçe şiddetlenen bir zevk. Basarlar dayağı, bir dakika geçer, döverler, beş dakika geçer dövmeye devam ederler, on dakika döverler, hırslarını alamaz daha çok, daha şiddetli, vuruşları daha sık indirerek öldüresiye döverler. Çocuk bağıırır, en sonunda yavrucak bağııramıyacak duruma gelir. Nefes nefese boğulacak gibi, yalnız Baba, baba, babacığım, babacığım!... diye yalvarır. İş hangi Allahın belası ayıp tesadüfle bilinmez, mahkemeye kadar gider. Avukat tutulur, Rus halkı avukata çoktandır kendine göre bir ad bulmuş: Abluka t dediğin kiralananmış vicdandır! der.

Avukat müvekkilini savunmak için bağıırır çağırır: BU iş basit bir şey, efendim! Sadece aileyi ilgilendiren, olağan şeylerden biridir bu. Ne var yani? Bir baba kızını dövmüş. Günümüzde ne utanılacak bir şeyki, böyle bir iş mahkemeye kadar gelmiş! önceşin doğruluğuna inandırılmış jüri üyeleri salondan uzaklaşıp, sonra beraat kararı vererek çıkarlar. Halk eden kişi beraat etti diye sevinçten çığlık çığış

59

lığa bağıırır. A... a... ah! Orada ben olmalıydım ki, o işkence edene göz dağı olsun diye adamakıllı bir

ceza verilmesini teklif ederek suratlarına karşı bağırayım! Senin anlayacağın, topladıklarım hep bunun gibi güzel! sahneler.

Ama çocuklarla ilgili daha da güzel şeyler bilirim. Rus çocuklarıyla ilgili nice hikâyeler topladım, Alyoşa. Küçük bir kızcağıza, beş yaşında bir mini miniye karşı, annesi babası nefret duymaya başlamış. Annesi babası için saygı değer bir memur ailesi. Tahsilli, iyi yetişmiş insanlar, deniliyor. Bak, bir kez daha, kesin olarak şunu ileri sürüyorum ki, insanlar arasında birçoklarının özel bir eğilimi vardır: Bu da çocuklara işkence etmekten hoşlanmadır. Bunlar yalnız çocuklara işkence ederler ise, bu çocuklara işkence etmekten zevk. alan bu adamlar, insanlık dediğimiz tümde bulunan başka varlıklara karşı çok iyi, hattâ şefkat göstererek, tahsilli ve insansever Avrupalılara yakışır gibi davranırlar. Oysa çocuklara işkence etmekten çok zevklenirler. Bu anlamda, çocukları kendilerine o zevki veriyorlar diye çok severler. İşkenceye meraklı insanları asıl tahrik eden şey, o küçük varlıkların kendilerini savunmak imkânından yoksun bulunmaları, gidecek yerleri ve başvuracak kimseleri olmayan bu yavrucakların melek kadar saf olmalarıdır. İşkence edenin damarlarındaki kanı tutuşturan işte budur. Her insanda muhakkak bir canavar gizlenir, her insanın içinde bir canavar vardır. Bu canavar çürümüş bir vücuttan, işkence edilen kurbanın attığı çığlıkları duyunca gittikçe alevlenen bir şehvetten doğar. Ahlâksızlığın, bulaşıcı hastalıkların, negrisin, hasta böbreklerin ve daha birçok nedenlerin yarattığı, zincirlerinden boşanmış bir canavardır bu. O zavallı beş yaşındaki kızcağıza, o tahsil görmüş ana babası akla hayale gelebilecek her çeşit işkenceleri yapıyorlarmış. Onu dövüyor, kırbaçlıyor, tekmeliyorlar mış. Kendileri de nedenini bilmeden çocuğun tüm vücudunu mosmor etmişler; sonunda işkencenin en incisini bulmuşlar: Soğukta, ayazda, çocuğu geceleri çışı geldiğini, söylemiyor diye helaya kilitliyor, bütün gece onu orada tutuyorlarmış. (Sanki beş yaşında bir çocuk, melek gibi, yatağında mışıl mışıl uyurken, daha o çağda gece helaya gitmek istediğini haber vermeyi öğrenebilirmiş gibi) Bu kabahati yüzünden çocuğun yüzüne pisliğini sürüyor, onu kendi pisliğini yemeğe zorluyorlarmış. Hem de bunu anası, öz anası zorla yaptırıyormuş!... Üstelik o ana geceleri helaya kilitli olan zavallı yavrucağın iniltileri etrafı çınlatırken uyuyabiliyormuş! Sen anlıyor musun bu saçmalığı? Mini mini bir varlık, daha başına gelenlerin ne olduğunu kavrayamayacak çağda küçük bir varlık, o ayak yolunda, karanlıkta, soğukta küçük yumruğunu acıdan neredeyse parçalanacak gibi olan göğsüne indiriyor ve kin nedir bilmeyen göz yaşlarını dökerek Allah baba kendisini savunsun diye yalvarıyor! Sen bu saçmalığı anlayabiliyor musun? Dostum, kardeşim, kendisini Tanrıya adanmış, nefsinin yenmiş, rahip adayım benim, bu saçmalığın neye yaradığını, böyle bir şeyin hangi amaca hizmet ettiğini anlayabiliyor musun? Oysa, diyorlar ki: Bu saçmalık olmasaydı, insanın dünyada yaşaması imkânsız olurdu, Çünkü o zaman insan kötülüğün de, iyiliğin de ne olduğunu kavrayamazmış. Peki ama o Allanın belâsı iyilik ile kötülük insana bu kadar pahalıya mal olduktan sonra, onu öğrenmek neden gerekli oluyor? Allah babaya yalvaran o çocuk göz yaşlarına bütün bilinç dünyası feda olsun! Arık büyüklerden söz etmiyorum, onlar zaten cennetteki elmayı yemişler, bu yüzden ne halleri varsa görsünler hepsinin Allah belâsını versin! Gelgelelim bunlara ne Diyeceğiz? Görüyorum ki, seni üzdüm Alyoşa, rahatsız olmuş gibisin. İstersen devam etmiyeyim. Alyoşa :60

KARAMAZOV KARDEŞLER

61

— Olsun! Ben de üzölmek istiyorum, diye mırıldandı.

— Bir şey daha, yalnız bir sahne daha anlatayım sana. Bunu meraklı bir şey olduğu, çok karakteristik bir yönü bulunduğu için anlatacağım. Hem bunu biraz. önce bizim eski dergilerden birinin toplandığı ciltte okudum. Arşiv dergisinde miydi, yoksa Eski günler dergisinde mi, bunu araştırmalı, nerede okuduğumu bile unuttum. Olay, kölelik çağının en kötü zamanında olmuş. Daha yüzyılın başlangıcında. Çok şükür, geçti o günler! Yaşasın, Halkımızın Kurtarıcısı...

O zamanlar, yani bu yüzyılın başında bir general varmış, bu generalin büyüklerle ilişkileri olduğu gibi kendisi de çok zengin bir toprak sahibiymiş, ama öyle toprak sahiplerinden biriymiş ki! (doğrusunu söylemek gerekirse, o zamanlarda bile bu tip toprak sahipleri çok azmış) Bunlar hizmet süreleri sona erip de emekliye ayrıldıkları vakit, neredeyse kendi adamlarının hayatı üzerinde de, ölümü üzerinde de söz sahibi olmak hakkını kazandıklarına kesin olarak inanıyorlarmış. O zamanlar böyleleri varmış.

İşte bu general iki biri canlılık çiftliğinde yaşıyor, herkese yukarıdan bakıyor, daha aşağı bir düzeyde olan komşularına, sanki onlar yavaşmaları, ya da kendi soytarılarımı gibi davranıyormuş. Tavlasında yüzlerce köpek ve hemen hemen yüz kadar köpek bakıcısı varmış. Hepsinde üniformalı, hepsinde atlıymış. Bir gün çiftlikte çalışanlardan birinin oğlu senin anlayacağın, küçük bir çocuk, ancak sekiz yaşında bir oğlan, her nasılsa oynarken bir taş fırlatmış ve generalin en çok sevdiği cins bir av köpeğini bacağından yaralamış. General: En çok sevdiğim köpeğim neden topallamaya başladı diye sormuş. Kendisine: İşte şu

çocuk köpeği,nize taş attı, onu ayağından yaraladı, diye bildirmiş' ler. General çocuğu tepeden tırnağa süzmüş; Ya! Demek sensinbunu yapan? demiş. Yakalayın şunu!

Çocuğu yakalamışlar, annesinden zorla kopararak alıp götürmüşler. Çocuk, bütün geceyi hapis odasında geçirmiş. Ertesi sabah gün doğarken, general tam bir av giyimi içinde ava çıkmış. Atına binmiş, etrafında beslemeleri, köpekleri, köpek bakıcıları ve av kovalayıcıları varmış. Hepsı de at üstündeymiş. Etraflarına da çiftlikte çalışanları toplamışlar: Bu iş onlara ders olsun diye. En önde de suçlu çocuğun annesi duruyormuş. Hapis odasından çocuğu çıkarmışlar. Bulutlu, soğuk, sisli bir sonbahar günüymüş. Tam av için bir gün. General, çocuğu soymalarını emretmiş. Çocuğu çıırılçıplak soymuşlar. Yavrucağ tıril tıril titriyormuş, korkudan aklı basından gitmiş, bağırmağa bile cesaret edemiyormuş. General "koşturun şunu! diye bir komut vermiş. Köpek bakıcıları çocuğa, koş, koş! diye bağırılmışlar. Çocuk koşmaya başlamış... General avazı çıktığı kadar Tut! Getirin şunu! diye bağırmiş ve tüm av köpeği sürüsünü onun üzerine saldırtmış. Çocuğu anasının gözleri önünde köpeklere kovalatmış, köpekler de çocuğu paramparça etmişler! Ondandır sonra galiba generalı hacir altına almışlar. Eh... ne yapacaklardı onu başka? Kurşuna mı dızmeliydiler yani? Başkalarının Vicdanı tatmin olsun diye, kurşuna mı dızmeliydiler onu? Söyle, Alyoşa! Alyoşa yüzü sapsarı olmuş, dudaklarında garip, eğri bir gülümseyişle, gözlerini ağabeyine doğru kaldırarak yavaşıca :

— Kurşuna dızmeliydiler ya! dedi. Ivan, tuhaf bir heyecanla :

— Bravo! diye bağırıldı. Madem ki artık sen de bunu söylüyorsun, demek ki... Şu rahibe bakın hele!...

demek senin de içinde bir şeytan var, Alyoşa Kara

— Saçma birşey söyledim, ama... İvan:

— Belki de, yalnız, asıl önemli olan o ama dadır.

62

KARAMAZOV KARDEŞLER

63

diye bağırıldı. Şunu bil ki, bu dünyada saçmalıklar çok gerekli şeylerdir, rahip adayı! Dünya saçmalıklar üzerinde duruyor. Onlar olmasaydı, belki de bu dünyada hiç bir şey olamazdı. Biz bildiğimizi biliriz!

— Neyi bilirsin?

Ivan, sayıklıyormuş gibi devam etti:

— Hiç bir şey anlamıyorum. Artık hiç bir şeyi anlamak da istemiyorum. Yalnız olaylar üzerinde durmak istiyorum. Herşeyi anlamaktan çoktan vazgeçtim. Eğer bir şeyi anlamak isteğini duyarsam biliyorum ki, hemen üzerinde durduğum olayı değiştirmiş olurum. Oysa ben olayı olduğu gibi ele almaya kararlıyım...

Alyoşa büyük ve içten bir üzüntüyle:

— Beni niçin deniyorsun? diye bağırıldı. Bunu bana sonunda söyleyecek misin?..

— Tabii, söyleyeceğim. Zaten sözü sana bunu söylemek için o yöne götürdüm. Sen benim için değerlisin. Seni elimden kaçırmak istemiyorum ve o Zosima'ya da kaptırmıyacağım!...

İvan. bir dakika kadar sustu. Yüzünde birden çok hüznü bir anlam belirmişti:

— Beni dinle: Bu çocukları iş daha açıkça anlaşılın diye ele aldım. İnsanların dünyanın üstündeki toprağı, ta ortasından kabuğuna kadar sırsıklam hale getirmiş olan gözyaşlarından artık tek bir söz söylemek istemiyorum. Konumu kasıtlı olarak daralttım. Ben bir tahta kuruşuyum ve boynumu eğerek şunu kabul ediyorum ki, olup bitenden hiç bir şey anlamıyorum. Herşey neden böyle düzenlenmiştir? Bunu anlamıyorum.. Demek ki, insanların kendileri suçlu: Onlara cennet verilmiş, onlar ise özgürlüğü istemişler ve bundan ötürü mutsuz olacaklarını kendileri de bilmeden gök yüzündeki ateşi çalmışlar; O halde demek ki, onlara acımak boşuna! Gel gelelim benim o zavallı, o bu dünyaya göre yaratılmış ve Öklid prensiplerine göre işleyen aklım diyor ki, dünyada asıl var olan şey, çekilen acılardır. Suçlu diye bir 'şey yoktur. Her şey bir başka şeyden dümdüz ve basit olarak çıkar. Herşey akıp gider ve herşey aynı paralele girer. Ama bu yalnız Öklid'e yakışır bir acayıplıktır. Çünkü bu acayıplığe uyarak yaşamağa razı olamıyacağımı çok iyi biliyorum! Suçlu diye bir şeyin olmadığından, herşeyin bir başka şeyden çıkmasından bana ne? Bunu bilmemden ne çıkar? Benim ihtiyaç duyduğum, suçun cezalandırılmasıdır. Suç cezalandırılmazsa, kendimi mahvederim! Hem de ceza, sonsuzluğun bilmem hangi noktasında ya da bilmediğim bir zamanda verilmemeli. Ceza burada, bu dünyada verilmeli, ben de bunu gözlerimle görmeliyim.

Evet, madem iman sahibi benim, bunu kendi gözümle görmeliyim. O ceza günü gelip çattığı vakit, ölü olursam, beni diriltsinler, çünkü o iş bensiz olursa, çok çok yazık olur. Ben kendi varlığımı işlediğim kötülüklerin ve çektiğim acıları bilmem kim için meydana gelecek olan mahşerden sonraki o kusursuz düzene temel olsun diye mahvetmedim, onun için çırpınmadım. Ben, kendi gözümle karacanın, aslanın

yanına nasıl yatacağını, bıçaklananın nasıl dirilip kendisini öldürmüş olanları kucaklayacağını görmek istiyorum. Herkes herşeyin neden meydana geldiğini, niçin yapıldığım öğrendiği vakit burada olmak istiyorum ben!...

Dünyadaki bütün dinlerin temelinde bu istek vardır. Ben de dine inanıyorum. Yalnız, işte o çocuklar var ya, onlar ne olacak? Bu sorunun karşılığını bir türlü bulamıyorum. Belki yüzüncü kezdir söylüyorum; karşımızdaki sorunlar pek çok. Ama ben yalnız çocukları ele aldım, çünkü ne demek istediğimi böylece açıkça belirtebiliyorum. Beni dinleyin: Eğer herkesin acı çekmesi zorunluysa, herkes mahşerden sonraki 'ölümsüz' kusursuz düzene ancak acı çekme pahasına kavuşabilecekse o halde çocukların bu işte suçu ne? Bunu bana söyler misin lütfen?.. Neden onlar da büyüklerle aynı doku içine girmişler? Neden onlar da bilmem kim meydana64

gelecek o kusursuz düzene kavuşsun diye bu yükün altında eziliyorlar?

insanların günahı ortak olmalarını anlıyorum, hattâ cezada bile ortak olmalarını anlıyorum, ama çocukların büyüklerin işledikleri günahlarda onlarla ortak olduklarını kabul edemem! Eğer çocukların babaları ile her bakımdan hem de babalarının işledikleri bütün kötülüklerde onlarla ortak oldukları bir gerçek ise, bu gerçek bu dünyaya göre değildir ve kavranılması, anlaşılması imkânsız bir şeydir! Şakacının biri, Çocuk nasıl olsa büyüyecek ve günün birinde günah işlemeğe vakit bulacaktır! dese bile, o anlattığım çocuk büyümedi ya, onu, sekiz yaşındaki bir çocuğu köpeklerle parçalattılar ya! Ah, Alyoşa, Tanrıya isyan ediyorum! Gökyüzünde ve toprağın altında olan herşey, tüm varlıklar, tüm canlılar ve eskiden yaşamış olanlar, hepsi hep birden aynı ağızdan Sen haklısın Ya Rab!... Çünkü bize yolumuzu gösterdin!... diye bağırdıkları vakit, tüm evrenin nasıl sarsılacağını anlıyorum! O ana, çocuğunu köpeklerine parçalatan o canavarla kucaklaştığı ve üçü birden, gözyaşları içinde: Sen haklısın Ya Rab!.. diye bağırdıkları vakit, biliyorum ki artık bilincin son halkasına ulaşılmış ve herşey anlaşılmış olacaktır. Ama işte, işin püf noktası burada! Ben işte bunu, bir türlü kabul edemiyorum. Onun için daha dünyada olduğum bir sırada kendi tedbirlerimi almakta acele ediyorum. Bak Alyoşa, belki de ben o ana kadar hayatta kalacağım, ya da olup bitenleri görmek için herkesle birlikte ben de dirileceğim, belki ben de o yavrucuğun cellâdı ile kucaklaşan anaya bakarak: Sen haklısın Ya Rab!. diye bağıracacağım. Ama o zaman bile öyle bağırarak istemiyorum, bu yüzden, daha vakit varken kendimi bundan korumak istiyorum. Onun için daha şimdiden o ölümsüz, o kusursuz hayattan büsbütün vazgeçiyorum.

65

Mahşerden sonraki o kusursuz düzen, o pis kokuHP} helada mini mini yumruğu ile göğsünü yumruklal yan ve karşılığı ödenmemiş gözyaşları dökerek Allah babaya dua eden çocuğun bir tek gözyaşı damlasına değmez! Değmez, çünkü o gözyaşlarının karşılığı ödenmemiştir. Ama neyle ödeyeceksin karşılığını? O gözyaşları ödenebilir mi hiç? Yoksa intikam alarak mı ödenecek bunların karşılığı? Ama, intikamı ne yapayım ben? Cellâdların cehenneme atılması ne anlam taşır? Neyi düzeltecektir cehennem?... Mademki, o çocuklar artık işkence ile yok edilmişlerdir?

>< Sonra eğer cehennem varsa, her şeyi içine alan kusursuz düzen nerede? Ben. bağışlamak ve kucaklamak isterim, artık kimsenin acı çekmesini istemem. Ama eğer, çocukların çektiği çileler, insanlığı gerçeğe kavuşturmak için toplanması gereken tüm acıların, tüm çilelerin toplamı eksiksiz olsun diye kullanılacaksa, o zaman önceden söyliyeyim ki, insanlığın kavuşturulacağı o gerçek, tümü ile kendisi için ödenen fiyat kadar etmez. Son olarak şunu da belirteyim : Ben o ananın çocuğunu köpeklerle parçalatan o cellâtlarla kucaklaşmasını da istemiyorum! Onu bağışlamağa cüret etmemelidir o ana! Eğer istiyorsa, kendi namına, bir ana olarak çektiği o sonsuz acının üzerinden bir çizgi çizerek cellâdı bağışlayabilir, ama parçalanan çocuğun Çektiği acıyı o cellâdın yanına bırakmağa, bundan ötürü onu bağışlamağa hakkı yoktur. Hattâ çocuğun kendisi cellâdı bağışlasa bile! Madem öyle, o zaman şunu sormak cesaretini kendimde görebilirim: öyle olacaksa, o halde kusursuz düzen bunun neresinde?...

"Bu dünyada o işi bağışlıyabilecek, daha doğrusu onu bağışlamağa hakkı olan bir varlık var mı? Ben tüm insanlığa karşı duyduğum sevgiden ötürü böyle kusursuz düzen istemiyorum. Ben intikamı alınma

II — F: 566

KARAMAZOV KARDEŞLER

67

miş acılarla kalmak istiyorum, böylesi daha iyi. İntikamı alınmamış acımla, dindirilmemiş öfkemle kalayım daha iyi, hattâ haksız olsam bile!

Evet, biz mahşerden sonraki o kusursuz düzene aşırı bir fiyat biçtik, böyle bir âleme girmek için böylesine pahalı bir ücret ödemek bize göre değil. Onun için giriş bedelini vermekte acele ediyorum. Eğer ben

namuslu bir insansam, bu bileti bir an önce geri vermem gerekir. Ben de öyle yapıyorum işte. Benim kabul etmediğim Tanrının kendisi değildir. Benim yaptığım şey, sadece Tanrı'ya saygı ile biletimi geri vermektir, Alyoşa!...

Alyoşa gözlerini yere indirerek:

— Buna isyan derler! dedi.

İvan karşısındakini etkileyen bir seste:

— isyan mı? dedi. Doğrusu senden böyle bir söz beklemezdim. İnsan isyan içinde yaşayabilir mi?

Oysa ben; yaşamak istiyorum. Şimdi bana doğru söyle, bak seni tartışmaya çağırıyorum! Bana karşılık ver, söyle: Bir an için düşün ki: İnsanlığın kaderi denilen yapıyı sen meydana getiriyorsun. Amacın da sonunda insanları mutluluğa kavuşturmak, onlara en sonunda barışı ve rahatı kazandırmaktır! Yalnız, bunu sağlamak için, kaçınılmaz bir şekilde, bir tek küçük varlığı, diyelim ki, intikamı alınmamış gözyaşları içinde mini mini yumruğu ile göğsünü döven o küçük çocuğu işkence ile öldürmek gerekiyor, öyle olsaydı, sen bu şartlar altında böyle bir yapının mimarı olmaya razı olur muydun? Söyle! Ama yalan olmasın söylediğin!...

Alyoşa yavaşça :

— Hayır, razı olmazdım, dedi.

— Bundan başka, uğrunda o yapıyı meydana getirmeğe çalıştığın insanların da işkence ile öldürülen küçüğün, intikamı alınmamış kanı pahasına elde edilecek mutluluğu kabul edeceklerini, kabul ettikten

sonra da sonsuzluğa kadar mutlu kalabileceklerini düşünebilir misini

Alyoşa, gözlerinde birden beliren bir parıltı ile : — Hayır, bunu düşünmem, ağabey! dedi. Yalnız. demin Bu dünyada başışlamak hakkına sahip olabilecek ve başışlayan bir varlık var mı? diye sormuştun. Öyle bir varlık vardır. O varlık herşeyi, herkesi, tüm olup bitenleri ve herşeye rağmen başışlayabilir. Çünkü o varlığın kendisi günahsız kanını herkes ve herşey için dökmüştür. Sen Onu unuttun. O yapıya işte ancak o temel olabilir. Herkes ona: Sen haklısın Ya Rab. Çünkü sen bize yolunu açıkladın... diyecektir...

— Ha... a..., o Tek ve Günahsız olandan mı söz ediyorsun? O nün dökülen kanını mı söylüyorsun?

Hayır, ben Onu unutmam. Aksine bütün bu süre içinde hep, nasıl oluyor da bu kadar uzun bir zaman Onu ileriye sürmüyorsun diye hayret ediyordum. Çünkü tüm sizinkiler, tartışmalarda herşeyden önce Onu ileriye sürerler. Biliyor musun Alyoşa? Sakın güleyim deme. Ben bundan bir yıl kadar önce bir şiir uydurdum. Eğer benimle daha on dakika kadar vakit geçirebilirsen. Sana onu da anlattırdım, ister misin?

— Sen şiir mi yazdın? İvan güldü :

— Yok canım, yazmadım, ben bütün ömrümce hiçbir vakit iki satırlık olsun şiir yazmamışımdır. Bu şiiri uydurdum sadece, uydurdum ve zihnime iyice yerleştirdim. Heyecanla uydurmuştum onu. Sen benim ilk okuyucum, daha doğrusu dinleyicim olacaksın.

Alaycı bir gülüşle devam etti:

Gerçekten, bir yazar bir tek dinleyiciyi olsun buldu

mı?

mu, kaçırmamalı, değil mi ya? Söyle anlatayım elde Alyoşa

Alyoşa:

Can kulağı ile dinliyorum, dedi.68

— Şiirimin adı Büyük Engizitör dür, saçma bir şey, ama sana onun ne olduğunu açıklamak istiyorum.

69

BÜYÜK ENGİZİTÖR

İvan güldü :

— Bak görüyor musun, bu işte de bir önsöz yapmadan, daha doğrusu edebî bir önsöz yapmadan söze girişmeğe imkân yok, tuh! Görüyor musun? Oysa öyle şeyleri uydurmak nerede, ben nerde! Bak, ele aldığım olay Onaltıncı Yüzyılda oluyor. O zamanlar, (bunu her halde daha okuldayken, sınıfta öğrenmişindir) o zamanlar gökyüzündeki varlıkları şiirler yazarak dünyaya indirmek alışkanlık olmuştu. Artık Dante'den söz etmiyorum. Fransa'da mahkemedeki zabıt kâtipleri, hattâ manastırlardaki rahipler bile tam anlamıyla temsiller veriyor ve bu temsillerde Hazreti Meryem'i, melekleri, velileri, İsa'yı, hattâ Tanrı'nın kendisini bile sahneye çıkarıyorlardı.

O zamanlar bütün bunlar hiç art niyet beşlemeden yapılırdı. Victor Hugo'nun Nötre Dame de Paris inde, Fransız veliahdının dünyaya gelişi onuruna, Paris'te, I Louis'nin önünde, belediye salonunda halka Le bon jugement de tres sainte et gracieuse Vierge Marie adı altında bedava olarak, öğüt verici bir temsil sunuldu, bu temsilde Hazreti Meryem'in kendisi sahneye çıkıyor ve kendi bon jugement'unu bildiriyor.

Bizde de Petro'dan önceki devrede konuları özelliklîe. Eski Ahit'ten alınmış, hemen hemen buna benzer dramatik temsiller verilirdi. Zaman zaman oynatılırdı bu oyunlar. Zaten o dramatik oyunlardan başka, bütün dünyada o zamanlar gerektiğinde velilerin, meleklerin ve gökyüzündeki tüm güçlerin rol aldığı birçok hikâyeler, şiir ler de elden ele dolaşıyordu. Bizde de manastırlarda, böyle şiirlerin çevirileri ya da kopyaları ile uğraşıyorlardı, hattâ buna benzer şiirler uyduruluyordu. Hem de ne zaman? Daha Tatar'ların idaresi altında uluduğumuz zamanlarda.

Örneğin manastırda yazılmış bir küçük şiircik vardır. (Tabii gerekçeden çevrilmiştir) Hazreti Meryem'in Çilesi adlı bu şiirde öyle sahneler öyle bir cesaretle anlatılır ki! Bunlar Dante'ninkilerden aşağı kalmaz. Hazreti Meryem cehennemde ziyaret eder, ona bu Çileli yolda meleklerden Mikail rehberlik eder. Hazreti Meryem, günah işlemiş insanları ve çektikleri çileleri görür. Bunların arasında çok ilgi çekici bir günahkârlar gurubu var, bunlar ateşten bir göl içindedirler. Aralarından hangileri bu gölün içine artık yüzeye çıkamayacak kadar gömülüyorlarsa Onlar artık Tanrının unuttuğu varlıklar dır. Bu anlatımda olağanüstü bir derinlik, olağanüstü bir güç vardır.

İşte bunun üzerine derin bir şaşkınlığa kapılan Hazreti Meryem ağlayarak Tanrı'nın tahtı önünde secdeye varır ve cehennemde bulunan herkesin, ama hiç bir ayrılık yapılmadan, herkesin o gölde gördüğü tüm insanların da bağışlanması için yalvarır. Hazreti Meryem'in Tanrı ile o konuşması çok ilgi çekicidir. Hazreti Meryem yalvarır durur, bir an bile yalvarmaktan geri durmaz. Tanrı ona; Oğlunun çivi çakılmış elleri ile ayaklarını göstererek: Oğluna işkence edenleri nasıl Ağışlarsın? diye sorduğu vakit, Meryem, tüm velilere, din uğruna çile çekmiş bütün kutsal varlıklara, tüm küçük ya da büyük, hepsinin, kendisi ile birlikte secdeye varmalarını ve hiçbir ayırım yapılmadan herkesin Dışlanması için Tanrı'ya yalvarmalarını emreder.

Sonunda Hazreti Meryem Tanrıya yalvara yalvara cehennemde çekilen çilelerin, her yıl, Kutsal Cuma Troitsa yortusuna dek durdurulmasına razı sağlıyor. Bunun üzerine cehennemdeki günah

70

kârlar da Tanrıya şükrederek: Sen böyle bir Yargıda bulunmakta haklısın Ya Rab! diye bağıyorlar.

İşte benim şiirim de buna benzer bir şey olacaktı, eğer o zamanlar yazılmış olsaydı. Benimkinde, sahneye çıkan ı<O dur. Yalnız hiçbir şey söylemiyor benim şiirimde, sadece gelip geçiyor... Kendisi tüm haşmetiyle dünyaya geleceğini vaad ettiğinden, peygamberinin de: Yakında dünyaya tekrar inecek, ama o günü ve saati oğlu bile bilmiyor, yalnız gökyüzündeki Babamız biliyor sözlerini (daha kendisi dünyada iken belirttiği gibi) söylediğinden bu yana on beş yüzyıl geçmiştir, öyleyken, insanlık Onu eski inançla, eski heyecanla bekliyor. Hem de büyük bir inançla bekliyor onu! Çünkü gökyüzünden insanlara inen vaadlerin arkası kesileli on beş yüzyıl olmuştur!

İnan yalnız yüreğinden gelene, Yoktur gökten gelen vaatler artık...

Böylece yalnız yürekten gelen bir inanç olabiliyor! Gerçi doğrusunu söylemek gerekirse, böyle bir inanç olunca, birçok mucizeler de mümkün oluyordu. Geçmişte insanları bir mucizeyle hastalıklarından kurtaran kutsal insanlar vardı; bazı velilere de (kendilerinin hayat hikâyelerini anlattıkları gibi) Gökyüzünün Kraliçesi bile görünmüş. Ama şeytan uyumaz. Onun için insanlar arasında artık o mucizelerin doğruluğundan şüphe etmeğe başlayanlar olmuş. İşte bu sırada, kuzeyde, Almanya'da korkunç yeni bir kâfirlik ortaya çıkıyor. Koca bir kandil e benzeyen kocaman bir yıldız, (burada kast edilen kilisedir.) Pınarların içine düşüyor ve o zaman bütün pınarların suyu acılaşıyor. BU kâfirler Tanrıya karşı gelerek mucizeleri inkâr etmeğe başlıyorlar. Ama dine bağlı kalanlar ona daha da büyük bir heyecanla inanmaya devam ediyordu. İnsanlık gözyaşlarını gene Ona sunuyor. Gene eskisi gibi O

71

bekliyorlar, O nu seviyorlar, O na güveniyorlar, O'nun uğrunda acı çekmeğe, O nün uğrunda ölmeye can atıyorlar, tıpkı eskisi gibi... İşte insanlık bunca yüzyıl ona inanç ve heyecanla: Çünkü Tanrı aramıza gelecek diyerek dünyaya inmesi için yalvardıktan sonra, sonunda O, insanların acıları karşısında ve onların çektiği çileleri paylaşmak için sınırsız bir istek duyarak kendisine yalvaranların arasına inmeğe karar veriyor. Zaten daha önce de, dünyaya indiği vakit alçak gönüllülük göstererek bazı Peygamberleri, çile çekenleri ve dünyayla ilişkilerini kesmiş olan kutsal insanları (yaşantılarını anlatan hikâyelerde belirtildiği gibi) ziyaret etmişti. Bizde de kendi sözlerinin doğruluğuna inanan Tütçev bunu şöyle anlatır :

Kutsal haçın ağırlığı altında ezilerek Sevgili dünyamızın her noktasını Köle gibi, Gökyüzünün Çan Dolaşmıştır, kutsayarak...

Şunu sana söyleyeyim ki, gerçekten öyle olmuştur, e, bu sefer de O, gene acı içinde kıvranan, çile çeken, günahlara gömülmüş ama bir çocuk kalbiyle Onu seven halka, kendi halkına bir an için olsun görünmek isteğini duyuyor. Anlattığım olay, ıspanya'da, Sevil'de, engizisyonun en korkunç zamanında, Tanrı uğruna, ateşlerin yakıldığı ve :

O güzel Otodafe'lerde (*)

Kötü kalpli kâfirlerin her gün yakıldığı

... çağda geçiyor. Ama tabii Onun bu gelişi, eskisöz verdiği ve çağların sonunda, tüm haşmeti için beklenmedik bir anda, tıpkı doğudan batıya doğ

<*) Kâfirlerin yakıldığı ateş.72

KARAMAZOV KARDEŞLER

73

ru fıskıran bir şimşek gibi olacağını bildirdiği asıl gelişi değildir. Hayır, benim şiirimde O ancak bir ağ için, çocuklarını ziyaret ve onları özellikle kâfirlerin çatır çatır yakıldığı o ülkede görmek isteği ile geliyor. Tanrıya özgü, sonsuz bir sevgi göstererek, bir kez daha insanların arasında tıpkı on beş yüzyıl önce yaptığı gibi gene insan şeklinde dolaşıyor.

Büyük bir alçak gönüllülikle, daha bir akşam önce, kralın, saraylıların, şövalyelerin, kardinallerin ve en güzel saray kadınlarıyla tüm Sevil'in kalabalık halkının gözü önünde, Büyük Engizitörün bir defada Ad majorem glors dei tam yüz kâfiri harikulade güzel bir Otodafe üzerinde yaktığı bir güney şehrinin sıcak ot yığınları üzerine iniyor. Sessizce, kimseye belli etmeden geliyor. Ama, o zaman ne gariptir, herkes onu tanıyor. Bu şiirimin en güzel yeri olabilirdi; yani herkesin onun neden böyle tanıdığını belirttiğim yer var ya, orası işte! Halk karşı konulmaz bir güçle ona doğru yöneliyor. Onun etrafını sarıyor, Onun çevresinde gittikçe kalabalıklaşıyor ve peşinden gidiyor. O hiç konuşmadan, dudaklarında sonsuz bir şefkatle, çektikleri çileleri paylaştığını belirten hafif bir gülümseyişle aralarından geçiyor. Yüreğinde sevgi güneşi yanıyor, gözlerinden Nur, Bilim ve insanlara güç veren bir kudret yayılıyor. İnsanların üzerine dökülen bu ışınlar onların yüreklerini sarsıyor ve içlerinde de Ona karşı bir sevgi ateşi alevleniyor.

Kendisi onlara doğru ellerini uzatıyor, onları kutsuyor ve yalnız iOna dokunmakla, yalnız Onun giysilerini tutmakla, insanlara şifa veren bir güç bulaşıyor. İşte o sırada çocukluğundanberi kör olan bir ihtiyar:

"Tanrım, beni şifaya kavuştur. Ben de Seni göreyim! diye bağıyor. O zaman gözlerinden sanki bir perde kalkıyor ve ihtiyar Onu görüyor. Halk :gözyaş! döküyor ve Onun geçtiği yerlerde toprağı öpüyor. Co' cuklar Onun önüne çiçekler serpiyor, Ona şarkı

lar okuyor ve: Osanna! diye bağıyorlar. Herkes: ,işte ta kendisi! işte O geliyor. Bu ancak O" olabilir.

Ondan başkası olamaz diye tekrarlıyorlar.

O Sevil Katedralinin kapısı önünde duraklıyor: Tam o sırada tapınağın içine göz yaşlarıyla küçük, beyaz bir çocuk tabutu getiriyorlar. Tabutun içinde yedi yaşlarında bir kız çocuğu yatıyor. Bu tanınmış bir adamın tek kızıdır. Ölü çocuk çiçekler içinde yatıyor. Kalabalığın arasından gözyaşları döken anaya: O çocuğunu diriltecek diye bağıyorlar. Tabutu karşılamak için kapıya çıkmış olan Katedral papazı, şaşkınlık içinde olup bitenlere bakıyor ve kaşlarını çatıyor. Birden ölen çocuğun annesinin bir çığlık attığı duyuluyor. Kadın kendini O nün ayaklarına atıyor; kollarını ona doğru uzatıyor: Karşımda olan Sen isen, çocuğumu dirilt! diye bağıyor. Cenaze alayı duraklıyor, küçük tabutu kilisenin eşiğine, Onun ayakları dibine bırakıyorlar. O acıyarak tabuta bakıyor ve dudaklarından yavaşça bir kez daha şu sözler dökülüyor: Talifa Kumi yani: ... ve kız dirilsin.

Küçük kız tabutun içinde doğruluyor, oturuyor,. Şaşkın şaşkın gözlerini açarak etrafına bakıp gülümsüyor. Ellerinde tabutta yatarken üzerinde bulunan beyaz bir gül demeti var. Halkın arasında şaşkınlık oluyor, bağırmalar, çıkırıklar duyuluyor ve işte tam o anda birden katedralin önünden Kardinalin kendisi, Büyük Engizitör geçiyor. Bu, hemen hemen doksan yaşımda, uzun boylu, dimdik duran, yüzü kurumuş bir ihtiyardır; gözleri içeri gömülmüştür ama, içlerinde hâlâ kıvılcım gibi bir ışık yanmaktadır. Doğrusu o sırada üzerinde bir akşam önce Roma dininin düşmanlarını, kâfirleri yaktıkları sırada, halkın karşısında gösteriş yaparak dolaştığı o güzel kardinal giysileri yoktur. Hayır, o anda üzerinde yalnız eski, kaba bir ra~ hip cübbesi var. Arkasından ölçülü bir mesafeden, yüzleri gülmeyen yardımcıları ve köleleri ile, Kutsal mu74 KARAMAZOV KARDEŞLER

75

hafızlar geliyor. Kardinal halkın karşısında duruyor ve olup bitenleri uzaktan seyrediyor. Herşeyi görüyor.

Tabutu nasıl Onun ayakları dibine koyduklarını, küçük kızın nasıl dirildiğini görüyor ve yüzü* asılıyor. Ağarmış gür kaşlarını çatıyor. Bakışlarında acılamak bilmeyen bir parıltı oluyor. Parmağını uzatıyor, muhafızlarına Onu yakalamalarını emrediyor. Ve onda öyle bir güç var ki, halk da öylesine alıştırılmış, öylesine boynu eğik, öylesine içi titriyerek onun sözünü dinler bir hale gelmiştir ki, kalabalık hemen muhafızların önünde açılıyor, onlar da birden meydana gelen bir mezar sessizliği içinde, ellerini Onun omuzlarına koyup kendisini götürüyorlar.

Kalabalık hemen, tek bir varlık gibi ihtiyar engizitörün karşısında yerlere kadar eğiliyor, o da halkı kutsuyor ve geçip gidiyor. Muhafızlar mahpusu eskiden kalma Kutsal Mahkeme binasında bulunan daracık, karanlık, kubbeli cezaevine getiriyorlar. Bir gün geçiyor, Sevil'in karanlık, sıcak boğucu gecesi başlıyor. Havada bir defne ve limon kokusu var. Derin karanlığın içinde birden zindanın demir kapısı açılıyor ve ihtiyar büyük engizitör elinde bir kandille ağır ağır zindana giriyor. Ama kendisi yalnızdır; kapı onun arkasından hemen kapanıyor. Büyük Engizitör içeriye girer girmez duruyor ve uzun uzun, bir ya da iki dakika kadar bir süre dikkatle, Onun yüzüne bakıyor. Sonunda yavaşça yaklaşıyor, kandili masanın üzerine koyuyor ve Ona şöyle diyor.

— Söyle sen O musun? Gerçekten O sen misin? Ama karşılık almayınca çabucak sözüne devam ediyor:

— Bana karşılık verme! sus. Zaten ne söyleyebilirsin? Senin ne söyleyeceğini, ben zaten çok iyi biliyorum. Hem daha önce söylemiş olduklarına daha başka bir şey katmaya hakkın yok! O halde, niçin gelip bize engel oluyorsun? Çünkü sen bize engel olmağa geldin!

Bunu kendin de biliyorsun. Ama yarın ne olacak biliyor musun? Ben kim olduğumu bilmiyorum, bilmek de istemiyorum! Karşımdaki gerçekten Sen misin, yoksa Onun bir kopyası mı? Ne olursan ol, yarından tezi yok, seni mahkûm edip kâfirlerin en kötüsü olarak yaktıracağım ve bugün senin ayaklarını öpen o halk, yarın benim bir tek işaretim üzerine, seni yakacak olan ateşin altına avuç avuç kömür atmak için ileri doğru atılacaktır. Bunu biliyor musun?

Bunu söyledikten sonra derin bir düşünce içinde ve gözlerini bir an için tutuklu'dan ayırmadan :

— Evet, belki, bunu sen de biliyorsun, diyor. Bütün bu süre içinde susmuş olan Alyoşa gülümseyerek :

— Ben pek anlayamıyorum, İvan. Nedir bu böyle? diye sordu. Doğrudan doğruya dizginsiz bırakılmış bir hayal eseri mi, ihtiyarın yaptığı bir yanlış mı, yoksa akıl almaz bir qui pro quo (*) mu?

İvan güldü :

— Diyelim ki, sonuncusu olsun. Eğer seni bugünkü realizm bu kadar şımarttıysa ve artık hiçbir fantastik şeye dayanamıyorsan öyle olsun. Madem istiyorsun, varsın bu bir qui pro quo olsun.

Tekrar güldü :

— Gerçi, ihtiyar doksan yaşındadır ve çoktandır taktığı o düşünceyle çıldırmış olabilir. Tutuklu a onu görünüşüyle şaşırtmış olabilir. Hattâ son bir ihtimal daha var: Bu; belki de doksan yaşındaki bir ihtiyarın ölmeden önce, üstelik hâlâ o akşam Otodafeler ferinde yüz dinsizin yakılmasından ötürü heyecanı içinde olduğu için gördüğü bir hayal ya da bir sayıklama olabilir. Ama ister bir qui pro quo, ister dizginsiz bir hayalin eseri olsun, bizim için ne fark eder? Burada önemli olan ihtiyarın içindekilerini dökmek ihtiya

(*) Karışıklık.

76

77

çını duymasıdır; doksan yıllık ömrünün en sonunda ilk kez olarak içinden geçirip de sustuğu şeyleri artık yüksek sesle söylemesidir.

— Peki tutuklu da susuyor mu? Ona bakıyor da bir tek söz olsun söylemiyor, demek.

İvan gene güldü :

— Evet, zaten öyle olması gerekiyor! Hangi yönden ele alırsan al, gene öyle olmalı, ihtiyarın kendisi Ona daha önce söylemiş olduklarına hiçbir şey katmaya hakkı olmadığını belirtiyor. Doğrusunu istersen, katolikliğin temel özelliği de budur. Bence Öyledir. Ben şöyle anlıyorum, Katolikler: Sen herşeyi papaya teslim ettin! Demek ki, herşey şimdi papanın elinde. Sen ise hiç olmazsa artık hiç gelme. Hiç olmazsa bir süreye kadar aramıza gelme, derler.. Yalnız söyledikleri de değildir bu. Bunu yazarlar da, özellikle cizvitlerin yazılarında öyledir. Bunları kendi gözümle, Tanrı üzerine yazılar yazmış olanlarının kitaplarında okudum.

Benim ihtiyar Ona : Bizlere gelmiş olduğun âlemdeki, Sırlardan birini olsun açıklamaya hakkın var mı? diye sorar ve Onun yerine kendisi karşılık verir: Hayır, buna hakkın yoktur, çünkü bunu yaparsan daha

önce söylediklerine bir şey katmış olursun. Bunu söyleyemezsin! Çünkü söylemen insanların elinden özgürlüklerini almak olacaktır. Oysa, Sen dünyaya geldiğin vakit bu özgürlüğü savunmuştun. Bize yeniden haber vereceğin herşey, insanların inanma özgürlüğüne zarar verir! Çünkü insanlara bir mucize olarak görünür. Oysa onların özgürlük içinde inanmaları, senin için daha o zaman daha bundan binbeş yüz yıl önce, her şeyden daha çok değer verdiği bir şeydi.

O zamanlar sık sık insanlara: <Sizi özgür varlıklar haline getirmek istiyorum. diyen Sen değil miydin? Şimdi o özgür insanları gördün!

İhtiyar birden düşünceli bir tavırla gülümsüyor ona ciddi bir tavırla bakarak devam ediyor:

— Evet, bu iş bize pahalıya mal oldu. Ama biz bu işi senin adına sona erdirdik. Onbes yüzyıl o özgürlükle çile çekip durduk. Ama şimdi artık bu iş bitti, hem de sağlama bitti. Sen tabii bunun artık kesin olarak sona erdiğine inanmıyorsun değil mi? Bana sevgiyle bakıyor, hattâ bana öfkelenmek alçak gönüllülüğünü bile göstermiyorsun; değil mi? Ama şunu bil ki, şimdi, hem de özellikle şimdi o gördüğün insanlar her zamankinden daha özgür olduklarına inanıyorlar. Oysa kendileri özgürlüklerini getirip bize teslim ettiler, boyunlarını eğerek onu ayaklarımızın dibine bıraktılar. Ama bunu biz sağladık. Oysa Senin istediğin bu muydu? Sen öyle bir özgürlük mü istiyordun?

Alyoşa :

— Gene anlamıyorum! diye İvan'ın sözünü kesti. İhtiyar alay ediyor, onunla eğleniyor, değil mi?

— Hiç de değil. Gerçekten özgürlüğü sonunda yenmiş, ona üstün gelmiş olmalarını ve bunu insanları mutluluğa kavuşturmak için yapmış olmalarını bir başarı olarak gösteriyor. Diyor ki, çünkü şimdi (şimdi derken tabii engizisyonca söz ediyor) artık ilk kez olarak insanların mutluluğundan söz etmek mümkün oldu, insan isyancı olarak yaratılmıştır; isyan edenler hiç mutlu olabilirler mi? Sana da bu önceden bildirilmişti! Uyarmalardan, öğütlerden yoksun değildin. Ama sen o verilen haberleri dinlemedin. İnsanları mutluluğa kavuşturabileceek olan tek yolu reddettin. Ama çok şükür ki aramızdan çekilirken işi bize bıraktın. Sen bize vaettin. Bize kesin olarak söz verdin. Bize bağlamak ve çözmek hakkını başıladı; şimdi de artık bu hakkı eli2den almayı aklından bile geçiremezsin tabii. O halde neden gelip bize engel olmak istiyorsun? Alyoşa :

Peki, uyarmalardan ve öğütlerden yoksun dene demek? diye sordu. BU, ihtiyarın asıl söylemek istediği şeydir. Ken

78

KARAMAZOV KARDEŞLER

79

dişi sözlerine devam ederek Ona diyor ki; Kitaplardan bizlere kadar gelen bilgiye göre, çölde seninle korkunç ve zeki bir ruh, varlığın kendi kendini yok etmesini, yokluğu temsil eden bir ruh, yüce bir ruh konuşmuş, soy. lediğine göre o ruh gönlünü çelerek seni Kötü yola itmek istemiş. Gerçekten öyle mi oldu? Ama sana şunu söylemek isterim: O ruhun sana sorduğu o üç sorudan daha gerçeğe uygun bir şey söylemek mümkün müdür? Senin reddettiğin ve kitaplarda kötü yola çekme olarak gösterilen o üç sorudan daha gerçek bir şey var mı? Şunu da söyleyeyim ki, eğer dünyada gerçekten insanlığı yıldırımla çarpar gibi meydana gelmiş bir mucize varsa, işte o gün, sana sunulan o üç kötü yolun teklif edildiği gün olmuştur. Eğer o korkunç ruhun sorduğu bu üç sorunun kitaplardan hiç iz bırakmadan yok olduğunu düşünmek mümkün olsaydı, hattâ bir örnek, bir deneme olsun diye böyle bir şeyi aklımızdan geçirmek mümkün olsaydı, o soruları yeniden icad edip, yazmak ve tekrar o kitaplara geçirmek gerekseydi, bu iş için de dünyadaki bütün akıllı insanlar, devlet adamları, din bilginleri, bilim adamları, filozoflar, şairler bir araya getirilip, onlara: Bize üç soru bulun, ama bunlar öyle sorular olsun ki, oluşumun bütünlüğünü olduğu gibi kavramaktan başka ayrıca üç sözle, üç cümleyle insanlığın ve dünyanın geleceğini özetlesin, denilseydi, sanıyor musun ki, dünyanın bir araya getirilen bütün bu bilimi. derinlik ve etki bakımından, gerçekten o güçlü ve zeki ruhun sana çölde sorduğu o soruların derinliğine ve gücüne eşit olacak üç soru bulabilir?. Yalnız o sorulardan bile, onların sana sorulması mucizesinden bile. senin o sırada ölümlü, geçici bir insan aklıyla değil, ölümsüz ve mutlak bir akılla karşılaşmış olduğunu belirtmeye yeterlidir. Çünkü bu üç soruda sanki insanlığın bundan sonraki tüm tarihi bir bütün içinde özetlenmiş gibidir ve bütün dünyada insanlık tarihinde görülen bütün çözülmesi imkânsız zıtlıkların birleştiği üç şekil karşısına çıkarılmıştır. O zamanlar bunun böyle olduğu, daha o kadar iyi görülemezdi. Çünkü henüz gelecek bilinmeyen bir şeydi. Ama bugün aradan onbeş yüzyıl geçtikten sonra, görüyoruz ki, bu sorularda herşey o kadar iyi tahmin edilmiş ve önceden o kadar iyi haber verilmiştir ki, aynı zamanda herşey öylesine harfi harfine gerçekleştirilmiştir ki, artık o sorulardan ne birşey çıkarmaya imkân vardır, ne de onlara herhangi bir şey katmaya!

Kendin karar ver; hanginiz haklıydınız? Sen mi, yoksa o mu? Birinci soruyu hatırla; harfi harfine hatırlamasan bile, o sorunun anlamı şuydu: Sen dünyaya insanların arasına ellerin çıplak olarak, basit varlıklar oldukları ve doğuştan onurlarını yitirmiş oldukları için kavrayamadıkları, korktukları, hattâ içlerinde dehşet uyandıran bir özgürlük vaadiyle inmek istiyorsun. Bu özgürlük onları korkutur, çünkü insan için insanlardan meydana gelen bir toplum için özgürlükten daha ağır bir yük yoktur! Oysa bu çıplak ve güneşten kasıp kavruken taşları görüyor musun? Onları etmek haline getir! Q zaman tüm insanlık daima içi titrediği halde, sana karşı şükran duyan uslu bir sürü gibi arkandan koşar. Elini çektin mi, verdiğin ö ekmek hemen yok olsun.

Ama sen insanı özgürlükten yoksun bırakmak istemedin ve bu teklifi reddettin. Çünkü şöyle düşündün: "Eğer insanların Sana bağlılığı ekmeklerle satın alınsa zaman bu, özgürlük olur mu? Bu teklife kar vererek insanın yalnız ekmekle yaşamadığını söyle ama biliyor musun ki, gene işte bu dünyanın ekuğruna yeryüzündeki tüm insanların ruhu Sana başkaldırı, Seninle savaşacak ve Seni yenecektir O zaman herkes onun arkasından gidecek ve: Bu eşit olan biri var mı? O bize gökyüzünün ate

Sini

vermiştir! diyecektir. Biliyor musun ki, yüzyıllar80

KARAMAZOV KARDEŞLER

geçecek ve insanlık kendi düşüncelerinin derinliği, kendi bilimiyle vardığı yargıyı açıklayarak, dünyada suç diye birşey olmadığını, böyle olunca da günahın da olamayacağını ve ortada yalnız aç insanların bulunduğunu bildirecektir?

Karınlarını doyur, ondan sonra onlardan iyilik bekle! İşte sana karşı diyecekleri ve Senin mabedini yıkacak olan sancağa bunu yazacaklardır! Senin tapınağının yerine yeni bir yapı yükseltilecektir. Gerçi bu Babil kulesi de eskisi gibi tamamlanamıyacaktır. Ama ne olursa olsun, Sen bu yeni Babil Kulesinin yapılmasına engel olabilir ve insanların çilelerini bin yıl kısaltabilirsin. Çünkü insanlar o yeni Babil Kuleleriyle daha bin yıl dert çektikten sonra gene de bize geleceklerdir! Bizleri gene toprağın altında, katakomblarda (*) gizlendiğimiz yerlerde (çünkü bizler gene oradan oraya sürünecek ve işkencelere uğrayacağız) bulacak ve: Kamımızı doyurun, çünkü öbürleri bize gökyüzünden bir ateş vereceklerini vaadtiler, ama vermediler diye bağıracaklar. İşte o zaman onların yaptıkları Kuleyi bizler tamamlayacağız, çünkü yapıyı ancak karınlarını doyuracak olan tamamlayacaktır. Karınlarını doyuracak olan ise yalnız biziz. Hem de Senin adına yapacağız bunu ve onları senin adına yaptığımızı soyliyerek aldatacağız.

Ah, onlar biz olmadan hiçbir zaman karınlarımızı doyuracak ekmeği bulamayacaklardır! Hiçbir bilim onlara özgür kaldıkları sürece ekmek vermiyecektir, sonunda da onlar özgürlüklerini ayaklarımıza getirecek ve bize: Size köle olalım daha iyi olur, hiç olmazsa karnımızı doyurursunuz... diyecekler. Böylece sonunda özgürlüğün ve toprağın verdiği ekmeğin, herkes için

81

I

(*) Hristiyanların Romalılar tarafından işkencelerle öldürüldüğü zamanlarda toprak altında gizlendikleri yerler.

eşit miktarda olamayacağını anlayacaklardır. Çünkü onları aralarında hiçbir zaman, hiçbir zaman paylaşamayacaklardır! Aynı zamanda hiçbir zaman özgür de olamayacakları kanısına varacaklardır; çünkü kendileri güçleri yetmeyen, kusurlu, önemsiz ama isyancı varlıklardır.

Sen onlara gökyüzünden gelecek ekmeği vaadettin. Oysa tekrar ediyorum, güçsüz, kusurlarından bir türlü kurtulamayan, daima nankörlük eden insan kavimlerinin gözünde, o ekmek yeryüzündeki ekmeğe eşit olabilir mi? Diyelim ki, gökyüzünden gelecek ekmek uğruna Senin için, yalnız onbinlerce güçlü ve yüce olan varlıklar önemli de, geriye kalan o sahildeki kum gibi kalabalık, güçsüz ama Seni seven milyonlar; ancak o üstün, o yüce, o güçlü varlıkları meydana getirecek olan bir hamur mudur?

Hayır, bizim için güçleri olmayanlar da değerlidir. Belki kusurlu ve isyan içinde olan varlıklardır, ama sonunda asıl sözümüzü dinleyecek olanlar onlardır. Onlar bize hayranlıkla bakacak ve başlarına gelip, o korktukları özgürlük yükünü omuzlarımıza almaya razı olduğumuz için bizleri birer Tanrı sayacaklardır. İşte sonunda özgür olmak onlara bu kadar ağır gelecektir! Ama biz onlara Sana bağlı olduğumuzu ve onları Senin adına idare ettiğimizi söyleyeceğiz. Onları gene aldatacağız; bu mümkün olacak, çünkü artık Seni bir daha aramıza bırakmayacağız. Bizim çilemiz işte bu aldatışta olacaktır, çünkü yalan söylemek zorunda kalacağız.

"İşte çölde Sana sorulan birinci sorunun anlamı buydu ve Senin herşeyden üstün tuttuğun özgürlük uğ*una reddettiğin de budur. Bununla birlikte, o soruda Bu dünyanın yüce sırlarından biri saklıydı. Eğer ekmek vermeyi kabul etseydin, insanlığın yüzyıllar bo

yu hasret çektiği, tek tek olarak da, tüm insanlık ola rak da, hep birlikte özlemini çektiği bir şeye karşı vermiş olacaktın; bu da kime tapacağız? sorusunun karşılığıdır.

İnsan için özgür olur olmaz hemen tapacak, boyun eğecek birini bulmaktan daha sürekli, daha üzücü bir uğraşma yoktur: Ama insanın tapmak için aradığı varlık, artık tartışmasız kabul edilebilecek bir varlık olmalı, o kadar tartışmasız kabul edilecek bir varlık olmalı ki, herkes birden ona tapmaya razı olsun. Çünkü bu zavallı varlıkların derdi örneğin, benim ya da filânca kişinin tapacağı birini bulmak değildir. Onların istediği öyle birini bulmaktır ki, herkes ona inansın, ona boyun eğsin, üstelik ona hep birlikte tapsın, işte tapmada birlik olmak ihtiyacı, ayrı ayrı her insanın ve dünya yaratıldığından beri tüm insanlığın uğrunda acı çektiği en önemli şeydir. İnsanlar böyle hep birlikte ortaklaşa bir şeye tapmak için birbirlerini kılıçla yok etmişlerdir. Kendilerine Tanrılar yaratmış ve birbirlerine: Kendi Tanrılarınızı bırakın, gelin bizim tanrılarımıza tapın, yoksa size de, tanrılarınıza da ölüm! diyebağırması, birbirlerini kendi dinlerine bağlanmaya zorlamışlardır. Dünyanın sonuna dek de öyle olacaktır. Hatta dünyada Tanrılar yok olduğu zaman bile: O zaman da gene ilâhların önünde secdeye varacaklardır.

Sen insan varlığının bu temel sırrını biliyordun, bilmemene imkân yoktu! Ama sana sunulan tek mutlak sancağı, yeryüzünün insanlara kazandırdığı ekmek sancağını, herkesi, hiçbir itiraz ileri sürmeden kendine boyun eğmeye zorlamak için ve özgürlükle insanlara gökyüzünden bağışlanacak ekmek uğruna reddettin. Ondan sonra daha neler yaptın. Hep özgürlük adına yaptın bunları! Oysa sana söylüyorum, insana. ° zavallı, o mutsuz varlığa dünyaya gelirken birlikte getirdiği özgürlük bağışını bir an önce devredebilecek

83 birini bulmaktan daha çok çile çektiren bir dert yoktur.

Ama insanların özgürlüğüne, ancak vicdanlarını tatmin edebilen sahip olabilir. İnsanlara ekmeği vermen, teklif edilirken, itirazsız olarak herkesçe kabul edilebilecek bir sancak sunulmuş oluyordu Sana! Ekmeği verirsen, insan boyun eğ; çünkü ekmekten daha itirazsız olarak kabul edilebilecek bir şey yoktur. Ama Sen, insanlara ekmek sunduğun sırada, herhangi bir başkası Sana rağmen insanın vicdanına sahip olursa, o zaman insan, Senin sunacağın ekmeği fırlatıp atar ve vicdanını aldatmış olanın peşinden gider. Bu konuda Sen haklıydın! Çünkü insan varlığının sırrı yalnız yaşamak değildir; bir şey için yaşamaktır. İnsan neden yaşadığını, ne için yaşadığını kesin olarak kavrayamazsa, yaşamaya razı olmaz, dünyada yaşamaya devam etmektense, kendi kendini yok eder: hatta etrafında hep ekmekler olsa bile.

Bu böyledir! Gelgelelim ne oldu? Sen insanların özgürlüğüne sahip olacak yerde, onlar için bu özgürlüğü daha da büyüttün! Yoksa insan için rahatın, hatta ölümün bile iyiliği ve kötülüğü kavradıktan sonra ikisinin arasında özgür olarak bir seçim yapmaktan daha değerli olduğunu unuttun mu yoksa? İnsan için vicdan özgürlüğünden daha çekici ama aynı zamanda daha acı veren bir şey yoktur, öyleyken Sen insan vicdanını sonsuzluğa kadar rahata kavuşturacak sağlam tekeller ele almaktansa, ne kadar olağanüstü, ne kada tahmine dayanan, ne kadar belirsiz şey varsa, insanların güçlerini aşan neler varsa, onları ele aldın! Böylece in

sanları hiç sevmiyormuş gibi davranmış oldun. Hem de bunu kim yaptı: Sen! Dünyaya Kendi hayatını insan nın uğruna bağışlamaya gelen Sen! Yani insanların özgürlüğüne sahip çıkmaktansa, onu arttırdın. onun verdiği acılarla insanın ruh dünyasını sonsuzluğa dek sürecek bir yük altında bıraktın.

85

84

Sen insanın özgür bir sevgi duymasını istedin, insanın Senin peşinden özgür olarak, seni beğendiği, sana hayranlıkla bağlandığı için gelmesini istedin. Eski çağlardan kalma kesin kural yerine bir başka kural koydun: İnsan kötülüğün ne olduğuna, iyiliğin ne olduğuna hiçbir etki altında kalmadan, özgür bir yürekle karar vermeliydi. Bunu yaparken de yalnız Seni örnek olarak almalıydı! Ama bunu ortaya atarken hiç düşünmedin mi ki, insan özgür bir seçim yapmak gibi ağır bir yük altında ezilirse, sonunda örnek olarak aldığı, seni bile hatta Senin getirdiğin gerçeği bile tartışmaya başlayacak ve sonunda onu reddedecek. Zaten insanlar sonunda asıl gerçeğin Sende olmadığını bağırarak, herkese bildireceklerdir; çünkü onları senin yaptığından daha büyük bir şaşkınlık ve acı içinde bırakmaya imkân yoktu. Sen ki onlara bunca dert, bunca çözülmemiş sorunlar bıraktın! Bunu yaparak dünyada kendi egemenliğinin temellerini sarstın. Bu

yüzden kimseyi suçlama!

Oysa sana teklif edilen bu muydu? Bu güçten yoksun isyancıların mutluluğu için, onların güçlü varlıklar haline gelebilmeleri için, vicdanlarını büyüleyecek, ona sonsuzluğa dek üstün gelebilecek üç güç vardır, yalnız üç çeşit güç! Bunlar da: "Mucize, sır ve otoritedir. Sen birincisini de, ikincisini de, üçüncüsünü de red ettin! Bu bakımdan örnek oldun. O korkunç, o her şeyi bilen ruh, Seni tapınağın tepesine koyup da Eğer Tanrının oğlu olup olmadığını öğrenmek istiyorsan, kendini buradan aşağıya at. Çünkü Onu meleklerin ya kalayıp götürecekleri bildirilmiştir ve o düşmeyecektir parçalanmayacaktır? Eğer sen de parçalanmazsan Tanrının Oğlu olup olmadığını öğrenecek ve Babana olan inancını ispat etmiş olacaksın," dediği vakit. Sen sözlerini sonuna kadar dinledikten sonra, teklifini red et tin, Ona kapılmadın ve kendini aşağıya atmadın!

Doğrusu gerçekten gurur verici ve çok güzel

Davranışta bulundun. Tanrıya yakışır bir davranıştı bu! Ama insanlar, o güçsüz ve yüreği isyan dolu kavimdeki varlıklar, onlar Tanrı mı? Ama tabii, Sen bir tek adım atarsan, hatta sadece kendini aşağıya atacakmış gibi davranırsan bile, hemen Tann'ya ihanet olacağını, ona olan inancını yitireceğini ve insanların kurtarmağa geldiğin bu toprağa çarparak parçalanacağını, o zaman gönlünü çelerek seni bu kötü yola sürükleyen o zeki ruhun bundan ötürü sevinç duyacağını anlamıştın. Ama tekrar ediyorum, Senin gibi olanlar çok mu?

Bundan başka, Sen gerçekten, bir an için insanların böylesine çekici bir aldanışa kapılmadan durabileceklerini düşündün mü? İnsan denilen varlık yaşantının böyle korkunç anlarında, tüm varlığının temellerini sarsan ve ruhunda en büyük üzüntüyü yaratan sorunlarla karşı karşıya kaldığı vakit mucizeyi red edecek ve hiçbir etki altında kalmadan yalnız özgür vicdanından doğan kararla yetinecek gibi mi yaratılmıştır? Ama sen tabii bu kahramanlığının kitaplara geçeceğini, çağlar boyunca dillere destan olacağını ve yeryüzünün son sınırlarına kadar duyulacağını biliyordun. İnsanın da seni örnek alarak, mucizeye ihtiyaç kalmadan Tanrıya bağlı kalacağını ümit ettin. Ama şunu biliniyordun ki, insan mucizeyi red ettiği anda, Tanrı'yı da red etmiş olacaktır. Çünkü insan Tanrı'dan çok, mucizeleri aramaktadır! İnsan, mucizeler olmadan yaşamak gücüne sahip olmadığı için, ergeç kendi kendine yeni mucizeler uydurur, kendisinin uydurduğu bu mucizelere bağlanır ve falcılara, kadınların yaptığı büyülere inanmaya başlar yüz defa isyan etmiş, asıl dinin yolundan sapmış ve Tann'ya inanmayan bir varlık haline gelmiş olsa bile daima öyle olacaktır. Başkaları Seni kızdırmaya Çalışarak alaylı, alaylı, sana! İn haçtan, o zaman karSen olduğuna inanınız! diye bağırırdık

86

lan vakit, Sen haçtan inmedin, inmedin, çünkü gene de insanı mucizeyle Köleleştirmek istemiyordun, senin istediğin özgür bir inançtı, mucizeye bağlı bir inanç istemedin. Özgür bir sevgiye susamıştın Sen! Bir kez onu hissettikten sonra ömrünün sonuna kadar dehşet içinde kalan bir tutuklunun kendisini bu hale getiren bir gücün karşısında köle hayranlığı duymasını değil. Oysa insanları böyle düşünürken onları aşırı derecede yükseltmiş oluyordun. Çünkü onlar birer isyancı olarak yaratıldıkları halde, aslında birer köledirler. Etrafına bir bak ve kendin karar ver; bak, aradan on beş yüzyıl geçti, şimdi gel de bir gör onları: Kendinle eşit bir düzeye yükseltmek istediğin varlıklar bunlar mı? Yemin ederim ki, insan senin düşündüğünden çok daha zayıf, çok daha aşağı bir varlık olarak yaratılmıştır! Böyle bir varlık Senin yaptığını hiç yapabilir mi? Ona bu kadar saygı duyduğun halde sanki acılarını hiç paylaşmıyormuş gibi davrandın, çünkü ondan gücünün yetmeyeceği bir şey istedin. Hem de bunu kim yaptı? İnsanı Kendisinden de daha çok seven bir varlık.

"Eğer ona karşı daha az saygı duysaydın, ondan daha az şeyler isteyecektin. Bu da sevgiye daha yakın bir şey olacaktı; çünkü taşınması daha kolay bir yük olurdu. İnsan zayıf ve adi bir varlıktır. Her yerde bizim kudretimize karşı isyan etmesinden ve bize isyan ettiği için gururlanmasından ne çıkar? Bu, bir çocuğun, bir öğrencinin duyduğu gururdan başka bir şey değildir. Onlar sınıfta isyan çıkaran ve öğretmenlerini kapı dışarı etmiş küçük çocuklardır. Ama çocukların bu sevinci bir gün sona erecek ve onlara pahalıya mal olacaktır. Tapınakları yerle bir edecekler, dünyayı da kan içinde bırakacaklar. Bu aptal çocuklar günün birinde sunu anlayacaklar ki, kendileri gerçi birer isyancıdır" lar ama, güçleri olmayan ve kendi ayaklanmalarına bile dayanamayan isyancılarıdır. O zaman budalaca gözyaşları dökerek onları böyle birer isyancı olarak yarat

87

olanın, bunu yaparken onlarla alay etmek istediği. Beşiri olarak anlayacaklardır.

Bunu umutsuzluk içinde söyliyeeeklerdir, söyledikleri bu sözler de tanrıya karşı bir küfür sayılacaktır. Bunu

söyledikleri için de kendilerini daha mutsuz hissedeceklerdir, çünkü insan denilen varlık yaratılış bakımından Tanrı'ya karşı küfre dayanamaz. Sonunda insanlığın kendisi, Tanrı'nın yerine o küfürlerin intikamını alacaktır. İşte Sen, insanların özgürlüğü için bunca acılara katlandıktan sonra, onlara yalnız huzursuzluk, karışıklık ve mutsuzluk nasip olmuştur. Senin Büyük Peygamberin kendisine görünen şeyleri, hayali sembollerle açıklarken, Birinci Diriliş'e katılan herkesi gördüğünü, o birinci dirilişe her kuşaktan iki bin kişinin katıldığını belirtmiştir. Ama eğer sayıları yalnız o kadarsa, demek ki, onlar insan değil de, Tanrı'ya benzer varlıklardır. Senin taşıdığın çarmıha onlar omuz vermişlerdir! Çöllerde yıllarca çıplak ve aç dolaşmış olanlar onlardır! Sadece ağaç kökleriyle, böceklerle beslenmişlerdir. Bu bakımdan tabii, onlardan gururla, gerçekten, bağımsız bir sevgi duyan, özgürlüğe bağlı ve hiçbir etki altında kalmadan, özgür olarak senin uğruna olağanüstü bir fedakârlık gösteren varlıklar olarak söz edebilirsin. Ama şunu unutma ki, onların sayısı ancak birkaç i. Onlar da tanrı gibi varlıklardı. Peki ya ötekiler? kalan zayıf insanlar güçlülerin dayanabildikleri dayanamadılarsa, suç onlarda mı? Gücü olmayan bir ruh, bu korkunç yeteneklerden yoksunsa, suçlu mudur? Yoksa Sen gerçekte yeryüzüne yalnız seçkin insanlar için ve yalnız o seçkin insanlara görünmek için indin? Eğer öyleyse, işin içinde bir sır var demektir. İnsanlar bu sırrı kavrayamazlar. Madem ortada bir sır var biz bu sırrı öğretmek hakkına sahibiz. İnsanlara asıl önemli olanın hiçbir etki altında kalmıyarak yürekte gelen bir inançla özgürlük içinde karar verme

88

89

lerinin ya da başka insanlara sevgi duymalarının değil, sırrın kendisinin önemli olduğunu, bu sırda körü körüne hattâ vicdanlarına aykırı olsa bile boyun eğmeleri gerektiğini öğretmek bizim hakkımızdır. Biz de bunu yaptık işte. Senin yaptığın kahramanlığı anlatırken onu düzelttik ve bu kahramanlığı mucize, sır ve otorite temelleri üzerine oturttuk. O zaman insanlar biri gelip gene onları bir sürü gibi gütmeye başladı ve sonunda onlara bu kadar çile çektiren o vicdanlarındaki korkunç yetenek kalktı diye sevindiler. Onlara bunun böyle olduğunu öğretmek ve böyle yapmakla haklı mıydık, söyle? İnsanın güçsüzlüğünü bu kadar olgunlukla kabul eden, sevgiyle onun taşıdığı yükü hafifleten ve o güçsüz varlığın bizim iznimizle de olsa günah işlemesini hoş gören bizler, insanı sevmiyor muyduk acaba? Şimdi neden gelip bize engel oluyorsun? Neden hiç konuşmadan o sevgi dolu gözlerinle içimi okuyormuş gibi bakıyorsun? Kız bana! Sevgim istemiyorum senin! Çünkü ben de seni sevmiyorum. Hem zaten Senden saklıyacak bir şeyim var mı? Sen zaten herşeyi biliyorsun. Bunu gözlerinden okuyorum. Ben mi sırrımızı Senden saklıyacağım? Belki de sen zaten onu benim ağzımdan işitmek istiyorsun. Öyleyse dinle: Biz sana bağlı değiliz, ona bağlıyız. İşte bizim sırrımız bu. Çoktandır artık seninle değiliz. Sekiz yüz yıldır artık onunla Sen onun sana sunduğu son hediyeği reddettin; bizler işte o reddettiğin şeyi sekiz yüz yıl önce ondan aldık. O sana dünyanın bütün krallıklarını göstermişti, sen reddettin! Biz ondan Roma'yı ve Sezar'ın kılıcını alarak kendimizi dünyanın kralları olarak ilân ettik. İsimizi bugüne dek daha tam olarak sona erdiremediğimiz halde, bizden başka kral olamayacağım bldirdik. Ama bunun suçu kimdedir? Gerçi, doğrusu, yaptığımız iş daha başlangıcındadır. Ama başlamıştır bir kez. Daha bitmesine çok uzun bir süre vardır ve dünya daha çok çile çekecektir. Ama eninde sonunda amacımıza varacağız ve birer Sezar olacağız. O zaman işte bütün dünyadaki insanların mutluluğunu düşüneceğiz. Söz gelmişken söyleyeyim, sen de daha o zaman Sezar'ın kılıcını alabilirdin. Neden o son sunulan hediyeği reddettin? Eğer o kudretli ruhun üçüncü öğüdünü kabul etmiş olsaydın, insanın dünyada aradığı herşeyi gerçekleştirmiş olurdu: Böylece insanlar kime tapacaklarını, vicdanlarını kimin eline bırakacaklarını ve nasıl olup da sonunda hep birlikte hiçbir tartışmanın olamayacağı, herkesin birbirine uyacağı bir karınca yuvası haline gelebileceklerini bilirlerdi. Çünkü insanların üçüncü ve son çilesi bütün dünyadaki insanları birleştirmek ihtiyacıdır, insanlık daima tüm olarak bütün dünyada tek bir düzen içinde yaşamak amacını gütmüştür. Büyük tarihleri olan bir çok büyük milletler yaşamıştır. Ama bunların arasında hangileri daha çok yükselmişse, o milletler daha mutsuz olmuşlardır, çünkü onlar dünyadaki bütün insanların birleşmeleri ihtiyacını öbürlerinden daha kuvvetli olarak duymuşlardır. Büyük fatihler, Timur'lar, Cengiz Han'lar bütün dünyayı fethetmek amacıyla yeryüzünden birer fırtına gibi geçip gittiler. Onlar bile gerçi bilinçsiz olarak, ama bütün dünyadaki insanların birleşmeleri, tek bir tüm haline gelmeleri için duyulan o en büyük ihtiyacı açığa vurmuşlardır.

Eğer sen dünyayı ve Sezar'ın tacını kabul etseydin, bütün dünyada bir krallık kurmuş, bütün dünyadaki insanlara huzuru sağlamış olurdu. Çünkü insanları, onların vicdanlarına hâkim olan, onların ekmeğini ellerinde tutanlardan başka kim idare edebilir? Biz Sezar'ın kılıcını aldık, onu aldıktan sonra da tabii Seni reddederek Onun arkasından gittik. Gerçi özgür akıl daha yüzyıllar boyu şerefsizce işler yapacak, insanlar

daha yüzyıllar boyu bilimleriyle uğraşıp didinecekler ve birbirlerini yiyeceklerdir. Çünkü o kendi Babil90

91

Kulelerini yükseltmeğe bizim yardımımız olmadan başladıklarından ötürü, sonunda muhakkak birbirlerini yiyeceklerdir.

İşte, o zaman canavar yerlerde sürüne sürüne ayaklarımızın dibine kadar gelecek, ayaklarımızı yalıyacak ve onları gözlerinden fışkıran kanlı gözyaşlarıyla ıslatacak. Biz de canavarın üzerine oturup kâseyi elimize alacağız. Bu kâsenin üzerinde şöyle bir yazı olacak: 'Sır! İşte insanlar için ancak o zaman bir huzur ve mutluluk çağı gelecektir. Sen insanların arasından seçtiklerinle öğünüyorsun, ama Senin elinde yalnız seçilmiş insanlar var. Oysa biz, herkesi huzura kavuşturacağız. Hem yalnız bunlar mı olacak? O seçilen, o kuvvetli insanlardan kimbilir kaç tanesi, gerçekten başkalarının arasında seçilmiş varlıklar olabilecek kişilerden kimbilir kaç tanesi, sonunda Seni beklিয়ে beklিয়ে yorulduklar ve yüreklerindeki o ateşle ruhlarındaki gücü götürüp başka bir kıyıya bıraktılar. Kimbilir kaç tanesi daha aynı Şeyi yapacak, sonunda da özgürlük sancıklarını senin üzerine dikeceklerdir.

Ama o sancağı Sen ortaya koydun. Bizim idaremiz altında ise insanlar mutlu olacak ve artık senin onlara başısladığın o özgürlükte olduğu gibi her yerde ayaklanarak birbirlerini yok etmiyeceklerdir. Evet, biz ancak bizim uğrumuza özgürlüklerini reddettikleri ve bize boyun eğdikleri vakit gerçekten özgür olacaklarına onları inandıracacağız. Böyle yaparsak haklı mı olacağız, yoksa onlara yalan mı söylemiş olacağız? Kendileri de haklı olduğumuzu anlayacaklardır; çünkü Senin onlara verdiğin özgürlük uğruna birer köle gibi ne korkunç acılar çektiklerini, bu özgürlüğün onları ne kadar büyük bir karışıklığa götürdüğünü hatırlayacaklardır.

Özgürlük daha doğrusu hiçbir etki altında olma. yan, özgür bir akıl ve bilim insanları öyle geçilmez yollara götürecek, onları öyle mucizeler ve öyle çözülmesi

ıkânsız sırlar karşısına getirecektir ki, aralarından en oyun eğmez, en atılgan olanları kendi kendilerini mahvedeceklerdir. Öbürleri gene boyun eğmeyen, ama güçleri yetmeyenler ise birbirlerini yok edeceklerdir. Yalnız geriye kalan üçüncü gurupta olanlar, zayıf ve mutsuz alanlar, sürüne sürüne ayaklarımızın dibine gelecekler, jize: Evet, siz haklıymışsınız, yalnız siz Onun sırnı biliyormuşsunuz. İşte size dönüyoruz, bizi kendinizden kurtarın diye bağıarak yalvaracaklar.

Bizden ekmek aldıkları vakit, tabii açıkça görecekler ki, biz onların kendi elleriyle meydana getirdikleri ekmeği ellerinden alıyor ve gene onlara dağıtıyoruz. Ortada bir mucize olmadığını, bizim taşları ekmek haline getirmedikimizi göreceklerdir. Ama gerçekten ekmeğin kendisinden çok, onu bizim elimizden aldıklarına sevineceklerdir. Çünkü şunu çok iyi hatırlayacaklardır ki, eskiden yanlarında biz yekken, onların kendi elleriyle yaptıkları o ekmekler sadece birer taşı. Oysa tekrar bize döndükleri vakit, aynı taşlar ellerinde ekmek haline gelmişlerdir. Böylece insanlar ilk ve son defa boyun eğmenin, başkasının idaresi altına girmenin ne kadar değerli olduğunu iyice anlayacaklardır! Bunu anlamadıkça mutsuz olacaklardır.

Şimdi söyle, onların bunu anlamamalarına en çok kim yardım edecektir? Sürüyü parçalayan ve bilinmeyen vollara dökülmesine yol açan kimdir? Âma sürü yeniden bir araya gelecek, yeniden boyun eğecek ve artık bir daha baş kaldıramıyacaktır. İşte o zaman biz insanlara gürültüsüz, patırdısız, bir mutluluk, gücü olmayan zayıf insanlara uygun, gösterişsiz bir mutluluk vereceğiz. Evet, biz eninde sonunda onlara gururlanmamayı öğreteceğiz. Çünkü sen onları yükselttin, böylece onlara gururlanmayı öğrettin. Biz ise onlara zayıf olduklarını, zavallı birer çocuktan başka bir şey olmadıklarını, ama çocuklara özgü mutluluğun her mutluluktan daha tatlı olduğunu öğreteceğiz. Onlar da ürkek birer varlık92

haline gelecekler, gözlerini bize doğru çevirecekler ve tıpkı analarına sokulan yavru kuşlar gibi korku içinde bize yapışacaklar. Bize bakıp şaşacaklar, korku içinde kalacaklardır. Ama bizim bu kadar güçlü, bu kadar akıllı olmamızdan ötürü ve böyle yüzbinlerce isyancıdan meydana gelen koca bir sürüyü uslandırabildiğimiz için gurur duyacaklardır. Öfkemiz karşısında güçlerini yitirmiş olarak tiril tiril titreyeceklerdir. Zihinleri korkudan fazla işleyemez hale gelecektir. Gözleri ikide bir tıpkı çocuklarda ve kadınlarda olduğu gibi dolacaktır. Ama aynı kolaylıkla birden bir tek işaretimiz üzerine neşeye, kahkahalara, bulutsuz bir sevince kavuşacak ve mutlu çocuk şarkılarını söyleyeceklerdir.

Evet, onları çalıştıracacağız, ama işten geriye kalan boş saatlerde yaşantılarını bir çocuk oyunu gibi, çocuklara özgü şarkılarla, korolarla, saf çocuk danslarıyla dolduracağız. Ha... onların günah işlemelerine de izin vereceğiz. Onlar zayıf ve güçsüzdürler. Bizleri de günah işlemelerine izin verdiğimiz için çocuklar gibi seveceklerdir. Biz kendilerine her günahın başıslanacağını söyleyeceğiz; yeter ki, o günah bizim iznimizle işlenmiş olsun. Günah işlemelerine izin vereceğiz, çünkü onları seviyoruz. Bu günahların cezalandırılması işini ise, artık ne yapalım, üzerimize alıruz.

Biz bu cezalandırma işini üzerimize alınca, onlar bize kendilerine iyilik etmiş, onların işledikleri günahların cezalarını kendi omuzlarına yüklenmiş insanlar olarak bize tapacaklar. Böyle olunca da artık bizden, sakladıkları hiçbir sırları olmayacak. Eşleriyle ya da sevgilileriyle yaşayıp yaşamamaları, çocuk sahibi olup olmamaları bizim iznimize bağlı olacak; bunları onlara bizler izin verecek, ya da yasak edeceğiz. Bunu da onların ne kadar söz dinler olduklarına bakarak karar vereceğiz. Onlar ise bize neşe ve sevinçle boyun eğecekler.

Vicdanlarında kendilerine en çok acı veren bütün sırlarını gelip bizlere açıklayacaklar, biz de herşeyi bir

93

çözümüne bağlıyacağız. Onlar bizim verdiğimiz kararlara sevinçle inanacaklardır. Çünkü böyle yapınca, bu, onları şimdi özgür birer varlık olarak kendi kişiliklerini ilgilendiren sorunları çözmek için çektikleri o korkunç çilelerden, sıkıntılardan kurtaracak. Böylece kendilerini idare eden birkaç yüz bin varlık bir tarafa, bütün o diğer milyonlarca varlık mutlu olacaklardır. Çünkü yalnız bizler, sırrı koruyan bizler, mutsuz olacağız. Dünyada yüz milyonlarca mutlu küçük çocukla, iyilik ve kötülük bilincinin lanetini omuzlarına yüklenmiş yüz bin kadar çile çeken insan olacaktır. Mutlu olanlar sessizce öleceklerdir. Sessizce senin adını anarak gözlerini hayata kapıyacak ve mezarın öbür tarafında yalnız ölümle karşılaşacaklardır. Ama biz sırrı açıklamıyacağız ve onların mutluluğu için kendilerini gökyüzündeki sonsuzluğa dek sürecektir. Sen mutlulukla avutacağız. Çünkü öbür dünyada öyle bir şey olsa bile, herhalde onlar gibi varlıklar için değildir. Diyorlar ki, (Peygamberler de bunun öyle olacağını söylemişlerdir) Sen gene dünyamıza gelecek ve gene herşeyi yeneceksin. Seçtiklerinle birlikte, gururlu ve güçlü olanlarla birlikte gelecekmişsin. Ama bizler onları yalnız kendilerini kurtardıklarını, bizim ise herkesi kurtardığımızı söyleyeceğiz. Diyorlar ki, canavarın üzerinde oturan ve elinde Sırrı tutan fahişe utandırılacak, güçten yoksun yaratıklar, yeniden ayaklanarak onun örtüsünü paramparça edecek ve o pis vücudunu çırılçıplak bırakacaklardır. Ama o zaman ben kalkıp Sana milyonlarca mutlu çocuğu, günah nedir bilmeyen milyonlarca mutlu çocuğu göstereceğim. Ve bizler, onların günahlarını kendi mutlulukları için üzerimize almış olan bizler, senin önünde ayağa kalkıp: "Eğer bunu yapabilirsen, buna cesaret edersen, bizi mahkûm et. diyeceğiz. Şunu bil ki, senden korkmuyorum. Şunu bil ki, ben de çölde bulundum, ben de böceklerle, bitki kökleriyle beslendim, ben de insanlara bağlılığın özgürlüğü

göklere çıkardım. Ben de Senin seçtiklerini, güçlü ve kudretli olanların arasına sayıyı tamamlamak isteğiyle katılmaya hazırlanıyordum. Ama gözlerim açıldı ve o zaman artık çılgınlığa hizmet etmek istemedim. Geri döndüm ve Senin kahramanca yaptığın işi düzelden lerin arasına katıldım. Gururluların yanından ayrılıp, boyun eğenlerin yanına, onların mutluluğu için döndüm. Sana söylediklerim hep olacak ve saltanatımız kurulacaktır. Sana tekrar söylüyorum, yarından tezi yok, bu söz dinleyen sürü, benim bir işaretim üzerine, sıcak kömürleri, senin altında yanan ateşe, bizlere engel olmaya geldiğin için, Seni üzerinde yakacağım ateşe atmak için ileriye atılacak. Çünkü bizim yakacağımız ateşte yanmayı hak etmiş olan biri varsa, o da sensin. Yarın Seni yakacağım, Dixi.

İvan sustu. Konuşurken gittikçe heyecanlanmış ve ateşli ateşli konuşmuştu. Sözlerini bitirince de birden gülümsedi. Onu hep susarak dinlemiş olan ve sonunda büyük bir heyecana kapılarak bir kaç kez ağabeyinin sözlerini kesmeye kalkışan, ama belli ki kendini güç belâ tutmuş olan Alyoşa. birden yerinden fırlar gibi konuşmaya başladı. Kızarak:

— Ama., bu saçma bir şey! diye bağırırdı. Şiirin İsa' ya bir övgüdür. Bir kötöleme değil... senin istediğin gibi. Hem özgürlük için söylediklerine kim inanır? Bakalım o özgürlüğü o şekilde mi anlamalı? Senin anlattığın gibi mi? Ortodoksluktaki anlayış öyle mi? Bu söylediklerin Roma'nın tezidir. Üstelik Roma tezinin tümü de değil. Yalandır o sözler. Ele aldıkların katolikliğin en kötü tipleri, engizitörler. Cizvitler! Zaten senin o engizitör gibi fantastik bir tipin var olması imkânsız bir şeydir. Neymiş o insanlara ait olup da onun kendi omuzlarına aldığı günâhlar? Kimmiş o sırları içlerinde taşıyanlar, kimmiş o insanların mutluluğu için bilmem hangi laneti üzerlerine çekmiş olanlar? Ne zaman görülmüştür öyle varlıklar?

I

95

Biz o cizvitlerin ne olduklarını biliriz. Onlar için kötü söylerler. Ama gene de bakalım onlar senin anlattığın gibi mi? Hiç de öyle değildirler, hiç de öyle değildirler. Onlar yalnız Roma'nın ilerde bütün dünyaya hâkim olmak için hazırladığı bir ordudan başka bir şey değildirler. Başlarında da imparatorları... Yani Roma'nın başpapazı var... İşte onların ideali budur, ama hiç bir sırları ve öyle yüce bir hüznü filân yoktur... İstedikleri basit bir şey: Sadece iktidarı, dünyanın adâ nimetlerini ve başkalarını kendilerine köle etmeyi istiyorlar... İlerde kölelik kanununun yeniden kurulmasını istiyorlar, kendileri de o köleleri çalıştıran birer çiftlik sahibi olacaklar... İşte onların ileri sürdükleri, istedikleri hep bu. Onlar belki de Tanrıya bile

inanmıyorlar. Senin başkaları için acı çeken o engizitörün, sadece hayalinin yarattığı bir tip... İvan güldü.
— Canım, dur dur! Ne kadar da heyecanlandın. Demek hayal diyorsun öyle mi? Varsın öyle olsun! .
Tabii hayal olacak. Yalnız, izin ver, sana bir şey söyleyeyim. Sen gerçekten son çağlardaki katolik akımının sadece iktidar hırsından, sadece dünyanın kirli nimetlerini elde etmek isteğinden başka bir şey olmadığına mı inanıyorsun? Yoksa sana bunları peder Paisiy mi öğretti?

Alyoşa, birden kendini topladı:

— Hayır, hayır, aksine, hatta birgün' peder Paisiy senin sözlerine benzeyen birşeyler söylemişti...
Ama tabii hiç de öyle değil.

— Gerçi bunu söylerken hiç de öyle değil dedin ama, gene de buna rağmen arada bir benzeyiş görmem Çok önemli. Asıl ben sana söylemek isterim. Neden seoin cizvitlerle engizitörler yalnız dünyanın âdi nimetleri için birleşsinler? Neden' aralarında üstün bir acıyla Çırpınan ve insanlığı seven bir çilekeş olmasın? Bak, diyelim ki yalnız o kirli dünya nimetlerini isteyenler ara

96

sında bir tek, benim ihtiyar engizitörüm gibi, kendisi çölde bitki kökleri ile beslenerek yaşamış ve nefisini yenmek, kendisini özgür ve mükemmel bir insan haline getirmek için cinnet getirircesine çırpınmış, aynı zamanda bütün ömrü boyunca insanları sevmiş biri olmuştur ve kendisi nefesine tam olarak söz geçirmenin manevî mutluluğunun pek büyük bir şey olmadığını, Tanrı'nın yarattığı diğer milyonlarca varlığın sadece alay olsun diye yaratılmış olduklarını, bunların hiçbir zaman kendi özgürlüklerini kulanamayacaklarını, bu zavallı isyancılardan hiçbir zaman kuleyi tamamlayacak devlerin çıkamayacağını, o sonsuz büyük düzeni yaratmayı düşünen yüce Idealistin onu böyle kaz gibi, varlıklar için hazırlamadığım kavrayınca, o manevi mutluluğun pek bir şey olmadığını anlasın. Bunu anlayınca da geri dönüp... akıllı insanlara katılsın. Böyle bir şey sence imkânsız mı yani?

Alyoşa neredeyse kendinden geçmiş gibi:

— Kime katılmış, hangi akıllı insanlara katılmış? diye bağırdı. Onlarda akıl diye birşey yok! Hiçbir sırları gizlileri de yok onların. Onlarda olan tek şey Allahsızlıktır. Bütün sırları işte bu. Senin engizitör Tanrıya inanmıyor. Onun bütün sırrı budur!

— öyle de olsa ne çıkar! Sonunda işte sen de bunu anladın artık. Gerçekten de dediğin gibidir, gerçekten de bütün sırları budur. Ama bu onun gibi bir insan için bile, bütün ömrünü çölde bir aşamada bulunmak için mahvetmiş, öyleyken insan sevgisi denilen hastalıktan kurtulmamış bir kişi için dert değil mi? O ihtiyar ömrünün sonuna doğru kesin olarak şunu anlıyor ki ancak o korkunç yüce ruhun öğütleri güçleri yetersiz isyancıların, deneme olarak eksik yaratılmış varlıkların alay olsun diye yaratılmış olanların kaderini biraz ol sun dayanabilecek bir şekilde düzenleyebilir. İşte bu ka nıya varınca görüyor ki. o akıllı ruhun, o korkunç ölüm ve yok etme ruhunun gösterdiği yoldan yürümek gerek kiyor. Onun için de yalanı ve aldatışı kabul etmek

97

sanları da, artık bilinçli olarak ölüme ve yok edilişe götürmek, bu arada da onları oraya götürürken bütün yol boyunca nereye götürüldüklerini anlamasınlar ve bu zavallı kör varlıklar kendilerini yol boyunca olsun mutlu saysınlar diye onları aldatmak gerekiyor.

.Hem de şu noktaya dikkat et. Bu aldatış, O nün ihtiyar adamın tüm ömrü boyunca bu kadar ateşli bir şekilde idealine inanmış olduğu Varlığın adına yapılacaktır! Bu bir mutsuzluk değil midir? O, yalnız kirli nimetlere kavuşmak için iktidara susamış olanların ordusu başına böyle bir tek kişinin gelmesi bile, bir trajedinin meydana gelmesine değmez mi? Yalnız bu kadar da değil : Böyle başa geçmiş bir tek kişinin olması, sonunda tüm Roma dâvasının, tüm orduları ve cizvitleriyle birlikte tüm Roma ekolünün yöneleceği yüce bir ideal için yeterlidir. Sana açıkça şunu söylüyorum ki, akımın başında bulunanlar arasında daima hiçbir vakit ahlâk bakımından düşmemiş bir adamın bulunduğu kesin olarak inanmışımdır. Kimbilir belki de Roma'daki ilk papazlar arasında da böyle başkalarından apayrı insanlar olmuştur.

"Kimbilir belki de bu kadar inatla, bu kadar kendine özgü bir sevgiyle insanlığı seven o Allahın belâsı ihtiyar da böyle sürüden ayrı, toplumda tek olan birçok ihtiyarlar arasından çıkmıştır. Böyle prensip sahibi bir ihtiyarın varlığı hiç de tesadüf değildir. Aksine önceden bir sözleşmenin gizli bir antlaşma sonucu olarak, çoktandır meydana getirilmiş ve sırrın, korunması. < sırrın gücü yetmeyen mutsuz insanlardan saklanması için meydana getirilmiş bir kuralın sonucu olarak, insanlar mutlu olsun diye kabul edilmiştir.

"Bu tiplerin varlığına kesin olarak inanıyorum. Zaolması gerekir. Bana öyle geliyor ki, masonlar en

bana öyle geliyor ki, masonlar da buna benzeyen bir sır vardır, yani masonluğun temelinde de aynı sır gizlidir. Katolikler onun için ma

sonlardan bu kadar nefret ediyorlar. Onları kendilerine rakip olarak görüyorlar. Onların gözünde, masonlar ide. alın birliğini parçalayan insanlardır. Oysa sürünün tek bir bütün, sürünün başında da tek bir çoban olması gerekir... Bununla birlikte düşüncemi savunurken sanki bir şeyler uyduruyor ve senin eleştirmene dayanamıyor gibiyim. Onun için bu konuda konuşmayı yeterli buluyorum.

Alyoşa elinde olmayarak:

— Belki sen de masonsun! diye bağırdı. Sonra da derin bir üzüntüyle:

— Sen Tanrıya inanmıyorsun! diye sözünü tamamladı.

Ağabeyinin kendisine alaylı alaylı baktığını zannediyordu. Gözlerini yere indirerek:

— Peki şiirin nasıl sona eriyor? diye sordu. Yoksa sonu bu mu?

— Onu şöyle bitirmek istiyordum: Engizitör susuyor ve Tutuklusunu kendisine karşılık versin diye bekliyor.

O'nun susması, engizitöre ağır geliyor. Bütün bu süre içinde, Tutuklu'nun, içinden geçenleri okur gibi,

hiç konuşmadan, gözlerinin tâ içine baktığını farketmişti. Belli ki tutuklu, bunlara

karşılık vermeyi hiç istememektedir. Oysa ihtiyar "öbürünün kendisine bir şeyler söylemesini, hatta acı,

hatta korkunç da olsa, bir şeyler söylemesini istiyor. Ama 'O birden, hiç bir şey söylemeden ihtiyara

yaklaşıyor ve yavaşça onu, o doksan yaşındaki ihtiyarı soluk dudaklarından öpüyor.

İşte verdiği karşılık bundan başka bir şey değil dır! İhtiyar ırkılıyor. Dudaklarının uçlarında titreyen bir şey

vardır; o zaman kapıya doğru gidiyor, onu açıp Tutukluya şöyle diyor: Git ve artık bir daha gelme; bir daha

ayak basma buralara... hiç bir zaman, hiç bir zaman gelme artık!" Sonra onu salıveriyor. Tutuklu d çıkıp

gidiyor.

99

— Peki ya ihtiyar?

— ihtiyarın dudakları hâlâ o öpüşten yanar, ama ihtiyar gene kendi düşüncesine bağlı kalır.

Alyoşa üzülerek sordu:

— Sen de mi onunla birliksin? Sen de mi? İvan güldü:

— Canım, bu saçma bir şey Alyoşa! Bu, sadece ömründe iki şiir olsun yazmamış, akli başında

olmayan bir üniversite öğrencisinin, saçma şiirinden başka şey değil ki! Neden bunu o kadar ciddiye

alıyorsun? Yoksa benim hemen oraya, cizvitlerin yanına gidip Onun yaptığı kahramanlığı düzelten

insanlara katılacağımı mı sanıyorsun? Aman canım, bana ne? Ben sana zaten söylemiştim: Benim tek

istediğim şey, otuz yaşına kadar dayanabilmek, ondan sonra... haydi, vur kadehi yere.

Alyoşa üzüntüyle:

— Peki ya o yapışkan yaprakcıklar, ya o değerli mezarlar, ya mavi gökyüzü, ya sevdiğin kadın? Onlar

olmadan nasıl yasıyacaksın? Onları nasıl seveceksin? Yüreğinde ve aklında böyle bir cehennem varken,

yasayabilir misin sen? Hayır, ne dersen de, sen gerçekten onlara katılmağa gidiyorsun... Onlara

katılmazsan, Dayanamaz, kendini öldürürsün!

İvan soğuk bir gülümseyişle:

— • Öyle bir güç var ki. herseye dayanabilir! dedi.

— Neymiş o güç?

— Karamazov'ların içlerinde taşıdıkları güç... Kara mazov'ların alçalma gücü.

— Yani ahlâksızlık içine gömülmek, ruhu mahvetmek demek istiyorsun, öyle değil mi?

— Belki de öyle... Belki de ancak otuz yaşma ka

dar bunlardan kaçınabileceğim, kimbilir? Ondan son

ra da

Nasıl kaçınacaksın? Ne yaparak kaçınacaksın? bu düşünceler varken buna imkân yok.

100

101

— Sana söylediğim gibi, gene Karamazov'lara özgü bir şekilde.

— Yani "Herşeye izin var diyeceksin öyle mi? Herşeyin hoş görüleceğini ileri süreceksin, öyle

değil mi?

İvan kaşlarını çatı sonra birden garip bir şekilde sarardı. Dudaklarında çarpık bir gülümseyişle:

— Ya! Demek dün Miusov'u bu kadar gücendiren sözü gene ileri sürüyorsun... Dimitriy

ağabeyimin de bu kadar saf bir çıkış yaparak tekrar ettiği o sözü bu kez sen söylüyorsun. Eh, varsın öyle

olsun, madem bu söz bir kez ağızından çıktı: Herşeye izin var, diyelim. Ben onu söylediğimi inkâr etmiyorum. Hem Mitenka'nın o sözü tekrarlayışı da kötü olmadı.

Alyoşa hiç konuşmadan yüzüne bakıyordu, İvan birdenbire duygulanarak:

— Ben buradan giderken, dünyada hiç olmazsa, bana bağlı bir kardeşim var sanıyordum, dedi. Oysa şimdi görüyorum ki, senin yüreğinde de bana yer yok, benim dünyayı terketmiş sevgili dostum. Ben Herşeye izin var formülünden caymıyacağım, bu formülü inkâr etmiyeceğim. Ne olacak? Bu yüzden beni red mi edeceksin yani? Öyle mi? Ha?

Alyoşa yerinden kalktı, ona yaklaştı ve hiçbir şey söylemeden ağabeyini dudaklarından öptü. İvan, birden garip bir heyecana kapıldı:

— Bu edebi bir hırsızlıktır! diye bağırdı. Sen bunu benim şiiirinden çaldın. Her neyse, teşekkür ederim. Kalk Alyoşa, ben de artık gitmeliyim, sen de gitmelisin!

Dışarı çıkıp, meyhanenin kapısı önünde durdular. İvan kararlı bir sesle:

— Bak sana bir şey söyleyeyim, Alyoşa, dedi. Eğer ömrüm o yapışkan yaprakçıkları sevmeğe gerçekten yetecekse. onları sadece seni anarak seveceğini. Senin buralarda bir yerde olduğunu bilmek bana ye

ter. Buna bilirim, henüz hayattan ayrılmak isteğini duymam. Nasıl? Yetti mi bu sana? İstersen bunu bir ilânı aşk olarak say. Şimdi ise sen sağa, ben sola... Bütün bunlardan söz etmiyelim artık, işitiyor musun? Yetişir. Yâni eğer yarın gitmezsem (ki herhalde gideceğim) ve birbirimize, herhangi bir nedenle yeniden rastlarsak artık bana bütün bu konulardan hiç söz etmiyeceksin. Bunu senden ısrarla rica ediyorum. Sonra birden sinirli sinirli devam etti: — Dimitriy ağabeyim için de bana artık bir şey söyleme. Özellikle bunu senden çok rica ediyorum. Hatta benimle artık hiç konuşma... Zaten artık aramızda konuşabileceğimiz bütün konular bitti, herşey konuşuldu, öyle değil mi? Ben de, kendiliğimden sana bir vaatte bulunacağım, otuz yaşıma doğru o kadehi yere çalıp paramparça etmek istediğim vakit, nerede olursan ol, ne olursa olsun, son olarak seninle bir daha konuşmağa geleceğim... Amerika'da olsam bile, gene geleceğim, bunu bil! Mahsus geleceğim. O zaman seni seyretmek kırabilir ne kadar ilgi çekici bir şey olacaktı! Kimbilir o zaman nasıl bir insan olacaksın? Görüyorsun ki, sana şimdi hemen hemen resmen vaatte bulunmuş oluyorum.

Gerçekten de belki birbirimizle yedi ya da on yıl görüşmemek üzere veda ediyoruz. Haydi senin Pater Seraphicus'un yanına git. ölüm döşeğindeydi ya! Bir de bakarsın, sensiz ölür, o zaman üstelik bir de seni burada alıkoydum diye bana kızarsın. Haydi Allahaismarladık! Gel beni bir kez daha öp bakayım. Hah, şöyle! Haydi şimdi güle, güle...

İvan birden arkasını döndü ve artık ardına bakmadan kendi yoluna koyuldu. Onun bu gidişi tıpkı bir akşam önce Alyoşa'nın Dimitriy ağabeyisinin gidişine ben• ziyordu. Ama o akşamki gidiş bambaşka bir gidişti. Aklına gelen bu benzetiş. Alyoşa'nın hüznü ve acı dolu yüreğine sapan bir ok etkisi yapmıştı. Bir süre ağabe102

yinin arkasından bakarak olduğu yerde bekledi, İvan' in nedense sallana sallana yürüdüğünü ve arkadan bakılınca, sağ omuzunun sol omuzundan daha kısa görüldüğünü farketti. Oysa o zamana kadar buna hiç dikkat etmemişti.

Sonra birden o da arkasını döndü, neredeyse koşarak manastıra gitti. Artık hava kararıyordu ve Alyoşa içinde korkuya benzeyen bir his duyuyordu; içinde gittikçe şiddetlenen yepyeni bir duygu vardı. Zihninde düğümlenen yeni bir soruya karşılık arıyor, ama bulamıyordu. Yeniden, tıpkı bir akşam önce olduğu gibi rüzgâr çıktı. Alyoşa manastırın korusuna girdiği vakit asırlık çamlar, insana korku veren bir şekilde uğuldamaya başlamışlardı. Alyoşa koşarcasına yürüyordu. Aklından: Pater Seraphicus... bu adı da nereden buldu? diye bir düşünce geçti. Nereden buldu bunu? İvan! Zavallı İvan! Kimbilir artık bir daha seni ne zaman göreceğim? Hah, işte hücrelerin bulunduğu yere geldim. Allahım! Evet, o gerçekten Pater Seraphicus'tur. Beni o kurtaracaktır... beni daima o kurtaracak, sonsuzluğa dek beni koruyacaktır!" Alyoşa sonradan, yaşantısı boyunca, kaç kez derin bir şaşkınlıkla, o gün İvan'dan ayrıldıktan sonra, daha o sabah muhakkak bulmayı, hatta bulmadan hiçbir yere gitmemeğe kararlaştırdığı ağabeyi Dimitriy'i nasıl olup da büsbütün aklından çıkardığını, düşündü. Oysa onu bulmak için o gece manastıra dönmemesi gerekse, buna bile razıydı.

VI

HENÜZ DAHA ÇOK BELİRLİ DEĞİL

İvan Fiyodorovdç ise, Alyoşa ile vedalaştıktan sonra eve daha doğrusu Fiyodor Pavloviç'in evine gitti'

ne gariptir, bütün varlığını birden dayanılmaz bir hüznün sarmıştı. İşin en önemli tarafı bu hüznün İvan eve yaklaştıkça her adımda artıyordu. Bu duyguda garip olan bir şey varsa, o da şuydu: İvan Fiyodoroviç, neden ileri geldiğini bir türlü bilemiyordu.

Eskiden de sık sık hüzünlendiği oluyordu. Sonra böyle bir hüznü hemen ertesi günü, kendisini buraya sürüklemiş olan herşeyle bağlarını kopararak sert bir dönüş yapmağa hazırlandığı bir sırada, gene eskisi gibi yapayalnız olarak, birçok umutlarla ama gene de neye umut bağladığını kendisi de kestiremiyerek, hayattan birçok şeyler beklediği halde, beklediklerinin de istediklerinin ne olduğunu kesin olarak bilmeden yeni, üstelik hiç bilmediği bir yola koyulduğu bir anda duymasında şaşılacak bir şey yoktu. Bununla birlikte, gerçekten bilinmeyen o yeni yaşantının endişesini duyarken hissediyordu ki, onu asıl üzen bu değildi. Yoksa baba ocağından nefret mi ediyorum, diye düşündü. Bana öyle geliyor ki, bugün son defa olarak geçeceğim o pis eşiğe bir daha ayak basmayacağımı bildiğim halde, gene de içimde tiksinti duyuyorum... Hayır, içindeki o hüznün, bundan doğmuyordu. Yoksa Alyoşa ile vedalaştığı ve onunla yaptığı konuşma mı onu böyle üzüyordu? O kadar yıl başkaları ile hiç kokuşmadan hep sustum, alçak gönüllülük gösterip bir şey söylemedim. Sonra birden bunca saçma sözler . diye düşündü. Gerçekten bu, genç, tecrübesiz bir adam gibi davrandığından ötürü saf bir pişmanlık ya da gururu yaralandığı için duyduğu bir can sıkıntısı da olabilirdi. Çünkü istediklerini gerektiği gibi söyleyememişti. Hem de bunu, muhakkak, içinden bazı büyük hesaplar yaparak düşündüğü Alyoşa'nın karşısında yapmıştı. Böyle bir duyguyu, yani böyle bir pişman*** duyması da tabii bir şeydi. Ama gene de bu asıl değildi. Bütün bunların duyduğu o hisle ilgili104

sı yoktu. Herşeyden tiksinecek kadar sıkıntı duyuyorum, ama ne istediğimi belirtecek gücüm yok. Yoksa bunlar: hiç düşünmemeli mi?

İvan Fiyodoroviç, bunları düşünmemeyi de denedi. Ama bu bile içini ferahlatmadı. İşin en önemlisi bu sıkıntıda can sıkı, sinir bozan bir şey vardı. Çünkü tamamen dıştan gelen bir etkiyle oluyordu. Tıpkı insan bir işle uğraştığı ya da heyecanla konuştuğu vakit farketmediği, ama göz önünde durduğu için sinirlendiren, hatta neredeyse usanç vermeğe başlayan bir şey gibi... Bu sinirlilik insan en sonunda o ise yaramayan eşyayı kaldırmayı akıl edinceye kadar devam edip gider. Hem de o eşya çoğu zaman önemsizdir, gülünçtür. Örneğin, yerine konulmadan unutulmuş bir şey, yere düşmüş bir mendil, dolapta yerine konulmamış bir kitap ya da buna benzer bir şey olabilir. İvan Fiyodoroviç sonunda çok kötü bir ruh hali içinde, sinirli sinirli babasının evine yaklaştı ve birden bahçe kapısına on beş adım kala, evin dış kapışma bakınca birden ona bu kadar sıkıntı veren, onu bu kadar sinirlendiren şeyin ne olduğunu anladı. Kapının önündeki bankta uşak Smerdyakov oturuyor, akşamın serinliğinden yararlanıyordu. İvan Fiyodoroviç de gözü ona ilişir ilişmez ruhunun üzerine çökmüş olan ağırlığın işte bu uşak Smerdyakov olduğunu, işte, asıl bu adamın varlığını hazmedemediğini anladı. Herşey birden aydınlandı, apaçık oldu. Daha önce, Alyoşa, Smerdyakov'la nasıl karşılaştığını anlatırken, İvan'ın yüreğine birden uğursuz ve tiksindirici bir duygu saplanıvermiş ve içinde hemen ona karşı büyük bir öfke uyandırmıştı. Sonradan konuşma arasında Smerdyakov'u bir süre için unutmuştu. Ama o, gene de ruhunun bir köşesinde duruyordu.. Bu yüzden İvan Fiyodoroviç Alyoşa'ya veda edip de tek başına eve dönmek için yola koyul

105

düğü vakit, o unuttuğu tatsız duygu içinde tekrar uyanmıştı. Dayanılmaz bir öfke ile: Canım o alçak herif, gerçekten bu kadar huzurumu bozabilir mi?" diye düşündü.

Gariptir, İvan Fiyodoroviç gerçekten son zamanlarda o adamdan nefret etmeğe başlamıştı. Özellikle son günlerde duymağa başlamıştı bu nefreti, içinde. o yaratığa karşı gittikçe artan bir tiksinti farkediyordu. Belki de bu nefretin bu derece artmasının nedeni başlangıçta, yani İvan Fiyodoroviç bize geldiği vakit durumun bambaşka olmasıydı. O zamanlar İvan Fiyodoroviç, Smerdyakov'a karşı birden olağanüstü bir ilgi göstermiş, hattâ onu orijinal bir tip olarak görmüştü. Onu yanına gelip sohbet etmeğe alıştıran gene kendisiydi. Bununla birlikte, Smerdyakov'un garip mantıksızlığına, daha doğrusu zihni bakımdan böyle dengesizlik içinde bulunmasına hayret etmiş, olaylara seyirci kalan bu adama hiç ara vermeden, huzursuzluk veren şeyin ne olduğunu bir türlü kavrayamamıştı.

Felsefe sorunlarından hatta dünyanın yaratıldığı ilk gün, ortalığın nasıl olup da aydınlık olduğundan, güneşin, ayın ve yıldızların ancak dördüncü günü yaratılmış olmalarına bakılırsa, evrenin o ilk günlerde karanlık olması gerektiğinden, öyleyken aksine aydınlık olmasının nasıl anlaşılabilceğinden söz etmişlerdi. Ama İvan Fiyodoroviç işin hiç de güneşte, ayda ve yıldızlarda olmadığını kısa bir süre içinde anlamıştı. Smerdyakov için güneş, ay ve yıldızlar gerçik meraklı konulardı ama bunların sadece üçüncü

derecede bir önemi vardı, o bambaşka bir şeyin peşindeydi.

Hangi şekilde olursa olsun, yavaş yavaş ortaya müthiş bir gurur, üstelik yaralanmış bir gurur çıkıyordu. Bu, İvan Fiyodoroviç'in hiç hoşuna gitmemişti. Smerdyakov'a karşı duyduğu nefret işte buradan başlamıştı. Sonradan evde düzensizlikler başlamış. Gruşen

106

ka ortaya çıkmış, Dimitriy ağabeyi ile afalarında meseleler olmuş, uğraşma, didinme başlamıştı. Gerçi bunlardan da Smerdyakov'la söz etmişlerdi ama, Smerdyakov her zaman bunlardan heyecanla söz ettiği halde, gene de bu gibi konularda ne istediğini anlamağa imkân yoktu. Elinde olmayarak yüzeye gene de belirsiz olarak çıkan bazı isteklerinin mantıksızlığına, karışıklığına ancak hayret edilebilirdi. " Smerdyakov hep herşeyi soruşturuyor, durup durup dolaylı olarak bazı sorular soruyordu. Belliydi ki, bunları önceden düşünmüştü. Ama bunları niçin sorduğunu açıklamıyor ve hep kendi sorduğu sorulardan ortaya çıkan tartışmaların en ateşli anlarında birderi susuyor ya da bambaşka bir konuya geçiyordu. Ama sonunda İvan Fiyodoroviç'i en çok sinirlendiren, içinde böyle bir tiksinti uyandıran şey, Smerdyakov'un ona karşı gösterdiği ve gittikçe artırdığı bambaşka, iğrenç bir lâubalilikti.

Gerçi nezaketsizlik göstermiyordu, aksine, her zaman büyük bir saygı ile konuşuyordu, ama eninde sonunda iş öyle bir hal almıştı ki, Smerdyakov'un kendisini, nedense İvan Fiyodoroviç'le aynı düşüncede olan bir insan saydığı belli oluyordu. Her zaman, sanki artık ikisinin arasında önceden kararlaştırılmış, bir vakitler birlikte ortaya attıkları, gizli ve yalnız ikisinin bildiği ama etraflarında kaynaşıp duran basit insanların kavramak yeteneğine sahip olmadıkları bir şey varmış gibi konuşuyordu, öyleyken İvan Fiyodoroviç gene de uzun bir süre, içinde gittikçe artan bu tiksintinin gerçek nedenini bir türlü anlayamadı. Bu duygunun ne olduğunu, ancak son zamanlarda, daha doğrusu son günlerde tahmin etmeğe başlamıştı.

Şimdi de bahçe kapısından bir tiksinti ve sinirlerini bozan bir duygu ile, Smerdyakov'a hiç bakmadan, onunla hiç konuşmadan geçmek istiyordu. Ama

107

Smerdyakov banktan kalktı. İvan Fiyodoroviç onun bu kalkışından bile Smerdyakov'un kendisi ile özel bir konuşma yapmak istediğini anladı. Ona baktı ve durakladı. Bir an önce düşündüğü gibi onun önünden geçip gitmediği ve böyle birden durakladığı için de kendi kendine müthiş öfkelenildi. Smerdyakov'un içkiden kırışmış yüzüne, dikkatlice taranmış favorilerine, alnının üzerinde kabartılmış bir tutam saçına öfke ile. nefretle bakıyordu. Smerdyakov'un sol gözü hafifçe kısılıyor, iki de bir kırışıyor, sanki hafif bir alayla: Nereye gidiyorsun? Buradan böyle geçemezsin. Görüyorsun ki, bizim gibi zeki iki insanın konuşacakları bazı şeyler var diyor.

İvan Fiyodoroviç, tepeden tırnağa titredi. Az kalsın: • Def ol buradan alçak! Ben senin dengin miyim? Budala! diye bağıracaktı. Ama derin bir şaşkınlıkla dudaklarından bambaşka sözlerin döküldüğünü farkettiler. Kendi de bunu hiç beklemediği halde, uysal bir tavırla ve yavaşça:

— Ne oldu? Babam uyuyor mu, yoksa uyandı mı? diye sordu.

Sonra gene bunu yapacağını hiç ummadığı halde, banka oturdu. Bir an korkuya benzeyen bir his duydu. Bunu sonradan hatırlayacaktı.

Smerdyakov karşısında, ellerini arkasında kenetlemiş olarak duruyor, ona kendine güvenen hatta hemen hemen sert bir tavırla bakıyordu. Acele etmeden:

— Daha yatıyorlar, efendim, dedi.

Bunu söylerken sanki: önce sen benimle konuşmağa başladın, önce ben konuşmadım diyor gibiydi. an sustuktan sonra, garip bir hareketle, poz verir gibi gözlerini yere indirdi, sağ ayağını ileri doğru attı, rügan potinin ucu ile yerde bir şeyler çizerek:

— Size hayret ediyorum, beyefendi! dedir

108

KARAMAZOV KARDEŞLER

İvan Fiyodoroviç soğuk bir tavırla, kesik kesik konuşarak:

— Neden hayret ediyormuşsun bana? diye sordu.

Tiksintisini belli etmemek için elinden geldiği kadar kendisini tutmağa çalışıyordu. Ama birden büyük bir öfke ile içinde büyük bir merakın uyandığını ve bu merakını gidermeden dünyada oradan ayrılamayacağını hissetti. Smerdyakov, o küçük gözlerini ona doğru kaldırarak, laubali bir tavırla gülümsedi.

— Neden Çermaşnaya'ya gitmiyorsunuz sanki?

Kırpıtığı sol gözü ise: Neden gülümsediğime gelince eğer akıllı bir adamsan bunu kendin de anlarsın der gibiydi.

İvan Fiyodoroviç şaşırdı:

— Ne diye Çermaşnaya'ya gidecekmişim?

Smerdyakov gene bir an sustu. Sonra acele etmeden, sanki verdiği karşılığı kendisi de beğenmiyormuş ve Üçüncü derecede önemli bir neden ileri sürerek işin içinden kurtulmağa çalışıyorum, lâf olsun diye söylüyorum bunu der gibi:

— Fiyodor Pavloviç'in kendileri bile oraya gidesiniz diye size ne kadar yalvardılar! dedi.

İvan Fiyodoroviç. sonunda dayanamayarak, uysallıktan vazgeçip, kaba bir tavırla:

— E... e... e, Allah belânı versin kerata! Açıkça konuşsana, ne demek istiyorsun? diye bağırdı.

Smerdyakov hemen sağ ayağını sol ayağına bitiştiirdi, vücudunu doğrulttu, dimdik durdu. Ama gene gözlerinde aynı sakin bakış, dudaklarında da aynı anlamlı, hafif gülümseyiş vardı.

— Önemli bir şey yok, efendim... lâf olsun diye söyledim işte...

Gene bir sessizlik oldu. İkisi de hemen hemen bir dakika kadar sustular. İvan Fiyodoroviç biliyordu ki, o anda kalkıp öfkelenmesi gerekiyordu. Smerdyakov da karşısında sanki: Bakayım öfkelenecek misin?

109

lenmiyecek misin? der gibi bekliyordu. Daha doğrusu İvan Fiyodoroviç'e öyle geliyordu. Sonunda, ayağa kalkmağa hazırlanıyormuş gibi olduğu yerde hafifçe sallandı. Smerdyakov, bu hareketini tam anında yakalayarak birden kesin bir tavırla, sözlerin üzerinde dura dura:

— Durumum çok kötü İvan Fiyodoroviç, çok kötü efendim, bu durumdan kendimi nasıl kurtaracağımı bilemiyorum, dedi.

Son sözünü söylerken içini çekmişti, İvan Fiyodoroviç doğrulmuşken gene oturdu. Smerdyakov devam etti:

— İkisi de akıllarını kaçırmışlar, ikisi de tam anlamıyla birer çocuk gibi davranıyorlar. Yani peder beyinizle, ağabeyiniz Dimitriy Fiyodoroviç'ten söz ediyorum efendim. Bakın, şimdi Fiyodor Pavloviç uyanır uyanmaz, hemen her dakika beni sıkıştırıp duracaklar, "Gelmedi ha? Niçin gelmedi? diye sorup duracaklar, böylece gece yarısına kadar, hatta gece yarısı geçtikten çok daha sonraya kadar bana hiç rahat vermiyecekler. Eğer Ağrafena Aleksandrovna gelmezse (çünkü, öyle sanıyorum ki, buraya hiç de gelmeğe niyetli değiller) o zaman yarın sabah gene üzerime atılacaklar: Neden gelmedi? Niçin gelmedi? Ne zaman gelecek: diyecekler. ..

"Sanki bu bakımdan beyefendinin karşısında suçlu olan benmisim gibi. Diğer taraftan, gene buna benzer bir şey oluyor: Hava karardı mı, hatta hava kararmadan çok daha önce ağabeyiniz, elinde tüfekte geliyorlar, uzaktan değil, komşu olan bir yerden. Üzerime varıp: Bak, alçak herif, sana söylüyorum bulaşıkçı, eğer onun geldiğini gözden kaçırır ve gelmiş olduğunu bana haber vermezsen, önce seni gebertirim! diyor. Gece geçti mi, ertesi günü Dimitriy Fiyodoroviç de babanız Fiyodor Pavloviç gibi Neden gelmedi? Çabuk gelecek mi? diye canımı çıkarıyorlar. Sanki Ağabeyinizin Karşısında da, hanımefendileri gelmediler diye ben suçlu110

111

lu imişim gibi! İkisi de hergün gittikçe daha çok kızıyorlar, her gün her saat artıyor kızgınlıkları... O kadar ki, bazan korkudan kendi hayatıma son vereyim diye düşünüyorum, efendim. Ben onlara hiç güvenemiyorum beyefendi.

İvan Fiyodoroviç sinirli sinirli:

— Peki neden bu işe karıştın? Neden herşeyi Dimitriy Fiyodoroviç'e bildirmeğe başladın? diye sordu.

— Nasıl karışmayayım, efendim? Zaten herşeyi olduğu gibi öğrenmek isterseniz şunu söyleyeyim ki, ben bu işe hiç karışmamıştım. Ben daha başlangıçta hep susuyordum. Onlara karşı gelmeğe cesaretim bile yoktu. Onlar beni kendilerine bu işte hizmet edecek adam saydılar, kendilerine gözcü olmamı istediler. O zamandanberi de tek söyledikleri söz: Onu gözden kaçırırsan, gebertirim seni herif! oldu, bundan başka bir şey bilmiyorlar! Böyle giderse, yarın galiba, uzun bir krize tutulacağım, bana öyle geliyor!

— Neymiş o uzun kriz?

— Uzun bir kriz iste efendim, çok çok uzun bir kriz işte. Bazen birkaç saat, bazen de bir gün, iki gün sürer. Bir defasında tam üç gün sürmüştü! O zaman tavan arasından aşağı düşmüştüm. Bir ara geçer gibi oluyor, sonra yeniden başlıyordu: Tam üç gün aklıma basıma toplayamadım. Fiyodor Pavlovic, o zaman, buranın doktoru Hertenstube'yi çağırtmıştı. O da sakaklarıma buz koydu, bir de başka ilâç verdi... Az kalsın ölecektim.

İvan Fiyodoroviç öfke ile karışık bambaşka bir merakla:

— Nasıl olur? Bir sara krizinin insana falan gün ya da falan saatte geleceğini önceden bilmeğe imkân yokmuş, diyorlar. Sen nasıl yarın sara krizi geçireceğini söyleyebilirsin?

— Orası doğru, önceden bilmeğe imkân yoktur, efendim.

— Hem sen o gün tavan arasından aşağı düşmüşsün.

— Ben tavan arasına hergün çıkıyorum, efendim, Yarın da düşebilirim tavan arasından. Tavan arasından aşağı düşmesem bile, bodruma düşebilirim: Çünkü bodruma da her gün, kendi ihtiyacım için iniyorum, efendim.

İvan Fiyodoroviç ona uzun uzun baktı: Sonra garip, tehdit edici bir tavırla, yavaşça:

— Sen bir şeyler geveliyorsun ama, ne demek istediğini pek anlayamıyorum, dedi. Yarın sara krizine tutulmuşsun gibi rol mu yapmak istiyorsun? Yani üç gün için sanki seni sara tutmuş gibi davranacaksın? Ha?

Gene sağ ayağının ucu ile yerde bir şeyler çizerek oyalanan Smerdyakov o ayağını yerine koydu. Ama bu sefer sol ayağını ileri sürdü ve başını kaldırdı, alaylı alaylı gülerek:

— O işi yapabilirsem bile efendim, yani saraya tutulmuşum gibi rol yapsam bile (ki bu tecrübeli bir insan için hiç de zor bir şey değildir) canımı kurtarmak için böyle bir çareye baş vurmakta haklı olurum. Çünkü hastalanıp yatağa düşersem, o sırada peder beyinizin yanına Arafena Aleksandrovna gelse bile, ağabeyiniz Dimitriy Fiyodoroviç. benim gibi hasta olan bir insana Neden bu işi bana bildirmedin? diye soramazlar. Artık öyle bir şey yaptıktan utanırlar.

İvan Fiyodoroviç, yüzü öfkeden bir yana eğilmiş olarak birden:

— E, e Allah kahretsin seni! diye bağırdı. Neden sana bir şey olur diye bu kadar korkuyorsun sanki?

Dimitriy ağabeyimin o tehditleri sadece öfkeden söylenmiş Çılgınca sözler! Başka bir şey değil. Seni öldürmez o! Onun öldüreceği adam sen değilsin!

— öldürür, öldürür! Hem de sinek gibi. Herkesten önce beni öldürür. Benim en çok korktuğum şey başka:112

113

Kendileri bey babalarına bir şey yapacak olurlarsa, bu işte beni de suç ortağı olarak sayarlar diye korkuyorum

— Canım, ne diye seni suç ortağı sayıyorlar?

— Evet, suç ortağı sayabilirler, çünkü ben kararlaştırdığımız gizli işaretleri ağabeyinize de bildirmiş olacağım.

— Hangi işaretleri? Kime bildireceksin o işaretleri? Daha açık konuşsana, Allahm belâsı!

Smerdyakov ukalâ bir tavırla sözü uzatıp duruyordu:

— Şunu artık açıklamalıyım ki, Fiyodor Pavloviç

ile ikimizin arasında bir sır var. Bildiğiniz gibi (ama bundan haberiniz var mı, bilmiyorum) beyefendi artık birkaç günden beri gece oldu mu, hatta karanlık bastı mı hemen odalarına kapanıp kapıyı içerden kilitleyorlar Siz şimdi artık her akşam erkenden yukarıya, odanıza gidiyor, sonra da bir daha aşağıya hiç inmiyorsunuz Bu yüzden, beybabanızın şimdi artık kendi odasının kapısını nasıl titizlik göstererek içerden kilitletiğini bilmiyorsunuz. Beybabanız o kadar titizlik gösteriyor ki Grigoriy Vasilyeviç gelse bile, ancak sesinden gelenin o olduğunu anlayınca kapıyı açıyorlar.

Ama, artık Grigoriy Vasilyeviç gelmiyor, efendim. Çünkü beybabanıza odalarında yalnız ben hizmet ediyorum Arafena Aleksandrovna ile aralarında o iş başladıktan sonra, bunun böyle olmasını kendileri istediler Şimdi gece olunca, emirlerine uyarak çıkıp müstemilâta gidiyorum; hem de gece yarısı oluncaya kadar uyumamak, nöbet tutmak, arada bir kalkıp avluyu dolaşmak ve Arafena Aleksandrovna'nın geleceği anı beklemek şartı ile! Çünkü kendileri onu birkaç gündür deli gibi bekliyorlar.

Yürüttükleri düşünce şu: Arafene Aleksandrovna, ondan yani Dimitriy Fiyodoroviç'ten korkuyor, (kendileri ağabeyinize Mitka diyorlar). Onun için, ancak geç vakit arka yollardan geçerek bana gelecektir. di

yorlar. Bana da: Sen de onu gece yarısına kadar, hatta daha da geç vakitlere kadar bekliyeceksin dediler.

Eğer Arafena Aleksandrovna gelirse, bir koşu kapıya gel, iki kez kapıya ya da pencerenin camına vur.

Önce iki kez hafifçe vurursun. Bak söyle: bir, iki! Ondan sonra da arka arkaya hızlı hızlı üç kez vurursun:

tak, tak, tak! İşte o zaman ben de onun gelmiş olduğunu anlar, yavaşça sana kapıyı açarım.

(Bir de, olağanüstü bir şey olursa, diye bana başka bir işaret daha vermemi söylediler, önce iki kez hızlı hızlı vuracakmışım: Tak, tak! Biraz bekliyecekmişim, ondan sonra bir kez daha kuvvetlice vuracakmışım.

İşte, o zaman babanız olağanüstü bir şey olduğunu, kendilerini muhakkak görmem gerektiğini anlıyacak, bana kapıyı açacaklarmış. Ben de içeri girip olup bitenleri söyleyecekmişim. Agrafena Aleksandrovna belki kendisi gelmez de, herhangi bir haber gönderir diye, bütün bunları bana bir bir tembih etti. Bundan başka, Dimitriy Fiyodoroviç de gelebilirler. Öyle bir şey olursa, bunu da hemen haber verecekmişim, onun yakında bir yerde bulunduğunu bildirecekmişim...

Beybabanız Dimitriy Fiyodoroviç'ten çok korkuyorlar. Agrafena Aleksandrovna geldikten, kendileri de onunla odaya kapandıktan sonra Dimitriy Fiyodoroviç yakınlarında bir yerde görünürse, hemen ne yapıp yapıp bunu kendisine pencereye üç defa vurarak bildirecekmişim. Şöyle ki, birinci işaret beş vuruşlu olacak ve bu beş vuruş Agrafena Aleksandrovna geldi anlamına gelecekmiş. İkinci işaret ise yalnız üç vuruşlu olacakmış. Onun da anlamı şu olacakmış: Sizi hemen görmem gerekiyor. Bunları kendisi birkaç kez önümde tekrarlayarak öğretti. Hepsini iyice, bir, bir gösterdi. Tüm dünyada bu işaretleri bir kendileri bir de ben biliyoruz, Onun için böyle bir işaret verince, artık hiç şüphe et

II — F: 8114

115

meden ve hiç seslenmeden (kendileri gece seslenmekten çok korkuyorlar) kapıyı açacaklarmış. İşte şimdi, bu işaretleri Dimitriy Fiyodoroviç de öğrenmiş bulunuyor,

— Nereden öğrenmiş? Sen mi söyledin yoksa? Ne cesaretle bildirdin ona bunları?

— Korkudan bildirdim, efendim. Zaten durum öyle olunca bunları ondan gizleyebilir miydim? Dimitriy Fiyodoroviç her gün: 'Sen beni aldatıyorsun! Sen benden bir şeyler saklıyorsun! Ayaklarını kırarım senin! diye üstüme varıyordu. İşte o zaman ben de, hiç olmazsa kendilerine nasıl köle gibi bağlı olduğumu görsünler, kendilerini aldatmadığıma, herşeyi kendilerine bildirdiğime kesin olarak inansınlar, diye bunları açıkladım.

— Bu işaretlerden yararlanarak içeriye girmek isteyeceğini düşünüyorsan, o da gerçekten böyle bir şey yaparsa, sakın onu içeri bırakma.

— Kendim de o sırada kriz geçiriyorsam, yatağa düşmüşsem ona nasıl engel olabilirim? Hem zaten öyle bir şeye cesaretim olsa bile, ağabeyinizde o atılganlık varken ve ben onun bu atılganlığını bildiğim halde, bunu yapabilir miyim?

— E... e... Allah kahretsin seni. Nasıl oluyor da ille sara krizi geçireceğine bu kadar kesin inanabiliyor^A sun? Benimle alay mı ediyorsun yoksa?

— Allah göstermesin, sizinle alay etmek cesaretini gösterebilir miyim? Bende bu korku varken gülebilir miyim ben? Gerçekten hissediyorum ki, sara krizi geçireceğim. İçimde öyle bir seziş var işte. Hiç bir şey olmasa, korkudan başıma gelecek bu kriz!

— Hay Allah! Eh, ne yapalım, sen yatağa düşersen, Grigoriy bekçilik eder. Önceden Grigoriy'e haber verirsin. Artık o tas çatlasa Dimitriy'i içeri bırakmaz.

— Beyefendinin haberi olmadan, o işaretleri Grigoriy Vasilyeviç'e acıklayamam. Grigoriy Vasilyeviç'in ağabeyinizin gelişini iştmesine ve onu içeriye bırakmamasına gelince, şunu haber vereyim ki, kendisi dündenberi hasta, Marfa İgnatyevna onu yarın tedavi etmeğe çalışacakmış. Dün öyle kararlaştırdılar. Marfa İgnatyevna'nın uygulayacağı tedavi oldukça ilgi çekici bir şey: Kendisi bir su biliyormuş, bunu hep evinde bulundurmuş, çok keskin bir şeydir. Bilmem hangi ottan yapılıyor. Bunun sırrını yalnız kendisi biliyormuş.

"Bu gizli ilâçla Grigoriy Vasilyeviç'i yılda üç kez bütün beli uyuduğu vakit tedavi ederler. Grigoriy Vasilyeviç sanki kendisine inme inmiş gibi olur, hem de yılda üç defa efendim. O zaman bir havlu alıyorlar, onu bu karışımın içine sokup ıslatıyorlar, sonra da Marfa İgnatyevna bu havlu ile bütün sırtını hemen hemen yarım saat kadar, havlu neredeyse kuruyuncaya kadar ovuyor. Sırtı kıpkırmızı oluyor, hatta şişiyor. Sonra şişenin içine kalanı bir dua okuyarak Grigoriy'e içiriyorlar. Ama hepsini değil, çünkü bazen Marfa İgnatyevna şişedekinden biraz da kendisi için bırakıyor ve ondan içiyor. Sonra da efendime söylüyeyim, Marfa İgnatyevna içkiye alışık olmadığından ikisi de hemen sızıyor, uzun süre derin bir uykuya dalıyorlar. Sonradan, Grigoriy Vasilyeviç uyandığı vakit çoğu zaman dipdiri oluyor. Marfa İgnatyevna ise uyandı mı, daima başı ağrıyor. İşte, Marfa İgnatyevna yarın bu niyetlerini gerçekleştirirlerse, o zaman artık Grigoriy Vasilyeviç bir şey iştirler mi, Dimitriy Fiyodoroviç'in içeriye girmesine engel olabilirler mi? Hiç tahmin etmiyorum! Derin uykuda olacaklar.

İvan Fiyodoroviç :

— Bu ne saçma şey! diye bağırdı. Sanki herşey mahsus hep de aynı anda olacakmış gibi konuşuyorsun. Sen sara krizine tutulacaksın, Marfa İgnatyevna kendinden geçecek! Yoksa? bunların böyle hep aynı anda

olmasını sen mi sacmalamak istiyorsun?

Bunu birden tehdit edici bir tavırla kaşlarını çatarak söylemişti.116

117

— Ben bunları nasıl mahsus yapabilirim? Hem ne diye böyle bir yöne sürükleyeyim işleri? Madem ki, her şey yalnız Dimitriy Fiyodoroviç'e, yalnız onun düşüncelerine bağlı... Eğer kendileri kötülük etmek isterlerse, bunu muhakkak yapacaklardır. Eğer öyle bir şey yapmak istemiyorlarsa, kendilerini ben mahsus getirip babalarının evine sokacak değilim ya!

İvan Fiyodoroviç, öfkeden sapsarı oldu:

— Eğer dediğin gibi, Agrafena Aleksandrovna hiç gelmiyecekse, o zaman Dimitriy ne diye babamın evine, hem de böyle gizlice gelsin? dedi. Sen kendin bile burada oturduğun sürece, hep ihtiyarın sadece hayal içinde yaşadığını, o yarattığın evine hiç bir zaman gelmiyeceğini söyledin. Eğer o kadın gelmiyecekse, Dimitriy neden ihtiyarın evine zorla girsin? Söyle! Ne düşünüyorsun? Bunu öğrenmek istiyorum!

— Dimitriy ağabeyinizin buraya neden geleceğini siz daha iyi bilirsiniz. Benim düşündüklerimin ne önemi var? Belki sadece öfkeli oldukları için ya da bir şeyden kuşkulandıkları için geleceklerdir. Çünkü ben hastalanırsam, içlerine kuşku düşebilir, o zaman acaba o kadın herhangi bir şekilde, kendilerinden gizli olarak buraya geldi mi, diye dün yaptıkları gibi onları aramağa kalkışabilirler. Ağabeyiniz de çek iyi biliyorlar ki, Fiyodor Pavloviç'in odasında içinde üç bin ruble bulunan üzerine de üç damga vurulmuş, kurdeleyle bağlanmış üstüne de beyefendinin kendi eli ile Meleşim, Gruşenka'ya! Eğer gelmek isterse diye yazılı büyük bir zarf hazır duruyor. Beyefendi o zarfı hazırladıktan üç gün sonra 'Meleşim sözüne bir de ve civcivime sözünü eklediler. İşte Dimitriy Fiyodoroviç herşeyi bildiği için, insanın içine kuşku düşüyor İvan Fiyodoroviç neredeyse kendinden geçmiş gibi: — Saçma! diye bağırdı. Dimitriy hırsızlık etmez! Hırsızlık ederken babamı da öldürmeyi aklından geçirmez! Dimitriy Gruşenka için, çıldıran bir budala davranarak babamı dahi dün öldürebilirdi, ama hiçbir zaman hırsızlık etmez!

— Oysa kendilerinin, tam bu sırada paraya ihtiyaçları var. Evet, Dimitriy Fiyodoroviç, şu anda artık para sıkıntısının son raddesine gelmişler. Paraya ne kadar ihtiyaçları olduğunu bilmezsiniz...

Smerdyakov bunu olağanüstü denecek kadar sakın bir tavırla hem desözlerin üzerinde dura dura söylemişti. Devam etti:

— O üç bin rubleyi kendilerine ait bir para sayıyorlar. Kendileri bana öyle söylediler: Babamın bana daha tam üç bin ruble borcu var' dediler. Sonra bütün bunlardan başka gerçekler üzerinde de durmak gerekiyor. İvan Fiyodoroviç: Bir kez şunu kabul edin ki, eğer Agrafena Aleksandrovna isterse, ne yapar yapar beyefendiyi, Fiyodor Pavloviç'i kendisi ile evlenmeğe zorlar. Bunu sağlamak için neler isterler, kim bilir? Belki ben yalnız lâf olsun diye Agrafena Aleksandrovna'nın babanıza gelmek istemiyeceğini söyledim. Belki de o hanım bundan çok daha fazla şeyler de isteyecekler, örneğin belki de buranın hanımefendisi olmak isteğine kapılacaklar. Biliyorum H, o hanımı dostu Samsonov var ya, her zaman yaptıkları gibi dosdoğru konuşarak, kendilerine bu işin hiç de fena olmadığını söylemişler, üstelik öyle yapmalarını gülerек öğütlemişlerdir. Zaten o hanımın kendileri de Uç de budala değildiler. Dimitriy Fiyodoroviç gibi beş parası olmayan bir adamla evlenmek, o hanıma göre bir şey değil.

İşte şimdi öyle bir şey olursa, siz de kabul edin ki İvan Fiyodoroviç, artık ne Dimitriy Fiyodoroviç'e ne size ve ne de kaTdeşini2 Aleksey Fiyodoroviç'e babanızın ölümünden sonra Mî tek kuruş kalır. Çünkü Agrafena Aleksandrovna beyefendi ile onun elinde ne varsa hepsini kendi adına yazdırmak, ne kadar nakit para varsa hepsini kendi heaplarına geçirmek için evlenecektir. Oysa baba nız şimdi, daha bütün bunlar olmadan118

119

ölecek olursa, herbirimize, hatta beyefendinin bu kadar nefret ettikleri Dimitriy Fiyodoroviç'e bile kırkar bin ruble kalacaktır. Çünkü beyefendi daha vasiyetnamesini yazmamıştır. Bütün bunları Dimitriy Fiyodoroviç bilir... •

İvan Fiyodoroviç'in yüzü garip bir şekilde titredi ve sanki ezilir gibi oldu. Birden kızardı, Smerdyakov'un sözünü keserek:

— Peki, bütün bunlar doğru ise, bana ne diye Çermaşnaya'ya gitmemi öğüt veriyorsun? Bana bunu söylemekle ne demek istiyorsun yani? Ben gidersem, demek burada bütün o dediklerin olacak.

İvan Fiyodoroviç, güçlükle nefes alarak konuşuyordu. Smerdyakov, alçak sesle ve ona bir şeyi iyice

anlatmak ister gibi:

— Çok doğru, dedi.

Bu sözleri söylerken gözlerini İvan Fiyodoroviç'ten ayırmıyordu, İvan Fiyodoroviç kendisini güçlkle tutarak ve gözlerinde öfkeli kıvılcımlarla:

— Ne demek çok doğru?

Smerdyakov, İvan Fiyodoroviç'in kıvılcımlar saçan gözlerine çekinmeden bakarak:

— Ben bunu size acıdığım için söyledim. Eğer sizin yerinizde ben olsaydım, hemen herşeyi burada olduğu gibi bırakır giderdim... Böyle bir işin başında kalmaktansa...

İkisi de sustular, İvan Fiyodoroviç birden banktan kalktı:

— Bana öyle geliyor ki, sen koca bir budalasın! Aynı zamanda da tabii... alçağın, namussuzun birisin! Sonra bahçe kapısından içeri girmek istedi, ama birden durakladı ve Smerdyakov'a doğru döndü. O sırada garip bir şey oldu: İvan Fiyodoroviç birdenbire sanki titreme geçiriyormuş gibi dudaklarını ısırıp ve yumruklarını sıkı. Bir an daha geçseydi, herhalde Smerdyakov'un üzerine atılacaktı. Ama öbürü bu durumu aynı anda farketti, irkilerek birden geri çekildi. Bu yüzden o an Smerdyakov için kazasız belâsız geçti ve İvan Fiyodoroviç, hiç konuşmadan, garip bir şaşkınlık içinde gene bahçe kapısına doğru döndü. Sonra birden öfkeyle, sözlerin üzerinde dura dura yüksek sesle:

— Yarın Moskova'ya gidiyorum! diye bağırdı. Haberin olsun. Yarın sanalı erkenden gideceğim, o kadar işte!

Sonradan o anda bunu ne diye Smerdyakov'a söylemek ihtiyacını duyduğuna kendisi de hayret edecekti, öbürü sanki bunu bekliyormuş gibi:

— Yapacağınız en iyi şey de bu olur! dedi. Yalnız eğer herhangi bir şey olursa, buradan telgraf çekerek .sizi Moskova'da rahatsız edebilirler.

İvan Fiyodoroviç gene durakladı, sonra tekrar hızla Smerdyakov'a doğru döndü. Ama öbüründe de bir değişiklik olmuştu. Bütün lâubaliliği, kayıtsızlığı bir anda yok oluvermişti. Tüm yüzünde büyük bir dikkat, bir bekleyiş seziliyordu. Ama bu bekleyişte şimdi artık çekingenlik ve yaltaklanma vardı, İvan Fiyodoroviç'e diktiği gözlerinin o ısrarlı bakışı sanki: daha başka bir şey söylemeyecek misin? Daha başka bir şey katmayacak mısın sözlerine? diyor gibiydi. İvan Fiyodoroviç, nedense birden avazı çıktığı kadar:

— Burada bir şey olursa, Çermaşnaya'dan da çağırılmaz mı sanki? diye bağırdı.

Smerdyakov sanki ne söyleyeceğini şaşırmış gibi, ama gene de İvan Fiyodoroviç'in gözlerinin tâ içine bakmaya devam ederek :

— Çermaşnaya'dan da... rahatsız ederler tabii... diye fısıldadı.

— Yalnız Moskova daha uzaktır. Çermaşnaya ise yakındır. Oraya gitmem için ısrar ederken sarf edeceğim yol parasına mı acınıyorsun, yoksa yol büyük bir120

kavis yaptığı için yorulacağımndan ötürü mü üzülüyorsun?

Smerdyakov pis pis gülümsüyerek ve her ihtimale karşı tam zamanında geriye doğru çekilmeye hazırlanarak titreye titreye, kesik kesik:

— Çok doğru, efendim, diye mırıldandı.

Ama İvan Fiyodoroviç birden Smerdyakov'u da şaşırtan bir şey yaptı. Gülmeye başladı ve kahkahalarla güle güle hızla bahçe kapısından içeri girdi. O sırada yüzüne bakan biri, herhalde onun hiç de neşeli olduğu için gülmediğini anlıyacaktı. Zaten o sırada içindeki duygulan sorsalardı, kendisi de bunu açıklayacak durumda değildi. Bütün vücudu sarsılıyormuş gibi sallana sallana yürüyordu.

VII

AKILLI BİR İNSANLA SOHBET ETMEK BİLE YARARLI OLABİLİR

Yürürken de konuşuyordu, içeriye girer girmez, salonda Fiyodor Pavloviç'i görünce birden ellerini sallıyarak: Ben yukarıda, kendi odama çıkıyorum, size gelmiyorum, sonra görüşürüz! diye bağırdı ve babasının yüzüne bile bakmamaya çalışarak yanından geçip gitti. Belki de ihtiyar o anda gerçekten ona nefret edilecek bir insan olarak görünüyordu. Ama böyle açıktan açığa bir düşmanlık gösterisi, Fiyodor Pavloviç için bile beklenmedik bir şeydi. Oysa ihtiyarın gerçekten ona bir an önce bir şey haber vermek istediği belliydi. Onu karşılamak için bu yüzden mahsus salona girmişti; İvan Fiyodoroviç'in böyle acaip bir şey söylemesi karşısında ise hiç konuşmadan durakladı, alaylı bir tavırla sevgili oğlu merdivenden yukardaki daireye çıkıp

121

gözden kayboluncaya kadar izledi, İvan Fiyodoroviç'in. peşinden giren Smerdyakov'a aceleyle :

— Ne oluyor buna? diye sordu, öbürü açıkça konuşmaktan kaçınarak :

— Bir şeye kızmışlar efendim, kimbilir neye diye mırıldandı.

— Ee, Allah belâsını versin! Kızarsa kızsın! Sen Semaveri getir, kendin de bir an önce çek arabanı, haydi çabuk ol. Yeni bir şey var mı?

İşte bu sırada Smerdyakov'un biraz önce İvan Fiyodoroviç'e şikâyet ederek anlattığı o sorular başladı. Bunlar hep gelmesi beklenen kadınla ilgiliydi. Onun için bunları burada tekrar etmeden geçelim. Yarım saat sonra ev kapısı içerden kilitlenmişti ve bunamış ihtiyar içerde, her an daha önceden kararlaştırılmış o beş vuruşun duyulmasını heyecanla titriye titriye bekliyerek, tek başına, odadan odaya dolaşıyor, arada bir karanlık pencerelerden dışarı bakıyordu, ama dışarda karanlık geceden başka bir şey göremiyordu. Artık vakit çok geçti. Oysa İvan Fiyodoroviç hâlâ uyumuyor, düşünüp duruyordu. O gece geç vakit, saat ikiye doğru yatağa yattı. Ama biz şimdi burada düşüncelerinin nasıl bir akış izlediğini anlatacak değiliz. Zaten şimdi onun ruhunda olup bitenleri anlatmanın sırası değil. Ruhunda olup bitenleri sırası gelince anlatacağız. Zaten ne düşündüğünü anlatmaya kalkışsak bile, bu çok zor bir şey olacaktı. Çünkü bunlara düşüncedenilemezdi. Bunlar çok belirsiz ve en önemlisi aşırı derecede heyecanla karışık şeylerdi. Kendisi de ipin ucunu kaçırdığını hissediyordu. Düşüncelerinden başka, bir de garip ve hemen hemen hiç beklenmedik istekler ona üzüntü veriyordu, örneğin: Artık gece yansından sonra birdenbire ne yapıp yapıp ille aşağıya inmek, kilitli kapıyı açmak, müstemilâta geçmek ve Smerdyakov'a temiz bir dayak atmak için dayanılmaz bir istek duyuyordu. Ama kendisine¹²²

123

bunu niçin istediğini sordukları anda, bunu akla uygun göstermek için bir tek kesin neden bulamazdı; ancak o uşağın kendisine dünyada en ağır hakareti etmiş bir insan gibi nefret duyduğu bir varlık haline geldiğini soylileyebilirdi. Bundan başka o gece ruhunda birkaç defa hiçbir şeyin mantığa uygun gösteremeyeceği ve kendisini, küçük düşüren bir korkaklık uyanmıştı. Bu korkaklık yüzünden (bunu kendisi hissediyordu) vücudunun bütün gücünü sanki birden yitirmiş gibiydi. Baş ağrıyor ve dönüyordu. içinde birinden intikam almaya hazırlanıyormuş gibi ona rahat, huzur vermeyen, üzücü bir şey vardı. Daha önce Alyoşa ile yapmış olduğu konuşmaları hatırlıyarak ondan bile nefret ediyordu. Zaman zaman kendisinden de çok tiksiniyordu. Katerina İvanovna'yı ise aklına bile getirmiyordu. Buna da sonradan çok hayret edecekti. Çünkü daha bir gün önce sabahleyin, Katerina İvanovna'nın evinde Moskova'ya gideceğini söyleyerek meydan okur gibi konuştuğu sırada içinden gelen bir sesin kendisine: Ama saçmalıyorsun, gitmiyeceksin, kendini buradan koparman, şimdi meydan okur gibi söylediklerini yapman o kadar kolay olmayacak diye fısıldadığını çok iyi hatırlıyordu. Aradan uzun bir süre geçtikten sonra, bambaşka bir tikslenme ile o gece durup dururken birden divandan nasıl kalktığını ve sanki birisinin kendisini gözetlemesinden korkuyormuş gibi nasıl yavaşça gidip kapılan açtığını, nasıl merdiven başına çıktığını ve alt kattaki odalarda Fyodor Pavloviç'in hareketlerini, odadan odaya dolaşmasını nasıl dinlediğini hatırlıyacaktı. Uzun uzun, neredeyse beş dakikaya varan sürelerle, garip bir merak içinde, nefsin tutarak ve kalbi hızlı hızlı çarparak aşağıda olup bitenlere kulak kabartıyordu. Ama bunu niçin yapıyordu, neden dinliyordu? Tabii bunu kendisi de bilmiyordu. Sonradan da, bütün ömrü boyunca o geceki bu hareketine kendisi alçakça bir davranış de iş, ömrünün sonuna kadar ruhunun derinliklerinde sakladığı bu olayı, yaptığı en büyük adilik saymıştır. Fyodor Pavloviç'in kendisine karşı ise o anlarda hiç bir nefret bile duymuyordu. Yalnız nedense bütün varlığını saran derin bir merak içindeydi. Kendi kendine: Acaba şimdi aşağıda nasü yürüyor, acaba şimdi kendi dairesinde neler yapıyor? diye soruyor, babasının aşağıda karanlık pencerelerden nasıl dışarı baktığını, sonra da odanın ortasında duraklıyarak nasıl acaba biri kapıyı çalıyor mu? diye uzun uzun beklediğini tahmin ediyor, bunları hayalinden geçirmeye çalışıyordu. İvan Fiyodoroviç bu işler için merdiven başına iki kez kadar çıkmıştı. Bütün sesler dindikten ve Fyodor Pavloviç de artık yattıktan sonra saat ikiye doğru İvan Fiyodoroviç kendisini müthiş yorgun hissettiği için bir an önce uyumak düşüncesiyle yattı. Gerçekten de birden derin bir uykuya daldı. Uykusunda rüya da görmedi. Ama ertesi sabah erkenden, saat yediye doğru uyandı. Hava artık ağarmıştı. İvan Fiyodoroviç gözlerini açınca hayretle birden içinde garip ve alışmadığı bir enerji hissetti, hemen yatağından fırladı, çabucak giyindi, sonra bavulunu çekip çıkarak hiç vakit geçirmeden aceleyle eşyalarını bavula yerleştirmeye başladı.

Çamaşırı tam bir gün önce sabahleyin çamaşırcıdan gelmişti. Hatta İvan Fiyodoroviç herşeyin rast gittiğini, hemen gitmesi için hiçbir engelin çıkmadığını düşünerek kendi kendine alaylı alaylı güldü. Gidişi gerçekten anı oluyordu. Gerçi İvan Fiyodoroviç bir gün önce (Katerina İvanovna'ya, Alyoşa'ya, sonra da Smerdyakov'a) ertesi günü gideceğini söylemişti, ama o akşam yatarken çok iyi hatırlıyordu ki, gitmeyi hiç düşünmemişti. Hatta bunu hiç aklına getirmemişti. Oysa, sabahleyin uyanır uyanmaz ilk hareketi hemen

atıp bavulunun içine yerleştirmek olmuştı. Bavulunu124

t

ola, çantasını da hazırladı. Marfa İgnatyevna hergün yaptığı gibi: Nerede çay; içeceksiniz? Kendi odanızda mı, yoksa aşağıya mı ineceksiniz? diye sormak için geldiği vakit saat dokuza geliyordu. İvan Fiyodoroviç aşağıya indi. Hemen hemen her halinde, sözlerinde, davranışlarında dağınık ve dalgınlığa benzeyen, aceleci bir hava vardı ama, kendisi neşeli gibi görünüyordu. Nazik bir tavırla babasına .günaydın dedikten ve özel bir ilgi göstererek sağlık durumunu sorduktan sonra, babasının vereceği karşılığı beklemeden, hemen, bir saat sonra artık bir daha gelmemek üzere Moskova'ya gideceğini bildirerek, atların hazırlanmasını rica etti. İhtiyar, bu haberi hiçbir hayret göstermeden dinledi, çok ayıp bir şekilde oğlunun gidişine üzülmeyi unuttu, hattâ böyle bir üzüntü gösterecek yerde, birden olağan üstü bir şekilde bir şeylerle uğraşmağa başladı, • bu arada da asıl kendisini ilgilendiren konuyu hatırlamaktan da geri kalmadı.

— Alı sen yok musun! Ne adamsın sen! Dün söylemedin... Herneyse, hepsi bir, şimdi hepsini hallederiz. Hatırım için bir zahmette bulunur musun yavrum, evlâdım. Giderken Çermaşnaya'ya uğra. Volovyaya istasyonundan sola döndün mü, topu topu on iki verts kadar bir yol yaptın mı? iste Çermaşnaya'ya gelmiş olursun.

— Özür dilerim, ama bunu yapamam: Demir yolu istasyonuna kadar seksen verst var! Tren Moskova'dan akşam saat yedide kalkıyor. Ancak yetişirim.

— Olmazsa yarın, o da olmazsa öbür gün gidersin. Ama bugün muhakkak Çermaşnaya'ya uğra. Babanın içini rahat ettirsen olmaz mı? Eğer burada işler olmasaydı, ben kendim çoktandır orayagidip gelirdim. Çünkü orada acele görülmesi gereken bir iş var. Hem de çok önemli bir şey. Burada ise... şimdi öyle bir zaman ki... anlıyor musun, oradaki korum iki yere baki' yor, hem Begiçev'e, hem de Diyaçkin'e; hem de boşu boşuna öyle duruyor Tüccarlardan baba oğul Maslov'lar

125

odun sesimi için. benim o koruya topu topu sekiz bin ruble veriyorlar. Oysa elana geçen yıl bir müşteri çıkmıştı, koruyu almak için yalvarıp duruyordu. On iki bin ruble veriyordu. Ama kendisi buralı değildi. İşin, önemi: tarafı da bu zaten. Çünkü buradakilerin elinde şimdi para yok: Burada her birinin yüz binlik serveti olan taba oğul Maslov'ların borusu ötüyor. Kendileri ne fiyat verirlerse onu kabul etmek zorundasın! Üstelik buradakilerden hiç kimse bu konuda onlarla boy ölçüşmeye cesaret edemez. Oysa, İlyin kilisesinin papazı geçen perşembe günü, beklenmedik bir sırada oraya Gortskin'in geldiğini yazdı. O da küçük bir tüccardır. Tanrım ben onu. Ama adamın değeri buralılardan olmamasında. Kendisi Pogreboy'ludur. Senin anlıyacağın, buralı olmadığı için Maslov'lardan korkmaz! Korum için ön bir bin ruble veririm diyormuş, işittin mi? Oysa burads yalnız bir hafta kadar kalacakmış. Onun için oraya gidip kendisiyle bir konuşsan...

— Siz papaza yazıverin. o da adamla konuşup anlaşsın.

— O beceremez bunu Burada ince bir nokta var. Bu papaz baktığı şeye değer biçmesini bilmiyor. Gerçi kendisi altın gibi adamdır. Ona hemen senetsiz sepetsiz yirmi bin rubleyi bile emanet edebilirim. Gelgelelim o idam hiçbir şeyin değerini bilmiyor. Çocuk gibidir. Kargalar bile aldatır onu. Oysa üstelik tahsil görmüştü.; düşün bir kez; o Gortskin görünüşte köylünün biri. Hep sırtında mavi bir köylü ceketiyle dolaşır. Ama karakter bakımından tam anlamında alçağın biridir. Zaten derdimiz de budur. Herif hep yalan söyler. İş burada. bazen o kadar atıp tutar ki, bunu neden yapıyor diye, şaşar kalırsın. Bundan üç yıl önce: karım öldü, ben de başka bir kadınla evlendim diye bir yalan attı. Oysa öyle bir şey olmamış. Artık anla ne adam, olduğunu. Karısı ölmemiş, hâlâ da sağdır. Hem de herif, katüncağza her üç günde bir, temiz bir dayak atar. Sim126

di bizim, şunu öğrenmemiz gerekiyor: Bu adam koruya on bir bin ruble vermek istediğini söylerken doğru mu söylüyor, yoksa yalan mı?

— İyi ama ben bir şey yapamam ki! Ben de öyle şeyden anlamam.

— Dur, acele etme, sen bu işi başarırsın. Çünkü ben sana herseyi anlatırım), neyi nereden anlıyacağını öğretirim. Yani Gortskin'in ne demek istediğini anlamam için. Ben çoktandır onunla iş yaparım. Bak, sana birşey söylüyeyim, onunla konuşurken sakalına bakmalı, kızıl bir sakalı vardır. Pis, incecik bir şeydir. Eğer sakalı titriyorsa, kendisi de konuşurken öfkelenip duruyorsa, demek ki iş iyi. Demek doğru söylüyor, yapacağını söylediği şeyi de gerçekten istiyor. Yok eğer sakalını sol eliyle okşayıp duruyor, kendisi de alaylı alaylı gülüyorsa, o zaman, eyvah! İş berbat oldu, sana kazık atmak istiyor, sinsi sinsi tertipler hazırlıyor, demektir. Sakın gözlerine bakma. Çünkü gözlerine bakarak hiçbir şey anyamazsın. Onun gözleri karanlık bir su gibidir. Adamı aldatır! İyisi mi, sen sakalına bak.

Sana ona vermen için pusula yazarım. Kendisine gösterirsin. Gerçi soyadı Gortskin'dir, ama aslında o Gortskin değil. Liyagaviy'dir. Yalnız sen ona Liyagaviy (*) olduğunu sakın söyleme, gücenir. Onunla anlaşır da, işin doğru dürüst olduğunu görürsen, hemen buraya birşeyler karalar gönderirsin. Yalnız şu dediğimi yazsan yeter: Yalan söylemiyor! diye yaz. On bir binde ısrar edersin. Yalnız bin ruble kadar düşebilirsin. Daha aşağıya sakın inme. Düşün bir kez: Sekiz ve on bir... Üç bin fark var. Böylece insan üç bini sokakta bulmuş gibi olur! Müşteri dediğin çabuk mu bulunur? Oysa şimdi o kadar çok paraya ihtiyacım var ki!. İşin ciddi olduğunu bildirirsin, O zaman ben de bir çırpıda gider pazarlığı bitiririm. Artık ne yapıp yapıp bir zaman ayırırım. Şimdi ise oraya ne diye gideyim? Ya papaz bunu

t
(*) Liyagaviy: Bir cins köpek.

127

uydurduysa? Söyle, gidecek misin, gitmiyecek misin?

— Ah, hiç vaktim yok, beni bundan kurtarın ne olur?

— Ne olur! Babana bir yardımda bulun! İnan bu yaptığın iyiliği unutmam! Ama ne var ki sizin gibi evlâtlarda yürek yok, yürek! Ben bunu bilir, bunu söylerim! Senin için bir günün ya da iki günün ne önemi var? Nereye gideceksin şimdi? Venediğe mi, yoksa? Merak etme, senin o Venedik iki gün içinde yerin dibine batmaz. Alyoşa'yı da gönderirdim ama, o bu işlerden ne anlar? Seni göndermek isteyişimin tek nedeni akıllı bir adam olmandır. Ben senin akıllı olduğunu görmüyor muyum? Gerçi kereste tüccarı değilsin ama, gördüğün şeyin değerini bilirsin sen. Bu işte de görmesini bilmek yeter; adam ciddi mi konuşuyor, yoksa ciddi değil mi? Yalnız, bunu iyice anlamalı. Söylüyorum sana; sakalına bakarsın. Eğer sakalı titriyorsa demek ki, ciddi konuşuyor.

İvan Fiyodoroviç öfkeyle alaylı alaylı gülerek:

— Demek kendi elinizle beni o Allahın belâsı Çermaşnaya'ya itiyorsunuz, öyle mi? diye bağırdı.

Piyodor Pavloviç oğlunun öfkesini farketmedi, ya da görmemezliğe gelmek istedi. Oysa alaylı alaylı gülüşünü hemen görmüştü, onun için de vakit kaybetmeden :

— Demek gidiyorsun! Gideceksin, değil mi, dur sana bir pusula karalıyayım, demişti.

— Bilmiyorum, gideyim mi gitmiyeyim mi? Gerçekten bilmiyorum gidip gitmiyeceğimi. Yolda karar veririm.

— Yolda ne karar vereceksin? Hemen burada karar ver. Evlâdım, yavrum, ne olursun burada karar ver!

Onunla anlaşırısan bana iki satırlık bir pusula yaz, pusulayı papaza ver, papaz onu hemen bana gönderir.

Ondan' sonra artık engel olmam sana! Güle güle git Venediğe. Volovo istasyonuna kadar papaz arabana kendi atlarının koşulmasına izin verir...128

İhtiyar tam anlamıyla coşkun bir sevinç içindeydi. Hemen pusulayı yazdı. Atları getirtmek için adam gönderdiler, sofraya konyakla meze geldi. İhtiyar sevindiği vakit, her zaman gevezelik ederdi, ama bu sefer kendini tutuyor gibiydi, örneğin: Dimitriy Fiyodoroviç'ten bir kez olsun söz etmedi.' İvan Fiyodoroviç'ten ayrılacağına da hiç üzülmüyordu. Sanki konuşacak şey bulamıyormuş gibiydi. İvan Piyodoroviç de bunu çok iyi anladı. Kendi kendine: Benden amma da bıkmış diye düşündü, ihtiyar, ancak oğlunu kapıya kadar geçirdiği vakit biraz heyecana kapılır gibi oldu ve onunla kucaklaşmak için uzandı. Ama İvan Fiyodoroviç onunla öpüşmekten kaçınmak istediğini belli ederek aceleyle geri çekilip elini uzattı, ihtiyar hemen durumu anladı; bir anda kendini toparladı. Kapıdan:

— Haydi Tanrı yardımcın olsun, Tanrı yardımcın olsun! diye tekrarladı. Ama ömrümüz varsa, bir defa daha geleceksin değil mi? Gel; ne zaman gelsen, başımın üstünde yerin var. Haydi, İsa yardımcın olsun!

İvan Fiyodoroviç faytona bindi. Babası son bir kez:

— Elveda İvan! Beni çok kötüleme! diye bağırdı.

İvan Fiyodoroviç'i uğurlamak için evdekilerin hepsi dışarı çıkmıştı: Smerdyakov da, Marfa da, Grigoriy de oradaydılar. İvan Fiyodoroviç herkese onar ruble hediye etti. Artık faytona yerleştikten sonra Smerdyakov fırladı, gelip arabanın içindeki halıyı düzeltti. İvan Fiyodoroviç'in ağzından birden şu sözler döküldü :

— Görüyorsun ya... Çermaşnaya'ya gidiyorum... dedi.

Bu sözler bir gün önceki gibi kendiliğinden üstelik, garip, sinirli bir gülüşle dudaklarından dökülmüştü.

Sonradan bunu uzun bir süre hatırlıyacaktı.

Smerdyakov, İvan Fiyodoroviç'in içini okuyormuş gibi gözlerinin içine bakarak kesin bir tavırla:

129

— Demek ki, zeki bir insanla konuşmak bile yaTarlı oluyor diyenler doğru söylemişler, dedi.

Fayton hareket etti ve uzaklaştı. İçindeki yolcunun ruhunda karışık duygular vardı, ama tarlalara, tepelere,

ağaçlara, üzerinden, bulutsuz göklerin içinde ta yükseklerden geçen yabani kaz sürüsüne büyük bir istekle bakıyordu. Birden kendini o kadar iyi hissetti ki, arabacıyla sohbet etmeye kalkıştı ve köylünün verdiği karşılıkla çok ilgileniyormuş gibi davrandı. Ama bir an sonra, adamın söylediği sözlerin bir kulağından girip, bir kulağından çıktığını ve gerçekte ne dediğini bile anlamadığını farkettiler. O zaman sustu. Zaten ancak sustuğu vakit kendini rahat hissediyordu: Hava temiz, taze ve serin, gökyüzü açıktı.

İvan Fiyodoroviç'in hayalinde Alyoşa ile Katerina İvanovna canlandı. Ama bafifçe gülerken, gözlerinin önünde beliren bu sevimli hayallere doğru hafifçe üflledi. O zaman bu hayaller hemen dağıldı. İvan Fiyodoroviç: Onlara daha vakit var diye düşündü. İstasyona kadar olan mesafeyi çabucak aldılar, atları değiştirdiler ve Volovo'ya doğru dört nal gittiler. İvan Fiyodoroviç birden zeki bir insanla konuşmak neden yararlı bir şey oluyor? Bununla ne demek istedi acaba? diye Düşündü ve bu düşünce sanki bütün varlığını birden kavramış gibi oldu. iyi ama ben de ne diye ona Çertleşnaya'ya gideceğimi söyledim. Dört nal Volovo istasyonuna kadar gittiler. İvan Fiyodoroviç faytondan indi. etrafını arabacılar çevirdi. Çermeşnaya'ya kadar on iki verstlik yolu almak için Pazarlığa giriştiler. Arabaya dinlenmiş atların koşulması gerekiyordu. İvan Fiyodoroviç atların koşulmasını emretti. Sonra, araba durağındaki hana girecek oldu, etrafına bakındı, gözü hana bakan kadına ilişti, sonra birden tekrar kapıya çıktı:

II — F: 9130

— istemez! Çermeşnaya'ya gitmeyeceğim! Akşam yedi tirenine gecikmez miyim? Evlâtlar ne dersiniz?

— Tam zamanında yerleştiririz sizi! Atları koşalım mı?

— Hemen koş atları arabaya! Aranızda yarın kente inecek var mı?

— Olmaz olur mu? İşte, Mitriy inecek.

— Bana bir yardımda bulunmaz mısın Mitriy? Babam Fiyodor Pavloviç Karamazov'a uğra, ona Çermeşnaya'ya gitmediğimi söyle. Bunu yapar mısın ha?

— Neden yapmıyayım? Uğrarız. Zaten Fiyodor Pavloviç'i çok eskiden tanınız.

İvan Fiyodoroviç neşeyle güldü :

— öyleyse al bakalım bahşişini! Çünkü öyle sanıyorum ki babam sana bahşiş vermez...

Mitriy de güldü:

— Herhalde vermezler! dedi. Teşekkür ederim Beyefendi. Emrinizi muhakkak yerine getiririz.

İvan Fiyodoroviç akşamın yedisinde vagona girdi ve trenle hemen Moskova'ya gitti. Geçmişteki herşey uzaklaşsın benden! Elveda artık eski yaşadığım hayata, bir daha dönmek üzere, elveda! Artık geçmişten ne bir haber, ne bir ses isterim; yeni bir dünyaya, yeni yerlere, hem de hiç arkama bakmadan gideceğim! diye düşünüyordu. Ama içine coşkun bir sevinç yerine, birden öylesine karanlık bir hüznün çöktü ve kalbinde öyle bir acı uyandı ki, böylesini bütün ömründe hiçbir zaman duymamıştı. Bütün gece düşündü durdu; tren sanki uçuyordu. İvan Fiyodoroviç, ancak Moskova'ya artık girdikleri sırada, gün doğarken, birden kendine gelir gibi oldu!

— Ben alçağın biriyim! diye fısıldadı.

Fiyodor Pavloviç ise oğlunu uğurladıktan sonra çok memnun kalmıştı. Tam iki saat içinde hemen hemen büyük bir mutluluk duyarak konyağı yudumlayıp durdu; ama birden evde herkes için çok can sıkıcı, tat'

131

sız, aynı zamanda Fiyodor Pavloviç'i büyük bir şaşkınlık içinde bırakan bir olay oldu: Smerdyakov bir şey almak için bodruma inerken üst basamaktan aşağıya düştü. İyi ki, o sırada Marfa İgnatyevna avludaydı ve bunu tam zamanında işitmişti. Kadıncağız Smerdyakov'un düştüğünü görmemişti, ama çığlığı duymuştu. özel, garip, ama Marfa İgnatyevna'nın çoktandır bildiği bir çığlıktı bu. Bir saralının, krize tutulan bir saralının çığlığı. Herkesçe saralı olduğu bilinen Smerdyakov'un bu krizi, tam merdivenden aşağıya indiği zaman mı başlamıştı ve bu yüzden mi elinde olmayarak kendini kaybederek aşağıya düşmüştü, yoksa düştüğü vakit geçirdiği sarsıntıdan mı kriz gelmişti? Bunu anlamaya imkân yoktu. Yalnız kendisini artık bodrumun dibinde, vücudu kıvrılmış, kasılmış bir halde titriye titriye, ağzında köpüklerle, çırpınır bir halde bulmuşlardı, önce herhalde elinin ya da bacağının kırıldığını ve bir yere çarptığını sanmışlardı. Ama Marfa İgnatyevna'nın dediği gibi Tanrı korumuştur ve öyle bir şey olmamıştı. Yalnız Smerdyakov'u bodrumdan tekrar dışarı çıkarmak zor olmuştu. Neyse ki, komşulardan yardım isteyerek bunu güç belâ başarmışlardı.

Bütün bu işler olup bitirken Fiyodor Pavloviç'in kendisi de orada bulunmuş, yardım etmişti. Belliydi ki, korkmuş, hattâ şaşkınlıktan kendini kaybetmiş gibiydi. İstelik hasta bir türlü kendine geleliyordu. Gerçi krizler arada bir kesiliyordu ama, kısa bir süre sonra yeniden başlıyordu ve herkes Smerdyakov'un geçen yıl tayan arasından aşağıya düştüğü vakit olduğu gibi bir urum meydana geleceğini söylüyordu. O vakit basına iuz konulduğunu hatırladılar. Hemen bunu da buldular; çünkü bodrumda hâlâ buz vardı. Marfa

İgnatyevia gereken emirleri verdi. Fiyodor Pavloviç de akşama doğru doktor Hertzenstube'nin gelmesi için adam gönderdi. Doktor Hertzenstube ise çabucak geldi. Hastayı dikkatle muayene ettikten sonra (bu bu132

133

tün ilin en dikkatli, en titiz doktoruydu, kendisi de yaşlı ve çok saygı değer bir ihtiyarcıktı) krizin çok şiddetli olduğu ve durumun belki de çok tehlikeli olacağı sonucuna vardı. Sonra da daha herşeyi iyice kavrayamadığını, ama yarın sabah eğer şimdi verdiği ilaçlar fayda etmezse başka bir tedbir alınması için karar vereceğini söyledi. Hastayı müstemilâta, Grigoriy ile Marfa İgnatyevna'nın oturdukları dairenin yanındaki küçük odaya yatırdılar. Ondan sonra da Fiyodor Pavloviç bütün gün arka arkaya bir dizi sıkıntılarla karşılaştı: Yemeği Marfa İgnatyevna yapmıştı. Çorba Smerdyakov'un pişirdiği çorbalara kıyasla K bulaşık suyu gibi bir şey olmuştu. Tavuk ise o kadar kuru olmuştu ki, onu çiğnemeye bile imkân yoktu. Marfa İgnatyevna, beyin haklı suçlamalarına karşılık vererek tavuğun zaten çok kart olduğunu, kendisinin de ahçılık dersleri almadığını söyledi.

Akşama doğru bir başka sıkıntı çıktı: Fiyodor Pavloviç'e üç gündür hasta olan Grigoriy'in tam o sırada büsbütün yatağa düştüğünü bildirdiler; adamın beli uyuşmuştu. Fiyodor Pavloviç çayını mümkün olduğu kadar erken içti ve evde tek basma kalıp kapıyı içerden kilitledi. Kendisi korku ve endişeyle karışık bir bekleyiş içindeydi. Çünkü tam o akşam Guruşenka'nın artık muhakkak gelmesini bekliyordu. Daha doğrusu o sabah, erkenden Smerdyakov'dan hanımefendi artık muhakkak geleceklerini vaadettiler! haberini almıştı; Smerdyakov, ihtiyarı buna hemen hemen kesin olarak inandırmıştı. İhtiyarcığın bir türlü huzur bulamayan kalbi heyecanla hızlı hızlı çarpıyordu. Boş odalarında oradan oraya dolaşıyor, ikide bir etrafa kulak kabartıyordu. Çok dikkatli olmalı, iyice dinlemeliydi etrafı; belki Dimitriy Fiyodoroviç Gruşenka'yı herhangi bir yerden gözetliyordu. Onun için Guruşenka cama vurdu mu, (Smerdyakov daha üç gün önce Fiyodor Pavloviç'e kesin olarak, Guruşenka'ya gelirse, nereye ve nasıl vura iğim öğrettiğini söylemişti.) kapıyı çabucak açmalı ve onu taşlıkta boşuna hiç bekletmemeliydi. Allah korusun, korkuya kapılarak kaçıp gitmesin diye, hemen içeriye almalıydı onu: Fiyodor Pavloviç bütün bunları düşünerek dolaşıp duruyordu, ama şimdiye kadar yüreği hiçbir vakit bundan daha tatlı bir umut içine gömülmemisti; çünkü artık bu 'sefer Guruşenka'nın muhakkak geleceğine inanabilirdi!

LAİTİNCİ KİTAP

RUS RAHİBİ

I ZOSİMA DEDE VE KONUKLARI

Alyoşa endişe ve üzüntüyle dedenin hücreğine girdiği vakit, hemen hemen şaşkınlık içinde durakladı; karşısında hayata gözlerini kapamak üzere olan, hattâ belki de kendini artık kaybetmiş bulunan bir hasta görmekten korkuyordu. Oysa, dedenin koltukta oturduğunu ve gerçi dermansızlıktan bitkin ama, gene de neşeli, zinde bir yüzle etrafı konuklarla çevrili olarak oturduğunu, onlarla huzur içinde sakin, sakin sohbet ettiğini gördü. Ama doğrusunu söylemek gerekirse, dede ancak Alyoşa gelmeden bir çeyrek saat önce yataktan kalkmıştı. Konuklar, peder Paisiy'in kesin olarak: (Hocamız muhakkak sevdikleriyle bir kez daha sohbet etmek için kalkacaktır, bunu kendisi bu sabah vaadeetti! demesi üzerine hücrede daha önceden toplanmış, dedenin uyanmasını beklemeye başlamışlardı. Peder Paisiy, hayata gözlerini kapamak üzere olan dedenin vaadine, hattâ her sözüne o kadar inanıyordu ki, onun artık kendini kaybettiğini, hattâ soluk bile almadığını görse, belki de onu almağa gelen ecele bile inanmıya136

çak, hep ihtiyarın ölüm döşeğinde kendine gelip verdiği sözü yerine getirmesini bekliyecekti. O sabah ise Zosinia dede uykuya dalarken kesin bir tavırla, ama: Sizinle bir kez daha sohbe doymadan ölmem sevgili evlâtlarım, sevgili yüzlerinize doya doya bakacağım! Size bir kez daha içimi dökeceğim!" demişti. Dedenin herhalde artık sonuncu olan bu sohbetinde bulunmak için, yalnız yıllardanberi dostları olan, kişiler toplanmıştı. Bunlar dört kişiydi. Bunlardan üçü Rahip Peder İyosif, peder Paisiv, ve dedelerin bulunduğu kısmı idare eden peder Mihayıl idi. (Bu peder hiç te o kadar ihtiyar olmayar aynı zamanda pek fazla tahsili olmayan bir adamdı, basit halktı. Ama sağlam, karakterli, inancı yürekten gelen ve kolay kolay sarsılmayan, aynı zamanda görünüşte sert, ama aslında çok duygulu bir insandı. Hattâ bu duygululuğunu garip bir utançla başkalarından saklıyordu.) Dördüncü konuk ise artık büsbütün ihtiyarlamış, basit bir rahipçikti; bu rahip köylüden gelmeydi. Adı Anfim'di. Neredeyse okuma yazması bile yoktu. Fazla konuşmayan, sessiz başkalarıyla nadir olarak iki çift lâkırdı eden, aşırı derecede yumuşak başlı bir adamdı. Günün birinde aklının alamıyacağı dehşet verici, yüce bir şeyden korkmuş ve bu korkusu

sanki ömrünün sonuna dek sürecekmışgibi ürkek bir hali vardı. Zosima dede, her zaman sanki tiril tiril titriyormuş hissini veren bu adamcağızı çok severdi. Bütün yaşantısı boyunca en az konuştuğu insan, bu adam olduğu halde, ona karşı ömrünün sonunakadar büyük bir saygı duydu. Oysa bir vakitler yıllarcakutsal Rusya topraklarını onunla birlikte dolaşmışlardı...

Bu anlattığımız çok eskiden oldu. Bundan kırk yıl kadar önce, Zosima dede o fakir, az tanınmış Kostroma manastırında bir rahip hayatı yaşamaya başladığı zamandı. Zosima dedenin oraya girdikten kısa bir süresonra, o fakir Kostroma manastırcığı için bağış toplama

KARAMAZOV KARDEŞLER

137

mak üzere, peder Anfim ile birlikte yola çıktığı günlerde...

Hepsi, ev sahibi konuklar da, dedenin bölümündeki ikinci odada, karyolasının bulunduğu odada toplanmışlardı. Bu oda daha önceden belirtildiği gibi oldukça dardı. O kadar ki, dördü de (rahip adayı olan ve ayakta duran Porfiryden başka) öbür odadan getirilip dedenin koltuğunun etrafına dizilen iskemlelere güçlükle yerleşebilmişlerdi. Hava artık kararmaya başlamıştı. Odayı kandiller ve tasvirlerin önünde yanan mumlar aydınlatıyordu. Dede içeri girer girmez şaşırان ve kapının yanında ayakta kalan Alyoşa'yı görünce sevinçle gülümseyerek ona elini uzattı:

— Hoş geldin uslu evlâdım! Hoş geldin, sevgili oğlum, işte sen de buradasın artık! Zaten geleceğini biliyordum...

Alyoşa ona yaklaştı, dedenin önünde başı yere değinceye kadar eğildi ve ağlamaya başladı. Yüreğinden bir şeyler kopuyordu. İçi titriyordu Hıçkırına hıçkırına ağlamak istiyordu. Dede sağ elini başının üzerine koyarak :

— Ne ağlıyorsun? Daha ağlamana vakit var, dedi. Bak görüyorsun işte, oturup sohbet ediyorum. Belki de daha yirmi yıl yaşarım, o kucağında kızı, Lizaveta'sıyla gelen Vışegorya'lı o iyi yürekli, sevimli kadının dilediği gibi... Tanrım o anneyi de, kızı Lizaveta'yı da koru. (Dede bunu söylerken haç çıkardı.) Porfiry! Onun. getirdiği bağışı, dediğim yere götürdün mü?

O sırada birgün önce dua etmek için gelen o neşeli kadının: Benden daha fakirine verin diyerek bağışladığı altı girivennik'i hatırlamıştı. Böyle bağışlar bir Çeşit ceza idi; bir kimse herhangi bir nedenden ötürü kendi kendine böyle bir ceza verdi mi, muhakkak kenöi alınının teriyle kazandığı bir paradan böyle bir bağış yapmak zorundaydı. Dede,' daha o akşam Porfiry'i kısa bir süre önce bizim kentte yangında herşeyini yitir138

139

mis, ondan sonra da dilenmeye başlamış olan iki çocuklu bir dula göndermişti. Porfiry, hemen o işi yapmış olduğunu, parayı kendisine tenbih edildiği gibi bilinmeyen bir hayırseverden diyerek dula verdiği ni bildirdi.

Dede söze devam ederek Alyoşa'ya :

— Kalk evlâdım! dedi. Yüzüne bir bakayım. Söyle sizinkilere gittin mi, ağabeyini gördün mü?

Dedenin bu kadar kesin olarak ve yalnız ağabeylerinden birini sorması Alyoşa'nın tuhafına gitmişti. Acaba hangisini soruyordu? Belki de, bir gün önce de o gün de Alyoşa'yı yanından gönderirken işte o ağabeyini görmesini istemişti. Alyoşa :

— Ağabeylerimden yalnız birini gördüm.

r Ben sana dün gördüğüm, büyük ağabeyini, karşı sında yerlere kadar eğildiğim ağabeyini soruyorum.

Alyoşa :

— Onu yalnız dün gördüm. Bugün ise onu bir türlü bulamadım, dedi.

— Hemen bul onu! Yarından tezi yok hemen git, ne yap yap bul onu! Herşeyi olduğu gibi bırak, bir an önce ona git. Belki öyle yaparsan, feci bir olayı önlersin. Ben dün onun çekeceği büyük acıları düşünerek karşısında secdeye vardım.

Dede bunu söyledikten sonra birden sustu, sanki düşüncelere dalmıştı. Sözleri bir garipti. Bir gün önce dedenin nasıl yerlere kapandığına tanık olan peder İyosif, peder Paisiy ile gözgöze geldi. Alyoşa dayanamadı; büyük bir heyecanla :

— öğretmenimiz, sözleriniz çok belirsiz. Ağabeyimi bekliyen acı nedir?

— Meraklı olma! Dün, korkunç bir şey görür gibi oldum. Ağabeyinin dünkü bakışında sanki tüm kaderini açıklayan bir anlam vardı, öyle bir bakıştı ki... BU adamın kendisi için ne kadar müthiş bir acı hazırladığını düşünerek birden yüreğimde bir dehşet duyduğum;

ömrümde ya bir ya iki defa bazı insanların yüzünde böyle bir anlam, o insanların tüm kaderini belirten, bir anlam görmüşümdür ve ne yazık ki, yüzlerinde okuduğum o kader hep gerçekleşmiştir!

Seni ona gönderdim, Aleksey, çünkü düşünüyordum ki, senin kardeş yüzün ona belki yardımcı olur. Ama herşey, hepimizin kaderi Tanrı'nın elindedir. Eğer bir buğday tanesi toprağa düştüğü vakit ölmezse, tek başına kalır; ölürse bol mahsul getirir. Bunu daima hatırla!

Dede hafifçe gülümsiyerek söze devam etti:

— Seni ise ömrün boyunca çok defalar böyle bir yüzün olduğu için kutsamışım'dır Aleksey! Bunu bil. Senin için şunu düşünüyordum: Bu duvarların öbür tarafına gideceksin, öyleyken dünyada gene de daima rahip olarak yaşıyacaksın. Birçok düşmanların olacak, ama düşmanların bile seni seveceklerdir. Hayat sana birçok felâketler getirecektir. Ama sen onlardan ötürü mutluluk duyacak ve hayatı kutsayacaksın. Hattâ başkalarını da, yaşamı Tanrıdan gelen bir şey olarak sevmeğe zorlayacaksın ki, en Önemli olanı da budur! İşte sen böyle bir insansın.

Dede duygulanarak gülümsüyordu, konuklarına doğru döndü :

— Sevgili pederler, sevgili öğretmenlerim benim! Bu güne dek, ona bile yüzünü neden bu kadar çok sevdiğimi söylemerhişimdir. Ancak şimdi söylüyorum bunu: Ogün yüzü benim için bir anı, bir peygamber işareti gibi olmuştur, ömrümün başlangıcında daha küçük bir Çocuk olduğum günlerde, bir ağabeyim vardı. Delikanlılık çağında gözlerimin önünde öldü. Ancak on yedi yaşındaydı. Sonradan yaşadığım yıllar boyunca yavaş yavaş ağabeyimin benim kaderimde yüce bir varlığın işareti ve önceden gönderilmiş bir belirtisi olarak rol oynadığına kesin olarak inandım. Çünkü eğer benim140

141

yaşantımda ağabeyim olmasaydı, ağabeyim dünyaya gelmeyeceydi, belki de ben hiçbir vakit rahip olmayı düşünmeyecek, bu kutsal yola girmiyecektim! öyle düşünüyorum. Kutsal varlığın o ilk belirtisi çocukluğumda karşıma çıkmıştı, şimdi ise artık yolumun sonuna vardığım bir sırada, gözlerimin Önünde, sanki o olay yeniden tekrarlanıyormuş gibi bir his duyuyorum.

Bu ne garip bir şeydir pederler, öğretmenler. Ağabeyime yüz bakımından aşırı değil, sadece biraz benzeyen Aleksey, bana ruh bakımından onunla o kadar eşit olarak göründü ki, çok defa onu, o delikanlının yani ağabeyimin kendisi saymışım'dır. Sanki o, yolumun en sonunda, esrarengiz bir şekilde, bana bir şeyler hatırlatmak, içimde bazı duygular uyandırmak için gene karşıma çıkmıştır. O kadar ki, kendim bile bu garip düşünceme şaşmışım'dır. İşıtıyor musun Porfiriy?

Dede bunu söylerken onu hizmet eden rahip adayına doğru dönmüştü :

— Çok defalar yüzünde, Aleksey'i senden daha çok sevdiğim için bir üzüntü görmüşümdür. Şimdi neden öyle olduğunu öğrendin. Ama seni de severim. Bunu bil. Hem de çok defa böyle üzülyyorsun diye, kendim acı duymuşumdur. Şimdi ise sevgili konuklarım, sizlere o delikanlıdan, ağabeyimden söz etmek istiyorum. Çünkü benim yaşantımda ondan daha değerli, ilerisim bana daha açık olarak bildiren, daha dokunaklı hiçbir varlık olmamıştır. Yüreğim hüznle doldu. Şu anda tüm yaşantımı, sanki onu yeniden yaşıyormuşum gibi gözümün önünde görüyorum...

Burada şunu belirtmeliyim ki, dedenin ömrünün son gününde kendisini ziyaret etmiş olan konuklarla yapmış olduğu bu son konuşmanın bir kısmı yazılı olarak saklanmıştır. Bu konuşmayı dedenin ölümünden kısa bir süre sonra, hatıra olsun diye, Aleksey Fiyodoroviç Karamazov yazmıştır. Ama o yazdıkları gerçekten o gün yapılan konuşmamıdır, yoksa Aleksey Fiyodoroviç yazdıklarına öğretmeniyle daha önceden yapmış olduğu eski konuşmalarından da bazı şeyler mi katmıştır? Bu konuda artık bir şey söyleyemem. Bundan başka, yazıda bu konuşma sanki dede dostlarına olup bitenleri açıklarken yaşantısını bir hikâye olarak anlatıyormuş gibi hiç ara verilmeden yazılmış. Oysa, şüphe yok ki, sonradan anlatıldığı gibi, is biraz değişik olmuştur. Çünkü o akşam konuşmaya herkes katılmıştı ve gerçi konuklar ev sahibinin sözünü nadir olarak kesiyorlardı ama gene de lâfa karışarak kendileri için de bir şeyler söylüyor, kendi içlerini döküyor, onlar da birşeyler anlatıyorlardı. Bundan başka zaten öyle bir sürekliliğe imkân yoktu. Çünkü dedenin bazen nefesi tıkanıyor, sesi kesiliveriyordu. Hattâ bazen dinlenmek için yatağına yatıyordu. Gerçi uyumuyordu ama, gene de yatıyordu. Ama konuklar dede yatarken yerlerinden kalkmıyorlardı.

Bir iki kez konuşmaya İncil'in okunmasıyla ara verildi. Okuyan peder Paisiy'di. Garip bir nokta daha vardı; herşeye rağmen, aralarından hiçbiri dedenin hemen o gece öleceğini akıllarından geçirmiyorlardı. Çünkü, ömrünün o son akşamında dede gündüzki derin uykusundan sonra sanki birden yeni bir güç kazanmıştı. İşte dostlarıyla yaptığı bu uzun konuşmada onu destekliyen bu güçtü. Bu sanki son bir duygulanıştı. Ondaki inanılmayacak canlılığı devam ettiren bir duygulanış, ama bu çok kısa sürdü. Çünkü yaşantısı birden kopuverdi... Her neyse bunu sonra anlatırız. Şimdi ise Şunu belirtmek istiyorum ki, dedenin yaptığı konuşmaya tüm ayrıntılarıyla vermektense, onu Aleksey Fiyodoroviç Karamazov'un yazdığı şekilde

vermekle yetinmeyi daha doğru buluyorum. Böylece söz daha kısa olur. O142

kadar yorucu olmaz. Bununla birlikte, tekrar ediyorum belki Alyoşa birçok şeyleri dedeyle yaptığı eski konuşmalarından almış, hepsini birleştirmiştir.

* II

Tanrının huzuruna çıkmış bulunan rahip Zosima dedenin yaşantısından alınarak ve söylediği sözler bir araya getirilerek Aleksey Fiyodorovic Karamazov tarafından yazılmış notlar...

t

BIYOĞRAFİK BİLGİLER

a) Zosima dedenin ağabeyi olan delikanlı hakkında...

Çok sevgili pederlerim ve öğretmenlerim, ben uzak kuzey eyaletlerinden birinde, B... kentinde dünyaya geldim. Babam soylu bir adamdı, ama pek tanınmış ve büyük bir rütbe sahibi değildi. Kendisi ben henüz iki yaşındayken hayata gözlerini yumdu. Bu yüzden onu hiç hatırlamıyorum. Anneme pek büyük olmayan ahşap bir evle, biraz para bıraktı. Bu bıraktığı para pek fazla değildi ama, anneme çocuklarıyla sıkıntı çekmeden yaşamayı sağlayacak kadardı. Annemin yalnız iki çocuğu vardı: Biri ben Zinovi, öbürü de, ağabeyim Markel'di.

Ağabeyim benden sekiz yaş kadar daha büyüktü. Çabuk parlayan, herşeye hemen kızan ama, iyi yürekli, kimseyle alay etmeyen ve özellikle bizim evde, yanında annem, ben ya da hizmetçi varken garip. bir şekilde hep susan bir çocuktü. Gimnazya'da iyi okuyordu. Yalnız arkadaşlarıyla anlaşamıyordu. Gerçi onlarla kavga etmiyordu ama, onlarla pek bağdaşamıyordu. Daha

doğrusu annem öyle hatırlıyordu.

ölümünden altı ay önce, on yedi yaşına bastığı sıralarda birden bizim kentte Moskova'dan serbest düşünceli olduğu için sürgün edilmiş siyasî suçlunun, tek başına yaşayan bir adamın evine gidip gelmeye başladı. Bu sürgün edilen kişi bir bilim adamıydı, hem de küçüklerden değil, önemli bir bilim adamı, hattâ üniversitede ün salmış bir filozoftu. Adam nedense Markel'i sevmiş ve onu evinde kabul etmeğe başlamıştı. Delikanlı bütün gecelerini onun yanında geçiriyordu. Bütün kış öyle oldu. Tâ sürgün tekrar Petersburg'a devlet dairelerinden birindeki görevine çağrılınca kadar. Bu geri çağırılma sürgünün kendi isteği üzerine olmuştu. Çünkü arkası vardı. Büyük perhiz geldi çatı. Markel ise perhiz etmek istemiyor, bu işle alay ederek küfrediyor : Bütün bunlar saçma! Tanrı diye bir şey yok dünyada! deyip duruyordu. Böyle söyleyerek annemi ve evdeki hizmet edenleri dehşet içinde bırakıyordu. O sırada dokuz yaşlarında olan ben bile, bu sözlerden çok korktum. Bizim evde hizmet görenlerin hepsi köleydi. Dört kişiydiler. Hepsini de tanıdığım bir çiftlik sahibinin adına almıştık. Hattâ hatırlıyorum annem, bu dört kişiden birini, total ve yaşlı bir kadın olan ahçı Afimya'yı, senetle almış rubleye satmış, yerine köle olmayan birini tutmuştu.

İşte, Büyük Perhiz'in altıncı haftasında ağabeyim birden fenalaştı. Zaten her zaman sağlık durumu zayıfı Göğsünden rahatsızdı. Dayanaksız bir yapısı vardı. Vereme yakalanmaya müsaitti. Amaboyu kısa değildi Yalnız ince ve hastalıklıydı. Yüzü oldukça güzeldi. Kendisini üşütmüş müydü neydi? Bir gün, doktor geldi, kısa bir süre sonra da anneme: Tez vereme tutulmuş diyee fısıldayarak, artık herhalde pek uzun bir süre yaşamı yacağımı bildirdi. Annem ağlamaya ve ağabeyimi kırma'ftağa çalışarak (daha doğrusu onu korkutmamak için) elinden geldiği kadar ihtiyatlı bir tavırla, ona perhiz et

144

mesi ve Kutsal Ekmeği alması için yalvarmağa başladı. Çünkü o zamanlar ağabeyim daha yatağa düşmemişti. Ama ağabeyim bunu işitince, fena halde kızdı ve Tanrı evine, kiliseye küfürler yağdırmağa başladı. Böyleyken birden düşünceye dalmıştı. Tabii hastalığının tehlikeli olduğunu, annemin bu yüzden onu daha gücü yettiği bir sırada, perhiz etmeğe ve kutsal ekmeği almağa zorladığını hemen anlamıştı. Zaten çoktandır hasta olduğunu biliyordu. Daha ondan bir yıl önce, bir gün sofrada annemle bana serinkanlılıkla: Ben aranızda kalıcı değilim. Bir yıl daha yaşamamı demişti. Bu sözü kehanet gibi bir şey oldu. Aradan üç gün geçti, Kutsal hafta başladı. İşte ağabeyim salı günü sabahleyin perhiz tutmak için kiliseye dua etmeğe gitti. Anneme de: Bunu asıl sizin için yapıyorum, anneciğim, dedi.

Annem hem sevinçten, hem de üzüntüden ağlamağa başladı: Madem onda öyle bir değişiklik oldu, demek ki, artık sonu yakındır diye düşünüyordu. Ama ağabeyim kiliseye uzun bir süre gidip gelmedi. Yatağa düştü. Bu yüzden günah çıkarma ile Kutsal Ekmeği verme töreni artık evde yapıldı. Gündüzleri hava aydınlık, pırıl pırıl ve güzel kokuluydu. Paskalya geç gel; misti o yıl. Hatırlıyorum, ağabeyini bütün gece öksürür, iyi uyuyamazdı. Ama sabah oldu mu, her zaman giyinir ne yapıp yapıp yumuşak koltuğa geçer otururdu, öylece aklımda kaldı: Koltukta sessiz sessiz oturur, gülümser, hasta iken hastalığını belli etmez,

yüzü de hep neşeli hep sevinçli olurdu.

Ruhi bakımdan büsbütün değişmişti. Öyle harikulade güzel bir değişiklik olmuştu ağabeyimde! İhtiyar dadı odasına girip: İzin verirsen, tasvirlerin önündeki kandili yakayırır derdi. Oysa eskiden ağabeyim öyle şeye izin vermez, hattâ mumu üfleyerek söndürürdü. Şimdi ise: Yak dadıcığım, eskiden sana bunu yasak et

145

inekle canavarlık etmişim, diyordu. Sen Tanrıya dua ederek kandili yakıyorsun, ben ise sana sevinç içinde bakıyor ve içimden dua ediyorum. Demek ki ikimiz de aynı Tanrı'ya dua ediyoruz. Bu sözler bize garip geliyordu. Annem ise hep kendi odasına gidip orada ağlıyordu. Yalnız ağabeyimin odasına girerken gözlerini siler, neşeli bir tavır takınırdı.

Bazen ağabeyim: Anneciğim ağlama, canım anneciğim ağlama, diyordu. Daha çok yıllar yaşayacağım. Birlikte daha çok neşeli günler geçireceğiz. Yaşamak ise, yaşamak o kadar güzel, o kadar sevinç verici bir şey ki! diyordu. Annem Ah evlâdım, nasıl neşelenebilirsin? Bütün gece ateşler içinde yanıyor, öksürüyorsun, hem de öyle öksürüyorsun ki, neredeyse göğsün parçalanacak. diyordu. Ağabeyim Anneciğim ağlama, hayat cennettir! Bizler, hepimiz şimdi cennetteyiz, yalnız bunu düşünmek istemiyoruz, oysa bunun böyle olduğunu kabul ettiğimiz gün. bütün dünya gerçekten cennet olacaktır! diye karşılık veriyordu. Herkes de sözlerine hayret ediyordu. Öyle garip ve kesin konuşuyordu. Herkes heyecanlanıyor, herkes ağlıyordu.

Evimize ahabplarımız geliyordu. Ağabeyim onlara da: Sevgili dostlarım, ben size ne yaptım ki, beni seviyorsunuz? Neden bana karşı sevgi gösteriyorsunuz? Nasıl oluyor da, bunu daha önceden bilemedim? Nasıl oluyor da, bu sevginize önceden değer vermedim?•• diyordu, içeriye giren uşaklara da şöyle diyordu: Sevgili Dostlarım, değerli dostlarım benim! Bana ne diye hizmet ediyorsunuz? Ben buna değer miyim? Eğer Tanrı acır da beni hayatta bırakırsa, size hizmet ederim. çünkü herkes birbirine hizmet etmelidir.

Annem bu sözleri dinlerken başını sallıyor: Sen Anları hasta olduğun için söylüyorsun diyordu. Anneciğim, benim tek sevincim, anneciğim, dünyada beyler de uşaklar da olmalı. Böyle olunca, ben kendi uşak

II — F: 10146

147

larımın hizmetkârı olsam ne çıkar? Onlar bana nasıl hizmet ediyorlarsa, ben de onlara hizmet etmek isterim. Sonra sana bir şey söyleyeyim anneciğim; aramızda her birimiz herkese karşı suçluyuz. Ben ise herkesten fazla suçluyum!

Annem bu sözünü işitince güldü. Hem ağlıyor hem gülüyordu: (Canım senin tüm insanlara karşı ne suçun var? Onların arasında katiller, haydutlar vardır. Sen ise daha günah işlemek için vakit bile bulanuraisındır. Niçin kendini herkesten fazla suçluyorsun? dedi. Bunun üzerine ağabeyim şunları söyledi: Anneciğim, canım, ruhum anneciğim (birden böyle beklenmedik tatlı sözler söylemeye başlamıştı) ruhum, sevgili anneciğim benim! Şunu bil ki, gerçekten her insan, herkese karşı yapılan herşeyden ötürü suçludur. Bunu sana nasıl anlatacağımı bilemiyorum. Ama hissediyorum ki, hem de içimde bir acı uyandıracak şekilde hissediyorum ki, bu öyledir. Şimdiye dek nasıl da öyle yaşamış, birbirimize kızmış ve hiçbir şey bilmemişiz?

İşte her gün uyandıktan sonra, hep gittikçe daha çok duygulanıyor, daha çok seviniyor ve bütün varlığını saran sevgi ile içi titriyordu. Bazen doktor gelirdi. Eisenstein diye bir doktordu bu. Ağabeyim: Eh, söyle bakalım doktor, bir gün daha yaşıyacak mıyım? diye sorardı. Şaka ederdi onunla. Bazen doktor ona: Daha aylarca, yıllarca yaşıyacaksınız, derdi. Bunun üzerine ağabeyim: Canım ne diye günleri sayalım? Bir insanın mutluluğun ne olduğunu öğrenmesi için bir gün bile yeter. Sevgili dostlarım! Ne diye birbirimizle darılıyor, birbirimiz karşısında böbürleniyoruz? Neden birbirimize karşı kin güdüyoruz? Çıkıp doğru bir bahçeye gidelim, orada gezip eğlenelim. Birbirimizi sevmeğe, birbirimizi övmeğe, kucaklamağa başlayalım, yaşantımızı kutsayalım.

Doktor, annem onu kapıya kadar uğurladığı vakit:

Oğlunuz artık dünyada uzun bir süre yaşamıyacak. Hastalıktan zihni bulanıyor artık demiş. Ağabeyimin odasının pencereleri bahçeye bakıyordu, ihtiyar ağaçlarla dolu gölgeli bir bahçemiz vardı. Ağaçlarda baharın müjdeleyen ve o yıl erken gelmiş göçmen kuşlar, ağabeyimin odasının pencereleri önünde ötüşüp duruyorlardı. İşte bir gün ağabeyim onları hayran hayran seyrederken, birden o kuşlardan özür dilemeğe başladı: Tanrının küçük kuşları, sevinçli küçük kuşlar, beni bağışlayın, çünkü sizlere karşı günah işledim diyordu. Artık bunu aramızda hiç kimse anlayamıyordu. Ağabeyim ise sevinçten ağlıyor: Evet, etrafımda Tanrı'nın yarattığı bu güzellikler varken, kuşlar, ağaçlar, kırlar, gökler varken, bir ben utanç

verecek bir yaşantı içindeydim. Bir ben herşeyi lekeledim. Bu güzellikleri hiç ama hiç görmedim. diyordu. Annem bazen ağlamağa başlıyordu: Sen artık üzerine fazla günah yükleniyorsun diyordu. Ağabeyim ise: Anneciğim, biricik sevinç kaynağım benim, ben üzüntümden değil, sevinçten ağlıyorum. Onların karşısında suçluluk duymayı kendim istiyorum. Yalnız bunu sana anlatamıyorum. Çünkü onları nasıl seveceğimi bile bilemiyorum.. Ziyarı yok, ben herkesin karşısında günah işlemiş bir insan olayım! Böylece hepsi beni bağışlarlar. Cennet dediğin Şey de budur zaten. Ben şimdi cennette değil miyim sanki? diye cevap veriyordu.

Daha birçok sözler de söyledi. Artık hatırlamıyorum hepsini. Herbirini burada anlatmama da imkân yok. Bir seferinde hatırlıyorum, odasına tek başıma girmiştim Yanında kimse yoktu. Akşam vaktiydi, pıpırıl pırıl bir aksam. Güneş daha batmamıştı, ve odayı egri gelen ışıklarla aydınlatmıştı. Ağabeyim işaretle yanına çağırırdı. Bunu görünce hemen yanına git. İki eliyle beni omuzlarımdan tuttu, çok duygulanbelli eden bir bakışla yüzüme baktı. Sevgiyle bayüzüme; önce hiçbir şey söylemedi. Yalnız işte

148

böyle bir dakika kadar yüzüme baktı. Sonra: Eh şimdi git eğlen, benim yerime sen yaşa dedi. O zaman yanından ayrıldım, eğlenmeye gittim. Sonradan da ömrümde defalarca, gözlerim dolu dolu olarak, onun nasıl bana kendi yerine yaşamayı emrettiğini hatırladım.

O zamanlar ağabeyim daha bir çok böyle, o vakitler anlayamadığımız ama çok güzel ve şaşılacak sözler söyledi. Ölümü ise Paskalya'nın üçüncü günü oldu. Akli basındaydı. Gerçi artık konuşmuyordu ama değişmemişti. Son saati gelip çatıncaya dek hiç değişmedi: Hep bize sevinçle bakıyordu. Gözlerinde bir neşe vardı. Bakışları ile hep bizi izliyor, gülümsüyor, bizi yanına çağırıyordu. Kentte bile ölümünden çok söz edildi. Ama bütün bunlar, beni, çok ağladığım halde, kendimi bilmez derecede sarsmadı. O zamanlar daha gençtim. Çocuktum, öyleyken herşey yüreğimde silinmeyen bir iz bıraktı. İçime gizli bir duygu kok saldı. Zamanı gelince içimdeki o gizli izlenimlerin hepsi yüzeye çıkacak, o zaman olayların tepkisi görülecekti... Gerçekten de öyle oldu.

b) Kutsal Kitabın Zosima dedenin yasantısmdaki etkisi...

O zaman anneciğimle yalnız kaldık. Kısa bir süre sonra iyi ahbablarımızdan bazıları ona: "Bakin artık bir tek oğlunuz kaldı. Fakir de değilsiniz, başkalarına göre epey paranız var? O halde neden oğlunuzu Petersburg'a göndermiyorsunuz? Burada kalarak, zengin, tanınmış bir hanım olarak yasayabilirsiniz, arna oğlunuzun kısmetine de engel olursunuz, dediler. Böylece, annemi beni Petersburg'daki askerî okula götürmesi, sonra da imparatorun hassa alayına girmemi sağlaması için kandırdılar. Anneciğim uzun bir süre kararsızlık içinde kaldı. Son kalan oğlundan ayrılmağa bir türlü gönlü razı olmuyordu. Ama gene de (gerçi epey göz yası döktü ama) kararını verdi. Bu şekilde davranarak mutluluğumu sağlayacağına inanıyordu.

149

Beni Petersburg'a götürüp okula yerleştirdi. O günden sonra onu bir daha da görmedim. Çünkü annem üç yıl sonra öldü. Bütün bu üç yıl ağabeyimle ikimiz için üzümlü durmuş, içi titirmiş hep. Baba ocağından yalnız değerli anılarla ayrıldım. Değerli diyorum, çünkü bir insanın baba ocağında geçirdiği ilk çocukluk yıllarının anılarından daha değerli bir şey olamaz. Bu her zaman öyledir. Hattâ, sözü geçen ailede az bir sevgi ve birlik olsa bile. Evet, en kötü bir aileden bile değerli anılar kalır. Yeter ki, insanın ruhu değerli olanı aramak yeteneğine sahip olsun.

Ailemizle ilgili anılara daha çocuk olduğum halde öğrenmeğe çok merak sardığım Kutsal Kitap'la ilgili anıları da katıyorum. O zamanlar elimde bir kitap vardı. Kutsal Tarih kitabı, içinde çok güzel resimler vardı. Adı: Eski ve Yeni Ahitten yüz dört Kutsal Hikâye idi. Okumayı da zaten o kitaptan öğrendim. Şimdi, bile o kitap burada rafta duruyor. Onu çok değerli bir anı olarak saklıyorum.

Ama daha okumayı öğrenmeden de, henüz sekiz yaşında iken, bir gün içimde nasıl bir dini seziş, bir duygu uyandırdığını hatırlıyorum. Annem beni, ama yalnız beni (ağabeyimin o sırada nerede olduğunu hatırlamıyorum) Büyük Perhiz Haftası içinde, Pazartesi günü. ayine götürmüştü. Hava açıktı. Şimdi o anı hatırlıyorum da, gözlerimin önünde buhurdandan, günlük dumanının nasıl yavaş yavaş yukarı doğru yükseldiğini, yukardan da, tanrının gönderdiği ışıkların kubbe şeklindeki damdan, daracık bir pencereden bize doğru nasıl döküldüğünü, dumanın da dalga dalga yükselerek ışıkların içinde nasıl eridiğini tekrar görür gibi oluyorum. Etrafıma heyecanla bakıyordum ve o sırada dünyaya geldiğimden beri ilk kez bilinçli olarak Tanrının ruhuma ektiği tohumu hissettim.

Tapmağın ortasına, elinde büyük bir kitapla bir çıktı. Kitap o kadar büyüktü ki o zaman ba150

na sanki delikanlı onu güçlükle taşıyormuş gibi geldi. Çocuk kitabı kürsünün üzerine koydu, açtı ve okumaya başladı. O zaman ilk kez olarak Tanrı Evi'nde nelerin okunduğunu biraz sezer gibi oldum. Vaktiyle Uz ülkesinde doğru sözlü, Eyüb isminde bir adam yaşıyormuş. Bu adamın pek çok serveti varmış. Şu kadar devesi, şu kadar koyunu ve merkebi varmış. Çocukları hep evlenip dururlarmış. Eyüb de çocuklarını çok sever, onlar için belki eğlenirken günah işlemişlerdir diye dua edermiş İşte günün birinde, Tanrı çocuklarıyla birlikte İblis de Tanrının huzuruna çıkar. Bütün dünyayı ve yeraltını dolaştığını söyler. Tanrı ona :

— Peki, kulum Eyüb'ü de gördün mü? diye sorar. Sonra da İblis'e o yüce, o dine bağlı kulunu örnek göstererek onu över. İblis Tanrı'nın bu sözlerine alaylı alaylı güler:

— Onu bana teslim et! Görürsün, kulun sana karşı isyan edecek, adını lânetliyecektir, der.

Bunun üzerine Tanrı o doğru yolda olan ve bu kadar sevdiği kulunu İblis'e teslim eder İblis de Eyüb'ün çocuklarını doğru yoldan çevirir, sürüsünü dağıtır, servetini savurur. Bütün bunlar başına gelince, Eyüb birden Tanrı'nın gönderdiği bir yıldırımla çarpılmış gibi üzerindeki bütün giysileri param parça eder, kendini toprağın üzerine atar ve: Ana rahminden dünyaya çıplak olarak geldim, toprağa yine çıplak olarak döneceğim. Neyim varsa Tanrı verdi, gene Tanrı geri aldı. Tanrının adı yüzyıllar sona erinceye dek, kutsal olsun!

Pederler, öğretmenler, şimdi döktüğüm gözyaşlarını hoş görün. Çünkü şu anda çocukluk yıllarımı yeniden yaşıyormuşum, gene o sekiz yaşındaki göğsümle soluk alıyormuşum gibi oluyorum. O anda hikayedeki develer de, Tanrıyla böyle konuşan İblis de, kulunu böyle felâkete bırakan Tanrı da: Beni cezalandırdığın halde adın mübarek olsun diyen Kulu da tapınakta duyulan o tatlı: Dualarım kabul olunsun ilâhisi de,

151

papazın elinde tuttuğu buhurdandıktan yükselen günlük dumanı da, diz çökerek yapılan dua da hayalimi öyle etkiledi ki! O günden beri bu kutsal hikâyeyi (hattâ onu daha dün tekrar okudum) gözlerim dolmadan okuyamıyorum. Bu hikâyede o kadar yüce, o kadar gizli, o kadar sözle anlatılamıyacak derin bir anlam var ki!

Sonradan alaycı ve dini kötüleyen bazı insanların, bazı gururlu sözlerini işitmişimdir. Efendim, nasıl oluyormuş da Tanrı en çok dine bağlı kullarından birini İblis'e eğlence olsun diye veriyormuş? Nasıl oluyor da, çocuklarının kendisinden alınmasına razı oluyormuş, nasıl oluyor da kulunu hastalıklar ve yara bere içinde bırakarak, yaralarındaki cerahati bir çömlek parçasıyla temizlemek zorunda kalmasına göz yumuyormuş? Hem de bunu tek İblis'in karşısında: Bak aziz kulum, bana karşı beslediği bağlılık uğruna işte bütün bunlara dayanabilir! diye övünmek için yapması, akıl alır şey değilmiş. Ama, bu işin içinde yüce, gizli bir anlam var! Burada, dünyanın geçici yönü ve ölümsüz gerçek olarak kabul edilen şeyin karşısında, ölümsüz olan asıl gerçek, örnek olarak alınan bir olayla gösteriliyor. Burada Tanrı tıpkı evreni yarattığı ilk zamanlarda: Yarattığım şey gerçekten iyi diye, her gün nasıl bir memnunluk duyduysa, aynı şekilde Eyüb'e bakarak kendi yarattığı varlıktan memnunluk duyuyor. Eyüb de Tanrı'nın adını göklere çıkararak gene yalnız O'na hizmet etmiş olmuyor, aynı zamanda Tanrı'nın yarattığı bütün varlıklara yüzyıllar boyu arka arkaya gelecek olan kuşaklara da hizmet etmiş oluyor. Çünkü kendisi bu görevi yerine getirmek için yaratılmıştır.

Ah, Tanrım! O nasıl kitaptır! İçinde alınacak ne dersler vardır! O Kutsal Kitap nasıl bir mucizedir! Onunla birlikte insana ne büyük bir güç verilmiştir! O kitapta sanki tüm evrenin ve dünyada yasıyan çeşit çeşit karakterdeki insanların bir özeti vardır. Her şeyin orada adı vardır ve her şey orada önceden yüzyılların

153

sonuna dek gösterilmiştir. Nice sırlar açıklanmış, nice gerçekler ortaya atılmıştır. Hikâyede Tanrı Eyüb'ü gene eski durumuna getirir. Ona yine servet bağışlar. Aradan birçok yıllar geçer, sonunda da Eyüb'ün yeniden çocukları olur. Eyüb de yeniden dünyaya gelen bu çocuklarını sever. Ah Tanrım! İnsan şaşırıp kalır. Nasıl oluyor da, Eyüb bu yeni çocuklarını sevebiliyor? Madem ki, o ilk çocukları yok, madem ki onlardan yoksun kaldı? diye düşünebilir. Çocuklarını hatırladıkça, tam anlamıyla mutlu olması, yeni çocuklarıyla sanki onlar eskiden beri sevdiği o ilk çocuklarıymış gibi yaşamasına imkân var mı? Ama işte bu mümkün, evet mümkündür! İnsan yaşantısındaki sırta uyan eski bir acı, zamanla yavaş yavaş, sessiz tatlı bir hüznün haline gelir. Kanı kaynatan gençliğin yerini, yumuşak, bulutsuz ihtiyarlık alır. Her gün doğan güneşi kutsarım! Yüreğim eskisi gibi ona şarkılar besteler. Ama artık daha çok güneşin batışını

seviyorum, battığı andaki eğri ışınlarını. Onlarla "birlikte de içimde canlanan tatlı bir duygu ile hüznü dolu tatlı anıları, Tanrı'nın kutsadığı tüm o uzun ömrüm boyunca bağlandığım insanların hayallerini seviyorum. Tüm olup bitenlerin üzerinde de Tanrı'nın, insanları duygulandıran, barıştıran, herşeyi içine alan gerçeği vardır!

Ömrüm artık sona eriyor. Bunu biliyor ve anlıyorum. Ama sağ kaldığım sürece, yaşadığım her gün biraz daha, dünyadaki yaşantımın yepyeni, sonsuz, bilinmeyen ve yakında kavuşacağım bir hayata bittiğini hissediyorum. Bu yeni hayatı sezişim, ruhumu heyecanla dolduruyor, zihnim aydınlanıyor ve yüreğim sevinç gözyaşlarıyla doluyor... Dostlar öğretmenler, işittim ki... (hem de bunu bir değil, kaç kez işitmişimdir. Hele şimdi, bu, özellikle son zamanlarda çok daha sık işitilen bir şey olmuştur) bizde, Tanrı sözünü yaymak görevini üzerine almış olanlar, en çok da köy papazları, her yerde, göz yaşı dökerek durumlarına kötülüğünden, düşkün bir hale geldiklerinden şikâyet ediyorlarmış. Hattâ başkalarını şuna inandırmaya çalışıyorlarmış ki (bunu yazdıkları yazılarla bile açıklamışlardır, bunu kendim de okumuşumdur) bugün artık halka kutsal kitabı öğretmelerine imkân yoktur. Bunu yapamazlarmış. Çünkü durumları malî bakımdan kötüymüşve eğer artık Lüter'cilerle dinin doğru yolundan sapanlar gelip sürüyü başka yola yöneltmeye çalışırlarsa, varsın çalışsınlarmış, onlara engel olunamazmış; buna önlemek için elimizde maddî imkânlar azmış.

Yazık. Onları düşünerek diyorum ki: Tanrı, onlara bu kadar değer verdikleri maddî imkânlardan daha çoğunu nasip etsin! Çünkü şikâyetleri yerindedir. Ama şunu gerçek olarak belirtmek istiyorum ki, bundan suçlu olan biri varsa, gene biziz. Suçun yansınsın biz taşıyoruz! Çünkü insanın fazla bir zamanı olmasa, şikâyeti haklı olsa, hattâ tüm zamanını çalışmak ve ihtiyaçlarını gidermek için uğraşıp didinme bile, gene de hiç olmazsa tüm bir hafta içinde tek bir saat olsun bulabilir,, o bir saatte de Tann'yı anabilir. Hem, insanın bütün yılı çalışmakla geçmez ki!

O şikâyet eden, haftada bir kez, akşam vakti, önce yalnız çocukları bir araya toplasa, babalar da söylediklerini işitince gelmeğe başlarlar. Zaten bu iş için saraylar kurmağa lüzum yok ki. Sadece kendi evine buyur et, yeter. Korkma, onlar izbeni kirletmezler. Zaten onları bir saat için toplamış olacaksın. Aç bakalım onlara bu kitabı, anlaşılması zor, bilimli sözleri kullanmadan, ukalâlık etmeden, kendini onlara üstün görmeden okumaya başla. Duygulanarak, şefkatle, onlara bu kitabı okumaktan, onların da seni dinlediklerinden ve sözlerimi anlamalarından memnunluk duyarak, bu sözlerden kendin de zevk duyarak oku. Yalnız arada bir dur. basit insanların anlayamayacağı herhangi bir sözü onlara açıkla. Üzülme, onlar hepsi anlarlar. Hristiyan yüre154

155

Ği taşıyan herşeyi anlar! Onlara Sare ile İbrahim'i, İshak ile Rebecca'yı, Yakub'un nasıl Laban'a gittiğini, rüyasında Tanrı'yla nasıl boy ölçüştüğünü, nasıl: Burası korkunç bir yerdir dediğini anlatan hikâyeleri oku! O zaman basit halkın dine bağlı zihnini şaşırtmış olursun. Onlara, özellikle çocuklara, kendi kardeşlerini, sevimli bir delikanlı olan Yusuf'u, rüyaları gerçek çıkan ve büyük bir peygamber olan Yusuf'u köle olarak satan, babalarına da oğlunu bir canavarın parçaladığını söyliyerek kardeşlerinin kanlı giysilerini gösteren çocukların hikâyesini oku. Sonradan bu kardeşlerin buğday almak için nasıl Mısır'a geldiklerini ve artık nüfuzlu bir saraylı olan Yusuf'u nasıl tanımadıklarını, Yusuf'un da nasıl kardeşlerine acı çektiğini, onları nasıl suçladığını, küçük kardeşi Bünyamin'i nasıl alıkoyduğunu, bütün bunları yaparken de kardeşlerine karşı nasıl hep sevgi duyduğunu, bu sevgiyi duya duya nasıl: Sizi seviyorum, ama sevdiğim halde size acı çektiyorum dediğini oku

Çünkü Yusuf tüm ömrünce daima kardeşlerinin kendisini nasıl sıcak çölün bir yerinde, kuyu başında tacirlere sattığını, kendisinin de ellerini bükerek nasıl ağladığını ve ağabeylerine kendisini yabancı bir ülkeye götürülmek üzere köle olarak satmamaları için nasıl yalvardığını bir an için olsun unutmamıştır. Bunca yıl sonra onları karşısında görünce içinde onlara karşı gene sonsuz bir sevgi duymuştur, ama gene de onları sevdiği halde üzmüş, onlara acı çekirmiştir. Sonunda çektiği bu acılara yüreği dayanamıyarak kardeşlerinin yanından ayrılır, gidip yatağının üzerine atılarak ağlar. Sonra yüzünü silerek neşe içinde gözleri sevinçle dolu olarak gene kardeşlerinin yanına gelir, onlara: Ağabeylerim, ben Yusufum, sizin kardeşinizim." der.

Hikâyeyi okumağa devam ederek, ihtiyar Yakub'

un sevgili oğlunun sağ olduğunu öğrenince nasıl sevindiğini, nasıl ülkesinden ayrılıp, hemen kendini Mısır'a attığını, o yabancı ülkede nasıl öldüğünü, ölmeden önce de o ürkek ve sevgi dolu yüreğinde herkesten gizlediği bir şeyi, yüzyıllar boyu etkisi sürecektir olan vasiyetinde büyük bir söz ederek açıkladığını, bütün evrenin beklediği Büyük Umudun, insanlığın yolunu gizlediği barıştıracının ve yüce

Kurtarıcının kendi soyundan, Yehuda soyundan çıkacağını bildirdiğini öğrensin!

Pederler, öğretmenler, bir çocuk gibi, çoktandır bildiğiniz ve benden çok daha becerikli, çok daha akla uygun olarak gene bana öğretebileceğiniz şeylerken söz diyorum diye beni bağışlayın, bana darılmayın! Bunları sadece coşkun bir heyecan duyduğum için söylü3'orum. Gözyaşlarımı da hoş görün. Ağlıyorum, çünkü bu kitabı severim! Varsın Tanrı'nın sözlerini bildiren o kişi de ağlasın ve kendisini dinliyenlerin yüreklerinde bir yankı meydana geldiğini görsün. İnsanın ruhu yalnız küçük, mini mini bir tohuma muhtaçtır; bu tohumu basit halkın ruhuna attın mı, artık o tohum ölmez, onun ruhunda ömrünün sonuna kadar yaşar. Karanlığın ortasında, günahlarının pislikleri arasında aydınlık bir nokta gibi, yüce bir anı gibi, gizli kalır. Hem fazla konuşmaya, fazla öğretmeye de ihtiyaç yoktur; halkın kendisi herşeyi kolaylıkla anlar. Sanıyor musunuz ki, basit halk bunu anlamaz? Bir deneyin, daha sonra hal'a güzel Ester ile gururlu Vashi'nin insanı duygulandıran acıklı hikâyesini ya da balinanın karnındaki Yunus peygamberin hikâyesini okudun. Bu arada Tanrı'nın sözlerini de okumayı ihmal etmeyin. En iyisi, onları Luka'nın İncilin'den okuyun. (Ben öyle yapardım.) . Sonra da Havarîlerin işlemlerinden aziz Paul'un dine nü (Hele bunu muhakkak, muhakkak okuyun!) sonunda da Azizlerin Yaşantıları kitabından hiç azsa Tanrı kulu Aleksey'in ve din uğruna çile çenier arasında en mutlu kadınlarından birinin, bu ,156

r

157

yüklerin en büyüğü, Tann'ya ve isa'ya bağlı Mısırlı. Maria ananın hikâyesini okuyun. Bu basit hikâyelerle halkın yüreğini sızlatabilirsin. Hem de bunu haftada yalnız bir saat ayırarak yapabilirsin. Bunu yapan halkın yumuşak yürekli ve kadir bilir olduğunu, teşekkür etmek için beklediğini, aldığı yüz mislini verdiğini gerektir. Halk din adamının fakirliğini ve dokunaklı sözlerini hatırlıyarak ona seve seve yardım edecektir, evinde bile gereken yardımda bulunacaktır, üstelik eskisinden daha çoğunu saygıyla bağışlayacaktır. Böylece işte din adamının maddî imkânları çoğalmış olacaktır. Bu iş o kadar basittir ki, bazen bunu söylemekten bile çekiniriz. Çünkü bunu bir söyledin mi, seninle alay ederler. Oysa bu ne kadar doğru bir şeydir! Kim Tann'ya inanmıyorsa, Tanrı'nın sözünü bildirenlere de inanmayacaktır. Tanrının sözünü bildirenlere kim inanırsa, o Tanrının Kutsal Varlığını görecek. Hattâ önceden ona inanmasa bile... Ancak halkın kendisi ve onun ruhundaki güç toprağımızdan kopmuş olan kâfirleri doğru yola döndürecek. Hem örnek verilmezse, İsa'nın sözü nedir ki? Tanrı'nın sözünden yoksun bir halkın sonu felâkettir. Çünkü insan ruhu onun sözüne ve tüm güzelliklere susamıştır. Çok eskiden, gençliğimde, daha doğrusu bundan kırk yıl kadar önce, peder Anfim ile birlikte tüm Rusya'yı dolaşıyor, manastırımız için sadaka topluyorduk. Bir kez üzerinden gemiler geçen büyük bir nehrin kıyısın da balıkçılarla birlikte geceledik, yanımıza yakışıklı bir delikanlı, bir köy delikanlısı geldi. Görünüşte on sekiz yaşlarında kadar vardı. Ertesi günü, nehirde bir tüccarın mavnasını çekmek için gideceği yere varmak üzere acele ediyormuş, içinden gelen duygulara kulak kabar' tıyormuş gibi bir tavırla önüne baktığını, gözlerinin; aydınlık bir bakışı olduğunu farketmiştim. Gece ıslık sessiz ve ılıktı. Bir Temmuz gecesiydi. Nehir geniş suların üzerinde buğu yükseliyor, bize serinlik veriyordu. Bazen bir balık suların üzerinden hafifçe sıçrıyor, „şap diye tekrar suya düşüyordu. Kuşlar susmuştu. her taraf sessiz, herşey huzur içindeydi. Tüm varlıklar Tanrıya dua ediyorlardı. Yalnız ikimiz uyumuyorduk. Bir ben, bir de o delikanlı. İkimiz Tanrı'nın yarattığı bu dünyanın güzelliğinden ve "O nün büyük sırrından söz etmeğe başladık. Her ot, her böcek, her karınca, hattâ altın kanatlı anlar bile. hepsi şaşılacak bir şekilde, akılları olmadığı halde, gidecekleri yolu biliyor. Tanrı'nın sırrına tanık oluyor. Tanrı'nın iradesini durmadan gerçekleştiriyorlardı. Bunlardan söz edince farkettim ki, delikanlının ateşli bir yüreği var. Bana ormanı, ormandaki kuşları sevdiğini söyledi. Meğer kendisi kuş tutmakla geçinirmiş. Herbirinin ötüşünü anlarım, her bir kuşu nasıl avlayacağını bilirmiş. 'Ormanda olanlardan daha güzel bir şey bilmiyorum ben! diyordu. <Evet, ormanda herşey güzeldir. Ben de ona "Gerçekten öyle, dedim. Ormanda herşey iyi ve güzeldir, çünkü orada ne varsa hepsi gerçektir, örneğin atı ele alalım. At yüksek bir hayvandır, insana yakın bir hayvandır. Ya da insanı besleyen, insan için çalışan, yorgun ve düşünceli duruyormuş gibi görünen öküzü elele alalım. Öküzün gözlerini düşün: O ne yumuşakuktur, kendisini sık sık, hem de hiç acımadan döven insana karşı ne bağlılıktır o! Ne kin bilmeyen bir sevgi, ne büyük bir güven ve ne güzelliği o gözlerinde olan.. Hayvanın hiçbir günahı olmadığını bilmek bile insanı Uygulandırır. Çünkü dünyada insandan başka tüm Arlıklar günahsızdır. Hem de İsa hayvanlara bizden daha önce gelmiştir!

Delikanlı :

— İnanılmaz şey! Demek onların da İsa'sı var öy la mi? diye sordu.

~— Başka türlü olabilir mi? dedim. Kelâm tüm var158

159

İlklar içindir. Bütün yaratıklar, tüm varlıklar, en küçük bir yaprak bile Kelâm'a yönelmiştir. Her biri Tanrı'nın adını göklere çıkarır, gözyaşları dökerek İsa'ya yalvarır, bunu da kendi günahsız yaşantısının sırrına uyarak yapar. Bak, görüyor musun? Ormanda korkunç, azgın, canavar gibi bir ayı dolaşıyor, ama o azgın ayının bile hiçbir günahı yoktur.

Böylece ona birgün ayının ormanda, küçük bir hücrede yaşayan bir veliye nasıl geldiğini, velinin hayvana nasıl acıdığını ve hiç korkmadan hücrelerinden çıkıp ona bir parça ekmek vererek: Haydi, git, İsa yardımcın olsun dediğini, o canavarın da söz dinliyerek uslu uslu ve hiçbir zarar yapmadan oradan uzaklaştığını anlattım. Delikanlı ayının hiçbir zarar vermeden çekilip gitmesine, Hazreti İsa'nın onu da korumasına şaşı kaldı, çok duygulandı.

— Ah, bu ne kadar güzel bir şey! dedi. Herşeyin Tanrı'ya ait olması ne kadar güzel, ne kadar mucizeli bir şey!

Oturuyor, sessiz sessiz, tatlı tatlı, bir şeyler düşünüyordu. Anladım ki, dediklerimi anlamış. Sonra yanımda hafif, günahsız bir varlığa yakışır tatlı bir uykuya daldı. Tanrı gençleri korusun! O zaman ben de hemen uyumadan önce dua ettim. "Tanrım dünyayı barışa kavuştur, yarattığın tüm insanları aydınlat! dedim.

c) Zosima dedenin daha manastıra girmeden önceki yaşantısının, gençliğinin anılan

DÜELLO

Petersburg'da, harp okulunda uzun bir süre kaldım. Hemen hemen sekiz yıl kadar. Aldığım yeni terbiye yüzünden, çocukluktaki izlenimlerimden birçoğu ru' humda derinlere gömüldü. Ama gene de hiçbir şeyi unutmuş değildim. O izlenimlerin silinir gibi olmasına Karşılık, o kadar çok yeni alışkanlıklar, hattâ yeni kanılar edindim ki, neredeyse yabanî, acımak nedir bilmeyen, saçma bir varlık oldum. Fransızca ile birlikte, sosyete de nasıl davranacağımı ve nezaket kurallarını öğrendim; bunlar varlığıma sürülen bir cila gibiydi. Askerî okulda bize hizmet eden erlere gelince, hepimiz onları tam anlamında birer hayvan sayıyorduk. Ben bile öyle düşünüyordum. Hattâ belki bu konuda başkalarından daha sert olmuştum, çünkü arkadaşlarımdan daha kolay etki altında kalıyordum. Subay çıktığımız vakit, alayımızın şerefine lekeliyen bir şey olsa, hemen bu lekeyi temizlemek için kanımızı dökmeğe hazırдық. Gerçek şeref duygusunun ne olduğunu ise aramızda hiç kimse bilmiyordu. Birimiz bunun ne olduğunu öğrenecek önce kendimiz onunla alay ederdik. Sarhoşlukla, serserilikle ve gözümüzü budaktan esirgememekle neredeyse gurur duyuyorduk. Kötü insanlardık demek istemiyordum. Bütün o gençler aslında iyi insanlardı, ama davranışları kötüydü. Hele ben, herkesten baskındım. İşin en önemli noktası şuydu: O sırada elimde para vardı. Bu yüzden kendi keyfime göre bir yaşantı düzenlemiştim. Genç bir insan olarak içimden gelen bütün eğilimleri tatmin ediyordum. Ölü dizgin yaşıyordum, kendimi kapıp koyvermişim.

Ama şaşılacak bir şey vardı, bu yaşantıya rağmen o zamanlar kitap ta okuyordum. Hem de büyük bir zevk Duyarak okuyordum onları. Yalnız Kutsal Kitap'ın kapağını hemen hemen hiçbir zaman açmıyordum. Ama onu hiç yanımdan ayırmıyordum. Nereye gidersem o kitabı da götürüyordum. Gerçekten kendim de farkında olmadan o kitabı gözüm gibi saklıyordum. Belki bir gün, bir ay, ya da bir yıl lâzım olur diye.

Böylece orduda dört yıl hizmet ettikten sonra, en sonunda ken160

161

dimi K... kentinde buldum. Alayımız o zaman bu kentte konaklamıştı.

Kentteki sosyete çok çeşitli, kalabalık, eğlenceli, konuksever ve zengindi. Beni her yerde iyi karşılıyorlardı. Çünkü neşeliydim. Aynı zamanda fakir olmadığım da biliniyordu; bu ise, sosyete de oldukça önemli bir şeydi. İşte o sırada herşeyin başlamasına yol açan bir olay meydana geldi. O sıralarda genç, çok güzel, zeki, namuslu, yumuşak başlı, vicdanlı bir genç kıza takılmağa başladım. Kendisi saygı değer bir ana babanın kızıydı. Annesi ile babası öyle önemsiz kişiler değildi. Servetleri, nüfuzları vardı, birçok bakımlardan güçleri olan insanlardı. Beni daima şefkatle, candan karşılıyorlardı.

Birden o genç kızın bana karşı bir eğilimi varmış gibi bir duyguya kapıldım. Böyle bir hayale kapılınca da tüm varlığım tutuştu. Ancak sonradan şunu kesin olarak anladım ki, gerçekte başlangıçta ona karşı hiç de öyle büyük bir sevgi duymuyormuşum. Sadece zekâsına ve o yüksek karakterine hayran olmuştum, ki bu

da şaşılacak bir şey değildi. Onu sevdiğimi sanmama rağmen, o sırada içimdeki egoizm, ona talip olmama en? gel oldu. Genç yaşta, üstelik elimde pa ra varken, bekarlığın o çekici ve ahlâksızca eğlencelerinden, o özgür yaşantısından ayrılmak bana ağır, korkunç bir şey olarak görünüyordu. Ama gene de ona talip olmak niyetinde olduğumu ima ettim. Yalnız, son adımı, belki bir şey olur diye, her ihtimale karşı kısa bir süre için ertelemiştim.

Bu sırada beni iki ay için başka bir eyalete görev le gönderdiler. İki ay sonra, geri dönünce bir de öğreniyorum ki, kızcağız kentteki zengin çiftlik sahiplerinden. biri ile evlenmiş. Kocasını gerçi yaşça benden büyükmüş ama gene de geriçmiş. Başkentte ve en yüksek sosyete de tanıdıkları varmış. Oysa benim öyle bir şeyim yoktu. Aynı zamanda hem çok nazik, hem de yüksek tahsilli bir adammış. Tahsilden yana ise benim sözüm bile ola

mazdı. Bu beklenmedik olay beni o kadar şaşırtmıştı ki, zihnim karmakarışık oldu. İşin asıl önemli yönü de şu: o sırada öğrendiğime göre, o genç çiftlik sahibi bu kızla çoktandır nişanlıymış. Meğer ben de onu evlerinde defalarca görmüşüm, ama kendi üstünlüğüme olan inancım gözlerimi o kadar bağlamış ki, onun varlığını bile farketmemişim.

Ama işte en çok gücüm giden de bu oldu. Nasıl oluyor da hemen hemen herkes bunu bildiği halde, bir benim bundan haberim yoktu? Bunu düşündükçe birden içimde dayanılmaz bir öfke duymağa başladım. Yüzüm kızarak kimbilir kaç defa, az kalsın kıza sevgimi açıklayacak gibi olduğumu hatırlıyor ve o zamanlar kendisi beni susturmadığı ya da durumunu bana bildirmedikleri için, benimle alay ettiğini düşünüyordum. Sonradan tabii gerçekten benimle eğlenmediğini, aksine böyle konuşmağa başladığım vakit, şaka ederek sözümü kestiğini, bambaşka konulardan söz açtığını hatırladım Ve düşüncelerimin yanlış olduğunu anladım. Ama o sırada bunu yapabilecek durumda değildim. Aksine yüreğim intikam hırsı ile tutuşuyordu.

Hayretle hatırlıyorum ki, o intikam hırsı, o kin bana çok ağır hem de tiksiniyecek bir şey gibi geliyordu. Karakter bakımından yumuşak bir insan olduğum için, hiç kimseye uzun bir süre kıyamazdım. Kendimi zorla kışkırtıyor gibiydim. Sonunda böyle kendimi kızıştıra kızıştıra, öyle bir öfke duymağa başladım ki, Çirkin hattâ saçma davranışlarda bulundum. Bir fırsatını bekledim ve bir gün kalabalık bir toplantıda, birden rakibime asıl nedenle hiç ilgisi olmıyan bir bahane ile, o sıralarda tartışılması moda olan düşünceleri ile alay ede ede hakaret etmek imkânını buldum. Bu iş 1826 yılında olmuştu. Sonradan bazı insanların söyledikğine göre, o adamla zekice, tam lâfı geidiğine koyaalay etmişim.

II — F: 11162

Sonradan adamı benimle tartışmağa zorladım ki, o benim meydan okuyuşumu gerektiği gibi karşıladı, aramızdaki büyük ayrılığa rağmen, benimle düello etmeği kabul etti. Oysa ben hem ondan küçük, hem onun kadar önemli olmıyan üstelik daha küçük rütbede bir adamdım. Sonradan kesin olarak öğrendim ki, o da düelloya davetimi, beni kışkırttığı için kabul etmiş. Beni eskiden de karısından, daha doğrusu o vakitler henüz nişanlısı olan genç kızdan kışkırtıyormuş örmüş. O sırada ise şöyle düşünmüş: Eğer karım onun bana hakaret ettiğini öğrenir, buna rağmen, onunla düello etmeğe bir türlü karar veremediğimi işitirse, elinde olmıyarak beni küçük görmeğe başlar, bu yüzden de, bana karşı duyduğu sevgi sarsılmış olur.

Düelloda tanıklık etmek için çabucak birini buldum. Bu benimle aynı alaydan olan teğmen arkadaşarımdan biriydi. O zamanlar gerçi düello yapanlar şiddetle takip ediliyordu, ama askerler arasında düello neredeyse moda haline gelmiş gibiydi; insanların içine bazen böyle vahşi ve peşin yargılar kök salar ve günden güne de kuvvetlenir işte...

Haziran ayı sona ermek üzereydi. Sonunda düello günü gelip çattı. Ertesi günü kentin dışında, sabahleyin, saat yedide buluşacaktık. Tam o sırada başıma kaderimi tayin edecek olay geldi. Daha o gece öfke içinde, ne yaptığımı bilmez bir durumda eve döndüğüm vakit emir erim Afanasiy'e öfkelenerek yüzüne var gücümle bir tokat atmıştım. Öyle şiddetli bir tokattı ki, adamın bütün yüzü kan revan içinde kaldı. Alanasiy yanımda kısa bir süreden beri hizmet görüyordu. Onu daha önceden de tokatladığım olmuştu. Ama hiçbir zaman bunu böyle vahşice ve ona hiç acımadan yapmamıştım Hem de inanıyor musunuz, sevgili dostlarıım? Aradan kırk yıl geçti, bugün bile, bu olayı utançla, acıyla ani

163

yorum. Yatağıma yattım, üç saat kadar uyudum. Uyandığım vakit, artık gün ağarıyordu. Birden yatağımdan Kalktım. Artık uyumak istemiyordum. Pencereye yaklaştım, onu açtım. Pencere bahçeye doğru açılıyordu. Baktım, sıcaık bir güneş doğmuş, ortalık ılık, her taraf güzel, kuşlar ötüşüp duruyor. Kendi kendime nedir bu içimde duyduğum utanç verici, alçaltıcı duygu? diye düşündüm. Yoksa bunu

başka bir insanın kanını dökmeye hazırlandığım için mi duyuyorum? Hayır, pek öyleye benzemiyor. Yoksa ölümden mi korkuyorum? öldürülmekten mi korku duyuyorum? Hayır, hiç te öyle değil. İçimdeki duygunun bununla hiç ilgisi yok...

Birden ne olduğunu anladım. Bu duygu, o gece Afanasiy'i dövmemden ileri geliyordu! Herşeyi birden tekrar gözlerimin önünde görür gibi oldum. Sanki bütün olay yeniden tekrarlanıyordu: Afanasiy karşımda duruyor, ben ise var gücümle kolumu savurarak tam yüzünün ortasına elimi indiriyorum. O ise iki elini yanma yapıştırmış, başını dimdik tutarak, gözleri yuvalarından dışarı uğramış, hazırolda duruyormuş gibi hareketsiz, benim her vuruşumla irkiliyor, ama kendini korumak için elini kaldırmaya bile cesaret edemiyor. Düşünün bir insan öyle bir hale geliyor ki, bir başka insanı dövüyor! Bu ne cinayettir! Yüreğime sanki sivri bir hançer saplanmış gibi oldu. Pencerenin önünde yıldırımla vurulmuş gibi duruyordum. Sıcacık güneş ise etrafı aydınlatıyor, yaprakcıklar neşe saçıyor, güneşin altında pırıl pırıl parlıyor, hele kuşlar, mini mini kuşlar ötüşerek Tann'ı övüyorlardı...

İki elimle yüzümü kapadım, kendimi yatağın üzerine attım, hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladım. O anda ağabeyini Markel'in ölüm döşeğinde uşaklara söylediği sözleri hatırladım: Sevgili dostlarım, değerli dostlarım benim, neden bana hizmet ediyorsunuz? Niçin betti seviyorsunuz? Ben hizmetinize değer miyim? Bir164

den aklımdan bir düşünce ok gibi geçti. Evet, buna değer miyim? diye düşündüm. Gerçektende ben ne yaptım ki, bir başka insan, tıpkı bana benzeyen, tıpkı benim gibi, Tanrı'nın kendisini örnek alarak yarattığı bir başka insan bana hizmet etsin? O sırada ömrümde ilk kez olarak zihnimde bu soru bir hançer gibi saplanıvermişti. Ağabeyimin sözleri kulağımda çınlıyordu: Anneciğim! Biricik anneciğim benim, gerçekten söylüyorum, herkes tüm insanlara karşı suçludur. Yalnız bunu insanlar bilmiyorlar. Eğer bilselerdi, dünya hemen cennet olurdu.

Kendi kendime: Tanrım, bu da mı yalan? diye düşünerek ağlamaya başladım. Belki de gerçekte herkese karşı en çok suçlu olan benim. Evet, belki de ben, dünyada yaşıyan tüm insanlardan daha kötüyüm! O zaman birden gerçeği olduğu gibi gördüm. Apaçık olarak gördüm onu! Ben ne yapmaya gidiyordum? iyi yürekli, akıllı, dürüst, bana karşı hiçbir suç işlememiş bir insanı öldürmeye gidiyordum! Bu davranışım da eşini ömrünün sonuna kadar mutsuzluğa mahkûm edecek, onu acı içinde bırakacak, üzüntüden öldürecek. Yatağımın üzerine yüzü koyun yatmış, başımı yastığa gömmüştüm. Zamanın nasıl geçtiğini anıyamadım bile. Birden arkadaşım olan o teğmen beni almak için, elinde tabancalarla içeri girdi: A, kalkmışsın! Bak, bu güzel işte. Vakit geldi, haydi gidelim! dedi. Bunun üzerine odanın içinde kendimi oradan oraya attım. Ne yapacağımı büsbütün şaşırılmışım, öyleyken birlikte dışarı çıktık. Tam faytona oturacağımız sırada, ona: Sen burada biraz bekle, ben bir koşu içeri gideceğim, cüzdanımı unuttum! dedim.

Tek başıma eve dönünce doğru Afanasiy'in odasına koştum: Afanasiy, ben dün gece yüzüne iki tokat attım! Beni bağışla dedim. Afanasiy olduğu yerde tepeden tırnağa titredi. Korkmuş gibiydi. Yüzüme bakıyordu O zaman gördüm ki, bu yaptığım azdır. Evet,

165

azdı benim bu yaptığım. O zaman birden olduğum gibi, omuzlarımda apoletlerle paldır küldür kendimi onun ayaklarına attım, başımı yere değdirerek: Beni bağışla! dedim. İşte o zaman Afanasiy büsbütün şaşırıldı: Sayın komutanım, ekselansım, beyefendi, nasıl oluyor da... ben buna değer miyim? diye kekeleydi... ve birden kendisi de benim biraz önce yaptığım gibi, iki eliyle yüzünü kapıyarak ağlamaya başladı. Pencereye doğru dönmüştü. Hıçkırıklardan bütün vücudu sarsılıyordu. Ben ise koşarak arkadaşımın yanına gittim, bir çırpıda kendimi arabaya attım. Haydi götür beni! diye bağırdım. Sen hiç zafer kazanmış adam gördün mü? İşte gör karşındadır o adam! İçimde öylesine coşkun bir heyecan vardı ki, bütün yol boyunca güldüm, konuştum, konuştum. Ne söylediyimi bile artık hatırlamıyorum. Arkadaşım bana bakıyor: Eh, kardeşim, aslanmışsın sen. Görüyorum ki, üniformamıza leke sürdürmiyeceksin! diyordu. Böylece yerimize vardık. Onlar ise daha önceden gelmiş, bizi bekliyorlardı. Bizi birbirimizden on iki adımlık bir mesafeye götürüp bıraktılar. Önce o ateş edecekti. Karşısında neşeli neşeli duruyordum. Yüz yüze bakıyorduk. Gözümü bile kırpmıyordum. Yüzüne sevgiyle bakıyordum. Ne yapacağımı çok iyi biliyordum. O ateş etti, kurşun sadece azıcık yanağımı çizdi, biraz da kulağımı zedeledi, o kadar...

— Çok şükür, hiç olmazsa bir insanı öldürmüş olmadınız! diye bağırdım ve kendi tabancamı yakaladığım gibi arkamı döndüm, onu tâ yukardan ormanın içine fırlattım: Haydi bakalım, senin yerin orası! dedim. Sonra hasmıma döndüm:

— Sayın bay, beni başışlayın, dedim. Ben budala bir gençten başka bir şey değilim. Size karşı suçluyum, durup dururken . gücendirdim sizi. Üstelik şimdi de kendime ateş etmeye zorladım. Ben sizden on kat daha166

167

kötü bir insanım. Belki ondan da daha kötü. Bunu dünyada herkesten daha çok saygı duyduğunuz o hanıma da bildiriniz.

Ben daha bu sözleri söyler söylemez, üçü de bağırmağa başladılar. Hasmım:

— Aman rica ederim! dedi. Hattâ öfkelenmişti, devam ederek :

— Madem düello etmek istemiyordunuz, ne diye bizi rahatsız ettiniz?

Neşeyle :

— Dün daha aklım başıma gelmemişti, bugün akıllandım! diye karşılık verdim.

— Dün öyle olduğunuza inanıyorum, ama bugünkü davranışınıza bakılırsa, bu düşüncenize katılmak zor.

El çırparak:

— Bravo! diye bağırđım. Bunda sizinle aynı düşüncedeyim. Bunu hak ettim!

— Sayın bayım, siz ateş edecek misiniz, etmiyecek misiniz?

— Etmiyeceğim, dedim. Ama eğer siz istiyorsanız, buyurun siz bir kez daha ateş edin, yalnız bunu yapmazsanız daha iyi olur.

Düello tanıkları bağırıp duruyorlardı, özellikle benimki çok bağırıyor: Nasıl yaparsın bunu? Alayımıza nasıl leke sürdürürsün, düello sınırında dururken özür dilenir mi? Ah, bunun böyle olacağını bir bilseydim! diyordu.

Ben hepsinin karşısında öyle duruyordum. Artık gülmüyordum da...

— Sayın baylar, çağımızda budalalık etmiş, kabahat işlemiş bir insanın işlemiş olduğu suçtan ötürü herkesin içinde özür dilemesi o kadar şaşılacak bir şey mi? dedim,

Benim düello tanışım:

— Evet, ama bu iş düello yerinde olmaz! diye bağırđı.

— İşin asıl önemli noktası bu ya! diye karşılık verdim. Asıl şaşılacak şey bu ya! Çünkü, buraya gelir gelmez, beyefendi ateş etmeden önce özür dilemem, böylece beyefendinin böyle büyük ve ölümü gerektiren bir günah işlemesine engel olmam gerekiyordu. Ama biz, kendimiz dünyadaki yaşantımızı o kadar berbat bir şekilde düzenlemişiz ki, böyle davranmam hemen hemen imkânsızdı. Çünkü sözlerimin ancak şimdi, beyefendinin bana yirmi adımlık mesafeden ateş etmesini bekledikten sonra kendileri için bir anlamı olabilir. Eğer bunu, beyefendi ateş etmeden önce, buraya geldiğimiz anda yapmış olsaydım, benim için hemen: Korkak, tabancadan korktu, onun sözlerini dinlememeli diyeceklerdi.

Birden tâ yüreğimden gelen bir heyecanla:

— Baylar, etrafınıza bakın, her yerde Tanrı'nın nimetlerini göreceksiniz: Bulutsuz, aydınlık bir gök, tertemiz bir hava, yumuşacık otlar, kuşlar, harikulade güzel ve hiçbir günahı olmayan doğa... öyleyken bizler hayatın cennet olduğunu anlamıyoruz. Oysa sadece bunu anlamayı istememiz bile yeterli, dünya hemen tüm güzelliğiyle gerçekten bir cennet olur. Gelin birbirimizi kucaklıyalım, birlikte gözyaşı dökelim. Daha da devam edecektim, ama bunu yapamadım, heyecandan neredeyse nefesim tıkanıyordu, öylesine tatlı, öylesine körpe bir duygu içindeydim ki! Yüreğimde de öyle bir mutluluk vardı ki. O güne dek ömrümce böyle bir mutluluk duymamıştım. Hasmım:

— Bütün bunlar akıllıca ve saygı uyandıran; sözler! dedi. Her neyse, belli ki orijinal bir adamsınız.

Ben de ona gülerek :

— Benimle alay edebilirsiniz, ama sonradan kendiniz beni öveceksiniz, dedim.

— Zaten ben şimdi de sizi övmeye hazırım, dedi. Buyurun, size elimi uzatıyorum, çünkü bana öyle geli

168

yor ki, siz gerçekten içinizden geldiği gibi konuşan bir insansınız.

— Hayır, bunu simdi yapmamalısınız. Daha sonra, daha iyi bir insan ve saygınızı hak eden bir adam haline geldiğim vakit elinizi uzatırsınız bana. O zaman iyi bir davranışta bulunmuş olursunuz.

Eve döndük. Düello tanışım tüm yol boyunca bana. küfretti durdu, ben ise onu durup durup öptüm. Bütün arkadaşlarım hemen herşeyi öğrendiler ve daha o gün beni muhakeme etmek için bir araya toplandılar: Üniformayı lekeledi! Ordudan istifa etsin! deyip duruyorlardı...

Bu arada beni savunanlar da oldu.

— Ne olursa olsun, hasmının kendisine ateş etmesini bekledi ya, buna dayandı ya! diyorlardı.

— Orası öyle ama, ondan sonra kendisine ateş edilmesinden korktu ve düello edecek yerde özür diledi Beni savunanlar buna :

— Eğer kendisine ateş edilmesinden korksaydı, özür dilemeden önce kendisi tabancasıyla ateş ederdi, diye karşılık veriyorlardı. O ise bunu yapmayıp, tabancayı daha dolu iken ormana fırlatmış. Hayır, bu işin içinde bambaşka, alışılmamış bir şey var. Orijinal bir davranış bu!

Ben ise sözlerini dinliyor ve onlara bakarken içimde bir neşe duyuyordum.

— Sevgili arkadaşlarım, dostlarım! Candan arkadaşlarım, benim ordudan istifa etmem için üzülmeyin, çünkü ben zaten bu işi yaptım, daha bugün istidamı sabahleyin kaleme verdim, istifam kabul edilir edilmez hemen manastıra gideceğim. Zaten ordudan bunun için ayrılıyorum, dedim. Daha bunu söyler söylemez, hepsi birden kahkahalarla gülmeye başladılar. Bir türlü gülmekten Kendilerini alamıyarak:

— Canım, madem öyle, bunu daha başında söyle

KARMAZOV KARDEŞLER 169

şeydin, ya. Eh, şimdi herşey anlaşılıyor! Bir rahip muhakeme edilmez, diyorlardı.

Ama gülüşleri hiç de alaylı değildi. Şefkatle, neşeyle gülüyorlardı. Hepsi de birden bana karşı sevgi göstermeye başladılar, hattâ beni en çok suçlayanlar bile. Sonra da tüm o ay boyunca, istifamın kabul edildiğini bildiren emir gelinceye kadar, beni hep el üstünde tuttular:

— Ah, seni gidi rahip seni! diyorlardı.

Her karşıma çıkan bana tatlı bir söz söylüyordu. Beni niyetimden vazgeçirmeye, hattâ bana acımaya başladılar...

— Ne diye kendine bunu reva görüyorsun? diyorlardı.

— Hayır, ne dersiniz deyin, bizim o arkadaşımız cesaretlidir, kendisine ateş edilmesine bile dayanmıştır ve tabancasıyla ateş edebilecekken bunu yapmamıştır. Bu karan daha önce gördüğü bir rüyadan ileri geliyor. Rüyasında rahip olması gerektiğini bildiren bir şey görmüş işte onun için vermiş bu karan, diyorlardı.

Kentteki sosyete de hemen hemen aynı şey olmuştu. Daha önce bana karşı pek özel bir ilgi göstermiyorlardı. Yalnız candan karşılamakla yetiniyorlardı. Şimdi ise herkes birbiriyle yarış eder gibi beni kendi evine davet etmeye başlamıştı. Hem benimle alay ediyor, hem de beni seviyorlardı. Bu arada şunu söyleyeyim ki, o sıralarda bizim düellodan herkes açıktan açığa söz ediyordu ama, komutanlarım işi örtbas etmişlerdi. Çünkü hasmım bizim generalin akrabasıydı. Sonra zaten kan dökülmemişti, hem düello şakacıktan yapılmış gibiydi. Ayrıca ben zaten sonunda istifamı vermiştim. Bunun üzerine herkes işi gerçekten şakaya çevirdi. O zaman ben de açıktan açığa korkusuzca ve onların bana gülmelerine bakmadan, bu işten söz etmeğe başladım. Çünkü ne olursa olsun, onların bu gülüşleri kinli değildi, iyi yürekli olduklarını belirten bir Sülüstü.170

171

Bütün bu konuşmalar daha çok akşamları, hanımların da bulunduğu toplantılarda oluyordu. O zamanlar kadınlar beni dinlemekten daha çok hoşlanıyor, erkekleri de beni dinlemeye zorluyorlardı. Her karşılaştığım insan gülerken bana açıktan açığa:

— Canım, hiç öyle şey olur mu? örneğin ben herkese karşı kötü olabilir miyim? diyordu. Size karşı bir suçum olabilir mi?.

Onlara :

— Canım, siz bunu nasıl anlayabilirsiniz? diyordum. Madem ki dünya çoktandır bambaşka bir yola sapmış. Madem ki, bizler aslında yalandan başka bir şey olmayan şeyleri gerçek diye kabul ediyoruz; hattâ başkalarından da aynı yalanları bekliyoruz. İşte ben ömrümde tek bir kez olarak içimden geldiği gibi davrandım da ne oldu? Hemen hepiniz için ermiş bir adam oluverdim. Gerçi beni sevmeye başladınız ama, gene de benimle alay ediyorsunuz!

Toplantılardan birini evinde yapan bir hanım yüksek sesle gülerken:

— Canım sizin gibi bir adamı kim sevmez? diyordu.

O toplantı çok kalabalıktı. Birden baktım orada bulunanların arasında uğrunda kocasını düelloya çağırdığım o genç hanım, daha kısa bir süre önce kendime eş olarak düşündüğüm o hanım ayağa kalktı. Ben ise onun o akşam toplantıya gelişini bile farketmemiştim. Genç kadın yerinden kalkıp bana yaklaştı, bana elini uzattı:

— İzin verirseniz size şunu bildirmek istiyorum, herkesten önce ben sizinle alay etmiyorum, aksine gözyaşlarıyla size teşekkür ediyorum ve o davranışınız için size karşı saygı duyduğumu belirtmek

istiyorum.

Orada bulunan kocası da yanıma geldi, sonra herkes bana sokuldu, neredeyse hepsi beni öpmek istiyorlardı, içimde bir sevinç uyandı. Ama herkesin arasında en çok bir baya gözüm takıldı. Bu artık yaşlı bir adamdı. O da başkalarıyla birlikte bana yaklaşıyordu. Onu gerçi daha önce tanıyordum, daha doğrusu adını biliyordum ama o akşama kadar kendisiyle hiç tanışmamış ve onunla bir tek söz etmemiştim.

d) Esrarengiz ziyaretçi

Bu adam uzun bir süredir kentimizde görev almıştı. Önemli bir mevkii vardı. Herkesten saygı görüyordu. Zengin adamdı, yardımseverliğiyle ün salmıştı. Düşkünler eviyle yetimler evine önemli bağışlarda bulunmuştu. Bundan başka yaptığı iyilikleri hep gizli olarak, etrafa duyurmadan yapıyordu, bütün bunlar kendisi öldükten sonra meydana çıktı. Yaşı elliye yakındı ve hemen hemen sert bir adama benziyordu; fazla konuşmazdı. On yıldır evliydi ama eşi daha gençti. Çok küçük yaşta olan üç çocuğu vardı. İşte o anlattığım toplantıdan sonra ertesi akşam evimde oturuyordum, birden kapı açıldı, içeriye o bay girdi. Bu arada şunu belirteyim ki, ben o sırada artık eski evimde oturmuyordum. İstifamı verir vermez başka bir eve taşınmışım. İhtiyar bir kadının evini kiralamışım. Kendisi yaşlı, dul bir memurun karısıydı. Hem evini kiralamış, hem de hizmetçisini tutmuşum. Çünkü onun evine taşınmamın asıl nedeni şuydu: Daha düellodan dönüşümde, hemen o gün Afanasiyi gene orduya geri göndermişim. Çünkü daha önceki davranışımın sonradan artık onun yüzüne bakmağa utanıyordum. İşte, bu gibi şeylere hazır olmayan bir insan bazen en haklı davranışından bile bu derece utanç duyar Evime giren bay :

— Sizi birkaç gündür çeşitli evlerde büyük bir merakla dinledim, sonunda da sizinle daha etraflı olarak konuşmak için yüz yüze gelmek isteğini duydum. Bana bu büyük iyiliği yapar mısınız, sayın bay? dedi. 172

— Tabii yaparım, hem de büyük bir memnurlukla, aslında sizinle konuşmayı kendim için büyük bir şeref sayarım.

Bunları ona söylüyordum ama, kendim hemen hemen korku içindeydim. Kendisini o ilk görüşümde beni o kadar şaşırtmıştı iste. Çünkü başkaları beni dinliyor, sözlerimi merak ediyorlardı ama, o zamana kadar daha hiç kimse beni böyle ciddiye almamıştı, evet kimse bir ciddiyetle yaklaşmamıştı bana. Bu adam ise üstelik evime gelmişti. Bir yere oturdu, sonra :

— Sizde çok büyük bir irade, çok sağlam bir karakter görüyorum diye devam etti. Çünkü siz gerçek olarak inandığınız bir işte gerçek olarak kabul ettiğiniz bir amaca hizmet etmekten hiç çekinmediniz, hem de, bundan ötürü herkesin sizi hor görmesinden korkmadınız!

— Belki de beni gözünüzde fazla büyütüyorsunuz!

Beni boşuna göklere çıkarıyorsunuz, dedim.

— Hayır, sizi gözümde büyütüyorum, diye karşılık verdi. Bana inanın, böyle bir davranışta bulunmak,, sandığınızdan çok daha zordur. Doğrusunu isterseniz, beni tek şaşırtan şey budur, buraya da bunu konuşmak için geldim. Eğer benim belki de böyle yersiz merakımı kötü görmezseniz, o düelloda özür dilemeğe karar verdiğiniz anda, tam o sırada içinizde nasıl bir his duyduğunuzu bana anlatabilir misiniz? Tabii eğer hatırlıyorsanız... Bu sorumu hafife almayın; aksine size bu soruyu sorarken gizli bir amaç güdüyorum. Bu amacı her

, halde sonradan, eğer Tanrı birbirimize daha çok yaklaşmamızı hoş görürse size açıklayacağım.

O bunları söylerken, ben bütün bu süre içinde gözlerimin içine bakıyordum ve birden ona karşı içimde büyük bir güven duydum. Aynı zamanda içimde olağanüstü bir merak uyanmıştı. Çünkü hissediyordum ki, o adamın içinde gizlediği garip bir sır vardı.

Sorusuna karşılık vererek:

— Bana hasmımdan özür dilediğim anda ne his

173

settiğimi soruyorsunuz, edim. Ama iyisi mi, ben size > herşeyi ta başından anlatsayım, başkalarına henüz an ' latmadıkları da açıklaayım.

Sonra ona Afanasiyle benim aramda olup bitenleri ve nasıl onun karşında yerlere kadar eğildiğimi anlattım. Sözlerimi bitirirken de :

— Bundan şunu anlyabilirsiniz ki, düello sırasında benim için herşey artık kolaylaşmıştı. Çünkü bu işe daha evde başlamışım v bu yola girdikten sonra, artık geriye kalan herşey (kadar zor olmadı. Hattâ sevinç verecek, neşe verecek şekilde oldu.

Sözlerimi sonuna kaar dinledi. Yüzüme öyle, gürel güzel bakıyordu.

— Bütün bunlar çok ilgi çekici şeyler, ben tekrar tekrar gelip sizinle görüşeceğim.

işte o zamandanberi hemen her akşam evime gelmeğe başladı ve eğer < da kendisinden bana söz et ' şeydi, onunla çok iyi dost olacaktık. 'Ama, o, kendisi için bir tek söz bile etmiyor, hep bana sorular sorup duruyordu. Buna rağmen gene de onu çok sevmeğe başlamıştım ve tüm dudularımı ona açtım. Çünkü şöyle düşünüyordum: Onun sırrından bana ne? Nasıl olsa kendisi bana sırrını söylemese de görüyorum ki, dürüst bir insandır. Bunun başka, o kadar ciddî bir adam ki, hem yaşça bendü büyük olduğu halde, benim gibi bir delikanlının evine geliyor hem de benimle görüşmeyi kendisi için bir uçukluk saymıyor. Ondan birçok yararlı şeyler de öğrendim, çok akıllı bir insandı. Bir gün durup dururken bana :

— Ben cennet denilen şeyin hayatın kendisi oldutu kanısına çoktan varmışımdır, dedi.

Bir an sustu, sonra gene birden :

— Zaten bundan başa düşündüğüm bir şey yok, *

Bana bakıyor, gülünüyordu.

— Bunun böyle olduğuna, sizden çok daha kesin¹⁷⁴

bir şekilde inanıyorum, nedenini sonra öğrenirsiniz' dedi.

Onu dinliyor, içimden de: Bunu herhalde bana birşeyi açıklamak istediği için söylüyor diyordum.

— Cennet herbirimizin içinde gizlidir, diyordu. Bakın, işte şu anda benim içimde de gizlidir cennet! Eğer istersem, yarından tezi yok, benim için de hayat gerçekten bir cennet olur, ömrümün sonuna kadar da hep öyle sürüp gider.

Bakıyorum, bana bunları çok duygulanmış olarak söylüyor, bir taraftan da gözlerinde bana sanki soru sormak istiyormuş gibi bir anlam var.

— Her insanın kendi günahlarından başka herşey için tüm insanlara karşı suçlu olduğuna gelince, bu düşünceniz çok doğrudur ve bunu nasıl olup da böyle bütünlüğü ile kavradığınızı düşündükçe duygulanmamak elden gelmiyor! Gerçekten de insanlar bu düşünceyi kavradıkları vakit, onlar için yeryüzü artık hayal olarak değil de, gerçekten cennet olacaktır.

O zaman acı ile :

— Peki, ama ne zaman olacak bu? Hem bakalım, gerçekten bir gün olacak mı? Bu sadece aklımızdan geçen bir hayal olmasın? dedim.

. — Bakın sizin inancınız yok iste, dedi. Kendiniz öğütler veriyor doğru yolu gösteriyorsunuz, ama kendiniz de inanmıyorsunuz. Şunu bilin ki sizin Hayal dediğiniz gerçekleşecektir. Buna inanınız. Ama şimdi olacak demiyorum, çünkü her oluşumun kendine göre bir kanunu vardır. Bu is ruhidir, psikolojiktir.

Dünyanın düzenini değiştirmek için, herseyden önce insanların kendiliklerinden, psikolojik olarak, ye ni bir yola doğru dönmeleri gerekir. Gerçekten her in sana kardeş olmadığın sürece sahici bir kardeşlik olmayacaktır dünyada! Hiçbir bilim, hiçbir çıkar insan' ların birbirlerini darıltmadan, sahip oldukları malları ve kazandıkları hakları bölüşmelerini sağlayamaz.

175

de bir şeyleri yeterli bulmayacak, hep homurdanıp duracak, kıskanacak ve birbirlerini yiyeceklerdir. O sözünü ettiğimiz şeyin günün birinde olup olmayacağı soruyorsunuz. Olacaktır, ama daha önce insanlığın bir yalnızlık dönemini geçirmesi gerekecektir.

— Hangi yalnızlık dönemini?

— Bugün her yerde saltanat süren yalnızlık gibi bir yalnızlık, özellikle çağımızda görülen, ama henüz tüm olarak tamamlanmamış, daha sona ermemiş olan bir yalnızlık dönemi! Çünkü şimdi herkes kendi kişiliğini elinden geldiği kadar çok belirtmeğe çalışıyor. Yaşamın bütün dolgunluğunu kendi kendine, tatmak istiyor. Oysa gösterdiği tüm bu çabalardan ötürü insan dolgun, zengin bir yaşantıya kavuşacak yerde, tam anlamıyla bir intihara sürükleniyor. Çünkü insan, böylece kendi kişiliğini tam olarak belirtecek yerde, büsbütün yalnızlığa gömülüyor.

Çünkü çağımızda toplum hep bireylere bölünmüştür. Her bir varlık kendi kabuğuna çekiliyor, her biri başkalarından ayrılıyor, başkalarından saklanıyor, sahip olduklarını da başkalarından gizliyor. Böylece en sonunda hem kendisi insanlardan uzaklaşıyor hem de başka insanları da kendisinden uzaklaştırıyor. Tek başına servetler biriktiriyor ve: Oh şimdi ne kadar güçlü oldum! illerimi nasıl da garanti altına aldım! diye düşünüyor. Oysa, aklını yitirmiş olan zavallı bilmiyor ki, ne kadar çok biriktirirse, o kadar çok intihara sürükleyen bir güçsüzlüğe düşmüş oluyor. Çünkü artık yalnız kendisine güvenmeğe alışmıştır ve tümünden ayırarak sadece bir birey olmuştur. Ruhunu da insanların yardımına, insanlığa inanmamağa alıştırmıştır. Bu Büzden de, hep paralan ya da elde ettiği hakları yok oluverir diye içi titrer durur.

Bugün bütün dünyada, her yerde, insan akıllı, gü'ünç şekilde bir saplantı içindedir. Bir türlü anlamıyor **>

ilerisini asıl garanti eden şey, insanın yalnız başına ki176

177

gösterdiği kişisel çabalar değildir, insanların bir bütün .meydana getirmeleridir. Ama bu korkunç yalnızlık, ergeç sona erecektir ve tüm insanlar birbirlerinden nasıl doğaya aykırı bir şekilde ayrıldıklarını anlayacaklardır. İşte o çağın akımı böyle olacaktır ve in.sanlar nasıl olup da bu kadar uzun bir süre karanlıkta yaşadıklarına, nasıl olup da aydınlığı görmediklelerine şaşıp kalacaklardır. Gökyüzünde, Tanrı Oğlu'nün işareti o zaman görünecektir. Ama o gün gelinceye dek, sancağı saklamak gerekir. Zaman zaman da, lııç olmazsa tek bir insan, birden başkalarına örnek olmalı, ruhunu bu yalnızlıktan kurtararak, kardeşçe bir sevginin kurulması için bir aşamada bulunmalı, hattâ bir ermiş olarak olsa bile. O yüce düşüncenin ölmemesi için bunu yapmalıdır.

İşte akşamları birbiri arkasına böyle ateşli ve heyecanlı konuşmalar içinde geçiyordu. Hattâ sosyeteye devam etmekten bile vazgeçmişim, misafiriğe de artık •çok daha az gidiyordum. Bundan başka, zaten o sırada modam geçmeğe yüz tutmuştu. Bunu başkalarını kötölemek için söylemiyorum, çünkü beni sevmeğe devana ediyor, beni gene sevinçle karşılıyor, bana karşı candan bir sevgi gösteriyorlardı. Ama sosyete de modanın gerçekten pek de küçümsenmeyecek bir kraliçe olduğunu itiraf etmek gerekir. Benim o esrarengiz ziyaretçime gelince, sonunda ona hayranlık duymağa başlamıştım. Onun zekice konuşmalarından zevk almaktan başka, seziyordum ki, o içinde bir amaç gizliyor ve belki de yüce bir aşama yapmağa hazırlanıyordu.

Belki benim, sırrını görünüşte hiç merak etmiyormuşum gibi davranmam ve açıktan açığa olsun, imalı bir şekilde olsun, ona hiçbir soru sormamam hoşuna gi' diyordu. Bununla birlikte, sonunda onun bana birşey açıklamak için âdeta tüm varlığının tutuştuğunu sezmeğe başladım. Bu, o adam evime gelmeğe başladıktan

bir ay kadar sonra artık iyice belli oluyordu. Bir gün

— Biliyor musunuz? Kentte ikimizin durumunu çok merak ediyorlar ve benim size bu kadar sık gelişime hayret ediyorlar. Varsın merak etsinler, önem vermiyorum buna, çünkü yakında herşey anlaşılacaktır! dedi.

Birden durup dururken müthiş bir heyecana kapılıyordu. Öyle zamanlarda hemen hemen her seferinde, kalkıp gidiyordu. Bazen ise içimi okumak istermiş gibi keskin bir bakışla yüzüme bakardı : Hah, işte şimdi birşeyler söyleyecek. diye düşünürdüm. O ise birden sözünü kesiyor, bambaşka, herkesçe bilinen ve olağan bir şeyden söz etmeğe koyuluyordu. Bundan başka, sık sık hep baş ağrısından şikâyet etmeğe başlamıştı. İşte birgün, hiç beklenmedik bir sırada, birden sarardı, yüzü iyice çarpıldı, bana dik dik bakmağa başladı :

— Ne oldunuz? diye sordum. Yoksa fenalık mı geçiriyorsunuz?

Daha önce baş ağrısından şikâyet ettiği için sormuştum bunu.

— Ben... biliyor musunuz?... Ben... bir insanı öldürdüm, dedi.

Bunu söylerken hep gülümsüyordu, yüzü ise tebeşir gibi bembeyaz olmuştu. Ne olup bittiğini daha kavramadan bir düşünce, şimşek gibi zihnimden gelip geç ti: Neden öyle gülümsüyor sanki? diye düşündüm. Ben de sapsarı olmuşum.

— Ne diyorsunuz? diye bağırdım. Solgun dudaklarında bir gülümseyişle :

— Görüyorsunuz ya, bu ilk sözü söylemek benim için ne kadar güç oldu. Şimdi söyledim ya, artık doğru yola çıkmış sayılırım, bundan sonra devam etmem daha kolay olur, dedi.

Anlattıklarına uzun bir süre inanmadım. Hattâ

II — F : 12178

parça parça inanıyordum sözlerine. Ancak evime üst üste üç gün gelip de herşeyi tüm ayrıntıları ile anlattıktan sonra inandım, önce delirdiğini sanıyordum, ama sonradan büyük bir acı ve şaşkınlıkla doğru söylediği kanısına vardım. Bu adam on dört yıl önce müthiş, korkunç bir cinayet işlemişti. Zengin, genç ve güzel bir kadını öldürmüştü. Bu kadın bir tüccarın dul karısıydı, kentimizde bir evi vardı.

Bu adam o kadına âşık olduğunu hissedince, ona sevgisini açıklamış ve kendisi ile evlenmeğe razı olsun diye genç kadına baskı yapmaya başlamış. Ama genç kadın gönlünü daha önce rütbesi oldukça büyük, ünlü bir subaya kaptırmışmış. Sevdığı adam o sırada seferdeymiş. Kadın kısa bir süre içinde dönmesini bekliyormuş.

Bu yüzden genç kadın onun teklifini reddetmiş ve artık evine gelmemesini rica etmiş. Adam kadının

evinden ayağını kesmiş ama evin iç yapısını bildiği için, gece hiç korkmadan üstelik yakalanmak tehlikesini göze alarak damdan içeri girmiş. Büyük bir cesaretle işlenen cinayetler, çoğu zaman öbürlerinden daha başarılı olur. Bu sefer de öyle olmuş. Adam damdaki küçük pencereden, tavan arasından içeriye girmiş, sonra da tavan arasından inen küçük merdivenden aşağıya, kadının oturduğu daireye inmiş. Merdivenin altında bulunan küçük kapının her zaman olmamakla birlikte, bazen uşakların ihmalkârlığı yüzünden kilitlenmediğini biliyormuş. Bu sefer de gene uşakların ihmalkârlığına güvenmiş, gerçekten de kapıyı açık bulmuş. Kadının oturduğu daireye girdikten sonra, karanlıkta, bir kandilin yandığı yatak odasına geçmiş. O gün sanki mahsusmuş gibi iki hizmetçisi kadından izin almadan, aynı sokakta oturan komşulardan birinin isim günü ziyafetine gitmişler, öbür uşaklar ve hizmetçiler de ofiste ya da mutfakta, alt katta yatıyorlarmış. Adan*

179

yatağında yatan genç kadını görünce birden damarları arzuyla tutuşmuş. Ama hemen sonra yüreğinde kıskançlığın uyandırdığı bir intikam arzusu uyanmış. O zaman ne yaptığını bilmeden, sarhoş gibi, yanına yaklaşmış, tam kalbine bir bıçak saplamış. Öyle bir saplamış ki, kadın bir çığlık bile atamamış! Ondan sonra katile yakışır bir soğukkanlılıkla herşeyi uşaklardan şüphe edilmesini sağlayacak şekilde hazırlamış. Hiç tiksinden kadının para çantasını almış, yastığının altından aldığı anahtarlarla komidini açmış ve içinden sanki bunu cahil bir uşak yapıyormuş gibi, yalnız bazı şeyleri almış. Yani değeri olan kâğıtları bırakmış, sadece paraları ve büyükçe olan bazı ziynet eşyalarını almış. Ama onlardan on kat daha değerli olup da büyük olmayanlarını bırakmış. Ayrıca kendisine hatıra olarak bazı şeyler de alıp götürmüştü. Ama bunu daha sonra anlatacağım.

Bu feci işi yaptıktan sonra, gene eskisi gibi, aynı yoldan çıkıp gitmiş. Ondan sonra da ne ertesi günü her kes birbirine gidiği vakit, ne de daha sonraları, asıl canavardan şüphe etmek kimsenin aklına gelmemiş! Zaten adamın genç kadına karşı sevgisinden kimsenin, haberi yokmuş. Çünkü kendisi eskiden de şimdi olduğu gibi konuşkan değilmiş, insanlara pek sokulmazmış da. İçini dökebileceği bir arkadaşı da yokmuş. Ona sadece öldürülen kadının bir ahabası, hem de pek yakın olma, yan bir ahabası gözüyle bakıyorlarmış; çünkü son iki hafta içinde kadını hiç ziyaret etmemiş.

Bütün şüpheler ise hemen kadının, hem kölesi hem de uşağı olan Pyotr üzerinde toplanmış. Herşey de öylesine denk gelmiş ki, şüpheler kesinleştikçe kesinleşmiş. Çünkü o uşak öldürülen kadının kendisini askere göndereceğini biliyormuş. Zaten kadın da bunu saklamıyor açıkça söylüyormuş. Onu köylüleri arasında hükümsüz olarak göndermek zorunda olduklarına kargöndermeye niyetliymiş. Çünkü adamın kimsesi180

yokmuş, üstelik davranışları iyi değilmiş. Hattâ bir sarhoş bir halde bir meyhanede kızgınlık içinde g kadını öldüreceğini söylediğini işitenler olmuş. Kadın öldürülmeden iki gün önce, Pyotr kaçmış; kentte nerede oturduğu bile bilinmiyormuş. Cinayetin ertesi günü ise, onu kentin giriş kapısının yanında içkide kendinden geçmiş bir halde sokakta yatarken bulmuşlar. Cebinde de bir bıçak varmış, üstelik bu bıçak da sağ eli de kanlara bulanmıştı.

Pyotr, bu kanın burnundan geldiğini ısrarla söylemiş durmuş ama, kimse ona inanmamış. Hizmetçiler ise kabahat işlediklerini, ziyafete gittiklerini ve bahçe kapısını kendileri o ziyafetten dönünceye kadar açık bıraktıklarını itiraf etmişler. Evet, bundan başka daha birçok deliller ileri sürülmüş. Bunlara bakarak, suçsuz uşağı yakalamışlar, tevkif etmişler. Biraz sonra da muhakemesi başlamış. Ama tevkif edilen uşak bir hafta sonra şiddetli ateşler içinde yanmaya başlamış sonra da hastahanede. kendine gelemeden ölmüş. Böylece iş kapanmış gitmiş. Uşağı Tanrı'nın iradesine teslim etmişler ve hakimler de, âmirler de, sosyete de, sözün kısası herkes, cinayeti ölen uşaktan başka bir kimsenin işle'mediğine kesin olarak inanmaya devam etmiş. İşte bütün bunlardan sonra, asıl suçlu yaptığının cezasını görmeye başlamış. Esrarengiz ziyaretçim, şimdi de artık dostum olan adam, bana başlangıçta vicdan azabından ötürü hiç de üzüntü çekmediğini açıkladı. Uzun bir süre acı çekmiş ama sadece sevdiği kadını öldürdüğü, o kadın artık yatta olmadığı ve onu öldürdükten sonra içindeki sev giyi de söndürdüğü için acı çekiyormuş; oysa damarlarındaki tutku hep aynı şekilde varlığını tutuştur ya devam ediyormuş. Ama suçsuz bir insanın ka döktüğünü, bir insanı öldürmüş olduğunu, o zaman hemen hemen hiç aklına getirmiyormuş. Kurbanın başka erkeğin esi olabileceği düşüncesi ise ona imkan

KARAMAZOV KARDEŞLER

181

sız bir şey olarak görünüyormuş. Bu yüzden uzun bir süre vicdanı rahat olarak başka bir şekilde davranmanın elinde olmadığı kanısını beslemiş. Ancak uşak tevci'f edildiği vakit, başlangıçta biraz üzüntü

duymuş, ama mahkûmun hastalığı, sonra da ölümü içini rahat ettirmiş. Çünkü olup bitenlere bakılırsa adamın tevkif edildiği ya da korkuya kapıldığı için ölmediği belliymiş. (Kendisi o zamanlar öyle düşünüyormuş). Ona göre uşak, oradan oraya kaçtığı o günlerde ve kendini bilmeyecek derecede sarhoş olarak nemli toprağın üzerinde bütün geceyi geçirdiği sırada kendini üşüttüğü için, hastalıktan ölmüş.

Çaldığı eşyalarla paralar ise, kendisine pek az üzüntü veriyormuş. Çünkü bu hırsızlığı kendi çıkarı için yapmamışmış. (Kendisi o zaman öyle düşünüyormuş.) Şüpheleri başka bir yöne çevirmek için yapmışmış. Çaldığı şeylerin değeri ise önemsizmiş, zaten kendisi çok geçmeden o eşyaların değeri kadar bir parayı hattâ çok daha fazlasını bizim kentte açılmış olan bir düşkünler evine bağışlamış. Bunu mahsus, hırsızlık konusunda vicdanını rahat ettirmek için yapmış ve ne gariptir ki, bir süre için, hattâ uzun bir süre için gerçekten vicdanı rahat etmiş. Bunu bana kendisi söyledi. O zamanlar görevinde büyük işlemlerde bulunmaya başlamış, kendisine çok uğraştırıcı ve zor işler verilmesini rica etmiş, iki üç yıl sürecek işleri üzerine almış. İradesi güçlü olduğu için. çalışırken olup bitenleri hemen hemen tüm olarak unutuparmış; bazen bunlar aklına geldiği vakit ise yaptığını hiç düşünmemeye çalışıyormuş. Yardım işlerine girişmiş, bizim kentte pek çok yardım Dernekleri kurmuş, pek çok bağışlarda bulunmuş, hatta başkentlerde bile kendini bu bakımdan tanıtmış ve Moskova ile Petersburg'daki yardım derneklerine bile üye olarak seçilmiş. Ama gene de sonunda gücünün yetmeyeceği müthiş 'bir acı duymağa, düşüncelere dalbaşlamış. Bu arada çok güzel, akli başında bir182

genç kız hoşuna gitmişmiş. Kısa bir süre sonra, evliliğin içindeki o tek başına savaştığı üzüntüyü yok edeceğini, yeni bir yaşantıya başlayınca, eşine, çocuklarına karşı olan görevlerini titizlikle yerine getirirken eski anılarından büsbütün kurtulacağını düşünerek o genç kızla evlenmiş.

Ama beklediğinin tamamen tersi olmuş. Daha evliliğinin ilk ayında aklından bir türlü silemediği düşünce huzurunu bozmaya başlamış: Şimdi karını beni seviyor, ama eğer olup bitenleri öğrenseydi ne olacaktı? Karısı ilk çocuğuna hamile kalıp ta bunu ona açıkladığı vakit adam birden şaşırılmış: Başkalarına hayat veriyorum, oysa bir insanın hayatını yok ettim..diye düşünüyormuş. Çocuklar birbirlerini izlemişler. Adam: Ne cesaretle onlara birşeyler öğretiyor, onları yetiştirmeye çalışıyorum. Onlara iyilikten nasıl söz edeceğim. Ben ki bir insanın canına kıydım? diye düşünüyormuş. Çocukları çok güzelmış, içinden onları sevip okşamak geliyormuş. Öyleyken: Ama onların suçsuz, temiz yüzlerine bakamam, buna hakkım yok, diyormuş kendi kendine. Sonunda öldürdüğü kadının mahvettiği o körpe yaşantısı, durmadan intikam bekleyen kanı gözlerinin önünde korkunç ve acı bir hayal gibi canlanmaya başlamış. Korkunç rüyalar görüyormuş artık.

Yüreği pek bir adam olduğu için, açışına uzun bir süre dayanmış: içimde sakladığım bu sırrın günahını çektiğim bu çileyle öderim diye düşünüyormuş. Ama bu umudu boşuna çıkmış. Duyduğu vicdan azabı gün geçtikçe şiddetleniyormuş. Sosyete de herkes o ciddî ve somurtkan halinden korktuğu halde, ona karşı fakirlere'yaptığı yardımlardan ötürü saygı duymaya başlamış. Ama ona karşı ne kadar çok saygı duyarlarsa, kendisinin duyduğu vicdan azabı, o derece dayanılmaz oluyormuş. Bana kendisini öldürmeyi bile düşündüğünü açıkladı. Ama bunu yapacak yerde bir başka hayal canlanmaya başlamış içinde. Bu hayal o kadar imkânsız

183

o kadar çılgınca bir şeymiş ki! Bununla birlikte varlığına o kadar yapışmış, sonunda da yüreğine o kadar kök salmış ki, onu bir türlü içinden koparıp atamıyormuş. Hayalinden geçirdiği şey şuydu: Kalkıp milletin karşısına geçmek ve herkese bir insanı öldürmüş olduğunu açıklamak! Yüreğinde bu isteği tam üç yıl yaşatmış. Bunu yapmayı hayalinde çeşitli şekillerde canlandırıyormuş. Sonunda tüm varlığı ile işlediği cinayeti açıkladığı anda yüreğinin kesin olarak şifaya kavuşacağına, kendinin de huzur bulacağına inanmış. Ama buna inanınca yüreğinde bir dehşet uyanmış. Hep: "Bu işi nasıl yapacağım? diye düşünüyormuş. İşte o sırada benim düellodaki olay meydana gelmiş. Bana:

— Şimdi sizden örnek almağa karar verdim, dedi. Yüzüne baktım. Ellerimi iki yanıma vurarak:

— Demek gerçekten böyle küçük bir olay sizi böyle bir karar vermeye sürükledi ha? diye bağırdım.

Adam :

— Bu kararı üç yıldır vermiş bulunuyorum, diye karşılık verdi. Sizin başınızdan geçen olay, sadece, beni son adımı atmaya itti. Size bakarak kendi kendimi azarladım ve sizi kışkırdım.

Bunu bana âdeta sert bir tavırla söylemişti.

— İyi ama, size inanmazlar ki! dedim. Bir kez aradan on dört yıl geçmiş.

— Delillerim var, hem de büyük deliller! Onları ileri sürerim.

O zaman ağlamaya başladım ve onu kucakladım. Adam bana :

— Yalnız bir tek karar vermenizi istiyorum, bir tek konuda aydınlatın beni! dedi bana. (Sanki her şey şimdi artık benim elimdeymiş gibi). Karım, çocuklarım ne olacak? Karım belki üzüntüsünden ölü. Çocuklarım ise gerçi unvanlarından ve çiftlikten yoksun kalmazlar ama ömürlerinin sonuna kadar bir mahkûmun¹⁸⁴

çocukları olacaklardır artık. Üstelik bırakacağım anı,, yüreklerinde bırakacağım anı, nasıl olacak?.. Sustum.

— Ya onlardan ayrılmak, onları ömrümün sonuna kadar yalnız bırakmak! Çünkü öyle birşey olursa, ayrılığımız ömrümün sonuna kadar sürer, ömrümün sonuna kadar!... Oturuyor, sessiz sessiz kendi kendime bir dua fısıldıyordum. Sonunda ayağa kalktım. Birden korktum. Adam yüzüme baktı.

— Bana ne diyeceksiniz? diye sordu.

— Gidiniz! insanlara herşeyi bildiriniz. Herşey geçecektir... Yalnız gerçek kalacaktır! Çocuklarınız büyüdüleri vakit verdiğiniz bu kararlar ne kadar yüksek bir vicdan sahibi olduğunuzu anlarlar. O zaman yanımdan gerçekten bu işe karar vermiş gibi ayrıldı. Ama gene de, iki haftadan daha uzun bir süre ile üst üste her akşam hep bana geldi. Kendini hep bu işe hazırlıyor, ama bir türlü kararını veremiyordu. Beni de üzüntüden mahvetti. Bazan kesin bir kararlar geliyor ve duygulanarak:

— Biliyorum, benim için hayat bir cennet olacak. Bu işi açıklar açıklamaz hemen bir cennet olacak yaşıntım! On dört yıldır cehennemde yaşadım. Şimdi çile çekmek istiyorum. Biliyorum ki çileyi kabul ettiğim anda, yaşamaya başlayacağım. İnsan yalanla tüm dünyayı dolaşabilir ama, geriye dönemez! Şimdi insan kardeşlerimi söyle dursun, çocuklarımı bile sevmeye cesaretim yok. Yarabbi! Çocuklarım belki de gerçekten şu •çektığım acının bana. neye mal olduğunu anlarlar ve beni suçlamazlar! Tanrı güçte değil, gerçektir.

— Sizin yaptığınız bu aşamayı herkes anlayacaktır, dedim. Şimdi anla masalar bile sonradan anlayacaklardır. Çünkü siz dünyadaki gerçeğe değil, dünyadan üstün bir gerçeğe uydunuz... Böylece her seferinde yanımdan, sanki teselli bulmuş gibi ayrılıyordu. Ama er

185

L

tesi günü gene öfke içinde, yüzü sapsarı olarak geliyor, alaylı alaylı:

— Size her gelişimde bana: Gene mi açıklamadınız? der gibi merakla bakıyorsunuz. Biraz bekleyin, beni çok küçük görmeyin. Bu iş, sizin sandığınız kadar kolay değil. Belki de bunu hiç yapmıyacağım, kimbilir? Gidip beni ihbar etmezsiniz değil mi?

Ben ise ona budalaca bir merakla bakmak şöyle dursun, gözlerimi ona doğru çevirmeye bile korkuyordum. Üzüntüden neredeyse hasta olacak kadar perişan olmuştum. Bütün varlığım gözyaşlarıyla dolmuş gibiydi. Hattâ geceleri gözüme uyku bile girmiyordu. Söze devam ederek :

— Şimdi doğru karımın yanından geliyorum. Siz eş ne demektir, bunu biliyor musunuz? Yavrucuklarım beni uğurlarken : Güle güle baba, çabuk geri dönün, birlikte Çocuk Dergisini okuyacağız! diye bağırıyorlar. Hayır, siz bunu anlayamazsınız! Başkasının felâketi insana akıl vermez. Bunu söylerken gözleri kıvılcımlar saçıyor, dudakları titriyordu. Birden masaya öyle bir yumruk indirdi ki, üzerinde ne varsa hepsi havaya fırladı. Oysa o kadar yumuşak bir insandı ki! Böyle bir hareketi ilk defa olarak yapmıştı.

— Bunu yapmam gerekli mi, ha? diye bağırdı. Bunu yapmama ihtiyaç var mı? Hiç kimse mahkûm olmadı ki, hiç kimseyi benim yerime müebbed kürek cezasına çarptırıp sürmediler ki buradan! Uşak, hastalıktan öldü. Döktüğüm kana gelince, zaten onun cezasını çektiğim çilelerle ödemiş bulunuyorum. Zaten bana hiç inanmazlar ki! İleri süreceğim hiçbir delile inanmazlar. Böyle olunca bu açıklamayı yapmam gerekli mi. gerçekten gerekli mi? Dökmüş cldüğüm o kan için ömrümün sonuna kadar daha. da acı çekmeğe hazırım. Yeter ki, karımla çocuklarıma birşey olmasın. Onları benimle Birlikte felâkete sürüklemeye hakkım var mı? Bu işte¹⁸⁶

yanılmıyor muyum? Bu konuda gerçek nerededir? Hem zaten o insanlar gerçeği kavrarlar mı, ona değer verirler mi, onu anlarlar mı?

İçimden: Tanrım, böyle bir anda bile başka insanların kendisine karşı gösterecekleri saygıyı düşünüyor! •diye düşündüm. O zaman ona karşı öyle bir acıma duydum ki, galiba mümkün olsaydı, tek yükü biraz hafiflesin diye kaderini paylaşacaktım. Görüyordum ki, kendini kaybetmiş gibiydi. İşte o zaman böyle bir

kararın neye mal olduğunu artık aklımla değil de tüm yüreğimle anladım. Adam gene :

— Haydi kaderime yön verin! diye bağırdı. Ona :

— Gidin ve açıklayın, diye fısıldadım.

Artık sesim çıkmıyordu. Ama fısıldarken bile bunu kesin olarak söylemişim. Masanın üzerinde duran incili, daha doğrusu İncil'in Rusça bir çevirisini aldım ve ona aziz İyooann'ın incilinin XII. ci bölümündeki 24 ünü şiiri okudum:

Gerçekten, gerçekten söylüyorum size, eğer buğday tanesi toprağa düşünce ölmezse, tek başına kalır, ama eğer ölürse o zaman bol mahsul getirir.

Bu şiiri o gelmeden biraz önce okumuştum. O da onu okudu, sonra: Doğru, dedi. Ama hemen sonra acı acı güldü:

— Evet, bu kitaplar da...

Bir an sustu, sonra sözünü tamamladı:

— İnsan öyle korkunç şeyler bulur ki, bunları başkalarına okutmak kolay! Hem kim yazmıştır bunları? gerçekten insanlar mı?

— Bunu Kutsal Ruh yazmıştır, dedim.

Gene alaylı alaylı ama bu sefer üstelik nefretle gülerek :

— Gevezelik etmek kolay! dedi.

Kitabı gene aldım, başka bir yerini açtım ve

187

Yahudiler için yazılmış olan X. uncu bölümdeki 31 inci şiiri gösterdim. Şiiri okudum:

Tanrının eline canlı olarak düşmek korkunç bir şeydir!

Şiiri okudu ve kitabı tuttuğu gibi fırlattı. Bütün vücudu tir tir titredi.

— Korkunç bir şiir! dedi. Diyecek yok doğrusu, güzel bulmuşlar...

İskemleden kalktı:

— Haydi Allahaismarladık! dedi. Belki de artık gelmem.. Cennette görüşürüz. Demek ben ora dört yıldan beri Tanrı'nın eline düşmüştüm. Demek bu on dört yıla verilen ad bu! İşte yarından tezi yok, bu El in beni bırakması için yalvaracağım...

Onu kucaklamak, öpmek istedim, ama b)u cesareti kendimde bulamadım. Yüzü o kadar çarpılmıştı ve gözlerinde o kadar ağır bir anlam vardı ki! Böylece çıkıp gitti. Tannm, şimdi bu adam nereye gitti! diye düşündüm. Hemen orada tasvirin önünde diz üstü çöktüm, insanların hemen imdadına koşan, onlara yardım eden Tanrı'nın kutsal annesine o adamın durumunu bildirerek ağlamaya başladım. Gözyaşları içimde diz üstü dua etmeye başlayalı yarım saat olmuştu. Dışarıda artık hava kararmıştı, gecenin hemen hemen onikisiydi. Birden baktım, kapı açılıyor ve adam tekrar içeri giriyor. Şaşıp kaldım. Ona :

— Nerelerdeydiniz? diye sordum.

— Ben... ben, galiba burada bir şeyler umuttum... Bir mendil mi nedir, bir şey unuttum galiba... Aman birşey unutmamam da, ne çıkar, izin verirsiniz birazcık oturayım...

İskemleye oturdu. Ben, önünde ayakta duruyordum. Bana, Siz de oturun! dedi. Ben de oturdum. iki dakika kadar oturduk. Bana dik dik, uzun uzun baktı, sonra birden alaylı alaylı güldü. Bu davranışımı bir tür188

189

lü unutamıyorum. Sonradan ayağa kalktı, beni sımsıkı kucaklıyarak öptü :

— Bunu unutma! dedi. Unutma ki, bu gece sana bir kez daha geldim. Bunu işitiyor musun? Bunu unutma!

Bana ilk kez olarak sen demişti. Bunu söyledikten sonra da çekip gitti. İs yarına diye düşündüm.

Gerçekten de öyle oldu. Oysa, ben o akşam, ertesi günün onun doğum, günü olduğunu hiç bilmiyordum.

Zaten son günlerde hiçbir yere çıkmıyordum, bu yüzden, bunu hiç kimseden öğrenmeme imkân yoktu.

Doğum günlerinde, her yıl evinde büyük bir toplantı yapılırdı. Tüm kent bir araya gelirdi. O gün de toplanmışlardı. İşte o gün öğle yemeğinden sonra kendisi odanın ortasına çıkmış; elinde bir kâğıt tutuyormuş. Bu kâğıt üst makamlara yazdığı bir bildiriymiş. Üst makamda bulunanlar da o gün orada oldukları için kâğıdı bütün orada toplanmış olanlara yüksek sesle okumuş. Yazısında cinayeti tüm ayrıntılarıyla olduğu gibi anlatıyormuş. Kâğıdı okuduktan sonra sözünü :

— Kendimi bir canavar olarak insanlardan ayırıyorum. Yüreğime Tann'nın nuru indi. yaptıklarım için acı çekmek istiyorum! diye bitirmiş.

Sonra hemen orada, cinayeti ispat edeceğini düşündüğü ve on dört yıldır sakladığı ne varsa, hepsini

masanın üzerine koymuş, şüpheleri kendinden uzaklaştırmak için çaldığı altın ziynet eşyalarını, ölü kadının boynundan çıkardığı madalyonu, haçı (Madalyonun içinde kadının nişanlısının resmi varmış) kadının hatıra defterim... Hepsini, hepsini ortaya çıkarmış. En sonunda da iki mektup vermiş: Bunlardan birini kadına nişanlısı, yakında geleceğini haber vermek için göndermişti. Öbürü de kadının ona karşılık olarak yazdığı ama, başlayıp da bitirmediği mektupmuş. Bunu kadın ertesi günü postaya vermek düşüncesiyle masanın üzerine bırakmışmış...

Adam her iki mektubu da alıp götürmüştü. Ama neden? Neden ileride delil olabilecek bu eşyaları yok edecek yerde, on dört yıl boyunca saklamış? ;Bunu kimse bilemez. Sonunda ne oldu biliyor musunuz? Herkes derin bir şaşkınlık, bir dehşet içinde kalmış ama, kimse adamın söylediklerine inanmak istememiş. Gerçi herkes sözlerine büyük bir merakla kulak vermiş ama onu bir hasta gibi dinliyorlarmış. Birkaç gün sonra ise artık her gittiği evde, herkes, zavallı adamın aklımı kaçırdığına kesin olarak karar vermiş. Komutanları da, hakimler de işe el koymadan yapamamışlar, öyleyken onlar da durumu inceleyince duraklamışlar; ileri sürülen eşyalarla mektuplar gerçi insanı düşündürüyormuş ama hemen şuna karar verilmiş ki, bu eşyalar gerçekten kadına ait olsa bile, gene de adamı yalnız bunlara dayanarak mahkûm etmeye imkân yoktur! Çünkü o eşyaları bir ahababı olarak ve ona güven beslediği için, kadının kendisi vermiş olabilirdi.

Bununla birlikte şunu da söyleyeyim ki,, sonradan öldürülen kadının birçok ahabaplarından ve; akrabalarından bu eşyaların gerçekten ona ait olup olmadığının kontrol edildiğini, hattâ bu konuda hiçbir şüphe olmadığını öğrendim. Ama işe gene de el koyamadılar; bir kez kader öyle nasip etmişti. Beş gün kadar sonra, herkes vicdan azabı çeken adamın hastalandığını, öleceğinden korkulduğunu öğrenmiş. Hangi hastalığa yakalanmıştı? Bunu pek söyleyemeyeceğim. Yalnız çarpıntısı olduğunu söylüyorlardı. Bunu biliyorum. Ayrıca doktorlar adamın eşinin isteği üzerine bir araya gelip konsültasyon yapmışlar ve daha o zaman onda bir akıl has talığının başladığını bildirmişler. Ama adamda bunu gösteren hiçbir şey farketmemiştim. Herkes birden beni soru yağmuruna tutmuştu. Oysa onu ziyaret etmek istediğim, vakit, hepsi bana engel olmağa ;kalkışılar. asıl önemlisi, eşi bana hep: "Kocamın sinirlerini siz Uzdunuz! Kendisi eskiden de somurtkandı, a;ma son bir190

yıl içinde herkes onda olağanüstü bir heyecan sezmiş, garip davranışlarda bulunduğunu görmüştü. İşte bu sırada siz ortaya çıkıp onu mahvettiniz. Onu siz okuya okuya bu hale getirdiniz! Evinizden tam bir ay çıkmadı! Sonra yalnız eşi değil, kentte bulunan herkes, bana hücum etmeğe başladı, hepsi de beni suçluyorlardı: Bu iş hep sizin başınızın altından çıktı! diyorlardı. Ben ise susuyor, içimde büyük bir sevinç duyuyordum; çünkü Tanrı'nın kendine eziyet eden, kendi kendine ceza veren o adama acıdığını kesin olarak görüyordum. Onun çıldırdığına ise bir türlü inanmıyordum.

Sonunda, beni yanına bıraktılar. Bunu kendisi ısrarla istemiş, benimle vedalaşmak için. Odasına girdim, girer girmez de hemen yalnız günlerinin değil, saatlerinin bile artık sayılı olduğunu anladım.

Kendisi zayıf ve sapsarıydı, elleri titriyor, nefesi tıkanıyordu. Ama bakışları duygulu ve sevinçliydi. Bana : — Oldu işte! dedi. Çoktandır seni görmek istiyordum, özledim seni. Neden geliniyordun?

Kendisine beni daha önce yanına bırakmadıklarını açıkladım.

— Tanrı bana acıdı, beni artık yanına çağırıyor. Öleceğimi biliyorum. Ama bunca yıl sonra ilk kez olarak huzur duyuyorum. Gereken isı yerine getirir getirmez, birden ruhumda bir cennet hissettim. Şimdi artık çocuklarımı korkusuzca sevebiliyor, onları öpebiliyorum. Bana inanmıyorlar. Hiç kimse inanmadı bana. ne karım, ne hakimlerim inandılar bana! Çocuklarım da hiçbir zaman inanmayacaklardır. Bu Tanrı'nın çocuklarıma da acıdığını gösteriyor. Ölssem de adım onların zihninde lekelenmiş olmayacak! Yakında Tanrı'nın huzuruna çıkacağımı hissediyorum. Yüreğim sanki cennete kavuşmuşum gibi neşe içinde... Artık görevimi yerine getirdim...

Artık konuşamıyor, nefesi tıkanıyordu. Heyecanla

191

elimi sıkıyor, sevgiyle yüzüme bakıyordu. Ama pek uzun bir süre sohbet edemedik. Karısı durmadan odaya girip çıkıyordu, öyleyken, kendisi bir fırsat bulup: Sana o zaman ikinci bir defa gece yarısı geldiğimi hatırlıyor musun? diye fısıldayabildi. Hani sana bunu hatırla demiştin! Hatırlıyor musun? O sırada ne için geldiğimi biliyor musun? O sırada seni öldürmeye gelmiştim ben!

Tepeden tırnağa titredim. O devam etti: — O gece senin yanından ayrırlıp karanlığa çıkınca, sokaklarda dolaştım durdum. Hep kendi kendimle savaşıyordum. Birden sana karşı öyle bir kin duydum ki! Neredeyse yüreğim buna dayanamayacaktı. Şimdi bir tek o beni bağlıyor, bir tek o beni suçlayabilir. Yarınki

cezamdan artık kendimi koruyamam! Çünkü o herşeyi biliyor, diye düşündüm. Ama sen beni ihbar edersen diye korkmuyordum. (Öyle bir şeyi aklıma bile getirmedi.) Yalnız, şöyle düşünüyordum: Kendimi elevermezsem), onun yüzüne nasıl bakacağım? Sen o sırada oradan fersah fersah uzaklarda olsaydın ama sağ olduğunu bilseydim, gene de sağ olduğunu, herşeyi bildiğini ve beni suçladığını düşünmek bile bana dayanılmaz bir şey olarak görünecekti. Senden, sanki herşeye sen yol açmışsın, sanki herşeyden sen suçluymuşsun gibi nefret etmeye başlamıştım. İşte o zaman tekrar sana geldim. Hatırlıyordum ki, odanda masanın üzerinde bir kılıç vardı. Oturdum ve senin de oturmanı rica ettim ve tam bir dakika düşündüm. Eğer seni o sırada öldürseydim, bu işleyeceğim cinayet yüzünden kendimi mahvetmiş olacaktım, hattâ o eskiden işlediüm cinayeti açıklamam bile! Ama bunu o sırada hiç düşünmedim, bir an olsun düşünmek te istemedim. Yalnız senden nefret ediyor, başıma gelen herşeyin intikamını senden almak istiyordum! Bütün varlığım bu istekle tutuşmuştu. Ama Tanrı yüreğimdeki, iblisi yendi. Yalnız şunu bil ki, sen tüm ömrünce hiçbir zaman¹⁹²

o gece olduğu kadar ölüme yakın olmamışsındır!

Bir hafta sonra öldü. Tabutunu mezara kadar kent halkı götürdü. Piskopos mezarın başında dokunaklı sözler söyledi. Herkes ömrünü kısaltan o korkunç hastalıktan söz ederek gözyaşı döktü. Ama onu gömdükten sonra tüm kent halkı bana düşman oldu. Beni evlerine bile kabul etmemeğe başladılar. Yalnız bazı insanlar, (başlangıçta bunların sayılan çok azdı ama, sonradan gittikçe çoğaldılar) onun ileri sürmüş olduğu delillerin gerçek olduğuna inanmaya, sık sık beni ziyaret etmeye ve büyük bir merakla hattâ sevinçle bana bazı sorular sormaya başladılar. Çünkü insan doğru yolda olan bir insanın düşmesinden, rezil olmasından zevk alır! Ama ben sustum, kısa bir süre sonra da o kentten ayrıldım. Aradan beş ay geçtikten sonra da, Tann'nın yardımıyla doğru yola koyuldum. Bana bu yolu böyle apaçık olarak işaret etmiş olan o görünmez parmağı kutsayarak ilerlemeğe başladım. Bunca acı çekmiş olan Tanrı kulu Mihayil'i de bugüne dek, her gün dualarımda anıyorum.

III

ZOSIMA DEDENİN SOHBETLERİNDEN VE ÖĞÜTLERİNDEN ALINMIŞ BÖLÜMLER.

e

e) Rus rahibi ve izleyebileceği amaç konusunda...

Pederler, öğretmenler, bir rahip nasıl bir insandır

Aydın dünyamızda bu sözü bazı insanlar artık

alaylı de

alaylı, bazıları ise küfreden gibi söylüyorlar. Hem gün geçtikçe öyle davrananlar gittikçe çoğalıyor. rudur! Ah, çok doğrudur, rahipler arasında birçok para zitler, fırsat düşkünüleri, rahatlarını düşünen varlıklar

193

yersiz yurtsuz, arsız insanlar da vardır. Toplumdaki aydın insanlar: Siz toplumun tembel ve işe yaramaz üyelerisiniz. Siz başkalarının alın teriyle yaşıyorsunuz, siz utanmaz dilencilersiniz, diyerek bunu işaret ediyorlar. Oysa rahipler arasında nice uysal, yumuşak ve yalnızlığa, derin bir sessizlik içinde ta yürekten dua etmeye susamış insanlar vardır. Bu gibi insanlara daha az dikkat edilir, hattâ bunlar için hiçbir şey söylenmez ve belki de ben Rus toprağının kurtuluşunu bir kez daha işte bu yumuşak ve yalnızlık içinde dua etmeye susamış varlıklar sağlayacaktır desem kimbilir ne kadar şaşacaklardır. Oysa onlar gerçekten sessizlik içinde günü, saati, ayı ya da yılı gelir diye hazırlanıyorlar. Onlar yüreklerinde İsa'nın hayalini o yalnızlıkları içinde hiç bozulmamış ve kusursun bir sır olarak, Tanrının gerçeğine uygun tertemiz bir hayal olarak, ta eski çağlarda yaşamış pederlerin, havarilerin ve din uğruna işkence görmüş insanların bize onu tanıttıkları gibi saklıyorlar. Gerekliği vakit de, onu dünyanın artık sallanmağa yüz tutmuş gerçeğinin karşısına çıkaracaklardır. Bu güzel bir düşüncedir ve inanın, bu yıldız doğudan yükselecektir! Ben rahibi şöyle düşünürüm: (Acaba benim bu düşüncem yanlış mı, böyle düşünmekle kibir mi gösteriş oluyorum?) Bir dinle ilgisi olmayan insanlara ve Balkın karşısında göklere yükselen dünyaya bakın. Bu dünyada Tann'nın çehresi, Tanrı'nın gerçeği bozulmuş değil midir? İnsanların elinde bilim var. Ama bilim ancak duyularımıza bağlı olan şeylere el atar. İnsanın ruhi dünyası daha doğrusu insan varlığının üstün olan yönü ise büsbütün inkâr edilmiş, bir zafer duygusu ile attı nefretle bu dünyadan koyulmuştur. İnsanlık özgürlüğünü ilân etmiştir, özellikle son zamanlarda öyle oldu. Ama insanların bu özgürlüğünde ne görüyoruz? sadece bir kölelik düzeni ve intihar eğilimi!

II — F: 13194

Çünkü insanlık şöyle diyor: Senin ihtiyaçların. var, bu ihtiyaçlarını karşıla. Çünkü senin en tanınmış,

en zengin insanlarla eşit hakların vardır. Yalnız ihtiyaçlarını gidermekle de yetinme, onları elinden geldiği kadar çoğalt; işte, bugün dünyada öğüt verilen şey budur, özgürlüğü böyle görüyorlar. İhtiyaçları çoğaltmak hakkı nereden doğuyor? Bunu düşünmüyorlar. Zenginlerde bir yalnızlık ve ruhî bakımdan bir intihar eğilimi, fakirlerde ise kıskançlık ve cinayet görülüyor. Çünkü hakları verdiler ama ihtiyaçları giderecek imkânları sağlamadılar. Bugün dünyadaki insanların gün geçtikçe birleştiklerini, bir araya kardeşçe toplandıklarını ileri sürüyorlar: çünkü mesafeler azalıyor ve insanlar düşüncelerini birbirlerine havadan iletiyorlar. Ama siz sakın insanların böyle birleşeceklerine inanmayın! İnsanlar özgürlüğü ihtiyaçların çoğalması, bu ihtiyaçların elden geldiği kadar çabuk karşılanması olarak anlamakla kendi yaradılışlarına aykırı bir yol tutuyorlar, çünkü böyle yapmakla içlerinde birçok saçma ve budalaca istekler, alışkanlıklar yaratıyor, en olmayacak şeyleri uyduyorlar. Yalnız birbirlerini kıskanmak, bir birlerine oyun oynamak, birbirlerine karşı böhürlenmek için yaşıyorlar. Ziyafetler vermek, çift çubuk sahibi, rütbe sahibi, hizmet edecek köleler sahibi olmak artık öyle birer ihtiyaç haline geldi ki, bu ihtiyaç için insanlar hayatlarını, onurlarını, başka insanlara karşı göstermeleri gereken sevgiyi bile feda ediyorlar. Hem de bu ihtiyaçlarını karşılayamadıkları zaman intihar ediyorlar... Çok zengin olmayanlarda bile aynı durumu görüyoruz. Fakirlerde ise ihtiyaçları gidermek imkânsızlığı ve kıskançlık şimdilik sarhoşlukla bastırılıyor. Ama onlar yakın bir zamanda şarap yerine kan içeceklerdir. çünkü onları bu yola itiyorlar. Şimdi sorarım size, böyle bir insan özgür müdür

195

Ben vaktiyle ideal uğruna savaşıyan bir adam tanımıştım. Bu adam kendisi bana anlattı, onu hapiste tütünden yoksun bıraktıkları vakit, bu yoksulluktan o kadar sıkıntı çekmiş ki, az kalsın ideale bile ihanet edecekmiş, tek kendisine tütün versinler diye! İşte böyle bir insan tüm insanlık uğruna savaşmağa gidiyorum! diyebiliyor. Haydi, canım! Nereye gidebilir böyle bir insan ve ne yapabilir? Belki de kısa bir süre fedakârlığa bile dayanamaz! Böyle olunca da, insanlar özgürlüğe kavuşacak yerde, köleliğe düşmüşlerdir; kendi isteklerinin köleliğine! Aynı zamanda başka insanları kardeşçe sevecek, onlara bağlanacak yerde, aksine onlardan ayrılmış, esrarengiz konuğumun, öğretmenimin dediği gibi, kardeşlerinden ayrı düşmüş, yapayalnız kalmışlardır.

Bu yüzden de insanlığa hizmet etmek, insanlar arasında kardeşlik bağları kurmak, insanları birleştirmek gibi bir amaç yavaş yavaş siliniyor, hattâ çoğu zaman alayla karşılanıyor. Çünkü insan kendi alışkanlıklarından nasıl kurtulabilir? Kendini onlara zincirlemiş olan özgürlükten yoksun bir varlık nereye gidebilir? Madem kendi icat ettiği o sayısız ihtiyaçlarını gidermeye bu kadar alışmıştır, ne yapabilir? Böyle bir insan yalnızlık içindedir! İnsanlık umurunda bile değildir. İşte şimdi öyle bir noktaya ulaştık ki, insanlar daha çok eşya biriktiriyorlar ama çok daha az mutluluk duymak imkânlarını buluyorlar! Rahibin durumu ise bambaşkadır. Bugün dini kurallara boyun eğmekle, perhizle, duayla alay bile ediyorlar; oysa gerçek olan asıl özgürlüğe giden yalnız bu yoldur! Kendimi gereksiz, fazla gelen ihtiyaçlardan kurtarıyor, gururlu, egoist, yalnız kendi kendini seven benliğime boyun eğdiriyor, dinî kurallara uyarak nefsimi baskı yapıyor, sonunda da Tanrı'nın yardımıyla bir ruh Özgürlüğüne, onunla birlikte de ruhumu neşe veren bir¹⁹⁶

huzura, bir mutluluğa kavuşuyorum; söyleyin, kim yüce bir düşüncenin yükünü daha kolay yüklenebilir ve ona daha iyi hizmet edebilir? Tek başına olan bir zengin mi, yoksa kendisini eşyaların, alışkanlıkların baskısından kurtarmış bir insan mı? Bir rahibi çok defa yalnızlığa çekilmesinden ötürü kınarlar: Sen kendini herşeyden korumak için manastırın dört duvarı arasına hapsettin, insanlığa kardeşçe hizmeti unuttun! derler. Oysa kardeşçe bir sevgi göstermek bakımından kim daha çok çaba gösterir? Bu üzerinde düşünülecek birşeydir. Çünkü yalnızlığa mahkûm olanlar bizler değiliz, onlardır! Bize gelince, çok eski çağlarda milletlerin liderleri bizim aramızdan çıkardı, bugün de neden aynı şey olmasın? Aynı kurallara boyun eğmiş, o yürekleri şefkat dolu, o nefislerini perhize zorlamış o ömürlerince konuşmayanlar, günün birinde doğrulacak ve yüce bir işi yerine getirmek için yola koyulacaklardır! Rusya'nın kurtuluşu halktan gelecektir; Rus rahipleri de zaten ta eski çağlardan beri halkla birlik olmuşlardır. Eğer halk yalnızlık içinde ise, bizler de yalnızlık içindeyiz! Biz nasıl dine bağlıysak, halk da aynı şekilde dine bağlıdır. Dine inanmayan devlet adamı ise bizim Rusya'da hiçbir şey yapamaz. Hattâ içten gelen bir istekle çalışsa ve zekâ bakımından bir dahi olsa bile! Bunu aklınızda tutun. Halk dinsize karşı gelir ve onu yener. O zaman Rusya tek bir hristiyan ülkesi olacaktır. Onun için halkı koruyun ve yüreğini sakının. Onu gürültüsüz patırtısız yetiştirin. İşte sizin rahip olarak aşamanız bu olmalıdır; çünkü bu halk içinde Tanrıyı taşır.

f) Efendilerle uşaklar ve efendilerle uşakların ruh bakımından kardeş olup olamayacakları konusunda

birkaç söz.

Ah, Ulu Tanrım, halkın içinde de günah işleyenler

197

vardır, aksini söylemiyorum. Hattâ ahlâksızlığın alevi her gün, her saat gittikçe çoğalmakta ve yukardan aşağıya gittikçe daha çok yayılmaktadır. Halkın içinde de, yalnızlığa düşenler vardır. Halkın içinde de mala mülke düşkün olanlar, midelerini doldurmaktan başka bir şey düşünmeyenler vardır.. Artık esnaf gittikçe daha çok, daha çok saygı görmek istiyor, hep kendisini tahsilli bir insan olarak göstermek istiyor. Oysa hiç tarihi yoktur. Kendisini öyle göstermek için ise babada .anmatörelere saygı göstermekten, hattâ atalarımızdan kalan inanca bağlılık göstermekten utanıyor. Prenslerin evlerine girip çıkıyor, oysa kendisi ahlâkı bozulmuş bir mujikten başka birşey değildir. Halk, içkiden zehirlenmiştir ve artık bir türlü kendisini ondan kurtaramamaktadır.

Hele ailelerde ne kadar katı yüreklilik vardır! Erkekler eşlerine, hattâ çocuklarına karşı ne kadar katı yüreklidirler; bunlar hep sarhoşluktan oluyor. Fabrikalarda henüz dokuz yaşında olan çocuklar bile gördüm; zayıf, çelimsiz, iki büklüm olmuş ve daha o yaşta ahlâkı bozulmuş çocuklar. Havasız bir atelye, takırdayıp duran bir makine, sabahdan akşama kadar çalışma, ahlâsızca sözler ve şarap, hep şarap... Oysa böyle daha küçük yaşta bir çocuğa bu mu gereklidir? Onun güneşe, çocuk oyunlarına, her yerde iyi örnekler görmeye ve hiç olmazsa birazcık sevgi görmeye ihtiyacı vardır. Rahipler! Artık bitsin bunlar. Artık çocuklara işkence edilmesin! Hepiniz buna karşı gelin ve bir an önce, evet bir an önce insanlara bunu öğretin!

Ama Tanrı Rusya'yı bu durumda olduğu halde, gene de kurtaracaktır. Çünkü basit halk, gerçi ahlâk bakımından düşkündür ve artık kendini o pis günahları islemekten kurtaramamaktadır, ama işlediği o günahları lanetlediğini bilmektedir. Günah işleyerek kötü dayandığını kavramaktadır. Halkımız bu gerçeğe daima inanmıştır. Tanrıyı kabul etmiştir. Onun adını duyun198

ca duygulanarak gözyaşı dökmektedir. Yüksek kişilerde ise öyle bir şey yoktur. Onlar yalnız kendi akıllarına dayanarak ve artık İsa'ya eskisi gibi bağlanmadan bilimin çizdiği yoldan giderek yaşantılarını adalet üzerine düzenlemek istiyorlar ve daha şimdiden suç diye bir şey olmadığını, günah diye bir şey olamayacağını ilân etmişlerdir.

Gerçekten de, onların gözüyle bakılırsa öyledir: Çünkü eğer Tanrı'n yoksa, o zaman senin için hiç suç diye bir şey olur mu? Avrupa'da halk artık zenginlere karşı gücünü kullanarak ayaklanıyor, halkın başına geçenler de her yerde onu kan dökmeye kışkırtıyor, ona öfkesinin haklı olduğunu öğretiyorlar. Ama insanların bu öfkesi lânetlidir, çünkü acımak nedir bilmeyen bir öfkedir. Rusya'ya gelince, onu ancak Tanrı kurtaracaktır. Şimdiye kadar birçok defalar kurtardığı gibi. Kurtuluş halktan, dinden ve halkın kurallara boyun eğmesinden gelecektir. Pederler, öğretmenler halktaki bu inancı koruyun ve inanın ki, bu bir hayal değildir. Ben tüm ömrümce yüce milletimizde gerçekten değerli bir kişilik ve haysiyet olduğunu görerek buna hayret etmişimdir; halktaki bu kişiliği ben kendi gözümle gördüm, buna tanıklık edebilirim; halkımız günahlarının çamuru içine gömülmüş ve görünüşte dilenciden farksız olmasına rağmen, bir gurur sahibidir. Halkımız kimseye kul köle de olmaz, hem de iki yüzyıl esir olarak yaşadıkten sonra! Halk her haliyle ve davranışlarıyla özgürdür; ama hiç kimseyi kırmadan, gücendirmeden özgürdür. Hem kin bilmez, hem kıskanç değildir: <Sen ünlüsün, sen zenginsin, sen akıllı• sın ve yeteneklerin var; eh. varsın öyle olsun! Tanrı razı olsun senden. Sana karşı saygı duyuyorum, ama biliyorum ki. ben de bir insanım. Çünkü hiç kıskançlık duymadan sana karşı saygı gösteriyorum, ama insan olarak, haysiyetimi yitirmiyorum! der. Gerçekte belki bunu söylemezler (çünkü bunu nasıl söyleyeceklerini

199

bilmezler), ama bu anlama gelecek şekilde davranırlar. Bunu kendi gözümle gördüm, tüm duygularımla kavradım bunu! Hem inanır mısınız? Bizim Ruslar arasında bir insan ne kadar fakir, ne kadar düşkün olursa, yüreğinde o kutsal gerçeği taşıdığı o kadar belli olur. Çünkü zenginler mala mülke düşkün ve keyiflerinden başka bir şey düşünmeyen, çoğu artık ahlâksızlaşmış insanlardır. Bütün bunların meydana gelmesinde ihmalimizin, dikkatsizliğimizin pek çok etkisi olmuştur. Ama Tanrı kendi yarattığı insanları kurtaracaktır; çünkü Rus milleti dine bağlılığında yüce bir millettir! deleceğimizi hayalimden geçiriyor ve daha şimdiden ileride olacakları apaçık görüyor gibiyim. Çünkü sonunda bizim en ahlâsız zenginimiz bile fakirin karşısında sahip olduğu zenginlikten ötürü utanç duymağa başlayacaktır. Fakir ise zenginin böyle yumuşadığını görünce, durumunu anlayacak, onu hoş görecektir, duyduğu o yüce, o güzel utancı sevinç ve

sevgiyle karşılayacaktır. İnanın, herşey bununla sonuçlanacaktır; herşey buna •doğru yönelmektedir. Eşitlik yalnız insanların ruhî bakımından bir değer taşımalarında olabilir; Bunu da yalnız bizde anlayacaklardır.

Ancak herkes kardeş olmazsa insanlar hiçbir zaman hiçbir şeyi paylaşamayacaklardır. Yüreğimde taşıdığım İsa'nın hayalini koruyalım, bir gün o hayal paha biçilmez bir elmas gibi tüm •dünyaya ışıklarını saçacaktır... Öyle olsun, amin, amin.

Pederler, öğretmenler, bir gün basıma hüznün verici bir olay geldi. Ülkede oradan oraya dolaşırken, birgün, •eyalet başkenti olan K... kentinde eski emir erim Afanasiy ile karşılaştım. Ondan ayrıldığımdan beri sekiz yıl olmuştu. Onunla pazarda rastlaştık. beni görür görmez tanıdı, hemen yanıma koşup geldi. Allahım, ne kadar sevinmiş! Hemen orada bana doğru "atılarak: Sevgili pederim, beyefendi. siz misiniz? Ger'Çekten karşımda sizi mi görüyorum su anda?" deyip200

duruyordu. Beni evine götürdü. Artık emekli olmuş, evlenmişti, iki küçük çocuğu bile vardı. Eşiyle birlikte ufak tefek şeyler satarak geçiniyorlardı.

Odası fakir döşeliydi, ama tertemizdi ve içerde neşeli bir hava vardı. Afanasiy beni oturttu, semaveri yaktı, karısı gelsin diye haber gönderdi. Sanki benim evine gelmem onun için bir bayram olmuştu. Evlâtlarını bana getirdi: Onları kutsayın, sevgili peder dedi. "Ben onları nasıl kutsarım dedim. Ben basit ve boynu eğik bir rahibim. Ancak onlar için Tanrıya dua edebilirim. Senin için ise her zaman, o gündenberi, her gün Tanrı'ya dua ediyorum Afanasiy Pavloviç, çünkü, ne olduysa hep senin sayende oldu. dedim. Sonra ona elimden geldiği kadar olup bitenleri anlattım. O zaman adamcağız ne hale geldi: Bana bakıyor, bir türlü karşısında gördüğü insanın ben olduğumu kavrayamıyor gibiydi. Eski efendisi, subayı, şimdi onun karşısında bu halde ve bu giysiler içinde bulunsun, buna akıl erdiremiyordu. Hattâ ağlamaya başladı.

— Neden ağlıyorsun? dedim. Sen benim için unutulmaz bir insansın! Ağlıyacağına benim için yüreğinde bir sevinç duymalısın, sevgili Afanasiy! Çünkü tuttuğum bu yol sevinçli ve aydınlık bir yoldur.

Afanasiy fazla bir şey söylemedi. Ama durup durup içini çekiyor, çok duygulandığını belli eden bir tavırla başım sallıyordu:

— Peki, servetiniz ne oldu? diye sordu.

— Manastıra bağışladım, diye karşılık verdimŞimdi hepimiz aynı yurtta birlikte oturuyoruz.

Çaydan sonra ona veda etmeye hazırlandım. bir den kalktı, bana yarım ruble getirdi. Bunu manastıra bağışlamak istiyordu. Sonra, bir yarım rubleyi dan elimin içine sıkıştırdı, aceleyle :

— Bu da sizin için, dedi. Siz garipsiniz, yolcusunu • belki bir işinize yarar, sevgili pederim.

Verdiği yarım rubleyi kabul ettim, sonra ona

201

eşine de yerlere kadar eğilerek veda ettim ve yanından sevinç içinde ayrıldım. Yolda giderken: "İşte şimdi ikimiz de içimizi çekiyoruz, o kendi evinde, ben de yolumda giderken. Herhalde şu anda o da benim gibi sevinçle gülüyordur. İkimiz de başımızı .sallıyarak, yüreğimizde sevinçle Tann'nın tekrar karşılaşmamızı nasıl nasip ettiğini hatırlıyoruz. diye düşündüm.

Ondan sonra artık onu bir daha göremedim. Eskiden ben onun efendisi, o da benim uşağımdı. Şimdi ise onunla sevgi içinde ve ruhlarımızda derin bir mutlulukla kucaklaşmıştık. Aramızda insanları birleştiren o yüce birlik meydana gelmişti. O zaman bütün bunları çok düşündüm. Şimdi de şöyle düşünüyorum: Bu yüce ve basit birlik zamanı gelince ülkemizin her yerinde, tüm Rusların arasında meydana gelemez mi? Bu birliğin meydana gelmesi, insan aklının bu kadar alamıyacağı bir şey mi? Ben şuna inanıyorum ki, bu olacaktır ve zamanı da yakındır.

Uşaklara gelince, onlar için şu sözleri de söylemek isterim: Eskiden, delikanlı iken uşaklara çok kızardım: Ahçı kadın yemeği fazla ısıtmış, emir erim giysimi temizlememiş! derdim. Ama günün birinde birden çocukluğumda ağabeyimden işittiğim bir söz, zihnimden geçen bir düşünce halinde ruhumu aydınlatıverdi: Ben bir başka insanın bana hizmet etmesine değer miyim? Tüm varlığımla bunu başkasından eklemeye hakkım var mı? Fakirliğini, cahilliğini bir başkasının başına nasıl kakarım? O zaman böyle basit ama apaçık anlaşılabilir düşüncelerin nasıl olup aklımıza bu kadar geç geldiğine şaşıtm kaldım! Uşakla yeryüzünden büsbütün kalkması imkânsızdır, ama sen

öyle davran ki. uşağın tâ içten kendisini senin yanında uşak olmayan birinden daha özgür hissetsin. Hem ' neden kendi uşağının uşağı olmayayım sanki? Aymıyım bunu ona karşı hiçbir gurur göstermeden

yapamaz mıyım ? O da neden benim kendisine karşı beslediğim bu202

duyguya inanmasın? Neden uşağım benim için bir ak raba, bir kardeş olmasın? Neden onu sonunda ailemin içine almayı ve buna sevinmiyeyim? Bunu bugün bile yerine getirmek mümkündür. Ama bu asıl yarın bütün insanları bir araya getiren o yüce birliğe temel olacaktır. O zaman insan, kendisi için uşak aramıyacak, kendisine benziyen varlıkları uşak haline getirmeye çalışmıyacaktır; (bugün olduğu gibi) aksine bütün gücüyle herkese kendisi hizmet etmek isteyecektir, tıpkı İncilde yazılı olduğu gibi...

Sonunda insanın yalnız ruhunu aydınlatan aş a malardan ve başkalarına karşı acıma duymaktan zevk alacağını, insanların (bugün olduğu gibi) katı yürekli lik etmekten, birbirlerini yemekten, serserilik etmekten, kibirli davranışlardan, birbirlerine karşı öğünmekten ve birbirlerinin üstünlüklerini kıskanmaktan artık hoslanmıyacakları bir günün geleceğini düşünmek ha yal midir? Kesin olarak inanıyorum ki, hayır, haya.

•değildir ve o günün gelmesi yakındır! Bazıları bun?; gülüyor ve :

— Ne zaman gelecektir o gün? Ya da :

— öyle bir günün geleceğini gösteren işaretle

var mı? diye soruyorlar.

Ben ise düşünüyorum ki, isa'nın yardımıyla bı yüce işi bizler başaracağız. Hem dünyada insanlık tarihi boyunca nice idealler besleyenler olmuştur. BU ı allerden bazılarını bundan daha on yıl önce insan lar akıl almaz şeyler olarak görüyorlardı. öyleyken bunlar, kader onların ne zaman ve nasıl olacaklarını tayin etmiş ise, o gün gelince gerçekleşmiş, hattâ yanın bir ucundan öbür ucuna dek herkesçe benimseyen mislerdir. Bizde de öyle olacaktır ve milletimiz ya milletlere ışıklar içinde görünecek, tüm insanlar yapıyı yapanların kullanmak istemedikleri bu taş naya temel olmuştur, diyeceklerdir.

203

Alay edenlere ise şöyle sormak gerekir: Diyelim ki, biz hayal içindeyiz, peki o halde sizler İsa'nın yardımı olmadan yapacağınız binayı ne zaman meydana getirecek, ne zaman yalnız kendi aklınıza dayanarak adaletli bir düzen kuracaksınız? Eğer onlar buna karşılık kendilerinin birliğe doğru yürüdüklerinde ısrar ederlerse, şunu bilmeli ki, buna ancak aralarında en saf olanları inanmaktadır. Bu bakımdan gösterdikleri bu saflığa ancak hayret edilebilir.

Doğrusunu söylemek gerekirse, onlarda bizden çok daha fazla hayallere kapılma, olmayacak şeyleri düşünme eğilimi vardır. Adaletle uygun bir düzen kurmayı düşünüyorlar. Ama bunu İsa'yı inkâr ederek yapacaklarını umuyorlar. Oysa, sonunda dünyayı kan içinde bırakacaklardır. Çünkü kan yine kan ister, kılıcını çeken de yine kılıçtan ölecektir ve eğer isa'nın verdiği söz olmasaydı, insanlar dünyada yalnız iki kişi kalıncaya dek birbirlerini öldürürlerdi. O son kalan iki kişi bile birbirlerine karşı üstünlük taslamaktan kendilerini alamayacak, en sonunda da biri diğerini yok ettikten sonra kendisini de öldürecekti. Eğer İsa, temiz yürekli ve uysal insanların iyiliği için. bu durumun uza mıyacağıma söz vermemiş olsaydı, muhakkak öyle olacaktı.

Ben, o düellodan sonra henüz subay üniforma sını çıkarmadan, sosyete de uşakların durumundan söz etmeye başlamıştım ve hatırlıyorum ki, herkes ba

hayret ediyordu: Ne yapalım yani, uşağı divanın üzerine oturtup ona çay mı ikram edelim? diye sorulardı.

O zaman onlara şu karşılığı verdim :

Neden olmasın? öyle de yapsanız olur, hiç ol^a bazen.

herkes buna gülmüştü. Sordukları bu soverdiğim karşılık ise kesin değildi. Ama oy204

le düşünüyorum ki, verdiğim o karşılıktaki bir vardı.

g) Dua, sevgi ve başka dünyalara konusunda

Delikanlı, dua etmeyi unutma. Eğer duan yürekten geliyorsa, her seferinde içinde yeni bir duygu uyanacak, zihninden o zamana kadar bilmediğin, ama sana yeniden cesaret verecek olan yeni bir düşünce geçecektir. O zaman anlarsın ki, dua bir eğitimidir. Şunu da unutma, her gün, fırsat buldukça içinden Tanrım, bugün huzuruna çıkmış olanları başıyla diye tekrarlama. Çünkü her saat, her an binlerce • insan bu dünyadan ayrılıyor ve ruhları Tanrı'nın huzuruna çıkıyor. Bunların arasında kimbilir kaç tanesi dünyadan. ayrılırken yalnız başlarına kalmış, kimsenin haberi olmadan, hüzün ve özlem içinde gitmişlerdir; bunların arkasından hiç kimse acıma duymaz. Hattâ kimse onların kim olduklarını bilmediği gibi, bu insanlar dünyada yaşadılar mı, yaşamadılar mı, bunu da bilmez. İşte belki de o anda, dünyanın ta

öbür ucunda Tanrı'ya doğru, ölen insanın ruhunu bağışlaması için senin duan yükselir; hattâ sen o alemi hiç tanımamış, o da senin kim olduğunu hiç bilmemiş olsa bile.

Korku içinde Tanrı'nın huzuruna çıkmış olan bir ruh için o anda, dünyanın herhangi bir yerinde onun için dua eden ve onu seven bir varlığın, bir insanın bulunduğunu hissetmek, kimbilir ne kadar, teselli edici bir şeydir. Evet bunu yapmalısınız, o zaman Tanrı ikini de daha büyük bir şefaata gösterir; çünkü madem sen bilmediğin insana karşı bu kadar acıma gösterdi • Tanrı da sana daha büyük bir acıma gösterecektir çünkü o senden çok daha şefkatli, çok daha büyük acıma duygusuna sahiptir. Eğer o insan günah iş se bile Tanrı onu senin sayende bağışlıyacaktır.

205

Kardeşlerim, insanların günahından korkmayınız. İnsanı günah işlese de seviniz, çünkü böyle bir sevgi Tanrı'nın insanlara karşı gösterdiği sevginin bir benzeridir ve tüm sevgilerden üstün bir sevgidir. Tanrı'nın yarattığı bütün varlıkları, tümü meydana getiren her bir küçük parçacığı da seviniz. Her bir yaprağı, Tanrı'nın gönderdiği her bir ışını seviniz! Hayvanları, bitkileri, herşeyi seviniz. Herşeyi seversen, Tanrı'nın herşeyde gizli olan sırrını da kavramış olursun. Bir kez kavradın mı da artık her zaman ve gün geçtikçe onu daha iyi anlayarak kavramaya devam edersin. Sonunda da evreni artık tüm olarak içine alan bir sevgiyle sevmeğe baslarsın.

Hayvanları seviniz; Tanrı onlara bir düşünce başlangıcı ve hiçbir şeyin bozmadığı bir neşe vermiştir. Bu neşelerini yoketmeyiniz, onlara eziyet etmeyiniz. Tanrı'nın onlara verdiği bu neşeden hayvanları yoksun bırakmayınız; bunda Tanrı'nın isteğine karşı gelmeyiniz. İnsan! Sen kendini hayvanlardan üstün görme. Onlar günahsızdır, sen ise dünyayı, yalnız buraya gelmekle, tüm varlığıyla çürütüyor ve arkanda da çürüyen bir iz bırakıyorsun. Ne yazık ki, hemen hemen hepimiz öyleyiz!

Çocukları da seviniz. Onlara özel bir sevgi gösteriniz, çünkü onlar da melekler gibi günahsızdırlar ve dünyada çocukların var olması bizi duygulandırmak, yüreklerimizin temizliğe kavuşmasını sağlamak içindir, her biri bizim için kutsal bir işarettir. Bir çocuğu üzenin vay haline! Çocukları sevmeyi, bana peder Anım öğretti: Kendisi sevimli, fazla konuşmayan bir insandır. Tanrı uğruna yollara düştüğümüz vakit, oradan oraya giderken bazen sadaka olarak aldığımız kuruşlarla çocuklara priyanikler ve akide şekerleri alır, bunları onlara dağıtırdı; çocukların yanından, içinde bir heyecan duymadan geçemezdi; öyle bir insandı işte.

Bazen aklına gelen bir düşünce karşısında şaşırırsın

kalırsın, özellikle insanların işlediği günahları gördüğün vakit öyle olur. Kendi kendine; onları zorla mı, yoksa iyilikle, sevgiyle mi yola getireyim? diye sorarsın. Bu gibi durumlarda daima: Onları güzellekle, sevgiyle yola getireyim diye karar ver. Bir kez öyle bir karar verdin mi, artık tüm dünyaya boyun eğdirebilirsin. Tatlı dil, sevgi, korkunç bir güçtür. Tüm güçlerden, kudretlidir. Dünyada onun kadar güçlü bir şey yoktur. Her gün, her saat, her an kendi davranışlarına göz kulak ol, kendine dikkat et, daima her bakımdan iyiyedоğru yönelmiş olmalısın.

Örneğin küçük bir çocuğun önünden öfke içinde, küfrede ede, yüreğinde kin duyarak geçiyorsun, diyelim. Sen belki çocuğu görmezsin bile ama o seni görmüştür ve savunma gücünden yoksun, mini mini yüreğinde senin o çirkin, o kötü hayalin kalmıştır. Belki bunu bilmezsin, ama kimbilir çocuğun yanından yalnız o halde geçmekle bile, belki ruhuna kötü bir tohum atmışsındır ve bu tohum belki günün birinde filiz verecektir. Bu da, sadece çocuğun önünde kendine çeki düzen vermediğin, içinde herşeye gereken değeri vermeyen, iyiliğe yönelmiş bir sevgiyi yetiştirmedeğin için öyle olmuştur.

Kardeşlerim, sevgi bir öğretmendir. Ama onu kazanmak gerekir. Çünkü bu öğretmeni elde etmek zordur, insana pahalıya mal olur, uzun bir süre çalışmak ister ve insan ancak uzun bir süre sonra, başkalarını sevmenin ne olduğunu öğrenebilir. Çünkü insan yalnız rastgele değil, tüm bir süre için sevgi duymalıdır. Rastgele sevgi duymak herkesin yapabileceği birşeydir, kötü yürekli bir insan bile böyle bir sevgi duyabilir! Benim delikanlı ağabeyim kuşların bile kendisini bağışlamaları için yalvarıyordu; belki onun bu sözü insana saçma görünür, oysa öyle davranması doğrudur. Çünkü dünyada herşey bir okyanus gibi akıp gidiyor herşey birbirine bitişiyor, bir şeye dokundun mu, yan

207

kısı dünyanın tâ öbür ucuna kadar yayılıyor. Varsı Kuşlardan özür dilemek akılsızca bir iş olarak görür sun, şunu kabul etmelisin ki, eğer sen şimdi olduğun dan daha iyi davransaydım, hiç olmazsa bir parçacı, daha güzel hareketlerde bulunsaydın, kuşlar için d çocuk için de, senin yanında yaşayan herhangi bir car lı varlık için de, yaşamak daha kolay olurdu. Diyorum ya size, herşey bir okyanus gibidir.

Bunu hissettiğin man kuşlar için bile dua etmeye kalkışırın, tüm varlığını müthiş bir sevgi sardığı için derin bir heyecana kapılır, dua eder ve kuşların bile işlemiş olduğu günahları bağışlamalarını istersin. Bu duyacağın coşkun heyecanın değerini bil. insanlara ne kadar saçma görünürse görünsün, bu duyguna değer ver!

Dostlarım, Tanrı'dan neşe dileyin, çocuklar gibi. gökyüzünde uçuşan kuşlar gibi neşeli olun. İnsanların günahları da onlara iyilik ettiğiniz bir sırada sizi şaşırtmasın, o günahlar yaptığınız işleri mahveder, amacınızın gerçekleşmesine engel olur, diye korkmayın. Günah kudretlidir, ahlâksızlık güçlü bir şeydir, kötü çevrenin gücü vardır, bizler ise yalnızız, bizim gücümüz yok, bu kötü çevre bizi silecek ve iyiliğin gerçekleşmesine engel olacaktır! demeyin. Böylesine bir kötümserlikten kaçınınız, çocuklarım! Böyle bir durumda bir insan için tek kurtuluş çaresi vardır: Kendini tüm insanların günahlarından sorumlu tut. Dostum, zaten bu gerçekten de böyledir. Çünkü kendini herşeyden ve herkesten içtenlikle sorumlu tuttun mu, hemen görürsün ki, bu, gerçekten düşündüğün gibidir ve sen gerçekten herkesten ve her şeyden sorumlusun. Ama hele kendi tembelliğini, kendi güçsüzlüğünü insanlardan bil. sonunda şeytanca bir gurura kapılır, hattâ Tanrı'ya bile karşı gelirsın! Şeytanca bir gurura kapılma konusuna gelince, ben bunu şöyle düşünüyorum. Böyle, ancak şeytana yakışır bir208

gururu biz insanlar, bu dünyada güçlkle kavrayabiliriz. Bu yüzden de hata işliyerek ona kapılmamız, o oranda kolay olur. Üstelik böyle bir gurura kapıldığımız vakit, yüce ve çok güzel bir iş yapıyormuşuz gibi bir düşünceye de kapılabiliriz.

Evet, en güçlü duyguları ve yaratılışımızın en güçlü akımlarını şimdilik bu dünyada kavrayanlarız. Ama bu seni günaha sokmasın, sanma ki bunları kavramamış olman, ileride senin için bir kurtuluş çaresi olacaktır. Çünkü Ölümsüz Hakim sana öbür dünyada ancak kavrayabildiklerini soracaktır, kavrayamadıklarını sormıyacaktır; bunu kendin de o zaman apaçık anlıyacaksın. Çünkü o vakit herşeyi doğru olarak göreceksin ve artık tartışmalara girismeyeceksin. Bizler dünyada gerçekten yolumuzu kaybetmiş gibiyiz ve eğer karşımızda İsa'nın o değerli, o kutsal hayali olmasa, herhalde yolumuzu büsbütün şaşırmış olacak ve Büyük Tufandan önce tüm insan soyunun düştüğü duruma düşecektik.

Bu dünyada birçok şeyler bizden gizlidir, ama buna karşılık içimizde bir başka dünyayla ilişkimiz olduğunu bize hissettiren gizli bir duygu verilmiştir, daha yüksek, daha yüce bir dünyayla ilişkimiz olduğunu hissettiren bir duygudur bu. Zaten düşüncelerimizin ve duygularımızın kökleri bu dünyada değildir, başka dünyalardadır. İşte bunun içindir ki, filozoflar eşyanın özünü bu dünyada kavramaya imkân olmadığını söylerler.

Tanrı başka dünyalardan tohumlar almış, onları bu dünyaya ekerek kendisine bir bahçe meydana getirmiş, böylece bu topraktan yükselebilen ne varsa, onla' boy atmış. Ama toprağa dönen yine yaşamaya devam ediyor. Sağ olan ise, ancak o başka, esrareniz dünya ile olan ilişkisini hissettiği kadar yasar. Eğer bu duygu senin içinde zayıflar ya da yok olursa, o zaman o dönüş ümidi de söner. O zaman yaşantıya karşı

KARAMAZOV

kayıtsız olur, hattâ ona karşı nefret duyarsın, düşüncem budur.

209

Benim

h) İnsan kendisine benzeyen varlıkları yargılayabilir mi?

SONUNA DEK İNANÇ DUYMA KONUSUNDA

Özellikle şunu hatırla ki, sen hiçbir zaman hiç bir insanı yargılayamazsın. Çünkü bu dünyada belki de bir suçluyu yargılayacak bir yargıç yoktur; meğer ki o yargıç kendisinin de tıpkı karşısında duran suçlu gibi suçlu olduğunu, onun işlediği suçtan belki de herkesten önce kendisinin sorumlu olduğunu kavrasın. Ancak bunu kavrayan bir insan gerçekten bir yargıç olabilir!

Bu söz ne kadar saçma görünürse görünsün, doğrudur. Çünkü ben doğru yolda olsaydım, belki de karşımda böyle bir suçlu olmazdı. Eğer karşımda duranın suçunu üzerine alabilirsın, hemen yürekten suçladığın insanın sorumluluğunu üzerine al, onun yerine sen acı Çek, o insanı en küçük bir söz etmeden serbest bırak. Hattâ kanun bile seni yargıç olarak atamışsa, elinden geldiği kadar bunu yapmaya çabala, hiç olmazsa bunu yürekten, kendi içinden gerçekleştir. Çünkü suçluyu Bırakırsan, o, senin yanından ayrılınca kendi kendini senin ona yapabileceğinden çok daha acı bir şekilde Suçlayacaktır. Hattâ o insan kendisini kucakladığın halde senin yanından kayıtsızlık içinde, seninle alay ede ede uzaklaşsa bile, bu seni yanlış yolu yöneltmeçünkü öyle yapıyorsa, demek ki henüz zamanı gelmiştir ama kendini suçlayacağı gün muhakkak geektir. Gelme bile, bunun hiç önemi yoktur. Eğer o bunu kavramazsa, onun yerine bir başkası bunu kav

riyacak, acı çekecek ve kendi kendini suçlayacak, kendi kendini mahkûm edecek, o zaman da hak yerini bulacaktır. Buna inan! Kesin olarak inan, çünkü azizlerin tüm umudu ve inancı işte bunda saklıdır... Durmadan iyilik et. Eğer gece uykuya dalacağın sırada: Yapmam gereken bir şeyi yapmadım diye hatırlarsan, hemen yataktan kalk ve gidip o işi gör. Eğer çevrende kötü yürekli ve duygusuz insanlar varsa, seni dinlemek istemiyorlarsa, onların karşısında yerlere kapan, onlardan özür dile, çünkü onlar seni dinlemek istemiyorlarsa bundan sen suçlusun. Eğer yüreğinde kin olan insanlarla konuşamıyorsan, hiç konuşmadan, nefsini alçaltarak, hiçbir zaman umudunu kesmeden onlara hizmet et. Onlar seni yalnız bırakır, ya da kovarlarsa tek başına kaldığın vakit toprağın üzerine kapan, onu gözyaşlarıyla ıslat; ancak o zaman, hiç kimse seni o halde görmemiş ve yapayalnızken söylediğin sözleri duymamış olsa bile toprak gözyaşlarından bir ürün verecektir. Sonuna dek inancını koru, hattâ dünyada herkes dinden ayrılmış olsa ve tüm yeryüzünde dine bağlı olarak bir sen kalmış olsan bile, kendini bir kurban olarak Tanrı'ya sun, onun adını öv, bunu dünyada inançlı tek varlık olarak kalsan da yapmalısın. Hattâ bu durumda dünyada yalnız iki kişi kalsanız bile... Çünkü o zaman aranızda apayrı bir dünya, gerçek sevgiyle dolu bir dünya kurulmuş olacaktır. Duygulanarak birbirinizi kucaklayın ve Tanrı'nın adını kutsayın. Çünkü O'nun gerçeği yalnız ikinizin içinde olsa bile gene gerçekleşmiş olacaktır. Eğer kendin günah işlersen ve ölünceye dek, o işlediğin günahlar yüzünden acı çekersen, hattâ günahın elinde olmayarak meydana gelmiş olsa bile, başkası için, doğru yoldaki bir insan için sevinmelisin, çünkü sen günah işlemiş olsan bile, o insan doğru yoldadır ve günah işlememiştir. Bundan memnunluk duymalısın.

211

Eğer insanların kötülüğü senin içinde artık yenemediğin bir öfke uyandırırsa, seni sarsarsa, hattâ içinde o zalimlerden intikam almak isteğini duyarsan, en çok bu duygudan kork. Hemen gidip kendin için sanki insanların işlediği bu kötülüklerden sen suçluymuşsun gibi, kendine acı verecek şeyler bul. Bu acıları seve seve kabul et, onlara dayan. O zaman yüreğin huzur bulur ve sen de gerçekten suçlu olduğunu anlarsın. Çünkü o kötü yürekliği günah işlememiş tek varlık olarak sen aydınlatabilirdin, ama bunu yapmadın demektir. Eğer onları aydınlatmış olsaydın, gösterdiğin bu ışıkla onlar kendilerine başka bir yol bulacaklardı, kötülüğü işleyen de belki senin tuttuğun o ışık altında bunu işlememiş olacaktı. Hattâ diyelim ki, o ışığı tuttun ama, insanlar senin tuttuğun bu ışığa rağmen gene de kendilerini kurtarmaya çalışmadılar. O zaman bile kararlı ol ve gökyüzünden gelecek ışığın gücünden şüphe, etme; inan ki, bugün kendilerini kurtaramazlarsa, bir başka zaman kurtulacaklardır. Bir başka zaman kendileri kurtulmazlarsa, evlâtları kurtulacaklardır. Çünkü senin tuttuğun o ışık, sen ölmüş olsan bile sönmeyecektir. Doğru yoldaki bir insan hayata gözlerini kapar, ama tuttuğu ışık daima yanmağa devam eder. İnsanlar ise, her zaman, ancak onları kurtaracak olan öldükten sonra kutulurlar. İnsanlık kendisine Peygamber olanları kabul etmez, onlara işkence eder; Beyken insanlar gene de, o acı çektiydikleri varlıkları severler ve hattâ işkenceyle öldürdüklerine saygı duyarlar.

Sen tüm için çalışıyorsun, ne yapıyorsan ilerisi için
Diyorsun. Ama ödül bekleme, çünkü sen zaten bu
dünyada artık büyük bir ödül almış bulunuyorsun; bu
da ruhunda duyduğun mutluluktur, bu mutluluğa an
cak doğru yolda olan kavuşur. Ünlü insanlardan da,
212

güçlü olanlardan da korkma, ama herşeyin derinliğine inmesini bil ve her zaman iyi ol. Herşeyin ölçüsünü, herşeyin zamanını bil. Bunu öğren. Yalnız kaldığın vakit, dua et. Secdeye varmaktan ve toprağa yüz sürmekten zevk al. Toprağı öp ve durmadan, doymadan sev. Herkesi, herşeyi sev, bu sevgiden ruhuna dolacak coşkunluğu, heyecanı ara. Toprağı mutlu gözyaşlarıyla ıslat ve bu gözyaşlarından zevk al. Duyduğun bu coşkunluktan utanma, ona değer ver, çünkü bu Tanrı'nın sana bağışladığı yüce bir nimettir, hem de birçok insanlara değil, ancak seçilmiş olanlara verilen bir nimettir, yalnız onlara bağışlanan bir üstünlüktür.

i) Cehennem ile cehennem ateşi konusunda... Mistik düşünceler...

Pederler, öğretmenler: Cehennem nedir? diye düşünüyorum. Benim düşünceme göre cehennem: Artık sevgi imkânsız olduğu için acı çekmek tir. Bir kez, zamanla ölçülemeyen, boşlukla bile tanımlanamıyan sonsuzlukta bir ruh olan varlığa, dünyaya gelmesiyle kendi kendine: Ben varım ve seviyorum demek

yeteneği verilmiş, evet o varlığa bir kez, yalnız bir kez, sevgisini iyi davranışlarla göstermek, sevgiyi yaşamak imkânı verilmiş. Bunun için de kendisine yeryüzünde yaşam denilen şeyle birlikte zaman, süre adı verilen imkânlar da verilmiş. Öyleyken ne olmuş? O mutlu varlık kendisine verilen bu paha biçilmez hediyein değerini anıyamamış, sevgiyi yaşamamış, kendisine verilenlere alaylı alaylı bakmış, onlara karşı duygusuz kalmış.

İşte böyle bir varlık artık dünyadan ayrılınca İb rahimin makamını görür, İbrahim'le konuşur, (tıpkı Lazar ile zenginini yaptığı sohbeti anlatan hikâyede olduğu gibi) cenneti görür, hattâ belki kendisi de Tanrı'nın huzuruna çıkar, ama işte ona asıl acı veren şey budur: Tanrı'nın huzuruna hiç sevmemiş bir insan ola

213

rak çıkacak, orada sevmiş, sevginin ne olduğunu öğrenmiş varlıklarla karşılaşacak, sevgilerini küçümsediği insanlarla karşı karşıya gelecektir. Bu ona acı verecektir. Çünkü herşeyin gerçek değerini artık apaçık görecektir ve kendi kendine: Şimdi bilime kavuştum, şimdi sevgiyi susamış bulunuyorum, ama artık sevgim bir aşama olmayacak, hiçbir davranışım artık fedâkârlık sayılmıyacak, kendimi bu uğurda kurban etmiş olmayacağım, çünkü artık yeryüzündeki yaşantı sona ermiştir ve artık İbrahim gelip te bir damlacık abu hayatla (yani yeniden yeryüzünde ki o eski yaşantıyı, o hareketli yaşantının bir parçasını olsun sunarak) ruhumu kasıp kavuran ateşi dindiremeyecektir. Şu anda yeryüzünde iken küçümsediğini sevgiyi duymak için tüm varlığımı bir alev sarmıştır, ne yazık ki, artık yeryüzündeki yaşantıya dönemem ve artık benim için bir daha hiçbir vakit böyle bir yaşantı olmayacaktır! Şu anda ömrümü başkaları için seve seve verirdim, ama artık buna imkân yok. Çünkü o yaşantı geçmiştir, seven bir varlık olarak kurban edebileceğim, feda edebileceğim yaşantıdan artık yoksunum ve o yaşantıyla, şimdiki varlığım arasında bir uçurum vardır.

Cehennemdeki ateşten maddî bir ateş olarak söz ederler: Bu sırrı incelemeye cesaretim yok, bundan korkuyorum, ama öyle düşünüyorum ki, eğer cehennemdeki ateş gerçekten bildiğimiz maddî bir ateşe cehenneme düşen varlıklar ona sevinirlerdi. Çünkü bana öyle geliyor ki, o varlıklar böyle maddî bir acı duyarken hiç olmazsa bir an için kendile'lerini unutmak imkânına sahip olabilirler; ruhî bir acı ise bundan çok daha korkunçtur. Zaten o cenneme düşmüş olanları bu ruhî Çileden kurtarmağa imkân yoktur, çünkü onların duyduğu bu acı, varlıklarının dışında değildir, içlerindedir.

Eğer onları bu acıyı çekmekten kurtarmak imkânı olsaydı bile, onlar bundan çok daha fazla mutsuzluk Ayarlardı. Çünkü doğru yolda oldukları için cennete²¹⁴

girenler, çektikleri bu çileleri görerek o varlıkları bağışlasalar ve yanlarına çağırırsalar bile, kendilerinin duydukları bu sonsuz sevgiyi göstererek cehennemde olanların çektikleri çileleri daha da artırmış olacaktırlar. Çünkü böylece onların içinde cennette olanların bu sevgisine karşılık verecek, iyiliğe yönelmiş şükran dolu bir sevgi duymak için tüm varlıklarını daha şiddetli bir tutku saracaktır; ama artık öyle bir sevgi duymaları imkânsız olacaktır.

Çekinmekle birlikte, kendi içimden sonunda bu imkânsızlığı kavramalarının belki durumlarını biraz olsun hafifleteceğini düşünüyorum. Çünkü doğru yolda olanların kendilerine karşı gösterdikleri bu sevgiyi kabul edince, ona seve seve boyun eğince, belki de yeryüzünde o küçümsedikleri sevginin, o insanları iyi davranışlara yönelten olumlu sevginin yarattığı etkiye benzer bir etki altında kalacaklardır.

Bunu daha açık bir şekilde belirtmediğim için üzgünüm dostlarım, kardeşlerim. Yalnız şunu söyleyeyim ki: veyl, yeryüzünde kendi benliklerini mahvetmiş olanlara! Veyl intihar edenlere! Bana öyle geliyor ki, onlardan daha mutsuz bir varlık olamaz. Bize diyorlar ki, onlar için Tanrıya dua etmek günahdır. Kilise de görünüşte onları reddeder bir tavır takınıyor. Oysa içimden öyle düşünüyorum ki, onlar için bile dua edebiliriz.

İsa bir insana sevgi duyduğu için kızmaz ki! Ben böyleleri için tüm ömrümce içimden dua etmişimdir, bu günahımı da sizlere şimdi açıklıyorum, pederler, öğretmenler. Ben onlar için şimdi de her gün dua eder dururum.

Ha... cehennemde de apaçık görülen gerçeği, gördükleri, tartışılması imkânsız olan gerçeği kavradıkları ve onu öğrendikleri halde hâlâ gururlu olanlar ve azgınlık edenler, şeytana ve onun gururlu varlığına tüm olarak bağlanmış korkunç varlıklar vardır. Onlar için

215

cehennem artık bile bile katlanılan, doyulmaz bir şeydir. Onlar artık kendi istekleri ile çile çekenlerdir. Çün.kü yaşantıyı da Tanrı'yı da lanetleyerek, kendi kendilerini lanetlemiş durumdadırlar. Bunlar kendi

gururlan ile beslenirler, tıpkı çölde aç kalan ve vücudundan iSizan kanı emen bir insan gibi. Ama doyurmaz onları ini beslenmeleri; öyleyken gene de bağışlanmayı red dederler, onları çağıran Tann'ya lanetler yağdırırlar, karşılarında gördükleri Tanrı'ya içlerinde nefret duymadan bakamazlar ve herşeyi yaşatan bir Tann'nın var olmamasını isterler! Tanrı'nın kendisini de, yarattığı herşeyi de yok etmesini isterler. Bunlar Kendi kinlerinin ateşi içinde ölümsüzlüğe dek yanacaklardır. Sonsuzluğa dek ölüme susayacak, yokluğu anyacaklardır. Ama bir türlü ölüme kavuşamayacaklardır'

Aleksey Fyodoroviç Karamazov'un yazısı burada sona eriyor. Tekrar söylüyorum; bu yazı Kesik kesiktir, tam değildir. Örneğin, verilen biyografik bilgiler yalnız dedenin ilk gençlik yuları ile ilgilidir. Öğütlerden ve düşüncelerinden birçokları bir araya toplanmış, onlarla bir tüm meydana getirilmiş gibidir; ama, bunlardan bir çoğunun ayrı ayrı tarihlerde ve çeşit çeşit etkiler altında söylendikleri bellidir.

Dedenin, yaşamının son saatlerinde söylediği sözlerden alınmış olanlar ise, kesinlikle belirtilmiş değildir. Aleksey Piyodoroviç'in yazısında dedenin daha önceden vermiş olduğu öğütlerle kıyaslanınca o son konuşkanın ancak genel hatları verilmiştir.

Dedenin ölümü ise gerçekten hiç beklenmedik bir şekilde oldu. Gerçi o son akşam çevresinde toplananlar ölümünün yakın olduğunu iyice anlıyorlardı, ama gene de böyle birden hayata gözlerini yumacağını teklemek imkânsız bir şeydi. Aksine, dostları daha önceden216

de belirttiğim gibi, onu o ahşanı bu kadar zinde ve konuşmağa hevesli görünce sağlık durumunun, belirli olarak, hiç olmazsa kısa bir süre için, iyiye yöneldiği kanısına varmışlardı.

Sonradan hayretle anlattıklarına göre, daha ölümünden beş dakika önce bile, öyle bir şey olacağını tahmin etmeğe imkân yokmuş. Dede birden göğsünde müthiş bir ağrı duymuş, sapsarı olmuş ve elini gösüne bastırmış. O zaman herkes yerinden fırlamış, ona doğru atılmış. Ama o ağrı duyduğu halde gene de onlara gülümseyerek bakmış, yavaş yavaş koltuğundan yere inmiş, diz çökmüş, sonra sanki dua ederek, derin bir mutlulukla toprağı öpüyormuş gibi (kendisi de öyle öğütveriyordu ya) toprağın üzerine kapanmış, kollarını iki yana açmış ve sessizce, huzur içinde ruhunu Tanrı'ya teslim etmiş.

Dedenin öldüğü haberi hemen bütün hücrelerde duyulmuş, oradan da manastıra ulaşmış. Tanrı'nın huzuruna yeni çıkana en yakın olanlar, onu eski törelere uyarak, gerektiği gibi hazırlamışlar ve tüm rahipler manastırın kilisesinde toplanmışlar. Böylece, sonradan öğrenildiğine göre, Tanrı'nın huzuruna yeni çıkmış olanın haberi, daha gün doğmadan kente de ulaşmış. Sabah olunca artık tüm kent, bu olaydan söz ediyormuş. Sonra da kentliler manastıra akın etmeğe başlamışlar. Ama bundan daha sonraki kitapta söz edeceğiz, şimdilik yalnız şunu ekliyeim ki, aradan daha bir gün geçmeden herkes için manastırda ve kentte bıraktığı etki bakımından o kadar beklenmedik, o kadar garip, o kadar endişe verici ve şaşırtıcı bir olay meydana geldi ki, bunca yıl sonra kentimizde, o endişeler içinde geçen günün yankıları, hâlâ birçok kişide tüm canlılığıyla yaşamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yedinci Kitap

ALYOŞA

>

Hayata gözlerini yuman papaz rütbesindeki rahipZosima dedenin cenaze törenini mevkiine uygun olarak hazırladılar. Bilindiği gibi rahiplerin ve büyük perhiz yaparak nefislerine eziyet yapanların ölüleri yıkanmaz. Büyük Kural kitabında der ki: Eğer rahiplerden. biri Tanrı huzuruna çıkarsa, bu işle görevlendirilmişbir rahip onun vücudunu ılık bir suyla siler; silmeden. Önce de süngerle ölenin vücudu üzerinde, göğsünde, kollarının, ellerinin ve dizlerinin üzerinde haç işaretleri yapar ve bununla yetinir, başka birşey yapmaz. Bütün bunları, rahip Paisiy kendi eliyle yaptı. Dedenin vücudunu sildikten sonra, üzerine rahip elbisesi geçirdi ve onu cüppeye sardı; cüppe kurallara uygun olarak haç şeklinde sarılsın diye de onu birkaç yerinden kesti. Başına da üzerinde sekiz uçlu haç bulunan bir başlık geçirdi. Başlık açık bırakılmıştı, ölenin Büzünü siyah bir bezle örttüler. Eline de Kurtarcının Bir tasvirini sıkıştırdılar, işte sabahleyin onu tabutun içine böyle yatırdılar. (Tabut ise daha önceden hazırlanmıştı.)218

Tabutu kiliseye götürmeden önce bütün gün hücrede (ölen dedenin rahip kardeşlerini ve cemaati kabul ettiği o birinci büyük odada) bırakmayı düşündüler. Hayata gözlerini yuman rahip papaz rütbesinde olduğu için, tabutu başında Mezmurlar Kitabı değilde, İncil okunması gerekiyordu. İncil'i dinî törenden hemen sonra Peder İyosif okumaya başladı. Peder İyosiftten sonra bütün gün ve bütün gece İncil okuyacağını kendisi istemiş olan Peder Paisiy ise henüz, dedelerin bulunduğu kısmı idare eden rahiple birlikte çok meşgul ve üzüntülüydü, çünkü saatler geçtikçe manastırdaki rahiplerin ve manastıra bağlı misafirhanelerle, kentten gelen akın akın insanların arasında, o zamana kadar hiç duyulmamış alışılmamış

ve hattâ yakışık almaz bir heyecan ve sabırsızlıkla dolu bir bekleyiş başgöster mişti.

Dedelerin bölümünü idare eden rahiple Peder Paisiy böyle heyecan içinde kımıldayıp duranları sakinleştirmek için; ellerinden geleni yapıyorlardı. Vakit öğleye doğru yaklaşınca, kentten yanlarına, hastalarını ve özellikle çocuklarını almış bulunanlar gelmeye başladılar; sanki o anı beklemişlerdi; belliydi ki, hastalarının hemen iyi olacağını bekliyorlardı. Herhalde böyle bir mucizenin kısa bir süre içinde muhakkak olacağına inanıyorlardı. İşte ancak o zaman herkesin hayata gözlerini kapamış olan dedeyi daha sağken ne kadar büyük bir aziz olarak saydığı ve öyle olduğuna ne kadar kesin olarak inandığı anlaşıldı. Hem de gelenlerin arasında hiç de yalnız basit insanlar yoktu.

İnançlı olan kişilerin bu kadar aceleyle ve böylesine apaçık bir şekilde, hattâ sabırsızlık ve ısrarla belirttikleri bu büyük bekleyiş peder Paisiy'e çok yanlış görünüyordu; bunun böyle olacağını çok daha önceden hissetmişti, ama olup bitenler tahminlerini de aşmıştı. Heyecan içinde bulunan rahiplere rastladıkça onlara: — Böyle hemen yüce bir şeyin olmasını beklemek

219

ancak manastırla ilgisi olmayan insanlar arasında hoş görülecek bir hafifliktir, böyle bir şey bizlere hiç yakışmaz, demeye başladı.

Ama onu pek az dinliyorlardı ve Peder Paisiy huzursuzlukla (sonradan o andaki duygularını hatırlayınca, böyle olduğunu kabul etmek zorundaydı) başkalarının aşırı bir sabırsızlıkla belirttiği bu bekleyişi bir hafiflik ve saçma bir şey saydığı halde, kendi içinde de hemen hemen aynı heyecanın uyandığını hissediyor, bunu da kendi kendine açıklamak zorunda kalıyordu.

Bununla birlikte bazı kişilerle karşılaşmak onda özel bir hoşnutsuzluk uyandırıyor; onlara rastladığı vakit içinde sanki kötü şeyler olacaktı gibi bir sezis ve büyük bir kuşku uyanıyordu. Ölen dedenin odasında itiş kakış toplananlar arasında içinde bir tiksintiyle (bu hissi duyduğu için kendi kendini hemen o anda suçlamıştı) örneğin Rakitin'in ve uzak bir yerden Obdorskiy manastırından gelmiş olan, hâlâ da manastırda kalan o rahibin bulunduğunu farketmişti. Bunların ikisi de nedense birden peder Paisiy'e şüpheli kişiler olarak göründü. Bununla birlikte aynı duyguyu uyandırabilecek yalnız onlar değildi, daha başkalar da vardı. Heyecan gösterenler arasında en çok kımıldayıp duran o Obdorskiy'li rahipti; onu her yerde, her köşede görmek mümkündü. Her yerde, herkese birşeyler soruyor, her yerde konuşulanlara kulak kabartıyor, her yerde garip esrarengiz bir tavırla birileriyle fısıldaşıyordu. Yüzünde ise öyle bir sabırsızlık vardı ki! Sanki beklenen şeyin bu kadar uzun bir süre bir türlü meydana gelmemesinden ötürü sinirleniyor gibiydi.

Rakitin'e gelince, sonradan öğrenildiğine göre, onun dedelere ayrılmış olan yerde bu kadar erken görünmesinin nedeni bayan Hohlakova'nın kendisinden Özel bir ricada bulunmuş olmasıydı. O iyi yürekli, ama karakteri zayıf olan kadın, dedelerin bulunduğu kısma girmesine izin verilmesine imkân olmadığı için, uyanıp220

da, dedenin Tanrının huzuruna çıktığını öğrenir öğren, mez, birden içinde öyle bir merak duymuştu ki, hemen dedelerin kısmına kendi yerine Rakitin'i göndermiş ve orada olup bitenlere göz kulak olmasını, sonra da herşeyi, her yarım saatte bir kendisine bir pusula yazarak bildirmesini istemişti; Rakitin olup biten herşeyi ona. dakikası dakikasına yazmalıydı, Hohlakova onu çok dürüst ve inancına bağlı bir genç sanıyordu. Rakitin işte böyle, her nabza göre şerbet vermesini ve kendisi için. en küçük bir çıkar gördüğü yerde, karşısındakinin isteğine göre tavır takınmasını biliyordu.

Hava açık ve aydınlıktı. Dua etmeye gelmiş olanlardan bir çoğu ya toplu halde kilisenin etrafında, ya da dedelerin bulunduğu bölümde dağınık olarak mezarların başında duruyorlardı. Rahip Paisiy dedelerinin bölümünden geçerken birden aklına Alyoşa geldi ve onu uzun bir süredir, daha doğrusu sabahtanberi görmediğini hatırladı. Alyoşa aklına gelir gelmez, delikanlının! dedelere ayrılmış olan bölümün en uzak köşesinde, tâ parmaklığın yanında, çok eskiden ölmüş ve dini bakımdan büyük aşamalarda bulunmakla ün salmış bir rahibin mezarı başında oturduğunu gördü. Alyoşa dedelerin hücrelerinin bulunduğu kısma arkasını dönmüştü. Yüzü parmaklığa doğru dönüktü ve sanki mezar taşının arkasında saklanıyor gibiydi. Rahip Paisiy, ya nına yaklaşınca, onun yüzünü iki eliyle örtmüş olarak sessiz sessiz ve bütün vücudu sarsılarak hıçkırarak hıçkırarak ağladığını gördü. Bir süre başında durdu, sonra kendisi de duygulanarak: — Ağlama, sevgili oğul, ağlama, evlât, dedi. ağlıyorsun. Ağlayacağına, sevin. Yoksa, sen b O nün yaşantısında en önemli gün olduğunu yor musun? Şu anda nerede olduğunu bir düşünsene Alyoşa, ellerini tıpkı bir küçük çocuk yüzünü andıran ve göz yaşlarından şişmiş olan yüzünden Çekerek ona baktı. Ama hemen sonra bir tek kelime bile soy

221

meden gene arkasını döndü, yüzünü iki eli ile tekrar örttü. O zaman peder Paisiy düşünceli bir tavırla : — Eh madem istiyorsun ağla, dedi. Ziyam yok... ağla oğlum. Demek bu gözyaşlarını sana İsa döktürüyor... Sonra Alyoşa'nın yanından uzaklaşarak kendi kendine : Döktüğü o acı gözyaşları yüreğini sakinleştirir, aynı zamanda sevgili dedenin ruhuna neşe verir, diye düşündü. Bunu düşünürken de içinde Alyosa'ya karşı büyük bir sevgi duyuyordu. Zaten onun yanından bir an önce uzaklaşmasının nedeni şuydu: Orada kalırsa, ona baka baka ahlamağa başlayacağını hissetmişti.

Bu arada zaman geçiyor ve manastırda hayata gözlerini kapayan dede için dualar, ayinler, törenler, geleneklere uygun olarak birbirlerini izliyordu. Peder Paisiy, tabutun başında gene Peder Iyosifi gördü, yanına gidip İncil'i onun elinden alarak okumaya başladı. Öğleden sonraydı. Daha saat üç olmamıştı ki, geçen kitabın sonunda söz ettiğimiz o olay meydana geldi. Bu, hepimiz için o kadar beklenmedik ve herkesin düşündüğüne o kadar aykırı bir şeydi ki, tekrar ediyorum, olup bitenler bugün bile kentimizde ve tüm çevrede hâlâ tüm ayrıntılarıyla ve heyecanla, herşey sanki bugün olmuş gibi olağanüstü bir şekilde canlandırılarak anlatılır.

Bir kez daha şunu söyleyeyim ki: Bu tür davranışlara ve yanlış düşüncelere yol açan ama, aslında basit, tabii bir şey olan bu olayı hatırlamak, hemen hemen tiksinti veriyor. Doğrusu, eğer o olay hikâyemin ileride de olsa, en önemli kahramanı haline gelecek olan Alyoşa'nın ruhu ve yüreği üzerinde bu kadar büyük bir et* yapmamış olsaydı, onu hiç anlatmaya lüzum görmeden atlıyacaktım. Ama bu olay Alyoşa'nın ruhunda muthiş bir sarsıntı yaptı. İçini altüst etmiş gibi oldu. İkanlıyı yaraladı, ama düşüncelerini güçlendirdi ve onu kesin olarak, ömrünün sonuna dek bilmen amaca u yöneltti.222

223

Herneyse, hikâyemize devam edelim: Dedeyi kendisi için hazırlanmış olan tabuta koyup da onu daha gün doğmadan eskiden kabul odası olan o birinci büyük odaya getirip koydukları .vakit, tabutun etrafında bulunanlar arasında odanın penceresini açalım mı, açmıyalım mı? diye soranlar oldu. Ama birinin lâf arasında ve üzerinde durmadan sorduğu bu soru hiç kimsenin dikkatini çekmedi ve karşılıksız kaldı. Yalnız belki de orada bulunanlar arasında bazıları, içlerinden, böyle bir büyük ölünün vücudunun çürümeye başlayacağını düşünmenin ve kötü bir koku yaymasını beklemenin saçma bir şey olacağını, hattâ böyle bir düşüncenin akla gelmesine üzülmek gerektiğini, (hattâ belki de böyle bir şeyi akıldan geçirmenin gülünç bir şey olduğunu) bunu soranın pek inançlı olmadığını, ciddilikten uzak bir insan olduğunu düşünmüşlerdir. Çünkü herkes bunun tam tersinin olmasını bekliyordu. öyleyken, öğleden kısa bir süre sonra, belirsiz bir değişiklik olmaya başladı; önce içeriye girip çıkanlar bu olanı yalnız kendi kendilerine farketmekle yetiniyor, hattâ herhalde akıllarına gelen düşünceyi başkalarına açıklamaktan korkuyorlardı. Ama öğleden sonra saat üçe doğru, o olan şey, artık o kadar apaçık ve inkâr kabul etmez bir şekilde kendini belli etmeye başladı ki, haber hemen dedelerin hücrelerinde bulunan herkese,

4

oraya gelmiş olan tüm ziyaretçilere yayıldığı gibi, manastırdakilere de ulaştı ve oradakileri derin bir şaşkınlık içinde bıraktı. Hattâ söylenti çok kısa bir süre içinde kente de yayıldı ve dine bağlı olsun, olmasın herkesde bir kuşku uyandırdı.

Dine bağlı olmayanlar buna sevindiler. Dine bağlı olanlara gelince; onların arasında da bu işe dinsizlerden çok daha fazla sevenler oldu. Çünkü (ölen dedenin bir gün öğüt verirken dediği gibi) insanlar doğru yolda olanın alçalmasından, utanç verecek bir duruma, düşmesinden hoşlanırlar.

Olay şuydu; tabuttan yavaş yavaş ve zaman geçtikçe gittikçe daha çok duyulan, kötü bir koku yayılmaya başlamıştı. Bu koku saat üçe doğru artık apaçık hissediliyor ve gittikçe şiddetleniyordu. Ayrıca şunu da söyleyeyim ki, manastırın geçmiş yıllarında da böyle, insanları kötü yola çeken, bu kadar kaba ve aşın davranışlara yol açan bir başka olayı hatırlamak imkânsızdır. Başka bir zamanda böyle bir olay, olmayacak, imkânsız bir şey sayılırdı. Oysa bu söylediğimiz olaydan hemen sonra rahipler arasında bile çok yanlış davrananlar oldu. Daha sonra ve aradan birçok yıllar geçince, bazı akli başında rahiplerimiz, o gün olup bitenleri ayrıntılarıyla hatırladıkça, nasıl olup da. böyle yanlış bir inancın herkese bu kadar yayıldığını hayret ve korku ile düşünmüşlerdir.

Çünkü daha önce de dinlerine çok bağlı ve doğru insanlar oldukları herkesçe bilinen rahiplerin, Tanrı korkusu içinde yaşayan birçok dedelerin de öldüğü olmuş ve artık hayata gözlerini kapıyan bu insanların

tabutlarından, her ölen insanda olduğu gibi hafif bir koku yayılmıştı. Ama bu kokunun duyulması hiçbir vakit" başkalarında yanlış düşünceler uyandırmamış, herhangi bir heyecana bile yol açmamıştı. Tabii bizim manastırda da çok eskiden Tanrı'nın huzuruna çıkmış olan bazı insanların hâlâ bütün canlılığıyla saklanan kalıntıları da vardı. Anlatıldığına göre, bu insanların vücutlarından kalan şeyler çürümemişti. Bu, rahipleri duygulandırıyor, onlarda esrarengiz bir duygu uyandırıyor. O kişilerin kalıntılarına daima kutsal ve mucizeli şeyler gözü ile bakılıyordu. Hattâ rahipler bu kalmtıkrın çürümemesini, eğer Tanrı izin verirse, zamanı geünce, o kutsal insanların tabutlarmdan'daha da büyük sihirli bir kuvvet yayılacağını belirten bir işaret olarak Soruyorlardı.

Bunların arasında en çok, yüz beş yasına kadar yakmış olan tov dede anılıyordu. Bu dede, din uğrun224

da büyük bir aşama yapmış, şiddetli bir perhizle nefsinin baskı altında tutmuş ve ömrü boyunca konuşmamaya karar vermişti. Tanrının huzuruna çıkmalı uzun bir süre olmuş, bu yüzyılın ilk yıllarında ölmüştü. Mezarını manastıra dua etmek için ilk gelenlere her zaman özel ve olağanüstü bir saygıyla gösterir, bu arada da onunla ilgili olarak ileride olacağı düşünülen bazı büyük olaylardan söz edilirdi. (İşte peder Paisiy'in Alyoşa* yi başında otururken gördüğü mezar buydu.)

Uzun bir süre önce ölmüş olan o dededen başka, bir de ona oranla kısa bir süre önce hayata gözlerini kapamış olan yüce insan ve papaz rütbesindeki rahip Varsonofiy dedenin anısı da hâlâ canlı olarak herkesin yüreğinde yaşıyordu. Zosima dede, kutsal görevini ondan almıştı ve o sağken manastıra dua etmek için gelen herkes, o dedeyi tam anlamında kutsal bir insan sayardı. Bu iki insan için ağızdan ağıza yayılan bir söylenti vardı; buna göre iki dede de tabutlarının içinde tıpkı canlıymış gibi yatıyorlardı, ve gömülürken de vücutları hiç bozulmamıştı, hattâ tabuta kondukları vakit yüzleri bile aydınlanmıştı. Hattâ bazıları vücutlarından güzel bir kokunun yayıldığını, bu kokunun herkesçe duyulduğunu hatırladıklarını ısrarla söylüyor' .ardı.

Ama insanları etkileyen tüm bu anılara rağmen, tene de Zosima dedenin tabutu etrafında olup biten sersemce, budalaca ve öfkeli davranışların nedenini anılamak zordur. Bana kalırsa, o sırada aynı anda birçok çeşitli nedenler bir araya gelmişti. Bunların arasında örneğin, dedeliğe karşı zaten zararlı bir yenilik olarak ötedenberi manastırda gizli gizli yaşatılan ve hâlâ da bir çok rahiplerin zihinlerini bulandıran o köklü düşmanlık duygusu vardı. Sonra, tabii, hayata gözlerini yuman dedenin kutsallığına karşı duyulan kıskançlığın da önemi vardı; daha kendisi sağken kutsallığı o kadar •sağlam bir şekilde zihinlerde yer etmişti ki, ona karşı

225

gelmek sanki yasaklanmış gibiydi. Çünkü ölen dede mucizelerden çok gösterdiği sevgiyle bir çok insanları etrafına çekmeyi başarmış ve böylece çevresinde onu sevenlerden meydana gelen bir dünya kurulmuştu. Bununla birlikte, hattâ daha doğru söylemek gerekirse, asıl bu yüzden başkalarında kıskançlık uyandırmış, bunun arkasından da kendisine karşı yalnız manastırda değil, manastırın dışında bile ona karşı açıktan açığa ya da gizli gizli şiddetli bir kin duyan düşmanlar meydana gelmişti.

Gerçi dede örneğin hiç kimseye zarar vermemişti, ama: Neden onu bu kadar kutsal sayıyorlar? Yalnız sık sık tekrarlanan bu soru bile yavaş yavaş bir türlü .sönmeyen büyük bir kinin birikmesine yol açmıştı. Onun içindir ki, birçoklarının dede ölünce vücutundan yayılan, üstelik bu kadar çabuk duyulan (çünkü daha ölümünün üzerinden bir gün bile geçmemişti.) kötü kokuyu duyunca derin bir sevinç duyduklarını düşünüyorum. Dedeye bağlı olanlara ve o zamana kadar ona karşı saygı duyanlara gelince, onların arasında da bu olaydan ötürü kişisel olarak hakarete uğramış ve Duygularının yaralandığını hissetmiş olanlar vardı.

O olup bitenler sırayla şöyle olmuştu: Cesedin kötü bir koku yaymağa başladığı hissedilir hissedilmez artık ölen dedenin hücrelerine girenlerin halinden bile niçin geldikleri kolayca anlaşılmağa başlamıştı. Her gelen hücrede kısa bir süre duruyor ve hemen çıkıp dışarda kalabalık olarak bekleyenlere içerideki durumu haber veriyordu. Orada bekliyenlerden bazıları haberi alınca üzüntüyle başlarını sallıyor, bazıları ise duydukları se^ftei, öfkeli bakışlarında ısıll ısıll sezilen memnunluğu Aklamak bile istemiyorlardı. Kimse de artık onlara darılmıyor, kimse onlara karşı sesini çıkarmıyordu. Bu da Alacak bir şeydi, çünkü ne de olsa manastırda ölen

II — F: 15230

231

büyük bir perhiz tutan ve daha dede sağken, konuş, maktan vazgeçmiş kendilerini sessizliğe mahkûm etmiş olup da, şimdi, birden konuşmağa başlamış olan en yaşlı rahipler arasında da söyliylenler vardı. Bu

artık korkunç bir şeydi! Çünkü onların sözleri, genç ve daha kararları kesinleşmemiş olan rahipler üzerinde büyük bir etki yapıyordu.

Bütün bu sözleri, aziz Silvester manastırından gelmiş olan o Obdorskiy'li konuk rahip de dinliyor, derin derin içini çekerek başını sallıyordu: Evet... demek peder Ferapont dün söylediklerinde haklıydı. diye düşünüyordu.

Bu sırada da, tam üstüne gelmiş gibi peder Ferapont göründü. Meydana gelen şaşkınlığı daha da şiddetlendirmek istiyormuş gibi hücrelerinden çıka gelmişti.

Daha önce de söylediğim gibi, peder Ferapont yalnızlığa çekilen rahiplerin bölümündeki ahşap hücrelerinden nadir olarak çıkardı. Hattâ kiliseye bile uzun bir süre gitmediği oluyordu. Gelmeyisin! de hoş görüyor, onun bir ermiş olarak, herkesin boyun eğmek zorunda olduğu kurallarla bağlı olmaması gerektiğini kabul ediyorlardı. Yalnız, doğru söylemek gerekirse, bütün bunların hoş görülmesi biraz da zorunluydu. Çünkü böyle geceli gündüzlü dua ederek (peder Ferapont'un diz çöktüğü yerde uyuduğu bile oluyordu) büyük bir perhize, boyun eğmiş ve kendisini hiç konuşmamağa mahkûm etmiş bir din adamının, böyle bir şey istese bile, herkesin bağlı kaldığı bir kurala boyun eğmesini beklemek, ona ayrıca bir yük yüklemektir.

Böyle bir şey yapılacak olsa bile, rahipler :

— O hepimizden daha kutsaldır ve bizim bağlı olduğumuz kuralların emrettiklerinden çok daha zor olanı yerine getiriyor. Kiliseye gitmemesine gelince, ma' dem ki gitmiyor, demek ne zaman gitmesi gerektiğini biliyor, demek onun bağlı olduğu ayrı bir kural vardır' diyeceklerdi.

İşte, peder Ferapont'u bu söylentilerin çıkacağını ve bunların bazı kişileri yanlış düşüncelere yönelteceğini bildikleri için bu konuda rahat bırakmışlardı. Herkes peder Ferapont'un Zosima dedeyi hiç sevmediğini artık biliyordu. İşte demek Tanrı'nın yargısı, insanların yargısından bambaşka oluyor ve tabii olan bir . olay bile, onun ölmesi ile asıl süresinden önce meydana geldi söylentileri onun da hücrelerine ulaşmıştı.

Bu haberi, ona kerkesten önce, herhalde kendisini o akşam ziyaret etmiş olan ve yanından derin bir korku içinde ayrılmış bulunan Obdorskiy'li rahip vermişti. Daha önce de belirttiğim gibi, kararlı bir tavırla ve hiç şaşırmadan tabutun başında İncil okuyan peder Paisiy, gerçi hücrenin dışında olup bitenleri göremez, işitemezdi, ama dışarda olanlar arasında en önemli olayları içinden gelen bir duygu ile seziyordu; çünkü çevresini çok iyi tanıyordu, öyleyken hiç şaşırıyor, daha neler olacağını korkusuzca bekliyor, zihnindeki göz le artık iyice farketdiği bu heyecanın nasıl sonuçlanacağını anlamak için, herşeyi dikkatle izliyordu. Birden, taşlıkta, huzuru artık açıktan açığa bozan ve beklenmedik bir gürültü kulağına geldi. Kapı ardına kadar açıldı, eşikte peder Ferapont göründü. Onun arkasında, artık hücreden bakıldığı vakit bile farkedilen bir topluluk vardı; birçok rahipler bir araya toplanarak pederle birlikte yürüyor, aralarında rahip olmayan bazı kişilerin de bulunduğu belirli olarak görülüyordu.

Ama onunla birlikte yürüyenler içeri girmediler, eşikteki basamaklardan yukarı çıkmadılar, geride durup, peder Ferapont acaba bundan sonra 'ne söyleyecek, ne yapacak, diye beklediler. Çünkü küstah olmalarına rağmen, içlerinde garip bir korku ile onun oraya boşuna gelmediğini hissediyorlardı. Peder Ferapont, eşikte durarak kollarını uzattı. Sağ kolunun altından obdorskiy manastırından gelen konuğun merakla

ba232

kan keskin küçük gözleri göründü. Dayanamayıp peder Ferapont'un peşinden merdivenden yukan bir o çıkmıştı. Müthiş bir merak içindeydi. Ötekiler ise, aksine,, kapı ardına kadar açılır açılmaz, birden duydukları korkunun etkisi ile biraz daha geriye çekilip birbirlerine sokulmuşlardı. Peder Ferapont derin bir acı duyuyormuş gibi kollarını göğse kaldırarak birden avazı çıktığı kadar:

— Temizlensin şeytanlardan burası! diye bağırdı ve hemen dört bir tarafa sıra ile dönerek hücrenin dört duvarını ve köselerini haçla kutsamağa başladı.

Peder Ferapont'un bu davranışının ne anlama geldiğini peşinden gelenler hemen anlamışlardı; çünkü pederin nereye gitse, daima öyle yaptığı, bulunduğu, yerden şeytanı böyle kovuncaya kadar bir yere oturmayaacağı, hattâ bir tek söz bile söylemeyeceği biliniyordu. Peder Ferapont her haç çıkışıta :

— Defol İblis! Defol İblis! diye tekrarlıyordu. Sonra gene :

— Temizlensin şeytanlardan burası! diye bağırdı. Sırtında kaba bir rahip gömleği vardı. Beline ip bağlamıştı. Elde dokunmuş gömleğin altından ağarmış kıllarla kaplı çıplak göğsü görünüyordu.

Yalınayaktı. Ama kollarını sallamaya başladığı vakit, rahip örtüsünün altından vücuduna bağlı olan ağır zincirlerin şangırtıları duyuldu. Peder Paisiy, okumayı bıraktı, öne doğru bir adım attı ve peder Ferapont'un karşısına dikilip ne yapacağını beklemeğe koyuldu. Sonunda yüzüne sert bir tavırla bakarak:

— Neden geldin buraya, saygı değer pederimiz? Neden huzurumuzu bozuyorsun? Neden söz dinleyen, uysal sürümüzü heyecana kaptırıyorsun? diye sordu.

Peder Ferapont ermiş' lere özgü sözler söyleyerek:

— Neden mi geldim buraya? Neden soruyorsun bunu? Senin inancın nedir? diye bağırdı. Gelmişsem, ko-

paklarınızı kovmaya, kör olası pis şeytanları kovmaya, gelmişimdir. Bakalım ben yokken çok mu şeytan biriktirdiniz burada? Süpürge ile defedeceğim onları! Peder Paisiy korkusuzca :

— Şeytanı kovuyorsun ama, belki kendin de ona hizmet ediyorsun! diye devam etti. Hem, kim kendisi için: Ben kutsalım, ben veliyim diyebilir? Yoksa sen, mi söyleyebilirsin bunu, peder?

Peder Ferapont:

— Ben kutsal değilim, ben lekelenmiş bir varlığım! diye gürledi. Ama ben koltuklara kurulmam, bana bir puta tapar gibi tapmalarını istemem! Bugün, insanlar kutsal dinimizi mahvediyorlar!

Kalabalığa doğru döndü, işaret parmağıyla tabutu göstererek, halka :

— İşte sizin bu kutsal ölünüz şeytanları reddediyordu! Şeytanlardan kurtulmak isteyenlere ilâçlar veriyordu. Bu yüzden, şeytanlar da burada her köşede örümcek gibi üremişler. Onun için kendisi de kokmuş işte, bakın! Bizce bunda Tanrı'nın büyük bir işareti gizlidir.

Gerçekten de Zosima dedenin sağlığında bir gün öyle bir şey olmuştu. Rahiplerden biri rüyasında da, uyanırken de şeytanı görmeğe başlamıştı. Bu rahip, müthiş bir korku içinde, başına geleni dedeye açtığı vakit, dede ona hiç durmadan dua etmesini, büyük bir perhiz tutmasını öğütlemişti. Ama bunun hiçbir yardımı olmayınca, bu sefer rahibe perhizi de, duayı da bırakmadan bir ilâç almasını söylemişti. O zamanlar birçokları bunu fırsat bilerek başlarını sallıya sallıya kendi aralarında dedikodu etmişlerdi. En çok da, dedenin bu özel durumda o rahibe verdiği olağanüstü öğüdü kötüleyerek; onu hemen yetiştirdikleri peder Ferapont söylenmişti.

Peder Paisiy:

— Lütfen buradan git, peder! diye emreder gibi230

büyük bir perhiz tutan ve daha dede sağken, konuşmaktan vazgeçmiş kendilerini sessizliğe mahkûm etmiş olup da, şimdi, birden konuşmağa başlamış olan en yaşlı rahipler arasında da söyleyenler vardı. Bu artık korkunç bir şeydi! Çünkü onların sözleri, genç ve daha kararları kesinleşmemiş olan rahipler üzerinde büyük

bir etki yapıyordu.

Bütün bu sözleri, aziz Silvester manastırından gelmiş olan o Obdorskiy'li konuk rahip de dinliyor, derin derin içini çekerek başını sallıyordu: Evet... demek peder Ferapont dün söylediklerinde haklıydı. diye düşünüyordu.

Bu sırada da, tam üstüne gelmiş gibi peder Ferapont göründü. Meydana gelen şaşkınlığı daha da şiddetlendirmek istiyormuş gibi hücrelerinden çıka gelmişti. Daha önce de söylediğim gibi, peder Ferapont yalnızlığa çekilen rahiplerin bölümündeki ahşap hücrelerinden nadir olarak çıkardı. Hattâ kiliseye bile uzun bir süre gitmediği oluyordu. Gelmeyisin! de hoş görüyor, onun bir ermiş olarak, herkesin boyun eğmek zorunda olduğu kurallarla bağlı olmaması gerektiğini kabul ediyorlardı. Yalnız, doğru söylemek gerekirse, bütün bunların hoş görülmesi biraz da zorunluydu. Çünkü böyle geceli gündüzlü dua ederek (peder Ferapont'un diz çöktüğü yerde uyuduğu bile oluyordu) büyük bir perhize, boyun eğmiş ve kendisini hiç konuşmamağa mahkûm etmiş bir din adamının, böyle bir şey istese bile, herkesin bağlı kaldığı bir kurala boyun eğmesini beklemek, ona ayrıca bir yük yüklemektir. Böyle bir şey yapılacak olsa bile, rahipler: — O hepimizden daha kutsaldır ve bizim bağlı olduğumuz kuralların emrettiklerinden çok daha zor olanı yerine getiriyor. Kiliseye gitmemesine gelince, madem ki gitmiyor, demek ne zaman gitmesi gerektiğini biliyor, demek onun bağlı olduğu ayrı bir kural vardır! diyeceklerdi.

231

İşte, peder Ferapont'u bu söylentilerin çıkacağını ve bunların bazı kişileri yanlış düşüncelere yönelteceğini bildikleri için bu konuda rahat bırakmışlardı. Herkes peder Ferapont'un Zosima dedeyi hiç sevmediğini artık biliyordu. İşte demek Tanrı'nın yargısı, insanların yargısından bambaşka oluyor ve tabii olan bir olay bile, onun ölmesi ile asıl süresinden önce meydana geldi söylentileri onun da hücrelerine ulaşmıştı.

Bu haberi, ona kerkesten önce, herhalde kendisini o akşam ziyaret etmiş olan ve yanından derin bir korku içinde ayrılmış bulunan Obdorskiy'li rahip vermişti. Daha önce de belirttiğim gibi, kararlı bir tavırla ve hiç şaşırmadan tabutun başında İncil okuyan peder Paisiy, gerçi hücrenin dışında olup bitenleri göremez, işitemezdi, ama dışarda olanlar arasında en önemli olayları içinden gelen bir duygu ile seziyordu; çünkü çevresini çok iyi tanıyordu, öyleyken hiç şaşırıyor, daha neler olacağını korkusuzca bekliyor, zihnindeki göz le artık iyice farketdiği bu heyecanın nasıl sonuçlanacağını anlamak için, herşeyi dikkatle izliyordu.

Birden, taşlıkta, huzuru artık açıktan açığa bozan ve beklenmedik bir gürültü kulağına geldi. Kapı ardına kadar açıldı, eşikte peder Ferapont görüldü. Onun arkasında, artık hücreden bakıldığı vakit bile farkedilen bir topluluk vardı; birçok rahipler bir araya toplanarak pederle birlikte yürüyor, aralarında rahip olmayan bazı kişilerin de bulunduğu belirli olarak görülüyordu.

Ama onunla birlikte yürüyenler içeri girmediler, eşikteki basamaklardan yukarı çıkmadılar, geride durup, peder Ferapont acaba bundan sonra 'ne söyleyecek, ne yapacak, diye beklediler. Çünkü küstah olmalarına rağmen, içlerinde garip bir korku ile onun oraya boşuna gelmediğini hissediyorlardı. Peder Ferapont, eşikte durarak kollarını uzattı. Sağ kolunun altından Obdorskiy manastırından gelen konuğun merakla

ba232
KARAMAZOV KARDEŞLER

kan keskin küçük gözleri görüldü. Dayanamayıp peder Ferapont'un peşinden merdivenden yukan bir o çıkmıştı. Müthiş bir merak içindeydi. Ötekiler ise, aksine, kapı ardına kadar açılır açılmaz, birden duydukları korkunun etkisi ile biraz daha geriye çekilip birbirlerine sokulmuşlardı. Peder Ferapont derin bir acı duyuyormuş gibi kollarını göğze kaldırarak birden avazı çıktığı kadar:

— Temizlensin şeytanlardan burası! diye bağırdı ve hemen dört bir tarafa sıra ile dönerek hücrenin dört duvarını ve köselerini haçla kutsamağa başladı.

Peder Ferapont'un bu davranışının ne anlama geldiğini peşinden gelenler hemen anlamışlardı; çünkü pederin nereye gitse, daima öyle yaptığı, bulunduğu yerden şeytanı böyle kovuncaya kadar bir yere oturmayaacağı, hattâ bir tek söz bile söylemeyeceği biliniyordu. Peder Ferapont her haç çıkışıta :

— Defol İblis! Defol İblis! diye tekrarlıyordu. Sonra gene :

— Temizlensin şeytanlardan burası! diye bağırdı. Sırtında kaba bir rahip gömleği vardı. Beline ip bağlamıştı. Elde dokunmuş gömleğin altından ağarmış kıllarla kaplı çıplak göğsü görünüyordu. Yalınayaktı. Ama kollarını sallamaya başladığı vakit, rahip örtüsünün altından vücuduna bağlı olan ağır zincirlerin şangırtıları duyuldu. Peder Paisiy, okumayı bıraktı, öne doğru bir adım attı ve peder Ferapont'un karşısına dikilip ne yapacağını beklemeğe koyuldu. Sonunda yüzüne sert bir tavırla bakarak:

— Neden geldin buraya, saygı değer pederimiz? Neden huzurumuzu bozuyorsun? Neden söz dinleyen, uysal sürümüzü heyecana kaptırıyorsun? diye sordu.

Peder Ferapont ermiş lere özgü sözler söyleyerek:

— Neden mi geldim buraya? Neden soruyorsun bunu? Senin inancın nedir? diye bağırdı. Gelmişsem, ko

KARAMAZOV KARDEŞLER

nuklarımızı kovmaya, kör olası pis şeytanları kovmaya, gelmişimdir. Bakalım ben yokken çok mu şeytan biriktirdiniz burada? Süpürge ile defedeceğim onları! Peder Paisiy korkusuzca :

— Şeytanı kovuyorsun ama, belki kendin de ona hizmet ediyorsun! diye devam etti. Hem, kim kendisi için: Ben kutsalım, ben veliyim diyebilir? Yoksa sen mi söyleyebilirsin bunu, peder?

Peder Ferapont:

— Ben kutsal değilim, ben lekelenmiş bir varlığım! diye gürledi. Ama ben koltuklara kurulmam, bana bir puta tapar gibi tapmalarım istemem! Bugün, insanlar kutsal dinimizi mahvediyorlar!

Kalabalığa doğru döndü, işaret parmağıyla tabutu göstererek, halka :

— İşte sizin bu kutsal ölünüz şeytanları reddediyordu! Şeytanlardan kurtulmak isteyenlere ilâçlar veriyordu. Bu yüzden, şeytanlar da burada her köşede örümcek gibi üremişler. Onun için kendisi de kokmuş işte, bakın! Bizce bunda Tanrı'nın büyük bir işareti gizlidir.

Gerçekten de Zosima dedenin sağlığında bir gün öyle bir şey olmuştu. Rahiplerden biri rüyasında da, uyanırken de şeytanı görmeğe başlamıştı. Bu rahip, müthiş bir korku içinde, başına geleni dedeye açtığı vakit, dede ona hiç durmadan dua etmesini, büyük bir perhiz tutmasını öğütlemisti. Ama bunun hiçbir yardımı olmayınca, bu sefer rahibe perhizi de, duayı da bırakmadan bir ilâç almasını söylemişti. O zamanlar birçokları bunu fırsat bilerek başlarını sallıya sallıya kendi aralarında dedikodu etmişlerdi. En çok da, dedenin bu özel durumda o rahibe verdiği olağanüstü öğüdü kötüleyerek; onu hemen yetiştirdikleri peder Ferapont söylenmişti.

Peder Paisiy:

— Lütfen buradan git, peder! diye emreder gibi234

konuştı. İnsanları, insanlar değil, Tanrı yargılar! Belki de bu olayda ne senin, ne benim, ne de herhangi bir başka insanın anlayabileceği bir işaret vardır, kırabilir?

Bunu söyledikten sonra ısrarla tekrar etti:

— Lütfen git buradan peder! Sürüyü baştan çıkarma!

Akılsızca bir inatla hâlâ ısrar eden ve bir türlü sakinleşemiyen yobaz hâlâ:

— Kendisine yakışacak şekilde perhiz yapmıyordu! Onun için işte Tanrı ona öyle bir ders vermiştir! Bu apaçık bir şey, bunu saklamak günahdır! diye devam ediyordu. Şekerler yiyordu! Hanımlar ona cepleTinde şekerler taşıyorlardı, çaylar içiyordu, keyfine boyun eğiyordu, midesini tatlılarla dolduruyordu, zihnine doldurduğu şey ise kibirli düşüncelerden başka bir şey değildi, bu yüzden de rezil oldu işte...

Peder Paisiy, sesini yükselterek :

— Bunlar ciddi olmiyan sözler, peder! dedi. Senin tuttuğun perhize, dindarlığına hayranım, ama bu sözlerin ciddi değil. Sanki rahip değilmışsin de, dışarıdaki, dengesiz, akli başında olmayan bir delikanlıymışsın gibi konuşuyorsun.

Peder Paisiy, bunları söyledikten sonra tekrar:

— Lütfen git diyorum, Peder! Sana emrediyorum, git buradan! diye gürledi.

Peder Ferapont:

— Peki gideyim! diye karşılık verdi.

Biraz şaşırılmış gibiydi ama gene de öfkesi geçmemişti.

— Siz okumuş insanlarsınız! Çok akıllı olduğunuz için, benim şu düşkün durumumda tabii kendinizi benden çok üstün görüyorsunuz. Buraya geldiğim vakit, çok az okuyup yazma biliyordum. Burada ise bildiklerimi de unuttum. Ama beni, benim gibi küçük bir in

235

sanı sizin o derin bilginizden Tanrı'nın kendisi korumuştur.

Peder Paisiy, başında duruyor, kesin bir tavırla bekliyordu. Peder Ferapont bir süre sustu, sonra birden üzüntüyle sağ avucunu yanağına yapıştırdı, ölen dedenin tabutuna baka baka şarkı söyler gibi:

— Onun başında yarın Yardımcımız ve Koruyucumuz ilâhisini, güzel bir ilâhiyi okuyacaklar. Bense öldüğüm vakit, tabutumun başında sadece: Dünyanın verdiği zevkler gibi ilâhisini, kısacık, basit bir ilâhiyi okuyacaklar, diye söylendi.

Gözleri dolu dolu olmuştu, sesinden kendi kendine acıdığı belli oluyordu. Birden çıldırmış gibi kolunu sallıyarak :

— Gururlandınız! Kendinizi göklere çıkardınız! Burası anlamsız bir yer! diye bağırdı, sonra hızla arkasını döndü, aceleyle kapının önündeki basamaklardan aşağıya indi.

Aşağıda bekliyen kalabalık da heyecana gelmişti. Bazıları hemen peder Ferapont'un peşinden gittiler, bazıları ise durakladılar. Çünkü hücrenin kapısı hâlâ açıktı, peder Ferapont'un arkasından çıkmış olan peder Paisiy ise hâlâ eşikte duruyor, olup bitenlere bakıyordu. Ama artık kendini kapıp koy vermiş olan ihtiyar, daha yapacağı herşeyi bitirmemişti, yirmi adım kadar uzaklaştıktan sonra, birden batan güneşe doğru döndü, her iki elini göklere doğru kaldırdı, sonra sanki birisi ayağını yerden kesmiş gibi müthiş bir çığlıkla kendini yere attı.

Ellerini güneşe doğru uzatarak ve toprağın üzerinde yüzü koyun yatmış bir halde, avazı çıktığı kadar:

— Zaferi Tanrım kazandı! İsa batan güneşi yendi! diye bağıırıyordu.

Birden tıpkı bir çocuk gibi avaz avaz ağlamaya başladı. Hıçkırıklardan bütün vücudu sarsılıyordu. Kollarını da iki yana açmış, yere yapıştırmıştı. O zaman

237

herkes ona doğru atıldı, çığlıklar, ve onun hıçkırıklarına karşılık veren hıçkırıklar duyuldu... Herkes sanki bir çılgınlığa kapılmıştı. Artık korkusuzca :

— işte, asıl kutsal olan odur! işte doğru yolda olan odur! diye bağırıanlar oldu.

Bazıları da artık öfkelerini gizlemeden :

— işte dede diye ona demeli! diyorlardı. Hemen sonra birkaç ses daha duyuldu :

— O dede olmaz... Öyle bir şeyi reddeder... O bu Allanın belâsı yeni modaya uymaz... Onların budalaca davranışlarına uymaz...

tş, o dereceyi buldu ki, bunun nereye varacağını tahmin etmeye bile imkân yoktu. Ama tam bu sırada herkesi ayine çağırın çan sesi duyuldu. Herkes birden haç çıkarmaya başladı. Peder Ferapont da yattığı yerden kalktı ve kendini dış etkilere korumak için haç çıkara çıkara, arkasına bakmadan, hücrene doğru yürüdü. Hâlâ birşeyler bağıırıyordu. Ama, artık söyledikleri arasında hiçbir bağlantı yoktu. Bazıları onun arkasından gidecek oldular, ama sayıları azdı. Asıl çoğunluk bir an önce âyine gitmek için dağılmaya başlamıştı. Peder Paisiy İncil'i okumayı peder İyosif'e bırakarak aşağıya indi.

Yobazların kendilerinden geçmiş gibi bağırıp çağırmaları, Peder Paisiy'in içindeki inancı sarsamazdı, ama yüreğinde birden nedense büyük bir hüznün, bir özlem uyanmıştı. Bunu iyice hissediyordu. Durakladı ve birden kendi kendine: Neden böyle bir hüznün duyuyorum, neden ruhumda böyle çöküntü yaratan bir üzüntü içindeyim? diye sordu. Sonra hayretle anladı ki. içinde uyanan bu hüznün, aslında küçük önemsiz bir olaydan ileri geliyordu. Onu üzen şey, biraz önce hücrenin eşliğinde dururken aşağıda, heyecan içinde itişip kakışan kalabalığın içinde. Alyoşa'yı da görmüş .olmasıydı. Onu görür görmez, hemen yüreğinin nasıl sızladı

ğını hatırladı. Derin bir hayretle: Yoksa o delikanlı şimdi artık, yürekten bağlı olduğum bir varlık mı oldu? diye kendi kendine sordu. Tam o sırada, Alyoşa yanından geçiyordu. Bir yere gitmek için acele ediyor gibiydi. Ama kiliseye doğru gitmiyordu. Peder Paisiy'le göze: göze geldiler. Alyoşa hemen gözlerini başka yöne çevirdi, sonra da yere indirdi. Peder Paisiy, delikanlının dış (görünüştünden bile o sırada duygularında meydana büyük değişikliği farketmişti. Birden:

— Sen de mi yanlış düşüncelere kapıldın yoksa? bağırıdı.

Sonra üzüntüyle:

— Yoksa sen demi, inancı sağlam olmayanlardan yandasın? diye tekrar sordu.

Alyoşa duraladı, garip, anlamı belirsiz bir bakışla peder Paisiy'e baktı. Sonra, gözlerini hemen gene başka tarafa çevirdi, arkasından da tekrar yere baktı. Delikanlı yan duruyordu, kendisine soru sorana doğru dönmemişti. Peder Paisiy, ona dikkatle bakıyordu:

— Böyle aceleyi; nereye gidiyorsun? Ayine çağırıyorlar, duymuyor musun? diye sordu.

Ama Alyoşa gere karşılık vermedi.

— Yoksa kendili dünyadan uzaklaştırmış olanların' yurdundan gitmek mi istiyorsun? Nasıl olur? Hiç izin almadan mı? Seni kutsalamalarını bile dilemeden mi gideceksin?

Alyoşa'nın dudağında birden eğri bir gülümseme belerdi. Sonra garip, çok garip bir tavırla, kendisine soru sorana, eski öğretmenin, eskiden hem yüreğine, hem de aklına söz geçiren sevgili dedesinin, ölürken omu emanet ettiği alama baktı. Birden biraz önceki gibi, , hiç karşılık verneden, sanki saygı göstermeyi bile artık gerekli bulmuyormuş gibi elini salladı ve hızlı hızlı adımlarla dediler in yaşadıkları bölümün dış kapısına kadar yürüdü²³⁸

KARAMAZOV KARDEŞLER

Peder Paisiy, üzüntüyle karışık derin bir hayretle Arkasından bakarak:

— Ne olursa olsun günün birinde buraya döneceksin, diye fısıldadı.

II

ÖYLE BİR AN

Peder Paisiy o sevgili evlâdının manastıra tekrar döneceğini söylerken tabii yanılmamıştı. Hattâ belki de (gerçi tam anlamıyla değil, ama gene de oldukça büyük bir doğrulukla) Alyoşa'nın o an nasıl bir ruh hali içinde bulunduğunu, bu ruhî dudumun ne anlama geldiğini anlamıştı, öyleyken, açıkça şunu söylemeliyim ki, şimdi bu kadar sevdiğim ve hikayenin henüz bu kadar genç olan kahramanının yaşantısındaki bu garip, bu belirsiz anın gerçek anlamını belirtmem gerekseydi, ben bile çok güçlük çekecektim.

Peder Paisiy'in Alyoşa'ya üzüntüyle sorduğu o Yoksa sen de inancı az olanlardan yana mısın? sorusuna tabii Alyoşa'nın yerine kesin olarak karşılık verebilirim. Hayır o inancı az olanlardan yana değildir diyebilirim. Hattâ, bu durumda, tam aksi söz konusu olabilirdi: Çünkü Alyoşa'nın bütün şaşkınlığı, aslında çok inanmış olmasından ileri geliyordu. Gerçi inancı gene de sarsılmamıştı. Ama buna rağmen, bir şaşkınlık içindeydi. Bu da ona öyle üzüntü veriyordu ki, Alyoşa sonradan aradan çok zaman geçtikten sonra bile, o günü, ömrünün en acı ve en uğursuz güllerinden biri saymıştır.

Ama bana doğrudan doğruya: Yoksa bu üzüntüsü, daha doğrusu böyle bir endişe duyması, dedesinin öldükten hemen sonra, hastaları iyi eden bir etki yapacak yerde, aksine vücudunun vaktinden önce çürü

239

meye başlamasından mı ileri geliyordu? diye soracak olsalar, bu soruya evet, gerçekten öyle oldu diye karşılık verirdim. Bunda da yanılmamış olurdum. Yalnız okuyucumdan delikanlı kahramanımızın o temiz yüreğiyle alay etmekte acele etmemesini rica ederdim.

Bana gelince, ben, öyle bir duygu içindedir diye Alyoşa'nın yerine özür dilemek, onun saf yüreğinden doğan bu inancı yaşça küçük olması ya da daha önce edindiği bilgilerde pek büyük başarı göstermemiş olması gibi bahaneler ileri sürerek hoş göstermek niyetinde değilim. Aksine, kesinlikle şunu belirtmek isterim ki, Alyoşa böyle temiz yürekli yaratılmış olduğu için, gerçekten ona karşı içten gelen bir saygı duyuyorum.

Şüphesiz insanın yüreğinde yankı uyandırması gereken hayat denemelerini ihtiyatlı karşılayan ve artık

ateşli değil de, sadece ılımlı bir sevgi gösterebilen, hattâ belki de artık iyilikle kötülüğü doğru olarak ayırabilen, ama yaşına göre fazlaca ölçülü olan (bu yüzden moral değeri azalan) akıllı uslu bir delikanlı, bizim delikanlının başına gelenlerden kendisini koruyabilirdi. Ama doğru söylemek gerekirse, bazı olaylarda asıl insanın ilk anda içinden gelen duyguya değer vermek gerekir; bence kendini büyük bir sevgiye kaptırmak akıllıca bir şey olarak görünmese bile ona hiç kapılmamaktan daha iyidir. Hele ilk gençlik yıllarında, bunun daha da çok öyle olması gerekir! Çünkü devamlı olarak aşırı derecede hesaplı davranan bir delikanlı, güvenilir bir varlık olmaz, moral değeri de düşük olur. Benim düşüncem budur! Belki de aklı başında insanlar, benim ileri sürdüğüm bu düşünceye karşılık :
— Ama her delikanlının böyle bir peşin yargıya kendini kaptırması doğru olmaz ki! Sonra sizin o delikanlı başkaları için bir örnek olarak kabul edilemez ki! diye itiraz edebilirler.
O zaman ben gene de onlara şöyle derim: Evetr240

benim delikanlı, inancı olan bir delikanlıdır, onun inan. cı kutsal, sarsılmayan bir inançtır, öyleyken, onun namına özür dileyecek değilim!

Anlıyor musunuz? Gerçi ben daha önce (belki de aşırı derecede acele ederek) açıklamalarda bulunmıy<:ağımı, özür dilemiyeceğimi ve kahramanımın davranışlarını hoş göstermeğe çalışmayacağımı söylemiştim, ama görüyorum ki, hikâyemin bundan sonraki bölümünün anlaşılması için, gene de bazı şeyleri belirtmem gerekiyor. Onun için, şunu söyleyeyim ki, burada asıl üzerinde durulması gereken şey mucize değildir. Alyoşa'nın sabırsızca bekleyişinde bir mucize özleminin ciddilikten yoklun heyecanı yoktu. Bir mucize olmasını inançlarının doğru olduğunu ispatlamak için istemiyordu, (öyle bir şey aklına bile gelmiyordu.) Bunu daha önce kabul ettiği ve bir an önce, başkalarına üstün gelmesini istediği bir idealin gerçekleşmesi için de istemiyordu: hele böyle bir şey hiç söz konusu olamazdı. Burada, herşeyden önce, en ön plânda Alyoşa'nın karşısında yalnız bir yüz, çok sevdiği dedenin yüzü, o güne kadar böyle taparcasına sevip saygı duyduğu o doğru yolu seçmiş insanın yüzü vardı.

Daha doğrusu onun o körpe ve tertemiz yüreğinde herşeye ve herkese karşı duyduğu tüm sevgi bütün o süre ve özellikle o son yıl içinde sanki zaman zaman tüm olarak, belki de yanlış bir şekilde, yalnız bir tek varlığın, herkesten üstün olan bir tek varlığın üzerinde toplanmıştı; daha doğrusu yüreğinden taşan en şid' •detli duygular o çok sevdiği ve şimdi ölmüş olan dedesinin kişiliğinde toplanıyordu.

Doğru söylemek gerekirse, o varlık Alyoşa'nın kar şısında o kadar uzun bir süre tartışma kabul etmez bir ideal olarak durmuştu ki, varlığındaki tüm körpe güc lerinin ona doğru yönelmemelerine ve bazı anlarda likanlıya herkesi ve herşeyi unutturacak kadar yal nız onun üzerinde toplanmamasına imkân yoktu. Son

241

radan kendisi de o acılı gününde bir akşam önce, bu kadar meşgul olduğu ve bu kadar üzüldüğü ağabeyi Dimitriy'i büsbütün unuttuğunu hatırladı. İlyuşeçka'nın babasına iki yüz ruble götürmeyi bile aklından çıkarmıştı. Oysa bunu da bir akşam önce yerine getirmek için o kadar büyük bir istek göstermişti ki. Ama gene de, onun muhtaç olduğu şey mucize değildi. O yalnız üstün bir adaletin yerine gelmesini istiyordu. İnancına göre, o olayla düşündüğü üstün adalet, o kadar acı duyuracak bir şekilde bozulmuş oluyordu ki! •Bu yüzden yüreğinde beklenmedik bir yara açmıştı.

Hem Alyoşa'nın yerine gelmesini istediği o ilâhî adaleti, olayların akışına bakarak, sonunda meydana gelecek bir mucize olarak kabul etmesinden, onun gözünde bu ilâhî adaletin o taparcasına sevdiği üstadının ölüsünden hemen beklenen bir mucize şeklini almış olmasından ne çıkar? Zaten manastırda Alyoşa'nın zekâlarına hayran olduğu kişiler bile öyle düşünmüyor ve bunu beklemiyorlar mıydı? örneğin, peder Paisiy bile öyle düşünüyordu. Bu yüzden Alyoşa, kendisini hiçbir şüpheye kaptırmadan, başka da bir endişe duymadan düşüncelerini herkesin düşüncesine uydurmuştu.

Hem o düşünceler çoktandır içinde yer etmişti, bir yıllık manastır hayatı buna yetmişti ve delikanlı içinin artık böyle şeyleri beklemeğe alışmıştı. Ama onun sujsadığı şey, adaletin yerine gelmesiydi. Hakkın yerine ekmesini istiyordu; sadece mucize beklemiyordu! İşte bunu beklediği sırada, inancına dayanarak, bütün dünyada herkesten üstün tuttuğu, göklere çıkardığı bir varlık hakkı olan bir üne kavuşacak yerde, birden alçal*Ş' utanç verecek bir duruma düşmüştü! Bu neden böyle olmuştu? Kim böyle bir yargıda bulunmuştu? onu buna mahkûm etmişti? İşte Alvoşa'nın dene II — F: 16242

meden geçmemiş, körpe varlığına işkence eden sorular bunlardı. En doğru yolu seçmiş olanlar arasında, en üstün olanın böyle kendisinden çok daha aşağılarda bulunan ve ciddilikten yoksun kalabalığın eğlencesine, kin dolu, alaylı söylentilerine hedef olması karşısında dayanamamış, içinde kendisi hakarete uğramış gibi bir duygu, hatta bir öfke uyanmıştı. Mucize de olmasaydı, olağanüstü bir olay meydana gelmeseydi, yalnız normal olarak beklenen şey böyle vaktinden önce, gerçekleşmeseydi, gene olurdu.

Ama böyle leke getirecek. utanç verici bir şeyin meydana gelmesine neden imkân verilmişti? Neden ölenin vücudu böyle kısa bir süre içinde çürümeye başlamıştı? Neden o yürekleri kin dolu rahiplerin dedikleri gibi Tabîî bir sonuç bile, olması gereken zamandan daha önce meydana gelmişti? O rahiplerin şimdi peder Ferapont'la birlikte böyle bir zafer duygusu ile başkalarına ders olduğunu söyledikleri bu işarete ne ihtiyaç vardı? Ve onlar neden böyle bir sonucu çıkarmak hakkına sahip olduklarına inanıyorlardı? Tanrı bu işin neresindeydi? Tanrı'nın işaret parmağı neredeydi? Neden o parmak kendisine en çok muhtaç oldukları anda görünmemişti? Sonra neden, sanki o, kötü körüne isleyen, sessiz ve acımak bilmeyen doğal yasalara bağlvmıs gibi. hattâ onlara boyun eğmeyi istiyormuş gibi hareket etmişti? Alyoşa işte bunları düşünüyordu.

Bu yüzden içi kan ağılıyordu ve daha önce söylediğim gibi, şimdi herşeyden önce. dünyada en çok sevdiği varlığın rezil olduğunu, lekелendiğini görmek onu üzüyordu! Varsın bizim delikanlının bu isyanı ciddilik' ten yoksun ve aptalca görünsün. Grene de üçüncü kez. olarak tekrar ediyorum (şunu da kabul ederim ki, bu sözüm de ciddilikten uzak görünebilir) benim delikanlı nin böyle bir anda pek o kadar akıllıca davranmadığına seviniyorum. Çünkü budala olmayan bir insanın er geç akli başına gelir. Ama eğer böyle olağanüstü bir anda

243

bile, bir delikanlının yüreğinde heyecan olmazsa, ne zaman olacaktır? Bu arada, Alyoşa'nın bu uğursuz, tüm varlığını sarsan anlarda kısa bir sürede olup biten garip bir olaydan söz etmeden geçemeyeceğim. Bir anda gelip geçen bu yeni olay, Alyoşa'nın bir akşam önce ağabeyi İvan'la yapmış olduğu konuşmanın, zihninde yarattığı, şimdi de durup dururken hatırladığı acı bir izlenimdi. Tam bu sırada aklına geliyordu bu. Yalnız hemen söyleyeyim ki, o aklına gelen şey, ruhundaki inançların doğal yönünde, temelinde, herhangi bir sarsıntı meydana getirmiş değildi. Alyoşa Tanrı'sim gene seviyordu ve birden içinde ona karşı hemen hemen bir isyan uyandığı halde, gene de sarsılmaz bir inancı vardı, öyleyken ağabeyi İvan ile bir gün önce yapmış olduğu konuşma sırasında, duyduğu belirsiz ama kendisine acı veren, hattâ onda öfke uyandıran kötü bir duygu, şimdi, ruhunun derinliklerinde yeniden kıpırdamağa başlıyor, gittikçe daha çok yüzeye çıkıyordu.

Hava iyice kararmaya yüz tutunca, dünyayı terk etmiş dedelerin yaşadıkları hücrelerin etrafındaki korunun içinden manastıra doğru giden Rakitin, birden, bir ağacın dibinde yüzü koyun yere yatmış olan Alyoşa'yi gördü. Alyoşa hiç kımıldamadan yatıyor, sanki uyuyordu. Rakitin yanına yaklaşarak seslendi. Şaşkınlıkla: —Buralarda ne arıyorsun Aleksey? Yoksa sen de., diye soracak oldu, ama sözünü bitirmeden durakladı. Ona yoksa artık bu dereceye mi düştün? diye sormak istemişti. Alyoşa ona bakmıyordu ama Rakitin onun hafifçe kımıldamasından, hemen sözlerini iştigini ve söylediklerini de anladığını farketti. Gene hayretle :

—Ne oldu sana böyle? diye sordu. Ama yüzündeki hayretin yerini yavaş yavaş gittikçe daha alaylı bir anlam almıştı. Dudaklarında Alyo244

şa ile içinden eğlendiğini belli eden bir gülümseyiş vardı.

— Bak ne diyeceğim! Seni nerede ise iki saatten daha fazla bir zamandır arayıp duruyorum. Oradan, birdenbire çekip gitmişsin. Burada ne arıyorsun Allahaşkına? Gene ne 'dinsel budalalıklar yapıyorsun? Canım, hiç olmazsa yüzüme baksana!

Alyoşa başını kaldırdı, sonra doğruldu ve sırtını ağaca dayayarak oturdu. Ağlamıyordu, ama yüzünde acı bir anlam vardı. Bakışlarında öfke seziliyordu. Bununla birlikte Rakitin'in yüzüne değil de, yan yan başka bir yöne bakıyordu.

— Biliyor musun, büsbütün değişmişsin. Artık yüzünde o eski tertemiz, yumuşacık anlam kalmamış. Yoksa birine mi öfkелendin? Gücendirdiler mi seni nedir?

Alyoşa gene Rakitin'in yüzüne bakmıyarak yorgun

bir tavırla elini salladı:

— Bırak beni! dedi.

— Vay, vay, vay! Demek öyle, ha? Şimdi artık rahip olmayan basit insanlar gibi bağırmağa başladınız, demek. Vay vay vay! Hem sizin gibi melekler böyle davransın hayret! Doğrusunu söyleyeyim, beni şaşırttın Alyoşa! Biliyor musun? İçimden geldiği gibi söylüyorum. Çoktandır burada artık hiçbir şeye hayret etmez olmuşum. Doğrusunu istersen, seni hep kültürlü adam saymışımdır.

Alyoşa, sonunda Rakitin'in yüzüne baktı. Ama ga rip, dalgın bir bakıştı bu. Sanki olup bitenleri hâla pek anlamıyordu.

Rakitin, gene gerçekten hayret ederek: — Yoksa, senin ihtiyar kokmaya başladı diye mi bu hale geldin? Dede ölürse mucize olacağına ciddî ola rak inanıyor muydun yoksa? diye bağırırdı.

245

Alyoşa sinirlilikle :

— İnanıyordum, inanıyordum da, inanmak da istiyorum ve inanacağım da! Daha ne istiyorsun? diye bağırdı.

— Ben hiçbir şey istemiyorum canım, hiçbir şeycik istemiyorum, yavrum. Hay Allah! Canım artık böyle şeylere on üç yaşındaki bir okul öğrencisi bile inanmaz! Her neyse, söz aramızda... Hay Allah kahretsin! Bak, şimdi sen Tanrı'na karşı isyan ettin: Yani dedenin rütbesine yakışır şekilde davranılmadı, senin dede bir kenara atıldı, demek istiyorsun. Dede bir bakıma bayramda ödül almamış biri gibi oldu, demek! Ah siz yok musunuz?

Alyoşa gözlerini garip bir şekilde kısarak, ısrarla Rakitin'e bakıyordu. Birden bakışı kıvılcımlandı. Ama bu Rakitin'e karşı bir öfke değildi. Dudaklarında eğri bir gülümseyişle :

— Ben Tanrı'ma karşı gelmiyorum, ben sadece Onun yaratmış olduğu dünyayı kabul etmiyorum! dedi.

Rakitin, Alyoşa'nın verdiği bu karşılık üzerinde biraz düşünerek :

— Yani nasıl, kabul etmiyorsun bu dünyayı? diye sordu. Ne saçmalaktır bu canım?

Alyoşa karşılık vermedi.

— Her neyse, haydi boş, boş konuşmak yeter. Şimdi doğru dürüst konuşalım. Sen bugün hiçbir şey yedin mi?

— Hatırlamıyorum... galiba yedim.

Biraz kuvvet alman gerekir, yüzüne bakılırsa... i sana bakınca insanın yüreği eziliyor. İştittiğime e, gece de uyumamışsın. Sizin orada gece bir toplanyapılmış... Sonra da gündüzki bütün patırtı gürültü herhalde ağzına kutsal ekmekten bir lokma atr, o kadar. Cebimde biraz salam var, her ihtia246

247

male karşı yanıma almıştım, buraya gelirken. Ama herhalde salam yemezsin sen...

— Ver bakalım, salam da olsa ne çıkar?

— Ya! Demek öyle ha? Demek artık büsbütün isyan ediyorsun! Barikatlar kuruyorsun, ha? Eh, öyleyse bu fırsatı kaçırmamak gerekir, kardeşim! Benim eve gidelim... Şu anda imkân olsa azıcık votka içmek isterim. Yorgunluktan neredeyse öleceğim. Tabii sen votka içmekten çekinirsin... Yoksa içer misin ha?

— Votkan varsa, onu da içerim.

Rakitin, acayip bir şey görmüş gibi Alyoşa'ya bakarak :

— Bak hele! Şaşılacak şey, kardeşim! dedi. Madem öyle votka da olsa, salam da olsa razısın... bu iş eğlenceli, güzel bir şey olacak demek! öyle bir fırsatı kaçırılmaz! Hadi gidelim !

Alyoşa hiç konuşmadan yerden kalktı, Rakitin'in peşinden yürüdü.

— Bunu Vanička ağabeyin görseydi, kimbilir ne kadar şaşardı! Söz gelmişken sorayım, ağabeyin İvan Fiyodoroviç bu sabah Moskova'ya gitti, haberin var mı?

Alyoşa, kayıtsız bir tavırla :

— Biliyorum, dedi ve hemen hayalinde Dimitriy ağabeyi canlandı.

Ama bu hayal yalnız bir an için, zihninde belirip kaybolmuştu ve gerçi çok acele olarak yerine getirilmesi, artık bir an bile ertelenmemesi gereken bir işi, b görevi, daha doğrusu korkunç bir sorumluluğu hatırlatır gibi oldu, ama bunu hatırlaması Alyoşa'nın için " hiçbir yankı uyandırmadı, yüreğine kadar inmedi. Ay nı anda zihinden silindi gitti... Delikanlı onu bir da unutmuştu. Ama sonradan bunu uzun zaman hatırlayacaktı.

— Ağabeyciğiniz Vanička bir gün benim için ye teneksiz liberal.bir paçavra" buyurmuşlar: Sen bu sabredemedin de, bana sence şerefsiz biri olduğumu ima ettin... Varsın öyle olsun! Şimdi göreceğiz bakalım, sizin yetenekleriniz de, şerefınız da nicedir. Göreceğiz bakalım!

Rakitin, bu son sözü kendi kendine konuşur gibi fısıldayarak söylemişti. Tekrar yüksek sesle:

— Tuh! Allah kahretsin! Bak dinle, dedi. Manastırın yanından şöyle geçip patikadan doğru kente gidelim... Hımm! zaten benim de Hohlakova'ya uğramam gerekiyor. Düşün bir kez: Ona olup biten herşeyi yazmıştım. O da, inanmazsın ama, bana hemencecik kurşun kalemle yazdığı bir pusula ile karşılık verdi. (Hanımefendi pusula yazmaya bayılıyor.) Diyor ki, pusulasında: 'Ben Zosima dede gibi saygı değer bir dededen, öyle basit bir şey beklemiyordum! Vallahi öyle yazmış! Basit bir şey diyor. O da öfkelenmiş anlaşılan : Ah siz yok musunuz! Hepinizi aynı arabaya koşmalı! Dur!...

Rakitin bağırarak birden durmuştu. Alyosa'yı da omuzundan tutarak durdurdu. Zihninde şimşek gibi

çakmış olan yeni bir düşüncenin etkisi altında, duygularını okumak istiyormuş gibi Alyoşa'nın gözlerinin içine bakarak:

— Biliyor musun, Alyoşa? dedi.

Gerçi gülüyordu ama, belliydi ki, aklına yeni geltoış olan bu düşünceyi yüksek sesle söylemeye cesaret edemiyordu. Alyoşa'nın içinde bulunduğu ve ondan hiç beklenmiyen o şaşılacak ruh haline hâlâ bu derece ina^mıyordu. Sonunda karşısındakinin nasıl bir tepkide bunacağını merak ederek çekingen bir tavırla :

— Alyoşa, en iyisi biz şimdi nereye gitmeliyiz biliyormusun? dedi.

— Benim için hepsi bir... Nereye istersen oraya iz!

Rakitin nasıl bir karşılık alacağını merak ettiği

n neredeyse içi titreyerek çekine çekine :— Gruşenka'ya gidelim mi? Ne dersin? Gider misin? diye sordu. Alyoşa, sakın bir tavırla hemen :

— Olur istersen Gruşenka'ya gidelim, dedi.

Onun buna .böyle çabuk ve bu kadar sakın bir tavırla razı olusu. Rakitin için o kadar beklenmedik bir şeydi ki, şaşkınlıktan az kalsın geriye doğru fırlayacaktı.

Derin bir hayret içinde :

— Hay Allah! bak hele! diye bağırıldı. Sonra birden. Alyoşa'nın kolunu sımsıkı tuttu, onu aceleyle patikadan ileriye doğru sürükledi. Hâlâ Alyoşa verdiği bu karardan döner diye büyük bir korku içindeydi. Hiç konuşmadan yürüyorlardı. Rakitin, ağzını açmaya bilekorkuyordu.

— Kim bilir ne kadar sevinecek! Ne kadar sevinecek... diye söylenecek oldu, ama gene sustu.

Zaten Alyoşa'yı Gruşenka'ya sürüklemesinin nedeni, kadını sevindirmek değildi. Rakitin ciddî adamdı ve çıkarı olmadan hiçbir işe girişmezdi. Şimdi ise iki amacı vardı. Birincisi intikam almak isteği idi.

Dahadoğrusu: doğru yoldan olanın rezil oluşunu ve Alyoşa'mn muhakkak "kutsal insanlar arasından çıkıp günahkârlar arasına düşmesini görmektir. Bunu peşin olarak büyük bir zevkle düşünüyordu, ikinci olarak işin maddî bir yönü. hem de Rakitin için oldukça kazançlı olan bir başka yönü daha vardı. Ama bunu daha aşağıda anlatacağız.

Kendi kendine neşe ve öfkeyle: Demek eninde sonunda beklediğim an geldi işte! diye düşünüyor, İşte biz de bu anı ensesinden böyle şıp diye yakalarız. Çünkü oldukça isimize yarıyacaktır bu an! diye söyleni' yordu.

249*

III BİR SAP SOĞAN

Gruşenka kentin en hareketli yerinde, Sobornoya meydanının yakınında, bir tüccarın dul karısı olan Morozova'nın evinde oturuyordu; bu evin avlusundaki küçük ahşap müstemilâtı kiralamıştı. Morozova'nın oturduğu ev ise büyük, iki katlı, eski ve çok çirkin görünen taş bir binaydı. Ev sahibi orada oturuyordu. Kendisi ihtiyar bir kadındı. Gene oldukça yaşlı iki kart kız olan yeğenleri ile birlikte oturuyordu.

Morozova'nın avludaki müstemilâtı kiraya vermeye ihtiyacı yoktu. Ama herkes biliyordu ki, onun kiracı olarak Gruşenka'yı kabul etmesinin nedeni (bu işdaha dört yıl önce olmuştu.) yalnız akrabası olan ve Gruşenka'yı açıkça himayesi altına alan tüccar Samsanov'un gözüne girmekti. Söylendiğine göre, kıskanç ihtiyar gözdesini Morozova'nın evine yerleştirirken, herşeyden önce, ihtiyar kadının yeni kiracısının hal ve gidişine göz kulak olmasına güveniyordu. Ama o keskin bakışlı gözlere kısa bir süre içinde hiç ihtiyaç kalmadı ve sonunda iş öyle bir hal aldı ki, Morozova Gruşenka'yla nadiren karşılaşılıyordu, hattâ kadın sonunda Gruşenka'yı artık gözetleyerek hiç canını sıkıyordu.

Gerçi ihtiyar adamın eyalet başkentinden on sekiz yaşında, çekingen, utangaç, incecik, zayıf, hep düşünceli duran ve hüzünlü kızı getirdiğinden bu yana dört yıl geçmiş ve bu süre içinde köprülerin altından çok su akmıştı.

Bu kızın hayat hikâyesi, kentimizde pek az biliniyordu; bilinenler de karışık şeylerdi. Daha sonraları agrafera İvanovna dört yıl içinde dillere destan bir haline gelip birçokları onunla ilgilenmeye baş250

KARMAZOV KARDEŞLER

ladıkları vakit de, hakkında fazla bir şey öğrenilemedi. Yalnız daha on yedi yaşında bir kızken, birinin onu iğfal ettiği, sonra da terkettiği söyleniyordu. Anlatılanlara bakılırsa, onu aldatan adam subaydı. Güya o subay sonradan gitmiş, bir başka kentte evlenmiş. Gruşenka ise utanç verici durumda ve fakirlik içinde kalmış. Bu arada, söylendiğine göre, ihtiyar sevgilisi gerçi Gruşenka'yı yanına aldığı vakit, kız gerçekten fakirmiş ama, iyi bir aileden geliyormuş, hatta güya babası bir din adamıymış. Diyakoz gibi bir şeymiş. İşte dört yıl içinde o duygulu, o hakarete uğramış, zavallı yetim kız, alyanaklı, dolgun bir Rus güzeli, korkusuz, kararlı, iradeli, paranın değerini bilen, mal sahibi elmayı beceren, cimri, ihtiyatlı, ama doğru yoldan, ama yanlış yoldan (söylendiğine göre) daha o yaşta kendine göre bir servet sahibi olmayı başarmış., gururlu ve hiçbir şeyden çekinmeyen bir kadın oluvermişti. Yalnız herkes bir şeye, kesin olarak

inaniyordu. O da şuydu : Gruşenka'ya yaklaşmak çok zordu. Kendisini himayesi altına almış olan o ihtiyardan başka, bir tek erkek bile, bütün o dört yıllık süre içinde ondan yüz bulmakla böbürlenemedi. Bu, kesin olarak bilinen bir şeydi. Çünkü ondan yüz bulmak için özellikle son iki yıl içinde birçok hevesliler ortaya çıkmıştı. Ama yapılan bütün denemeler boşa gidiyor, hatta bu işin heveslilerinden bazıları hemen geri çekilmek zorunda kalıyor, kuvvetli karakter sahibi olan genç kadının kesin, alaylı bir karşılık vermesi yüzünden, is. onlar için gülünç, hatta ayıp denilecek bir biçimde sona eriyordu. Son .yıl içinde şişmiş ayaklarını kullanmak imkânından yoksun kalmış olan hasta Samsanov, karısını kaybetmiş, artık yetişkin olan çocuklarını baskı altında tutan ve yüzbin rubleden fazla serveti olan cimri, acımak nedir bilmeyen bir adamdı, öyleyken, başlangıçta ve dedikoducuların söylediğine göre, soluk bile al

251

kırmadığı, avucunun içinde sımsıkı tuttuğu, sadece sade suya tirit beslediği protegee'sinin büyük etkisi altında kalmıştı. Ama Gruşenka bir iş kadını olarak hayata atılırken, bir taraftan da adama sadık olduğu konusunda sonsuz bir güven vermesini bilmişti. İhtiyar büyük çapta bir iş adamıydı. (Şimdi çoktan öldü). Onun da çok tuhaf bir karakteri vardı. En belirli özelliği cimriliği ve taş gibi katı kalpli olmasıydı. Gerçi Gruşenka'ya o kadar tutkundu ki, onsuz yaşayamıyordu. (özellikle son iki yıl içinde gerçekten öyleydi). Ama ona bağlı olduğu halde gene de genç kadına bir servet bırakmak şöyle dursun, değerli hiç bir şey bırakmamıştı. Gruşenka ondan büsbütün, ayrılmak tehdidini de savurmuş olsaydı bu konuda gene de boyun eğmezdi. Bunun birlikte genç kadına ondan belirli bir para kalmıştı. Bu öğrenildiği vakit, herkes paranın azlığına şaşırıp kaldı. Oysa Samsanov ona sekiz bin rublelik bir pay ayırırken: Sen yaş tahtaya basmayacak kadınsın demişti. Kendin bir şeyler becer, ama şunu bil ki, sana eskidenberi verdiğim yıllık geçim parasından başka benden, ömrünün sonuna kadar beş para bile alamazsın. Dediği gibi de yaptı, ölürken herşeyi ömrü boyunca kendilerini de, eşleri ile çocuklarını da uşak düzeyinde tuttuğu oğullarına bıraktı, Gruşenka'nın ise vasiyetnamesinde adı bile geçmiyordu. {Bütün bunlar sonradan öğrenildi). Bununla birlikte, sağken Gruşenka'ya, kendi serveti ile ne gibi işleri nasıl çevireceğini göstermek için öğütlerini esirgemiyor, epeyce yardımda bulunuyor, ona yapılacak işleri öğretiyordu. Fiyodor Pavloviç Karamazov, Gruşenka ile ilk kez olarak, tesadüfen karşılaşp da, karlı bir iş nedeni ile onunla daha yakından tanışınca, böyle bir şeyi aklınöan bile geçirmedeği halde, genç kadına çılgınca âşık olduğu ve bu yüzden aklını kaçırmış gibi davranmağa

252

253

başladığı vakit, artık bir ayağı çukurda olan ihtiyar Samsanov, onunla çok alay etmişti. Şaşılacak bir şeydi; Gruşenka ihtiyar sevgilisi ile ilişkisi devam ettiği sürece, tam anlamıyla açık davrandı, ondan hiçbir şey saklamadı. Galiba öyle davrandığı tek kişi de oydu dünyada. Ancak en son günlerde, ortaya aşkı ile Dirm'triy Fiyodoroviç çıkınca, ihtiyar, işi alaya almaktan vazgeçti. Aksine, bir gün, ciddi olarak ve sert bir tavırla Gruşenka'ya: Aralarından birini yani ya babayı ya da oğulu seçmek gerekirse, o zaman ihtiyarı seç. Yalnız bir şartla: O ihtiyar adi herif seninle muhakkak evlensin. Daha önce de, sana hiç değilse belirli bir para ayırsın. Yüzbaşı ile ise sakın oynaşma, sonu yok çünkü! demişti.

O sırada artık ölümünün yakın olduğunu hisseden, ve gerçekten de verdiği bu öğütten beş ay sonra ölen şehvet düşkün ihtiyar, Gruşenka'ya işte bunları söylemişti. Bu arada kısaca şunu söyleyeyim ki, o zaman kentimizde birçok kişi Gruşenka yüzünden baba oğul Karamazov'lar arasında meydana gelen o çirkin, o yakışık almaz rekabeti biliyorlardı, ama onun baba ile olsun, oğulla olsun ilişkilerini tam olarak anlayan azdı. Hatta Gruşenka'nın iki hizmetçisi bile (sonradan meydana gelecek olan fakat daha ileride söz edeceğimiz felâketten sonra) mahkemede tanıklık ederken, Agrafena Aleksandrovn'a'nın, Dimitriy Fiyodoroviç'i sadece korkudan, güya genç adam onu: Seni öldürecek'im!" diye tehdit ettiği için, kabul ettiğini söylediler.

Gruşenka'nın iki hizmetçisi vardı, bunlardan biri çok yaşlı bir ahçı kadındı. Bu kadın ailesinden kalmaydı. Hasta ve hemen hemen sağırdı. Yirmi yaşlarında, terütaze ve hareketli bir kız olan torunu da Gruşenka'ya hizmetçilik ediyordu. Genç kadın böyle hiç de zengin olmayan bir dekor içinde, çok heyecanlı bir yaşantı sürdürüyordu. Müştemilâtında yalnız üç oda vardı. Bunları ev sahibi kadından döşeli olarak kiralamıştı Odaların eşyaları 1820 yıllarında moda olan çeşittendi. Gül ağacından yapılmış, eski püskü şeylerdi.

Rakitin ile Alyoşa, Gruşenka'nın evine geldikleri vakit, artık hava kararmıştı, ama odalarda daha ışık yanmıyordu. Gruşenka misafir odasında arkılığı gül ağacı taklidi tahtadan yapılmış, çoktandır aşınmış hatta yer yer delinmiş bir deri ile kaplı kocaman, biçimsiz divana uzanmış yatıyordu. Başının altında yatağından aldığı beyaz iki küçük kus tüyü yastık vardı. Yüzü koyun uzanmıştı, iki elini basının altına sokmuş, hareketsiz yatıyordu. Birini bekliyor gibi süslenmiş, püslenmişti. Üzerinde ipek siyah bir elbise, başında da ona çok yakışan, küçük, ince bir dantel örtü vardı. Omuzlarına som altın bir iğne ile tutturduğu dantel bir şal almıştı. Gerçekten birini bekliyor gibiydi. Uzandığı yerde özlem ve sabırsızlık içindeydi. Yüzü biraz solmuştu, dudakları ile gözleri yanıyordu. Sağ ayağının ucu ile sabırsızlıkla hafif hafif divanın koluna vuruyordu.

Rakitin ile Alyoşa içeri girdikleri anda ortalık biraz daha karışır gibi oldu. Sofadan Gruşenka'nın içerde yattığı divandan nasıl hızla fırladığı ve birden korku içinde:

— Kim o? diye bağırdığı duyuldu.

Ama konukları hizmetçi kız karşılamıştı ve hemen hanımına:

— Merak etmeyin efendim, gelen başkaları! Bir şey yok! diye bağırdı.

Rakitin, Alyoşa'yı kolundan tutup misafir odasına götürerek: Ne oluyor ona öyle? diye mırıldandı.

Gruşenka, hâlâ korku içinde divanın başında duruyordu. Koyu kumral saçlarının gür örgüsü, başına iliştirdiği dantel örtünün altından kurtularak sağ omuzuna sarkmıştı. Ama Gruşenka bunu farketmedi ve konukların yüzüne dikkatle bakarak kim olduklarını anlayıncaya kadar da düzeltmedi.254

KARAMAZOV KARDEŞLER

255

— A, sen misin Rakitka? ödümü patlattın vallahi: Kiminle geldin? Kimdir o yanındaki?

Gelenin Alyoşa olduğunu görünce:

— Aman Allahım! Kimi getirdin öyle! diye bağırdı Rakitin, Gruşenka'nın en yakın bir ahpabıymış, hatta evde emirler vermeğe bile hakkı varmış gibi laubali bir tavırla:

— Canım, emret de mumları getirsinler! dedi. Gruşenka gene:

— Mum getirsinler... tabii ...getirsinler mumları... Fenya! Mum getir beyefendiye! diye söylendi. Sonra başı ile Alyoşa'yı işaret etti.

— Tam da onu getirmenin sırasını buldun, dedi ve aynaya doğru dönerek çabucak iki eliyle saç örgüsünü düzeltmeğe başladı.

Rakitin'in gelmesinden hiç hoşnut değilmiş gibi bir hali vardı.

Rakitin, alınmış gibi oldu. Hemen kızgın bir tavırla:

— Memnun edemedik mi yani? diye sordu. Gruşenka gülümseyerek Alyoşa'ya doğru dönmüştü:

— Beni korkuttun Rakitka. Anladın mı sen? dedi. Alyoşa! Benden korkma yavrum! Gelişine çok sevindim. Beklenmedik konuşum benim! Ah! Vallahi beni korkuttun Rakitka! Kapıyı Mitya zorluyor sanmışım. Senin anlayacağın, demin onu kandırdım. İnan, öyle oldu, önce: Bana inanacağına yemin et dedim, yemin ettirdim, sonra da kandırdım onu. Kuzma Kuzmiç'in, benim ihtiyarın yanına gideceğimi ve bu akşam, gece oluncaya kadar, onunla para hesabı yapacağımı söyledim. Zaten her hafta bir akşam onunla hesap yaparız. İçerden kapıyı kilitleyiz, o hesap tahtasında tık tık hesap yapar, ben de oturur hesapları deftere geçiririm. Bir bana güvenir çünkü. Mitya, tabii bu akşam orada kalacağımı sandı, işte bu yüzden kapıyı içerden kilitledim içerde oturup duruyordum. Bir haber bekliyordum d

Fenya sizi nasıl içeriye aldı, bilmem! Penya, Fenya! Dış Kapıya koş, aç etrafa bir bak bakalım; yüzbaşı oralarda bir yerde olmasın. Belki de bir yere gizlenmiş, beni gözetliyordur. Ödüm kopuyor ondan!

— Hiç kimse yok, Agrafena Aleksandrovna! Demin etrafı gözden geçirdim. Zaten arada bir kendiliğimden kapıdaki aralıktan dışarısını gözetliyorum. Ben de korkudan tiril tiril titriyorum.

— Panjurlar kapalı mı, Fenya? Perdeleri de çekmeli, hah şöyle!

Ağır perdeleri kendi eliyle indirdi:

— Bir de bakarsın, burada ışık yandığını görünce, damlar. Senin anlayacağın, bugün ağabeyin Mitya'dan korkuyorum Alyoşa.

Gruşenka yüksek sesle konuşuyordu; gerçi endişe içindeymiş gibi bir hali vardı ama aynı zamanda hemen hemen coşkun bir sevinç duyuyordu. Rakitin:

— Neden Mitenka'dan bugün o kadar korkuyorsun? diye sordu. Benim bildiğime göre, onun karşısında pek ürkeklik göstermezsin. Onu avucunda istediğin gibi oynatabilirsin.

— Diyorum ya sana, bir haber, şeker gibi bir mektup bekliyorum. Onun için Mitenka'nın buraya şu anda gelmesi hiç de gerekli değil. Hem benim Kuzma Kuzmiç'e gittiğime inanmamıştır o. Bunu hissediyorum. Herhalde şimdi Fedor Pavloviç'in bahçesinin dibinde, bir köşeye sinmiş, benim oraya gelip

gelmiyeceğimi gözetliyordur. Eğer gerçekten orada gizlenmişse, buraya gelemez. Benim de istediğim bu. Hem gerçekten de Kuzma Kuzmiç'in yanındaydım. Mitya'nın kendisi beni oraya kadar götürdü. Gece yarısına kadar orada oturacağımı, beni muhakkak gece yarısı gelip oradan almasını söyledim. Mitya gitti. Ben de ihtiyarın yanında on dakika kadar oturdum, sonra... hemen tekrar buraya döndüm. Ah, öyle korkuyordum ki. Onunla karşılaşmayayım diye koşma koşma geldim!256

— Peki niye süslendin böyle. Şuna bak hele! Başımdaki o başlık ne garip şey öyle?
— Aman sen de! Ne meraklısın, Rakitin! Dedim ya sana bir haber bekliyorum, diye. Haber gelir gelmez fırlayıp gideceğim... uçup gideceğim... bir anda yok olacağım buradan! İşte onun için süslendim. Hazır olarak beklemek için!
— Peki, nereye uçacaksın öyle?
— Çok şey bilersen çabuk ihtiyarlarsın.
— Şuna bak hele! Sevinç içinde... Seni hiç böyle görmemişimdir. Baloya gidecek gibi süslenmişsin... Rakitin, bunu söylerken, Gruşenka'yı tepeden tırnağa süzüyordu.
— Balodan çok alarsın ya, Allah için.
— Ya sen? Sen çok mu anlarsın sanki?
— Hiç olmazsa, ben balo nedir gördüm. Bundan üç yıl önce, Kuzma Kuzmiç oğlunu evlendiriyordu. Ben de orkestranın bulunduğu yerden seyrediyordum. Hem, burada, öyle bir şehzade varken ne diye seninle konuşup vaktimi geçiriyorum Rakitka? Hay Allahım! Ne değerli bir konuşum var! Alyoşa, yavrucuğum, sana bakıyorum da, gözlerime inanamıyorum. Aman Allahım, evime gelen, gerçekten sen misin? Doğrusunu istersen, seni hiç beklemiyordum. Geleceğini aklımdan bile geçirmiyordum. Daha önce de senin bir gün buraya gelebileceğini bir an olsun düşünmedim. Gerçi şimdi hiç sırası değil, ama gene de geldiğine o kadar sevinyorum ki! Gel, divanın üzerine otur. İşte şuraya, hah şöyle! Şahinim benim! Körpecik şahinim benim! Doğrusunu söyleyeyim, hâlâ aklım başıma gelmemiş gibi... Ah Ra kitka. Sen yok musun? Onu dün, ya da önceki gün getirseydin ne olurdu? Her neyse, gene de çok sevindin^ Belki de böyle bir anda gelmesi daha iyi. Belki önceki gün gelseydi, böyle olmayacaktı... Çevik bir hareketle divanın üzerine, Alyoşa'nın yanına oturdu. Ona kararlı bir tavırla, hayran hayran

257

bakıyordu. Geldiğine gerçekten sevinmişti. Yalan söylemiyordu. Gözleri ışıltı ışıltı. Dudakları gülüyordu. Ama bu gülüşte neşeli ve içten gelen bir anlam vardı. Alyoşa genç kadının yüzünde böyle iyi yürekli insana yakışır bir anlam görünce şaşmıştı. Bunu hiç beklemiyordu... Bir gün öncesine kadar, ona nadir rastlamıştı ve Gruşenka'yı hep korkunç bir yaratık olarak düşünüyordu. Ayrıca bir gün önce. onun Katerina Ivanovna'ya karşı yaptığı ve ne kadar, katı yürekli olduğunu belli eden, öfkeli hareketi Alyoşa'yı müthiş sarsmıştı. Bu yüzden onu şimdi hemen hemen bambaşka ve hiç beklemediği bir varlık olarak görünce şaşırtıp kalmıştı.

Gerçi Alyoşa'nın o sırada üzüntüsü vardı, ama bu • üzüntü ona ne kadar ağır gelirse gelsin, gene de genç kadına dikkatle bakmaktan kendini alamıyordu. Gruşenka'nın davranışları da, bir gün öncesine oranla iyiye doğru değişmiş, bambaşka olmuştu. Artık konuşmalarında da davranışlarında da. hemen hemen hiç kısıtma yoktu... Her haliyle apaçık ve içinden geldiği gibi davranıyordu. Hareketleri hızlı ve kesindi. Karşısındakilere güvendiği de belliydi. Yalnız çok heyecanlıydı. , Tekrar:

— Hay Allah! Bugün de neler oluyor! Şaştım vallahi! diye mırıldandı. Hem gelişine neden bu kadar sevindim Alyoşa, bunu bile bilmiyorum. Gel sor bakalım bana, neden sevindim diye, bilmiyorum işte. Rakitin alaylı alaylı güldü.

— Haydi canım! Neden sevindiğini hiç bilmez misin sen? Daha önce benim, hep: getir onu, getir onu! diye başımın etini yediğin vakit bunun her halde bir nedeni vardı, bir amaç gütmüşsündür herhalde.

— Eskiden başka bir amacım vardı, ama şimdi o iş geçti! Zaman o zaman değil artık. Neyse, şimdi sizleri ağırlamağa çalışayım, bakalım. Artık cömertleştim,

II — F: 17

258

259

Rakitka. Sen de otursana, ne ayakta duruyorsun? Ha oturdun mu? Hiç Rakituşka kendini zahmete sokar mı, desene? İşte şimdi karşımızda oturuyor ve neden, önce senin oturmanı rica ettim diye güceniyor, Alyoşa. Ah! Bizim. Rakitka öyle çabuk herşeyden alınır ki! Gruşenka bunu söylerken gülmüştü:

— Kızma, bana Rakitka! Artık cömert bir kadın oldum.

Neşeli bir tavırla için için eğlenerek, Alyoşa'nın gözlerinin içine baktı:

— Neden öyle üzüntülü oturuyorsun Alyoşeçka? Yoksa benden korkuyor musun?

Rakit'in kalın bir sesle :

— Onun büyük bir üzüntüsü var. Birinin şanına hiç yakışmayan bir iş oldu.

— Kimin şanına?

— Sevgili dedesi nin cesedi kokmağa başladı.

— Nasıl kokmağa başladı? Gene bir şeyler saçmalıyorsun! Kötü bir lâf etmek istiyorsun galiba. Sus, aptal! Alyoşa, izin verir misin, kucağına oturayım? Bak, işte, böyle;

Gruşenka bir anda yerinden fırladı, gülerek, tıpkı okşanmak isteyen bir kedi yavrusu gibi Alyoşa'nın kucağına oturdu. Yumuşak, tatlı bir hareketle boynuna sarılmıştı.

— Ben şimdi seni neşelendiririm, yavrum! Benim dine düşkün yavrucuğum! Hayır, gerçekten söyle, dizinde oturmama izin verecek misin? Kızmaz mısın? Emredersen... hemen dizlerinden inerim, merak etme.

Alyoşa susuyordu. Kımıldamaktan korkuyormuş gi" bi bir hali vardı. Gruşenka'nın Emredersen dizlerinden hemen inerim sözlerini işitmişti, ama buna hiçbir karşılık vermedi. Sanki donmuş kalmıştı. Yalnız o anda içindeki duygular, hiç de örneğin, oturduğu yer den onun her hareketini, avını gözetleyen bir vahşi hayvan gibi izleyen Rakit'in bekleyebileceği cinsten de

gildi. Duyduğu üzüntü, içinde uyanabilecek tün: başka izlenimleri yok etmiş, boğmuştu ve eğer o anca durumunun bilincine tam olarak varabilseydi, her çeşit baştan çıkarmalara, her çeşit günah yoluna saptırmalara ve tuzaqlara karşı adeta zırlı olduğunu hemen anlayacaktı.

Bununla birlikte, ruhundaki bu bulanıklığa ve tüm duygularını söndüren o büyük acısına rağmen, gene de elinde olmayarak içinde uyanan yeni ve garip bir duyguya şaşıp kalıyordu: bu kadın, bu korkunç kanlın, artık onun içinde eski korkuyu uyandırmıyordu. Oysa, eskiden herhangi bir kadını hayalinden geçirdiği vakit, bir korku duyardı. Belki o sırada ruhunda buna gene belirsiz bir endişe olarak duyuyordu ama, bütün kadınlar arasında en çok korktuğu o kadın, dizlerinin üzerinde oturan ve ona sarılan kadın, onda şimdi bambaşka, beklenmedik ve apayrı bir his uyandıırıyordu. Bu ona karşı olağanüstü, büyük ve başka hiçbir duygunun karışmadığı tertemiz bir meraktı. Hem de şimdi artık korkusuzca, eskisi gibi hiç de dehşet içinde kalmadan duyuyordu bunu! İşte asıl önemli olan ve Alyoşa'yı bu kadar şaşırtan şey buydu.

Rakit'in:

—Eh artık saçmalamayın, yeter! diye bağırdı. İyisi mi, şampanya getir. Bana şampanya borçlusun, biliyorsun!

. — Gerçekten de borçluyum ya. Biliyor musun Alyoşa? Eğer seni bana getirirse, ona şampanya ikram edeceğimi söylemişim. Getir şu şampanyayı! Ben de sizinle içerim! Fenya! Eeñya! Bize şampanya getir! Haftı Mitya'nın bıraktığı şişe var ya. onu getir! Çabuk! Cimriyim ama bir şişe şampanyayı esirgernem. Sana değil Rakitka! Senin benim için bir karınca kadar bile Önemin yok. Ama o bir kartaldır. Bak şu anda yüreğim Bambaşka duygularla dolu, öyleyken, ne olursa olsun, sizinle içeceğim. İçimden herseye bos vermek geliyor!260

Rakit'in, merakla gene söze katılarak, güya durmadan üzerine yağın kötü sözlere önem vermiyormuş gibi:

— Neymiş bu senin bu kadar önemle söz ettiğin bu an? Beklediğin haber nedir? Sorabilir miyim? diye gene söze karıştı. Yoksa bir sır mı bu?

Gruşenka başını Rakit'in'e doğru çevirdi ve birden üzüntü ile:

— Yok canım, sır değil. Sır olmadığını sen de biliyorsun! dedi.

Bunu söylerken Alyoşa'dan biraz uzaklaşmıştı ama hâlâ dizlerinin üzerinde oturuyor, ona sarılmağa devam ediyordu.

— Senin anlayacağın o subay geliyor, Rakit'in! Benimki geliyor.

— Geleceğini ben de işittim. Gelmesi bu kadar yakın mı?

— Şimdi Mokroye'dedir herhalde. Oradan buraya elden bir mektup gönderecekmiş. Kendisi yazdı, demin mektup aldım... Şimdi işte oturup bu haberi bekliyorum.

— Bak hele. Neden Mokroye'ye gelmiş peki?

— Anlatması uzun, hem senin için bu kadarı da yeter!

— Hay Allah! Eh desene Mitenka şimdi... Hapı yuttu. Bunu biliyor mu, yoksa haberi yok mu?

— Hiç bilmesine imkân var mı? Bir şeycikten haberi yok. Zaten bilse, gebertir beni. Ama ben şimdi bundan hiç mi hiç korkmuyorum. Artık bana bıçak atar diye de korktuğum yok. Sen sus Rakitka! Bana

Dimitriy Fiyodorovic'i hatırlatma! O yüreğimi yaraladı. Zaten şu anda hiçbir şey düşünmek istemiyorum. Bak, Alyoşe'yi düşünbilirim, Alyoşe'ye bakıyorum da... Canım, birazcık gülsene ne olur! Yavrucuğum! Hiç değilse gül... Benim su budalalığım gülsene! Beni sevindirmek için, gül, ne olursun... Bak gülümsedi işte, gülümsedi vallahi! Ne kadar şefkatle bakıyor. Biliyor

261

musun Alyoşa? Üç gün önce olup bitenler yüzünden, küçük hanıma yaptıklarım için bana kızılıyorsun sanıyordum. Gerçekten de eşeklik ettim, o akşam... Doğrusu bu... Yalnız öyle bir şey olması iyi oldu.

Gruşenka birden düşünceli düşünceli güldü:

— Hem kötü, hem de iyi oldu... dedi, gülüşünde de bir an için sert bir anlam belirip kayboldu. — Mitya'nın bana anlattığına göre, sonradan benim için kırbaçlatmak onu! diye bağırması. Meğer çok gücendirmişim onu. Oysa kendisine boyun eğdirmek için çağırmıştı beni. Çukolata vererek beni aldatacağını sanıyordu... Hayır, ne dersiniz deyin, olup bitenler iyi oldu.

Gruşenka bunu söylerken gene güldü.

— Alyoşa ben, yalnız sen kızmıssındır, diye korkuyordum.

Rakit'in birden ciddi bir hayretle:

— Gerçekten de doğru söylüyor... dedi. Biliyor musun Alyoşa? Gruşenka senden, senin gibi daha palazlanmamış birinden bile korkuyordu.

— O senin gözünde palazlanmamıştır ...Çünkü sende vicdan diye bir şey yoktur. Mesele burada. Ama ben onu içten, ruhumla seviyorum anladın mı? İnaniyor musun Alyoşa? Seni yürekten seviyorum ben!

— Seni gidi utanmaz, ahlâksız seni! Şimdi sana ilânı aşk ediyor Aleksey! Bak sana aşkım açıklıyor.

— Ne var yani? Ayıp mı? Seviyorum işte!

— Peki subay ne oluyor? Sonra Mokroye'den beklediğin haber de var, değil mi?

— O başka, bu başka!

— İşte. bu tam kadıncı? bir lâf... Gruşenka öfkeye kapıldı:

— Beni kızdırma Rakitka! dedi. O başka, bu başka! Ben Alyoşa'yı başka türlü seviyorum. Doğrusunu söyleyeyim, daha önce senin için kurnazca bir düşüncem vardı Alyoşa. Ama ben zaten adi, katı yürekli bir kadı262

263

mm. Öyleyken, bazen sana, sanki sen benim vicdanımmışım gibi bakıyordum. Hep şöyle düşünüyordum: Onun gibi bir insanın benim gibi kötü bir kadından nefret etmesi gerekir! Üç gün önce, küçük hanımın yanından çıkıp buraya koş koş geldiğim vakit de, öyle düşünüyordum. Uzun bir süredir senin için aklımdan hep böyle şeyler geçiriyordum Alyoşa. Mitya da bunu biliyordu. Ona da söylemişim çünkü. Bak Mitya bunu anlıyor. İnaniyor musun Alyoşa? Bazen sana bakınca, kendimden utanıyordum. Böyle bir kadın olduğum için utanç duyuyordum... Sonradan nasıl olup da senin için öyle şeyler düşünmeğe başladığımı bilmiyorum.

İçeriye Fenya girdi ve masanın üzerine bir tepsi koydu. Tepsinin üzerinde açılmış bir şişe ile dolu olarak üç kadeh vardı. Rakitin:

— Hah, işte, şampanya geldi! diye bağırıldı. Sen heyecan içinde sin Agraşena Aleksandrovna. Aklın başından gitmiş! Bir kadeh içtin mi, dansetmeğe, oynamağa başlarsın!

Şampanya şişesini gözden geçiriyordu:

— Hay Allah! Bunu bile doğru dürüst yapamamışlar... dedi. ihtiyar, mutfakta şampanyayı dökmüş. Şişeyi de tıpasız getirmişler, üstelik soğuk da değil. Eh, ne yapalım, öyle de olsa, ver bakalım...

Masaya yaklaştı, bir kadeh aldı, onu dikerek içindekini dibine kadar içti. Dilini dudaklarının üzerinden geçirdi:

— İnsan her zaman şampanya içmez, fırsat bu fırsat! dedi. Haydi bakalım Alyoşa, göster kendini! Neyin şerefine içeceğiz? Cennete gitmemizin şerefine mi? Sen de bir kadeh al Gruşa! Sen de cennet kapılarının şerefine iç bakalım!

Gruşenka:

— Hangi cennet kapılarının şerefine? diye sorarak bir kadeh aldı.

Alyoşa da kendi kadehini aldı, bir yudum içti, sonra onu tekrar yerine koydu.

— Hayır, içmesem daha iyi olur! diyerek hafifçe gülümsedi.

Rakit'in:

— Ama demin böbürleniyordun! diye bağırıldı. Gruşenka :

— Madem öyle, ben de içmem! diye söze karıştı. Zalen canım da istemiyor. Şişeyi tek başına sen iç Rakitka! Alyoşa içerse, ben de içirim.

Rakitin:

— Aman bu ne incelik! diye alay etti. Öyle diyor ama gene de dizlerinin üstünde oturuyor! Diyelim ki, onun büyük bir üzüntüsü var, onun için içmiyor, ya esenin neyin var? O kendi Tanrısına baş kaldırmış, salam yemeğe kalkışmış...

— Neden?

— Bugün dedesi öldü de ondan. Zosima dede... Hani ermişlerden bir dede vardı ya, o öldü.

Gruşenka:

— Zosima dede öldü ha? diye bağırdı. Hay Allah! Hiç haberim yoktu!

Dinî bir duygunun etkisi altında haç çıkarıyordu, sonra birdenbire korkuya kapılmış gibi Alyoşa'nın dizlerinin üzerinden fırladı divana oturdu:

— Hay Allah! Şu yaptığımı bak bir kez! Böyle bir zamanda, dizlerinde oturuyorum!

Alyoşa, derin bir hayretle ona uzun uzun baktı. Birden yüzü aydınlanır gibi oldu. Yüksek sesle ve kararlı bir tavırla:

— Rakitin! Sen, Tanrı'ma baş kaldırıyorum diye beni kışkırtıp durma! dedi. Sana kızmak istemiyorum. Onun için, sen de daha iyi yürekli ol. Ben, hiçbir za sahip olamayacağın bir hazineyi yitirmişim! Onun şimdi seri beni yargılayacak durumda değilsin. İyisi mi sen bu kadına bak: şu anda beni kötü davranışta264

bulunmaktan nasıl koruduğunu görüyor musun'? BUraya gelirken, karşımda kötü bir ruh bulacağımı düşünüyordum. Böyle bir şeye doğru öylece sürükleniyordum. Çünkü o sırada kendim de adi, kötü yürekli bir varlık olmuştum. Oysa, burada duygulan içten konuşan bir bacı, bir hazine, seven bir ruh buldum.. Şu anda, beni o korumuştur... Agrefena Aleksandrovna, anlattığım sensin, şu anda. Şimdi, ruhumu, doğru yola yönelten sensin!

Alyoşa'nın dudakları titremeğe başladı. Zorlukla soluk alıyordu. Sustu. Rakitin öfkeleni:

— Demek seni o kurtardı, ha? diye alaylı alaylı güldü. Ayol o seni çitir çitir yemeğe hazırlanıyordu!..

Bunu biliyor musun sen?

Gruşenka birden yerinden fırladı:

— Dur, Rakitin! diye bağırdı. İkiniz de susun bakalım! Şimdi herşeyi söyleyeceğim. Sen konuşma Alyoşa! Çünkü söylediğin sözlerden utanç duyuyorum. Çünkü ben gerçekten kötü yürekli bir kadınam! İyi yürekli değilim. Evet, öyleyim, ben. Sen de sus Rakitka! Çünkü yalan söylüyorsun. Gerçi daha önce aklımdan onu çitir çitir yemek gibi... çirkin, adice bir düşünce geçmişti, ama şimdiki duygularım hiç öyle değil... Sus! Bir daha sesini duymayayım Rakitka.

Gruşenka bütün bunları olağanüstü bir heyecanla söylemişti. Rakitin ikisini de şaşkınlıkla tepeden tırnağa süzerek:

— Şunlara bakın! İkisi de çıldırmışlar. Akıllarını kaçırdılar galiba, bana öyle geliyor. Hay Allah, akıl hastahanesine düşmüş gibiyim. İkisi de karşılıklı olarak kırılıp dökülüyorlar, neredeyse ağlıyacaklar!

Gruşenka:

— Ağlarım ya! Ağlarım ya! diye söyleniyordu. O bana demin bacım dedi. Bunu artık ömrümce unutmayacağım! Yalnız bir şey var, Rakitka! Gerçi ben kö"

265

tü kalpli kadının biriyim, ama herşeye rağmen, gene de bir sap soğan uzattım, işte!

— Hangi soğan sapını? Hay Allah! Gerçekten de delirmiş bunlar!

Rakitin onların gösterdikleri heyecana hayret ediyor, o anda her ikisini sarsabilecek olan tüm şartların, bir insanın ömründe çok nadir görüldüğü şekilde, hep bir araya geldiğini kavrayamadan öfkeleniyordu. Zaten, kendisi ile ilgili olan herşeyi inceden inceye kavrayabilen Rakitin, başka insanların duygularını, düşüncelerini kavraması gerektiği vakit çok kabalaşırdı. Bu, bir bakıma daha denemeler geçirmemiş olmasından, bir bakıma da büyük bir egoizm içinde olmasından ileri geliyordu.

Gruşenka birden ona doğru dönerek sinirli sinirli güldü:

— Bak, görüyor musun Alyoşeçka, demin soğan sapını uzattığım için Rakitka'ya böbürlendim. Ama senin karşında, böbürlenecek değilim. Sana bunu bambaşka bir amaçla söyleyeceğim. Bu bir çocuk hikâyesidir. Ama güzel bir hikâyedir. Bu hikâyeyi daha çocukken yanımda ahçı olarak çalışan Matriyona'dan işitmişimdir.

Bak, hikâye şöyle: Bir varmış, bir yokmuş, vaktiyle bir kadın, çok katı yürekli, kötü bir kadın varmış. Günün

birinde ölmüş. Ama sağken hiçbir iyilik etmeftüşmüş. Şeytanlar kadını yakalayıp ateş deryası bir gölün içine atmışlar. Koruyucu meleği gölün başında duruyor: Acaba işlediği hangi iyiliği hatırlayayım da, Tanrı'ya bildireyim?" diye düşünüyormuş. Sonunda hatırlamış. Tanrı'ya: Bu kadın bostanındaki soğanlardan birini topraktan sökmüş, fakir bir kadına vermişti! demis. O zaman Tanrı ona şu karşılığı vermiş: Sen. bu soğan sapını al, onu gölün içindeki kadına uzat. kadın. ona sarılsın, sen de kadını bu sapla çekmeğe başla, Eğer kadını bu soğan sapı ile çölden çıkarmayı başarırsan, varsın cennete gitsin! Yok eğer sap koparsa. ka266

din, şimdi nerede bulunuyorsa, orada kalsın demiş. Melek koşmuş, hemen kadına soğan sapım uzatmış. Al bakalım, kadın, sıkı tut ve kendini yukarıya doğru çek! demiş. Sonra onu yavaş yavaş başlanmış çekmeğe. Artık neredeyse kadını gölden tüm olarak çıkaracakmış. Tam o sırada gölde bulunan başka günah işlemiş kişiler kadının dışarıya çekildiğini görmüşler. Hemen onunla birlikte kendilerini de çeksınler diye ona yapışmışlar. Kadın, öyle kızmış, öyle kızmış ki, hep onları ayaklan ile geri tepiyor: Beni çekiyorlar, sizi değil diyormuş. ı<O soğan sapı benimdir, sizin değil. işte bu sözü söylediği anda, soğan sapı kopuvermiş. Kadın tekrar göle düşmüş yanmağa başlamış. Bugün hâlâ orada yanıyormuş. Meleği ise ağlayarak oradan uzaklaşmış.

işte tüm hikâye bu, Alyoşa. Hatırımda kaldı, hâlâ ezberimde. Çünkü o kötü yürekli kadın var ya, işte o benim! Demin Rakitka'ya soğan sapını uzattım diye böbürlendim. Ama sana başka bir şey söyleyeceğim: ben ömrüm boyunca belki, yalnız bir kez birine böyle bir sap soğanı uzatmışımdır. Yaptığım tek iyilik bu! Onun için bundan sonra, beni övme Alyoşa, beni iyi kalpli bir kadın sayma! Ben kötü yürekliyim, kötülerin en katı yürekliyiyim! Eğer beni översen, utancımın yerin dibine batırmış olursun. Eh, artık tüm bunları söyledikten sonra, herşeyi açıklıyayım bari. Dinle Alyoşa: Seni buraya çekmeyi o kadar istiyordum ki ve Rakitka'ya, seni buraya getirsin diye o kadar ısrar ettim ki, bilemezsin. Hem de seni buraya getirirse kendisine yirmi beş ruble vereceğimi vaadettim. Dur Rakitka, bekle!

Hızlı adımlarla masaya yaklaştı, çekmecesini çekti, içinden para cüzdanını çıkardı, bir yirmi beş rublelik aldı.

Rakitin ne yapacağını bilemeyerek yüksek sesle: — Bu ne saçmalık canım! Ne saçmalık! diye soy lenip duruyordu.

267

— Al Rakitka! Borcumu ödüyorum. Reddetmezsin herhalde, kendin istedin.

Gruşenka bunu söyledikten sonra, parayı ona fırlattı. Rakitin'in utandığı belliydi, ama yiğitliğe leke sürdürmemeğe çalışarak kalın bir sesle:

— Red mi edecektim yani? dedi. Bu para çok işime yarıyacak. Zaten Tanrı aptalları akıllılar onlardan yararlansın diye yaratmıştır.

— Şimdi sus Rakitka! Bundan sonra artık söyleyeceğim her söz senin gibi bir insana göre değil. Şuraya, köşeye otur da, sus. Sen bizi sevmezsin, onun için kapa ağzını!

Rakitin, artık öfkesini gizlemeden:

— Canım ne diye seveyim sizi? diye öfke ile kargılık verdi.

Yirmi beş rublelik parayı cebine sokmuştu, ama şimdi Alyoşa'nın karşısında gerçekten utanç duyuyordu. Bu işin ücretini daha sonra, Alyoşa'nın haberi bile olmadan almayı tasarlamıştı. Şimdi ise öyle utanmıştı ki, içinde öfke duyuyordu. O ana kadar, Gruşenka'nın onu durup durup iğnelemek için söylediği tüm sözlere rağmen, ona karşı gelmenin pek çıkarına uygun bir davranış olmayacağını düşünüyordu ve belliydi ki genç kadının onun üzerinde bir etkisi vardı. Ama şimdi o da kızmıştı.

— Sevilmenin daima bir nedeni olur, ikiniz bana ne yaptınız ki, sizi seveyim?

—Hiçbir şey beklemeden sev sen de, tıpkı Alyoşa'nın sevdiği gibi...

— Onun seni sevdiği nereden belli? Sevgisini bir şeyle gösterdi mi sanki? Ne diye öğünüp duruyorsun?

Gruşenka odanın ortasında duruyor, isterik bir kakadın gibi heyecanlı heyecanlı konuşuyordu.

— Sus Rakitka! Sen bizi hiç anlayamazsın! Hem küfidan böyle bana sen deme. Artık öyle demene izin Emiyorum. Zaten bu cesareti nereden aldın bilmem

268

ki? Artık böyle konuşmayacaksın! İşte o kadar! Bir uşağımmışsın gibi bir köşeye geç, otur ve sus bakalım! Şimdi de, gerçeği, olduğu gibi tüm gerçeği yalnız sana söyleyeceğim, Alyoşa! Benim nasıl bir yaratık olduğumu göresin diye. Rakitka'ya değil, sana söylüyorum. Ben seni mahvetmek istiyordum Alyoşa.

Gerçekten öyleydi, doğru söylüyorum. Kesin olarak karar vermiştim : Bunu o kadar istiyordum ki, seni "bana getirsin diye, Rakitka'ya rüşvet olarak para vermiştim. Ama neden istiyordum gelmeni sanki? Senin hiçbir şeyden haberin yoktu! Hep benden yüz çeviriyordun. Yanımdan geçerken de gözlerini hep yere indiriyordun. Ben ise belki yüz defa yüzüne bakmış ve artık seni herkese sormaya başlamıştım. Yüzün içimde derin bir iz bırakmıştı. Kendi kendime : Beni hor görüyor, yüzüme bile bakmak istemiyor! diye düşünüyordum. Sonunda öyle bir duygu uyandı ki içimde, kendi kendime 'hayret ediyor : Ne diye böyle bir çocuktan korkuyorum sanki? diye sormaya başlıyordum. Onu çıtır çıtır yiyeyim de görsün gününü. Sonra da alay ederim onunla!)) diyordum. Kızdıkça kızılıyordum. İnanır mısın? Burada hiç kimse Agraftena Aleksandrovna'ya, o biçim işi için gelmeyi düşünemez bile. Benim yalnız bir tek ihtiyacım var. Ona bağlıyım, ona satılmışım ben! Bizi şeytan nikahladı, ama ondan başka evime hiç kimse gelemmez! Gel gelelim, sana bakarken: Şunu çıtır çıtır yiyeyeceğim. Sonra da onunla alay ederim! diyordum. Görüyorsun ya. ne pis köpeğim ben! Kardeş dediğin o yaratığın ne olduğunu görüyorsun ya. İşte, şimdi vaktiyle bana kötülük etmiş olan o adam gelmiş. Şimdi oturup ondan haber bekliyorumBeni incitmiş olan o adamın benim neyim olduğunu biliyor musun? Kuzma, beni buraya getireli beş yıl olduBazen kendi kendime oturuyor, herkesten gizli olarak, tek beni görmesinler, duymasınlar diye. incecik, budala bir kız gibi oturup hıçkır hıçkır ağlıyorum. Geceleri

269

baha dek gözümde uyku girmiyor. Kendi kendime: Nerededir acaba o bana kötülük eden adam? Herhalde şu anda başka bir kadınla birlikte benimle alay ediyordur. Ah! Onu bir görsem, ona bir rastlasam! İşte o zaman intikamımı öyle bir alırım, ona öyle bir karşılık veririm ki! diye düşünürdüm. Geceleri, karanlıkta başımı yastığa gömer, hep bu düşünceleri zihnimden geçirirdim. Mahsus kendi kendimi onlarla üzerdim, kendi öfke ile avunmağa çalışırdım: Ah, ona öyle bir karşılık veririm ki. ah öyle bir intikam alırım ki, ondan! deyip duruyordum. Bazen öyle oluyordu ki. o karanlıkta bağırmağa başlıyordum. Sonra da birden ona hiç de ter şey yapamayacağımı, o sırada benimle alay ettiğini, hattâ belki de beni büsbütün unuttuğunu düşünürdüm. O zaman kendimi yere atar, çaresizlik içinde ağlamaya başlar ve gün ağanncaya dek titrer dururdum. Sabahleyin kalkınca da köpekler gibi kızgın olurum, dünyaya düşman kesilirdim. Sonradan ne oldu tahmin edersin? Para biriktirmeye başladım, acımak nedir bilmeyen bir kadın oldum. Şişmanladım. Ama akıllandım mı acaba? Hiç de değil. Kimse bunu görmez. Tüm evrende bir tek canlı olsun bunu bilmez. Ama hava karardı mı, ben hep gene öyle tıpkı küçücük bir kız olduğum zamanlardaki gibi, bundan beş yıl önce olduğu gibi, bazen yatağımda yatarken dişlerimi gıcırdatıyor, sabahlara kadar ağlıyorum. Ah bir hıncımı alsam ondan, ona neler yapardım! diye düşünüyorum! Bütün bunları işittin değil mi? Şimdi söyle bakayım bana, nasıl anlarsın davranışlarımı? Bundan bir ay önce, bir gün bir mektup geldi: Meğer karısı ölmüş, kendisi de buraya geliyormuş, benimle görüşmek istiyorrmuş. O zaman, tüm varlığımı saran bir heyecana kaMdırn: Ah, Tanrım!" dedim. Sonra şöyle düşündüm: 'Biliyorum, buraya gelir gelmez, bana bir ısıklık çaldı mı, beni yanma çağırdı mı, köpek gibi: sürüne sürü270

ne, dövülmüş, kabahat işlemiş bir köpek gibi gene ona koşacağım! Bunu düşünüyordum, ama sahiden öyle olacağına bir türlü inanamıyordum: Ben adi bir varlık mıyım, yoksa değil miyim? Gerçekten koşma koşma ona gider miyim?... diye kendi kendime sorup duruyordum. Kendime karşı bir aydır öyle bir öfke duyuyorum ki! Bundan beş yıl öncesinden çok daha büyük bir öfke içindeyim. Görüyorsun ya, Alyoşa ben ne kadar zincire vurulmaz, ne kadar azgın bir kadını, İşte sana doğruyu olduğu gibi söyledim!

Mitya ile gönül eğlendiriyordum, tek ötekine koşmıyayım diye! Sus Rakitka! Sen benim davranışlarımı eleştiremezsin. Zaten bunları sana söylemedim. Demin, siz buraya gelmeden önce burada yatıyor, bekliyor, kendi kendime kaderimi çizmeye çalışıyordum. İçimden geçenleri hiç bir zaman bilemezsiniz! Hayır,,Alyoşa senin küçük hanıma söyle, üç gün önce ona yaptıklarım için, bana kızmasın! Dünyada hiç kimse şimdi ne duygular içinde olduğumu bilmiyor. Bilemez de... Kimbilir belki de bugün oraya giderken, yanıma bir bıçak alacağım. Bunu yapıp yapmayacağıma daha karar vermedim!

Gruşenka bu acıklı sözleri söyledikten sonra, birden dayanamadı, sözünü bitirmeden, elleriyle yüzünü kapayarak, kendini divanın üzerine attı, yastıklara gömüldü ve küçük bir çocuk gibi hıçkır hıçkır ağlamağa başladı. Alyoşa, yerinden kalktı, Rakitin'e yaklaştı.

— Miş! Darılma! dedi. Seni kırdı ama, sen gene ona kızma. Şimdi söylediklerini işittin ya? Bir insan yüreğinden bu kadar çok şey beklememek gerekir! Daha yumuşak yürekli olmalı! Daha çok acımasını bilmeli...

Alyoşa, bunu içinden gelen dayanılmaz bir heyecanla söylemişti. Bir boşalma ihtiyacı duyuyordu. BU yüzden Rakitin'e söylemişti bunları. Eğer orada olmasaydı, kendi kendine yüksek sesle söylenmeye lardı.

Ama Rakitin ona alaylı alaylı baktı. O zaman Al

KARMAZOV KARDEŞLER

271

yoşa birden sustu. Rakitin nefret uyandıracak bir gülümseyişle:

— Seni daha önce dedenin sözleriyle doldurmuşlar. Sen de şimdi, onun sözleriyle bana hücum ediyorsun, Alyoşenka. Kendini Tanrı'ya adanmış Alyoşenka!

Alyoşa birden ağılar gibi bir sesle :

— Gülme Rakitin! Alay etme, ölerden söz etme. O, dünyadaki bütün insanlardan daha yüksek bir varlıktı! diye bağırdı. Deminki sözü bir yargıç gibi söylemedim! Kendim de suçluların en suçlusuyum gibi söyledim. Bu kadının karşısında ben neyim ki? Buraya kendimi mahvetmek için gelmişim. Gelirken de: Varsın öyle olsun! Varsın öyle olsun! diyordum. İçimde yeteri kadar cesaret olmadığı için yapmıştım bunu! O ise, beş yıl acı çektikten sonra, ilk olarak gelip de kendisine içten bir söz söyleyeni görür görmez, herşeyi bağışladı, herşeyi unuttu, şimdi de ağlıyor! Onu incitmiş olan adam geri dönmüş, kendisini yanına çağırıyormuş. O da yaptığı herşeyi bağışlıyor, sevinç içinde ona koşuyor ve biliyorum ki giderken yanına bıçak almayacaktı! Almayacaktır o bıçağı! Hayır! Ben onun gibi değilim. Senin öyle olup olmadığını bilmiyorum Mişa, ama ben öyle değilim. Ben bugün, şu anda ondan bir ders aldım... O sevgi konusunda bizlerden çok yüksek bir varlık... Şimdi söylediklerini daha önce kendisinden işit mis miydin? Hayır! işitmedin. İşitmiş olsaydın çoktandır herşeyi anlamış olurdun... Üç gün önce kalbi kınla öbür genç kadın var ya, o da onu bağışlasın! Zaten bunu öğrenirse, bağışlıyacaktır... Hem öğrenecektir de... Bu, henüz daha uslanmamış bir ruhtur, onu korumak gerekir... Belki de bu ruhta bir duygu hazinesi gizlidir, kimbilir. Alyoşa sustu, çünkü artık soluk alamıyordu. Rakitin bütün öfkesine rağmen, ona hayretle bakıyordu. Sessiz Alyoşa'nın böyle uzun bir söylev vermesini hiç bekletiyordu.272

— Şuna bakın! Avukat kesildi mübarek! Âşık mı oldun yoksa?

Sonra küstah bir gülüşle :

— Agrafena Aleksandrovna! Bizim büyük perhizci var ya, sana âşık olmuş gerçekten! Zaferi kazandın! diye bağırdı.

Gruşenka başını yastıktan kaldırdı, dudaklarında duygulu ve biraz önceki gözyaşlarından bir anda şişmiş olan yüzünü aydınlatan bir gülümseyişle Alyoşa'ya baktı.

— Bırak onu Alyoşa! Melek Alyoşam benim! Görüyorsun ya, ne biçim bir adamdır? Sen de, bunları söyleyecek, bir adamı buldun!

Rakitin'e doğru döndü :

— Demin seni azarladığım için az kalsın beni bağışlamanı rica edecektim Mihayil Osipoviç. Ama şimdi gene istemiyorum. Alyoşa! Yanıma gel, şuraya otur!

Dudaklarında sevinçli bir gülümseyişle Alyoşa'ya gelmesini işaret ediyordu.

— Hah, işte böyle! Şuraya otur. Şimdi söyle, (Alyoşa'nın elini tutmuştu. Gülümsiyerek eğilip yüzüne dikkatle bakıyordu), söyle bakayım bana: Ben o adamı seviyor muyum, sevmiyor muyum? Beni kırmış olan o adama karşı içimde sevgi var mı, yok mu? Siz gelmeden önce burada karanlıkta yatıyor, hep kendi kendime bunu sorup duruyordum, seviyor muyum, yoksa sevmiyor muyum diye? Şimdi bu sorunu benim yerime sen çöz, Alyoşa! Artık zamanı geldi. Artık nasıl karar verirsen öyle olacaktır. Onu bağışlıyayım mı, bağışlamıyayım mı?

Alyoşa gülümsiyerek :

— Sen onu çoktan bağışladın, dedi. Gruşenka düşünceli bir tavırla :

— Gerçekten de öyle, bağışladım ya! dedi. Ne kadar da adî bir ruhum var benim!

Birden masadan kadehi kaptı:

KARMAZOV KARDEŞLER

273

— O adî ruhumun şerefine! diye bağırdı, içkiyi bir nefeste bitirdi, sonra kadehi kaldırdığı gibi, var gücüyle yere fırlattı.

Kadeh şangırtıyla kırıldı. Gruşenka'nın gülümseyişinde sert bir anlam belirmişti. Gözlerini yere indirdi, kendi kendine konuşur gibi tehdit dolu bir sesle :

— Gene de daha bağışlamadım onu, kimbilir! dedi. Belki de yalnız yüreğim onu bağışlamaya hazırlanıyor •ama daha yüreğimle de savaşıyorum ben. Sana bir şey söyleyeyim mi Alyoşa? Beş yıldır döktüğüm gözyaşlarımı, çok sevmeye başladım... Hep belki de ben aslında yalnız o kırgınlığımı sevmişimdir, o adamı ise hiç sevmemişimdir. kimbilir!

Rakitin :

— Ah, onun yerinde ben olmak istemezdim! diye fısıldadı.

— Olamazsın Rakitka! Sen hiç bir zaman onun yeTine geçemezsin. Sana pabuçlarımı diktireceğim ben, Rakitka! Seni bu iş için kullanacağım. Sen benim gibi bir kadını ömründe göremeyeceksin!... Belki o da göremez kimbilir?

Rakitin, karşısındakini iğnelemek istiyormuş gibi:

— O mu göremeyecek? Peki neden süslendin öyleyse? diye alay etti.

— Süsümü başıma kakma Rakitka! Sen daha yüreğimde neler olup bittiğini tam olarak bilemezsin!

Gruşenka, bunu söyledikten sonra etrafı çınlatan Ur sesle :

— İstersen parçalar yırtarım o süslü elbisemi. Şimdi şimdi yırtarım! Hemen şu anda! diye bağırdı. Bu süslü elbiseyi niçin giydiğini bilemezsin, Rakitka! Bel

ki de onun karşısına böyle çıkıp: Şimdiye dek beni hiç e gördün mü? diye soracağım. Çünkü o beni o zaon yedi yaşlarında, incecik, veremli, gözü yaşlı, bir

II — F: 18

274

275

küçük kız olarak bıraktı. Böyle yanına oturup, onu baştan çıkaracağım, damarlarını tutuşturacağım onun! Ona: Şimdi ne duruma geldiğimi görüyorsun ya! Eh, gördüğünüz yeter işte, sayın bay! Ağzın da sulansa, birşeycik alamazsın benden! diyeceğim. İşte belki de bu süslü elbise bu işe yarıyacak Rakitka!

Gruşenka bu son sözü öfkeyle söylemişti:

— Ben azgın, kudurmuş kadının biriyim, Alyoşa! O süslü elbisemi parçalıyabilirim, kendimi sakatlıyabilirim, güzelliğimi mahvedebilirim, yüzümü yakabilir ve bıçakla kesebilirim, sonra da gidip sokaklarda dilencilik edebilirim, istersem, şu anda hiç bir yere, hatta ona da gitmem! istersem, yarından tezi yok Kuzma'ya bana hediye etmiş olduğu her şeyi, tüm paralarını geri gönderirim. Kendim de, ömrümün sonuna kadar gündelikçi bir işçi olarak çalışmaya başlarım! Ne sanıyorsun? Bunları yapamaz mıyım, Rakitka? Yapmağa cesaret edemez miyim? Yaparım, yaparım, hem de hemen şuracıkta yapabilirim bunları. Yalnız beni kızdırmayın... Onu kovarım, ona avucunu yalatırım, rüyasında bile beni göremez o!

Bu sözleri isterik bir kadın gibi bağırarak söylemişti. Ama gene dayanamadı. Yüzünü elleriyle kapadı, yastığın üzerine atıldı tekrar, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Bütün vücudu sarsılıyordu. Rakitin yerinden kalktı:

— Gitme zamanı geldi! dedi. Geç oldu. Manastıra sokmazlar sonra.

Gruşenka birden yerinden fırladı. Üzüntü ve şaşkınlıkla :

— Gerçekten gitmek mi istiyorsun Alyoşa? diye bağırdı. Ah, şimdi ne diye yapıyorsun bunu bana? önce ruhumda fırtınalar kopardın! Mahvettin beni, şimdi de gene üzerime, o gece geliyor. Şimdi, gene yalnız kalacağım!

Rakitin onu iğnelemek ister gibi:

— Canım evinde geceleyemezdi ya? dedi. Ama eğer istiyorsan gecelesin! Ben kendim de giderim!

Gruşenka öfkeyle :

— Sen sus! Fesat yürekli! diye bağırdı. Hiç kimse bana, onun söylediği sözler gibi sözler söylememiştir.

Rakitin sinirli bir tavırla :

— Neymiş o sana söyledikleri? diye homurdandı.

— Bilmiyorum, anlamıyorum, hiçbir şey kavıyamıyorum söylediklerinden. Ama yüreğim anladı o sözleri. İçimi altüst etti o sözler... Ömrümde ilk kez olarak, o bana acıdı. Bir o, benim için üzüldü. Anladın mı?

Gruşenka, birden Alyoşa'nın önünde sanki kendisinden geçmiş gibi kendini yere atıp diz çöktü :

— Neden daha önce gelmedin meleğim? dedi. ömrüm boyunca senin gibi birinin gelmesini bekledim.

Biliyordum ki, bir gün öyle biri gelecek ve beni başıslıyacaktı. inaniyordum ki, beni gerçekten sevecek bir insan çıkacak, benim gibi adl bir kadını sevecek. Hem de sadece o utanılacak şey için değil.

Alyoşa ona doğru eğilerek uygulandığını belli eden bir tavırla gülümsedi, sonra şefkatle ellerini tuttu :

— Ben sana ne yaptım ki? dedi. Ben sana sadece o soğan sapını uzattım. Bir tek soğan sapı uzattım sana! O kadar! Yalnız o kadar!

Bunu söylerken, kendisi de ağlamaya başladı. Bu sırada sofada bir gürültü oldu. Biri hole girmişti;

Gruşenka müthiş bir korkuya kapılmış gibi ayağa fırladı, içeriye paldır küldür Fenya girdi. Sevinç içinde, soluk soluğa :

— Hanımefendi, sevgili hammefendiciğim, dörtnala bir haberci geldi! diye bağırdı. Mokroye'den bir araba göndermişler, sizi almaya. Troykayı arabacı Timofev sürmüş. Şimdi yeni at koşacaklar... Mektup, mektup

da var hanımefendi! İste burada!

Mektup elindeydi. Hem bağılıyor, hem onu havada sallıyordu. Gruşenka onu elinden kaparak, muma yak276

277

laştırdı. Bu sadece küçük bir pusulaydı. Üzerinde yalnız bir kaç satır vardı. Gruşenka mektubu bir anda okudu. Sonra acı bir gülümseyişle eğrilen, sapsarı bir yüzle:

— Çağırıyor! diye bağırdı. Islık çaldı ya, hemen sürüne sürüne git, dişi köpek!

Bir an kararsızlık içindeymiş gibi durdu. Birden sanki bütün kanı başına toplanmıştı, yanakları al al olmuştu.

— Gidiyorum! diye bağırdı. Elveda ömrümün beş yılı! Elveda, Alyoşa! Kaderim belli oldu, artık...

Gidin, gidin! Şimdi hepiniz gidin yanımdan! Artık gözüm görmesin sizi! Şimdi Gruşenka yepyeni bir yasama doğru uçuyor... Beni kötülükle anma, Rakitka! Belki de ölümüne doğru gidiyorum, kimbilir! öf! Sarhoş gibiyim!

Birden onları bıraktı, yatak odasına doğru koştu.

Rakitin:

— Eh, artık bizi görecektir hali yok! diye homurdandı. Gidelim, yoksa biraz sonra gene çığlıklar başlayacak. Bıktım artık ben bu ağlayıp sızlanmalardan, bağışmalardan...

Alyoşa, Rakitin'in kendisini götürmesine razı oldu. Rüyada gibi yürüyordu. Avluda bir fayton duruyordu. Atları çözmüşlerdi, birkaç kişi ellerinde fenerlerle faytonun etrafında dolaşıp duruyorlardı. Açık olan büyük kapıdan dışarıya, dinlenmiş üç at çıkarıyorlardı. Alyoşa ile Rakitin çıkar çıkmaz, Gruşenka'rim yatak odasının penceresi birden açıldı ve genç kadın etrafı çınlatan bir sesle, Alyoşa'ya seslendi:

— Alyoşeçka! Ağabeyin Mitenka'ya selâm söyle Beni, o kötü kalpli sevgilisini kötülükle anmasın! Hem ağabeyine söyle diyeceksin: Gruşenka alçağın birine nasib oldu! Senin gibi soylu birine değil! Ayrıca şunu da söylemeni isterim ona : Gruşenka, seni ömründe yalnız bir saatçık, evet, yalnız bir saatçık sevmiştir"

Mitya o saati ömrünün sonuna dek unutmasın! Ona: .Gruşenka öyle emretti, o saati ömrünün sonuna dek unutmayacakmışın! dersin.

Sözlerini bitirirken sesinden ağladığı belli oluyordu. Pencere kapandı. Rakitin gülerek:

— Hımmm, hımm! diye homurdandı. Şuna bak, ağabeyin Mitenka'yı can evinden vurdu da, üstelik ömrünün sonuna kadar bunu hatırlamasını emrediyor. Bu ne hırs!

Alyoşa, hiçbir karşılık vermedi. Sanki bu sözleri işitemiş gibiydi. Rakitin'in yanında hızlı hızlı, sanki çok acele bir yere gidiyormuş gibi yürüyordu. Derin düşüncelere dalmış görünüyordu. Yürüdüğünü farketmiyor gibiydi.

Rakitin, birden sanki yüreğine bir ok saplanmış ya da taze yaraya biri parmağını değdirmiş gibi oldu.

Alyoşa'yı Gruşenka ile biraz önce buluştururken, işin böyle olacağını hiç beklememişti; istediğinin tam aksi olmuştu. Gene de kendisini tutmağa çalışarak:

— O adam Polonyalı, dedi. Hani subay diyor ya! Zaten artık subay da değil. Sibiry'a da gümrükte, memur olarak çalışıyormuş. Çin sınırının oralarda. Herhalde çelimsiz, zayıf, zavallı Polonyalı'nın biri olacak. Söylendiğine göre, mesleğinden olmuş. Şimdi Gruşenka'nın elinde para olduğunu işitti ya, onun için dönüyor. İşte bütün mucize bundan ibaret.

Alyoşa gene hiç bir şey işitmiyor gibiydi. Rakitin dayanamadı, öfkeyle gülerek Alyoşa'ya :

— Demek günahkâr kadını doğru yola yönelttin Yoldan çıkmış kadını doğruluğa kavuşturdun öyle ? Ruhundaki tüm şeytanları kovdun ha? Beklediğimiz mucizeler şimdi oldu desene!

Alyoşa içinde büyük bir üzüntü duyarak:

— Yeter Rakitin! dedi.

— Ne o? Yoksa demin o yirmi beş rubleyi aldığım İçin şimdi beni küçük mü görüyorsun? Yani sence, ger278

çek bir dostumu satmış oluyorum, öyle değil mi? Ama ne sen İsa'sın, ne de ben Yehuda'yım. Alyoşa :

— Ah, Rakitin! İnan bana, ben, o işi çoktandır unuttum! diye bağırdı. Bunu bana şimdi sen hatırlattın...

Ama Rakitin iyiden iyiye kızmıştı artık. Avazı çıktığı kadar:

— Allah belânızı versin hepinizin! Her birinizin belâsını versin! Ne diye sizinle uğraşıyorum, bilmem ki? Bundan böyle, sizinle konuşmak bile istemiyorum! Haydi, çek arabanı! Tek başına yürü

bakalım. Senin yolun orası.

Sonra sert bir hareketle başka bir sokağa saparak Alyoşa'yi karanlıkta tek başına bıraktı. Alyoşa kentten çıktı ve tarladan geçerek manastıra doğru yürüdü.

IV

GALILE'DEKİ DÜĞÜN...

Alyoşa manastıra geldiği vakit, artık oraya göre epey geç olmuştu; kapıya bakan rahip onu özel bir yoldan geçirdi. Artık saat dokuzdu, bunca telâşla geçen günün' sonunda, herkesin dinlendiği, rahat ettiği saatti. Alyoşa, çekingen bir tavırla kapıyı açarak, dedenin hücrelerine girdi. Tabut şimdi orada duruyordu. Hücrede tabutun başında incil okuyan peder Paisiy ile, bir gece önceki tartışmalardan ve o günkü konuşmalardan yorgun düşerek, öbür odada, döşemenin üzerinde uzanarak, gençlere özgü derin bir uykuya dalmış olan delikanlı rahip adayı Porfiry'den başka kimse yoktu.

Peder Paisiy, Alyoşa'nın içeriye girdiğini işitmişti ama başını çevirip ona doğru bakmadı bile. Alyoşa, kapının yanından sağ köşeye doğru yürüdü, yere diz çök'

279

tu, dua etmeye başladı. Ruhunda çeşitli duygular vardı. Ama için dolduran bu duygular garip bir karışıklık içindeydi. Hiç bir izlenim, bunların arasından ayrılıp belirli olarak ortaya çıkmıyor, tersine, bir duygu bir başka duyguyu uyandırıyor ve tüm düşünceler birbirini izleyerek zihninde bir çember içindeymiş gibi sakin sakin dönüp duruyorlardı.

Ama içinde tatlı bir duygu uyanmıştı ve ne gariptir bu tatlı duyguya hayret etmiyordu. Gerçi karşısında gene o tabutu, gene her tarafı örtülmüş olan o değerli ölüyü görüyordu, ama o sabah olduğu gibi, onu gözyaşlarına boğacak bir hüznün, üzüntüden mahveden bir acıma duymuyordu. Biraz önce, içeri girdiği vakit, tabutun önünde, tıpkı kutsal bir şeyin önündeymiş gibi, secdeye varmıştı. Ama zihni de, yüreği de derin bir huzura kavuşmuştu. Bütün varlığını ışıklandıran bu huzurdan başka hiç bir şey duymuyordu. Hücrenin bir penceresi açıktı. İçerideki hava da temiz ve soğuktu. Alyoşa: Madem pencereyi açmaya karar verdiler, demek ki, koku daha şiddetli duyulmağa başlamış diye düşündü. Ama kısa bir süre önce, kendisine o kadar korkunç ve çirkin görünen bu düşünce, cesedin bozulmaya yüz tutarak koktuğu düşüncesi, şimdi onun içinde daha önceki gibi, üzüntü ve öfke yaratmıyordu. Sessiz sessiz dua etmeye başladı. Kısa bir süre sonra, duanın dudaklarından hemen hemen kendiliğinden döküldüğünü farketti. Zihninden ikide bir parça parça düşünceler geçiyor, tıpkı karanlık bir gecede yıldızlar gibi yanıp sönüyor ve her sönenin yerini de bir başka düşünce alıyordu. Buna karşılık, ruhunda, parçalanması imkânsız, sağlam ve tatmin edici bir his her şeye üstün geliyordu. Bunu kendisi de kavırıyordu. Biran önce büyük bir heyecanla bir duaya başlıyordu. Tanrıya o kadar şükretmek ve öyle bir sevgi duymak istiyordu ki... Ama duaya başladıktan sonra, birden aklı bir başka şeye gidiyordu. Farkında olmadan düşüncele280

re kapılıyor, duayı unutuyor, hattâ duasını l böyle yanda bırakan şey bile, zihninden siliniveriyordu. Bir ara peder Paisiy'in okuduğuna kulak vermek istedi. Ama o kadar yorgundu ki. sonunda yavaş yavaş uykuya daldı... Peder Paisiy:

— Üçüncü' günü Galile'de, Kana'da bir düğün olacaktı diye okuyordu, isa'nın annesi de e oradaydı. İsa ile öğrencileri de bu düğüne davet edilmişlerdi.

Alyoşa'nın zihninden yıldırım gibi düşünceler geçiyordu :

— Düğün mü? Neymiş o düğün... Gruşenka da. mutluydu... O da ziyafete gitti... Hayır, yanına bıçak. almadı, almadı o bıçağı... O söylediği yalnız zavallılığını gösteren bir sözdü... Hem... öyle zavaallı sözleri. bağışlamak gerekir. Muhakkak bağışlamalı o onları. Acınacak sözler ruha teselli verir... Eğer onlar * olmasaydı belki de insanların acısı aşırı derecede ağır olacaktı. Rakitin giderken yan sokağa saptı. Zaten kendi üzüntülerini düşündüğü sürece, hep böyle yan sokaklara sapacaktır... Oysa yol... yol öyle geniş, öyle dümdüz, öyle aydınlık ki... Kristal gibi... Ta ucunda da, pırıl pırıl bir güneş... Ha? Şimdi ne okuyorlar acaba?

Kulağına incilden okunanlar geliyordu. ... Ve şarap yetmeyince İsa'nın annesi i ona doğru döndü: Şarapları yok dedi.

— Ha evet, burasını kaçırdım. Oysa kaçırmak istemezdim, incilin burasını severim. Bu Galile'de, Kana'da ilk mucizenin anlatıldığı yer... Ah, o ne mucize. Ah o ne sevimli bir mucizedir! İsa ilk mucizesini yapmak için, insanların sevincine ortak oldu. İnsanlar neşelenmesine yardım etti... Kim insanlardı severse onların neşesini de sever. Hayata gözlerini kapıyan de de bunu her an tekrarlar dururdu. Bu, onun önemli düşüncelerinden biriydi... Mitya da o insan ne şe duymadan yaşayamaz diyordu... Evet, Mitya... gerçek olan her şey, hem güzeldir, hem de her zaman

281

bakımdan bağışlanabilecek bir şeydir... Bunu da gene o söylemişti...

... O zaman İsa ona: Bundan sana ve bana ne? Daha benim saatim çalmadı! dedi. Annesi, uşaklarına döndü: Size ne derse, öyle yapın dedi.

— Yapın... Kimbilir ne fakir, ne kadar fakir insanları sevindirmişti... Tabii fakirdiler! Madem düğünlerinde bile şarap yetmemişti... Tarihçilerin yazdıklarına göre, o devirde Genisaret gölünün yakınlarında ve bütün oralarda, o zamanın en fakir insanları, düşünülebilecek en büyük sefalet içinde yaşayan insanlar oturuyormuş.. Hem bir başka yüksek varlık da, o düğünde bulunan İsa'nın annesi de içinden biliyordu ki, o sırada oğlu dünyaya yalnız, büyük bir mucize göstermek için inmemiştir, öyleyken işte cahil, bilgisiz, saf insanların onu fakir düğünlerine sevgiyle davet etmiş olanların, anlaşılması güç olmayan basit mutluluklarına o da ortak olmuştur ve bu mutluluk onun için bilinmeyen bir şey değildir. Saatim henüz çalmadı diyor. Sessiz bir gülümseyişle... (Bunu söylerken muhakkak annesine yumuşak bir tavırla gülümsemiştir) Gerçekten de, kendisi, dünyaya fakirlerin düğünlerinde şarabı çoğaltıak için mi, gelmişti sanki? Ama, işte düğüne gitmeyi kabul etti, hattâ annesinin ricası üzerine, bunu yerine getirdi... Ah işte gene okuyor!

İsa onlara: Sakalar, kovalarınızı doldurun, ağız doldurun hepiniz! dedi.

... Ve onlara dedi ki: Şimdi kovaya bir kâse daldırın. sonra da onu sofracıbaşıya götürün dedi. Onlar da dediği gibi yaptılar.

Sofracıbaşı sudan meydana gelmiş şarabı tadınca, bunun nereden geldiğini bilemedi, uşaklar ise küplerden su aldıklarını sanıyorlardı. O zaman sofracıbaşı damadı çağırdı:

Ve ona şöyle dedi: Her insan, önce iyi olan sarakam eder ve 'konuklar içip sarhoş olduktan sonra,282

kötüsünü sunar. Sen ise bu iyi şarabı şu ana kadar sakladın... dedi.

— Bu da ne? Ne oluyor? Odanın duvarları neden geri çekiliyor? Ha, evet... düğündü ya! Düğün vardı ya... Evet, tabii öyle olacak. İşte konuklar da burada, işte gelin güvey de oturuyorlar. Her yerde neşeli bir kalabalık var. Peki... O her şeyin özünü düşünen sofracıbaşı nerede? Bu da kim? Kimdir o? Odanın duvarları gene açıldı. Kimdir o büyük sofranın öbür tarafından ayağa kalkan? Nasıl olur? O da mı burada? Ama o tabutun içindeydi... Oysa burada olan da o... işte ayağa kalktı, beni gördü, buraya geliyor... Aman yarabbi!

Evet, gerçekten ona doğru, kupkuru, yüzü kırıış kırıış olmuş bir ihtiyarcık, sevinç içinde ve hafif hafif gülerek yaklaşıyordu. Artık tabut ortadan yok olmuştu. Zosima dede, bir akşam önce hücrelerine konuklar toplandığı vakit giydiği elbiselerle duruyordu. Yüzü açıktı, gözleri ışıltılıydı. Nasıl olmuştu da, o da bu ziyafete, Galile'de ki, bu Kana düğününe davet edilmişti? Alyoşa başucunda hafif bir ses işitti.

— Evet, yavrum, ben de davetliyim. Beni de çağırıldılar, beni de davet ettiler. Neden buraya saklandın? Beni görmemek için mi? Gel, seninle bizim oraya gidelim.

Bu ses, bu ses, Zosima dede'nin sesiydi... Canım madem onu çağırıyordu, başkası olamazdı ki! Dede Alyoşa'yı kolundan tutarak kaldırdı. Delikanlı, diz çöktüğü yerden doğruldu. Küçük vücutu kupkuru olan ihtiyarcık devam etti:

— Neşeleniyoruz, taze şarap içiyoruz, yepyeni, yüce bir mutluluğun şarabını içiyoruz; görüyor musun, ne kadar çok konuk var? İşte, gelinle güvey burada. İş" te, o her şeyin özünü bilen sofracıbaşı da yeni şarabı tadıyor. Neden bana hayretle bakıyorsun? Ben bir soğan sapı uzattım, onun için işte ben de buradayım. Bir •çocukları da burada, onlar da bir sap soğancık uzatmış'

283

lar birine. Ancak küçümencik bir soğancık... Bizim işler ne âlemde? Sen de, sen de benim sessiz, yumuşak başlı, iyi yürekli yavrum, sen de bugün acı içinde kıvrana bir sap soğan uzattın. Başla yavrum, başla, iyi yürekli oğlum, başla yapacağın işe. Bizim güneşimizi, O nı görüyor musun? Alyoşa:

— Bakmağa korkuyorum... Cesaretim yok, diye fısıldadı.

— Ondan korkma. Gerçi karşımızda yüceliği içinde korkunçtur. O kadar yüksektir ki, içimize korku girer. Ama gene de sonsuz bir acıması vardır ve sevgide bize eşit olmuştur. Bak, bizimle birlikte neşeleniyor, suyu şaraba çeviriyor; tek konukların neşesi kaçmasın diye. Yeni konuklar bekliyor, bu sofraya durmadan yeni yeni konukları çağırıyor! Bu davet, yüzyılların sonuna dek devam edecektir! İşte bak, yeni şarabı getiriyorlar, görüyor musun küpleri getiriyorlar...

Alyoşa'nın yüreğinde bir şeyler yanıyordu. Birden bütün varlığına ona acı vericesine bambaşka bir duygu doldu. Heyecandan gözlerinden yaşlar fışkırmak üzereydi... Kollarını uzattı, bir çığlık attı ve uyandı...

Ortada gene o tabut, o açık pencere ve gene incilin ciddî ciddî, alçak sesle ve kelimelerin üzerinde dura dura okunuşu devam ediyordu. Ama Alyoşa artık okunanı dinlemiyordu. Şaşılacak bir şeydi, diz çökmüş olarak uykuya dalmıştı. Şimdi ise ayakta duruyordu. Birden yerinden fırlar gibi atıldı, hızlı hızlı yürüdü, sertçe üç adımda tabutun ta yakınma gitti. Hattâ az kalsın, neredeyse omuzuyla peder Paisiy'e takılıyordu. Ama bunu farketmedi. Peder Paisiy gözlerini kitaptan ayırarak ona doğru çevirecek oldu, ama hemen delikanlının garip bir şeyler geçirdiğini anlıyarak. onları gene başka yere çevirdi. Alyosa yarım dakika kadar tabuta, tabutun içinde, göğsünün üzerinde tasvirler, basında da sekiz uçlu haçla süslü bir başlıkla üstü örtülü ola284

285

rak hareketsiz yatan ölüye baktı. Daha biraz önce sesini işitiyordu. O ses hâlâ kulaklarında çınılıyordu. Hâlâ. etrafı dinliyor, daha başka sesler işitmek istiyordu... Sonra birden sert bir hareketle döndü, hücreden dışarı, çıktı.

Eşikte de durmadı, hızlı hızlı aşağıya indi. Heyecanla dolu ruhunda bir özgürlük, bir mesafe, bir genişlik özlemi uyanmıştı. Başının üzerinde gözün göremeyeceği kadar geniş, uçsuz bucaksız bir gökyüzü, hafif hafif ışıldayan yıldızlarla dolu bir gökyüzü uzanıp gidiyordu. Saman yolu göğün ortasından çok belirli olmayan çift bir çizgi halinde ta ufuklara kadar uzanmıştı.. Yeryüzü tertemiz, sakın, hareketsiz denecek kadar sakın bir gece içindeydi. Lâcivert göklerin altında beyaz kulelerle, manastırın altın kubbeleri görünüyordu. Sonbaharın o güzel çiçekleri evin çevresinde, kümelerin içinde sabaha kadar uykuya dalmışlardı. Sanki dünyanın sessizliği, göklerin sessizliğine, yeryüzünün sırrı da gökyüzünün sırrına karışıyordu... Alyoşa duruyor, bakmıyordu... Birden yıldırım çarpmış gibi kendini toprağın üstüne attı. Bu toprağı neden kucakladığını bilmiyor, kavrayamıyordu. Neden onu böyle öpmek için yüreğinde bu kadar büyük ve karşı konulmaz bir istek duymuştu? Tüm toprağı öpmeliydi! Ama onu öperken ağlıyor, hıçkırığa hıçkırığa ağlarken toprağı gözyaşlarıyla ıslatıyor, müthiş bir heyecan içinde, kendinden geçmiş gibi onu sonsuz luğa dek seveceğine yemin ediyordu. İçinde toprağı mutluluğunun gözyaşlarıyla ıslat ve bu gözyaşlarını sev!... sözlerini duyar gibi oluyordu.

Neden ağlıyordu sanki? O coşkun heyecan içinde uçsuz bucaksız boşluktan ona ışıklarını gönderen bu yıldızlara bile ağlıyor ve böyle kendini kaybettiğinde ötürü hiç de utanç duymuyordu. Sanki o sayısız dürt' yalardan inen incecik teller onun ruhunda birleşmişti ve tüm varlığı: başka dünyalara temas eder etmez titremeğe başlamıştı. Herkesi ve herşeyi, olup biten herşey için bağışlamak, başkalarından da özür dilemek istiyordu. Hayır, kendisini değil, herkesi, herşeyi, olup. biten her şey için bağışlamalarını istiyordu. İçinde tekrar; benim için de, varsın başkaları özür dilesin diye bir söz işiti gibi oldu.

Ama her geçen an, apaçık olarak, kesin ve sarsılmaz bir şeyi kavrar gibi, gökyüzünün yavaş yavaş indiliğini, ruhuna dolmağa başladığını hissediyordu. Sanki zihninde, bir ideal uyanmıştı ve artık ömrünün sonuna dek, yüzyıllar boyu bu ideale bağlı kalacaktı. Toprağın üzerine kapandığı anda, güçlü olmayan bir delikanlıydı, kalktığı zaman ise artık ömrünün sonuna dek savaştıracak bir insan olmuştu ve bunu anlıyor, böyle olduğunu kavırıyordu. Zaten bunu daha o coşkunluğu hissettiği anda, hissetmişti ve artık tüm ömrünce, bu anı bir daha hiçbir zaman, hiçbir zaman unutamıyacağı! Sonradan: O sırada ruhumu biri ziyaret etmişti! diyecek, bu sözlerine de kesin olarak inanacaktı...

Üç gün sonra manastırdan çıkıp gitti. Böylece hayata gözlerini yummuş olan ve ona dünyada yaşamasını emreden dedesinin sözünü yerine getirmiş oluyordu.Sekizinci Kitap

M İ T Y A

I KUZMA SAMSANOV

Gruşenka'nın yeni bir yaşantıya doğru atılırken son selâmını gönderdiği ve ona karşı sevgi duyduğu o bir saatçik süreyi Ömrünün sonuna dek unutmamasını emrettiği Dimitriy Fiyodoroviç, o sırada genç kadının yaptıklarından habersiz, büyük bir şaşkınlık ve telâşi içindeydi. Son iki günden beri öyle anlatılması imkânsız bir durumdaydı ki! Sonradan kendisinin de söylediği gibi, gerçekten bir beyin hummasına uğrayabilirdi.

Alyoşa, bir gün önce, sabahleyin, onu bir türlü bulamamış, kardeşi İvan ise aynı gün meyhanede onunla buluşamamıştı. Karaladığı evin sahipleri, onun verdiği. emir üzerine nerede olduğunu herkesten saklamışlardı. Dimitriy ise, o iki gün hep sonradan kendisinin de anlattığı gibi: Kaderiyle savaşıp kendisini kurtarmaya çalışarak kendini oradan oraya atmış, hattâ bir ara, Gruşenka'yı bir an,olsun yalnız bırakarak kentten ayrıldıktan korktuğu halde, bir iki saat için, çok önemli bir ihtiyacını görmek üzere kentten çıkıp gitmişti.

Bütün bunlar sonradan ayrıntılı olarak ve delillere dayandırılarak meydana çıkacaktır. Ama biz şimdilik

böyle Dimitriy'in yaşantısını birden alt üst eden o
288

korkunç felâketin gelip çattığı günden, önceki o iki korkunç gün içinde, olup bitenlerden yalnız en gerekli ve anlatmadan geçilemeyecek olanlarını üstün körü olarak belirteceğiz.

Gerçi Gruşenka onu bir saat süreyle de olsa gerçekten sevmiştir, ama bazen ona hiç acımadan, büyük bir katı yüreklilikle acı çektiği de oluyordu. Dimitriy için en önemli şey şuydu: Gruşenka'nın niyetlerini bir türlü anlayamıyordu. Genç kadını şefkatle de, zorla da yola getirmeğe imkân yoktu. Öyle bir şey yapacak olsa, Gruşenka, ne olursa olsun, kendini ona vermez, yalnız öfkelenir, hattâ ondan büsbütün yüz çevirirdi. Dimitriy, bunu açıkça anlıyordu. Oysa Dimitriy, o sırada oldukça doğru olarak Gruşenka'nın da, olağanüstü bir kararsızlık içinde bulunduğunu, bir şeye karar vermek istediğini, ama bir türlü karar veremediğini tahmin ediyor, onun için de bazı anlarda ona karşı gösterdiği tutkudan ötürü genç kadının ondan düpedüz nefret ettiğini içi ürpererek düşünüyordu. Belki de gerçekten öyleydi, ama Gruşenka'nın özlemini çektiği şey neydi? Dimitriy, bunu, herşeye rağmen, gene de anlamıyordu. Zaten ona acı çektiren tüm sorun şu iki ihtimalde düğümleniyordu: Bu işte kendisi, Mitya kazanacak, ya da Fiyodor Pavloviç üstün gelecekti! Bu arada kesin olarak bir olayı belirtmemiz gerekiyor: Dimitriy, Fiyodor Pavloviç'in Gruşenka'ya muhakkak meşru bir evlilik teklif edeceğine (eğer bunu zaten daha önceden teklif etmediyse) inanıyordu, ihtiyar şehvet düşkününün işin içinden yalnız üç bin ruble vererek sıyrılmayı düşündüğünü aklından bile geçirmiyordu. Mitya Gruşenka'yı ve onun ne karakterde bir kadın olduğunu bildiği için, bu sonuca varmıştı. BU yüzden, zaman zaman Gruşenka'nın tüm üzüntüsünün de, sadece aralarından hangisini seçeceğini, hangisinin kendi çıkarına daha uygun geleceğini bir türlü kestire memekten ileri geldiğini düşünüyordu. O subayın, da~

289

ha doğrusu Gruşenka'nın hayatını alt üst eden ve genç kadının bunca heyecanla, bu kadar korkuyla gelişini beklediği o uğursuz adamın yakında geleceğini, ne gariptir o günlerde aklından bile geçirmiyordu. Doğru söylemek gerekirse, Gruşenka da son günlerde bu konuda onunla hiç konuşmuyordu. Ama Dimitriy gene Gruşenka'dan eskiden onu baştan çıkarmış olan o adamın, ona bir ay önce bir mektup göndermiş olduğunu öğrenmişti. Hattâ mektubun bir bölümünü bile biliyordu. Gruşenka, öfkeli bir anında onu kendisine göstermişti. Ama Dimitriy'in bu mektuba hiç bir değer vermediği, ni hayretle görmüştü. Bunun nedenini anlamak da çok zordu. Belki bu sadece şundan ileri geliyordu: Dimitriy, bu kadın yüzünden öz babasıyla giriştiği çatışmanın bütün çirkinliği ve dehşeti altında ezildiği için, artık bundan daha korkunç ve daha tehlikeli bir şeyi, o sırada düşünemiyordu bile. Beş yıllık bir kayboluştan sonra, birden ortaya çıkan bu nişanlının varlığına düpedüz inanmıyordu. Hele onun yakında geleceğini hiç tahmin etmiyordu. Zaten subayın, Mitenka'ya gösterilmiş olan o ilk mektubunda, bu yeni rakibinin gelişinden oldukça belirsiz bir şekilde söz ediliyordu. Mektup anlamı belirsiz, büyük sözlerle doluydu ve romantik bir mektuptu. Şuftu da belirtmeli ki, Gruşenka mektubun sonunu, subayın gelişinden biraz daha kesin olarak söz edildiği son bölümünü Dimitriy'den saklamıştı. Bundan başka, Mitenka sonradan hatırlayacaktı ki, o zaman Gruşenka da, Sibiryadan gelen bu mektuba karşı, elinde oltoryarak gururlu bir küçümseyiş göstermişti, Dimitriy de bunu farketmişti. Sonra Gruşenka yeni ortaya çıkan bu rakiple olan ilişkileri konusunda artık Mitenka'ya ir şey söylemez olmuştu.

Böylece Dimitriy yavaş yavaş subayın varlığını bile II — F: 19290

291

büsbütün unutmuştu. Düşündüğü tek şey şuydu: Gruşenka'yla o subay arasında ne olursa olsun, iş ne şekle dönerse dönsün Fiyodor Pavloviç ile çatışması artık bir gün meselesiydi, hattâ bu çatışma herhangi bir başka olaydan daha önce olacaktı. Yüreği ürpererek her an Gruşenka'nın karar vermesini bekliyor, hep onun bu karan sanki ilham gelmiş gibi, aniden vereceğine inanıyordu.

Gruşenka, birden gelip ona: Al beni, ömrümün sonuna kadar senin olacağım! diyecek ve artık her şey bitecekti. O zaman kendisi genç kadını kapmış gibi, hemen dünyanın öbür ucuna götürecekti. Evet, hemen götürecekti, hem de elinden geldiği kadar uzağa götürecekti onu! Dünyanın öbür ucuna olmasa bile, Rusya'nın her hangi bir uzak köşesine. Orada onunla evlenecek, ve onunla birlikte başka bir isim altında bir yere yerleşecekti. Böylece, artık hiç kimse kim olduklarını bilmeyecekti. Ne orada, ne burada, ne de herhangi bir başka yerde! Kimse onların kim olduğunu bilemeyecekti. İşte o zaman, evet işte o zaman, yepyeni bir yaşam başlıyacaktı!

Dimitriy o bambaşka, o yepyeni ve artık iyiliğe doğru yönelen bu yaşantıyı (kesin olarak ileriye doğru yönelmiş olmalıydı, kesin olarak!) her an hayalinden geçiriyor, bu hayalle kendinden geçiyordu. Böyle bir yeniden doğuşa, böyle bir kendi kendini yenilemeye susamıştı. Kendi iradesiyle saplandığı o pis çamur, ona aşırı bir ağırlık veriyor ve kendisi bu gibi olaylarda bir çoklarının sığındığı, gittikçe daha büyük bir ümitle, başka bir yere gidince, bu değişikliğin herşeyi değiştireceğine inanıyordu. Yalnız bu insanların yanından uzaklaşmalı, yalnız bu şartlardan kurtulmalı, yalnız bu Allahın belâsı yerden çıkıp gitmeliydi! O zaman, herşey yeniden doğacak, herşey bambaşka bir yola dökülecek' ti! İşte inandığı ve özlemine çektiği şey buydu.

Ama bu yalnız o sorunun birinci çözümü gerçekle?

tiği takdirde mümkün olacaktı. Zihninde bir başka çözüm yolu da Deliriyordu, ama bu, artık korkunç bir çözümdü. Gruşenka birden ona : Sen git, ben şimdi Fiyodor Pavloviç'le karar verdim, onunla evleneceğim, sana ihtiyacım yok! diyecekti. İşte o zaman... ama o zaman... doğrusunu söylemek gerekirse Mitya, o zaman ne olacağını, son saat gelip çatıncaya kadar bilemiyordu. Bu bakımdan ona hak vermek gerekir. Kesin bir niyeti yoktu. Cinayet daha önceden düşünülmemişti. Dimitriy, yalnız gözetliyor, ipuçları topluyor, kendi kendine işkence ediyor, ama herşeye rağmen, kaderinin yalnız o ilk mutlu çözüme doğru gideceğini düşünerek ona hazırlanıyordu. Hattâ aklına gelen herhangi bir başka düşüncüyü zihninden kovuyordu. Ama iş buraya gelince, artık bambaşka bir üzüntü, yepyeni ve bununla ilgisi olmayan, öyleyken aynı şekilde çözülmesi imkânsız, uğursuz bir durum meydana geliyordu.

Bunu kısaca şöyle açıklamak mümkündü: Eğer Gruşenka ona: Seninim, götür beni buradan diyecek olursa, Dimitriy onu nasıl götürebilirdi? Bu iş için gereken imkânları, parayı nereden bulacaktı? Fiyodor Pavloviç'in sadaka kabilinden verdiği ve birkaç yıldır devamlı olarak hiç kesilmeden eline gelen gelir, tam o sırada büsbütün kesilmişti. Tabii, Gruşenka'nın parası vardı, ama Mitya'nın içinde birden bu konuda müthiş bir gurur uyanmıştı. Genç kadını kendi parasıyla götürmek ve onunla birlikte yeni bir hayata başlamak işiyordu. Bunu da kendi imkânlarıyla yapmalıydı. Gruşenka'nın imkânlarıyla değil. Onun elinden para almabir an için olsun aklına getirmiyordu. Bunu düşünk bile, onda büyük bir tiksinti, müthiş bir iğrenme usu uyandırıyor.

Burada durumu ayrıntılı olarak ele almıyorum, tahlil etmiyorum. Yalnız belirtmekle .yeniyorum292

ki, Dimitriy'in o anda ruhî durumu iste buydu. Bütün bunlar, belki de Katerina İvanovna'nın parasına bir hırsız gibi el koyduğundan ötürü vicdan azabı çekmesinden ve bu yüzden bilinçsiz olarak kendi kendine işkence etmesinden ileri geliyordu. O zamanlar sonradan itiraf ettiği gibi birinin karşısında alçakça davrandım. Şimdi de öbürünün karşısında gene alçakça davranmış olacağım diye düşünüyordu. Zaten eğer Gruşenka bunu öğrenirse, böyle bir alçağı istemiyeciktir. diyordu. O halde imkânları nereden bulmalı? O uğursuz paraları nereden sağlamalıydı? Eğer bulamazsa herşey mahvolacak, hiçbir şey de gerçekleşmeyecekti. Hem de sadece para yetmediği için... işin rezaleti de burada! diye düşünüyordu. Olayları atlayarak, önceden söyleyeyim, işin en önemli yönü şuydu: Belki Dimitriy, bu paraları nereden bulacağım biliyordu. Hattâ o paraların nerede durduklarım bile öğrenmişti. Şimdilik bu konuda daha fazla bir şey söylemeyeceğim. Çünkü zaten sonradan her şey anlaşılacaktır; ama onun için en büyük felâket şuradaydı. (Gerçi bu henüz belirsiz bir şeydi ama, gene de söyleyeceğim bunu.) Bu bir yerlerde bulunan imkânları elde etmek, onları almaya hak kazanmak için, her şeyden önce, üç bin rubleyi Katerina İvanovna'ya geri vermesi gerekiyordu. Mitya: ;<Bunu yapmazsam başkalarının cebinden para çalan bir hırsız, âdi herifin biri olacağım, oysa yeni yaşantıya alçak bir insan olara başlamak istemiyorum! diye düşünüyordu, bu yüzden de gerekirse dünyayı altüst etmeye, ama ne yapıp yapıp herşeyden önce Katerina İvanovna'ya o üç bin rubley geri vermeye karar vermişti.

Bu kararı, son olarak, iki gün önce, Gruşenka, terina İvanovna'ya hakaret ettikten, Mitya bunun hi kâyesini Alyoşa'dan dinleyip de: ben alçağın biriyim diye itiraf ettikten ve bunu Katerina İvanovna'ya bir dirmesini rica ederek: Eğer bu birazcık olsun uzu

293

a hafifletirse dedikten sonra, yolda Alyoşa'yla son olarak görüştüğü vakit vermişti. Yine aynı gece kardeşinin yanından ayrıldıktan sonra, kendinden geçmiş gibi bir heyecana kapıldığı sırada hissetmişti ki, Katya'ya olan borcunu edememektense, birini öldürüp onu soyması daha iyi olacaktı. Kendi kendine: Katya'ya ihanet ettiğimi ve parasını çalarak, bu parayla Gruşenka ile doğru dürüst bir hayata başlamak için kaçtığımı söylemek hakkını vermektense, o öldürülen, o soyulan adamın katili olayım, herkesin karşısına bir hırsız olarak çıkıp Sibirya'ya sürüleyim, daha iyi! Bunu yapamam! diyordu.

İşte Mitya dişlerini gıcırdatarak böyle söyleniyor ve gerçekten de zaman zaman sonunda beyin

hummasına tutulacağını düşünüyordu. Ama şimdilik kendi kendisiyle savaşıyordu...

Garip şey: Sanılırdı ki, öyle bir karar verdikten sonra, artık kendisi için umutsuzluktan başka hiç bir şey kalamazdı. Çünkü birden öyle bir parayı nereden bulabilirdi? Üstelik onun gibi beş parasız bir insan, bunu nereden sağlayabilirdi? Oysa kendisi bütün bu süre sonuna kadar, o üç bin rubleyi bulacağından umudunu kesmedi. Bu üç bin rublenin kendiliklerinden, belki de gökten yağar gibi eline gelivereceğini sanıyordu, işte Dimitriy Biyodoroviç gibi, ömürleri boyunca, yalnız parayı sarfetmeyi ve miras olarak ellerine geçen serveti har vurup harman savurmasını bilmiş, ama paratun nasıl kazanıldığını akıllarından bile geçirmemiş insanlar böyle olur. Üç gün önce, Alyoşa ile vedalaştıktan sonra, Dimitriy'in zihninde müthiş bir fırtına koştum düşüncelerini karmakarışık etmişti. Böylece idda en olmayacak, en acıip davranışla işe koyuldu. Evet, belki de bu gibi durumlarda, o tip insanların aklına gelen en olmayacak. en fantastik davranışlar, onlara ilk yapılacak ve mümkün olan en iyi şey gibi görür.294

Dimitriy, birden Gruşenka'nın koruyucusu olan tüccar Samsanov'a gitmeğe ve ona bir plân teklif etmeye karar vermişti. Bu plân bahanesiyle de ondan muhtaç olduğu tüm parayı birden elde edecekti. Teklif edeceği plânın ticarî yönünden hiç şüphe etmiyordu. Ancak eğer Samsanov bu işe, yalnız ticarî açıdan bakmazsa, onun bu çıkışını nasıl bir gözle göreceğinden endişe duyuyordu. Gerçi, Mitya o tüccarı şahsen tanıyordu, ama onunla tanışmamıştı, bir kez olsun onunla konuşmamıştı. Öyleyken nedense içinde hem de epey bir süredir, bir kanı yerleşmişti. Ona öyle geliyordu ki, artık belki bir ayağı çukurda olan o ihtiyar şehvet düşkünü, eğer Gruşenka herhangi bir şekilde, kendisine namuslu bir hayat kurar ve güvenilecek bir insanla evlenirse artık buna hiçbir itirazda bulunmayacaktı. Hattâ karşı koymak şöyle dursun, bunu kendisi diliyordu ve belki buna yardım edecekti. Yeter ki, öyle bir fırsat çıksın! Gene kulağına gelen bazı söylentilerden mi, yoksa Gruşenka'nın söylediği bazı sözlerden mi, şu sonuca varmıştı ki, ihtiyar, Gruşenka için eş olarak Fiyodor Pavloviç'ten çok kendisini, Dimitriy'i tercih ediyordu. Belki de, hikâyemizin okurlarından birçoğuna Dimitriy'in böyle bir yardım almayı tasarlaması ve nişanlısını, sözüm ona, onu koruyan erkeğin elinden almaya kalkışması, artık çok âdice ve tiksiniyecek bir davranış olarak görünür. Yalnız şunu belirtmeliyim ki, Gruşenka'nın geçmişi Mitya'ya artık büsbütün sona ermişgeçmişe gömülmüş olarak görünüyordu. O geçmişe, sonsuz bir acıma duygusuyla bakıyor, içinde yanan tutkunun etkisi altında, sanıyordu ki Gruşenka bir kez, ona sevdiğini, onunla evleneceğini söyledi mi, artık ortaya bambaşka, yepyeni bir Gruşenka çıkacaktır. Onunla birlikte gene yepyeni bir Dimitriy Fiyodoroviç meydana gelecektir; artık hiçbir kusuru olmayan ve yalnız iyi özellikleri olan bir Dimitriy Fiyodoroviç! Böylece, ikisi'

295

birbirlerine herşeyi bağışlayacak, yaşantılarım artık yepyeni bir temel üzerinde kuracaklardır. Kuzma Samsanov'a gelince; Mitya onu da Gruşenka'nın o göçüp gitmiş geçmişinde bulunan ve hayatında kaderin karşısına çıkardığı ama, genç kadını hiçbir zaman sevmeyişi ve en önemlisi, artık miadı dolmuş, bitmiş bir insan sayıyordu. Bu bakından, bu adam Gruşenka'nın yaşantısında yeri olmayan, daha şimdiden silinmiş bir varlıktı. Bundan başka, Mitya artık onu bir insan olarak bile sayamazdı. Çünkü kentte herkes biliyordu ki, Samsanov hastalıklı bir yıkıntıdan başka birşey değildi. Gruşenka'yla devam ettirdiği ilişkiler de artık yalnız bir babanın kızma duyabileceği ilişkilerdi. Aralarındaki bağ eskiden dayandığı temellere artık dayanmamaktadır ve bu çoktandır, hemen hemen bir yıldır böyledir.

Sözün kısası, bu düşüncelerde Mitya'nın çok saf olan bir yönü beliriyordu. Dimitriy gerçekten bütün kusurlarına rağmen, çok saf bir adamdı. Şunu da belirtiyim ki, ihtiyar Kuzma'nın bir ayağı çukurdayken, Gruşenkay'la geçmişteki yaşantısı yüzünden, içten gelen bir pişmanlık duyduğuna ve kendisinin Gruşenka'nın artık hiçbir zararı olmayan o ihtiyardan daha sadık bir dostu, bir koruyucusu bulunmadığına ciddi olarak ve kesin bir şekilde inanması, gene bu saflığından ileri geliyordu.

Mitya, Alyoşa'yla yaptığı konuşmadan sonra bütün hemen hemen hiç uyuyamamış, ertesi salâh saat Samsanov'un evine giderek, gelmiş olduğunu har vermelerini rica etmişti. Samsanov'un eri, eski, kasvetli, çok geniş, iki katlı ve avluya bakan bölmeleriyle bir de ek dairesi bulunan bir evdi. Alt katta aileleriyle birlikte iki evli oğlu, çok yaşlı kızkardeş ve evli olmayan bir kızı oturuyorlardı. Ek dairede işi uşağı Yerleşmişti, bunlardan birinin ailesi çok kalabalıktı.296

Çocuklar da, uşaklar da kendi dairelerinde sıkışık yasıyor, evin üst katında ise ihtiyar tek başına oturuyordu. Oraya kendisine bakan kızının bile girip oturmasına izin vermiyordu. Bu yüzden kızı, ancak belirli saatlerde, babasının belirsiz çağırışlarını duyunca, kendisinde nefes darlığı olduğu halde, hemen

herseferinde, koşarak yukarı çıkmak zorunda kalıyordu.

,Bu u yukarı kat sıra sıra biçimsiz koltukları, duvarın diplerinde dizilmiş kırmızı tahtadan iskemleleri kılıf geçirilmiş kristal avizeleri, üzerine çarşaf örtülmüş hüzün uyandıran aynalarıyla birçok tüccar evlerinde görüldüğü gibi, eski moda döşenmiş büyük, geniş, süslü odalar dizisiydi. Bütün bu odalar, boş duruyor, hiçbir işe yaramıyorlardı. Çünkü hasta ihtiyar, kadın bir köşesindeki küçük odalardan birinde, tâ uçtaki küçük yatak odasında otururdu; burada kendisine başını mendille bağlamış ihtiyar hizmetçi kadınla, sofada sedirin üstünde yatan bir delikanlı hizmet ederci.

ihthiyar adam, ayaklan şıştiğı için, artık hiç yürüyemiyordu, nadir olarak deri koltukların üzerinden kalkıyor ve ihtiyar hizmetçisi, onu kollarından tutarak odada birkaç kez dolaştırıyordu. Samsanov bu ihtiyar kadına karşı bile çok sert davranır, onunla hiç konuşmazdı. Kendisine yüzbaşının geldiğini haber verdikleri vakit, Samsanov, onu içeri almamalarını emretti. Ama Mitya ille onu görmek için ısrar ediyordu. Bu yüzden ona bir kez daha haber gönderdi. Kuzma Kuzmiç, delikanlı uşağı: Durumu nasıl? Sarhoş mu? Gürültü patırtı ediyor mu? diye etraflı olarak sordu. Bunun> üzerine ona Mitya'nın ayık olduğunu, ama gitmek istemediğini söylediler. İhtiyar, gene kabul etmemelerini emretti. O zaman bütün bunları daha önceden tahmin eden ve öyle bir şey olur düşüncesiyle yanına kâğıt, kalem almış olan Mitya, bir parça kâğıda okunaklı olarak: Agraşena Aleksandrovna ile yakından ilgili ve konuşulması gerekli bir iş için diye yazdı, pusulayı ih

KABAMAZOV KARDEŞLER

29T

tiyara gönderdi. İhtiyar, kısa bir süre düşündükten sonra delikanlıya, konuğı salona almasını emretti, ihtiyar kadını da hemen yukarı yanına gelsin diye, küçük oğlunu çağırmağı gönderdi.

Hemen hemen on iki verşok boyunda, müthiş kuvvetli, sakalını traş eden ve Almanlar gibi giyinen küçük oğlu, (Samsanov'un kendisi ise sırtında kaftanla ve sakallı olarak dolaşırdı) hemen ve hiç itiraz etmeden yukarı çıktı. Zaten hepsi babanın karşısında tiril tiril titrerlerdi. Baba bu iri yapılı delikanlıyı yüzbaşidan korktuğı için çağirtmamıştı. Öyle korkak bir adam değildi. Onu, her ihtimale karşı daha çok yanında bir tanik bulunsun diye çağirtmıştı. Sonunda koluna giren oğlu ile delikanlı uşağının arasında kayar gibi yürüyerek salona gitti. Her halde oldukça büyük bir merak da duyuyordu.

Mitya'nın beklediğı salon kocaman, kasvetli, insana ağırlık veren iki pencerele, yukarisında orkestra için ayrı bir yeri bulunan, duvarları mermer taklidi vehepsi de kılıflarının içinde duran, kocaman üç .avizeli bir odaydı. Mitya, giriş kapısının yanında, küçük bir iskemlenin üzerinde oturuyor, sinirli bir sabırsızlık içinde kaderini bekliyordu. İhtiyar, giriş kapısının karşı tarafındaki kapıdan, Mitya'nın oturduğu iskemleden on sajen kadar ilerideki öbür kapıdan içeri girince, genç adam, birden yerinden fırladı, askerlere özgü, sert, arşinlik adımlarıyla ihtiyar adamı karşılamak için ona doğru yürüdü.

Mitya, derli toplu giyinmişti. Üzerinde kapalı bir ceket, elinde yuvarlak bir şapka ve siyah eldiven vardı. Tıpkı üç gün önce manastırda, dedenin hücresinde Fiyodor Pavloviç ve erkek kardeşleri ile birlikte yapılan aile toplantısındaki gibiydi. İhtiyar adam çok resmî ve ciddî bir tavırla Mitya'nın yanına yaklaşmasını ayakta tekliyordu. Mitya ona doğru yürürken, ihtiyarın ken298

dişini tepeden tırnağı süzdüğünü hissetti. Kuzma Kuz. miç'in son günlerde çok şişmiş olan yüzü de Mitya'yı şaşirtmıştı, ihtiyarın zaten kalın olan alt dudağı şimdi aşağıya doğru sarkmış bir et parçasını andırıyordu. Konuğuna resmi bir tavırla ve niç konuşmadan eğilerek selâm verip, ona divanın yanındaki koltuğı işaret etti. Kendisi de oğlunun koluna dayanarak, bir 'hasta gibi ablaya pufılaya Mitya'nın karşısına, divanın üzerine yerleşmeye çalıştı. O kadar ki, Mitya onun hasta bir adam olarak gösterdiği bu çabalara bakınca, hemen içinden böyle önemli bir insanı rahatsız ettiği için kendisini suçladı ve ince ruhlu bir insana özgü utançla pişmanlık duydu, ihtiyar, eninde sonunda yerleştikten sonra ağır ağır, her sözünün üzerinde dura dura, ama gene de nezaketle konuşmağı başladı:

— Benden bir dileğiniz mi vardı, beyefendi? diye sordu.

Mitya birden irkildi, oturduğu yerden fırlayacak gibi oldu, ama hemen gene oturdu. Sonra yüksek sesle, hızlı hızlı, sinirli sinirli, elleriyle işaretler yaparak, gerçekten kendinden geçmiş gibi konuşmaya başladı. Belliydi ki, bir insan olarak dayanabileceğı son sınıra ulaşmıştı. Mahvolduğunu hissediyor ve son olarak bir kurtuluş çaresi arıyordu. Bunu bulamazsa, hemen kendini suya atacaktı! İhtiyar Samsanov'un yüzü hiç değişmedi. Gene bir heykelin yüzü gibi soğuktu. Ama herhalde bütün bunları hemen anlamıştı.

— Sayın Kuzma Kuzmiç, herhalde şimdiye dek bir çok defalar öz annemin ölmünden sonra beri soyup soğana çeviren babam Fiyodor Pavloviç Karamazov ile be nim aramda olan çatışmaları işitmişlerdir... Çünkü artık bütün kent bunun dedikodusunu yapıp duruyor Zaten burada herkes gereksiz şeyleri diline dolarBundan başka, bu dedikodular Gruşenka'nın... pardon Agraşena Aleksandrovna'nın... Çok

saygı duyduğum ve

299

pek çok saydığım Agrafena Aleksandrovna'nın da kulağına çalınmıştır.

Mitya işte konuşmasına böyle başlamıştı, ama daha ilk sözlerini söyler söylemez sustu. Biz burada söylediği sözleri aynen alacak değiliz. Ancak özetini vereceğiz. Mitya durumunu şöyle özetlemişti: Kendisi bundan üç ay önce bir maksatla (bunu söylerken gerçekten mahsus sözünü değil de, bir maksatla sözünü kullanmıştı) eyalet başkentindeki avukata danışmıştı. (Kendisi tanınmış bir avukattır. Herhalde adım işitmişsinizdir, İştittiniz değil mi? Geniş bir alnı vardır. Devleti idare edebilecek kadar parlak bir zekâ... Sizi de tanıyor... Sizin için çok iyi sözler söyledi. Mitya bunları söyledikten sonra tekrar sustu.

Ama sözünü arada bir böyle kesmesi onu konuşmaktan alıkoymuyordu. Hemen sonra gene birden atılıyor, gittikçe daha çok, daha çok konuşmağa başlıyordu. O Korneplodov dediği adam, herşeyi etrafıca sorduktan ve Mitya'nın kendisine ibraz ettiği vesikaları inceledikten sonra (Mitya bu vesikalardan söz ederken belirsiz şeyler söylemiş, sözünün burasında nedense çok acele etmişti) şöyle bir sonuç çıkarmıştı; ona göre, Çermeşnaya köyü, Dimitriy'e annesinden kaldığı için, ona ait sayılmalıydı ve bu konuda gerçekten dâva açmak, böylece ahlâsız ihtiyarı kıstırmak mümkündü... Çünkü bütün yollar tıkalı değildi, zaten kanun adamterî işe nereden başlayacaklarını bilirlerdi.

Sözün kisası, Fiyodor Pavloviç'ten daha altı bin hattö yedi bin ruble koparmanın mümkün olduğu düşünülebilirdi. Çünkü Çermeşnaya, ne olursa olsun yirmi beş bin rubleden, hattâ belki yirmi sekiz bin rubleden daha az etmezdi. Otuz bin. otuz bin eder, Kuzma Kuzmiç Ben ise düşünün, o katı yürekli adamdan on yedi bin ruble bile almış değilim! İşte Mitya demek istiyordu ki: „Ben bu işi o zaman olduğu gibi bıraktım. Çünkü kanun adamlarıyla başım hoş değildir. Buraya ge300

linçe ise, bir karşı dava açıldığını görünce çıkmaza girdi. (Sözün burasında Mitya tekrar ne söyleyeceğini şaşırdı ve gene kesin bir dönüş yaparak başka konuya atladı.) Şöyle diyordu: Asil yürekli Kuzma Kuzmiç o canavara karşı olan haklarınıza üzerine alır mısınız? Karşılığında da bana sadece üç bin ruble verirsiniz. Olmaz mı?... Dâvayı hiçbir şekilde kaybetmenize imkân yoktur. Bu konuda size şerefimin üzerine yemin ederim. Aksine, bu işten üç bin ruble yerine altı bin, hattâ yedi bin ruble kazanabilirsiniz... Yalnız işte en önemli nokta şudur; bu işi !hemen, bugün bitirmek gerekiyor...

Ben size noterde mi, ne derler ona, işte orada... yani sizin anlıyacağınız, herşeye razıyım. İsteddiğiniz, bütün vesikaları veririm, herşeyi imzalarım... Böylece o kâğıdı hemen, eğer mümkünse, eğer imkânınız varsa, hemen bu sabah hazırlayıp bitirelim... Siz bana üç bin ruble verirsiniz... Zaten bu küçük kentte sermaye bakımından sizin karşınızda kim durabilir?... Bu parayı verince de beni şeyden... kurtarmış olursunuz... Sözün kisası, benim gibi zavallı bir adamı çok asil bir davranışta bulunabilmem için, çok yüksek bir hareket yapmam için kurtarmış olursunuz, diyebiliriz... Çünkü tanıdığınız bir hanıma, sizin çok iyi bildiğiniz, bir baba gibi kendisi için üzüntü çektiğiniz bir hanıma karşı, çok yüksek duygular besliyorum. Hattâ eğer isterseniz, bunu şöyle de anlatabilirim, bu işte üç kişi karşı karşıya gelmiştir. Kader korkunç bir şeydir Kuzma Kuzmiç!

Gerçekçilik Kuzma Kuzmiç, gerçekçilik işte budur! Yalnız, madem sizi, bu çatışmadan çoktandır sıradan çıkarmak gerekiyor, demek ortada çarpışan iki kişi kalıyor. Bunu ancak böyle anlatabilirim. Gerçi belki, pek beceriklice bir anlatış olmadı. Ama ten edebiyatçı değilim. Yani çarpışanlardan biri benim. Diğer de o canavar! Bu bakımdan seçmek zorundasınız: Ya

KARMAZOV KARDEŞLER

301

ben, ya o canavar. Anladınız mı? Şimdi herşey elinizde... Üç kişinin kaderi ve iki insanın mutluluğu söz konusu... özür dilerim, lafları karıştırdım, ama ne demek istediğimi anlıyorsunuz... Bunu saygı değer gözlefauzden okuyorum, anlıyorsunuz... Yok eğer anlamadıysanız, o zaman benim için, bugünden tezi yok, kendimi suya atmadan başka çare kalmıyor. İşte o kadar! Mitya bu o kadar sözleriyle, saçma söylevini yarıda kesti, yerinden kalkarak yapmış olduğu budalaca teklife karşılık verilmesini bekledi. Son cümleyi söylerken tirden umutsuz bir şekilde artık her şeyin mahvolduğunu ve en önemlisi çok saçmalamış olduğunu hissetti. Umut ışıkları sönmüş, zihninde, birden : Garip şey, buraya gelirken her şey iyi görünüyordu, şimdi ise böyle herşey saçma sapan oldu! diye bir düşünce geçti. Dimitriy konuştuğu sürece, ihtiyar, gözlerinde buz gibi soğuk bir anlamla onun her hareketini izliyerek hiç kımıldamadan oturmuştu. Mitya'nın sözleri bitince. Samsanov onu bir an kadar bekletti, sonunda çok kesin ve neşesiz bir tavırla :

— özür dilerim! Biz böyle işlerle meşgul olmuyoruz! dedi.

Mitya, birden dizlerinin kesildiğini hissetti. Yüzü solmuştu. Gülümsemeye çalışarak:

— Peki ama şimdi ne olacak Kuzma Kuzmiç? diye mırıldandı. Demek oluyor ki. şimdi ben mahvoldum.

Ne sanıyorsunuz?

— özür dilerim...

Mitya hâlâ ayakta duruyor, hâlâ gözlerini bir noktaya dikmiş olarak kımıldamadan bakıyordu, birden ihtiyarın yüzünde bir hareket farkettil. İrkildi. İhtiyar ağır ağır konuşarak:

— Bakın, beyefendi, böyle işler bizim için elverişli oñunuyor. Mahkemeler başlayacak, avukatlar, bir sürü sıkıntılar ortaya çıkacak. Ama eğer isterseniz, burada bir adam var, ona bas vurun...302

Mitya birden:

— Aman Allahım, kimdir bu adam? Beni yeniden hayata kavuşturdunuz Kuzma Kuzmiç, diye mırıldandı...

— O adam buralı değıl. Zaten şu anda kendisi burada bulunmuyor. Köylerde kereste alım satımı yapıyor. Lâkabı Lyagaviy'dir. Bu adam Fiyodor Pavloviç'le o sizin olduğunu söylediğiniz Çermeşnaya'daki kuru için bir yıldır pazarlık ediyor, öyleyken, işittiğimize göre, fiyatla bir türlü uyuşamıyorlarmış. Şimdi bu adam gene gelmiş, İlyinskiy papazının evinde kalıyormuş. Voiovo istasyonundan on iki verst kadar ilerde. İlyinskiy köyünde. Buraya iş için, yani sizin o kuru için, bana da mektup yazmıştı. Kendisine bu konuda öğüt vermemi istedi. Fiyodor Pavloviç'in kendisi gitmek istemiyormuş. Demek oluyor ki, siz Piyodor Pavloviç'den önce davranır da, Lyagaviy'e demin bana teklif ettiğinizi teklif ederseniz, belki de o zaman istediğiniz olur...

Mitya büyük bir sevinçle sözünü kesti:

— Dahice bir düşünce! dedi. Evet tam ona göre, tam ona göre bir iş! Kendisi pazarlık ediyormuş, ondan fazla para istiyorlarmış, şimdi ise işte çiftliğin tümünü bir senetle eline geçirmiş olacak! Ha ha ha!...

Mitya, birden kısa kısa kahkahalar atarak, duygusuz bir insan gibi, öyle beklenmedik şekilde gülmeye başladı ki, Samsanov bile birden irkilerek başını kaldırdı. Mitya sevinç içindeymiş 'gibi:

— Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum Kuzma Kuzmiç, diyordu.

Samsanov başını eğdi:

— Bir şey değıl.

— Ama siz bilmiyorsunuz! Beni kurtardınız AhZaten buraya gelirken içimde bir his vardı...

şimdi o papaza gitmeli!

— Teşekküre değımez, efendim.

KARAMAZOV KARDEŞLER

303

— Hemen oraya koşuyorum, uçarak gideceğim oraya! özür dilerim, hasta olduğunuz halde sizi rahatsız ettim, ömrümün sonuna kadar unutmıyacağım bunu! Bunu size bir Rus olarak söylüyorum Kuzma Kuzmiç! Bir Rus olarak!...

— Evet, efendim.

Mitya, ihtiyarın elini tutup sıkmak istedi, ama berikinin gözlerinde garip, öfkeli bir ışık belirdi. Mitya bunu farkedince hemen elini geri çekti, ama sonradan ihtiyarı yanlış anlıyafak bundan alındığı için, kendini suçlu hissetti. Aklından: Herhalde yoruldu da ondan diye bir düşünce geçti. Birden bütün salonu çınlatırcasına :

— Bunu onun için yapıyorum! Onun için, Kuzma Kuzmiç! Anlıyor musunuz? Onun için yapıyorum bunu! diye bağırdı. Eğilerek selâm verdi, sert bir dönüş yaptı, ve gene aynı hızlı, koca koca adımlarla, arkasına bakmadan kapıya doğru yürüdü.

Heyecandan neredeyse titriyordu. Artık herşey mahvolmak üzereydi, öyleyken işte koruyucu melek gelip beni kurtardı! diye düşünüyordu. Madem bu ihtiyar gibi bir iş adamı (ne soylu bir insanmış... o ne kibar duruştu!) bana bu yolu gösterdi. Demek... demek artık dert bittii! İşi kazandım. Hemen yola koyulmalıyım. Gece olmadan dönerim. Gece de dönsem olur. Ama sırtık iş kazanıldı demektir, ihtiyar benimle alay etmedi ya?

Mitya, evine giderken, yüksek sesle böyle kendi kendine söylemiyordu. Tabii artık işin ona başka türlü görünmesine imkân yoktu. Yani ihtiyarın söylediği şey ya işe yarar bir öğüttü (böyle bir iş adamından başka türlü sü beklenmezdi) madem işi biliyordu, madem o Lyagaviy adındaki adamı tanıyordu, (ne tuhaf bir soyadıydı bu!) ya da... ya da ihtiyar onunla alay etmişti! Ne yazık ki, doğru olanı, bu son düşüncesiydi. Araartık uzun bir süre geçtikten ve tüm o felâketler304

olduktan sonra ihtiyar Samsanov'un kendisi de gülererek o zaman yüzbaşı ile alay etmiş olduğunu açıklayacaktı. Zaten Samsanov kötü yürekli, soğuk, alaycı bir adamdı. Üstelik bazılarına karşı hastalık derecesine varan bir antipati duyardı. Yüzbaşının sevinçli hali mi, o üç kâğıtçının ve parayı har vurup harman savurmaya alışmış adamın kendisi gibi, Samsanov ayarında bir adamın, tasarladığı plân la tuzağa

düşeceğini düşünmek budalalığına kapılması mı, yoksa yemlik olarak ona "böyle bir av gösterip, para almya gelen o serserinin bunları Gruşenka için yaptığını söylemesi ve kadına karşı duyduğu kıskançlık mı, o sırada ihtiyarı kışkırtan neydi? Bilmiyorum. Yalnız, Mitya onun karşısında, ayaklarının kesildiğini hissederek durduğu, budalaca: mahvoldum diye söylediği sırada, Samsanov ona müthiş bir kinle bakıyordu. Birden Dimitriy'le alay etmek isteğini duydu. Mitya dışarı çıktıktan sonra, Kuzma Kuzmiç, öfkeden sapsarı olmuş bir halde, oğluna doğru döndü, ve bundan böyle o serserinin kesin olarak içeriye alınmamasını emrederek bir daha gözüm görmesin onu, yoksa... dedi.

Yoksa ne yapacağını söyleyemedi. Tehdidini savu Tamadı, ama onun kızdığını sık sık görmüş olan oğlu bile bu halini farkedince, korkudan irkildi. İhtiyar aradan bir saat geçtikten sonra bile hâlâ öfkeden tir tir titriyordu. Akşama doğru da hastalandı ve bir tabip" çağırtmak için birini gönderdi.

II LYAGAVİY

Böylece dört nala gitmek gerekiyordu. Oysa at kiralamak için elinde beş parası, bile yoktu. Daha doğ' rusu dört grivennik'i vardı. Bunca yıllık varlıklı bir ya

305

şantıdan geriye kalan sadece buydu! Ama evinde çoktandır artık işlemeyen gümüş bir saat vardı. Dimitriy saati aldığı gibi, onu çarşıda dükkânı olan yahudi saatçiye götürdü. Yahudi saate altı ruble verdi. Mitya, büyük bir heyecanla: Bunu bile beklemiyordum! diye bağırıldı. (Hâlâ müthiş bir heyecan içindeydi.) Altı rublesini kaptı, koşa koşa evine döndü. Evde, aldığıın üzerine ev sahiplerinden aldığı üç rubleyi de katarak parayı tamamladı. Ev sahipleri, ellerinde kalan son para bu olduğu halde, hepsini ona seve seve vermişlerdi; Dimitriy'i o kadar seviyorlardı.

Mitya, bulunduğu derin heyecan içinde, onlara hemen orada artık kaderinin belli olacağını açıkladı ve tabii büyük bir telâşla Samsanov'un kendisine biraz önce teklif ettiği plân ı da hemen hemen eksiksiz olarak anlattı. Samsanov'un kararını bildirdi, ileride olacak şeyler için beslediği ümitleri filân, hepsini açıkladı. Daha önceden de, birçok sırlarını açıkladığı ev sahipleri ona nedense, kendi ailelerinden olan bir insan gözü ile bakıyor, onu hiç de gururlu bir beyefendi saymıyorlardı. Mitya böylece dokuz rubleyi bir araya getirdikten sonra, yolcu arabası getirtilsin diye Volovo istasyonuna adam gönderdi. Ama bütün bunların yükünden, bazı olayların meydana gelmesinden bir gün önce, öğle vakti, Mitya'nın elinde bir kuruş bile bulunmadığı, para bulmak için saatini sattığı, üstelik ev sahiplerinden de üç ruble borç aldığı, bütün bunları da tanıkların gözü önünde yaptığı, herkesin aklında kalmış, tesbit edilmiş oluyordu.

Bunu önceden belirtiyorum. Sonradan bunlara neden işaret ettiğim anlaşılacaktır.

Mitya dört nala Volovo istasyonuna gitti. Gerçi yolda eninde sonunda artık bütün bu işleri yoluna koyacağını düşünerek derin bir sevinç içinde idi, ama

II — F: 20306

gene de kendisi kentte yokken, Gruşenka ne olacak diye korkudan içi titriyordu. Ya şene kadın tam da o gün, sonunda sabredemeyerek Fiyodor Pavloviç'e gitmeğe karar verirse? O zaman ne olacaktı? Mitya işte bunu düşündüğü için gideceğini ona söylemeden yola koyulmuş, ev sahiplerine de eğer biri gelip de kendisini sorarsa, nereye gittiğini söylememelerini tenbih etmişti. Arabanın içinde sarsıla sarsıla giderken: 'Muhakkak, muhakkak iyi olur, herhalde... işi burada bitirmeli... İşte Mitya içi ürpererek bu hayaller içindeydi. Ama ne yazık ki, hayallerinin plânına uygun olarak gerçekleşmesine imkân olmayacaktı... BİT kez, Volovo istasyonundan sonra köye gittiği için geç kaldı. Köyün on iki verst değil, on sekiz verst mesafede olduğu meydana çıktı. İkinci olarak İlyinskiy papazını evde bulamadı. Peder, komşu köye gitmişti. Mitya, gene yola koyularak artık yorgunluktan bitkin hale gelmiş, aynı atların koşulu olduğu arabayla, komşu köye gidip, papazı buluncaya kadar gece bastırdı.

Görünüşte çekingen ve yumuşak bir adam olan peder ona hemen o Lyagaviy'in gerçi daha önce kendi evinde misafir kaldığını, ama şimdi Kuru Köy'de bulunduğunu, korucunun baktığı koru için pazarlık etmeğe geldiğinden ötürü, geceyi onun evinde geçireceğini anlattı.

Mitya onu hemen Lyagaviy'le buluşturması ve böylece kendisini kurtarması için papaza ısrarla yal varınca, peder önce kararsızlık gösterdi, ama sonunda, herhalde içinde bir merak duymağa başladığı için, genç adamı Kuru Köy'e götürmeğe razı oldu. Yalnız işin kötüsü oraya, yaya olarak gitmelerini sağlık vermiş^Söylediğine göre o köye kadar ancak bir verst'ten bir parçacık daha fazla yol vardı.

Mitya, tabii kabul etti ve o arşınlık adımlarıyla yürümeğe başladı, öyle hızlı yürüyordu ki, zavallı Pe

307

dercik arkasından yetişmek için neredeyse koşuyordu. Papaz, daha ihtiyarlamamış ve çok ihtiyatlı bir

adamdı. Mitya, hemen ona da plânlarını açıkladı. Heyecanla, sinirli sinirli Lyagaviy ile ilgili olarak öğütler istedi ve yol boyunca hep konuşup durdu. Papaz dikkatle dinliyor, ama pek az öğüt veriyordu. Mitya'nın sorduğu sorulara ise belirsiz karşılıklar vererek: Bilmiyorum, ah., bilmiyorum, nereden bileyim ben bunu? gibi sözler söylüyordu. Hattâ Mitya, miras konusunda babasıyla kendisi arasında o anlaşmazlıklardan söz açınca, papaz bazı bakımlardan Fiyodor Pavloviç'e bağlı olmak zorunda bulunduğu için korkuya bile kapıldı.

Bu arada hayretle, Mitya'nın o alım satımla geçinen köylü Gortskin'e neden Lyagaviy dediğini sordu ve bir görev yerine getirir gibi, ona bu adamın gerçekten, bir Lyagaviy olduğunu, ama ona bunu söylememek gerektiğini, onun bundan fena halde alındığını, bu yüzden kendisine muhakkak Gortskin demek gerektiğini söyledi. Sonra: Bunu yapmazsanız, onunla hiç anlaşılamazsınız, zaten sizi dinlemez bile! diyerek sözünü bitirdi.

Mitya, böyle şeyler üzerinde duramayacak kadar acele ettiğim belirtecek şekilde, fazla hayret göstermedi ve papaza Samsanov'un o adamdan söz ederken bu adı kullandığını söyledi. Papaz bunu öğrenince, hemen konuyu değiştirdi. Oysa eğer, o sırada aklına gelen ihtimali Dimitriy Fiyodoroviç'e açmış olsaydı, iyi olurdu. Papaz Samsanov'un Mitya'yı köylünün yanına gönderirken ondan Lvagaviy diye söz etmesine bakılırsa, belki de, onunla alay etmiş olduğunu ima edebilir ve acaba işin içinde bir dalavere yok mu? diye sorabilirdi. Ama Mitya'nın böyle önemsiz şeyler üzerinde durmağa vakti yoktu. Acele ediyor, koca koca adımlar atarak yürüyordu. Ancak Kuru Köy'e geldikleri vakit bir verst değil, bir buçuk verst değil, belki üç verst yürüdükleriüi anladı. Fena halde canı sıkıldı, ama kendisini tuttu.308

Köy evine girdiler. Pederin tanıdığı olan korucu, evin bir bölümünde oturuyordu, öbür bölüme, sofanın öbür tarafındaki temiz olan bölüme ise Gorstkin yerleşmişti. İzbenin bu temiz olan bölümüne girip yağh bir mum yaktılar. İçerisi fazla ısınmamıştı. Meşe tahtası bir masanın üzerinde, sönmüş bir semaver, semaverin hemen yanında üzerinde fincanlarla bir tepsi, sonuna kadar içilmiş bir şişe rom, bitirilmemiş bir ştof votka ve buğday ekmeği artıkları vardı.

Gelen yabancı ise bankın üzerine uzanmış, üst giysilerini çıkarıp başının altına yastık yapmış olarak yatıyor, horul horul uyuyordu. Mitya, ne yapacağını bilemeyerek durdu: Tabîî, uyandırmalıyız, dedi. Benim işim çok önemli. Buraya gelirken o kadar acele ettim ki, gene bugün, hem de hemen geri dönmem gerekiyor! diye endişeyle söylendi. Ama korucu ile papaz konuşmadan duruyor, düşüncelerini açıklamıyorlardı.

Mitya, yaklaştı, adamı uyandıрмаğa çalıştı. Bü,yük bir çaba göstererek onu ayıltmağa çalışıyordu. Ama adam bir türlü gözünü açmıyordu. Mitya: Sarhoş, dedi. Şimdi ne yapmalı? Allahım ne yapmalı? Birden müthiş bir sabırsızlıkla uyuyan kollarından, bacaklarından tutup çekiştirmeğe, başını sağa sola çevirmeğe, vücudunu kaldırıp bankın üzerine oturtmağa çalıştı. Ama bütün bu çabaları, adamın sonunda garip garip homurdanmasından ve dilini iyice döndürememekle birlikte, şiddetli küfürler savurmasından başka bir sonuç vermedi.

Sonunda peder:

— Hayır, iyisi mi biraz bekleyin, dedi. Belli ki ko nuşacak halde değil...

Korucu:

— Bütün gün içti, diye söze karıştı.

Mitya:

— Aman Allahım! diye bağırdı. Şu anda ona ne

309

kadar ihtiyacım olduğunu, nasıl bir umutsuzluk içinde bulunduğumu bir bilseniz! Peder:

— Ama sabaha dek beklemeniz daha doğru olur, diye tekrarladı.

Mitya:

— Sabaha dek mi? Rica ederim... Bu imkânsız bir şey! dedi ve büyük bir üzüntü içinde sarhoşu uyandırmak için gene ileri atılacak oldu, ama çabalarının tüm. yararsızlığını hemen kavrayarak vazgeçti.

Peder susuyor, uykulu görünen korucu ise somurtuyordu. Mitya büsbütün umutsuzluğa kapılarak:

— Gerçekçilik insanı ne felâketlerle karşılaştırıyor! dedi.

Yüzünden sel gibi ter akıyordu. Peder müsait bir anda, çok yerinde olarak, uyuyan adamı uyandırmayı başarsalar bile, sarhoş olduğu için, gene de hiçbir konuşma yapabilecek durumda olmayacağını söyledi. Sizin ise önemli bir işiniz var, onun için en doğrusu, siz bunu yarın sabaha bırakın! dedi.

Mitya kollarım iki tarafa açtı, sonra razı oldu.

— Ben burada kalacağım, mum da burada kalacak, burada kalıp müsait anı yakalamağa çalışacağım.

Uyandığı vakit başla...

Korucuya doğru döndü:

— Sana mumun parasını da, burada konaklama ücretini de vereceğim. Sonradan Dimitriy Karamazov'u hatırlarsın. Yalnız şimdi sizinle ne yapacağız bilmiyorum, sayın peder. Siz nereye yatacaksınız?

Peder:

— Yok canım! Ben evime gideceğim, efendim... Onun kırsağına biner giderim...

Bunu söylerken korucuyu işaret ediyordu.

— Eh artık izninizle, size başarılar...

Böylece karar verdiler. Papaz, sonunda ondan kurtulduğu için memnurluk duyarak, kırsığa binip gitti.³¹⁰

Ama giderken gene de düşünceli düşünceli başını sallıyor, içinden: Acaba bu meraklı olayı velinimetim Fiyodor Pavioviç'e haber vermeli mi? diye kendi kendine soruyor, belki de bir bakarsın, öyle bir saatine gelir, işi öğrenir, öfkeye kapılır, yardımlarını kesiverir diye söyleniyordu.

Korucu kaşındı, sonra hiç konuşmadan kendi odasına gitti. Mitya ise banka oturdu ve dediği gibi müsait anı yakalamağa hazırlandı. Ruhuna ağır bir sis gibi, müthiş bir sıkıntı çökmüştü. Derin, korkunç bir sıkıntı! Oturuyor, düşünüyor, ama düşünce bile bir sonuca yaramıyordu. Mum yandıkça eriyordu, ısınan odada bir cırlak böceği çıtırdamağa başlamıştı. İçerisi dayanılmaz derecede ısınmıştı. Mitya'nın gözünün önünde, birden bahçe canlandı. Bahçenin arkasındaki yolu görür gibi oldu, babasının evinde, gizlice bir kapı açılıyor, Gruşenka bu kapıdan içeri koşarak giriyordu... Birdenbire banktan fırladı...

Dişlerini gıcırdatacak:

— Feci bir şey! diye söylendi, uyuyan adama bir robot gibi yaklaştı, yüzüne bakmağa başladı.

Bu kupkuru, çok yaşlı olmayan, oldukça uzun yüzlü, kıvrıkcık saçlı, kızıla çalan incecik sakallı bir adamdı. Sırtında basma bir gömlekle, cebinden gümüş bir saat kösteği görünen siyah bir yelek vardı. Mitya bu surata, büyük bir nefretle bakıyordu. Adamın saçlarının kıvrır kıvrır olması nedense içinde özel bir kin uyandırıyor. O sırada, kendisinin, o ertelenmesi imkânsız sorunu ile, bu adam karşısında bitkin bir halde durması, bu iş için bunca fedakârlık etmiş, bunca şeyi bırakmış olması, çok ağırına gidiyordu. Başkalarının sırtından geçinen bu adam için: Oysa şimdi bu adam, kaderimi elinde tutan bu adam. sanki hiçbir şey olmamış gibi horul horul uyuyor, sanki başka bir gezegenden gelmiş gibi... diye düşündü. Sonra birden yüksek ses

331

le: Ah! kader bana ne oyun oynadı! diye söylendi ve birden büsbütün kendini kaybederek, gene sızmış olan köylüyü uyandırmak için onun üzerine atıldı. Adamı garip bir öfke ile uyandırmağa çalışıyor, üstünü başını yırtıyor, sarsıyor, hatta dövüyordu. Ama beş dakika kadar uğraştıktan sonra, gene hiçbir başarı elde edemeyince, gücünü yitirmiş olarak, umutsuzluk içinde, tekrar gidip banka oturdu.

— Saçma, saçma! diye yüksek sesle söyleniyordu... Sonra nedense:

— Hem... tüm bunlar ne onur kırıcı! diye ekledi.

Basında şiddetli bir ağrı başlamıştı. Aklından: Yoksa çekip gitmeli mi? Vazgeçip gitmeli mi? diye bir düşünce geçti. Hayır. Madem öyle, artık sabaha dek kalacağım! Mahsus kalacağım işte, mahsus kalacağım! Ne diye geldim sanki buraya, öyleyse? Zaten nasıl gidebilirim, buradan neyle gidilebilir artık? Hay Allah! Ne saçmalık! diye söyleniyordu.

Baş ağrısı gittikçe şiddetleniyordu. Hareketsiz oturuyordu. Nasıl olup da, böyle bir anda, böyle oturduğu yerde uykuya daldığını bilemedi. İki saat ya da biraz daha uzun bir süre uyumuştur herhalde. Dayanılmaz, bağırtacak kadar şiddetli bir baş ağrısıyla uyandı. Şakakları zonkluyor, başının üst tarafı acıyordu. Uyanınca, uzun bir süre tam anlamıyla kendine gelemedi ve başına gelenleri bir türlü kavrayamadı. Sonunda fazla ısınmış olan odada müthiş bir kömür kokusunun yayılmış olduğunu hissetti. Eğer uyanmasaydı belki de ölecekti. İhtiyar köylü ise, hâlâ yatıyor, horluyordu. Mum iyice erimişti, neredeyse sönmek üzereydi. Mitya bağırarak, sallana sallana atıldı, sofadan geçip korucunun odasına gitti. Korucu hemen uyandı, öbür odada kömürün havayı zehirlediğini öğrenince, yapılacak şeyleri emretmek için dışarı çıktı, ama olmayı, şaşılacak kadar kayıtsız bir tavırla karşılamıştı. Bu da Mitya'yı hem

312

gücendirmiş, hem de şaşırtmıştı. Karsısında durmuş kendini kaybetmiş gibi:

— Ya ölürse, ya ölürse, o zaman ne olacak... O zaman ne olacak?, diye yüksek sesle söylenip duruyordu.

. Kapıyı, pencereyi açtılar, borunun anahtarını çevirdiler, Mitya, sefadan suyla dolu bir kova getirip önce kendi başını ıslattı, sonra bir bez bulup onu suya daldırdı ve Lyagaviy'in basına yapıştırdı. Korucu ise, tüm olaylara hâlâ olup biten her şeyi önemsiz görüyormuş gibi bir tavırla bakıyordu. Pencereyi açtıktan sonra canı sıkılarak:

— Bu kadarı da yeter! diyerek demir feneri Mitya'nın yanında bırakıp, gene uyumağa gitti.

Mitya, sarhoşla yarım saat kadar uğraştı, hep başını ıslatıyordu ve artık ciddi olarak tüm geceyi uyumadan geçirmeye karar vermişti. Ama yorgunluktan bitkin bir hale gelince, bir dakikacık soluk alabilmek için oturdu, bir an gözlerini kapadı, sonra farkında bile olamadan, banka uzandı ve ölü gibi derin bir uykuya daldı.

Uyandığı vakit, artık çok geçti. Saat sabahın hemen hemen dokuzuna gelmişti. Isıl ısıll bir güneş küçük evin iki penceresinden içeri giriyordu. Dünkü kıvrıkcık saçlı köylü, bankın üzerinde oturuyordu, artık sırtına uzun ceketini giymişti. Önünde yeni yakılmış bir semaver ile başka bir ştof duruyordu. Eskisi, dünkü artık bitmişti. Yenisinin de yarısından fazlası içilmişti. Mitya yerinden fırladı, ama hemen o uğursuz köylünün gene sarhoş hem de kendini bilemeyecek, ayılamayacak kadar sarhoş olduğunu anladı. Gözleri yuvalarından uğramış gibi bir an ona baktı. Köylü ise hiç konuşmadan sinsi sinsi, insanı gücendiren garip bir sakinlikle kurnaz kurnaz, hattâ, karşındakini küçük gördüğünü belirten bir tavırla, bakıyordu. Ya da Mitya'ya öyle gelmişti. Sarhoşa doğru atıldı:

313

— Bir dakika, görüyorsunuz... Ben... Siz, her halde öbür odada oturan buranın korucusundan işitmişsinizdir... Ben teğmen Dimitriy Karamazov'um. Kendisiyle koru için pazarlık ettiğiniz ihtiyar Karamazov'un oğlu..

Köylü sakin ve kesin bir tavırla:

— Atıyorsun be! dedi,

— Nasıl atıyorum? Fyodor Pavloviç'i tanıyorsunuz yal

Köylü dilini ağzının içinde güçlükle döndürüyordu:

— Hiç de senin o Fyodor Pavloviç'ini tanımıyorum, diye söylendi.

— Canım koruyu, koruyu almak için onunla pazarlık; etmişsiniz. Uyansarıza... Aklınızı başınıza toplayın... Beni buraya Pavel İlyinskiy getirdi... Siz Samsanov'a yazmışsınız, o da beni size gönderdi...

Mitya, bunu soluk soluğa söylemişti. Lyagayiv gene sert bir sesle:

— Atıyorsun! dedi.

Mitya ayaklarının soğuduğunu hissetti.

— Rica ederim! Bu şaka değil ki! Belki de şu anda çakır keyifsiniz, ama ne de olsa konuşabiliyor, anlıyabiliyorsunuz... Ben bu işten hiç bir şey anlamıyorum!

— Sen boyacısın!

— Rica ederim! Ben Karamazov'um. Dimitriy Karamazov'um... Size bir teklifim var... Kârlı bir teklifim..., Gerçekten kazançlı bir iş... Hem de koru ile ilgili.

Köylü ciddi ciddi sakalını okşuyordu:

— Hayır, sen müteahhitlik ediyordun, icarcıydın, sonra ı da alçağın biri çıktın. Alçağın birisin sen!...

Mitya umutsuzluk içinde parmaklarını büküp duruyordu:

. — inanın bana yanılıyorsunuz! dedi.

IKöylü hep sakalını sıvazlıyordu. Birden kurnazca bir tavırla gözlerini kıstı:314

— Hayır, sen bana şunu söyle! Bana öyle bir kanun göster ki, kötülük etmek serbest olsun! İşıtiyor musun? Alçağın birisin sen. Anlıyor musun bunu?

Mitya, canı sıkılarak geri çekildi. Birden Alına bir darbe indirilmiş gibi oldu. Sonradan kendisi de öyle diyecekti. Bir anda zihni garip bir şekilde aydınlandı. Kendisi 'bir kıvılcım çaktı, o zaman her şeyi birden kavradım, diyecekti. Şaşkınlık içindeydi, dona kalmıştı. Nasıl oluyor da kendisi gibi, ne de olsa zeki bir adam, böyle bir saçmalığa kanmıştı? Nasıl oluyor da böyle bir maceraya burnunu sokmuş, hemen hemen tüm bir gün, tüm bir gece bu Lyagaviy ile uğraşıp didinmiş, başını ıslatmağa çalışmıştı... Ne yapmalı yani, adam sarhoş, küp gibi sarhoş, belki de daha bir hafta durmadan kafayı çekecektir... Bu durumda dahane bekliyemi? Ya Samsanov beni buraya mahsus gönderdiyse? O zaman ne olacak? Ya Gruşenka... Aman Allahım, ben ne yaptım!...

Köylü oturuyor, alaylı alaylı gülerek ona bakıyordu. Başka bir zaman olsaydı Mitya belki de öfkesinden bu aptalı öldürürdü, ama şimdi bütün vücudu gücünü yitirmişti, bir çocuk gibi olmuştu. Yavaşça banka doğru

gitti, paltosunu aldı, sırtına giydi, izbeden çıktı. Öbür odada korucuyu bulamadı. Ortalarda kimse yoktu. Cebinden bozuk olarak elli köpek çıkardı, onu orada bir gece geçirdiği için ve yaktığı mumla verdiği zahmet karşılığı olarak, masanın üzerine bıraktı. İzbeden çıkınca etrafın ormanla çevrili olduğunu gördü. Başka hiçbir şey görünmüyordu, izbeden çıkınca sağa mı, yoksa sola mı gitmek gerektiğini bile ha' tırlayarnadan rastgele yürümeğe başladı; o akşam Pa" pazla acele acele oraya gelirken yolun nereden geçti' ğini fark etmemiști bile. Yüreğinde kimseye karşı kin yoktu, Samsanov'a karşı bile. Ormanın içinden geçen daracık patikadan, hiçbir şey düşünmeden, kendini

315

betrniş, tüm düşüncelerini yitirmiş gibi hatta nereye gittiğini bile hiç düşünmeden yürüyordu. Birden ruh bakımından da vücutta da o kadar zayıf, güçsüz oluvernişti ki! O sırada karşısına bir çocuk çıksaydı, onu yenebilirdi. Öyleyken güç belâ ormandan çıktı. Birden karsısına gözün görebileceği yere dek uzanan ekinleri biçilmiş uçsuz bucaksız tarlalar çıktı. Hiç durmadan ileri, hep ileri giderek Her yer ne büyük bir umutsuzluk içinde! Her yerde nasıl bir ölüm kokusu var!" diye tekrarlıyordu.

Onu yoldan geçenler kurtardı. Arabacının biri ihtiyar bir taciri köy yolundan götürüyordu. Araba hizasına gelince, Mitya onlara yol sordu, o zaman onların da Volövo'ya gittikleri anlaşıldı. Konuşmağa başladılar, sonunda Mitya'yı yanlarına yol arkadaşı olarak aldılar. Üç saat kadar sonra istasyona vardılar. Volovo istasyonunda, Mitya hemen kente gitmek için bir araba kiraladı ve birden dayanamıyacak derecede aç olduğunu hissetti. Atları arabaya koşarlarken Dimitriy'e sahanda yumurta yapıverdiler. Dimitriy yumurtayı bir çırpıda bitirdi. Koca bir parça ekmeği, hafifçe kokmağa başlamış salamı da yedi ve üç kadeh votka içti. Böylece biraz canlandı, gene cesaret buldu ve içinde tekrar bir umut ışığı yandı. Yolda rüzgâr gibi gidiyor, hep daha hızlı gitmesi için arabacıyı durmadan kışkırtıyordu. Birden bu uğursuz parayı hemen o gün bulmak için artık "vazgeçilmez yeni bir plân tasarladı. Nefretle:

— Akıl alacak şey değil! Akıl alacak şey değil... Bu Allanın belâsı, adi üç bin ruble yüzünden bir insanın hayatı mahvoluyor!... diye bağırdı. Ne olursa olsun, kahrımı bugün vereceğim!

Eğer hiç durmadan Gruşenka'yı düşünmeseydi, başına bir şey gelmesin diye endişe etmeseydi, belki gene tam anlamıyla neşeli olacaktı. Ama bu düşünce, her an yüreğine sivri bir hançer gibi saplanıyordu. Sonunda kente vardılar. Mitya da hemen Gruşenka'ya koştu.316

— III — ALTIN MADENLERİ

Bu Gruşenka'nın o kadar korku ile Rakitin'e anlattığı ziyaretti. Bu sırada, Gruşenka, o söylediği pusulayı bekliyordu ve Mitya'nın bir gün önce de, o gün de, gelmemiş olduğuna seviniyor, Allah vere de ben kentten ayrılınca kadar gelmese diye umutlanıyordu. Oysa Dimitriy, birden çıka gelmişti. Ondan sonra olup bitenleri biliyorsunuz: Gruşenka onu başından savmak için, güya para hesabı yapması gerektiğini söyleyerek kendisini Kuzma Samsanov'un evine kadar geçirmesi için kandırmış. Mitya da ona kanarak, genç kadını hemen oraya götürmüştü. Gruşenka kapıda veda ederken saat on ikide gelip kendisini alması için ondan söz almıştı.

Mitya onun bu ricasına memnun olmuştu. Hemen kendi kendine su sonuca varmıştı: Kuzma'nın evinde oturacaksa, Fiyodor Pavloviç'e gitmeyecek demektir... Meğer ki, yalan söylesin! Ama ona öyle geliyordu ki, Gruşenka yalan söylemiyordu. Dimitriy, sevilen kadından ayrı olduğu vakit, Allah bilir ne feci şeyler hayalinden geçiren, başına bin türlü belâ beldiğini, ona nasıl ihanet ettiğini düşünen, ama bir koşu yanına geldiği vakit gene de fırsattan yararlanarak kendisine ihanet ettiğini düşündüğü halde yüzüne bakar bakmaz, o gülen, o neşeli, o şefkatli yüze bir göz atar atmaz, hemen Ye niden cesaret bulan, bütün şüphelerini bir anda silen. daha önceki kıskançlığı için de utanç duyarak sevinçle kendi kendini suçlayan kıskançlardandı.

Gruşenka'yı Samsancv'a götürdükten sonra. he men evine dönmüştü. Ah, o gün daha ne çok yapılacak iş vardı!... Ama ne olursa olsun, yüreği hafiflemişti Aklından bir de, Smerdyakov'dan o akşam hiç bir şey

317

olmadığını, bir an önce öğrenmeliyim. Allah göstermesin, Fiyodor Pavloviç'e bir gittiyse! Felâket! diye bir düşünce geçti. Daha evine varmadan, bir türlü rahat edemeyen yüreğinde gene kıskançlık alevlenmişti. Kıskançlık! Puşkin: Otello kıskanç değildir, inanan, saf bir insandır! demişti. Onun bu sözü bile büyük şairimizin olağanüstü derin zekâsına işarettir. Gerçi Otello'nun iç dünyası yıkılmış, yüreği param parça, dünya görüşü alt üst olmuştur!... ideali mahvolmuştur. Ama Otello gibi bir insan saklanmaz, gözetlemez, casusluk etmez. O karşısındakine inanan insandır. Aksine ihaneti aklına getirmesi için ona yol göstermek, onu sürüklemek, olağanüstü bir çaba göstererek kıskançlığını alevlendirmek gerekiyordu. Gerçek bir kıskanç böyle olmaz!

Kıskanç insanın hiçbir pişmanlık duymadan, ne kadar utanç verici bir duruma düşebileceğini, ahlâk bakımından ne kadar alçalabileceğini, kendi kendini ne kadar küçük düşürebileceğini, insan hayalinden bile geçiremez. Oysa, hepsi adi ve kirli ruhlu insanlar değildirler. Aksine insan yüksek ruhlu da olsa, tertemiz bir sevgi de duysa, kendisinden fedakârlıklar da etse, masaların altına saklanabilir, en adi insanlara rüşvet verebilir, en adi gözetleme ve casusluk işlerinin kirli, çirkin yollarına baş vurabilir. Otelle, ne olursa olsun, ihaneti olduğu gibi kabullenemezdi. Belki bağışlamamazlık edemezdi, ama ruhu bir süt çocuğunun ruhu kadar tertemiz, günahsız, kinsiz olduğu halde, ihaneti bir türlü hazmedemezdi. Gerçekten kıskanç olan bir insan ise. öyle olamaz. Bazı kıskançların nelere boyun eğbildiğim, nelere göz yumabileceğim, neleri bağışlayabileceğin! insan bilemez! Kıskanç insanlar herkesten daha çabuk, herkesten daha çok şey bağışlarlar... Bunu da bütün kadınlar bilirler. Kıskanç bir insan çok kısa bir süre içinde (tabii başlangıçtaki korkunç çatışmadan sonra) bağışlayabilir.

318

Bunu yapabilecek bir yaratılıştadır. Örneğin artık is. patlanmış bir ihaneti, hattâ kendi gözüyle gördüğü bir kucaklaşmayı ya da öpüşmeyi bile bağışlayabilir. Yeter ki, bunun son kez olduğuna, rakibinin o andan itibaren artık ortadan kalkacağına, dünyanın ta ucuna gideceğine, ya da kendisinin sevgilisini bir yere kaçırabileceğine inansın! Tabii barışma ancak bir saatliktir. Çünkü rakibi gerçekten yok olsa bile, kıskanç, hemen ertesi günü kendisine yeni. başka bir rakip uydurur ve bu sefer o yeni rakibine karşı kıskançlık duymağa başlar. Denilebilir ki, daima böyle gözetlenmesi gereken bir sevgi nasıl bir sevgidir? Ve böyle büyük bir çaba ile her an bekçilik etmeyi gerektiren bir sevginin değeri var mıdır? Ama işte gerçekten kıskanç olan insan, bunu hiç bir zaman anlıyamaz. Oysa kıskançlar arasında, birçok yüksek ruhlu insanlar da vardır. Gariptir ki, o yüksek ruhlu insanlar bile bir köşede birini gözetlemekten çekinmezler. Birini gözetlerken de o yüksek duyguları ile seve seve girdikleri durumun utanç verici olduğunu açık olarak anlarlar, ama işte o köşede durdukları sürece, ne olursa olsun, hiçbir zaman bir pişmanlık duymazlar. Mitya, Grusenka'yı görür görmez içindeki kıskançlık yok oluyor, genç adam hemen ona inanan, kibar bir insan oluyor, hatta kötü duyguları için kendi kendine kızılıyordu. Ama bu, yalnız o kadına karşı duyduğu bu sevgide sandığından çok daha yüksek bir şey bulunduğunu, bu duyguda yalnız Alyoşa'ya anlattığı gibi "bir vücut kıvrımının uyandırdığı tutkunun bulunmadığını" gösteriyordu. Çünkü Grusenka uzaklaşır uzaklaşmaz. Mitya gene ondan şüphe etmeğe başlıyor, onun tüm alçaklıkları isleyebileceğini, tüm ihanetleri yapabileceği ni düşünüyordu. Bunları düşünürken de içinde pişmanlık duymuyordu. içindeki, kıskançlık yeniden alevlenmişti. Ne sa olsun acele etmesi gerekiyordu. Herşeyden önce olmazsa Gruşenka'nın yolunu kesmek için biraz

310

para bulması gerekiyordu. Bir gün önceki dokuz rublenin hemen hemen hepsi yola gitmişti. Parasız ise, muhakkak ki, bir adım bile atmaya imkân yoktu. Ama Dimitriy yeni plânı ile birlikte bu zamanı geçiştirmek için. gereken parayı nereden bulacağını daha önceden arabada düşünmüş, tasarlamıştı. Mermileri ile birlikte iyi cins iki düello tabancası vardı. Bunları şimdiye kadar rehine koymamasının nedeni onları sahip olduğu her şeyden fazla sevmesiydi. "Başkent meyhanesinde çoktandır bir genç memurla tanışmıştı. Bir gün gene meyhanede onunla konuşurken, genç adamın bekâr olduğunu ve oldukça varlıklı olan bu memurun da tutku derecesinde silâh sevdiğini, tabancalar, revolverler, kılıçlar satın aldığını, bunları evinde duvarlara astığını, ahabplarına göstererek onlarla gururlandığını, bir tabancanın nasıl yapıldığını, nasıl islediğini, nasıl doldurulmak gerektiğini hatta hedefe isabet etmek için nasıl ateş edilebileceğini anlatmakta usta olduğunu Öğrenmişti.

Mitya, uzun süre düşünmeden hemen ona koştı ve tabancaları on rubleye rehin olarak kabul etmesini teklif etti. Memur sevinçle ona tabancaları kendisine satması için yalvarmağa başladı. Ama Mitya razı olmadı. O zaman adam Mitya'ya on ruble verdi, bu para için de kesin olarak hiç faiz almıyacağım söyledi. Dostta ayrıldılar. Mitya acele ediyordu. Bir an önce Smerdyakov'u çağırtmak için Fiyodor Pavloviç'in bahçesinin arka tarafına gitti. Ama böylece daha sonra çok söz edeceğimiz önemli bir olay meydana geldi, daha iki üç saat kadar önce Mitya'nın elinde hiçbir para bulunmadığı, on ruble bulmak için çok sevdiği şeyleri bile rehine bıraktığı halde aradan üç saat geçtikten sonra ise birden binlerce rubleye kavuştuğu anlaşılacaktı.

Ama olayları gene önceden anlatmış oluyorum.

Mariya Kondratyevna'nın evinde (bu kadın Fiyodor Pavloviç'in komşusuydu) Dimitriy'i çok şaşırtan, aklını320

başından alan bir haber bekliyordu, bu da Smerdyakov'un hastalığı haberi idi. Smerdyakov'un bodruma nasıl düştüğünü, sara krizine nasıl tutulduğunu, doktorun nasıl geldiğini, Fyodor Pavloviç'in onunla ne kadar n, gilendiğini ayrıntılı olarak öğrendi. Hayretle ağabeyi İvan Fyodoroviç'in de biraz önce sabahleyin Moskova'ya gitmiş olduğunu öğrenmişti. Herhalde Volovo'dan benden önce geçmiştir. diye düşündü. Ama Smerdyakov'un durumuna çok üzülüyordu. Şimdi kim bekçilik edecek, durumu bana kim bildirecek? diye düşünüyordu. Büyük bir merakla kadınlara bir akşam önce herhangi bir şeyi farkedip etmediklerini sormağa başladı. Onlar da Dimitriy'in bunları neden sorduğunu anlayarak endişelerini tam anlamıyla giderdiler. Kimse uğramamıştı, yalnız İvan Fyodoroviç gebeyi orada geçirmişti. Ve Herşey yolunda gidiyordu.

Mitya, düşünceye daldı. Muhakkak ki, o gün de etrafı gözetlemesi gerekiyordu. Ama bunu nereden yapmalıydı? Buradan mı, yoksa Samsanov'un kapısında mı? Sonunda kararını verdi: Hem burada bekliyecekti hem orada. Duruma göre beklediği yer de değişecekti, şimdilik ise, şimdilik ise... İşin önemli tarafı, şimdi zihninde daha arabada iken tasarladığı yeni ve artık yanlış elması imkânsız bir plân" vardı. Bu plânı ertelemeğe imkân yoktu. Mitya bunun için bir saat feda etmeye karar vermişti: Bir saat içinde herşeyi kararlaştırır, herşeyi öğrenirim. O zaman da önce Samsanov'un evine gider, Gruşenka'nın orada olup olmadığına bakarım, sonra da hemen gerisin geriye, bir koşu buraya gelir ve saat on bire kadar burada beklerim, sonra da ge ne Gruşenka'yı alıp, tekrar evine götürmek için Samsanov'a giderim! İşte verdiği karar buydu.

Koşa koşa eve gitti, yıkandı, saçlarını taradı, elbi selerini temizledi, giyindi, sonra bayan Hohlakova'n evine gitti. Plânı onunla ilgiliydi. O hanımdan üç bin ruble borç almağa karar vermişti. Hem de nedense, için

321

de onun bu isteğini reddetmiyeceğine dair şaşılacak bir inanç doğmuştu. Belki de: Madem içinde böyle bir inanç vardı, neden önce buraya, daha doğrusu kendi çevresinden olan birine gitmeyip de, bambaşka bir insan olan Samsanov'a, kendisi ile nasıl konuşacağını bile bilmediği bir adama baş vurduğuna hayret edilebilir. Ama şunu söylemek gerekir ki, son bir ay içinde Dimitriy, Bayan Hohlakova ile ahablığını nerede ise tamamen kesmişti. Zaten eskiden de onunla az tanışıyordu. Bundan başka, o kadının kendisinden nefret ettiğini çok iyi biliyordu. Bu kadın, daha başlangıçta, yalnızca Katerina Ivanovna'nın nişanlısıdır diye ondan nefret etmeğe başlamıştı. Oysa, kendisi nedense birden Katerina Ivanovna'nın onu bırakıp sevimli, şövalye ruhlu, tahsilli ve her bakımdan çok kibar davranan İvan Fyodoroviç ile evlenmesini istiyordu. Mitya'nın davranışlarına ise, fena halde öfkeleniyordu. Mitya, onunla alay bile etmiyordu, hatta bir gün o kadının Ne kadar hareketli ve laubali ise, o kadar terbiyesiz olduğunu söylemişti.

İşte o sabah, arabada gelirken, birden aklına parlak bir düşünce gelmişti. Madem, kendisi Katerina İvanovna ile evlenmemi istemiyor ve madem bu onda o kadar öfke uyandırıyor, (biliyordu ki, kadın bu ihtimali düşündükçe nerede ise isteri krizi geçirecek gibi oluyordu) o halde, neden şimdi bana bu üç bin rubleyi vermeyi reddetsin? Madem ki, bu parayla Katya'yı bırakıp buraya bir daha dönmemek üzere gidebilirim. Üksek sosyetedeki bu şımarık hanımefendiler bir şeyi akıllarına takacak kadar istediler mi, artık ille dedikleri olsun diye hiçbir şeyden kaçınmazlar. Sonra bu kazengin de Mitya böyle düşünüyordu. Tasarladığı plan gelince, bu gene aynıydı. Yani gene Çermaşüzerindeki haklarını ona teklif etmek istiyordu.

II

F : 21322

Ama artık bunu bir akşam önce Samsanova'ya yaptığı gibi ticarî bir düşünceyle, üç bin ruble yerine altı, ya da yedi bin ruble kazanmak ihtimalini ileri sürerek yapmıyacaktı. Sadece bunu borcuna karşılık dürüst bir adama yakışır şekilde teminat olarak gösterecekti.

Mitya, zihninde bu yeni düşünceyi evirip çevirirken de derin bir heyecana kapılıyordu. Zaten yeni bir işe giriştiği vakit, ya da bir anda bütün kararlarında böyle oluyordu. Her yeni düşünceye tutku derecesine varan bir heyecanla kendisini kaptırıyordu. Bununla birlikte, bayan Hohlakova'nın evinin kapısına geldiği anda, birden korkudan sırtında bir ürperme hissetti. Ancak o anda, artık matematik bir kesinlikle gerçekten son umudunun burada olduğunu, bundan sonra artık onun için dünyada hiçbir şey kalmadığını, eğer bu umut burada kırılacak olursa, <bu üç bin rubleyi bulmak için birini bıçaklayıp soymaktan başka hiçbir çare kalmadığını anladı... Kapıdaki çingırağı çaldığı sırada, saat sekiz buçuktu.

Önce her şey yolunda gider gibi oldu. Dimitriy daha geldiğini bildirmelerini rica eder etmez, olağanüstü bir telâşla hemen kabul edildi. Aklından Sanki beni bekliyordu diye bir düşünce geçti. Onu misafir odasına

aldıkları vakit ev sahibi de neredeyse koşarak hemen yanına geldi ve başka bir söze başlamadan önce onu beklediğini söyledi:

— Bekliyordum ya, bekliyordum ya!... dedi. Sizin barla geleceğinizi nereden bilebilirdim, değil mi? öyleyken sizi bekliyordum işte. Bu sezgime hayret edeceksiniz Dimitriy Fyodoroviç! Sabahtan beri bu gün geleceğinize kesin olarak inanıyordum.

Mitya, biraz hantalca oturdu :

— Gerçekten şaşılacak bir şey, hanımefendi! diye söylendi. Ama ben buraya çok önemli bir iş için gel dim... Çok, çok Önemli bir şey için... Yani benim için

323

hanımefendi, yalnız benim için. Hem de çok acelem var...

— Çok önemli bir iş için geldiğinizi biliyorum Dimitriy Fyodoroviç... Sanmayın ki, bunu bir çeşit sezikle, ya da mucize bekleyen bir insanın geri kafalılığı ile sezdim. (Zosima dedeyi işittiniz değil mi?) Burada, bu işin içinde matematik bir kesinlik rol oynuyor: Katerina İvanovna ile olan şeylerden sonra, buraya gelmemelik edemezsiniz... Gelmeden duramazdınız... Bu matematik bir gereklilik!...

— Gerçek, yaşamın gerçekçiliğidir bu hanımefendi! Beni buraya getiren gerçekçiliktir. Yalnız izin verin düşüncelerimi anlatayım...

— Evet, realizm, tam anlamıyla realizm sizi buraya getirdi, Dimitriy Fyodoroviç. Ben de şimdi tüm varlığımla realizmi savunuyorum. Artık mucize konusunda yeteri kadar ders aldım. Zosima dedenin ölmüş olduğunu işittiniz değil mi?

Mitya biraz şaşırdı:

— Hayır hanımefendi, bunu ilk kez sizden işitiyorum.

Zihninde Alyoşa'nın hayali canlandı.

— Bu gece öldü işte... Mitya sözünü kesti:

— Hanımefendi ben su anda ancak umutsuzluğun sınırına gelmiş olduğumu düşünebiliyorum. Eğer siz bana yardım etmezseniz herşey mahvolacaktır. Hepsinöen önce de ben mahvolacağım. Bu beylik sözler için özür dilerim, ama sayıklıyor gibiyim, sanki bir hummaya tutuldum...

— Biliyorum, biliyorum... Hummaya tutulmuş gibi olduğunuzu biliyorum, zaten başka bir durumda ola .. mazzınız ve ne söylerseniz söyleyin, ben hepsini daha önceden biliyorum. Ben çoktandır kaderinizi inceliyo Dimitriy Fyodoroviç... Onu izliyor ve inceliyorum.324

Ah... inanın ki ben tecrübeli bir ruh doktoruyum, Di. mitriy Fyodoroviç.

Mitya kendini zorlayarak iltifat etti:

— Hanımefendi, madem siz tecrübeli bir ruh doktorusunuz, ben de tecrübeli bir hastayım ve öyle hissediyorum ki, madem kaderimi böyle inceliyorsunuz, o halde hayatımın mahvolmaması için yardımda bulunacaksınız. Yalnız bunun için, izin verin, size buraya gelmeyi göze almama yol açan ve yeni tasarladığım plânı... Sizden neler beklediğimi açıklayayım... Ben buraya şunun için geldim, hanımefendi!...

— Açıklamayın! Zaten bunun ikinci derecede bir önemi var. Yardıma gelince, yardım elimi uzattığım ilk insan siz olmayacaksınız Dimitriy Fyodoroviç... Herhalde kuzenim Belmesova'yı işittiniz. Onun kocası da demin çok yerinde söylediğiniz gibi mahvoluyordu. İflâs etmişti. Dimitriy Fyodoroviç sonra ne oldu biliyor musunuz?. Ona at yetiştirmesini öğütledim. böylece şimdi çok para kazanan bir adam oldu. Siz at yetiştirmekten anlar mısınız Dimitriy Fyodoroviç?

Mitya sinirli bir sabırsızlık içinde :

— Hayır efendim ben o işten hiçbir şey anlamam!, diye bağırdı.

Nerdeyse yerinden fırlayacak gibi oldu. 'Yalnız size yalvarıyorum, beni dinleyin hanımefendi. Rahatça konuşabilmem için beni yalnız iki dakikacık dinleyin; böylece önce size herşeyi, buraya gelmemin nedeni olan plânı olduğu gibi anlatayım, inanın zaman benim için çok değerli... Çok acele etmem gerekiyor...

Mitya, kadirim gene konuşmaya başladığını hissederek son sözleri krize tutulmuş gibi avazı çıktığı kadar bağırarak söylemişti. Sonra onun sesini bastırmak ümidiyle bağıрмаğa devam etti:

— Buraya büyük bir mutluluk içinde geldim. •• Umutsuzluğun son basamağını inmiş bulunuyorum. Sizden üç bin ruble borç istemeğe geldim. Gerçi borçtur

325

ama, bu borca karşılık size sağlam, garantili bir karşılık göstereceğim, hanımefendi. Bu sizin için sağlam bir gelir kaynağı olacak! Yalnız izin verirseniz anlatayım... Bayan Hohlakova elini ona doğru sallayarak:

— Bütün bunları bana sonra söylersiniz!... Sonra... dedi. Zaten şimdi bana ne desenez hepsini biliyorum ben. Bunu size daha önce de söyledim. Siz benden para istiyorsunuz. Üç bin rubleye ihtiyacınız var. Ama ben sizi bundan çok daha fazla, bununla kıyaslanmıyscak kadar çok paraya kavuşturacağım. Sizi kurtaracağım. Sizi kurtaracağım Dimitriy Fiyodoroviç!.. Ama daha önce sözümü dinlemelisiniz! Mitya gene yerinden fırlıyacak oldu. Olağanüstü bir heyecanla:

— Gerçekten bu kadar iyi kalplisiniz demek hanımefendi! diye bağırdı. Allahım!... Beni kurtardınız. Su anda bir insanı intihardan, tabancayla öldürülmekten kurtardınız... Size sonsuz teşekkürlerimi sunarım... Bayan Hohlakova Mitya'nın bu heyecanına sevinçli bir gülümseyişle bakarak:

— Ben sizi üç binden çok daha fazla, sayamıyacak kadar çok paraya kavuşturacağım!.. diye bağırdı.

— Sayamıyacağım kadar bir paraya mı? Ama benim bu kadara ihtiyacım yok. Benim için şu anda yalnız o uğursuz üç bin rubleyi bulmak önemli. Bunu bana verirsiniz, ben de size, vereceğiniz bu paraya karşılık bir garanti göstererek sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Size bu plânı teklif ediyorum... Bu plân... Bayan Hohlakova iyilik yapan bir kadının, temiz yürekli bir insanın, kötülüğü yenmiş tavrıyla :

— Yeter Dimitriy Fiyodoroviç!.. Söylenen şey yapılacaktır., diye sözünü kesti. Madem sizi kurtarmağa söz verdim, kurtaracağım. Tıpkı Belmesov'u nasıl kurtardıysam, sizi de öyle kurtaracağım. Altın madenlerine ne dersiniz, Dimitriy Fiyodoroviç?326

— Altın madenlerine mi hanımefendi? Onları hiç düşünmedim bile...

— Siz düşünmediniz, ama ben düşündüm işte! Hem de inceden inceye düşündüm!.. Bu amaçla tam bir aydır sizi izleyip duruyorum. Yanımdan geçtiğiniz zamanlar belki yüz defa size bakmış ve kendi kendime işte tam altın madenlerine gönderilecek enerjik bir insan demişimdir. Yürüyüşünüzü bile inceledim ve kendi kendime şöyle karar verdim: Bu adam birçok altın madenleri bulacaktır." Mitya gülümseyerek:

— Bunu yürüyüşümden mi anladınız? diye sordu.

— Yürüyüşünüzden ya! Bundan ne çıkar? Yani siz bir insanın karakterini yürüyüşünden anlamanın mümkün olduğunu red mi ediyorsunuz Dimitriy Fiyodoroviç? Doğal bilimler aynı şeyi söylüyorlar. Ah!.. Ben şimdi realist oldum, Dimitriy Fiyodoroviç... Bu günden, beni o kadar üzmüş olan o manastırdaki olaydan sonra artık tam anlamıyla realist oldum ve artık pratik bir faydası olan işlere atılmağa karar verdim. Artık eski hastalığımdan kurtuldum. Turgenyev'in dediği gibi: Yeter artık!

— Ama hanımefendi, bu kadar yüksek kalplilikle bana başışlamayı vaat ettiğiniz o üç bin... O üç bin ruble...

Bayan Hohlakova hemen sözünü kesti:

— Merak etmeyin, onlara kavuşacaksınız, Dimitriy Fiyodoroviç... O üç bin rubleyi daha şimdiden cebiniz de bilin. Hem de üç bin değil, üç milyon... Üstelik en kısa zamanda sizin olacak bunlar! Nasıl bir ideale bağ" lanmak gerektiğini söylüyeyim. Siz altın madenlerini bulacak, milyonlar kazanacak, memlekete dönecek faal bir adam olup, bizleri iyiliğe doğru yönelteceksin Her şeyi yahudilere mi kaptıralım yani? Siz büyük bin lar yaptırarak, çeşitli is yerleri açacaksınız. Fakir yardım edeceksiniz, onlar da sizi kutsayacaklardır

327

demir yolu çağıdır, Dimitriy Fiyodoroviç!.. Meşjiur olacaksınız!... Şimdi bu kadar sıkışık durumda olan maliye bakanlığının altıra ihtiyacı olacak. Bizim kâğıt paraların düşmesi yüzünden gözüme uyku girmiyor, Dimitriy Fiyodoroviç. Benim bu yönümü kimse bilmiyor... Dimitriy Fiyodoroviç, gene huzursuz bir sezgiyle kadının sözünü kesti:

— Hanımefendi, hanımefendi... Gerçekten, gerçekten öğüdünüzü yerine getireceğim belki. Akıllıca öğüdünüzü yerine getireceğim... Belki de gerçekten oraya... O altın madenlerine gideceğim... Sonra da bu konuda sizinle tekrar konuşmağa geleceğim... Hem de bir çok defalar konuşacağım.. Ama şimdi bana yüksek vicdanınızdan gelen b;r duygu ile vaat ettiğiniz o üç bin... Ah, onları bana verseniz, beni bağlarımdan kurtarmış olacaksınız Eğer mümkünse bugün... Yani anlıyor musunuz, şu anda bir saat, bir saat olsun vaktim yok...

Bayan Hohlakova ısrarla sözünü kesti:

— Yeter Dimitriy Fiyodoroviç, yeter... Asıl mesele şurada: Siz bu altın madenlerine gidiyor musunuz, gitmiyor musunuz? Tam anlamıyla karar verdiniz mi? Bana matematik bir kesinlikle karşılık verir misiniz?

— Gideceğim hanımefendi, ama daha sonra... Ben nereye isterseniz oraya giderim hanımefendi ama şimdi...

Bayan Hohlakova:

— O halde durun, diye bağıarak yerinden fırladı, sayısız çekmeceleri olan şık yazı masasına doğru atıldı. çekmeceleri bir biri arkasına çekmeğe başladı, harıl harıl birşeyler arıyordu.

Mitya neredeyse baygınlık geçirerek: Üç bin ruble diye düşünüyordu. Hem de bunları hemen verecek senet sepet istemeden, hiçbir formalite olmadan. İşte bu gerçekten centilmence bir hareket! Ne mükemmel kadınmış... Yalnız bu kadar çok konuşmasa..."328

Bayan Hohlakova sevinçle:

— İşte, işte aradığımı buldum!., diye bağırdı.

Bu, içinden ip geçirilmiş, küçük gümüş bir tasvirdi. Bazılarının boyunlarına istavrozla birlikte taktıkları küçük tasvirlerden. Bayan Hohlakova dinî bir heyecan içinde:

— Bu bana Kiev'den geldi, Dimitriy Fiyodoroviç, diye devam etti. İşkence görmüş azize Varvara'nın kutsal kalıntılarının bulunduğu kiliseden, .İzin verirseniz, bunu kendi elimle boynunuza takayım ve böylece sizi yeni bir hayata baslarken ve yeni aşamalara girerirken bununla kutsayayım.

Sonra gerçekten tasviri boynuna geçirdi ve onu düzeltmeye koyuldu. Mitya, büyük bir utanç içinde ona doğru eğilmişti. Bayan Hohlakova'ya yardım ederek, güç belâ tasviri kravatının ve gömleğinin yakası altına sokarak söğsüne doğru sarkıttı.

Bayan Hohlakova, zafer kazanmış bir tavırla gene yerine oturdu:

— Eh artık gidebilirsiniz! dedi.

— Hanımefendi o kadar duygulandım ki... Size nasıl teşekkür edeceğimi bilmiyorum... Bana karşı böyle duygular beslediğiniz için... Eğer, şu anda benim için zamanın ne kadar değerli olduğunu bilerseniz!... şimdi di sizden, sizin o yüksek cömertliğinizden bu kadar heyecanla beklediğim o para var ya... Ah, ha nımeffendi, madem bana karşı bu kadar iyi kalplisiniz madem halime acıyarak bu kadar vicdanlı davranıyor sunuz. (Mitya bunları birden ilham gelmiş gibi bağırarak söylemişti.) o halde izin verirseniz, size birşey açık bulalıyayım... Gerçi bunu çoktandır biliyorsunuz... Bu bir sevdiğim var... Katya'ya, yani Katerina İvanovya ihanet ettim... Ah... Biliyorum ona karşı insanca ranmadım, şerefini lekelemiş oldum, ama ne yapayım ki. burada bir başkasına âşık oldum, bir başka

KARAMAZOV KARDEŞLER

329

sevdim, hanımefendi. Belki de o kadından nefret ediyorsunuz. Ama herhalde artık herşeyi öğrenmişsinizdir. Ne yapayım ki, o sevdiğim kadını artık bırakamam, onun. için de bu üç bin rubleyi... Bayan Hohlakova kesin bir tavırla:

— Bırakın bütün bunları, Dimitriy Fiyodoroviç! dedi. Bırakın bunları!.. Özellikle kadınlardan artık söz etmeyin. Sizin amacınız altın madenlerine gitmek olacak! Oraya kadınları götürmeniz gerekli değil. Sonradan, buraya servet ve ün kazanmış olarak döndüğünüzde gönlünüze göre, hem de en yüksek sosyeteden bir hayat arkadaşı bulursunuz. Bulacağınız o genç kız modern, bilgili ve peşin yargıları olmayan bir genç kız olacak. O zamana kadar bugün ortaya atılmış olan kadın sorunu çoktan bir bütün olarak çözülmüş olacak ve yeni tip kadın meydana çıkacak...

Dimitriy Fiyodoroviç, ellerini birleştirerek neredeyse, yalvarıyor gibi:

— Hanımefendi benim söylemek istediğim, o değil, dedi.

— Odur, Dimitriy Fiyodoroviç, sizin asıl ihtiyacınız olan şey, kendiniz de bunu bilmeden bütün varlığınızkusadığınız şey budur. Gerçi ben bugün kadın sorusunun tartışılmasına hiç de karşı değilim, Dimitriy Fiyodoroviç benim idealim, kadının gelişmesi, hattâ çok. yakın bir zamanda politik bir rol oynamasıdır! Benim

bir kızım var, Dimitriy Fiyodoroviç... Herkes karakterimin bu yönünü pek az biliyor. Bu konuda yazar Şedrine yazdım. Kadının oynayabileceği rol konusunda, yazılarıyla bana o kadar çok bilgi vermişti ki, geçen yıl kendisine iki satırlık, imzasız bir mektup gönderdim: sizi Çağdaş kadın namına kucaklıyarak öperim, yazınıza devam ediniz... diye yazdım. Sonra da Bir anne diye imzaladım önce Çağdaş bir anne diye yazmak istiyordum.. Ama çekindim. Sonunda da sadece Anne sözü üzerinde karar kıldım. Bu sözde daha330

büyük bir moral güzellik var, Dimitriy Fiyodoroviç. Zaten Çağdaş sözü onlara Çağdaş dergisini hatırlatırdı. Bu ise, onun için, şimdiki sansür göz önünde bulundurulursa acı bir anıdır... Aman yarabbi...

Ne oldunuz öyle?

Mitya sonunda ayağa fırlamıştı. Tutunacak kimsesi olmayan bir insan gibi, dua edermişçesine iki elini kavuşturarak:

— Hanımefendi, beni ağlatacaksınız. Eğer bu kadar cömertçe vaadettiğiniz şeyi ertelerseniz ağlarım...

— Dimitriy Fiyodoroviç, ziyanı yok ağlayın!.. Bunlar çok güzel duygulardır.. Sizin önünüzde öyle bir yol var ki, göz yaşlarınız sizi hafifletir. Sonradan dönecek ve sevinç duyacaksınız. Sibirya'dan yalnız beni görmek için dört nala gelecek, sevincinizi benimle paylaşacaksınız.

Mitya birden avazı çıktığı kadar:

— Bir dakika, benim de bir şey söylememe izin verir misiniz? diye bağırdı. Son kez olarak yalvarıyorum, söyleyin... Bana o vaad ettiğiniz parayı bugün alabilecek miyim? Bugün mümkün değilse parayı almak için ne zaman geleyim?

— Hangi parayı Dimitriy Fiyodoroviç?

— Bana söz verdiğiniz... Bu kadar cömertçe vermeyi vaat ettiğiniz o üç bini!...

— Üç bini mi? Üç bin ruble mi? Ah!... Bende üç bin ruble yok ki!...

Bayan Hohlakova bunu sakın bir hayretle söylemişti. Mitya şaşırıp kaldı.

— Nasıl olur?... Demin... Dediniz ki... Hattâ özel bazı sözler de kullandınız, o paraları cebimde saymak gerektiğini belirttiniz...

— A... Hayır, beni yanlış anladınız, Dimitriy Fiyodoroviç. Eğer öyle düşünüyorsanız, ne demek istediğimi anlamadınız demektir. Ben altın madenlerinden söz ediyordum. Gerçi size çok daha fazla, üç binle kıyas

331

lanmayacak kadar çok para vaat ettim amma... Şimdi herşeyi hatırlıyorum... Ama bunları söylerken yalnız altın madenlerini kastediyordum... Dimitriy aptallaşmış gibi:

— Ya paralar? Ya üç bin ruble?... diye bağırdı.

— A... Eğer parayı kastettinizse hemen söyleyeyim bende o yok... Zaten şimdi beş param kalmadı, Dimitriy Fiyodoroviç... Bizim çiftliğin kâhyası ile uğraşıp didiniyorum, hattâ Miusov'dan beş yüz ruble borç aldım geçenlerde. Hayır, hayır param yok... Hem şunu da bilin ki, param olsaydı bile onu size vermezdim Dimitriy Fiyodoroviç. Çünkü borç para vermek âdetim değildir. Borç vermek dargınlığa yol açmak demektir. Hele size hiç vermezdim onları; çünkü sizi severim, sizi kurtarmak için vermezdim o parayı size... Şimdi yalnız bir tek şeye ihtiyacınız var: Altın madenlerine!.. Altın madenlerine ve gene de altın madenlerine...

Mitya birden kükrer gibi:

— Hay Allah belânızı versin! diye bağırdı ve var gücü ile yumruğunu masaya indirdi.

Bayan Hohlakova korku ile :

— Ay... diye bir çığlık atarak misafir odasının tâ öbür ucuna kaçtı. Mitya yere tükürerek hızlı adımlarla odadan, evden dışarı, sokağa, karanlığa çıktı. Aklını kaybetmiş gibi yürüyor, iki gün önce akşam vakti Alyoşa ile son kez olarak yol üstü, karanlıkta, karşılaştığı vakit yaptığı gibi göğsünü yumruklayıp duruyordu. Göğsünün orasını yumruklaması ne anlama geliyordu ve bunu yaparak neye işaret etmek istiyordu? Bu. henüz sırdı. Daha hiç kimsenin bilmediği, hattâ o akşam Alyoşa'ya bile açıklamadığı bir sır! Ama bu sırda kendisi için utançtan çok daha fazla birşey, bir mahvoluş, bir intihara sürükleniş vardı. Öyle karar vermişti; eğer Katerina İvanovna'ya borcunu ödeyemez, böylece yüreğinden göğsünün şurasından o ağırlığı kaldıramaz, Katerina. İvanovna'ya332

karşı duyduğu utançtan vicdanını böyle ezen bu yükten kurtulmazsa bütün bunlar öyle olacaktı, buna karar vermişti artık. Sonradan okuyucuya açıklanacaktır Ama şimdi son umut da yok olduktan sonra, fizik olarak bu kadar güçlü olan genç adamın Hohlakova'nın evinden daha bir kaç adım uzaklaşır uzaklaşmaz birden gözlerinden sel gibi göz yaşları fışkırdı, küçücük bir çocuk gibi ağlamağa başladı. Kendinden geçmiş olarak yürüyor, yumruğu ile göz yaşlarını siliyordu. Böylece meydana vardı ve yürürken birden tüm vücuduyla bir şeye çarptığını hissetti. İhtiyar bir kadının tiz sızlanması duyuldu. Dimitriy az kalsın onu devirecekti. Kadın:

— Hay Allah, az kalsın öldürüyordun!... Ne diye önüne bakmadan yürürsün, haydut!... diye bağırdı.

Mitya karanlıkta ihtiyar kadına dikkatle baktı:

— A... Siz misiniz, nasıl olur?

Bu Kuzma Samsanov'a hizmet eden ihtiyar hizmetçiydi; Mitya daha o aksam kadına dikkat etmişti. İhtiyar kadın hemen sesinin tonunu değiştirerek :

- Ya siz kimsiniz beyefendi? diye sordu. Karanlıkta bir türlü tanıyamadım.
— Siz Kuzma Kuzmiç'in evinde oturuyorsunuz, ona hizmet ediyorsunuz değil mi?
— Evet efendim, biraz önce <Prohoriç'e kadar bir koşu gidip geldim... Ama sizi hâlâ tanıyamadım, siz kimsiniz?
Mitya heyecanlı bir bekleyiş içinde :
— Teyzeciğim, söyler misiniz, Agrafena Aleksandrovna şimdi sizde mi? Bir süre önce, onu size götürmüştüm.
— Bizdeydi beyefendi, bizdeydi... Biraz oturdusondan gitti.
Mitya :
— Nasıl? Gitti mi?... diye bağırdı. Nereye gitti?

333

- Daha o zaman gitti. Bizde ancak bir dakikacık ı. Kuzma Kuzmiç'e bir hikâye anlattı, onu güldürdü, sonra da koşu koşu gitti.
Mitya avazı çıktığı kadar :
— Yalan söylüyorsun cadı!... diye bağırdı. İhtiyar kadın:
— Ay!... diye bir çığlık attı ama Mitya'nın yerinde artık yeller esiyordu. Var gücüyle Morozova'nın evine doğru koşmağa başlamıştı.
O sırada Gruşenka Mokroye'ye gitmek için yola koyulmuştu. Çıkalı bir çeyrek saat kadar olmuştu. Fenya, ninesi ahçı Matryona ile birlikte mutfakta oturuyordu. Birden içeriye Yüzbaşı koşarak girdi. Fenya, onu görünce çığlıklar atmağa başladı.
Mitya :
— Bağıırıyorsun ha!... diye bağırdı. Söyle nerede o?...
Sonra korkudan dona kalmış olan Fenya'nın karşılık vermesine fırsat vermeden birden ayaklarına kapandı :
— Fenya!... Allah rızası için söyle bana, nerededir o?...
— Beyefendi... ben hiçbir şey bilmiyorum.. Sevgili Dimitriy Fiyodoroviç!... Vallahi bir şey bilmiyorum ben... Biraz önce siz onunla birlikte gitmişsiniz ya!...
Fenya yemin üzerine yemin ediyordu :
— Ama sonra buraya dönmüş?...
— Gelmedi beyefendiciğim, vallahi, billahi gelmedi...
Mitya:
— Yalan söylüyorsun!... diye bağırdı. Korkundan anlıyorum yalan söylediğini. Söyle nerede o?...
Kendini dışarı attı. Korku içindeki Fenya, ucuz kurtulduğuna sevinmişti. Ama çok iyi anlaşıyordu ki, Dimitriy'in o sırada vakti yoktu. Yoksa ondan böyle kurtulamazdı. Ama Dimitriy koşarak dışarı çıkarken334

gene de Fenya ile ihtiyar Matryona'yı beklenmedik bir hareketle şaşırttı: Masanın üzerinde bakır bir havan, içinde de tokmağı vardı. Pek büyük bir tokmak değildi uzunluğu ancak on yedi buçuk santim kadardı. Mitya koşarak dışarı çıkacağı sırada bir eliyle kapıyı açarken öbür eliyle havanın içinden tokmağını kaptığı gibi yan cebine sokmuş, oradan yıldırım gibi uzaklaşmıştı. Penya:

— Aman yarabbi!... Birini öldürmek istiyor!... diye kollarını iki yanına vurdu.

IV

KARANLIKTA

Böyle koşarak nereye gitmişti? Belli birşeydi, Fiyodor Pavloviç'in evinden başka nereye gidebilirdi? Gruşenka her halde Samsanov'un yanından ayrılır ayrılmaz soluğu orada almıştı, bu artık belli bir şeydi. Tüm entrikalar, Dimitriy'i aldatmak için söylediği tüm yalanlar gün gibi apaçık ortaya çıkmıştı... Bütün bu düşünceler Mitya'nın zihninden yıldırım gibi geçiyordu. Koşmağa • devam ederek Mariya Kondratyevna'nın avlusuna girmeyi gerekli bulmadı. Oraya gitmem gerekli değil, hiç gerekli değil... Kimseyi telâşa vermemeli. Yoksa durumu ona hemen bildirirler, hemen söylerler... Mariya Kondratyevna da her halde onlarla birlik... Smerdyakov da öyle! O da öyle... Hepsi satın alınmış... Şimdi başka bir niyeti vardı: Yan sokağa saptı. Fiyodor Pavloviç'in evinin arka tarafından dolaştı, bir koşu Dimitriyevskaya sokağını geçti, küçük bir köprüyü koşu koşu geçip doğru arka tarafta bulunan ıssız, boş ve hiç bir evin bulunmadığı bir sokağa çıktı. Sokağın bir yanında komşu bostanın çiti, öbür yanında Fi

335

vodor Pavloviç'in bahçesinin etrafını çeviren yüksek duvar vardı. Dimitriy bu duvarda münasip bir yer buldu, Burası kulağına çalındığına göre vaktiyle pis kokulu Lizaveta'nın bahçeye girdiği yerd. Zihninden

Madem o buradan tırmanarak öbür tarafa geçebildi, ben neden aynı yerden tırmanamıyayım? diye düşündü.

Gerçekten de olduğu yerde zıplıyarak eliyle duvarın üst tarafına tutunduğu gibi bir hareketle kendini yukarı çekip, duvarın üzerine ata biner gibi oturdu. Küçük hamam yakında bir yerde idi. Ama evin aydınlık pencereleri de oradan görünüyordu. Dimitriy Tam düşündüğüm gibi, ihtiyarın yatak odasında ışık yanıyor, Gruşenka orada! diye düşündü, sonra duvardan aşağı, bahçeye atladı. Gerçi Grigoriy'in hasta olduğunu biliyordu, hattâ belki de Smerdyakov da gerçekten hastalanmıştı. Bu bakımdan geldiğini kimsenin işitmesine imkân yoktu. Ama gene de bir iç güdüyle olduğu yerde sinerek, hareketsiz kaldı, etrafa kulak kabarttı. Her yerde derin bir sessizlik vardı, herşey sanki inadına imiş gibi bir ölüm sessizliğine gömülmüştü. En küçük bir rüzgâr bile yoktu.

Mitya'nın aklına bir şairin Ve yalnız sessizliğin fısıltısı vardı... mısraı geldi. Yalnız duvardan atladığım kimse duymasın, galiba da duymadı... diye düşündü. Bir an durduktan sonra yavaşça bahçeden, çimenlerin üzerinden, ağaçların ve çiçek kümelerinin etrafından dolaşarak yürümeye başladı. Her adımını kimsenin işitmemesine dikkat ede ede, çevreye kulak vererek uzun bir süre yürüdü.

Aydınlık pencerenin bulunduğu yere beş dakikada ulaştı. Hatırlıyordu ki, pencerelerin tam altında birkaç büyük ve gür böğürtlenle kalinalar (*) vardı. Evin sol yan tarafında bahçeye açılan çıkış kapısı kilitliydi. Dimitriy evin önünden geçerken onu mahsus dikkatle denemişti. Sonunda fundalara geldi, aralarına sindi. So

(*) Rusya'da yetişen ve beyaz çiçek açan bir çeşit bitki..336

luk bile almiyordu. Şimdi biraz beklemeli, diye düşünüyordu. Eğer adımlarımın sesini işitmişlerse ve şimdi de kulak kabartıyorlarsa, şüphelenmesinler... Allah vere de öksürmesem, aksırmasam...

İki dakika kadar bekledi. Ama kalbi müthiş çarpıyor ve arada bir nefesi tıkanır gibi oluyordu. 'Hayır, çarpıttım geçmiyeek diye düşündü. Daha fazla bekliyemeyeceğim... O sırada gölgede bir funda kümesinin arkasında duruyordu: Funda kümesinin yarısı pencereden gelen ışıklarla aydınlanıyordu.

Dimitriy durup dururken nedenini bilmeden :

— Kalmaymış! Meyvaları da ne kırmızı! diye fısıldadı...

Sessiz ve kesin adımlarla yavaşça pencereye yaklaştı. Parmaklarının ucuna basarak uzandı. Şimdi Fiyodor Pavloviç'in tüm yatak odası, karşısında bir tepsi üstündeymişcesine olduğu gibi iyice görünüyordu. Bu pek büyük olmayan, enine kırmızı perdelerle ayrılmış küçük bir odaydı. Mitya Fiyodor Pavloviç bunlara Çin perdeleri diyor diye düşündü. Gruşenka her halde bunların arkasında. Fiyodor Pavloviç'e dikkatle bakmağa başladı. İhtiyar adamın sırtında yeni, çizgili robdöşambn vardı. Mitya bunu giydiğini daha hiç görmemişti. Sabahlığın yine ipekten, uçları püsküllü bir kuşağı vardı. Yakasından tertemiz, sık iç giysileri görünüyordu; kol düşmeleri altın, tiril tiril Hollanda gömleği. Fiyodor Pavloviç'in başında ise Alyosa'nın gördüğü o kırmızı sargı vardı. Mitya: sıklaşmış. diye düşündü. Fiyodor Pavloviç pencerenin yakınında duruyordu. Herhalde düşüncelere dalmıştı. Birden başını kaldırdı, etrafa kulak kabartmaya başladı. Ama hiçbir şey işitmeyince masaya yaklaştı, sürahidен küçük bir kadehe yansına kadar konyak doldurup içti. sonra tüm göğsünü şişirerek derin bir soluk aldı. Gene durdu. Dalgın dalgın duvardaki aynaya yaklaştı, sağ eliyle alındaki kırmızı sargıyı hafifçe kaldırdı. Daha geçmemiş olan berelerirfe, ağrıyan yerlerine baktı. Mitya: tek" basma her

337

halde? diye düşündü. Herşeyden anlaşılıyor ki, su anda yapayalnız Pavloviç aynadan uzaklaştı, birden pencereye doğru döndü, gözlerini Dimitriy'e doğru çevirdi. Dimitriy hemen gölgeye doğru çekildi. Birden yüreğine hançer gibi birsey saplandı: Belki de Gruşenka onun odasında, perdelerin arkasında artık mışıl mışıl uyuyordur şu anda?... diye düşündü.

Fiyodor Pavloviç pencereden uzaklaştı. Mitya: Her halde pencereden onu gözlüyordu. Demek Gruşenka içerde değil, yoksa ne diye karanlığa baksın? Demek ki sabırsızlıktan kendi kendini yiyor... diye düşündü. Sonra tekrar atıldı ve gene pencereden içerisini seyretmeye başladı. İhtiyar artık masanın önüne oturmuştu. Herhalde üzüntü içindeydi. Sonunda dirseğini masaya dayadı, avucunu da yanağına yapıştırdı. Mitya bir tek hareketini olsun kaçırmamak için ona büyük bir dikkatle bakıyordu. Gene kendi kendine tek başına diye tekrarlıyordu.

Eğer Gruşenka burada olsaydı yüzünde başka bir anlam olurdu. Ne gariptir, birden genç kadın burada olmadığı için saçma, anlamsız, garip bir can sıkıntısı •duyuyordu. Bunun nedenini kendi kendine hemen şöyle açıkladı: Onun burada olmayışına değil, bir türlü gerçekten burada olup olmadığını kesin olarak öğrenemeyişime sıkılıyorum. Sonradan Mitya, o anda zihninin gayet iyi işlediğini her şeyi en ince noktasına kadar kavradığını, her şeyi tüm ayrıntılarıyla düşündüğünü hatırlıyacaktı ama, o sıkıntı bir şeyi

bilmemekten ve kararsızlıktan doğan sıkıntı yüreğinde müthiş bir hızla artıyordu. Birden öfkeyle: Canım, burada mı, yoksa •değil mi? diye öfkeyle söylendi. Birden karannı verdi, lini uzattı, yavaşça pencerenin çerçevesine vurdu. İhtiyarın Smerdyakov'la anlaştığı gibi vurmuştu: İki defa hafifçe, sonra hızla arka arkaya üç defa: tık tık tık,

II — F: 22338

diye. Bu, Gruşenka geldi anlamına gelen bir işaretti.. İhtiyar irkildi, başını kaldırdı, hızla ayağa fırladı, pencereye doğru atıldı. Mitya gölgeye, geriye çekildi. Fiyodor Pavloviç pencereyi açtı, başını dışarıya çıkardı. Garip, hafif bir fısıltıyla :

— Gruşenka sen misin? Sen misin? diye sordu. Neredesin yavrucuğum, meleğim neredesin? Müthiş bir heyecan içindeydi, nerdeyse soluğu kesiliyordu. Demek tek başına! diye karar verdi. İhtiyar gene :

— Canım neredesin? diye bağırdı ve başını daha da ileri doğru uzattı, omuzuna kadar pencereden dışarı sarkmıştı. Bir sola, bir sağa bakınarak etrafı gözden geçiriyordu: Gel buraya, gel bak sana hediye hazırladım, gel göstereyim.

Mitya: Herhalde o üç bin rublelik paketi söylüyor! diye düşündü.

— Canım neredesin? Yoksa kapıda mısın? Şimdi açacağım...

İhtiyarın sağda, bahçeye açılan kapının bulunduğu yeri ve karanlıkta olup bitenleri görmek için az kalsın büsbütün pencereden dışarı fırlayacağı o kadar belliydi ki, bir saniye daha geçseydi, Gruşenka'nın karşılığını beklemeden koşup ona kapıyı açacaktı. Mitya yan yan bakıyor, hiç kımıldamıyordu. Odadaki lâmbadan dışarı süzülen parlak ışık, genç adamın o nefret ettiği profili, o aşağıya doğru sarkmış gerdanı, o kıvrık burnu o tatlı bir bekleyişle gülümseyen dudakları aydınlatıyordu. Mitya'nın içinde birden, karşı konulmaz kor kunç bir öfke uyandı, işte rakibi, ona işkence eden, ona yaşamayı zehir eden adam karşısındaydı. Bu, dört önce, Alyoşa ile çardakta konuştuğu sırada sanki . den böyle bir şey duyacağını seziyormuş gibi, . ve Alyoşa'nın babamı öldüreceğini nasıl söyleyebiliyor sun?... sorusuna karşılık verirken belirttiği

KARAMAZOV KARDEŞLER

339

dalga gibi, birden bütün varlığını saran intikamcı, dayanılmaz öfkeydi.

O zaman ama bilmiyorum, bilmiyorum ki... demişti. Belki de öldürürüm. Belki de öldürmem. Korkuyorum ki, o anda tam o sırada yüzü bende müthiş bir nefret uyandıracak. O sarkmış gerdanından, burnundan, gözlerinden, utanmak bilmeyen gülümseyişinden nefret ediyorum. Ondan insan olarak da tiksiniyorum! İşte asıl korktuğum bu. Bir de bakarsın kendimi tutamam...

Bu kişisel tiksinti dayanılmaz bir şekilde gittikçe artıyordu. Mitya artık ne yaptığını bilmiyordu, birden cebinden o madenî tokmağı çıkardı...

Sonradan Mitya bunları anlatırken o sırada davranışlarına tann bekkilik ediyordu diyecekti. Tam o sırada hasta Grigoriy Vasilyiviç yatağında uyandı. Kendisi Smerdyakov'un İvan Fiyodoroviç'e anlattığı tedaviyi o günün akşamı uygulamıştı. Yani eşinin yardımıyla tüm vücudunu votka ve gizli tutulan çok etkili bir karışımla övmüştü. Gerisini ise eşinin başucunda fısıldadığı belirli bir dua dan sonra içmiş ve içkiye alışık, eşinin yanında sızmıştı.

Ama işte Grigoriy hiç beklenmedik bir anda gecenin karanlığında birdenbire uyanmış, aklını başına toplamağa çalışmış, sonra belinde, gene şiddetli bir ağrı duyduğu halde, yatağında doğrulmuştu. Birden aklına bir şey gelmiş, o zaman ayağa kalkmış, aceleyle giyinmişti. Belki de böyle tehlikeli bir zamanda ev bekçisiz kaldığı bir sırada uyuduğu için pişmanlık duymuştu. Sarası tutmuş olan Smerdyakov öbür odada hiç Adamadan yatıyordu. Marfa Ignatyevna'da da hiç hareket yoktu. Grigoriy Vasilyiviç, ona bakarak: gücünü yitirdi kadın. diye düşündü ve ofluya pufluya eşğine çıktı. Sadece eşikten şöyle bir bakmak340

istiyordu. Adım atacak hali yoktu. Belinde ve sağ ayağında dayanılmaz bir ağrı vardı. Tam o sırada birden bahçe kapısını akşamdan kilitlememiş olduğunu hatırladı. Grigoriy Vasilyiviç çok düzenli ve herşeyde titiz olan bir insandı; evin içinde artık yerleşmiş düzene, yıllardır edindiği alışkanlıklara çok bağlıydı.

Topallıya topallıya, ağırdan iki büküm olmuş bir durumda kapının önündeki basamaktan inip bahçeye doğru yürüdü. Gerçekten de bahçe kapısı ardına kadar açıktı. Hemen bahçeye girdi. Belki de gözlerinin önünde birşey canlanmıştı, belki de kulağına bir ses gelmişti; başını sola çevirdi, beyin odasının penceresinin açık olduğunu gördü. Ama artık pencerede kimse yoktu. Kimse oradan dışarıya bakmıyordu...

Grigoriy; pencere neden açılmış? Şimdi yaz değil ki diye düşündü. İşte o sırada birden tam önünde, bahçede, beklenmedik bir hareket oldu. Kırk adım kadar ileride, karanlıkta, sanki biri koşarak kaçıyor. Bir gölge hızla kayıp gidiyordu. Grigoriy: Aman yarabbi! diyerek akıllı başından gitmiş gibi, belindeki ağrıyı da unutarak koşan adamın yolunu kesmek için, ileri doğru atıldı. Kestirmeden koşuyordu. Belliydi ki, bahçeyi koşandan daha iyi tanıyordu. Öbürü hamama doğru gidiyordu, hamamı da geçti ve duvara doğru atıldı... Grigoriy gözlerini ondan ayırmıyordu ve koşan adam duvarı aşacağı sırada ona yetişti. Grigoriy avaz avaz bağırmağa başladı, ileri atıldı, iki eliyle ayağım yakaladıYanılmamıştı, ön sezisi onu aldatmamıştı. Kaçanı hemen tanıdı. Bu o canavar baba katiliydi!

İhtiyar etrafı çınlatan bir sesle:

— Baba katili seni! diye bağırdı. Ama yalnız bunu söyleyebildi ve birden yıldırımla vurulmuş yere düştü.Mitya gene bahçeye atladı, düşmüş olan ihtiyar üzerine doğru eğildi. Mitya'nın elinde madenî tok vardı. Genç adam onu robot gibi duygusuz bir

341

Kettle otlara doğru fırlattı. Tokmak Grigoriy'e iki adım mesafeye, ama otların üzerine değil de patikaya, en görünen yere düştü. Genç adam birkaç saniye önünde yatanı gözden geçirdi. İhtiyar adamın başı kan içindeydi; Mitya elini uzatarak başını yokladı. Sonradan çok iyi hatırlayacaktı ki, tek istediği şey, o anda ihtiyar adamın başına indirdiği o tokmakla kafa tasını deldiğini mi, yoksa sadece onu bayılttığını mı! öğrenmekti. Ama kan şarıl şarıl akıyor, akıyordu. Sıcak bir dalga olarak Mitya'nın titriyen parmaklarını bir anda ıslatmıştı.

Hatırlıyordu ki, Hohlakova'ya giderken yanma aldığı yeni, beyaz mendilini cebinden çıkararak ihtiyarın başına bastırılmış, anlamsız bir hareketle alnındaki, yüzündeki kanı silmeye çalışmıştı. Mendil de hemen bir anda kandan sırsıklam oluvermişti. Mitya Aman yarabbi! ne diye yaptım sanki bunu? diye aklını basına toplar gibi oldu. Kafasını kırdıysam şimdi nasıl öğrenebilirim?... Zaten kırmış olsam da artık hepsi bir! diye söylendi. Sonra birden umutsuz bir tavırla, yüksek sesle: Eh, öldürdüysem öldürdüm... Madem .yakalandın ihtiyar, şimdi yat bakalım! diye söylendi. Duvarın öbür tarafına yan sokağa atladı, sonra var kuvvetiyle koşmağa başladı. Kandan sırsıklam olmuş mendilini buruşturmuş, yumruk yaptığı sağ elinde tutuyordu. Koşarken onu ceketinin arka cebine soktu. Var gücü ile teli gibi, koşuyordu... Karanlıkta, kentin sokaklarında rastladığı tek tuk insanlar sonradan o gece, yıldırım

gibi koşan bir adamla karşılaştıklarını hatırlıyacaktı!..Gene koşa koşa Morozova'nın evine gidiyordu. Fenya da biraz önce Dimitriy gittikten hemen sonra, bekçipaşı Nazar İvanoviç'in yanma koşmuş, ona: Allah

rızası için artık yüzbaşıyı ne o gün, ne de ertesi günü içeriye salmaması için yalvarmıştı. Nazar İvanoviç Fenya'nın sözlerini dinledikten sonra, buna razı olmuştu342

tu. Ama kötü bir rastlantı olacak, o sırada, kendisini çağırdıkları için yukarıki kata, hanımefendinin yanına gitmişti. Gerçi oraya giderken, kısa bir süre önce köyden gelmiş olan yirmi yaşındaki delikanlı yeğenine, avluda durmasını tenbih etmişti, ama yüzbaşıyı içeri almaması için emir vermeyi unutmuştu.

Mitya koşa koşa gelip kapıyı çaldı. Delikanlı onu nemi tanıdı. Kaç kez ondan bahşiş almıştı. Delikanlı kapıyı açtı, Mitya'yı içeriye aldı ve neşeli neşeli gülümsüyerek, ona hemen: Ama biliyor musunuz Agrafena Aleksandrovna artık evde yok! diye haber verdi.

Mitya birden durakladı:

—Peki nereye gitti Prohol? diye sordu.

— Demin arabayla gitti. İki saat kadar oluyor. Timofeyle birlikte Mokroye'ye gittiler.

Mitya :

— Niçin? diye bağırdı.

— Vallahi onu bilemiyorum, efendim. Bir subaya gidecekmiş, biri çağırılmış. Zaten arabayı da oradan göndermişler!...

Mitya akıllı başından gitmiş gibi delikanlıyı bırakıp Fenya'nın yanına koştu...

BİRDEN VERİLEN KARAR

Fenya, ninesiyle mutfakta oturuyordu. İkisi de yatmaya hazırlanıyorlardı. Nazar İvanoviç'e güvendiği için gene kapıyı içerden kilitlememişlerdi koşarak içeri girdi, Fenya'nın üzerine atıldı, boş sıkarak kendinden geçmiş bir halde :

— Söyle söyle, nerededir o? Şimdi Mokroye'de y nında kim var?

343

İki kadın da çığlık çığlığa bağırmaya başladılar. Ödö patlamış olan Fenya, acele acele :

— Ah söyleyeceğim! Ah sevgili Dimitriy Fiyodoroviç... Vallahi söyleyeceğim, diye bağırarak yal varıyordu. Şimdi herşeyi söyleyeceğim size. Mokroye'ye subayın yanma gitti.

Mitya deli gibi:

— Hangi subayın yanma? diye bağırdı. Fenya, gene hızlı hızlı konuşarak :

— O eski subayının yanına! Hani eskiden tanıdığım subay, o beş yıl önceki subay vardı ya, hani onu bırakıp gitmişti, işte onun yanına! dedi.

Dimitriy Fiyodoroviç, genç kadının boğazını sıkarken birden ellerini geri çekti. Fenya'nın karşısında ölü gibi sapsarı olmuş bir halde duruyordu. Sesini kaybetmişti. Ama gözlerinden belliydi ki, daha ilk sözden, en ince noktasına kadar herşeyi anlamış, herşeyi tahmin etmişti. Yalnız zavallı Fenya'nın artık o anda, Dimitriy'in bunları anlayıp anlamadığını inceleyecek durumu yoktu. Kadın, Mitya içeriye koşarak girdiği anda olduğu gibi, hâlâ sandığın üzerinde tiril tiril titreyerek oturuyordu. Kollarını da kendisini korumak istiyormuş gibi ileri doğru uzatmıştı. Sanki öyle donup kalmıştı. Göz bebekleri iri iri olmuştu. Korkulu gözleriyle dik dik ona bakıyordu. Mitya'nın ise o sırada her iki eli de kan içindeydi. Yolda koşarken herhalde terini silmek için, Herini alnına, yüzüne sürmüştü. Çünkü alnı ile sağ yanağında etrafa bulaşmış kan lekeleri vardı. Fenya neredeyse isteri krizi geçirmek üzereydi. İhtiyar ahçı kadın da yerinden fırlamıştı, Dimitriy'e deli gibi bakıyordu Sanki akı durmuştu. Dimitriy Fiyodoroviç böyle bir an durdu, sonra ne yaptığını farketmeden Fenya'nın yanma, bir iskemlenin üzerine çöktü. Oturduğu yerde, olup bitenleri kavramadan sadece korkuya kapılmış gibiydi. Sanki yıldırımla vurulmuştu Ama herşey gün gibi apaçıktı.344

O subay... Onu biliyordu, pek âlâ herşeyi biliyordu... Gruşenka'nın kendisinden öğrenmişti... Biliyordu ki, subay bir ay önce, mektup göndermişti. Demek ki, bu iş ondan çok gizli olarak subayın gelişine dek idare edilmişti. Kendisi ise onu aklına bile getirmemişti. Ama nasıl olmuş da bunu hiç düşünmemişti?.. Neden o subayla ilgili her şeyi öğrendikten hemen sonra onu büsbütün hatırlardan çıkarmıştı? İşte bu soru Dimitriy' in karşısında korkunç, acayip bir varlık gibi duruyordu. Bu korkunç varlığı gerçekten dehşetle, içinde seyrediyordu. Korkudan vücudu buz gibi olmuştu sanki...

Sonra birden, tıpkı uslu, yumuşak başlı bir çocuk gibi alçak sesle ve uysal bir tavırla Fenya ile konuşmağa başladı. Biraz önce onu korkuttuğunu, gücendirdiğini, ona işkence ettiğini unutmuş gibiydi. Birden olağanüstü, hattâ o durumda şaşılacak bir titizlikle Fenya'ya bir sürü sorular sormağa başladı. Fenya, gerçi halâ onun kanlı ellerine ürkek ürkek bakıyordu ama gene de şaşılacak bir yumuşaklıkla, her sorusuna, sanki ona: Bütün gerçeği olduğu gibi açıklamak için acele ediyormuş gibi aceleyle karşılık vermeğe başladı.

Yavaş yavaş, içinde garip bir memnurluk duyuyormuş gibi, olup bitenleri tüm ayrıntıları ile açıklıyordu. Hem de bunu hiç de ona üzüntü vermek için yapmıyordu. Aksine, yürekte gelen bir istekle ona hizmet etmekten başka birşey düşünmüyor gibiydi. O gün sabahdan akşama kadar olanları tüm ayrıntılarıyla anlattıRakitin ile Alyosa'nın nasıl geldiklerini, hanımı arabaya binip giderken kapıda nasıl bekçilik ettiğini ve hanımının pencereden Alyosa'ya seslenerek nasıl ne, Mitenka'ya selâm söylesin diye bağırdığını, yalnız bir saatçik sevdiğimi ömrünün sonuna kadar unutmasın! dediğini, bir bir söyledi. Mitya, Gruşen ka'nın kendisine selâm söylediğini işitince birden ha fifce güldü. Solgun yanakları kızardı, Fenya ise artık

345

duyduğu merakı açığa vurduğu için hiç de korkmayarak, o anda :

— Ellerinize ne olmuş Dimitriy Fiyodoroviç? Kan içinde kalmış elleriniz!... dedi.

Mitya bir robot gibi:

— Evet! diye karşılık vererek dalgın bir tavırla ellerine baktı, ama hemen o anda onların kan içinde olduğunu da, Fenya'nın sorusunu da unuttu.

Gene susmuştu, hiç konuşmuyordu. Oraya koşarak gireli artık yirmi dakika olmuştu. Biraz önceki korkusu geçmişti, ama belliydi ki, kendi kendine verdiği yeni ve karşı konulmaz bir karar, her şeye üstün gelmişti. Birden yerinden kalkarak dalgın dalgın gülümsedi. Fenya gene ellerini işaret etti:

— Beyefendi ne oldu mu böyle? diye sordu. Bunu sanki derdine ortak olabilecek en yakınıymış.

gibi bir acıma duygusuyla söylemişti. Mitya gene ellerine baktı. Sonra garip bir anlamla Fenya'ya bakarak :

— Ellerimde gördüğün kan Fenya!.. diye söylendi, insan kanı... Aman Allahım neden, neden döküldü?... Ama... Fenya... Şurada bir bahçe duvarı var... (Fenya'ya bir bilmece soruyormuş gibi bakıyordu) Yüksek

korkunç bir duvar. Ama... Yarın sabaha karşı, Güneş ufukta yükselince Mitenka o duvarın öbür tarafına atlıyacak... Tabii hangi duvardan söz ettiğimi anlamıyorsun Fenya!... Ama ziyanı yok... Zaten yarın herşeyi işitecek ve anlıyacaksın!... Şimdilik elveda!... Sevgilim, engel olmam sana... Aradan çekilirim... Çekilmesini bileceğim... Sen sağ ol sevgilim... Madem bir saatçik beni sevmişsin... Öyleyse sen de ömrünün sonuna kadar Mitenka Karamazov'u unutmayacaksın... Bana hep Mitenka derdi, Fenya hatırlar mısın?..

Mitya bu sözlerle birden mutfaktan dışarı çıktı. Fenya ise onun bu çıkışından, daha önce içeriye koşarak girip de üzerine atıldığı zamankinden daha da çok korkmuştu.346

Tam on dakika sonra, Dimitriy Piyodoroviç, tabancalarını rehin bıraktığı genç memur Piyotr İlyiç Perhotin'in evine girdi. Saat artık sekiz buçuktu, Piyotr İlyiç evinde çay içtikten sonra bilardo oynamak için Başkent meyhanesine gitmeğe hazırlanıyordu, ceketini giymişti. Tam çıkacağı sırada Mitya gelmişti. Genç adam Mitya'nın kan içindeki yüzünü görünce:

— Aman Yarabbi!... Ne oldu size böyle? diye batırdı.

Mitya acele acele :

— Şey... Tabancaları almağa geldim. Size de para getirdim. Teşekkürlerimle... Çok acelem var Piyotr İlyiç, lütfen mümkün olduğu kadar çabuk davranır mısınız?

Piyotr İlyiç gittikçe daha çok hayret ediyordu. Dikkat edince, birden Mitya'nın elinde bir yığın para bulunduğunu farketmişti. İşin asıl önemli tarafı, Mitya bu yığınla parayı elinde öyle garip bir şekilde tutuyordu ve onlarla içeriye öyle bir girmişti ki, başka hiç kimse parayı öyle tutamaz, bir yere böyle giremezdi. Bütün paralar, sanki onları herkese göstermek istiyormuş gibi sağ elindeydi. Elini de önüne doğru uzatmıştı. Memurun ayak işleri için kullandığı çocuk, sonradan Mitya'ya sofada rastlamış olduğunu, genç adamın sofaya da paraları aynı şekilde tutarak girdiğine göre, herhalde sokakta da hep onları böyle sağ elinde tutarak, kolunu da ileri doğru uzatmış olarak yürümüş olduğunu söyleyecekti. Paraların hepsi yüzer rublelikti, renk renk paralardı. Mitya onları kanlı parmaklarıyla tutuyordu.

Sonradan Piyotr İlyiç, konu ile ilgili kişilerin Ne kadar para vardı? sorusuna, o sırada kesin olarak bir tahminde bulunmanın, parayı saymanın imkânsız olduğunu, ama elinde belki de iki bin, ya da üç bin ruble bulunduğunu ve destenin kalın, daha doğrusu dolgun göründüğünü söyleyecekti. Gene sonradan tanıklık eder ken söylediği gibi, Dimitriy Piyodoroviç O sırada hiç

347

kendini bilmiyordu. Gerçi sarhoş değildi ama garip bir heyecan içinde ve çok dalgındı. Aynı zamanda sanki bütün dikkati bir noktaya toplanmıştı. Birşey düşünüyor, ille onu elde etmek istiyormuş ama bir türlü karar veremiyormuş gibiydi. Hem de çok acele ediyor, sert bir tavırla çok garip cevaplar veriyor, bazen derin bir üzüntü içinde, bazen de neşeli görünüyordu.

Piyotr İlyiç misafirini garip garip tepeden tırnağa süzerek gene :

— Canım ne oldu size? Ne oldu size şimdi böyle? diye bağırdı. Üstünüz başınız kan içinde, düştünüz mü nedir? Şuraya baksanıza!...

Mitya'yı dirseğinden tutup onu aynaya doğru çevirdi. Mitya kan içindeki yüzünü görünce irkildi, öfkeyle kaşlarını çatı. Canı sıkılarak :

— E... Allah kahretsin, bir bu eksikti! diye söylendi. Sonra sağ elindeki kâğıt paralan sol eline geçirdi, sinirli sinirli cebinden mendilini çıkardı. Ama mendil de kan içindeydi. (Mitya onunla Grigoriy'in başıyla yüzünü silmişti) Üzerinde artık en küçük bir beyaz yer bile kalmamıştı. Gerçi daha kurumağa başlamamıştı ama buruşturulduğu gibi kalmış, katılaşmıştı. Bir türlü açılmıyordu. Mitya öfke ile mendili yere fırlattı:

— E... Allah kahretsin!... Sizde bir bez yok mu?.. Bir silinsem...

Piyotr İlyiç :

— Demek sadece kirlendiniz, yaralı değilsiniz öyle mi? O halde bari yıkanın.

— Musluk varmı? Çok iyi... Yalnız bunları nereye koyayım?

Dimitriy bunu söylerken garip bir şaşkınlık içinde Piyotr İlyiç'e yüzer rublelik desteyi işaret ederek, yüzüne sanki genç adam ona kendi parasını nereye koyacağını söylemek zorundaymış gibi sorarak bakıyordu:

— Cebinize koyun, ya da isterseniz şuraya masanın üzerine... Marak etmeyin kaybolmazlar.348

— Cebime mi? Ha evet cebime... Güzel... Birden dalgınlığından sıyrılarak:

— Hayır, biliyor musunuz, bunların hepsi saçma! diye bağırdı. Bakın önce işimizi bitirelim. Tabancalarımı geri verin... işte buyurun paralarınızı... Çünkü çok ihtiyacım var, çok... Hem de hiç zamanım yok, hiç mi

hiç. Vaktim yok...

Sonra destenin üst tarafındaki yüz rubleliği alıp onu memura uzattı. Genç adam:

— Canım üzerini veremem ki, bozukluğum yok, dedi. Sizde bozuk para yok mu?

Mitya gene para destesine baktı:

— Hayır, dedi ve sanki kendi sözüne güvenemiyormuş gibi destenin üstündeki iki üç banknotu yokladı.

Hayır, hepsi aynı.

Sonra tekrar soru sorar gibi Piyotr İlyiç'e baktı.

Piyotr İlyiç:

— Peki birdenbire böyle, nasıl zengin oldunuz? diye sordu. Durun, bizim çocuğu Plotnikov'lara göndereyim. Onlar geç kaparlar, parayı bozarlar mı, diye bir sordurayım.

Sofaya doğru seslendi:

— Hey, Mişa!..

Mitya. birden aklına bir şey gelmiş gibi:

— Tabii Plotnikov'lara gitmeli ya, çok güzel olur! diye bağırdı.

İçeri giren çocuğa doğru döndü:

— Mişa. koş Plotnikov'lara git, Dimitriy Fiyodoroviç selâm söyledi, biraz sonra da kendisi gelecek de, canım dinlesene! O gelinceye kadar şampanya hazırlayın. Üç düzine kadar olsun! dersin. Hem de Mokroye'ye gittiğim vakitki gibi hazırlasınlar onları... O zaman dört düzine şampanya almıştım. Bunu söylerken birden Piyotr İlyiç'e doğru dönmüştü) Merak etme onlar bilirler ne yapacaklarını...

349

Tekrar çocuğa döndü:

— Hem, bak, dinle: peynir, Strazburg börekleri, füme balık, jambon, havyar, yani senin anlıyacağın onlarda ne varsa hepsinden hazırlasınlar. Yüz ya da yüz yirmi rublelik kadar olsun, eskiden olduğu gibi... Hem bak, tatlıları da unutmasınlar, şeker, armut, hatta iki. üç karpuz koysunlar... Yoksa karpuz dört mü olsun? Yok, hayır bir karpuz yeter... Sonra çikolata, akide şekeri, monpansiye, elma şekeri... Sözün kısası Mokroye'ye gittiğim vakit, yanıma neler aldıysam, hepsinden koysunlar. O zaman yalnız üç yüz rublelik şampanya almıştım... Bütün bunları bir bir söyle. Hem unutma Mişa, adın nasıl Mişa ise... Mişa'ydı değil mi senin adın?

Bunu söylerken gene Piyotr İlyiç'e doğru dönmüştü:

Piyotr İlyiç, huzursuz bir tavırla onu dinliyor, tepeden tırnağa süzüyordu; sözünü keserek:

— Durun canım, iyisi mi siz kendiniz gider o zaman istediklerinizi kendiniz söylersiniz. Ona kalırsa, yalan yanlış şeyler söyler...

— Söyler ya! Yalan yanlış söyler. Ben de görüyorum bunu! Ah Mişa, ben de bu işimi yapacaksın diye, seni kucaklamak istiyordum... Eğer yalan yanlış bir şeyler söylemezsen, sana on ruble var! Fırta, haydi!... Şampanya'yı, özellikle şampanya'yı unutma, asıl onu hazırlasınlar... Sonra konyak da çıkarsınlar, kırmızısından da, beyazından da... Sonra istediklerimin hepsini getirsinler... O zamanki gibi...

Piyotr İlyiç. artık sabrı tükenerek:

— Canım dinlesenize siz!... diye sözünü kesti. Bakın ben diyorum ki: Çocuk gidip yalnız parayı bozdursun ve dükkânı kapamamalarını söylesin... Sonra siz gider istediğinizi kendiniz söylersiniz... Verin şu paranızı! Haydi marş, Mişa!.. Bir ayağın orada, bir ayağın bulada olsun350

Piyotr İlyiç, galiba mahsus Mişa'yı bir an önce gitmesi için göndermişti. Çünkü çocuk misafirin karşısında, gözleri dışarı uğramış gibi duruyor, kanlı yüzüne, paraları tutan titrek kanlı parmaklarına hayretten ve korkudan ağzı bir karış açık olarak öyle bir bakıyordu ki, herhalde Mitya'nın kendisine tenbih ettiklerinden çok azını anlamıştı.

Piyotr İlyiç soğuk bir tavırla:

— Eh, şimdi gidip yıkanalım, dedi. Paralan masanın üzerine koyun, ya da cebinize sokun... İşte böyle!

Ceketinizi de çıkarın...

Ceketini çıkarması için ona yardım etti. Birden gene:

— Bakın ceketiniz de kan içinde kalmış! dedi. Mitya hemen garip bir saflıkla:

— Hayır ceketim değil, ceketim değil!.. Yalnız birazcık şurası kanlanmış, kol ağzı... Bir de şurası, mendilin bulunduğu yer... cebimden dışarı sızmış... Fenya' dayken oturmuştum, o zaman dışarı bulaşmış olacak, diye açıkladı.

Piyotr İlyiç bu sözleri işitince kaşlarını çatı:

— Üstünüz başınız berbat olmuş, biriyle doğuştunuz herhalde...

Yıkanma başladı. Piyotr İlyiç sürahiye tutuyor, gereklikçe su döküyordu. Mitya aceleden ellerini rast gele sabunlamıştı. (Piyotr İlyiç sonradan ellerinin titrediğini hatırlayacaktı) Piyotr İlyiç hemen daha çok sabun sürmesini ve ellerini iyice ovmasını söyledi. O anda Mitya'ya sözünü geçirecek kadar bir üstünlük takınmıştı ve gittikçe de daha otoriter bir tavır alıyordu. Şunu da bu arada söyleyeyim ki, genç adam zaten öyle çekingenlerden değildi.

— Bakın, tırnaklarınızın altını yıkamamışsınız.. Haydi, şimdi yüzünüzü ovun bakayım, işte şurasını, şakaklarınızı, kulaklarınızın yanını da... Oraya sırtı

KARAMAZOV KARDEŞLER

351

nızda bu gömlekle mi gideceksiniz? Nereye gidiyorsunuz böyle? Bakın tüm kol kapaklarınız kan içinde. Mitya gömleğinin kol kapağını gözden geçirdi:

— Ha... Evet kan içindeymiş, dedi.

— Bari çamaşırınızı değiştirin...

Mitya gene aynı saf tavırla ve artık havluyla yüzünü ve ellerini sildikten sonra ceketini giyerek :

— Vaktim yok, dedi. Bakın ne yapacağım şimdi... iste, kolun şurasını kıvrıp şöylece içeri sokarım, kol da ceketin altından görünmez... Gördünüz mü?

— Şimdi söyleyin bakalım, nedir sizi bu hale getiren? Biriyle mi doğuştunuz, nedir? Hani o vakit meyhanede yaptığın gibi kavga mı ettin, gene o yüzbaşı ile mi tutuştunuz yoksa? Hani onu dövüp de oradan oraya sürüklediğiniz gün olduğu gibi...

Piyotr İlyiç, bunları hatırlayarak Mitya'yı suçlar gibi konuşuyordu:

— Birini daha mı dövdünüz? Yoksa öldürdünüz, mü?

Mitya:

— Saçma! diye mırıldandı.

— Nasıl saçma?

Mitya:

— Öyle şeyler söylemeyin! Sonra birden hafifçe güldü. Canım ihtiyar bir kadıncağızı, biraz önce tek başına meydanda dolaşan bir ihtiyar kadını ezdim...

— Ezdiniz mi? İhtiyar kadını mı ezdiniz? Mitya, Piyotr İlyiç'in yüzüne gülerek, sanki karşısındaki sağırmış gibi kulağına bağırdı:

— İhtiyar bir adamı ezdim...

— B... Allah kahretsin, önce ihtiyar bir kadın diyorsunuz, sonra ihtiyar adama çeviriyorsunuz... Birini mi öldürdünüz yoksa?

— Barıştık canım! Tutuştuk, sonra barıştık. Bir yerde döğüşmüştük. dostça ayrıldık sonra.

Budalanın352

birymiş... Beni bağışladı ama... Hele şimdi muhakkak bağışlamıştır...

Mit ya bunu söylerken gözünü kırpıyordu:

— Dirilse, tabii bağışlardı! dedi. Yalnız size birşey söyleyeyim... Bırakalım onu şimdi, canı cehenneme... Piyotr İlyiç işittiniz mi? Canı cehenneme, şimdi bunları konuşmayalım!..

Kesin bir tavır takınmıştı:

— Şu anda bundan söz etmek istemiyorum.

— Ben size şunu söylemek istiyordum. Ne diye durup dururken önünüze gelenle başınızı belâya sokarsınız?... Hani o yüzbaşı ile olduğu gibi doğuştunuz ya... Artık şimdi de kendinizi nereye atacağınızı bilemiyorsunuz, sizin bütün karakteriniz böyle iste. Üç düzine şampanyaymış. Bu kadarını nereye götüreceksiniz?..

— Bravo size... Şimdi tabancalarımı verir misiniz? Vallahi vaktim yok. Seninle de konuşmak isterdim canım, ama vaktim yok. Zaten artık konuşmak için ortada bir gereksinim kalmadı. İş isten geçti artık. Mitya birden: A... Paralar nerede? Nereye goymuştum onları?, diye bağırdı. Sonra ellerini ceplerine soktu, araştırmağa başladı.

— Masanın üzerine koymuştunuz... Kendiniz koydunuz ya! İşte orada duruyor, unuttunuz mu yoksa? Vallahi sizin gözünüzde para çöp gibi, su gibi bir şey. Alın tabancalarınızı, ne garip şey, saat altıda onları on rubleye rehin bıraktınız, şimdi ise elinizde belki bine yakın para var, belki de surda iki üç bin ruble vardır, değil mi?

Mitya, paraları pantolonunun yan cebine koyarak güldü:

— Her halde üç bin vardır...

— Onları böyle tutarsanız kaybedersiniz. Altın madeni mi buldunuz nedir?

Mitya avazı çıktığı kadar:

— Maden mi? Evet altın madenleri!.. diye bağırır

353

rak kahkahalarla gülmeğe başladı. Siz de altın madeni bulmak ister misiniz Perhotin? öyle bir isteğiniz varsa, burada bir hanım size hemencecik üç bin ruble verir! Yeter ki siz, gitmeye razı olun. Bana veri verdi işte. Altın madenlerini bu kadar seviyor... Hohlakova'yı tanıyor musunuz?

— Hayır tanışmıyoruz, ama adını işittim, şahsen de tanırım onu. Şimdi o gerçekten size üç bin ruble mi verdi? Durup dururken verdi ha?

Piyotr İlyiç, buna bir türlü inanamıyarak Mitya'nın yüzüne hayretle bakıyordu:

— İnanmıyorsanız yarın, güneş ufukta yükselir yükselmez, sonsuzluğa dek genç kalacak olan Febüs Tanrı'nın adını överek şanını etrafa yayarak göklerde yükseldi mi, hemen Hohlakova'ya gidin ve kendisine sorun bakalım, o üç bin rubleyi elime sıkıştıran o mu, değil mi? Doğrusunu öğrenmiş olursunuz...

— Aranızdaki ilişkilerin ne olduğunu bilmiyorum, ama madem böyle kesin konuşuyorsunuz, dernek vermiş... Siz de paracıklan avuçlarınıza aldınız mı, Sibiry'a'ya gideceğiniz yerde üç bini de har vurup, harman savuran. Hem gerçekten, şimdi nereye gidiyorsunuz Allah aşkına?

— Mokroye'ye...

— Mokroye'ye mi? Gecenin karanlığında yollara düşeceksiniz ha?

Mitya birden :

— Her şeyim vardı, şimdi bir şeyciğim yok!... diye söylendi.

— Nasıl bir şeyiniz yok? Bu binlikler varken bir Şeyiniz yok mu?...

— Ben binliklerden söz etmiyorum. Allah belâsını Dersin binliklerin! Kadınlardan söz ediyorum, kadınlardan...

II — F: 23354

KARAMAZOV KARDEŞLER

Hercaidir kadının huyu. Heran değişir, her an kusurlu... Bu konuda Ulis'le aynı şekilde düşünüyorum, dediği doğru...

— Sizi anlamıyorum!...

— Sashoş muyum yoksa?...

— Sarhoş değilsiniz ama, daha kötü durumdasınız.

— Benim ruhum sarhoş Piyotr İlyiç! Ruhum sarhoş... Hem yeter artık, yeter...

— Nedir o? Tabancanızı mı dolduruyorsunuz?

— Böldürüyorum ya!...

Mitya gerçekten tabancaların bulunduğu kutuyu ve içinde barut bulunan keseyi açmış, barutu dikkatle namluya dolduruyordu. Sonra bir mermi aldı ve onu şarjöre sokmadan önce iki parmağının arasında tutup, önündeki mumun alevine tuttu.

Piyotr İlyiç, davranışlarını merakla izliyerek, endişeyle :

— Neden mermiye bakıyorsunuz öyle? diye sordu.

— Hiç, hayalimden bazı şeyler geçiriyorum. Bak eğer bu mermiyi beynine sıkmayı aklına koysaydın, tabancayı doldururken, bu mermiye bakar mıydın, bakmaz mıydın?...

— Ne diye bakayım?

— Beynimin içine gireceğine göre ilginç de onun için; ne henem birşey olduğuna bir bakayım... Hoş bunların hepsi saçma ya! Aklımdan şöyle gelip geçen, saçma bir şey!...

Mitya mermiyi şarjöre sokup balmumlu tapayı sıkı:

— İşte bitti, dedi. Sevgili Piyotr İlyiç, bunlar saçma... Hep saçma... Ne kadar saçma olduğunu bir bilsen sen... Bana şimdi bir parçacık kâğıt versene!

— İşte kâğıt burada...

— Hayır öylesini değil, düz, temiz bir kâğıt olsunÜzerine yazı yazılan kâğıttan. Hah böyle...

355

Mitya bunu söyledikten sonra, masanın üzerinden mürekkep kalemini aldı, acele ile kâğıdın üzerine iki satır yazdı. Onu dörde katladı, sonra da yeleğinin cebine soktu. Tabancaları da kutuya koydu, küçük bir anahtarla kilitledi, ve eline aldı. Sonra Piyotr İlyiç'e uzun uzun bakarak dalgın bir tavırla gülümsedi:

— Haydi şimdi gidelim, dedi. Piyotr İlyiç endişe ile :

— Nereye gidelim? Hayır durun... Belki de gerçekten beyninize sıkmak istiyorsunuz o kurşunu...

— Mermi neymiş, saçma! Ben yaşamak istiyorum, ben yaşamı seviyorum! Bunu bil! Ben altın saçlı

Febüs'ü de, onun sıcak ışıklarını da seviyorum... Sevgili Piyotr İlyiç, söyle, sen aradan çekilebilir misin?

— Nasıl aradan çekilmek?

— Yani birine yol vermek. Çok sevdiğin bir varlıkla, nefret ettiğin bir varlığa yol vermek. Öyle ki, nefret ettiğin, sevdiğin bir varlık haline gelsin... İşte böylesine yol vermek! Sonra da onlara "Tanrı yardımcınız olsun, siz gidin, yanımdan geçip gidin, ben ise..."

— Siz ise?

— Artık yeter! gidelim.

Piyotr İlyiç ona bakıp duruyordu :

— Vallahi birine söyleyeceğim, sizi oraya bırakmasınlar diye. Şimdi niçin Mokroye'ye gidiyorsunuz san

Kİ?

— Orada bir kadın var, bir kadın... Senin için bu kadarı yeter, Piyotr İlyiç... Kes artık!

— Beni dinleyin, gerçi siz vahşî bir adamsınız ama, ne gariptir sizden her zaman hoslanmışımdır... Onun için, işte şimdi sizin adınıza korkuyorum...

— Teşekkür ederim kardeşim. Benim için vahşî diyorsun ha? Vahşiler, vahşiler!... Ben de hep aynı şeyi söyler dururum: Vahşiler!... Ha, bak Mişa geldi işte! Ben ise onu unutmuştum bile...356

İçeriye soluk soluğa elinde bozdurduğu bir deste para ile Mişa girdi ve raporunu vererek Pilotnikov'larda Herkesin harekete geçtiği şişeleri de çıkarıp getirdiklerini, balığı da, çayı da hazırladıklarını... yani her şeyin hemen yerine getirileceğini söyledi. Mitya, bir on rublelik çıkararak onu Piyotr İlyiç'e, sonra bir başka on rublelik daha alıp, onu da Mişa'ya fırlattı.

Piyotr İlyiç :

— Sakın ha!... diye bağırdı. Benim evimde öyle şey olmaz!... Hem zaten bu kötü birşey, şımarıklığa yol açar. Saklayın paralarınızı... tşte şuraya koyun; ne diye onları avuç avuç serpiyorsunuz öyle? Yarın ihtiyacınız olacak bunlara, gene de bana gelip on ruble isteyeceksiniz sonra. Neden hepsini yan cebinize koyuyorsunuz? Hay Allah, kaybedeceksiniz hepsini...

— Beni dinle sevgili kardeşim, gel Mokroye'ye birlikte gidelim, olmaz mı?

— Benim orada ne işim var?

— Dinle ister misin bir şişe açayım, yaşamının şerefine içelim! Ben içmek istiyorum, hem de en çok istediğim şey seninle içmektir. Seninle hiç içki içmedik değil mi?

— Peki içelim. Meyhanede içebiliriz. Oraya gidelim, zaten ben de oraya gidiyorum.

— Meyhanede içmeğe vakit yok. Ama Pilotnikov'ların dükkânında arka odada içebiliriz. Sana bir bilmece sorayım ister misin?...

— Sor.

Mitya, yeleğinden bir kâğıt çıkardı, onu açıp adama gösterdi. Kâğıtta belirli ve iri harflerle şöyle yazılıydı: Kendimi Ömrüm boyunca işlediklerim için cezalandırıyorum, tüm ömrümde yaptıklarımın hepsini ödüyorum. Piyotr İlyiç kâğıdı okuduktan sonra :

— Vallahi gidip birine söyleyeceğim, şimdi gidip söyleyeceğim! diye söylendi.

357

— Vakit bulamazsın kardeşim, haydi gel gidip içelim. Marş marş

Pilotnikov'ların dükkânı hemen hemen Piyotr İlyiç'in evinden bir ev ileride, sokağın köşesindeydi. Bir tüccar yeri olan, kentimizdeki en önemli bakkaliye mağazası buydu. Hem de oldukça güzel bir dükkândı. İçinde başkentteki bir mağazada bulunabilecek her çeşit bakkaliye vardı. Yelisseyev kardeşlerin şaraphane sinden çıkma şaraplar, meyveler, purolar, çay, şeker, kahve ve daha başka maddeler. Tezgâhın arkasında her zaman üç satıcı vardı, iki de ayak işlerine bakan çocuk oraya buraya koşuyorlardı.

Gerçi bizim bölge fakirleşmişti, mal mülk sahipleri hep başka yerlere göçetmişlerdi, ticaret yavaşlamıştı ama bakkal dükkânı eskisi gibi iyi işliyordu. Hattâ her yıl gittikçe daha çok gelişiordu. Bu malların alıcısı hiç tükenmiyordu. Mitya'yı dükkânda sabırsızlıkla bekliyorlardı. Çok iyi hatırlıyorlardı ki, üç dört hafta önce, Mitya şimdi olduğu gibi, bir seferde, temiz para olarak birkaç yüz rublelik çeşit çeşit mal, çeşit çeşit şarap almıştı. (Veresiye olarak tabîî ona güvenmedikleri için hiçbir şey vermezlerdi!..) Yine hatırlıyorlardı ki, o zaman da şimdi olduğu gibi ellerinde koca bir deste renk renk para vardı. Mitya onları har vurup harman savurmuş, pazarlık etmemiş, bütün bu yiyecekleri, şarapları, tüm o aldıklarını :ne yapacağını düşünmemiş, hattâ düşünmek bile istememişti.

Sonradan kent'te söylendiğine göre Dimitriy o vakit Graşenka ile birlikte Mtokroye'ye gittikten sonra, bir

gece ile, ondan sonraki gün içinde üç bin rubleyi'bir çırpıda harcamış, yaptığı bu alemde geriye beş parasız, elinde avucunda birşey kalmadan dönmüştü. O zaman tüm bir çingene kabilesini ayağa kaldırmıştı. Bu kabile o günlerde bizim buralarda konaklamıştı. Bunlar iki gün içinde sarhoş Dimitriy'in cebinden sayısız para Çekmi?, pek çok da pahalı şarap içmişlerdi. Mitya ile358

alay ederek anlattıklarına göre, kendisi Mokroye'de eli nasırlı köylülere şampanya içirerek sarhoş etmiş, köylü kızlarıyla kadınlarını da şekere, Strazburg çöreklerine boğmuştu. Bizde de özellikle meyhanede, Mitya'nın o zaman herkes içinde yaptığı açıklama ile alay etmişlerdi. (Yüzüne karşı tabii alay edemezlerdi, böyle birşey yapmak biraz tehlikeli olurdu) Ama gene söylendiğine göre Mitya bütün bu alem den sonra Gruşenka'dan hiçbir şey koparamamış, genç kadın ancak küçücük ayağını öptürmüş, başka hiç bir şeye izin vermemişti. Mitya ile Piyotr İlyiç dükkâna yaklaştıkları vakit, kapıda içi halıyla örtülü, ziller çingiraklar takılmış, atlan koşulu, heran yola çıkmağa hazır bir troyka ve Mitya'yı bekleyen arabacı Andrey'i gördüler. Dükkânda, Mitya gelinceye kadar bir sandığı mallarla doldurup düzenlemişlerdi bile. Sandığı kapayıp çivilemek, sonra da arabaya yerleştirmek için onun gelmesini bekliyorlardı. Piyotr İlyiç şaşırıp kaldı. Mitya'ya:

— Troyka'yı da nereden buldun? diye sordu.

— Sana gelirken Andrey'e rastlamış, doğru buraya, dükkâna gelmesini söylemiştim. Ne diye vakit kaybedeyim!... Geçen sefer Timofey'le gitmiştim. Ama Timofey bu sefer dut... dut... benden önce davranmış, gönlümün perisini tek başına alıp götürmüş. Andrey! Çok gecikmeyiz ya!...

Andrey, hemen :

— Bizden ancak bir saat önce varırlar. O kadar bile değil!... Bir saat önce yola koyulmuş olurlar! diye karşılık verdi. Timofey'i ben yolcu etmiştim. Nasıl gideceklerini biliyorum. Onların gidişi ile bizim gidişimiz aynı değil. Onlar bizim kadar hızlı gidemezler. Bir saat bile önce varamazlar.

Daha yaşlanmamış kızıl saçlı, kupkuru bir adam olan ve sırtında uzun bir gömlekle sol elinde kırbaç bulunan arabacı Andrey, heyecanla konuşmuştu:

359

— Bir saat önce bile varamazlar!... diye tekrarladı.

— Eğer yalnız bir saat geri kalırsak elli ruble bahşış var sana...

— Bir saat söz mü? Bana güvenebilirsiniz Dimitriy Fiyodoroviç. Eh... Yarım saat kadar önce varabilirler, ama bir saat nerede?

Mitya telâşla emirler veriyordu ama, konuşması bir garipti, tuhaf tuhaf kekeliye kekeliye, sırasız bir sürü emirler veriyordu. Bir söze başlıyor, sonunu hemen unutuyordu. Piyotr İlyiç işe karışıp ona yardım etmek zorunluluğunu duydu.

Mitya:

— Dört yüz rublelik olsun! Daha az olmaz! Dört yüz rublelik olsun, tıpkı o zamanki gibi, diye emrediyordu. Dört düzine şampanya, bir şişe daha az olmaz...

Piyotr İlyiç:

— Bu kadar çoğunu ne yapacaksın? Dur!... diye bağırdı. Bu sandık da ne? Ne var içinde bunun? Dört yüz rublelik malı buna mı doldurdunuz?

Uğraşıp didinen bakkal çırakları aşırı bir nezaketle ona birinci sandıkta ancak yarım düzine şampanya ile daha önce gerekli olacak şeylerin, mezelerin, şekerlerin, monpansiye ile buna benzer şeylerin bulunduğunu, ama asıl önemli maddelerin o zaman olduğu gibi özel bir şekilde yerleştirilip, özel bir arabayla, gene bir troykayla tam zamanında yetiştirileceğini anlattılar. Belki de Dimitriy Fiyodoroviç'ten ancak bir saat sonra oraya varacaktır. dediler.

Mitya heyecanla :

— Bir saatten fazla olmasın! Bir saatten fazla olmasın! Mümkün olduğu kadar çok monpansiye ile fondan koyun. Oradaki kızlar bunları çok severler! diye

| ısrar ediyordu. Piyotr İlyiç:

— Peki, varsın fondan da koysunlar. Ama dört dü360

KARAMAZOV KARDEŞLER

zine şampanyayı ne yapacaksın? Bir düzine yeter, dedi.

Neredeyse öfkelenecekti!...

Bakkalla pazarlık etmeğe başladı, hesabı istedi. Bir türlü sakinleşemiyordu. Bununla birlikte ancak hesaptan yüz ruble kadar indirebildi. Sonunda tüm olarak üç yüz rublelik mal gönderilmesi için anlaştılar. Ondan, daha fazla olmayacaktı. Piyotr İlyiç, birden akli başına gelerek:

— Hay Allah kahretsin!... diye bağırdı. Bana ne oluyor yani? Madem paraları bedavadan elde ettin, savur öyleyse!...

Mitya onu dükkânın arka tarafındaki odaya sürükledi:

— Gel bakalım, tutumlu adam! Gel bakalım buraya! Kızma canım, dedi. İşte, şimdi bize buraya bir şişe getirecekler, biz de biraz çöpleniriz. Eh... Piyotr İlyiç, gel oraya seninle birlikte gidelim. Seninle giderim çünkü sen iyi bir insansın. Senin gibileri severim.

Mitya çok kirli bir peçeteyle örtülü küçük masanın önündeki hasır iskemlenin üzerine oturmuştu. Piyotr İlyiç karşısına ilişti. Bir an sonra şampanya geldi. Beyler istridye isterler mi? diye teklif edildi. "Eh. iyi cins istridye, en son gelen partideki istridyelerden.. denildi. Piyotr İlyiç hemen hernen öfkeyle:

— İstridye istemez! dedi. Zaten ben istridye yemem, hem başka birşey istemez, diye homurdandı. Mitya:

— İstridye yemeğe vakit kalmadı. Zaten iştahımız da yok, dedi.

Birden heyecanlandı:

— Biliyor musun dostum! Ben hiçbir zaman bu düzensizliklerden hoşlanmamışımdır.

— Canım düzensizlikten kim hoşlanır? Üç düzine şampanya! Düşün bir kez! Mujiklere üç düzine şampanya, kim olsa bundan sarhoş olur.

KARAMAZOV KARDEŞLER

361

— Ben onu demek istemiyorum. Ben üstün bir düzenden söz ediyorum. İçimde düzen yok benim, madem öyle, Allah belâmi versin! diyorum. Tüm ömrüm düzensizlik içinde geçmiştir. Artık ona bir düzen vermeli. Söz oyunu yapıyorum, değil mi ha?

— Sayıklıyorsun, söz oyunu yapmıyorsun...

— Şan olsun dünyanın en yükseğine,

Şan olsun içimdeki Tanrı'ya!... Bu şiir bir vakitler içimden gelmişti, aslında şiir değil, bir göz yaşı damiasıdır. Bunu kendim uydurdum... Ama bunu o yüzbaşıyı sakalından tutup da sürüklediğim sırada uydurmuş değilim...

— Durup dururken ne diye ondan söz ediyorsun?

— Durup dururken neden ondan mı söz ediyorum? Saçma! Herşey günün birinde bitiyor, herşey eşit oluyor! Bir çizgi çiziliyor, sonunda da toplam yapıyor.

— Vallahi senin o tabancalarını hep gözümün önünde görür gibi oluyorum.

— Tabancalar da, saçma! Haydi iç de, gözlerine hayaller görünmesin! Ben yaşamı seviyorum. Aşırı denecek bir aşkla sevmişimdir onu. O kadar aşırı bir sevgi duymuşumdur ki hayata karşı... neredeyse adice bir sevgi... Ama yeter artık! Yaşamın şerefine yavrucuğum!... Seninle yaşamın şerefine içelim... Yaşamın şerefine kadeh kaldırmayı teklif ediyorum! Neden kendimden memnunum? Belki adiyim ama kendimden Memnunum işte... Adı olduğum için çok üzüntü duyuyorum, ama gene de kendimden memnunum. Tanrının yarattığı herşeyi kutsuyorum... Şu anda Tanrı'yi kutsamaya hazırım. Onun yarattıklarını da... Ama... Pis kokulu bir böceği yok etmek gerekir. Oraya buraya sürüne sürüne gidip te başkalarının yaşantısını zehir etlesin diye. Yaşamının şerefine içelim, sevgili kardeşim!... Yaşamaktan daha değerli ne olabilir? Hiçbir şey!... Yaşamın ve kraliçeler kraliçesi olan bir kadının Şerefine içelim...362

KARAMAZOV KARDEŞLER

363

— öyle olsun bakalım! Yaşamın şerefine, hattâ seîjin kraliçenin şerefine içelim...

Birer bardak içtiler. Mitya gerçi heyecan içindeydi ve herşeyi oraya buraya savuruyordu, ama gene de garip bir hüznün duyuyordu. Yalnız üzerine, karşı konulmaz, ağır bir sıkıntı çökmüştü.

— Mişa!... İçeriye giren senin Mişa'ydı değil mi? Mişa yavrucuğum gel buraya!... Şu bardaktakini iç bakalım, altın saçlı Febüs'ün, yarın ki Febüs'ün şerefine!.

Piyotr İlyiç asabî bir tavırla:

— Canım ne diye ona da veriyorsun!... dedi.

— Ne olursun izin ver, ne olursun!... Ben öyle istiyorum...

— Ay sen yokmusun?...

Mişa bardaktakini içti, eğilerek selâm verdi. Sonra koşa koşa gitti. Mitya :

— Sonradan beni daha çok hatırlar! dedi. Ben bir kadını seviyorum, bir kadını!... Kadın nedir? Dünya'nın kraliçesidir... Ama içimde bir hüznün var, bir hüznün Piyotr İlyiç... Hamlet'i hatırlar mısınız? içimde öyle bir hüznün, öyle bir hüznün var ki Horasiyo... Ah zavallı torik!... Belki de o torik benim işte. Evet gerçekten şu

anda ben İorik'im, sonra da bir kafatası olacağım...

Piyotr İlyiç dinliyor, susuyordu. Mitya da bir süre sustu. Sonra küçük kara gözlü güzel bir fino köpeğini farkederek birden dalgın dalgın bakkal çırağına :

— Köpeğiniz ne cinstir? diye sordu. Bakkal çırağı:

— Varvara Alekseyevna'nın, bizim ev sahibinin köpeğidir. Demin kendileri getirdiler. Sonra da burada unuttular onu. Geri götürmeli...

Mitya düşünceli bir tavırla :

— öyle bir köpek görmüştüm alayda... Yalnız onun arka ayağı kırık. Piyotr İlyiç söz gelmişken sana şey sormak istiyorum; sen hiç hayatında hırsızlık mi, etmedin mi?

— Bu ne biçim soru?

— Lâf olsun diye sordum işte. Bak ne diyorum; birinin cebinden başkasına ait olan bir şeyi çaldın mı? Devlet hazinesini soydun mu? demiyorum. Devleti herkes soyuyor, sen de soymuşsundur tabii...

— Sus be, Allah kahretsin!

— Ben yabancıya ait bir şeyden bahsediyorum. Yani birinin cebimden, para cüzdanından filân bir şey çaldın mı ha?

— Bir gün annemden yirmi köpek çalmıştım. O zaman dokuz yaşımdaydım. Masanın üzerinden almıştım parayı. Yavaşça almış avucumun içinde saklamıştım.

— Peki sonra ne oldu?

— Hiç! Hiç bir şey olmadı. Parayı üç gün sakladım, sonra utandım, gidip itiraf ettim, parayı da geri verdim.

— Peki sonra ne oldu?

— Tabii dayağı bastılar. Hem sen ne diye bunları soruyorsun? Yoksa sen de bir şey mi çaldın?...

Mitya kurnaz bir tavırla göz kırptı:

— Çaldım ya... Piyotr İlyiç, merakla:

— Ne çaldın?

— Annemden yirmi köpek çaldım. Dokuz yaşımdaydım. Üç gün sonra geri verdim...

Mitya bunu söyledikten sonra yerinden kalktı. Birden dükkânın kapısından içeri arabacı Andrey baktı:

— Dimitriy Fiyodoroviç acele etsek nasıl olur? diye seslendi.

Mitya birden harekete geçti:

— Herşey hazır mı? Gidelim! Son olarak birşey daha söyleyeceğim, hem... Andrey'e yola koyulurken bir bardak votka verin! Votkadan başka bir kadeh de konyak verin!... Şu kutuyu'(Tabanca kutusunu söylüyordu benim oturacağım yerin altına sokun. Elveda Piyotr İlyiç. Beni kötülükle anma!...

364

— Canım nasıl olsa yarın döneceksin değil mi?

— Evet... Ne olursa olsun döneceğim!... Bakkal çırağı ayağa fırladı:

— Hesabı, lütfen, şimdi öder misiniz? dedi.

— Ha, evet, hesap var ya! Tabii ödeyeceğim...

Mitya gene cebinden para destesini çıkardı, içinden renk renk üç kâğıt para çıkardı, tezgâhın üzerine attı ve aceleyle dükkândan çıktı. Herkes peşinden gitti, onu yerlere kadar eğilerek selâmlarla, temennilerle uğurladılar. Andrey, Jbiraz önce içtiği konyaktan hafifçe geçirdi, arabanın ön tarafına atlayıp oturdu. Ama Mitya tam oturacağı sırada, birden hiç beklemediği bir şey oldu; karşısında Fenya'yı gördü. Kadın soluk soluğa, koşa koşa geldi. Bağırarak ellerini önünde kavuşturdu ve Pat diye Mitya'nın ayaklarına kapandı:

— Beyefendiciğim, Dimitriy Fiyodoroviç, evlâdım, sakın hanımefendiye bir kötülük etmeyin!... Ben de size herşeyi anlattım!... O adama da yazık etmeyin. Zaten o hanımefendinin eski beyidir, yabancıdır! Şimdi Agrafena Aleksandrovna ile evlenecekmiş. Onun için Sibiry'a'dan dönmüş... Dimitriy Fiyodoroviç!... Beyefendiciğim... Bir başka insanın hayatına yazık etmeyin!...

Piyotr İlyiç kendi kendine:

— Vay, vay vay!... Bak hele! Eh şimdi kim bilir orada neler yapacaksınız? diye mırıldandı. Şimdi herşey anlaşılıyor. Nasıl anlaşılmasın...

Mitya'ya yüksek sesle :

— Dimitriy Fiyodoroviç, sen şimdi bana tabancaları versene erkekçe ver bana onları... işitiyor musun Dimitriy? diye bağırdı.

Mitya :

— Tabancaları mı? Dur yavrum!... Ben onları yolda fırlatıp atacağım, diye karşılık verdi. Fenya ayağa

kalk! önümde yatma öyle. Merak etme, artık bundan
KARAMAZOV KARDEŞLER

365

böyle Mitya kimseye zarar vermez!... O budala artık hiç kimseye kötülük etmeyecektir... Arabaya yerleştikten sonra :

— Hem bak, sana ne diyeceğim Fenya! diye bağırırdı. Biraz önce seni kırdım, onun için beni bağışla. Benim gibi adî bir adamı bağışla... Hoş bağışlamazsan da ziyanı yok! Çünkü artık benim için hepsi bir... Çek bakalım Andrey! Çabuk ol! Çek!...

Andrey dizginlere dokundu; arabanın çingırağı etrafı çınlatmağa başladı:

— Elveda Piyotr İlyiç!... Son göz yaşım senin olsun!...

Piyotr İlyiç arkasından: "Sarhoş değil, öyleyken neler saçmılıyor! diye düşündü.

Bir an Mitya'yı aldatacaklarını, ona kazık atacaklarını hissederek arabaya yüklenecek eşyaları nasıl hazırlıyacaklarını kontrol etmek için orada kalmayı düşündü. Sonra birden kendi kendine kızdı, tükürdü, bilardo oynamak için kendi meyhanesine gitti. Yolda giderken :

— Çok iyi çocuk ama, budala... diye mırıldanıyordu. O subayı Gruşenka'nın eski göz ağrısı nı işitmiştim. Eh, madem buraya gelmiş, o halde... Ah... o tabancalar yok mu?... Aman canım dadısı değilim ya, ne oluyor bana? Varsın yanında kalsın tabancalar! Hem zaten bir şey olmayacak. Bir ağız kavgası yaparlar, olur biter! İçerler, döğüşürler, döğüştükten sonra da barışırlar. Bunlar birşey yapacak adam mı? Neydi o aradan çekilirim, Kendimi cezalandırırım lâfları? Hiçbir şeycik olmayacak! Meyhanede sarhoş gibi hep bu lafları bağırarak bin defa söyledi. Ama şimdi sarhoş değil. "Ruhu sarhoşmuş! Öyle laflan basit adamlar sever. Ben lalası mıyım, neyim yani? Muhakkak biriyle döğüşmüştür. Suratı kan içindeydi, acaba kiminle döğüştü? Meyhanede öğrenirim. Mendili de kan içindeydi366

367

di... Hay Allah, hem de mendil bizim evde, yerde kaldı... Aman vız gelir bana!...

Meyhaneye müthiş bir can sıkıntısı içinde gitti ve hemen bir parti oyuna başladı. Oyun onu neşelendirdi. Bir başka parti daha oynadı. Sonra oyun arkadaşlarından biriyle konuşmağa başladı, ona Dimitriy Karamazov'un gene bir yerden para bulduğunu söyledi. Mitya'nın elinde üç bin ruble kadar paranın bulunduğunu kendi gözüyle gördüğünü ve onun gene Gruşenka ile Mokroye'ye âlem yapmağa gittiğini anlattı. Bu sözler onu dinleyenlerde beklenmedik bir hayret uyandırdı. Hepsı birden ve hiç gülmeden garip bir ciddilikle konuşmağa başlamışlardı. Hattâ oyunu bile yarıda bıraktılar.

— Üç bin mi? Allah, Allah... Nereden olacak üç bin rublesi?

Daha başka sorular sormağa başladılar. Piyotr İlyiç, Mitya'ya parayı Hohlakova'nın hediye ettiğini bildirince de onun bu sözlerini şüphe ile karşıladılar:

— Sakın ihtiyarı soymuş olmasın? öyle olamaz mı?...

— Üç bin bu!... İşin içinde muhakkak bir bit yeniği vardır.

— Babasını öldüreceğini söyleyerek atıp tutmuştu ya! Hepimiz burada isitmiştik... Hemde tam üç binden söz etmişti.

Piyotr İlyiç konuşulanları dinliyordu. Birden sorulan tüm sorulara soğuk bir tavırla ve iki üç sözle karşılık vermeğe başladı. Oraya gelirken, Mitya'nın yüzüyle ellerinin kan içinde olduğunu anlatmak istediği halde, bundan bir tek kelime olsun söz etmedi..

Üçüncü partiye başladılar. Mitya'yla ilgili konuşmalar yavaş yavaş sona erdi. Ama Piyotr İlyiç üçüncü partiyi bitirdikten sonra, daha fazla oynamak istemedi. İstakayı bıraktı ve akşam yemeğini yemeğe hazırlandığı halde, bundan vazgeçerek meyhaneden çıkıp git

ti.

Meydana vardığı vakit, şaşkınlıkla durakladı. Kendisine hayret ediyordu, çünkü o anda, içinde Fiyodor Pavloviç'in evine gitmek ve olup bitenleri öğrenmek isteğini duymuştu. Saçma... Saçma sapan olan bir şey yüzünden gidip yabancı bir adamın evinde herkesi uyandırarak rezalet koparmağa ne hakkım var? Allah kahretsin!... Lalası mıyım ben neyim?

Fena halde canı sıkılarak kendi evine doğru yürüdü. Birden Fenya'yı hatırladı, üzülererek: Hay Allah!...

Demin ona sorsaydım, herşeyi öğrenirdim..." diye düşündü. İlle onunla konuşmak için sabırsız bir istek duydu. Bu istek içinde öyle alevlenmişti ki, yarı yolda sert bir dönüş yaparak hemen Gruşenka'nın kira ile oturduğu Morozova'nın evine gitti. Yaklaştı, dış kapıyı çaldı. Gecenin sessizliğinde duyulan bu vuruşlar, birden aklını başına getirmiş gibi oldu. İçinde öfke uyandırdı. Üstelik kimse karşılık vermiyordu. Evde herkesuykuydu. Bu sefer gerçekten büyük bir üzüntü ile Hay Allah, rezalet çıkacak! diye düşündü, ama

çekilip gidecek yerde gene var gücü ile vurmağa devam etti. Gürültü tüm sokağa yayıldı, etrafı çın çın çınlatıyordu. Piyotr Ilyiç, vuruşların sesi etrafı çınlattıkça, her seferinde kendi kendine deli gibi: Ne olursa olsun duyuracağım, ne olursa olsun duyuracağım!... diye mırıldanıyor, dış kapıya indirdiği vuruşları gittikçe şiddetlendiriyordu...

VI

KENDİM GELİYORUM

Dimitriy Fiyodoroviç'e gelince, genç adam rüzgâr gibi gidiyordu. Mokroye'ye kadar yirmi verst'den biraz daha fazla mesafe vardı, ama Andrey'in troykası dört nala öyle gidiyordu ki, oraya bir saat, bir çeyrekte va368

rabilirdi. Arabanın hızlı gidişi birden Mitya'yı zindeleştirmiş gibiydi. Hava taze, biraz da soğuktu. Temiz göklerde iri yıldızlar parlıyordu. Bu, Alyoşa'nın toprağın üzerine kapanarak coşkun bir heyecanla onu sonsuzluğa dek seveceğine yemin ettiği geceydi. Hattâ belki de aynı saattir!

Gerçi Mitya'nın ruhunda bir karışıklık, büyük bir karışıklık vardı ve o anda, birçok şeyler ona müthiş üzüntü veriyordu... Ama tüm varlığı karşı konulmaz bir şekilde, kavuşmak için rüzgâr gibi gittiği, son bir kez daha yüzüne bakmak için acele ettiği kraliçesine doğru yönelmişti. Yalnız bir tek şey söylemek isterim: O anlarda içinde en küçük bir isyan uyanmıyordu. Belki de bu kıskanç adamın karşısına yeni çıkan o erkeğe karşı, yerden biter gibi ortaya çıkan o yeni rakibine, o Subaya karşı içinde en küçük bir kıskançlık bile duymadığını söylersem, bana inanmazlar...

Belki karşısına her hangi biri çıksaydı, hemen kıskançlık duyardı, hattâ belki de o korkunç ellerini gene kana bulardı. Ama o adama, Gruşenka'nın O ilk göz ağrısına karşı şimdi troykasmda uçup giderken öfkeli bir kıskançlık duymak şöyle dursun, en küçük bir düşmanlık bile beslemiyordu. Gerçi onu daha görmemişti bile ama Şimdi kesin olarak artık Gruşenka ile o adamın hakkı söz konusu olur. Onun ilk aşkı, beş yıldır unutmadığı aşkı söz konusu. Madem onu unutmadı, demek ki, bu beş yıl içinde hep onu sevdi. Hem ben durup dururken ne diye ortaya atıldım sanki? Bu işin içinde benim yerim var mı? Çekil Mitya!... Yol ver! Zaten artık ben neyim ki? Şimdi subay da olmasa, artık herşey bitmiştir. Hattâ o adam hiç ortaya çıkmamış olsaydı, gene de herşey artık sona ermiş olacaktı. İşte eğer o sırada düşünebilseydi, izlenimlerini "bu sözlerle açıklayabilirdi. Ama artık o sırada düşünemiyordu bile. Kararını, hiç düşünmeden, içinden gelen bir duyguyla, bir anda ve tüm sonuçlarını kabul ede

369

rek daha Fenyada iken, daha kadının ilk sözlerini iştir iştir vermişti.

Bununla birlikte verdiği bu karara rağmen, ruhunda bir bulanıklık, ona müthiş üzüntü veren bir karışıklık vardı. Verdiği karar bile onu sakinleştirmemişti. Geride pek çok şey kalmıştı, bunlar onu çok üzüyordu. Bazen bir hayret duyuyor gibiydi. Gerçi mürekkep kalemiyle kâğıda: Kendime ceza vereceğim, suçumun kefaletini ödiyeceğim diye yazmıştı ve o kâğıt, şimdi yanında, cebinde hazır duruyordu. Gerçi tabancası doluydu. Ertesi gün altın saçlı Febüs'ün ilk sıcak ışıklarını nasıl karşılayacağına karar vermişti, öyleyken gene de geride kalan, daha önce olup biten ve ona müthiş bir acı veren şeylerle hesabını kesmesine, yaptığını ödemesine imkân yoktu! Bunu derin bir üzüntüyle hissediyordu. Bu ümitsiz düşünce, ruhuna bir sülük gibi yapışıp kalmıştı.

Yolda, bir ara birden Andrey'i durdurmak, arabadan atlamak, doldurulmuş tabancayı çıkarmak ve gün doğmasını beklemeden herşeyi orada bitirivermek isteğini duydu. Ama bu an bir kıvılcım kadar kısa süreli oldu. Zaten troyka da mesafeyi yutarcasına uçup gidiyordu. Dimitriy, hedefine yaklaştıkça yalnız Gruşenka'yı, yalnız onu düşünmeğe başlıyor, bu düşünce, gittikçe daha büyük bir güçle tüm varlığını sarıyor, geri kalan bütün o korkunç hayalleri zihninden geriye itiyordu. Ah... Gruşenka'yı ne kadar görmek istiyordu! Hiç değilse göz ucuyla, hiç değilse uzaktan görebilseydi onu! Şimdi Gruşenka o adamla beraber. Eh ne yapalım? Gidip bakarım, onunla birlikte, o eski sevgiliyle birlikteyken ne halde? Onu bir göreyim, başka hiç birşev istemiyorum... diye düşünüyordu.

Kaderin karşısına çıkardığı ve yaşantısını böylesine değiştiren o kadına karşı içinde öyle bir sevgi, II — F: 24370

yepyeni ve o zamana kadar daha hiç duymadığı öylebir duygu, kendisi için de beklenmedik, böylesine duaya benzeyen tatlı bir şefkat duygusu uyanmıştı ki, neredeyse onun karşısında yok olmak isteğini duyuyordu. Birden garip bir coşkunluk içinde: Hem de yok edeceğim kendimi işte!... diye söylendi. Hemen hemen bir saattir dört nala gidiyorlardı. Mitya susuyordu. Andrey ise, gerçi konuşkan bir mujikti, ama o da sanki konuşmaktan korkuyormuş gibi bir tek söz etmemişti. Habire: 'sürüsünü, cılız ama çevik,

doru troykasını hızlandırıyor. Mitya birden büyük bir endişe içinde :

— Andrey!... diye seslendi. Ya uyuyorlarsa? O zaman ne olacak?...

Bu, bir anda aklına gelmişti. O zamana kadar öyle bir şeyi hatırlından bile geçirmemişti.

— Her halde yatmışlardır, Dimitriy Piyodoroviç,. öyle olmalı...

Mitya bir yeri ağrıyormuş gibi kaşlarını çattı: Gerçekten de... kendisi böyle rüzgâr gibi, içinde o duygularla gelecek... Onlar ise uyumuş olacaktı!... Belki Gruşenka da uyuyordu. Yanında da...

Birden içinde öfkeli bir duygu uyandı. Çıldırmış gibi:

— Dört nala sür Andrey!... Sür... Çabuk ol! diye* bağırdı.

Andrey biraz sustuktan sonra düşünceli bir tavırla:

— Belki de yatmamışlardır, diye söylendi. Timofey, bana, daha önce, orada birçoklarının toplandığını söylemişti...

— İstasyonda mı?...

— Hayır istasyonda değil, Plastunov'larda, yolcu' hanında. Sizin anlıyacağınız isteyen, orada gelir kalırYol geçen hanı gibidir.

371

Mitya bu beklenmedik haber karşısında birden büyük bir endişeye kapıldı:

— Biliyorum. Demek orada birçokları daha olacak öyle diyorsun ha? Onlar kalabalık sayılmaz ki!

Çok dediğin kimler? diye sordu..

— Ben ne bileyim? Timofey öyle diyordu. Hepsi beyefendiden insanlar. Kent'ten iki kişi gelmiş, ama kim olduklarını bilmiyorum. Yalnız Timofey söyledi; buradan iki bey, başka yerden iki bey daha gelmiş, ayrıca daha birkaç kişi gelecekti. Etraflıca sormadım, söylediklerine göre, kâğıt oynamağa başlamışlar...

— Kâğıt mı?

— Evet, onun için, eğer kâğıda oturdularsa, belki uyumuyorlardır. Öyle olmalı... Şimdi saat ancak on ikiye geliyor. Çok geç değil...

Mitya, gene sinirli sinirli:

— Sür Andrey sür!... diye bağırdı. Andrey bir süre sustuktan sonra gene :

— Size birşey sormak istiyorum beyefendi, diye söze başladı. Ama darıltacağım diye korkuyorum.

Danlmazsınız ya beyefendi?

— Ne istiyorsun?

— Demin Fedosya Markovna ayaklarınıza kapandı. Hanımına, bir de başka birine yazık etmeyin, diye yalvardı... İşte beyefendi ben sizi oraya götürüyorum... Bağışlayın beni beyefendi! Yani vicdanım elvermiyor... Belki söyleyeceğim budalaca birşey ama...

Mitya, birden onu arkadan omuzlarından kavradı. Deli gibi :

— Sen arabacı değil misin? Arabacı değil misin sen? diye bağırdı.

— Arabacıyım...

— öyleyse yol vermesini bilirsin. Ne yani? Arabacıysan artık hiç kimseye yol vermiyecek misin? Ezip geçerim... Ben ekliyorum. mu diyeceksin? Hayır arabacı, kimseyi ezme! İnsanlar ezilmemeli. insanların ha372

yatına zarar vermemeli... Eğer birinin yaşantısına zarar verdiysen... Kendini cezalandıracaksın... Ama herhangi bir zarar verdiysen... Ama eğer birini yok ettiysen... O zaman kefaretinin öde... git...

Bütün bunlar Mitya'nın ağızından tam anlamıyla kriz geçiren bir adamın ağızından dökülür gibi bir çırpıda dökülüvermişti. Andrey gerçi beyin, bu söylediklerine şaşmıştı ama, sözlerini destekledi:

— Doğru söylüyorsunuz beyefendi, Dimitriy Fiyodoroviç... Bu konuda haklısınız, insanları ezmemeli diyorsunuz ya, her hangi bir canlıya eziyet etmek de öyledir. Çünkü her canlı Tanrı'nın yaratığıdır.

Bakın, diyelim ki bir at, bakarsınız arabacının biri hayvanı boşuna tüketir, bizim arabacı milleti öyledir... Bir türlü kendisini alamaz bundan, boyuna sürer atı, ne der.san de... Boyuna zorlar hayvanı...

Mitya birden o hiç beklenmeyen kısa kısa kahkahaları ile güldü :

— Cehenneme mi? diye sözünü kesti.

Sonra Andrey'i şiddetle omuzlarından yakaladı:

— Andrey!... Temiz yürekli halk adamı! Söyle bakalım, Dimitriy Fiyodorovic Karamazov sence cehenneme mi gidecek, yoksa gitmeyecek mi?

— Bilmiyorum efendim... Hersey size bağlıdır, çünkü siz bizde... Bakın beyefendi, Tanrı'nın oğlu çarmıha gerilip de can verdikten sonra dirilmiş. Çarmıhtan iner inmez cehenneme gitmiş, orada çile dolduran tüm günah işlemiş insanları serbest bırakmış. O zaman cehennem sızlanmağa başlamış. Çünkü

artık günah işlemiş hiçbir insanın oraya gelmeyeceğini düşünüyormuş. Tanrı da cehenneme şöyle demiş: Sızlanma cehennem!... Çünkü bundan böyle sana birçok büyükler, devlet adamları, büyük hakimler ve zenginler gelecektir. Şimdi olduğu gibi ağzına kadar dopdolu olacaksın.. Tekrar geleceğim güne dek, böyle kalacaksın! Doğru söylüyorum, gerçekten öyle söylemiş...

373

— Halk efsanesi olacak! Çok güzel!... Soldaki atı kamçılasana Andrey!...

Andrey, soldaki atı kamçıladi :

— İşte beyefendi, cehennem o insanlar içindir. Siz ise tıpkı küçük bir çocuk gibisiniz. Biz sizi öyle sayarız... Gerçi çabuk öfkeye kapılırsınız ama, yüreğiniz teiniz olduğu için Tanrı sizi bağışlar...

— Peki ya sen? Sen beni bağışlar mısın Andrey?

— Ben sizi ne diye bağışlayacak mıyım? Siz bana birşey yapmadınız ki!...

— Hayır, herkesin yerine, herkesin yerine sen, tek başına, işte şimdi şurada, şu yol üstünde beni herkesin yerine bağışlar mısın? Söyle bana temiz yürekli halk adamı, söyle?...

— Ah beyefendi! öyle garip bir konuşmanız var ki, sizi oraya götürmek bile bana korku veriyor...

Ama Mitya, Andrey'in ne söylediğini iyice işitmedi. Kendinden geçmiş gibi dua ediyor, deli gibi içinden: Tanrım kanun dışı yaptığım tüm davranışlarla beni olduğum gibi kabul et, ama beni yargılama. Beni yargılamadan, bırak... Yargılama, çünkü ben kendimi yargılamış bulunuyorum. Beni yargılama! Çünkü seni seviyorum Tanrım! Biliyorum alçağın biriyim, ama seni seviyorum. Beni cehenneme de göndersen, orada da seveceğim seni! Oradan da hep yüz yıllar boyunca, sonsuzluğa dek seni sevdiğimi haykıracağım... Ama izin ver, sevgime doayım... Şimdi, şurada sevgime doayım, senin o sıcak ışınlarına yalnız beş saat kaldı... Çünkü ruhumun kraliçesini seviyorum ben. Seviyorum cnu! Sevmemezlilik edemiyorum, elimden gelmiyor. Beni olduğum gibi görüyorsun işte. Dört nala ona gidip, karşısında yerlere kapanacağım: Yanımdan geçip gittiğin için haklısın... Bağışla beni! Kurbanını unut ve hiçbir zaman üzüntü çekme, diyeceğim.

Andrey, kırbacıyla ilerisini işaret etti.

Gecenin karanlığında birden geniş bir yere dağılı374

miş küme küme yapıların koyu karaltısı göründü. Mokroye köyü iki bin nüfusluydu. Ama o saatte artık herkes uyuyordu ve karanlıkta ancak yer yer seyrek ışıklar kırışıyordu. Mitya, sayıklar gibi:

— Sür, Andrey sür! diye bağırdı. Gelen benim!

Andrey, köyün hemen girişinde ve sokağa bakan altı penceresi de ışıklı olan Plastunov'ların yolcu hanını kırbacıyla işaret ederek:

— Daha yatmamışlar! dedi. Mitya neşeyle :

— Uyumuyor! diye bağırdı. Çınlasın çingiraklar Andrey! Dört nala sür, çınlat etrafı! Her yanı çınlata, çınlata yaklaş oraya. Herkes bilsin kimin geldiğini! Gelen benim! Ben, ben geliyorum!

Mitya kendinden geçmiş gibi bağıırıyordu. Andrey yorgunluktan bitmiş olan üç atını dört nala kaldırdı ve gerçekten patır kütür kapının önündeki yüksek basamakların önüne geldi, soluk soluğa kalmış, buğusu tüten atlarını yavaşlattı. Mitya tam hancı artık yatmaya hazırlanırken kimin geldiğini merak ederek kapıya çıkıp baktığı sırada, arabadan atladı...

— Trifon Borisoviç, sen misin?

Hanın sahibi eğildi, dikkatle baktı, sonra hızla kapının önündeki merdivenden paldır küldür inerek, dalkavukça bir sevinçle konuşa doğru atıldı.

Bu, Trifon Borisoviç yüzü biraz şişmanca, etine dolgun, orta boylu, sağlam ve sert görünümlü bir köylüydü; özellikle Mokroye'deki köylülere karşı sert bir tavır takınırdı ama, herhangi bir yerde çıkarını hissettiği vakit, yüzüne çabucak tavrını değiştirip dalkavukça bir anlam vermesini bilirdi. Sırtında Rus giyimiyle, yakası yandan bir gömlek, üzerinde de uzun bir ceketle dolaşırdı. Epeyce parası vardı ama, hep hayalinden daha önemli bir rol oynamayı geçirirdi.

Köylülerin yarısı avucunun içindeydi, çevresinde herkes ona borçluydu. Çiftlik sahiplerinden toprak kira KARAMAZOV KARDEŞLER

375

lıyor, ya da satın alıyordu. Bu aldığı toprakları köylüler ona bir türlü kurtulamadıkları borçlara karşılık ola.rak bedava işliyorlardı. Kendisi duldu ve yetişkin dört kızı vardı. Hattâ biri kocasını kaybetmişti ve Trifon .Borisoviç'e torun olan iki küçük çocuğu ile birlikte onun yanında oturuyor, bir gündelikçi gibi ona çalışıyordu. Köylünün öbür kızı yıllarca çalışarak, .kendine iyice bir durum yaratmış bir memurla, bir kâtiple evliydi ve yolcu hanının odalarından birinin duvarında, aile fotoğraflarının arasında, minicik bir minyatür

gibi bir fotoğraf asılıydı. Bu onun devlet memuru olarak, üniforma ile ve omuzunda memur olduğunu belli eden apoletlerle çekilmiş bir fotoğrafıydı. İki küçük kız, büyük yortularda üzerlerine modaya uygun olarak dikilmiş, arkadan bele sımsıkı oturmuş, kuyrukları bir arşın uzunluğunda mavi ya da yeşil elbiseler giyer, misafirliğe giderlerdi. Ama ertesi günü her gün olduğu gibi, daha güneş doğarken yataklarından kalkıp ilerinde kavaktan yapılmış süpürgelerle ortalığı süpürür, bulaşık suyunu döker, müşterilerden arda kalan çöpleri temizlerdi.

Trifon Borisoviç kazandığı binliklere rağmen, âlem yapan bir müşterisinden para sızdırmağa bayılırdı. Daha bir ay bile olmamıştı, bir gece Dimitriy Fiyodoroviç, Gruşenka ile içki içtiği sırada ondan iki yüz, hattâ belki de üç yüz ruble koparmıştı. Bunu hatırlayarak daha Mitya'nın hanın kapısına arabayla geldiği anda onun gene kendisine yem olacağını sezer sezmez ileri atılmış, genç adamı sevinçle karşılamıştı: — Sevgili Dimitriy Ryodoroviç, sonunda size kavuştuk öyle mi?... Mitya: — Dur, Trifon Borisoviç! diye söze başladı. Herşeyden önce bana en önemli şeyi söyle, nerede? Nerede o? Hancı hemen kimden söz ettiğini anlayarak keskin bir bakışla Mitya'nın yüzüne dikkatle baktı:376

— Agra ena Aleksandrovna mı? diye sordu? Evet burada, o da burada kalıyor...
— Kiminle? Kiminle?...
— Başka yerden gelen bazı konuklarla efendim... Biri memur, konuşmasına bakılırsa Polonyalı olacak... Hanımı aldirmek için buradan araba göndermişti. Öbürü de onun arkadaşı, ya da yol üstü tanıştığı biri, kimbilir kimdir? Sivil giyinmişler...
— Peki âlem mi yapıyorlar? Zengin mi bu adamlar?...
— Ne âlemi? Bunlar öyle büyük adam değil, Dimitriy Fiyodoroviç...
— Büyük değil ha? Peki ya ötekiler?
— Ötekiler kent'ten geldiler, efendiden iki kişi... Çornaya'dan dönerken uğradılar bize, sonra da burada, kaldılar. Biri çok genç. Herhalde bay Miusov'un akrabası olacak. Yalnız adını unuttum... Öbürünü ise siz de tanıyorsunuz. Çiftlik sahibi Maksimov. Dua etmek için sizin manastıra gitmişmiş. Bay Miusov'un o genç akrabası ile yolculuk ediyormuş...
— Hepsi bu kadar mı?
— Bu kadar...
— Dur! Trifon Borisoviç, konuşma! Şimdi bana yalnız asıl önemli olanı söyle: Gruşenka ne yapıyor?' Nasıldır?
— İşte. demin buraya geldi, şimdi de onlarla oturuyor...
— Neşeli mi? Gülüyor mu?
— Hayır. Görünüşe bakılırsa pek gülmüyor... Hattâ iyice somurtmuş. Demin genç adamın saçlarını taradı...
— O Polonyalı subayın saçlarını mı?
— Yok canım? Ne genci? Hem o adam subay filân değil. Hayır beyefendi! Onun saçlarını değil. Miusov'un yeğeninin, o delikanlının saçlarını tarıyordu... Hay Al! lah! Adı neydi? Unuttum işte...

377

— Kalganov mu?
— Tamam... tamam! Kalganov...
— İyi öyleyse, ne yapacağıma kendim karar veririm. İskambil oynuyorlar mı?
— Demin oynadılar, ama şimdi bıraktılar oynamayı. Çay içtiler. Polonyalı memur likör istedi.
— Dur, Trifon Borisoviç. dur canım, şimdi kararımı vereceğim. Yalnız sen bana en önemlisini söyle, içerde çingene yok mu?
— Şimdi çingeneler pek ortalıkta dolaşmıyorlar Dimitriy Fiyodoroviç.. Hükümet kovdurdu hepsini. Ama Rojdestvenskaya'da yahudiler var, senbal ve keman çalıyorlar. İstiyorsanız şimdi onları çağırabilirim. Hemen gelirler.
Mitya :
— Çağırt ya! Muhakkak çağır! diye bağırdı. Kızları da uyandırabilirsin. Hani geçen sefer olduğu gibi. özellikle Maria'yı, Stefanida'yı da, Arina'yı da uyandır... Koro için sana iki yüz ruble var!
— Canım siz bu parayı verdikten sonra, ben koca. köyü ayağa kaldırırm! Hattâ şu anda hepsi yatmış, zıbarmış olsalar bile. Sanki bizim köylüler'sizin bu gösterdiğiniz ilgiye lâyık mıdırılar sevgili Dimitriy Fiyodoroviç? Kızlar bile bunlara değer mi? Öyle âdi, kaba varlıklara bu kadar para verilir mi? Puro içmek kim, bizim köylü kim? Oysa sen onlara purolar verdin. Ama bizim köylü pis kokar... keratalar.. Köylü kızlarımızın <da hepsi bitli. Hem canım sen emret, ben senin için kendi kızlarımı da bedavadan ayağa

kaldırırım! Değil öyle bir paraya! Biraz önce yattılar. Arkalarına bir tekme! Onları kaldırır, senin için şarkı söyletirim. Oysa siz o zaman mujiklere bile şampanya icirdiniz! ahh!...
Trifon Borisoviç mahsus Mitya'ya açıyormuş gibi davranıyordu. Kendisi daha o zaman gizlice yarım düşampanya saklamış, masanın altından da yere dü378

şen bir yüz rubleliği kaldırıp avucuna sıkıştırmıştı. Sonradan para öyle avucunda kalmıştı.
— Trifon Borisoviç, o vakit burada bir binlik değil, kaç binlik ezdim! Hatırlıyor musun?
— Hatırlıyorum, hatırlıyorum canım! Sizi nasıl hatırlamam. Galiba üç bin ruble kadar bırakmıştınız bizde?...
— Şimdi de aynı düşünce ile geldim, bak, görüyor musun?
Cebinden bir deste kâğıt para çıkarıp onu hancının tâ burnuna doğru tuttu :
— Şimdi aklını başına topla ve beni dinle: Bir saat sonra buraya şarap, meze, börek ve karamela gelecek. Hepsini hemen oraya, yukarıya gönderirsin. Andrey'in arabasında duran bu sandık var ya, onu da hemen yukarı! Sandığı açıp şampanya ikram et... Ha, en önemlisi kızları, kızları unutma. Hem de Maria muhakkak gelsin...

Arabaya doğru döndü, oturduğu yerin altından içerde tabancaları bulunan kutuyu çekip aldı.
— Al hesabını Andrey! İşte, troyka için sana on beş ruble, bu da votka ve bana hemen hizmete hazır olduğun için. Ayrıca bana karşı sevgi gösterdiğin için de elli ruble... Dimitriy Karamazov'un bir beyefendi olduğunu unutmayacaksın!...

Andrey kararsızlık içinde :

— Korkuyorum beyefendi... dedi. Bahşış olarak beş ruble alırım, ama daha fazlasını kabul etmem.
Trifon Borisoviç bana tanık olsun. Artık benim bu budalaca sözlerim için kusura bakmayın...

Mitya, onu tepeden tırnağa süzdü :

— Neden korkuyorsun? Eh madem öyle, peki, Pe~ ki öyle olsun! diye bağırarak beş rubleyi ona doğru iv~ latti. Şimdi beni yavaşça oraya kadar götür Trifon Borisoviç. önce hepsini şöyle bir kendi gözümle
KARAMAZOV KARDEŞLER

379

ama öyle ki, onlar beni görmesinler. Neredeler şimdi? Mavi odada mı oturuyorlar?

Trifon Borisoviç ürkek bir tavırla Mitya'ya baktı. Ama gene de hemen uysal bir tavırla isteğini yerine getirdi. Onu sessizce sofaya götürdü. Sonra onu orada bırakıp kendisi büyük birinci odaya, konukların oturdukları odanın yanındaki odaya girdi. Oradaki şamdanı dışarı çıkardı. Sonra Mitya'yı yavaşça o odaya soktu, onu köşeye doğru götürdü, orada bıraktı. Mitya, karanlıkta, burada kendisi görünmeden komşu odada olup bitenleri rahatça görebilirdi. Ama Mitya içerisini uzun bir süre seyretmedi, daha doğrusu seyredemedi: Onu görmüştü, görür görmez de kalbi hızlı hızlı çarpmaya, gözleri bulanmaya başlamıştı.

Gruşenka masanın önünde bir koltukta yan olarak oturuyordu. Yanında, divanın üzerinde, çok yakışıklı ve daha çok genç olan Kalganov oturuyordu. Gruşenka, onun elini tutmuş, gülüyor gibiydi. O da Gruşenka'ya bakarak, üzülmüş gibi, yüksek sesle masanın öbür tarafında Gruşenka'nın karşısında oturan Maksimov'a bir şeyler söyleyip duruyordu. Maksimov da birşeye kahkahalarla gülüyordu.

O adam divanda oturuyordu. Divanın yanında, duvarın dibinde iskemlede oturan bir başka yabancı vardı. Divandaki yayılmış, pipo tellendiriyordu. Mitya'Sm zihninden şişman, geniş yüzlü bir adam, herhalde boyu da pek uzun değil, bir şeye kızmış gibi görünüyordu öiye bir düşünce geçti. Adamın arkadaşı olan yabancı ise aksine Mitya'ya nedense çok uzun boylu görünüyordu. Ama bundan başka hiçbir şey göremedi. Artık soluk bile alamıyor gibiydi. Bir dakika olsun duramadı. Sandığı komidinin üzerine koydu. Vücudu buz gibi olbir halde, içi titriyerek dosdoğru mavi odaya, orabulunanlara doğru yürüdü. önce Gruşenka onu gördü, korkuyla : — Ayyy! diye bağırdı...380

VII

ESKİSİ VE ASIL HAK SAHİBİ

Mitya hızlı ve uzun adımlarıyla masanın ta yakınına gitti. Hemen hemen bağırır gibi, ama her sözde kekeliyerek:

— Beyler... diye başladı. Ben... ben birşey yapmam! Korkmayın! Ben bir şey yapmam, bir şey yapmam...

Hızlı bir hareketle oturduğu koltukta birden Kalganov'a doğru dönen ve onun koluna sımsıkı yapışmış olan Gruşenka'ya :

— Ben... ben de yolcuyum. Ben sabaha dek... beyler yoldan geçen bir yolcunun sabaha dek. sizinle birlikte burada kalmasına izin verir misiniz? dedi. Son olarak, bu odada yalnız sabaha kadar kalabilir miyim?

Sözünü, divanda, ağzında pipoyla oturan, şişman kısa boylu adama doğru dönerek bitirmişti, öbürü ciddi bir tavırla pipoyu ağzından çıkardı, sert sert:

— Bayım, biz burada özel olarak toplanmışız. Bu handa başka daireler de vardır...

Birden Kalganov söze karıştı :

— A... siz miydiniz Dimitriy Fiyedoroviç? Canım neden çekmiyorsunuz? Buyurun yanıma oturun, merhaba !...

Mitya, sevinçle birdenbire :

— Merhaba sevgili ve... çok değerli arkadaşım? Ben daima size karşı büyük bir saygı duymuşumdur, dedi ve hemen masanın üzerinden ona elini uzattı.

Kalganov güldü:

— Ay, amma da kuvvetli sıktınız elimi! Az kalsın parmaklarım ı kırıyordunuz!

Gruşenka çekingen bir tavırla gülümsiyerek, neşeyle :

KARAMAZOV KARDEŞLER

381

— Zaten o her zaman böyle el sıkar, her zaman öyle yapar! dedi.

Herhalde birden Mitya'nın rezalet çıkarmıyacağı anlaşılmıştı. Ama gene de büyük bir merak ve endişeyle, dikkatle yüzüne bakıyordu. Mitya'da onu çok şaşırtan bir şey vardı. Zaten onun böyle bir anda içeriye gireceğini, böyle sözler söyleyeceğini aklından bile geçirmemişti...

Sol taraftan çiftlik sahibi Maksimov'un nazik bir tavırla söze, karıştığı duyuldu :

— Merhaba efendim, diye söze karıştı.

— Merhaba! Siz de mi buradasınız? Burada olduğunuza ne kadar sevindim! Baylar, baylar ben...

Gene pipolu Polonyalı'ya doğru dönmüştü. Belliydi ki, burada onu, en önemli kişi sayıyordu.

— Rüzgâr gibi geliyordum... Son günümü, son saatimi bu odada, evet tam bu odada... kraliçeme... bakmış olduğum bu odada geçirmek istiyordum! özür dilerim Pane!

Kendinden geçmiş gibi bağırıyordu bunu :

— Rüzgâr gibi geliyordum. Kendi kendime yemin etmiştim... Ah, korkmayın, bu benim son gecem! İçelim Pane! Bu dünyanın şerefine! Şimdi şarap getirecekler... Bakın neler getirdim...

Birden nedense o para destesini çıkardı:

— İzin ver Pane! Ben müzik, patırtı, gürültü, geçen sefer ne olmuşsa, onları istiyorum... Ama kurt, kimseye gerekli olmayan kurt toprağın üzerinden sürüne sürüne geçip gidecektir ve artık ordan yok olacaktır! Mutlu olduğum tek günü, son gecemde, burada kutlayacağım!

Neredeyse boğuluyordu, daha birçok, birçok şeyler söylemek istiyordu ama ağzından seslerden, garip bağırışlardan başka bir şey çıkmıyordu. Polonyalı bay hiç kımıldamadan Mitya'ya, Mitya'nın para destesine, Gruşenka'ya bakıyordu. Belliydi ki, şaşkınlık içindeydi.382

— Eğer kraliçem emir buyurursa... diye söze başlayacak oldu...

Gruşenka birden sözünü kesti:

— Canım, neden kraliçem diyorsunuz, yani kraliçem mi demek istiyorsunuz nedir? dedi. Nasıl konuştuğumuzu işittikçe gülesim geliyor. Otur Mitya, hem ne söylüyorsun sen? Beni korkutma rica ederim! Korkutmayacaksm değil mi? Korkutmayacaksın değil mi? Korkutmazsan, geldiğine sevineceğim... Mitya, birden ellerini yukarı kaldırdı:

— Ben mi, ben mi korkutacağım seni? diye bağırdı. Ah, buyurun geçin yanımdan, geçip gidebilirsiniz, size engel olmam!

Sonra herkes için, hem de tabii kendisi için hiç beklenmiyen bir şey yaptı, birden kendini iskemlenin üzerine attı, başını öbür duvara doğru çevirdi, iki eliyle iskemlenin arkalığını, ona sarılıyor gibi sınıksı kavradı, sel gibi gözyaşları dökerek ağlamaya başladı...

Gruşenka darılır gibi:

— Bak işte! Bak işte!... Ne adamsın sen! diye bağırdı. İşte bana da geldiği vakit hep böyle olurdu. Birden konuşmaya başladılar, ama anlattıklarından hiç, hiç bir şey anlamazdım. Bir gün, tıpkı şimdi olduğu gibi ağlamaya başladı. Gene aynı şeyi yapıyor... Ne ayıp! Neden ağlıyorsun canım?...

Sonra birden anlamlı anlamlı ve her sözün üzerinde sinirli sinirli durarak :

— Bari ağlanacak bir şey olsaydı! dedi.

Mitya, birden oturduğu iskemlede ona doğru döndü:

— Ben... ağlamıyorum... Bak! Merhaba! diye gülmeğe başladı.

Ama her zaman yaptığı gibi, duygusuz, kesik kesik kahkahalar atarak değil, bir tuhaf uzun uzun, sinirli sinirli ve bütün vücudunu sarsan kahkahalarla gülüyordu. Gruşenka gene sakinleştiirmeğe çalıştı:

383

— Bak işte gene... canım neşelensene, neşelensene! diye yalvarıyordu. Geldiğine çok sevindim, çok sevindim, Mitya. İhtiyor musun? Çok çok sevindim.

Sonra aslında bunu divanda oturana söylediği halde, herkese bildiriymiş gibi emreden bir tavırla :

— Onun bizimle birlikte oturmasını istiyorum, dedi. İhtiyorum! İhtiyorum! Eğer o buradan giderse ben de giderim, işte bu kadar!...

Bunu birden gözleri kıvılcımlanarak söylemişti. Polonyalı nazik bir tavırla Gruşenka'nın elini öptü:

— Kraliçemin isteği benim için kanundur! Sonra nazik bir tavırla Mitya'ya doğru döndü :

— Beyefendinin bizim gruba katılmasını rica ederim...

Mitya gene söylev vereceği belli olan bir tavırla ayağa fırladı. Ama uzun bir söylev verecek yerde, dudaklarından bambaşka bir söz döküldü. Birden konuşmasını yanda bıraktı:

— Yani barışmanın şerefine içelim Pane! diye kestirip attı...

Herkes güldü. Gruşenka sinirli sinirli:

— Hay Allah! Ben de gene uzun uzun konuşmak istiyor sanmıştım, dedi.

İsrarla :

— Bak ihtiyor musun Mitya, sakın bir daha fırlama öyle! diye ekledi. Şampanya getirmene gelince, bunu çok iyi ettin. Şampanyayı ben içeceğim. Likörden nefret ediyorum. Geldiğine de çok iyi ettin. Çok sıkılıyordum... Gene eğlenmiye geldin değil mi? Yalnız paralarını cebine soksana! Bu kadar parayı nereden buldun?...

Ellerinin arasında herkesin ve özellikle Polonyalı adamların farkettileri kâğıt paralan hâlâ buruşturmuş olarak tutan Mitya onları aceleyle ve utangaç bir tavırla tekrar cebine soktu. Kıpırmızı olmuştu. Tam o sırada hancı üzerinde açılmış bir şişe şampanyayla384

kadehleri bulunan bir tepsile içeri girdi. Mitya hemen şişeyi Kaptı, ama o kadar şaşırmıştı ki, onu ne yapacağını bilemedi Sonunda şişeyi elinden Kalganov aldı ve Mitya'nın yerine kadehleri doldurdu.

Mitya böyle resmî bir tavırla barışma şerefine içki içmeye davet ettiği Polonyalı ile kadeh tokuşturmayı unutarak, hancıya :

— Canım, bir sise daha. bir şişe daha getir! diye. bağırdı ve birden kimseyi teklemeyen kadehini tek başına sonuna kadar içti...

Bütün yüzü birden değişmişti. Yüzünde içeriye girdiği andaki, o ciddî, o dramatik anlamın yerine çocuksu bir anlam belirmişti. Sanki tüm varlığıyla uysallaşmış. herşeye boyun eğmişti. Herkese ürkek ürkek ve sevinçli bir tavırla bakıyor, sık sık, sinirli sinirli, kısa kısa kahkahalar atıyor ve kabahat işlemiş ama sene de okşanan, gene sokaktan içeriye alman zavallı bir köpek gibi minnet dolu bakışlarla bakıyordu.

Sanki herşeyi unutmıştı. Herkesi dudaklarında çocuksu bir gülümseyişle hayran hayran seyrediyordu.

Gruşenka'ya bakarken durmadan gülüyordu. İskemlesini de koltuğunun ta yanına getirmişti. Belli etmeden her iki Polonyalıyı da incelemişti. Gerçi daha ne biçim insanlar olduklarını az anlıyordu ama...

Divanın üzerinde oturan Polonyalı onu, duruşu, Polonya söyleyişi ve en önemlisi piposu ile şaşırtmıştı. Eh!... Bunda ne var yani? Pekâlâ ediyor iste, pipo içiyorsa iyi ediyor! diye düşünüyordu. Biraz yağlanmış ve artık hemen hemen kırk yaşlarında olduğunu belli eden yüzü, o küçücük burnu ve burnunun altında görünen incecik... küstah bir anlam taşıyan bıyıkları, Mitya'nın zihninde henüz hiçbir soru uyandırmıyordu.

Hattâ Polonya'lının Sibiryâ'da yapılmış ve budalaca bir şekilde şakaklarının üzerinde, öne doğru taranıp yapıştırılmış saçlarıyla o kötü perukası bile onu pek şaşırtmamıştı.

385

Memnun memnun bakmağa devam ederek: Eh madem perukası var, demek öyle gerekiyor!" diye düşünüyordu...

Duvarın dibinde konuşulanları küçümserce, hiç ses çıkarmadan dinleyerek oturan ve bütün gruba küstah bir tavırla, sanki meydan okuyormuş gibi bakan Polonyalı ise. divandakine, göze çarpacak kadar aykırı olan uzun boyu ile şaşırtmıştı.

Zihninden: "Ayağa kalkarsa herhalde on bir verşok kadar olur, diye bir düşünce geçti. Aynı anda o uzun boylu Polonyalının herhalde divanda oturanın dostu, can yoldaşı, aynı zamanda bir çeşit muhafızıolduğunu ve pipolu küçük Polonyalı'nın tabîi, o uzun boyluya kumanda ettiğini düşündü. Ama bütün bunlar Mitya'ya çok güzel ve hoş karşılanmayacak yönü olmayan şeyler olarak görünüyordu. Zavallı köpeğin içinde tüm rekabet duyguları sönmüştü.

Gruşenka'nın halinden ve söylediği birkaç sözdeki O bilmececi anlamdan hiçbir şey anlamamıştı. Yalnız içi

titreyerek onun kendisine karşı şefkatli davrandığını, onu "bağışladığını ve yanına oturttuğunu düşünüyordu. Genç kadının kadehten şarap içmesine hayran hayran, kendinden geçmiş gibi bakıyordu. Gruptaki sessizlik birden onu şaşırttı, herkese birşeyler bekleyen gözlerle bakmağa başladı. Gülen bakışı sanki: Peki şimdi ne diye oturuyoruz? Neden birşeyler yapmağa başlamıyorsunuz beyler?" diyor gibiydi. Kalganov onun bu düşüncesini anlamış gibi, Maksimov'u işaret ederek birden: — Bu var ya, hep yalan söyler, dedi. Demin hepimiz burada ona gülüyorduk, diye söze başladı... Mitya Kalganov'a baktı, sonra gözlerini hemen Maksimov'a doğru çevirdi. Sanki bir şeye çok sevinmiş gibi kesik kesik kahkahalarla gülerak :

II — F: 25386

— Yalan mı söylüyor? diye sordu. Ha!... Ha!... Ha!...

— Evet, bakın ne diyor, iddia ediyor ki! Bizim tüm süvarimiz 1820 yıllarında hep Polonya'lı kadınlarla evlenmişler. Ama bu çok saçma bir şey, öyle değil mi?...

Mitya :

— Polonyalı kadınlarla mı? diye tekrarladi. Artık kesin olarak hayranlık duyuyordu. Kalganov Mitya ile Gruşenka arasındaki ilişkileri çok iyi biliyordu. Polonyalının durumunu da seziyordu, ama bütün bunlar onu o kadar ilgilendirmiyordu, hattâ belki de hiç ilgilendirmiyordu. Onun en çok ilgi duyduğu Maksimov'du.

Buraya Maksimov'la bir rastlantı olarak uğramıştı. Polonyalılarla da yolcu hanında ömründe ilk kez karşılaşmıştı. Gruşenka'yı ise daha önceden de tanıyordu. Hattâ bir kez biriyle evine bile gitmişti. O vakit genç kadın Kalganov'dan hoşlanmamıştı. Ama burada ona çok, çok tatlı bir tavırla bakıyordu. Hattâ Mitya gelmeden önce onu okşamıştı. Ama o garip bir şekilde bu okşamalara duygusuz kalmıştı. Kalganov gençti, yirmi yaşlarından fazla değildi, çok şık giyinmişti, sevimli küçük beyaz bir yüzü ve gür kumral saçları vardı. Ama o beyaz küçük yüzde, bazen yaşına göre olmayan derin anlamlı, zeki bakışlı, açık mavi ve çok güzel olan gözleri dikkati çekiyordu; oysa bazen gerçekten çocuk gibi bakıyor, çocuk gibi konuşuyordu. Bunu kendisi de farkeder, ama bundan hiç te utanç duymazdı. Zaten her bakımdan özelliği olan bir gençti. Hattâ şımarıktı. Bununla birlikte başkalarına karşı her zaman yumuşak bir tavır takınırdı. Yalnız arada bir yüzünde donuk, inatçı bir anlam belirliyordu. insana dik dik bakıyor, söylenenleri dinliyor, ama bu arada kendi kendine içinden ısrarla bir şeyler kuruyor

387

du. Bazen gevşek ve tembel duruyor, bazen hiç olmayacak basit bir olaydan ötürü heyecana kapılıyordu. Sözlerini tembel tembel uzatarak, ama hiç te züppece olmayan, aksine çok tabii bir tavırla :

— Düşünün bir kez, bu adamı dört gündür nereye gidersem oraya götürüyorum, diye devam etti. Hatırlıyor musunuz, ağabeyiniz onu arabadan itmiş, o da yere düşmüştü. İşte o günden beri hep yanımda! daha o vakit, o zamanki davranışıyla beni ilgilendirmişti. Bunun üzerine onu alıp köye götürmüştüm. Gelgelelim, şimdi yalan söylüyor. O kadar ki, insanı mahcup ediyor. Bu yüzden şimdi onu geri götürüyorum... Pipolu Polonyalı Maksimov'a : — Beyefendi Polonyalı bir kadını ömründe görmemiştir, öyle bir şey olamaz! dedi. Pipolu Polonyalı, Rusça'yı oldukça iyi konuşuyordu. Hiç olmazsa görüldüğünden çok daha iyi biliyordu Rusça'yı. Ama konuşurken rusça sözleri mahsus bozup onları Polonya diline uyduruyordu. Maksimov kesik kesik gülerak :

— Canım ben bile Polonyalı bir hanımla evliydim, diye karşılık verdi.

Kalganov söze karıştı:

— Ama siz süvari misiniz? Demin o sözü. subaylar için söylemişsiniz... Siz, süvari misiniz sanki?

Mitya konuşmaları dikkatle dinliyor, soran bakışlarını konuşanların üzerinde gezdiriyor, sanki Allah bilir neler işitecekmiş gibi sırayla her birine bakıyordu.

Maksimov ona doğru döndü :

— Hayır, bakın anlatayım efendim, dedi. Ben şunu söylemek istedim, o Polonyalı küçük hanımlar... Çok cici şeyler efendim... Bizim süvarilerden biriyle bir mazurka oynadılar mı... Polonyalı bir kız bir süvari subaylarından biri ile mazurka yaptı mı. hemencecik küçücük bir kedi yavrusu gibi dizlerine atlar. Bembeyaz, bir kedi yavrusu gibi... Baba Polonyalı ile ana Po388.

Polonyalı da bunu görürler ve ses çıkarmazlar... Evet, ses çıkarmazlar efendim... Süvari subayı ise, ertesi günü gidip evlenme teklif eder... İşte işler böyle olur efendim. Gidip evlenme teklif eder, ha... ha... ha... Maksimov sözlerini kısa kısa gülerak bitirmişti.

İskemlenin üzerinde oturan uzun boylu Polonyalı birden :

— Pan laydak! diye homurdandı ve kavuşturduğu bacaklarını değiştirdi.

Mitya, ancak o zaman o kalın kirli tabanlı, kocaman pis çizmeyi farkettiler. Zaten her iki Polonyalı'nın üzerindeki elbiseler oldukça kirliydi.

Grusenka birden öfkelenildi:

— Bak işte. Laydak'mış! Ne küfrediyor yani? Pipolu Polonyalı Grusenka'ya :

— Parıl Agripinna, pan Lehistan'da sokak kadınları görmüş, soylu Panni'ler görmemiş, dedi.

İskemlenin üzerinde oturan uzun boylu Polonyalı:

— Buna emin olabilirsiniz! diye hakaret eder gibi kestirip attı.

' Grusenka öfkeyle :

— Şuna da bak hele! Canım bırakın konuşsun.. Biri konuşurken engel olunur mu? Bunların yanında insanın neşesi kaçır vallahi!

Perukalı Polonyalı, Grusenka'ya uzun uzun, anlamlı anlamlı bakarak :

— Ben kimseye engel olmuyorum Fani, dedi. Sonra ciddî bir tavırla sustu ve gene piposunu tüttürmeğe başladı.

Kalğanov gene, sanki söz konusu olan şey, çok önemliymiş gibi :

— Canım, doğru değil, doğru değil... Pan gerçekten söylediğinde haklı! dedi. Kendisi Polonya'da bulunmamış ki. . Polonva hakkında nasıl konuşur? Siz Polonya'da evlenmediniz değil mi?

389

— Hayır, Smolensk eyaletinde evlendim, efendim. Yalnız daha önce eşimi, yani sonradan benim aldığım kadını, Polonya'dan, anası olan Pani ile, hatta bir kadın akrabasıyla birlikte başka bir süvari subayı tantesiyle getirmiş. Üstelik yetişkin bir oğlu da vardı. Yani o süvari subayı onu Polonya'dan, kendi ülkesinden almış... Sonra da bana bıraktı. O genç bizim teğmenlerden biriydi. Çok iyi çocuktı... Önceden kendisi onun evlenmek istiyormuş, ama evlenememiş. Çünkü di nin total olduğu meydana çıkmış...

Kalğanov yüksek sesle :

— Yok canım, siz total bir kadınla mı evlendiniz diye sordu.

— Total bir kadınla ya! Sizin anlıyacağınız o vakit beni azıcık aldatmışlar, durumu gizlemişler benden. Ben sanıyordum ki, kadın yürürken mahsus sekiyor... Gerçekten seke seke yürüyordu. Ben de neşesinden öyle yapıyor sanıyordum.

Kalğanov, neredeyse çocuk sesini andıran tiz bir sesle :

— Sizinle evleniyor diye sevinçten zıplıyor sandınız ha?...

— Evet, sevinçten yaptığını sanıyordum. Ama bunun sonradan bambaşka bir nedenden ileri geldiği anlaşıldı. Evlendiğimiz vakit, daha nikâh gününün akşamı bana herşeyi açıkladı, hem de acıklı bir tavırla, onu bağışlamam için yalvardı. Söylediğine göre, gençlik yıllarında günün birinde bir su birikintisinin üzerinden atlayayım demiş. İşte o zaman ayacığını sakatlamış. Hi... hi... hû...

Kalğanov çocuk gibi katılcasına kahkahalarla gülmeğe başladı. Az kalsın divanın üzerine düşüyordu.

Grusenka da gülmeğe başladı. Mitya ise mutluluğun son basamağına ulaşmıştı artık. Kalğanov Mitya'ya :

— Biliyor musunuz? Biliyor musunuz, burası doğru. Bu söylediği yalan değil artık! diye

bağırıyordu.390

KARAMAZOV KARDEŞLEB

Hem biliyor musunuz, kendisi iki kez evlenmiştir... BU anlattığı ilk karısı, ikinci karısı ise kaçmış. Hâlâ da yaşıyor, bundan haberiniz var mıydı? Maksimov tevazu ile :

— Evet efendim, dedi. Kaçtı, efendim. Başımıza böyle can sıkıcı bir iş de geldi. Bir Mösyö ile kaçtı. İşin en önemli yönü, kaçmadan önce tüm köyümü kendi üzerine kaydettirdi. Bana Sen kültürlü adamsın, ekmek paranı çıkarırsın! dedi. Böylece beni kandırdı. Bir gün saygı değer bir piskopos bana: "Birinci karın topaldı, ikinci ise pek oynak demişti. Hi!... Hi!... Hi!.

Kalğanov'un içi içine sığmıyordu :

— Dinleyin, dinleyin, yalan söylediği vakit... oysa sık sık yalan söyler... bunu tabîî olarak, içinden geldiği gibi yapar. Tek herkesi memnun edeyim diye. Ama bu âdice bir davranış değil. Adice bir şey değil değil mi? Biliyor musunuz? Ben ona karşı bazen sevgi duyarım. Çok âdi bir adamdır, ama içten geldiği gibi tabîî bir adiliği vardır, öyle değil mi? Ne dersiniz buna siz? Bir başkası herhangi bir amaçla, bir çıkar elde etmek için adilik eder. O ise, içinden geldiği için, öyledir.

örneğin, ileri sürdüğüne göre (bu konuda yol boyunca hep inat etti durdu) Gogol ölü Canlar ında ondan söz etmiş. Hatırlıyor musunuz? Orada mal sahibi bir Maksimov vardır. Nozdrev'in falakaya çektiği sonra da Maksimov adındaki mal sahibine sopa çekip, hakarete bulunduğu için mahkemeye verilmişti. Canım hatırlıyorsunuz ya? Şimdi ne diyor, biliyor musunuz? Güya o Maksimov kendisiymiş ve sopa ile ona dayak atmışlar. Hiç öyle şey olur mu? Çiçikov oraya en geç bin sekiz yüz yirmi yıllarında, hem de o yılın başında

gitmiştir. Demek ki, tarih uymuyor. Ona o zaman dayak atmalarına imkân yoktu. İmkân yoktu değil mi? imkânsız bir şeydi bu değil mi?

Kalğanov'un neden bu kadar öfke ile konuştuğunu

391

anlamak zordu, içtenlikle öfkelenmişti. Mitya da sanki Kalğanov'un ilgilendiği konu kendisi için de, en önemli şeymiş gibi kahkahalarla gülererek :

— Canım, madem dayak atmışlar! diye bağırdı. Maksimov birden söze karıştı:

— Gerçi dayak sayılmaz ama... öyle oldu işte, efendim.

— Nasıl yani? Dayak attılar mı, atmadılar mı? Pipolu pan canının sıkıldığını belli eden bir tavırla iskemlenin üzerinde oturan uzun boylu pan'a :

— Ktura godzina pane? diye sordu. (Saat kaç?) Öbürü omuzlarını silkti. İkinin de saatleri yoktu.

Gruşenka gene atılarak :

— Neden konuşturuyorsunuz onları? Bırakın başkaları da konuşsunlar. Sizin canınız sıkılıyorsa, başkaları da konuşmasınlar mı? dedi.

Belliydi ki, onları kızdırmak için bahane arıyordu.

Mitya'nın aklından ilk kez olarak ve bir an için, belirsiz bir düşünce geçmişti. Bu sefer Pan artık belirli bir sinirlilikle karşılık verdi:

— Pani, yanitz nee muven protiv, neitz en povedzyalem. (Ben karşı gelmiyorum, ben bir şey demedim.)

Gruşenka :

— Peki öyleyse, dedi. Sonra Maksimov'a :

— Neden herkes sustu öyle? diye bağırdı. Anlatırsanız !...

Maksimov, belli bir memnurlukla ve birazda nazlanarak :

— Canım zaten burada anlatılacak pek bir şey yok ki!... Bütün bunlar hep saçma sapan şeyler! dedi.

Zaten Gogol'de de tüm bunlardan yalnız allegorik olarak söz ediliyor. Ele aldığı tiplerin soy adları bile allegoriktir. Nozdrev aslında Nozdrev değil Nosov'dur. Kuvsinnikkov'a gelince, onun adı asıl kahramanın adına hiç Benzemiyor bile... Çünkü onun adı Şkornev'di. Penardi392

ise gerçekten Fenardi idi. Yalnız italyan değil, Rustu, Adı Petrov'du. Sonra matmazel Fenardi de vardı.

Güzel bir kız, bacaklarında gerçekten yünlü triko vardı... ve güzeldi bacakları. Etekliği kısacık, pullu pullu, işte böyle kıvrıp duruyordu, yalnız, dört saat değil! Olsa olsa dört dakika kadar... Herkesi de .baştan çıkarıvermişti...

Kalğanov :

— Peki ama neden dayak attılar sana? Niçin dövdüler seni?

Maksimov:

— Piron'un yüzünden! diye karşılık verdi. Mitya:

— Hangi Piron'un yüzünden? diye sordu.

— Tanınmış Fransız yazarı Piron'un yüzünden. Biz o zaman kalabalık bir toplantıda, meyhanede, aynı panayırdı şarap içiyorduk. Onlar beni davet etmişlerdi, ben de ilk iş olarak hicivli şiirler söylemeye başlamıştım: Sen misin Bualo, ne gülünç giyimin var! diyordum. Bualo da güya bana kostümlü bir baloya, daha doğrusu hamama gitmeye hazırlandığını söylüyordu. Onlar bundan alındılar. Kendileri için söylediklerimi sandılar. O zaman hemen, bir başka şiiri, tüm kültürlü insanların bildikleri bir şiiri (çok iğneleyici bir şiirdi) okudum.

Safo'sun sen ben de Faon

Bir itirazım yok buna

Denizin yolunu bilmemendir

Tek üzüldüğüm nokta.

O zaman daha çok gücendiler, bana pis küfürler savurmağa başladılar. Ben de durumu düzeltelim derken başıma belâ açtım, onlara Piron hakkında çok yerinde bir hikâye anlattım. Onu nasıl Fransız akademisine kabul etmediklerini, onun da intikam almak için, nasıl kendi mezar taşına şu sözleri yazdığını anlattım.

393

Citgit Piron qui ne fut rien, Pas meme academicien.

O zaman beni yakladıkları gibi dövmeye başladılar...

— iyi ama neden, niçin?

Maksimov bir şey öğretir gibi yumuşak bir tavırla :

— Okumuş bir adam olduğum için! dedi. Hem birini dövmek için az mı bahane bulunur?

Gruşenka birden sözünü kesti:

— E yeter! Bütün bunlar berbat şeyler. Dinlemek. istemiyorum bunları! Ben zannediyordum ki. neşeli şey çıkacak sonunda...

Mitya, hemen birseyler yapmak istedi ve gülmeyi bıraktı. Uzun boylu Pan yerinden kalktı, kendi çevresinde bulunmadığı için fena halde canı sıkılan bir insanın gururlu tavrı ile ellerini arkasında kenetliyerek odada bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı.

Gruşenka :

— Şuna bakın! Amma da yürüyor! diye hakaret eder gibi söylendi..

Mitya endişelendi. Divanın üstündeki Pan'ın kendisine sinirli sinirli baktığını farketmişti.

— Pan! diye bağırdı. İçelim Pane! öbür Pân'la da içelim. İçelim Panove!...

Bir anda üç kadehi yan yana getirmiş, içlerine şampanya doldurmuştu.

— Polonya'nın şerefine Panove! Polonya'nın şerefine içiyorum. Lehistan'ın şerefine!

Divandaki Pan çok ciddi, ama olup bitenleri hoş görüyormuş gibi bir tavırla :

— Bardzo mi to mil pane içelim. (Bu hoşuma gitti işte, Pane, içelim.) diyerek kadehini aldı.

Mitya ikram etmeye çalışarak :

— öteki Pan da. neydi adı? Hey! Çok saygı değer Pan! al kadehini!394

Divandaki Pan :

— Adı Pan Vurublevskiy, diye öbürünün soyadını söyledi.

Pan Vurublevskiy sallana sallana masaya yaklaştı, ayakta durarak uzatılan kadehi aldı. Mitya kadeh kaldırdı:

— Polonya'nın şerefine, Panove! Urra! diye bağırdı.

Üçü de içtiler. Mitya şişeyi kaptı ve aceleyle kadehlerden üçünü de tekrar doldurdu :

— Şimdi Rusya'nın şerefine içelim Panove! Haydi kardeş olalım!

Gruşenka :

— Bize de doldur! Rusya'nın şerefine ben de içmek isterim! dedi.

Kalğanov:

— Ben de, dedi.

Maksimov: Hi, hi, hi... diye kısa kısa gülererek:

— Eh, ben de içmek isterim efendim... Rusyacığımız, ihtiyar ninecizimizin şerefine! dedi.

Mitya :

— Herkes, herkes içsin! diye bağıırıyordu. Hancı!. Bir kaç şişe şampanya daha getir.

Mitya'nın getirdiği şişelerden son kalan üçünü de getirdiler. Mitya kadehleri doldurdu ve gene :

— Rusya'nın şerefine urra! diye bağırdı.

Pan'lardan başka herkes içti. Gruşenka tüm kadehini bir dikişte içmişti. Panove'ler ise, kendi kadehlerini dudaklarına bile dokundurmamışlardı. Mitya:

— öyle olur mu Panove? diye bağırdı. Demek siz öyle davranıyorsunuz, oldu mu bu şimdi?

Pan Vurublevskiy kadehini aldı, onu kaldırarak gür bir sesle :

— Bin yedi yüz yetmiş iki yılına kadar olan Rusya'nın şerefine içiyorum! dedi.

öbür Pan :

395

— Oto bardzo penke! (İşte bu güzel) diye bağırdı, ikisi de kadehlerini boşalttılar.

Mitya.:

— Siz de amma budalasınız, Panove! diye ağzından kaçırdı.

Pan'ların ikisi de birden horoz gibi tehdit edercesine Mitya'ya doğru döndüler ve bir ağızdan :

— Pane! diye bağırdılar.

özellikle Pan Vurublevskiy çok kızmıştı:

— Ale ne mojno ne metz slavo se te zei do svoyego krayu? diye bağırdı. (İnsan kendi ülkesini sevmemezlik edebilir mi?)

Gruşenka emreder gibi:

— Susun! Kavgı etmeyin! Kavgı istemiyorum! diye bağırdı ve küçük ayağını yere vurdu.

Yüzü al al olmuştu, gözleri kıvılcımlanmıştı. Biraz önce içtiği kadeh, etkisini şimdi gösteriyordu. Mitya, büyük bir korkuya kapıldı.

— özür dilerim Panove! Kabahat bende! Bir daha yapmam. Vurublevskiy! Pan Vurublevskiy, bir daha yapmam!...

Gruşenka canı sıkılarak ve öfkeyle onu azarladı:

— Canım, hiç değilse sen sus! Otur şuraya. Ah ne aptal çocuksun!

Herkes oturdu, herkes sustu ve birbirine baktı. Gruşenka'nın bu bağırmasından hiçbir şey anlamamış Olan Mitya gene :

— Beyler, bütün bunlar benim yüzümden oluyor! diye söze başladı. Ne diye oturuyoruz şimdi böyle? Bir şeyler yapalım ama ne?... Eğlenceli bir şey olsun! Gene neşelenelim olmaz mı?

Kalğanov tembel tembel:

— Gerçekten hiç eğlenemiyoruz! diye hafifçe mırıldandı.

Maksimov, gene kısa kısa gülerken birden:396

397

— Demin oynadığımız gibi banko oynasak... Mitya :

— Banko mu? Çok güzel! diye hemen kabul etti. Eğer yalnız Pano ve...

Divandaki Pan isteksiz bir tavırla:

— Giç Pane! dedi.

Pan Vurublevskiy de onu destekledi.

— Doğru söylüyor. Gruşenka :

— Giç mi? Giç ne demek? Divandaki Pan:

— Yani Geç oldu demek, Pani! Geç oldu. Saat geç! diye açıkladı...

Gruşenka, canı sıkılarak, bağırır gibi tiz bir sesle:

— Hep de herşey için vakti geç buluyorlar, hiç bir şey yapamıyorlar! diye bağırdı. Kendileri can sıkıntısı içinde oturuyorlar. Başkalarının da canlan sıkılsın istiyorlar. Sen gelmeden de hep öyle susuyorlardı. Hep karşımda böbürlenip durdular...

Divandaki Pan :

— İlahem benim! diye bağırdı. Tso moviç to sen stane. Vidzen nelasken i estem smuthih. (Bana karşı güler yüz görmüyorum da ondan üzüntülüyüm.)

Sonra Mitya'ya doğru döndü :

— Esten gotüv. (Ben hazırım pane.) diye sözünü bitirdi.

Mitya cebinden kâğıt paralarını çıkarıp içlerinden iki tane yüz rubleliği masanın üzerine koydu :

— Başla Pane, dedi. Sana çok para kazandırmak istiyorum, Pan! Al, bakalım iskambilleri! Tut bankoyu.

Kısa boylu Pan, ciddî ve ısrarlı bir tavırla :

— İskambiller hancıdan olsun, Pane, dedi. Pan Vurublevskiy onu destekledi.

Mitya:

— Hancıdan mı olsun? diye sordu. Peki, anlıyorum, varsın hancı getirsin, iyi söylediniz, Panove!

Sonra hancıya seslendi :

— İskambil getir!

Hancı açılmamış bir deste iskambil getirdi ve Mitya'ya kızların artık hazırlandığını, yahudilerin de herhalde, biraz sonra semballeri ile geleceklerini, yiyecek getiren troykanın ise henüz daha gelmediğini haber verdi.

Mitya masanın önünden kalktı, hemen emirler vermek için koşarak yandaki odaya gitti. Ama kızlardan ancak üçü gelmişti. Maria ise daha ortalıkta yoktu. Zaten Mitya'nın kendisi de ne emir vereceğini, ne diye oraya koşup geldiğini bilemiyordu. Yalnız sandıktan hediyeler, karamelalar, fondanlar çıkarmalarını ve bunları kızlara dağıtmalarını emretti. Sonra aceleyle :

— Andrey'e de votka verin. Votka verin Andrey'e! Andrey'i gücendirdim ben!

Bu sırada peşinden koşarak gelmiş olan Maksimov, ' omuzuna dokundu. Mitya'ya :

— Bana beş ruble verir misin? Ben de bankoda talihimi denemek istiyorum, diye fısıldadı. Hi, hi, hi!..

— Çok güzel, çok iyi. on ruble vereyim! Alın işte! Mitya, bütün kâğıt paraları gene cebinden çıkardı ve içinden on ruble bulup çıkardı.

— Kaybedersen gene gel, gene gel...

Mitya da hemen geri döndü ve onları beklettiği için özür diledi. Pan'lar artık oturmuş ve iskambil destesini açmışlardı bile. Şimdi çok daha nazik ve hemen hemen yumuşak bir tavırla bakıyorlardı. Divandaki Pan. yeni bir pipo yakmış, iskambilleri dağıtmaya hazırlanmıştı. Hattâ yüzünde bir törende bulunuyormuş gibi resmî bir anlam vardı. Pan Vurublevskiy:

— Na meistza, Panove! diye bağırdı.

Kalğanov:

— Hayır, ben artık oynamıyacağım! Zaten demin

çınlara elli ruble kaptırdım.

Divandaki Pan; ona doğru dönerek:

398

KARAMAZOV KARDEŞLER

— Pan'ın talihi yokmuş, belki şimdi gene talihli olabilir.

Mitya heyecanla :

— Bankoda kaç para var? Ne kadar varsa, o kadarı mı verilecek?

— Anlaşmaya göre, Pane! Yüz olabilir, iki yüz. olabilir, ne kadar koyarsan o kadar...

Mitya kahkahalarla gülmeye başladı:

— Bir milyon olsun Öyleyse! Pan yüzbaşı. Fan Podvisotskiy'ı işittiler belki...

— Hangi Podvisotskiy?

— Varşova'da banko oynanıyormuş. Kim ortaya para koyduysa karşılığını alıyormuş. Podvisotskiy gelmiş, masanın üzerinde bin altın görmüş. Bunun üzerine bankoya karşı oynamış. Bankoyu tutan ona: Pane Podvisotskiy, ortaya altın koyacak mısın? Yoksa şeref sözüne güvenerek mi oynyalım? diye sormuş. Podvisotskiy: Şeref sözüne güvenerek oynyalım. Böylesi daha iyi Pane! Bankoyu tutan zarları atmış. Podvisotskiy, bin altını almış. Bankoyu tutan: Al Pane! diyerek çekmeceyi çekmiş ve içinden bir milyon çıkarıp vermiş. Al Pane, oto ves tvoy rahunek (Senin payın bu kadar!) Meğer banko milyonlukmuş. Podvisotskiy: Bunu bilmiyordum demiş. Bankoyu tutan da: Pane Podvisotskiy sen ortaya şerefini koyarak söz üzerine oynadın, biz de şerefimizi ortaya koyarak karşılığını verdik, demiş. Podvisotskiy milyonu böylece almış.

Kalğanov:

— Yalan! dedi.

— Pane Kalğanov, ve seyahetnoi kumpanyi tak muvitz ne projistoi. (Namuslu bir toplulukta böyle konuşulmaz!)

Mitya :

— Sanki Polonyalı bir oyuncu sana bir milyonu böylece kaptırmış gibi! diye bağırdı, ama hemen aklı

39

başına geldi: Bağışla beni Pane, suçluyum, gene suçluyum! Verir, verir, şeref sözü üzerine, bir Polonya'linin şerefi üzerine söz verdiği için bir milyon da verir. Na polskuz çest! Görüyorsun ya nasıl lehçe konuşuyorum. Ha, ha, ha!... Bak işte on ruble koyuyorum. Ortada vale var.

Maksimov elindeki kâğıdı, kızı ortaya koyarak kesik kesik hi hi hi! diye güldü:

— Ben de1 küçük hanımın üzerine bir rublecik koyuyorum, kupa kızına, cici kıza, küçük Panečkaya, hi! hi! hû... dedi ve herkesten elindeki iskambili saklamak istiyormuş gibi, masaya iyice yaklaştı ve aceleyle eğilerek haç çıkardı.

Mitya kazandı. Rubleyi de aldı. Mitya :

— Köşe! diye bağırdı...

Maksimov, bir rublecik kazandığı için müthiş sevinerek büyük bir memnunluk içinde :

— Ben de gene bir rublecik oynayacağım. Tek bir rublecik! Sembil olsun, küçük, küçümencik bir sembil olsun.

Mitya :

— Aldım onu! diye bağırdı. Yedilinin üzerine çift olsun.

— Çift olarak yediliyi de aldılar! Kalğanov birden:

— Yeter! dedi.

Mitya, hep ortaya koyduğunu iki misline çıkararak :

— Double, double! diye iki katına çıkarıyor ve iki katına çıkardığı her iskambil karşı taraftan almıyordu.

Bir rublecik oynadığı vakit ise kazanıyordu. Mitya öfke içinde :

— Double olsun! diye kükredi. Divandaki Pan :

— İki yüz kaybettin, Pane! Gene ikiyüz mü koyuyorsun? diye öğrenmek istedi.400

401

— Nasıl olur? Şimdiden ikiyüz mü kaybettim? Peki iki yüz daha olsun. Tüm ikiyüz de Pe olsun.

Mitya bunu söyledikten sonra cebinden paraları çıkardığı gibi iskambillerden kızın üzerine iki yüz ruble

atacağı sırada Kalganov birden iskambili eliyle kapadı. Gür sesiyle :

— Yeter! diye bağırdı. Mitya ona dikkatle baktı:

— Ne oldu? dedi.

— Yeter artık! Artık oynamayın, istemiyorum. baha fazla oynamıyacaksınız.

— Neden?

— Öyle iste! Bos verin, kesin oyunu ve çekip gidin. İşte bunun için! Artık daha fazla oynamanıza izin vermem!

Mitya, ona derin bir şaşkınlık içinde bakıyordu. Gruşenka sesinde garip bir ifadeyle :

— Bırak Mitya! Belki de doğru söylüyor. Zaten çok kaybettin.

Her iki Pan da birden çok gücenmiş gibi davranarak yerlerinden kalktılar. Kısa boylu Pan, sert bir tavırla Kalganov'u tepeden tırnağa süzdü.

Pan Vurublevskiy Kalganov'a :

— Yak, sen Povajes to robiteze, Pane, buna nasıl cüret ediyorsun' diye homurdandı.

Gruşenka :

— Ne hakla, ne hakla bağıırıyorsunuz, bağırmayın! diye haykırdı. Sizi hint horozları sizi!

Mitya hepsine sıra ile bakıyordu. Ama Gruşenka'nın yüzündeki belirsiz değişiklik onu birden şaşırtmıştı! Aynı anda o zamana kadar hiç aklına gelmeyen yeni bir düşünce zihninden geçti. Yepyeni garip bir düşünceydi bu.

Kısa boylu Pan :

— Pani Agripinna, diye söze başlayacak oldu.

Meydan okuyan bir tavırla kıpkırmızı olmuştu. Birden Mitya yanına yaklaştı, omuzuna vurarak :

— Çok sayın bay, iki çift lâkırdım var size.

— Çevo htzeş Pane (Ne var?)

— Öbür odaya, o odaya gidelim, sana iki sözcük, iki güzel sözcük söyleyeceğim. En güzel sözlerden...

Çok memnun kalacaksınız!

Kısa boylu Pan şaşıp kaldı ve ürkek bir tavırla Mitya'ya baktı. Ama gene de razı oldu. Yalnız bir şart koştu. Pan Vurublevskiy de onlarla birlikte gelecekti.

Mitya :

— Muhafız mı gelsin istiyorsun? Varsın gelsin o da, o da gelmeli! Hatta onun muhakkak gelmesi gerekir! diye bağırdı. Marş Pan öve!

Gruşenka endişeyle:

— Nereye gidiyorsunuz? diye sordu. Mitya :

— Bir anda döneceğiz, diye karşılık verdi. Yüzünde garip bir cesaret, beklenmedik garip bir canlılık parıldamıştı. Bir saat önce o odaya girdiği vakit yüzünde hiç te öyle bir ifade yoktu. Fanları kız korosunun toplandığı ve sofranın hazırlandığı büyük odaya değil de, sandıkların, yüklerin ve herbirinin üzerinde yığıla basma kılıflı yastıklar bulunan iki büyük karyolanın durduğu yatakhaneeye, sağdaki odaya götürdü. Bu odada ta köşede küçük tahta bir masanın üzerinde bir mum yanıyordu. Pan ile Mitya masanın önüne karşılıklı olarak oturdular. O kocaman Pan Vurublevskiy ise onların yan tarafına ellerini arkasında kavuşturarak oturdu. Panlar ciddî bir tavırla ve belli "bir merakla bakıyorlardı. Kısa boylu Pan :

— Pan'a ne gibi bir yardımımız dokunabilir? diye sordu.

Karamazov Kardeşler — F.: 26

402

Mitya :

— Şöyle bir yardımda bulunabilirsiniz Pane, ben fazla konuşacak değilim, bak al sana para.

Kâğıt paralarım çıkarmıştı:

— Üç bin istermisin? Al, sonra nereye gidersen git.

Parı keskin bir bakışla, büyük bir dikkatle bakıyordu. Gözlerini Mitya'nın yüzüne dikmişti.

— Trji tisentzi Pane? diye sordu. Vurublevskiy ile bakiştılar.

— Trji Panove'ya Trji! dinle Pane görüyorum ki, akıllı adamsın. Al bu üç bini ve buradan defol. Giderken Vurublevskiy'i de götür, işitiyor musun bunu? Ama hemen şu anda ve bir daha geri dönmek üzere gideceksin, anlıyor musun Pane? İşte şu kapıdan bir daha ömrünün sonuna kadar dönmek üzere çıkıp gideceksin. Senin orada neyin var, palton mu, kürkün mü? Ben sana getiririm. Sana hemencecik bir troyka hazırlarlar, sonra... dovidzenya, Pane! Olur mu?

Mitya kesin bir tavırla karşılık bekliyordu, içinde hiç bir şüphe yoktu. Pan'ın yüzünde çok kesin bir anlam belirdi.

— Peki paralan nasıl vereceksin Pane?
— Rubleleri şöyle vereceğim Pane: Şimdi şu anda peşin olarak ve arabacı için sana beş yüz ruble vereceğim. İki bin beş yüz rubleyi de yarın şehirde veririm. Şerefimin üzerine yemin ederim. Yarın alacaksın onları. Patlarım çatlarım, ama bulurum, diye bağırdı.
Polonyalılar gene bakıştılar. Pan'ın yüzünde kötüye doğru bir değişiklik olmuştu. Mitya işin kötüye gittiğini hissederek parayı arttırdı:
— Yedi yüz, yedi yüz vereceğim! Beş yüz değil! Hemen şu anda, eline sayacağım, dedi. Ne oluyorsun Pan? İnanmıyor musun yoksa? Canım, sana üç binin hepsini de şimdi veremem ya! Verirsem, sen de hemen yarın Gruşenka'nın yanına dönersen, ne olacak sonra?

403

Zaten şimdi o üç bin ruble yanımda yok. Paralar kentte, evimde.
Mitya, bunları aceleyle ve her söylediği sözde cesareti biraz daha kırılarak korkuyla söylüyordu.
— Vallahi billahi, orada duruyorlar, sakladım onları...
Birden kısa boylu Pan'ın yüzünde kendine aşırı derecede değer verdiğini belli eden bir duygu, belirdi.
Alaylı alaylı:
— Çi ne potşe bu veş yeşo çego? diye sordu. Pfe! Af Pfe! (Ayıp, ayıp.)
Sonra yere tükürdü. Pan Vurublevskiy de tükürdü. Mitya artık herşeyin bittiğini anlayarak umudunu yitirmiş bir halde:
— Bunun için mi yere tükürüyorsun, Pane? diye söylendi. Gruşenka'dan daha fazla koparacağını sanıyorsun, değil mi? Amma da üç kâğıtçısın izekiniz de! Üç kâğıtçı!...
Küçük Pan, birden İstakoz gibi kızarak :
— Yeste do jibogo dotkentem (bu benim için en büyük hakarettir). Sonra büyük bir öfke içinde sanki artık hiçbir şey dinlemek istemiyormuş gibi odadan dışarı çıktı. Vurublevskiy sallana sallana arkasından gitti, en sonda da artık utanç içinde ne yapacağını şaşırılmış olan Mitya geliyordu. Gruşenka'dan korkuyor ve Pan'ın içeri girer girmez bağıırıp çağıracağını hissediyordu. Gerçekten de öyle oldu. Pan salona girdi ve tiyatrodaki rol yapıyormuş gibi bir poz takınarak Gruşenka'nın önünde durdu :
— Pani Agrippina, yestem do jivego dotkentim, diye bağıracak oldu.
Ama Gruşenka'nın birden sabrı tükendi, sızlayan bir yarasına dokunmuşlardı sanki. Adama :
— Rusça konuş, Rusça! diye bağırdı. Bir tek keli404

me lehçe istemiyorum! Eskiden rusça konuşuyordun ya... beş yıldır unuttun mu?
Öfkesinden kıpkırmızı olmuştu.

— Pani Agrippina...
— Benim adım Agra-fena... Gruşenka'yım ben!... Rusça konuş! Yoksa dinlemem seni!
Pan fena halde bozulmuştu, homurdandı, sonra rusça sözleri bozuk bozuk söyleyerek aceleyle kibirli bir tavırla :
— Pani Agrippina, ben buraya eskiden olup bitenleri bağıışlamağa, bugüne dek olup bitenleri unutmağa geldim... dedi.
Gruşenka sözünü kesti. Yerinden fırlıyarak :
— Ne diyorsun sen? Benim için mi? diye bağırdı. Yani sen buraya beni bağıışlamak için mi geldin?
— Tak yest, pani (evet, öyle pani) ben adî bir insan değilim, ben vicdanlı bir insanım. Ama burada sevgililerini görünce zdizven (hayret ettim). Pan Mitya bana öbür odada üç bin ruble veriyordu, tek buradan gideyim diye. Ben de suratına tukurdum.
Gruşenka kriz geçiriyormuş gibi tiz bir sesle :
— Neler söylüyorsun? Sana beni bırakman için para mı veriyordu? diye bağırdı. Bu doğru mu Mitya? Bu cesareti nerden buldun? Ben satılık mıyım?
Mitya, avazı çıktığı kadar:
— Pane, pane! diye bağırdı. Ona hiçbir leke gelmedi, tertemizdir o! Ben hiçbir zaman onun sevgilisi olmamışım. Bunu sen uydurdun!
Gruşenka :
— Beni onun karşısında ne cesaretle savunuyorsun? Ben temiz kalmışsam namuslu olduğum, ya da Kuzma'dan korktuğum için öyle kalmış değilim. Tek onun karşısında gururum yaralanmasın, onunla karşılaştığım vakit, o alçağa ne kadar temiz kaldığımı gös

405

terebileyim diye öyle kaldım. Parayı gerçekten, almadı mı?

Mitya:

— Alacaktı canım, alacaktı... diye bağırdı. Ama üç bini birden vermemi istedi, ben ise peşin olarak yalnız yedi yüz veriyordum.

— Anlaşıldı: demek bende para olduğunu işitmiş, onun için benimle evlenmek üzere çıkageldi!

Pan:

— Pani Agrippina, diye bağırdı. Ben şövalyeyim, ben Polonyalıyım, âdi adam değilim!... Ben seni kendime eş olarak almağa geldim, oysa karşımda yepyeni bir Pani görüyorum. Başına buyruk, utanma bilmeyen bir kadın görüyorum...

Gruşenka kendinden geçmiş gibi:

— Ee!... Defol git, geldiğin yere! Seni kovsunlar diye bir emir verirsem, şimdi buradan atarlar seni! Beş yıl kendi kendime acı çektiğim için, aptalmışım, aptal! Hem ben kendime bunun için eziyet etmedim, içimde öfke olduğu için acı çektim. Zaten bu adam o değil ki! O öyle miydi? Bu onun babası gibi bir şey!.. Perukanı nerede yaptırdın söylesene? öbürü kartaldı, bu karga! Öbürü güler, bana şarkılar söylerdi... Oysa ben, ben beş yıl gözyaşı döktüm durdum! Allah kahretsin benim gibi bir aptal!... Ah ne adımışım ben! Ne utanmazmışım!

Kendini koltuğun üzerine attı, elleri ile yüzünü kapadı. O anda, birden yandaki odadan, artık bir araya toplanmış olan Mokroye'li kızların korusu ve insanı coşturan bir oyun şarkısı duyuldu. Pan Vurublevskiy birden :

— Buna rezalet derler!... diye kükredi. Hancı! Kov bu utanmazları buradan!

Çoktandır içeride bağırmaları işiterek müşterilerinin kavga ettiğini hisseden ve merakla kapının ara aralığında bakan hancı hemen içeri gireli. Vurublevskiy'e dönerek :

— Ne bağıryorsun? Ne yırtınıp duruyorsun? diye anlaşılmaz, nazik bir tavırla sordu.

Pan Vurublevskiy avazı çıktığı kadar:

— Hayvan! diye bağırdı.

— Hayvan mı? Peki, sen demin hangi iskambillerle oynuyordun? Ben sana bir deste vermiştim, o desteyi sakladın! Sahte iskambillerle oynadın! Sahte iskambil kullandığın için Sibirya'ya sürdürebilirim, biliyor musun sen bunu? Sahte iskambil, tıpkı sahte vesika gibidir...

Divana doğru yürüdü, parmaklarını arkalık ile oturma yerinin yastığı arasına soktu, oradan daha açılmamış, bir deste iskambil çıkardı. Onu yukarı kaldırıp herkese göstererek :

— İşte benim destem burada! Açılmamış bile! Ben odadan, getirdiğim iskambil destesini aralığa nasıl soktuğunu, yerine kendi destesini nasıl koyduğunu gördüm! Sen Pan değil, sahtekârın birisin!

Kalganov :

— Ben öbür Pan'ın iki kez el değiştirdiğini görmüştüm! diye bağırdı.

Gruşenka kollarını iki yanına şiddetle indirerek :

— Ah! Ne ayıp, ne ayıp!... diye bağırdı ve gerçekten de utancından kızardı. Aman Allahım! Ne biçim adam olmuş!

Mitya :

— Ben de öyle düşünüyordum! diye bağırdı.

Mitya bunu söyler söylemez, Pan Vurublevskiy, fena halde bozulmuş olarak ve büyük bir öfke ile Gruşenka'ya doğru döndü, yumruğunu ona doğru sallıyarak genç kadını tehdit eder gibi:

— Seni sokak şıfırtısı! diye bağırdı.

Ama o daha bağırır bağırılmaz, Mitya üzerine atıl

407

salondan çıkarıp biraz önce, her ikisini de götürdüğü sağdaki odaya taşıdı. Hemen ardından döner dönmez, heyecanla, soluk soluğa :

— Onu o odada yere yatırdım! diye haber verdi. Dövüşüyor kerata! Ama artık oradan çıkamaz!

Kapının bir kanadını kapadı, öbür kanadını ardına kadar açarak uzun boylu Pan'a :

— Çok saygı değer beyefendi, siz de oraya buyurmaz mısınız pşepaşam?...

Trifon Borisoviç :

— Beyefendi, Mitriy Fiyodoroviç, diye bağırdı. Ne olursun, şu paralarını geri al onlardan! Demin oyunda ikayettiğin paraları, onlar bu paraları senden çalmış sayılırlar.

Kalganov birden:

— Ben elli rublemi geri almam...

Mitya :

— Ben de iki yüz rublemi almayıcağım! diye bağırdı. Ne olursa olsun geri almam artık! Varsın teselli olarak ona kalsın!

Gruşenka :

— Aferin sana Mitya! Aslan Mitya! diye bağırdı. Sesi öfke ile çınlamıştı. Kısa boylu Pan kızgınlığından kıpkırmızı olmuş bir yüzle, ama gene de gururlu gururlu kapıya doğru yürümeye başlamıştı. Birden durakladı, Gruşenka'ya doğru dönerek :

— Pani, yejeli htzeş istz za mnovu idzmi. yesli ne bvay zdrova! (Pani eğer arkamdan gelmek istersen gidelim, istemezsen elveda!)

Sonra öfkesinden, hırsından homurdanarak kapıdan öbür tarafa geçti. Kendine çok güveni olan bir insandı : Olup biten herşeyden sonra hâlâ Pani'nin arkasından geleceğinden ümit kesmiyordu. Kendine o kadar değer veriyordu! Mitya arkasından kapıyı çarparak kapadı.408

KARAMAZOV KARDEŞLER

Kalganov :

— Kapıyı kilitleyin, dedi.

Ama kilit öbür taraftan "Şak! diye kapandı. Adamlar kapıyı kendileri içerden kilitlemişlerdi. Gruşenka öfkeyle, acımasız bir tavırla :

— Aferin!... diye bağırdı. Aferin! Onların lââyık oldukları da bu zaten...

VIII SAYIKLAMA

Sonra tam anlamıyla bir sefahat âlemi, müthiş bir ziyafet başladı. Gruşenka herkesten önce davranarak yüksek sesle şarabı istedi :

— İçmek istiyorum! Zil zurna sarhoş olmak istiyorum! Eskisi gibi olsun. Hatırlıyor musun Mitya, hatırlıyor musun ha? Burada nasıl kendimizden geçmiştik!

Mitha ise sayıklıyor gibiydi, Mutlu olacağınıhissediyordu. Bununla birlikte Gruşenka onu durmadan yanından kovuyor:

— Git eğlen, onlara söyle oynasınlar. herkes neşelensin... Fırıl fırıl dönsün evimiz, fırıl fırıl dönsün ocağımız... oynasınlar, tıpkı o zaman olduğu gibi Tıpkı o zaman olduğu gibi! diye bağırmaaya devam ediyordu.

Büyük bir heyecan içindeydi. Bunun üzerine, Mitya koşup emirler vermeğe başladı. Koro yandaki odada toplanmıştı. Zaten o oturdukları oda hem dardı, hem de basma bir perde ile ikiye ayrılmıştı. Bu basma perdenin arkasında kus tüyü yatağı ile kocaman bir karyola, karyolanın üstünde de basma kılıfları içindebir yığın yastık vardı. Evin öbür temiz dört odasında da karyolalar vardı.

Gruşenka tam kapı ağzında oturuyordu. Mitya onun. koltuğunu buraya getirmişti. Genç kadın o gün de, orada ilk defa âlem yaptıkları vakit de aynı şekilde oturmuş, koroya ve oynayanlara oradan bakmıştı. Kızlar gene o kızıydı. Keman ve sembal çalan yahudiler de toplanmışlardı. Sonunda troyka ile o beklenen şaraplar, yığın yığın yiyecek de geldi.

Mitya koşuşup duruyordu. Odaya olup bitenleri seyretmek için yabancılar da, erkek, kadın birçok köylü de gelmişti. Uykuya dalmak üzere oldukları bir sırada, tıpkı bir ay önce olduğu gibi, ziyafete konacaklarını hissederek yataklarından kalkmışlardı. Mitya herkesle selâmlaşıyor, tanıdıklarını kucaklıyor; bazılarının yüzlerini hatırlamağa çalışıyor, şişeleri açıyor, rastgele herkese içki ikram ediyordu. Şampanyanın üzerine yalnız kızlar üşüşüyordu. Rom, konyak ve özellikle sıcak punç daha çok mujiklerin hoşuna gidiyordu.

Mitya, bütün kızlar için şokala kaynatılmasını ve bütün gece çay bitmesin diye üç semaverin birden yakılmasını emretmişti. Her gelene çay ile punç yetmeliydi. Herkes her istediğinden içebilmeliydi. Sözü'n kısası düzensiz, akıl almaz bir karışıklık olmuştu. Mitya da tam havasını bulmuştu, ne kadar patırtı gürültü olursa o kadar çok canlanıyordu. O sırada rastgele bir köylü ondan para istiyecek olsa, hemencecik desteyi çıkarıp paralarını sağa sola hiç saymadan dağıtabilirdi.

Hancı Trifon Borisoviç bu yüzden ve herhalde Mitya'yi yanlış işler yapmaktan korumak için, hemen hemen yanından hiç ayrılmıyor, etrafında dolaşıp duruyordu. Galiba o gece artık yatıp uyumaktan büsbütün vazgeçmişti. Bununla birlikte, az içiyordu. Topu topu bir kadehçik punç içmişti, o kadar! Kendi açısından Mitya'nın çıkarlarını korumak için keskin bir bakışla herşeyi dikkatle izliyordu. Bazı anlarda, gerekirse yumuşak ve dalkavukça bir tavırla, Mitya'yı durduruyor,410

onu yaptıklarının yanlış olduğuna inandırmağa çalışıyordu, geçen sefer olduğu gibi mujikleri purolara, ren şaraplarına boğarak herşeyini paylaşmasına engel oluyor, hele Allah korusun, para dağıtmasına hiç imkân vermiyor, kızların likör içmelerine, şeker yemelerine fena halde öfkeleniyordu. Bunların hepsi bitli, Mitriy Fiyodovoriç diyordu. Bunların kışına bir tekme vuracaksın! Üstelik bunu şeref saymalarını emredeceksin!

Onlar buna lâıyiktır!

Mitya bir kez daha Andrey'i hatırlayarak ona da punç göndermelerini emretti. Zayıf, duygulu bir sesle : Kalbini kırdım onun! diye tekrarlayıp duruyordu. Kalganov, önce içmek istemedi; kızların korusu da önce hiç hoşuna gitmemişti. Ama iki kadeh şampanya içtikten sonra, müthiş neşelendi. Odalarda dolaşiyor, gülüyor, herşeyi ve herkesi, şarkıları da, müziği de öve öve göklere çıkarıyordu. Maksimov mutluluğun son basamağına ulaşmıştı, iyice sarhoş olmuş, Kalganov'un yanından bir adım olsun ayrılmıyordu. Artık çakır keyf olan Gruşenka da Mitya'ya Kalganov'u göstererek: Ne şeker, ne cici çocuk! diyordu. O zaman Mitya, sevinç içinde koşup Kalganov ve Maksimov'la öpüşüyordu...

Doğrusunu söylemek gerekirse, Mitya birçok şeyleri seziyordu. Gerçi Gruşenka daha ona hiçbir şey söylememişti ve belliydi ki söyleyeceğini mahsus erteliyordu. Ama arada bir ona ateşli bir bakışla tatlı tatlı bakıyordu. Sonunda birden Mitya'nın elini sımsıkı yakaladı, var gücü ile onu kendine doğru çekti. O sırada kapının yanında, koltukta oturuyordu.

— Demin buraya nasıl girmiştin? Ha? Nasıl girmiştin içeri? öyle korkmuştum ki! Peki nasıl oldu da, beni ona bırakmağa razı oldun, ha? Gerçekten istiyor muydun bunu?

Mitya derin bir mutluluk içinde :

411

— Ben senin mutluluğunu yok etmek istemiyordum! diye söyleniyordu.

Ama Gruşenka zaten Mitya'nın bir karşılık vermesini beklemiyordu, buna ihtiyacı yoktu. Mitya'yi gene kendisinden uzaklaştırıyor :

— Haydi, git... Eğlen, diyordu. Ama üzülme, gene yanıma çağıracağım seni!

Mitya uzaklaşıyor, Gruşenka da gene şarkıları dinlemeğe, oyunu seyretmeğe koyuluyordu. Ama Mitya nerede olursa olsun genç kadın onu gözleriyle izliyor, aradan on beş dakika kadar geçtikten sonra, onu tekrar çağırıyor, Mitya da koşarak gene yanına geliyordu.

— Gel, otur yanıma. Anlat bakalım! Dün benim buraya geldiğimi nasıl işittin? Anlat, önce kimden işittin bunu?.

Mitya da bağlantısız cümlelerle, karmakarışık olarak içten gelen bir heyecanla herşeyi anlatmaya koyuluyordu. Yalnız anlatışında bir gariplik vardı, sık sık kaşlarını çatıyor, sözünü kesiyordu. Gruşenka :

— Canım neden kaşlarını çatıyorsun öyle? diye soruyordu...

— Hiç... hiç... Orada bir hasta bıraktım da! Ah! O hasta bir iyileşse! Bir iyileştiğini duysam! Bunu işitmek için şu anda ömrümden hemen şurada on yılı seve seve verirdim.

— Eh hasta ise Tanrı şifasını versin! Demek gerçekten yarın kendini öldürmeyi düşünüyordun, ha? Ah, ne budala çocuksun! Hem ne diye öldüreceksin kendini? İşte ben böyle akıllı başında değilmiş gibi davranan erkekleri severim...

Gruşenka artık dilini döndürmekte güçlük çekiyordu :

— Demek benim için herşeyi göze alırsın? Öyle mi? Demek gerçekten yarın kendini öldürmeyi düşünüyordun öyle mi? Budala çocuk! Hayır! Azıcık sabret, bel412

ki yarın sana küçücük bir söz söyleyeceğim... Bugün, söylemem! Yarın söylerim... Sen o sözü bugün söylememi isterdin, öyle değil mi? Ama ben bugün söylemek istemiyorum... Haydi git, eğlen şimdi. Bununla birlikte, bir ara şaşkın ve endişeli bir tavırla Mitya'yı gene yanına çağırırdı:

— Neden üzgün duruyorsun? Görüyorum, üzgün duruyorsun... Hayır benden saklayamazsın!

Görüyorum... diye söylenerek keskin bir bakışla gözlerinin içine baktı:

— Gerçi köylülerle orada öpüşüyor, bağırp çağırıyorsun, ama ben bir şeyler görüyorum... Olmaz, neşeli olmalısın! Madem ben neşeliyim, sen de neşeli olmalı, eğlenmelisin... Hem ben burada olan birini seviyorum. Bil bakalım kimi? A! Bak: çocuk uyumuş, sızmış zavalıcık!...

Kalganov'u gösteriyordu. Genç adam gerçekten içkiyi fazla kaçırmış, bir an için oturduğu yerde, divanda uyuyuvermişti. Ama sızmış değildi. Nedense çok sıkılmıştı, sıkıntısından uyku bastırıyor demiş ve uyuyakalmıştı. Kızların içkinin etkisi arttıkça artık iyice çığırından çıkan açık saçık bir şekil alan şarkıları da onu fena halde üzmüştü.

Oyunları da öyleydi: İki kız giyimlerini değiştirerek ayı olmuşlardı. İri yarı bir kız olan Stepanida da elinde sopayla ayıcı rolünü oynuyor, ayılarını müşterilere göstermeye lalısıyordu.

— Daha neşeli ol Maria! diye bağıırıyordu. Yoksa sopayı yersin.

Sonunda ayılar, ayıbı bir tarafa bırakıp içerisini tıklım tıklım dolduran köylü kadiri ve erkeklerin etrafı çınlatan kahkahaları arasında iyice açılıp saçılarak yerlere yuvarlandılar.

Gruşenka mutlu bir yüzle herşeyi hoş görüyor gibi:

— Varsın eğleninler! Varsın eğleninler! diyordu.

413

Eğlenmek için vakitleri mi vardı sanki? Madem fırsat çıktı, eğlenmesinler mi?...

Kalğanov, olup bitenlere tiksinti ile bakıyordu: •Geriyeye çekilerek:

— Hayvanlıktan başka bir şey değil, tüm bu halk eğlenmeleri! diye söylendi. Bunlar bahar oyunlarıymış. Yaz gecelerinde güneşi sakladıkları" zamanki oyunlardanmış.

Hele yeni moda olan bir şarkıdan hiç hoşlanmamıştı. Bu şarkının çok canlı bir oyun havası ile söylenen ara nağmesi vardı. Şarkıda yoldan arabayla geçen ve rastladığı genç kızlara soru soran bir beyden söz ediliyordu.

"Kızlara soru soruyordu bey

Seviyor mu kızlar onu, sevmiyor mu?

Ama kızlara öyle geliyordu ki, beyefendiyi sevmeleri imkânsız bir şeydi.

Beyefendi dayak atar, acıtır canımı Sevmez gönlüm, sevmez o beyi.

Sonra yoldan bir çingene geçiyordu. (Şarkıda çin.gene sözü özellikle i harfinin üzerine basılarak söyleniyordu.) O da aynı şeyi yapıyordu.

Çingene soruyordu kızlara Seviyorlar mı onu, sevmiyorlar mı?

Ama çingene de sevicecek insan değildi onlara gö

Çingene eder hırsızlık

Acı çektirir bana, acı çektirir bana...

Böylece yoldan birçok kimseler geçiyor, hepsi de kızlara soru soruyordu. Bir ara yoldan bir er geçiyordu:

Er soru soruyordu kızlara

Seviyorlar mı kızlar onu, sevmiyorlar mı?414

Ama kızlar eri de küçümseyerek reddediyorlardı.

Er sırtında taşır çantasını... Ben de taşırım...

Şarkının bu bölümünde akla gelebilecek en açık saçık sözler geçiyordu. Kızlar bu sözleri hiç çekinmeden apaçık söylemişlerdi. Bu da şarkıyı dinleyen kalabalığı iyice coşturmuştu. Sonunda iş tüccarın üzerinde kalıyordu :

Tüccar kızlara soruyordu, Seviyorlarmı onu, sevmiyorlar mı?

Kızların tüccarı çok sevdikleri anlaşılıyordu.

Tüccarcık satış yapar, Bana kraliçeler gibi bakar.

Hattâ Kalğanov öfkeye kapıldı, Yüksek sesle :

— Bu artık büsbütün modası geçmiş bir şarkı! dedi. Hem kim uyduruyor bunları? Artık o yoldan, geçmedik bir demir yolu işçisi ve bir de yahudi kaldı. Bir onlar kızlara soru sormadılar. Hattâ belki onlar geçselerdi, daha öncekilerin hepsini yenerlerdi.

Bunu söyledikten sonra hemen hemen kırılgan bir tavırla çok sıkıldığını söyledi, divana oturdu, oturur oturmaz da uykuya daldı. O güzel küçük yüzü hafifçe solmuş, başı biraz arkaya doğru kaymış, divanın yastığına yaslanmıştı. Gruşenka Mitya'yı ona doğru götürerek :

— Bak ne kadar güzel çocuk! diyordu. Demin saçlarını taradım. İpek gibi saçları var! Hem de öyle gür ki...

Sonra heyecanla Kalğanov'a doğru eğildi, onu alnından öptü. Kalğanov hemen gözlerini açtı, Gruşenka'ya baktı, yerinden kalktı, çok düşünceli bir tavırla :

— Maksimov nerede? diye sordu. Gruşenka gülererek :

KARAMAZOV KARDEŞLER

415

!

— Bak kimi arıyor! dedi. Canım bir dakika yanımda otursana! Mitya! Koş Maksimov'u getir!

Maksimov'un artık kızların yanından bir adım bile uzaklaşmadığı, ancak arada bir kadehine likör doldurmak için ayrıldığı, sonra gene koşup yanlarına geldiği, iki fincan da şokola içtiği anlaşıldı. Küçük yüzü kıpkırmızı olmuş, burnu morarmıştı. Gözleri nemli nemliydi; tatlı tatlı bakıyordu. Bir koşu geldi, şimdi bir havaya ayak uydurup sabotiere dansını oynamak istediğini söyledi.

— Sizin anlıyacağınız, bana, daha küçük yaşta sosyetenin en kibar insanlarına öğretilen tüm dansları öğretmişlerdi.

— Peki, sen onunla git, Mitya! Ben d_e buradan seyredirim, bakalım, nasıl yapacak bu dansı.

Kalğanov Gruşenka'nın yanında oturmak teklifini saf saf reddederek :

— Hayır ben de, ben de gidip seyredeceğim! diye bağırdı.

Bunun üzerine, herkes dansı seyretmeye gitti. Maksimov, gerçekten o söylediği dansı yaptı. Ama bu oyun Mitya'dan başka hiç kimsede pek öyle büyük bir hayranlık uyandırmadı. Bütün dans zıplamalarından, ayakları tabanlarını yukarı doğru çevirerek yanlara doğru kıvırmaktan başka Bir şey değildi. Maksimov her zıplayışta, avucuyla tabanlarına vuruyordu. Kalganov, bu dansı hiç beğenmemişti. Mitya ise dans edeni kucaklayıp öptü :

— Eh, çok çok teşekkür ederim. Belki yoruldun. Ne bakıyorsun buraya? Şeker ister misin? Ha? Yoksa sigara mı istersin?

— Sigara rica ederim, efendim.

— Bir şey içer misin?

— Ben zaten kendime bir likörcük koymuştum,, efendim... Fondan var mı?— Masanın üzerinde, bir yığın londan var. Hangi.sini istersen al, canım kardeşim!

— Ama ben şeylisini, vanilyalısım istiyorum... ihtiyarlar için olanlar var ya, onlardan... Hi! Hi! Hi...

— Hayır öyle özel olanlardan yok, kardeşim, ihtiyar adam, birden Mitya'nın tâ kulağına eğildi.

— Beni dinleyin, dedi. Şu kız var ya! Hani Marljuşka diyorlar ya! Hi! Hi! Hi! Acaba, onunla tanışabilir miyim? Bu iyiliği bana yapar mısınız?...

— Bak hele! Gözü kimdeymiş? Hayır kardeşim, olmaz öyle şey!

Maksimov üzüntüyle :

— Ama benim kimseye kötülüğüm yok ki, efendim! diye fısıldadı.

— Peki, olur, olur. Ama burada yalnız şarkı söylenir, dans edilir, o kadar. Bununla birlikte... Hay Allah kahretsin! Bekle bakalım... Şimdilik karnını doyur, iç, eğlen. Paraya ihtiyacın var mı?

Maksimov gülümsedi:

— Belki sonradan olur!

— Peki peki...

Mitya'nın başı ateş gibi yanıyordu... Sofaya, oradan da avluya girip, binanın bir kısmını içerden çepe çevre saran ahşap sundurmaya çıktı. Taze hava ona zindelik verdi. Karanlıkta bir köşede durdu. Birden iki eliyle başını tuttu. Biraz önce zihninde karmakarışık olan düşünceler birden bir araya toplanmış, tüm izlenimler bir bütün olmuş, zihninde herşey aydınlanmıştı. Bu korkunç, müthiş bir aydınlıktı!

Zihninden: Kendimi öldüreceksem, bundan daha uygun bir an bulabilir miyim? diye bir düşünce geçti.

Gidip tabancamı alayım, onu buraya getirip, işte şurada, bu pis, karanlık köşede işimi bitirivereyim!

Bir dakika kadar kararsızlıklar içinde durdu. Biraz önce, buraya rüzgâr gibi gelirken, arkasında utanç

417

verici şeyler bırakmıştı. Yaptığı o hırsızlık, kendi eliyle yaptığı o hırsızlık yok muydu? Sonra o kan, o kan!.. Ama o sırada gene de daha rahattı. Evet daha rahattı! Çünkü o zaman artık herşey sona ermişti.

Grusenka'yı yitirmiş, onu başkasına bırakmıştı. Genç kadın onun için artık yok olmuş, ortadan kalkmış bir varlıktı. Ah! o vakit kendini mahkûm etmek ona çok daha rahat görünüyordu. Hiç değilse, bunu kaçınılmaz, zorunlu bir şey olarak görüyordu o zaman. Dünyada onun için artık başka ne kalmıştı ki? Şimdi ise öyle miydi? Durum o zamanki gibi miydi?

Bir kez, şimdi hiç olmazsa o hayaletle, o korkunç varlıkla artık bir alıp veremediği kalmamıştı.

Grusenka'nın o eski göz ağrısı genç kadının üzerinde asıl söz sahibi olan ve kaderini değiştiren adam iz bırakmadan ortadan çekilivermişti. O korkunç hayalet, birden o kadar küçük, o kadar gülünç bir şey haline gelmişti ki! Yatak odasına kucakta götürülmüş, kapı da üzerine kilitlenmişti. O korkunç hayalet artık hiçbir zaman geri dönmiyecekti. Grusenka, utanç duyuyordu ve Mitya onun gözlerinden, bakışından apaçık olarak kimi sevdiğini artık anlıyordu. Evet, işte şimdi, ancak şimdi yaşamının tadına varabilirdi, öyleyken, yaşamak artık imkânsız bir şeydi. Artık yaşıyamazdı! Ah! bu ne feci şeydi!..

Tanrım! duvarın dibinde yatanı canlandır! Ö korkunç şeylerle dolu kâse geçip gitsin yanımdan! Mucizeler yarattın Tanrım, o mucizeleri benim gibi günah işlemiş insanlar için yaratmadın mı? Ah, ne olur ihtiyar sağ olsa! Ah, o zaman geri kalan, o utanç verici şeylerin hepsini silerim ortadan? Çalınmış paralan geri veririm! Geri veririm onları! Gerekirse toprağın altından çıkarıp veririm onları... Böylece o rezaletten ömrümün sonuna dek yüreğimden başka hiçbir yerde

— F.: 27418

iz kalmıyacak! Ama hayır! Hayır! Bunlar gerçekleşmesi imkânsız, korkakça hayallerden başka bir şey değil! Allah kahretsin! diye düşünüyordu.

öyleyken, karanlıkta herşeye rağmen aydınlık bir ümit ışığı yanmış gibiydi. Birden yerinden fırladı, içeriye, ona, gene ona, ömrünün sonuna kadar yüreğinin sultanı kalacak olan kadına doğru koştu. Canım

Gruşenka'nın bir saatlik, bir dakikalık aşkı, tüm o geri kalan yaşantıya, hattâ bana acı çektiren o rezilce olaylara değmez mi? Bu acayip soru birden tüm varlığını sarmıştı. Ona gitmeliyim, yalnız ona gitmeli, onu görmeli, onu dinlemeli, hiçbir şey düşünmemeli ve herşeyi unutmalıyım! Hiç değilse bu gece için! Hiç değilse bir saat, bir an için!

Sofaya tam girişte, daha sundurmadayken hancı Trifon Borisoviç'le karşılaştı. Hancı ona somurtkan ve endişeli göründü. Mitya'yı aramağa çıkmış gibiydi.

— Ne var Borisoviç? Beni mi arıyordun yoksa? Hancı birden şaşırılmış gibi:

— Hayır efendim, sizi değil, dedi. Neden sizi arıyayım? Siz... neredeydiniz ki?

— Neden öyle somurtuyorsun? Yoksa kızıyor musun? Biraz bekle, biraz sabret, biraz sonra yatmaya gidersin... Saat kaç?

— Üç olacak. Hattâ belki de dörde geliyordur. Ve hemen ekledi:

— Rica ederim, ziyarı yok efendim. Hattâ daha istediğiniz kadar kalabilirsiniz efendim...

Mitya'nın zihninden yanıp sönen bir kıvılcım gibi: Nesi var acaba? diye bir düşünce geçti ve koşarak kızların oyun oynadıkları odaya girdi. Ama Gruşenka orada yoktu. Mavi odada da değildi; orada tek başına Kalganov divanda uyuyordu. Mitya perdenin arkasına baktı. Gruşenka oradaydı. Bir köşeye, sandığın üzerine oturmuş, yandaki karyolaya doğru eğilmiş, başını ve kollarım önden üzerine bırakmış, acı acı ağlıyor, sesini

KARAMAZOV KARDEŞLER

419

işitmesinler diye var gücüyle kendini tutmaya çalışıyordu. Mitya'yı görünce onu işaretle yanına çağırırdı.

Genç adam koşarak yanına gelince elini de sımsıkı tuttu. Fısıldıyarak :

— Mitya! Mitya! Onu sevmiştim ben! diye sızlanmağa başladı. Beş yıl boyunca, bütün bu süre içinde, onu o kadar sevdim ki! Ama onu mu sevdim, yoksa o içimdeki öfkeyi mi? Hayır! Sevdığım oydu benim! Ah, onu ne kadar seviyordum. Onu değil de, yalnız içimdeki öfkeyi sevdiğimi ileri sürdüğüm vakit, yalan söylemiştim. Mitya ben o zaman daha on yedi: yaşında bir çocuktum. Ama o bana karşı o kadar yumuşak davranıyordu, o kadar neşelliydi ki, hep bana şakılar söylerdi... Yoksa bana mı öyle göründü. O zaman aptal bir küçük kız olduğum için mi bana öyle gidi?... Şimdi ise, aman Tanrım, bu adam o değil ki! Bu adamın • onunla hiç ilgisi yok! Zaten yüzü de onur yüzüne hiç benzemiyor! Daha yüzüne baktığım vakit, onu tanıyamamıştım, zaten. Oysa Timofey'le birlikte hıraya gelirken, yol boyunca hep onunla nasıl karşılaşacağım? Ona neler söyleyeceğim, birbirimize nasıl bakacağız? diye düşünüp duruyordum.' Heyecandan neredeyse ölecektim! ama buraya geldiğim vakit, sanki o> benim üstüme bir leğen dolusu bulaşık suyu boşaltmış gibi oldum! Beninle tıpkı bir öğretmen gibi konuşuyordu: Hep öyle bilgi, öyle ciddî sözler söylüyordu. Beni öyle resmî, öyle ciddî karşıladı ki, birden bir çıkmaza, girdiğimi hissettim Söyliyecek söz bulamıyordum, önce sanıyordum ki, o uzun boylu Polonyalısından utanıyordu! Hep oturuyor onlara bakıyor: Peki şimdi neden onunla bir türlü konuşamıyorum diye düşünüyordum. Biliyor musun? Onu kansj bu hale getirmiştir. :Hani beni bıraktıkta! sonra evlendiği kadın var ya, işte o... O kadın onu orada bambaşka bir adam haline getirmiş! Ah bu ne utanç verici420

birşey Mitya! Ah, o kadar utanıyorum, öyle utanıyorum ki. Ah! Tüm yaşantım için utanıyorum şimdi! Lanet olsun, lanet olsun bu beş yılıma! Lanet olsun!

Sonra gene sel gibi gözyaşları dökmeğe başladı. Ama gene de Mitya'nın elini bırakmıyor, onu sımsıkı tutuyordu. Birden :

— Mitya. yavrucuğum! Dur gitme. Sana bir küçücük söz söylemek istiyorum, diye fısıldıyarak yüzünü ona doğru kaldırdı. Dinle, söyle bana, kimi seviyorum ben? Ben burada birini seviyorum. Ama kim o sevdiğim adam? Söyle bakayım bana?

Gözyaşlarından şişmiş olan yüzünde bir gülümseyiş titredi. Yarı karanlıkta gözleri ıslık ıslık olmuştu.

— Demin Kartal gibi içeri daldığın vakit yüreğime bir ateş düştü. İçimden bir ses hemen: Aptal kız! işte sevdiğin adam bu! diye fısıldadı. Sen içeri girer girmez herşeyi aydınlattın. Ne diye korkuyor sanki? diye düşünüyordum. Gerçekten korkmuşsun, korkudan dilini yutmuşsun, ne söyleyeceğini bile bilelemiyordun. Onlardan korkmuyor ya? diye düşündüm. Ama sen kimseden korkar mısın hiç? Benden korkuyor, yalnız benden! diye düşündüm. Ama budala çocuk! Fenya, giderken Alyoşa'ya pencereden Mitenka'yı bir saatçik sevdim, şimdi de bir başkasını sevmeğe gidiyorum diye bağırıldığını sana anlatmadı mı? Ah Mitya, Mitya! Ben ne apt almışım! Nasıl olup da senden sonra, bir başkasını sevebileceğimi düşünebildim? Bağışlar mısın beni Mitya? Söyle bağışlıyor musun? Yoksa bağışlamıyor musun? Seviyor musun beni? Ha, seviyor musun?

Birden fırladı, iki eliyle onu omuzlarından yakaladı. Mitya heyecandan sanki dili tutulmuş gibi genç kadının

gözlerine, yüzüne, gülümseyişine bakıyordu. Birden ona var gücü ile sarıldı, genç kadını öpmeye başladı...

421

— Söyle, sana eziyet çektirdiğim için beni bağışlıyacak mısın? Şimdi doğrusunu söyleyeceğim, hepinize hırsmıdan eziyet ediyordum. İhtiyarcığı da mahsus hırsmıdan baştan çıkardım, doğrusu bu... Hatırlıyor musun? Bir gün evimde nasıl içki içmiş, nasıl kadeh kırmıştın? O davranışın öylece aklımda kaldı. Bugün ben de kadehimi kırdım. O âdi yüreğimin şerefine içtim. Mitya! Şahinim benim! Neden öpmüyorsun beni? Beni bir kez öptü, kendini benden kopardı, şimdi de bakıp duruyor, dinleyip duruyor... Beni dinliyecek ne var? öp beni! Daha kuvvetli öp! İşte böyle! İnsan sevince tam sevmeli! Şimdi artık kölen olacağım, ömrümün sonuna kadar kölen olacağım senin! Kölen olmak ne tatlı şey! Öp! Döv beni, acı çektir bana! Bana istediğini yapabilirsin!... Ah, şimdi gerçekten bana acı çektirmeli. Dur! Bekle, sonra, öyle istemiyorum...

Mitya'yı birden iterek kendinden uzaklaştırdı:

— Çekil buradan Mitya! Şimdi gidip şarap içeceğim! Sarhoş olmak istiyorum. Şimdi, sarhoş olup oynamaya başlayacağım. Oynamak istiyorum! Oynamak istiyorum !...

Gruşenka, Mitya'nın kollarından sıyrılarak perdenin arkasından çıktı. Mitya da kendini kaybetmiş gibi peşinden koştu. Zihninden: Artık ne olursa olsun! Artık ne olursa olsun! Şu anda tüm dünya bir anima feda olsun! diye bir düşünce geçti. Gruşenka gerçekten bir kadeh şampanyayı hemen bir solukta içti ve hemen sarhoş oldu. Dudaklarında aşın derecede mutlu bir gülümseyişle eski yerine, koltuğa oturdu. Yanakları al al olmuştu. Dudakları ateş gibiydi. Prıl prıl parlayan gözleri nemlenmişti. Bakışı sanki insanı çağırıyordu. Kalganov bile, yüreğine bir şey batmış gibi oldu ve ona yaklaştı. Gruşenka ona :

— Demin uyurken seni öptüğümü hissettin mi? diye mırıldandı. Sana bir şey söyleyeyim mi? Ben sar422

hoş oldum... Sen sarhoş değil misin? Mitya neden içmiyor? Neden içmiyorsun Mitya? Ben içtim, ama sen içmiyorsun...

— Ben sarhoşum zaten! Zaten sarhoşum... Beni sen sarhoş ediyorsun, Ama şimdi bir de şaraptan sarhoş olmak istiyorum!

Mitya bunu söyledikten sonra bir kadeh içti. Ama yalnız içtiği bu son kadehten birdenbire sarhoş oldu. Oysa o zamana kadar ayıktı. Bunu iyice hatırlıyordu. Böyle birden sarhoş olması kendisine de garip göründü. O andan sonra çevresinde bulunan herşey fırıl fırıl dönmeye başladı. Ateş içinde sayıklıyor gibiydi. Yürüyor, gülüyor, herkesle konuşuyordu, ama tüm bunları sanki kendinde değilmiş gibi yapıyordu. Yalnız içinde bir tek şey, hiç kımıldamayan bir ağırlık olarak duruyordu. Bir tek duygu her an içini ateş gibi yakıyordu. Sonradan bunu tıpkı ruhumda yanan bir kor varmış gibi diye hatırlayacaktı. Gruşenka'ya yaklaşıyor, yanında oturuyor, ona bakıyor, onu dinliyordu... Gruşenka ise, şaşılacak kadar konuşkan olmuştu. Herkesi yanma çağırıyor, birden korodaki kızlardan birine işaret ediyor, kız yaklaşıyor, Gruşenka da onu ya öpüp tekrar bırakıyor, ya da eliyle haç işareti yaparak onu kutsuyordu.

Bazen ağılıyacak gibiydi. Ama ihtiyarcık onu hemen neşelendiriyordu, kendisi Maksimov'a öyle diyordu. Maksimov, her an koşarak gelip Gruşenka'nın ellerini teker teker her bir parmacığını öpüyordu. Sonunda da gene kendisinin söylediği, eski bir şarkıya uyarak oynamağa başladı, özellikle ara nağmede coşarak oynuyordu :

Domuzcuk hır hır hır Danacık mu mu mu Ördəkçik vak vak vak Kazcık gak gak gak...

423

Tavukçuk sofada geziniyordu

git git git diyordu. Ay ay ay, diyordu.

Gruşenka :

— Ona bir şey versene Mitya! diyordu. Ona bir bağışta bulun. Fakirdir o. Ah, fakirler zavallı insanlardır! Biliyor musun Mitya? Ben manastıra gireceğim! Hayır, gerçekten söylüyorum! Bir gün gideceğim. Bugün bana Alyoşa ömrümün sonuna kadar unutamayacağım sözler söyledi... Evet... Bugün artık öyle olsun, eğlenelim. Yarın manastıra! Ama bugün dans edelim. Ben, yaramazlık etmek istiyorum, dostlarım Ne çıkar bundan sanki? Tanrı bağışlar beni! Ben Tanrı olsaydım, tüm insanları bağışlardım: Zavallı günah işlemiş sevgili insancıklarım, bugünden sonra hepinizi bağışlıyorum! derdim. Bana gelince, ben de gidip herkese beni bağışlamaları için yalvaracağım: Bağışlayın beni sevgili insanlar! Benim gibi budala bir kadını bağışlayın! diyeceğim, İşte bu kadar. Ben canavarın biriyim. Dua etmek istiyorum. Ama birine soğan sapı

uzattım ya! Benim gibi kötü bir kadın, işte şimdi dua etmek istiyor! Mitya bırak oynasınlar, sen engel olma! Dünyadaki tüm insanlar, ama tüm insanlar, hepsi iyidirler! Dünyada yaşamak güzel şey! Gerçi bizler kötü insanız ama, dünyada yaşamak güzel şey. Biz hem kötüyüz, hem iyi. Hem kötü, hem iyi!... Hayır söyleyin, size sormak istiyorum, hepiniz yaklaşın bana! Size şunu sormak istiyorum, bana şunu söyleyin: Ben neden bu kadar iyiyim? Gerçekten iyiyim! Çok iyiyim... Söyleyin bakalım şimdi neden böyle iyiyim ben?... Gruşenka sarhoşluğu gittikçe artarak, işte böyle konuşuyordu. Sonunda da herkese ortaya çıkıp hemen oynamak istediğini bildirdi. Koltuğundan kalktı, ama olduğu yerde sallandı...424

— Mitya! Bana artık şarap verme, istesem de verne! Şarap insanı sâkinleştirmiyor! Herşey dönüyor, soba da, her şey de fırıl fırıl dönüyor! Ben oynamak istiyorum. Herkes görsün nasıl oynadığımı... Ne kadar güzel, nasıl herkesten güzel oynadığımı görsün...

Niyeti ciddiydi: Cebinden beyaz, patiska küçük bir mendil çıkardı, oyunda sallamak için sağ eliyle ucundan tuttu. Mitya ellerini çırpırmaya başladı, kızlar oyun şarkısını, koro halinde söylemeğe hazırlanarak susmuşlardı. Gruşenka'nın ilk hareketini bekliyorlardı. Maksimov, Gruşenka'nın oynamak istediğini öğrenince, sevincinden tiz bir çığlık attı. Neredeyse genç kadının önünden zıplaya zıpla ya ve şarkı söyleye söyleye geçecekti.

incecik ayakları, yuvarlak kalçaları... Kuyruğu da kıvrık mı kıvrık...

Ama Gruşenka mendille onu uzaklaştırmak istiyormuş gibi bir işaret yaparak Maksimov'u kovdu :

— Şşşşt! Mitya! Neden gelmiyorlar? Herkes gelsin bakmaya... Onları da çağır! İçeride kilitli olanları da... Neden kilitledin onları? Onlara da oynadığımı söyle. Gelip onlar da baksınlar, nasıl oynadığımı görsünler...

Mitya sarhoş olduğu için, hızla ileri doğru atıldı, kilitli kapıya yaklaştı. İçeride bulunan Pan'lara seslenerek kapıyı yumrukladı:

— Hey baksanıza... Podvisotskiy'ler!... Çıkın bakalım! Gruşenka oynamak istiyor, sizi de çağırıyor... Pan'lardan biri içeriden :

— Laydak!... diye bağırdı.

— Sen de Laydak'tan daha âdisin! Âdinin âdisisin sen! Bu kadar söylüyorum sana!

Kalğanov ciddi bir tavırla :

— Polonya ile alay etmekten vaz geçseniz, iyi olurdedi.

425

O da artık dayanamıyacak kadar sarhoş olmuştu.

— Sus delikanlı! Eğer ben ona âdi dediysem, bu bütün Polonya'ya âdi dedim demek değildir. Bir tek laydak tüm Polonya demek değildir. Sen sus, cici çocuk! Git şeker ye!...

Gruşenka :

— Ah, ne biçim insanlar! Sanki bizim, gibi insanlar değillermiş gibi... Neden barışmak istemiyorlar sanki? dedikten sonra oynamak için ortaya çıktı.

Koro: Ah vi seni, moi seni şarkısını söylemeğe başladı. Genç kadın başını dimdik tutarak, dudaklarını araladı, gülümsedi, mendilini sallıyacak oldu, ama hemen sonra olduğu yerde şiddetle sallanarak odanın ortasında şaşkınlık içinde durdu. Tuhaf, acınacak bir sesle :

— Gücüm kalmamış... dedi. özür dilerim, gücüm yok, oynayamıyacağım... Kabahat bende..

Koro'ya doğru eğilerek selâm verdi, sonra sırayla dört bir yöne doğru yerlere kadar eğilerek selâm vermeğe başladı.

— Kabahatliyim, bağışlayın...

— İçkiyi fazla kaçırdı hanımcık, içkiyi fazla kaçırdı güzel hanımcık... diye sesler duyuluyordu.

Maksimov, genç kızlara: Hi! Hi! Hi... diye kesik kesik gülerken :

— Hanımefendi fazla içtiler efendim, diye açıklıyordu.

Gruşenka :

— Mitya, beni götür... Al beni Mitya... diye söylendi.

Mitya ona doğru atıldı, Gruşenka'yı kucağına aldı ve o büyük hazinesiyle birlikte perdenin arkasına doğru gitti. Kalğanov: Eh. şimdi artık giderim! diye düşünerek mavi odadan çıktı, arkasından kapının her iki kanadını kapadı. Ama salonda ziyafet, patırtı, gürül426

tü devam etti. Hattâ gürültü daha da artmıştı. Mitya Gruşenka'yı karyolanın üzerine yatırmıştı, dudaklarını dudaklarına bastırarak onu öpmeye başlamıştı. Gruşenka yalvaran bir sesle :

— Bana dokunma... dedi. Bana dokunma! Daha senin değilim... Senin olduğumu söyledim, ama

sen, daha dokunma... Bana acı... Onlar buradayken, onların yanında olmaz! O burada... Burada âdice birşey olur...

Mitya:

— Emrin baş üstüne! Sen emredersen aklımdan bile geçirmem... Sana tapıyorum!... diye mırıldandı. Evet, burada âdice birşey olur... Ah, alçakça bir şey olur...

Sonra onu kollarından bırakmadan karyolanın yanına, yere diz çöktü. Gruşenka güçlükle konuşuyordu:

— Biliyorum, gerçi canavarın birisin ama, soylusun... diye söyleniyordu. Bu... namusluca olmalı!.. Bundan böyle herşey dürüstçe olacak... Biz de dürüst olmalıyız, biz de iyi kalpli olmalıyız, canavar olmayacağız... Beni buradan götür, uzaklara götür, işitiyor musun? Burada kalmak istemiyorum. Uzaklara, uzaklara...

Mitya onu kollarının arasında sıkarak :

— Ah!... Evet, evet ne olursa olsun gideceğiz!, diyordu. Seni buradan götüreceğim, uçup gideriz buradan... Ah şimdi bir yıl için tüm ömrümü feda etmek isterdim, yeter ki, o kanı aklımdan çıkarabileyim!...

Gruşenka şaşkınlıkla :

— Hangi kanı? diye sordu. Mitya dişlerinin arasından :

— Hiç!... dedi. Gruşa! Sen herşeyin dürüst olmasını istiyorsun, halbuki, ben hırsızın biriyim. Ben Katya'dan para çaldım... Rezalet, rezalet!...

— Katya'dan mı? Yani küçük hanımdan mı? Yok canım, sen çalmamışsındır. Geri ver ona, benden al...

427

Ne bağıırıyorsun? Bundan böyle benim olan herşey senindir! Para da neymiş? Biz seninle zaten o paralan har vurup harman savururuz... Bizim gibi insanlar olsun da parayı har vurup harman savurmasınlar... İyi si mi, biz seninle gidip toprağı sürelim. Toprağı işte bu ellerimle sürmek istiyorum. Çaba harcamak gerekiyor, işitiyor musun? Alyoşa öyle emretti! Ben sevgilin olmayacağım! Sana sadık olacağım! Kölen olacağım, senin için çalışacağım. İkimiz küçük hanıma gider, ikimiz de yerlere kadar eğilip bağışlamasını isteriz, sonra da buradan gideriz. Bağışlamazsa gene de gideriz. Ama sen paraları ona götür, hem beni sev... onu sevme. Artık onu sevme. Onu seversen boğarım seni... İğne ile gözlerini oyarım onun!...

— Ben yalnız seni seviyorum, yalnız seni... Sibir; ya'da da seni seveceğim!

— Neden Sibirya olsun? Eh ne yapalım, eğer istiyorsan Sibirya'da da olur, benim için hepsi bir... İki miz çalışacağız... Sibirya'da kar var... Ben karda arabayla gezmeğe bayılırım... Arabanın bir de çingırağı olsun... Bak, işitiyor musun bir çingırak çınlıyor... Nereden geliyor bu çingırak sesi? Birileri geliyor... Hah işte çingırağın sesi kesildi...

Gruşenka gücü tükenerek gözlerini yumdu ve bir an için uyur gibi oldu. Gerçekten uzaklardan bir çingırak sesi duyulmuş, sonra birden kesilmişti. Mitya başını Gruşenka'nın göğsüne doğru eğmişti. Çingırağın nasıl birden sustuğunu farketmedi bile. Birden şarkıların da kesildiğini ve şarkı ile sarhoşların gürültüsü yerine, bütün eve birden beklenmedik bir ölüm sessizliğinin yayıldığını da farketmedi. Gruşenka gözlerini açtı :

— Ne oldu? Uyudum mu ben?... Ha, evet... çingırak... uyumuşum, uykumda rüya gördüm: Karların üzerinde arabayla gidiyordum. Çingırak çınlıyor, KAKAMAZOV KARDEŞLER

429

428

ben de uyuyordum. Sanki yanımda da sevdiğim biri, sen varmışsın... Hem de uzaklara, uzaklara gidiyordum... Sana sarılıyor, seni öpüyor, sana sokuluyordum. Üşüyordum gibi... Etrafta da karlar pırıl pırıl parlıyordu ...Biliyor musun? Gece karlar parladığı, göklerde de ay yere doğru baktığı vakit olduğu gibi... Sanki dünyada değilmişim de başka bir yerdeymişim... Uyanınca bir de baktım sevgilim yanımdaymış, ne güzel!...

Mitya elbisesini, göğsünü, ellerini öperek :

— Yanında ya! diye mırıldanıyordu.

Birden çok garip birşey oldu, Gruşenka, sanki önüne bakıyormuş, ama ona değil de, onun yüzüne değil de, başının üzerinde bir yere dikkatle, garip denecek kadar hareketsiz bir bakışla bakıyormuş gibi geldi ona. Genç kadının yüzünde birden bir hayret ve hemen hemen korkuya benzeyen bir duygu belirdi. Birden :

— Mitya, ordan bize bakan kimdir öyle? diye fısıldadı...

Mitya arkasına baktı ve gerçekten birinin perdeyi çekip onları seyrettiğini gördü. Hem de o bakan kişi tek başına değildi. Mitya birden fırladı, içeriye bakana doğru atıldı. Biri:

— Lütfen yanıma, buraya gelir misiniz? dedi. Bunu pek yüksek sesle değil, ama kesin ve ısrarlı

bir tavırla söylemişti.

Mitya perdenin arkasından çıktı ve olduğu yerde hareketsiz kaldı. Bütün oda insanlarla doluydu, ama bunlar biraz önceki insanlar değildi, yabancı insanlardı. Mitya'nın sırtında bir ürperme gezindi; birden irkildi. Bir anda tüm bu insanları birden tanımişti, iste su uzun boylu, saçları ağarmış, sırtında palto, başında da kokartlı bir kasket bulunan adam zabıta memuru Mihayıl Makariç'ti. Şu "veremli. şu iki dirhem bir çekirdek ve "Her zaman böyle tertemiz çizmeler ile dolasan

I

.adam, savcının arkadaşıydı. Mitya 'Onun dört yüz rublelik bir kronometresi var, göstermişti, diye düşündü.

Şu genç, kısa boylu, gözlüklü olana gelince... Mitya soyadını unutmuştu, ama onu tanıyordu. Daha önce görmüştü: O da keşif memuruydu, mahkemenin keşif için gönderdiği adamdı, kısa bir süre önce Adalet bakanlığından! gönderilmişti. Şu iri yarı olan Mavrikiy Mavrikiç'e gelince Mitya onu gayet iyi tanıyordu. Bu adam da ona hiç yabancı değildi. Peki, ya o palaskalı adamların burada ne işi vardı? Sonra iki kişi daha vardı, bunlar köylüydü... Daha ileride ise, kapıda Kalganov ile Trifon Borisoviç duruyorlardı... Mitya :

— Baylar! Ne istiyorsunuz, baylar?... diyecek oldu, ama birden aklı basından gitmiş delirmiş gibi, avazı çıktığı kadar :

— Anlıyorum... diye bağırıldı.

Gözlüklü genç adam, birden öne doğru ilerledi, Mitya'ya yaklaştı. Gerçi ciddî bir tavırla ama biraz acele ederek söze başladı:

— Sizinle görüşülecek... Yani sizden rica ediyorum, buraya, divana buyrun... Sizlerle muhakkak görüşmemiz gerekiyor!

Mitya deli gibi :

— İhtiyar! diye bağırıldı, ihtiyar... İhtiyarın kanı!.. Anlıyorum!...

Sonra sanki yıldırımla vurulmuş gibi, yanında duran iskemlenin üzerine yığıldı. İhtiyar keşif memuru birden Mitya'nın yanına yaklaştı:

— Anlıyor musun? Anladın demek!... Baba katili seni! Canavar seni!... İhtiyar babanın kam şimdi intikam alıyor senden! diye kükredi.

Kendini kaybetmişti, kıpkırmızı olmuş, tepeden tırnağa titriyordu. Kısa boylu genç :

— Ama bu olmaz! diye bağırıldı. Mihayıl Makariç, Mihayıl Makariç bu böyle olmaz, böyle olmaz! Rica

ede430

KARAMAZOV KARDEŞLER

rim bırakın, yalnız ben konuşayım... Böyle birşey yapacağınız aklıma gelmezdi. Keşif memuru :

— Ama bu korkunç bir şey, beyler! Korkunç bir şey! diye bağırıyordu. Şuna bakın: gece vakti sarhoş bir halde, yanında bir sokak kızı, oysa ellerinin üzerinde daha babasının kanı kurumamış... Korkunç birşey! Korkunç bir şey!

Savcı yardımcısı aceleyle ihtiyara :

— Sizden çok rica ediyorum, ağabey Mihayıl Makariç, bu seferlik duygularınızı açığa vurmayın, diye fısıldadı. Aksi halde tedbir almak zorunda... Ama kısa boylu savcı sözünü bitirmesine imkân vermedi.

Mitya'ya doğru döndü, yüksek sesle ve ciddî, kesin bir tavırla :

— Müstafi Teğmen bay Karamazov! size sunu bildirmek zorundayım ki. bu gece öldürülmüş bulunan babanız Fyodor Pavloviç Karamazov'u öldürmekle suçlandırılıyorsunuz. ..

Bir şey daha söyledi, savcı yardımcısı da araya bir söz sıkıştırır gibi oldu ama Mitya onları dinlediği halde, artık ne söylediklerini anlamıyordu. Herkese çılgın gözlerle bakıp duruyordu...

ikinci Cildin SonuDÜNYA KLASİKLERİ : 13

DOSTOYEVSKI

Rusçadan çeviren :

Leyla Soykut

DOSTOYEVSKI

Çeviri: Leyla Soykut

Dizgi: Cem Yayınevi Aralık 1997

Baskı: Umut Matbaacılık

(0212)6370934

CEM YAYINEVİ

Küçükparmakkapı İpek Sok. No: 11

80060 Beyoğlu İSTANBUL • (0212) 243 05 50 243 20 23 Fak: (0212) 244 15 33

cem

Yayınevi

BEYAZİT DEVLET KÜTÜPHANESİ

Tasnif No.. Demirbaş No

891.733 361527

298898891.7Besinci Kitap

SAVUNMA VE KARŞI GELME

TERTİP

Alyoşa'yı gene önce Bayan Hohlakova karşıladı Kadın acele ediyordu; önemli bir şey olmuştu: Katerina İvanovna'nın isteri krizi bayılma ile sonuçlanmış, sonra da genç kadına 'korkunç bir bitkinlik gelmişti, yatağa düşmüş, gözlerini kaydırmış, sayıklamağa başıamıştı Şimdi de ateşi yükselmişti Hemen Hertzens:ube'ye ve teyzelerine haber vermişlerdi; teyzeleri gelmişti bile. Hertzenstube ise hâlâ gelmemişti. Hepsi Katerina İvanovna'nın odasında oturuyor, bekliyorlardı Bir şeyler olacaktı. Katerina İvanovna hâlâ kendinde değildi. Ya bir de nöbet başlarsa?

Bayan Hohlakova bunları bağırarak söylerken yüzünde ciddî, korkulu bir anlam vardı. Daha önce olanlar ciddî değilmiş gibi, her sözün arkasından "Bu artık ciddî, bu ciddî! deyip duruyordu. Alyoşa bu anlattıklarını üzüntü ile dinledi; sonra ona kendi başından geçenleri anlatmaya koyuldu. Ama bayan Hohlakova daha Alyoşa konuşmaya başlar başlamaz sözünü kesti; Vakti yoktu. Ondan Lise'in odasında oturmasını ve kendisini orada beklemesini rica ediyordu.

6

Aleksey'in hemen hemen kulağına fısıldıyarak: — Ah sevgili Aleksey Fiyodoroviç, o Lise yok mu? dedi. Demin tuhafıma giden bir söz söyledi, beni şaşırttı, aynı zamanda duygulandırdı da. Bu yüzden ne yapsa, onu yürekten bağışıyorum. Düşünün bir kez; siz gider gitmez, birden dün de, bugün de sizinle alay etmişmiş gibi içten gelen bir pişmanlık duymağa başladı. Ama o sizinle alay etmemişti, yalnız şaka etmişti. Hem o kadar ciddî bir pişmanlık duyuyordu ki, neredeyse ağlıyacaktı; o kadar üzüldü ki, şaşıtm kaldım! Oysa şimdiye kadar benimle alay ettiği vakit, hiç öyle ciddî bir pişmanlık duymamıştır. Hoş, bunu hep şakadan yapardı ya.

Biliyor musunuz, Lise benimle her an şaka eder. Ama şimdi ne yapsa ciddî. Her davranışı ciddî oluyor şimdi. Sizin düşüncenize de çok önem veriyor, Aleksey Fiyodoroviç. Onun için eğer imkân varsa, ona darılmayın, onu suçlamayın. Ben bile ne yapsa, onu hoş görüyorum, hep öyle yapıyorum. Çünkü öylesine zeki bir çocuktur ki o! İnanır mısınız? Demin sizden söz ederken çocukluk arkadaşı olduğunuzu söyledi: Düşünün, bir kez! En ciddî arkadaşı sizmişsiniz. Peki, ya ben ne oluyorum? Onun bu konuda aşırı denecek kadar derin duyguları, hattâ anıları var. Asıl önemli olan da söylediği o cümleler, o sözlerdir, öyle beklenmedik sözler ki. İnsanın hiç beklemediği bir anda, birden bir şey söyleyiveriyor.

örneğin, geçenlerde bir çamdan söz etti: Bahçemizde, Lise daha küçükükken bir çam vardı. Belki de hâlâ orada duruyordun Onun için şimdi geçmiş zamanı kullanmak doğru olmaz belki. Çamlar insanlar gibi değildir; onlar uzun bir süre değişmez, Aleksey Fiyodoroviç. Lise bana : Anne, o çamı rüyadaki gibi hatırlıyorum, dedi. Daha doğrusu Çamı rüyadaymışım gibi hatırlıyorum, dedi. Bunu biraz başka türlü söy

7

lemisti. Çünkü bu işin içinde bir karışıklık var. Zaten Cam aslında anlamsız bir söz. Ama bana bu konuda j o kadar orijinal bir şeyler söyledi ki, şimdi kesin olarak söylediklerini imkânı yok anlatamam. Zaten hepsini unuttum. Her neyse! Güle güle, çok sarsıldım ben. Galiba aklımı kaçıyorum. Ah, Aleksey Fiyodoroviç, ömrümde iki kez aklımı kaçırdım; beni tedavi ettiler. Siz Lise'in yanma gidin. Ona cesaret verin. Ona her zaman nasıl güzel güzel cesaret verirdiniz? Kapıya yaklaştı:

— Lise! diye bağırdı, işte o kadar gücendirdiğin f Aleksey Fiyodoroviç'i getirdim. Hem de sana artık hiç j kızmıyor. İnan bana! Şimdi tersine, senin öyle şeyleri 'nasıl olup da düşündüğüne hayret ediyor.

— Merci, maman! Giriniz Aleksey Fiyodoroviç! Alyoşa girdi. Lise bir garip utançla ona bakıyordu; birden kıpkırmızı oldu. Nedense utanıyordu. Böyle durumlarda her zaman olduğu gibi, asıl konuyla hiç ilgisi olmayan bir şeyden söz ederek hızlı hızlı konuşmaya başladı. Sanki o anda kendisini yalnız o konu ilgilendiriyordu.

— Annem demin durup dururken, bana o iki bin rubleyi ve onlarla ilgili olarak size verilen görevi anlattı Aleksey Fiyodoroviç... O zavallı subaya giderek yerine getireceğiniz görevi... Aynı zamanda bana o subaya yapılan hakaretin feci hikâyesini anlattı ve biliyor musunuz? Gerçi annem bir şeyi her zaman doğru dürüst anlatamaz... hep bir konudan bir başka konuya atlar... Ama ben onu dinlerken ağladım. Peki ne oldu, nasıl oldu? Paraları verdiniz tabii. Şimdi o zavallı adam ne yapıyor?

Alyoşa sanki gerçekten zihnini asıl uğraştıran şey parayı vermemesiymiş gibi :

— İS'n kötüsü parayı hâlâ veremedim. Bunun uzun bir hikâyesi var, diye karşılık verdi.
Ama Lise bu arada Alyoşa'nın gözlerini öbür tara